ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1
JEUDI
1er SEPTEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.513
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.513

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

—×—

Դպրոցական վերամուտ մը եւս, առանց չնչուած փոփոխութիւններու եւ նորութիւններու, որ կը ներկայանայ իր դասական ձեւին մէջ:

Սեպտեմբեր 6-ին՝ նախամուտ շուրջ 625 հազար ուսուցիչներու, որոնք, երկու օրուան մէջ, պիտի պատրաստեն աւելի քան 70 հազար դպրոցական հանրային հաստատութիւններու մէջ մուտքը, Սեպտեմբեր 8-ին, 10 միլիոն 230 հազար աշակերտներու: Իսկ, ազատ ուսման հաստատութիւնները պիտի ընդունին շուրջ երկու միլիոն 50 հազար աշակերտ: Աշակերտութեան ընդհանուր թիւը կը կրէ փոքր յաւելում մը՝ 30 հազար: 1978-էն ի վեր աշակերտութեան թիւը խանձաւոր կերպով կը նուազի հետեւանք ազգագրական որոշ դադարի մը: Անցեալ տարի սկսաւ վերականգնումը որուն սակայն առաջին շօշափելի արդիւնքները ըզգալի են միայն այս տարի, քանի մանկապարտէզները կ'ընդունին 62 հազար նոր աշակերտ: Նախակրթարանի աշակերտութեան թիւն է որ կը կրէ ազգագրական նուազումին բացասական հետեւանքները՝ չորս միլիոն 478 հազարէն կ'անցնի չորս միլիոն 357 հազարի: Իսկ, գոլէժը դեռ կը շարունակէ իր թիւին յաւելումը՝ այս տարի 61 հազար: Ազգագրութեան մասնագէտները այս տասնամեակի վերջաւորութեան կը նախատեսեն, բոլոր մակարդակներու համար, դարձեալ բարձրացում մը աշակերտութեան թիւին:

Աշակերտութեան թիւի ընդհանուր յաւելումը պէտք չէ վերագրել միայն ծնունդներու յաւելումին որ երկար ատեն նուազելէ յետոյ, վերստին սկսած է իր ընթացքը դէպի վեր, այլ այն իրողութեան որ տարուէ տարի աւելի կանուխ, աւելի փոքր տարիքին մէջ երախաները կը յաճախեն դպրոցը: Նախագահ Միթերանի նպատակն է երկու տարեկանէն սկսեալ բոլոր երախաներու արձանագրութիւնը դպրոց: Վիճակագրութիւնները կը հաստատեն որ 4 տարեկան եւ անկէ վեր բոլոր երախաները այժմ դպրոց կը յաճախեն: Ուրեմն դեռ ճամբան երկար է, ճամբայ մը որ կը պահանջէ ամէն բանէ առաջ նիւթական միջոցներ, այսինքն Ազգային Կրթութեան պիւտճէի ըզգալի յաւելում ինչ որ պարագան չէ խառակեցութեան այս օրերուն: Այլ ազդակ մը եւս որ կը նպաստէ աշակերտութեան թիւի յաւելումին՝ այն է որ աշակերտները աւելի երկար կը մնան դըպրոցական կառոյցին մէջ, քանի աշխատանքի աշխարհի չունկան սահմանափակ կարելիութիւններ կ'ընծայէ:

Այս թիւերը եւ հաստատումները ընելէ յետոյ սխալ պիտի ըլլայ ըսել թէ դըպրոցական վերամուտը տեղի պիտի ունենայ առանց մեծ դժուարութիւններու եւ խնդիրներու, քանի այժմէն սենտիքաները չեշտը կը դնեն կարգ մը կէտերու վրայ: Ուսուցչական նոր պաշտօններու թիւին անբաւարարութիւնը, միայն հինգ հազար, բարեփոխման ծրագրի գործադրութեան մտավախութիւնը գոլէժէններու եւ մանաւանդ ազատ ուսուցման բարդ թղթածրարը որ կը մնայ ամբողջական:

Այսուհանդերձ, դպրոցական նոր տարեշրջան մը կը բանայ նոր յոյսերու եւ առաջադրութիւններու տարի մը զոր կը մաղթենք գոհունակութիւններով եւ յաջողութիւններով հարուստ:

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Պէյրութ
Փօյինկ
Պէկին

ՊԷՅՐՈՒԹ.. 50 ՄԵՌԵԱԼ, 150 ՎԻՐԱՒՈՐ

Նման երաժշտութեան մեծերուն, երեք «Պ»եր կը տիրապետէին, Չորեքշաբթի առտու միջազգային կացութեան: Պէյրութ՝ ուր ռումբերը կը տեղան եւ ամէն ինչ ծայրէն կը սկսին, Փօյինկը, որ Թեհրան էր միշտ Չորեքշաբթի առտու, ժամէ ժամ աւելի անտանելի մթնոլորտ մը ստեղծելով եւ վերջապէս՝ Պեկին, որ մտածելէ ետք ալ, վճռական կը մնար՝ պիտի հրաժարի:

Պէյրութ, կացութիւնը շատ ծանր է, գրեթէ նման, անցեալի ամէնէն սեւ օրերուն եւ Չորեքշաբթի առտու լուսարդել հաստատուած էր: Նախորդ օրը՝ հինգ Ֆրանսացիներ սպաննուած էին, զոհ հասհօն ինկած հրազունդերու, մինչ Ֆրանսայի դեսպանատունն ալ ռոքէթներէ կը վնասուէր: Ըստ Արտաքին Նախարարին Ֆրանսան թիրախ չէր:

Ամէն պարագայի մէջ, միշտ նոյն յանկերգն է, որ կը կրկնուի, նման պարագաներու մէջ: Կան, որոնք չեն ուզեր որ Լիբանան խաղաղի եւ երբ շրջան մը հանդարտութիւն կը տիրէ եւ Պետութիւնը կը սկսի գործել իբրեւ Պետութիւն եւ կառավարութիւնն ալ բանակին հետ հեղինակութիւն կը սկսի առնել, «բան մը» կը պատահի: Այդ «բանը» կրնայ սուրիական ռմբակոծութիւն ըլլալ, խորայելեան յառաջխաղացում, ոճրափորձերու եւ առեւանգումներու բազմացում, ռումբի եւ հրազունդերու տեղատարափ (ո՞վ է թափողը՝ ամէն ոք եւ ոչ ոք) կամ միջ - համայնական կռիւներ, ինչպէս այս անգամ բանակին եւ շիի քաղաքագործերուն միջեւ: Քրիստոնեայ լիկայի պետին համար, Լիբանան պատերազմական այն դաշտն է, զոր ընտրած են Խորհ. Միութիւն եւ Միացեալ - Նահանգները կռուելու համար՝ ուրիշներու միջոցաւ: Իսրայէլ յօժարեցաւ յետաձգել իր զօրքը քաշելու թուականը, ամերիկեան դիմումին ընդառաջելով: Սուրիա, մանաւանդ, չուզեր որ Լիբանան կրկին Լիբանան ըլլայ, ոչ ալ Իսրայէլ տեղի կուտայ եւ անկարելի չէ, որ թաքուն կերպով գոնէ, այս երկուքը համաձայն ըլլան...: Ներկայս Նախագահ Ճեմայէլի դիրքն իսկ խնդրոյ առարկայ է: Բայց եւ այնպէս, յստակ է լիբանանեան իշխանութեանց համար, որ շիիներու կռնակն է՝ Սուրիա: Երեքշաբթի իրիկուն նոր հրադադար մը որոշուած էր, բայց «լիբանանեան հրադադարները» ծանօթ են 7 - 8 տարի է եւ Չորեքշաբթի առտու կռիւները վերսկըսած էին:

ԹԵՀՐԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ՝
15 ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒՆ ՓՈԽԱՐԷՆ

Երեքշաբթի իրիկուն, օդանաւը պատրաստ էր մեկնելու, բայց Թեհրանի իշխանութիւնները վերջին պահուն մերժեր են թռելու արտօնութիւնը տալ կամ՝ ետ առեր են, երբ օդահէնները յայտարարեր են, որ մտադիր են օդանաւը պայթեցընել Իրաքի վրայ: Ուրեմն գիշեր մը եւս, չորրորդը, 15 պատանդներու համար, որոնց ջղային դրութիւնը, պէտք է շատ խանդարուած ըլլայ: Էռ - Ֆրանսի տընօրէնութիւնը կը հաստատէ, որ իր անձնակազմը կը տոկայ եւ շատ հանդարտ կը թուի, բայց եւ այնպէս յոգնութիւնն ու հոգեկան եւ ֆիզիքական սպառումը չեն կրնար դեր չխաղալ: Էռ - Ֆրանսի օդաչու թէ այլ պաշտօնեայ (թռչող) կը մարզուին, անշուշտ, դէմ դնելու համար նման պարագաներու մէջ եւ «սխալներ» չգործելու:

Չորեքշաբթի առտու, նորութիւնն այն էր, որ ահաբեկիչները կ'առաջարկէին փոխարինել 15 պատանդները Ֆրանսայի գործավարին՝ Ժան Փերէնի հետ: Այս վերջինը կը յայտարարէր թէ կ'ենթարկուի իր կառավարութեան որոշումին: Միաժամանակ կը հաղորդուէր, Չորեքշաբթի ժամը 9-ին (ֆրանսական ժամով) որ օդահէնները կը սպառնան ճամբայ ելլել հակառակ իրանեան վեթոյին: Իշխանութիւնները արդէն, արգելքի տակ առած են դաշտուղին, որպէսզի օդանաւը չկարենայ թռիլ:

Ժընեւ եւ Քաթման ազատ արձակուած պատանիները հաստատած են, որ 4 ահաբեկիչներէն մէկը՝ Ալ Շարիֆն է իրենց ներկայացուած նկարներու վրայ հիմնըւելով), միջազգային ծանօթ ահաբեկիչ մը, որ 1975-ին Օրլիի պատշգամէն, որ կը տիրապետէ օդակայանին, կրակ կը բանար Էլ - Ալ.-ի օդանաւի մը վրայ եւ կը վնասուէր՝ եուկոսլաւ օդանաւ մը: Ոստիկան մը կը կրակէ, չի յաջողիր, ահաբեկիչը ձեռնառումբեր կը նետէ եւ պատանդներ կ'առնէ: Ի վերջոյ Ներքին Նախարար Փոնիաթովսկիի եւ ՊԱԿ-ի միջեւ տարուած բանակցութիւնները կը յանգին սակարկութեան մը: Երկու ահաբեկիչները պատանդներու փոխարէն օդանաւ մը կ'ունենան իրենց տրամադրութեան տակ եւ կ'երթան Պաղտատ: Կ'ըսուի թէ Ապու Նիտալի մարդիկ են: Մեկնումի պահուն, ֆրանսացի ոստիկանները նկարած են եւ այդ նկարներն են որ ցոյց տրուած են պատանդներուն:

ԻՍՐԱՅԷԼ
ՊԵԿԻՆ ԿԸ ՊՆԴԷ՝ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՄ

24 ժամ պիտի մտածէր: Մտածեց ու միտքը չփոխեց: Յայտնեց միայն թէ քանի մը օր կը սպասէ, նախքան հրաժարականը պաշտօնապէս յանձնելը, որպէսզի իր կուսակիցները ժամանակ ունենան իր յաջորդութիւնը պատրաստելու:

Հոս ալ կացութիւնը յստակ չէ, քանի, ինչպէս Տը Կօլէն ետք՝ պարապը չէ որ կը մտահոգէ այնքան, որքան շատ մարդ ըլլալը: Թեկնածուներու կարգին կը յիշուին Դաւիթ Լէվի, Ափրիկէի Հրեայ, այսինքն սեֆարար, որ չափաւոր մը կը նկատուի, Շամիր, Արտաքին Նախարարը, նոյնիսկ Շարոն, Պաշտպանութեան նախկին նախարարը:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՍ. 19 / 25)

ԿԻՐԳԻԶ ԳՐՈՂԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը, Սոֆի Աւագեանի թարգմանութեամբ, հայերէն լոյս ընծայած է կիրգիզ գրող Չինգիզ Այթմատովի «Եւ դարից երկար ձգւում է օրը» հաւաքածոն: Գիրքին մէջ առնուած են հեղինակին վերջին շրջանի երկու գործերը՝ գրքին խորագիրը կրող վէպը եւ «Ջալիկ շուն, որ վազում ես ծովի եզրով» վիպակը: Երեսուն հազար տպաքանակով հրատարակուած գիրքի վերջաւորութեան դրուած է նաեւ Լեւոն Մկրտչեանի յօդուածը, նըւիրուած՝ Չինգիզ Այթմատովի գրականութեան:

×

ԷՏԿԱՌ ՓՈՅԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Էտկառ Փոյի պատմըւածքներու հաւաքածոն՝ «Անուրջներ եւ մղձաւանջներ» խորագրով: Հատորը կը բովանդակէ ամերիկացի բանաստեղծ, արձակագիր եւ քննադատի արձակ լաւագոյն գործերը, ինչպէս նըշւած է գիրքին համառօտ բնութագրութեան մէջ, «Սպանութիւններ Մորգ փողոցում», «Յափշտակուած նամակ», «Աշըրի տան անկումը», «Ամբոխի մարդը» եւ այլ պատմուածքներու մէջ հոգեբանական ճշգրիտ ցոլացում գտած են մարդկային ներաշխարհի տարօրինակ ու խորհրդաւոր արտայայտութիւնները: Պատմըւածքները բնագրէն թարգմանած է Արտաշէս Էմին, նոյն ատեն կազմելով նաեւ հաւաքածոյի համառօտ ծանօթագրութիւնը: Չափածոյ հատուածներու թարգմանութիւնը կատարած է Գէորգ Էմին: Գիրքը լոյս տեսած է 20 հազար տպաքանակով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ (Չիլի) քաղաքապետը՝ Քարոլ Ուրցուա սպաննուած է, առջի օր, 6 անծանօթներու կողմէ: Թիկնապահն ու կառքին վարորդն ալ սպաննըւած են: Այս մահափորձը կը յաջորդէ Փինոշէի տուած կարգ մը որոշումներուն, որոնք զիջումներու բնոյթ ունէին: Այսպէս վերցած էր պատերազմական վիճակը, ինչ որ ոչ - մարքսիստ քաղաքական կուսակցութեանց առաջին պահանջն էր: Ծայրայեղ ձախեր ձերբակալուած են, մահափորձէն ետք:

ԹՈՒՐՔ ՄԸ՝ Քէմալ Ալթուն, 23 տարեկան, անձնապաշտ եղաւ, Արեւմտեան - Պերլինի վարչական դատարանի մը 6-րդ յարկէն վար նետուելով: Դատարանը պիտի վճռէր իր յանձնումը Թուրքիոյ, ուր զանազան ամբաստանութեանց տակ էր, ի շարս որոնց մեղսակցութիւն ծայրայեղ աջ՝ նախկին նախարար՝ Սազաքի սպանութեան: Կը վախնար որ յանձնուի, քանի Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը սկսած է շատ խիստ ըլլալ եւ խոստացած է Էվրէնի բարեացակամութեամբ քննել Անգարայի պահանջած 200 յանձնումները: Մնաց որ, Գերմանիա արդէն հազարումէկ միջոց կը փնտռէ Թուրքիա ղրկելու համար միւս Թուրքերն ալ...:

ՓԱՐԻԶԻ 10-րդ եւ 20-րդ թաղամասերու քաղաքապետարանները ոճրափորձերու ենթակայ եղան Չորեքշաբթի առտու, ժամը 1.30-ի շուրջ: Նիւթական վնասներէ զատ, երկու հոգի ալ վիրաւորուած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ՍՏԵՂԾՈՒԵԼ ԵՐԳԵՐՆ ԱՅՍ ՊՈԷՏԻ

Գրեց՝ ՅՈՎՀ. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Տէրեանի սիրերգների քնարական հերոսուհիներից մէկն էլ Մարգոյ Շախաթունեանն է: Ահա թէ ինչ պատմեց մեզ արդէն պառաւած այդ կինը, որի յիշողութեան մէջ, սակայն, անջնջելի են մնացել Տէրեանի հետ իր ունեցած հանդիպումների բոլոր մանրամասները:

«Վահանի հետ մենք հանդիպեցինք 1916 Յունուարին Էջմիածնում, - այսպէս ըսկսեց Մ. Շախաթունեանը: Ծանօթացրեց մեզ Պօղոս Մակինցեանը, որն այդ տարի Մոսկուայից եկել էր եւ Ճեմարանի ուսուցիչ էր կարգուել: Տէրեանի պատուին ճաշ տրուեց մեր փեսայի կողմից (Արշամ Խոնդկարեանի): Ճաշին ներկայ էին Վահանը, Աշոտ Յովհաննիսեանը, Մակինցեանը եւ ուրիշներ: Մի երեկոյ Վահանի հետ գնացել էինք տեղի ակումբ: Վահանը սրտակից զրոյց բաց արեց հետս: Ես աշխատեցի խօսք տալ: Ձեռքս առայ այն ժամանակ շատ տարածուած «Սատիրիկոն» երգիծական հանդէսը եւ սկսեցի թերթելով կարդալ: Վահանը նեղացաւ, որ ես անուշադրութեան մատնեցի իրեն: Նա էլ ձեռքն առաւ մի դեղնած թղթի կտոր եւ գրեց, «Ափսոս չէ՞, Մարգոյ, այս երեկոն» բանաստեղծութիւնը: Ապա մի քանի թեթեւ ուղղումներ անելուց յետոյ արտագրեց լաւորակ թղթի վրայ ու նուիրեց ինձ այսպիսի մակագրութեամբ. «ի նշան յարգալից սիրոյ»: Ակումբում անշարժ նստած էր ծերունի հսկիչ Աբելովը, որը չուտով ձանձրոյթից մրափեց: Վահանը կատակով ասաց. «Նոքա (այսինքն՝ Արշամը եւ Աշոտը) դիտմամբ յանձնարարել էին այդ ծերուկին հսկելու մեզ»:

Ահա այդ բանաստեղծութիւնը որը հարազատօրէն վերարտադրում է Մ. Շախաթունեանի հետ հանդիպման ժամանակ կատարուած եղելութիւնը.

Ափսոս չէ՞, Մարգոյ, այս երեկոն,
Երբ հազիւ ենք մեզ թողել մենակ,
Երբ քեզ է պարզած հոգիս համակ,
Նստած կարդում ես «Սատիրիկոն» -
Ափսոս չէ՞, Մարգոյ, այս երեկոն:
Արդէն քնած է Մարգոյ, նայիր,
Այն խեղճ ծերուկը որին «Նոքա»
Մեզ մօտ թողել են, որպէս վկայ -

Մի քանի օր Էջմիածնում մնալուց յետոյ, - շարունակեց իր պատմութիւնը Մարգոն, - Վահանը մեկնեց Երեւան: Ես մի երկու օր անց լուր տուի նրան թէ գալու եմ Երեւան: Լուրն առնելուն պէս Վահանը, ինչպէս ինքը պատմեց, այդ առիթով գրում է «Այսօր գալու է Մարգոն իմ» բանաստեղծութիւնը, որն ունի երկու տարբերակ: Դրանցից այս առաջինը անտիպ է եւ դեռ չէր ջնջուէր Մարգոյի յիշողութիւնից.

Այսօր գալու է Մարգոն իմ,
Սիրտ իմ, խնդա՛ ու դողա՛,
Սիրտ իմ գարուն է հիմա:
Այսօր գալու է Մարգոն իմ:
Ես բազմալար երգէոն եմ,
Ես խելագար մի տղայ,
Այսօր գալու է Մարգոն իմ,
Սիրտ իմ, խնդա՛ ու դողա՛:

Մի քանի օր Երեւանում մնալուց յետոյ, ուր տեղի էր ունեցել Բրյուսովի դասախօսութիւնը, հայ պոէզիայի, ինչպէս եւ Տէրեանի մասին, բանաստեղծը վերադառնում է Պետերբուրգ: Երեւանում եւ Էջմիածնում Մարգոյի հետ ունեցած երջանիկ այդ հանդիպումների առիթով պոէտը վերյուշի ձեւով գրում է այս բանաստեղծութիւնը.

Տեսնո՞ւմ ես, Մարգոյ, ինչպէս արագ
Անցաւ բոլորը եւ դարձաւ յուշ,
Այժմ ո՞վ է, ասա, գրկում զգոյշ
Իրանդ այնքան, այնքան բարակ,
Արբեցած փայլով աչքերիդ նուշ:
Ես ամեն օրով տեսայ գարուն
Ու Մայիսից վառ տեսայ Յունուար
Եւ մի՞թէ, մի՞թէ նրա համար,
Որ հիւսեմ յուշերգն այս ոլորուն
Եւ անքուն մաշեմ գիշերը զով
Քո կարօտով ու քո երազով...:

Այս բանաստեղծութեան վերամշակուած տարբերակում պոէտը նպատակայարմար է համարել չյիշատակել Մարգոյի անունը: («Տեսնում ես, որքան, որքան արագ»): Այստեղ էլ ինչպէս եւ Նուարդին նուիրած ձօներգում, պոէտը գրչով նկարել է Մարգոյի արտաքինը, այնպէս, ինչպէս որ նա էր՝ «բարակ իրանով» «նուշ աչքերի փայլով»: Տէրեանի այդ ձօներգը խորապէս յուզել է Մարգոյ Շախաթունեանին: «Երբ ստացայ Վահանի այդ բանաստեղծութիւնը, - յուզուած շարունակեց Մարգոն իր պատմութիւնը, - ես մի ջերմ նամակ գրեցի նրան այդ առիթով:

1917 Մարտին Սուխումից գրած իր պատասխան նամակում Տէրեանը գրում է. «ձեր փոքրիկ նամակն ու սիրուն բացիկն ստացայ: Բացիկի վրայ նկարուած աղջիկն իրօք քնքոյշ է ու սիրուն, բայց նա ուր, Գրետան ուր... Եթէ ինձ հարցնէին, ես կ'ասէի, որ Մարգոն բիւր եւ բիւր անգամ եւ սիրուն է, եւ սիրելի...»: Նամակը վերջանում է հետեւեալ տողերով. «... խնդրում եմ չնեղանաք, որ այսպիսի անշնորհք նամակ եմ ուղարկում ձեզ նման մի շնորհալի եւ անոյշ օրիորդի եւ չմոռանաք»:

Վ. Տէրեանի կողմից գովուերգուելու բախտին է արժանացել Թումանեան Մելիքեանի այրին՝ երգչուհի Բարալեանը: Մի քանի տարի առաջ տողերիս հեղինակին յաջողուեց գրի առնել Բարալեանի պատմածը իրեն նուիրած Տէրեանի «Ես սիրեցի քո գունատ դէմքը» բանաստեղծութեան ստեղծման պատմութիւնը:

«Պետերբուրգում ուսանելու տարիներիս, - այսպէս սկսեց Բարալեանն իր հազորդումը, - ես կարդացել էի Վ. Տէրեանի գողտրիկ բանաստեղծութիւնները եւ նա դարձել էր իմ հայ ամենասիրելի պոէտը:

Մանկութեանս ընկեր Վարդան Տէր Յովհաննիսեանը որ Տէրեանի կուսակցական ընկերներից էր, մի անգամ ասաց՝ Վահանը տեսել է քեզ եւ խնդրում է, որ ծանօթացնեմ իր հետ: Ես հարցրի Տէր Յովհաննիսեանին՝ հետաքրքի՞ր արտաքին ունի Տէրեանը, գեղեցի՞կ է նա ինչպէս իր պոէզիան, եւ երբ մօտաւորապէս գաղափար կազմեցի, կտրականապէս մերժեցի, որովհետեւ նա իմ երեւակայութեան մէջ ստեղծուած Տէրեանը չէր: Մէկ անգամ բանաստեղծը եկել էր Վարդան Տէր Յովհաննիսեանի մօտ, ես էլ այնտեղ էի: Պոէտին չհանդիպելու համար, ես շըտապ հագնուեցի, գնացի: 1916 Յունուարին, Թաթախման գիշերը, ես իմ ընկեր երաժիշտների հետ հրաւիրուած էի մի յայտնի հայի տանը երգելու: Ինչպէս յետոյ պարզուեց, Տէրեանը լսել էր այդ մասին եւ փաղօրօք եկել այնտեղ ու խընդրել բոլոր ներկայ գտնուողներին չյայտնել ինձ իր ինքնութեան մասին: Հիւրերից մէկն ինձ ծանօթացրեց Տէրեանին: Նա հազիւ լսելի ձայնով ինչ-որ մի այլ ազգանուն փնթփնթաց եւ նստեց տեղը: Երբ ես սկսեցի երգել, նկատեցի որ մեր ծպտեալ ասպետը շարունակ նայում է ինձ եւ ինչ-որ բան գրում: Երբ վերջացրի երգելը, նա մօտեցաւ ինձ եւ ասաց. «այս ձեզի»: Դա նրա հէնց այդտեղ գրած բանաստեղծութիւնն էր: Կարդացի ու ասացի.

- Օհօ՜, յանձին ձեզ Տէրեանն ունի լուրջ մրցակից:

Բոլորը ծիծաղեցին: Այն ժամանակ մի բարձրաստիճան հայ զինուորական տեղից ելաւ եւ ժպտալով ասաց՝ դա հէնց ինքը՝ Վահան Տէրեանն է:

Երբ Պետերբուրգից վերադարձայ Թիֆլիս, Տէրեանի ինձ նուիրած բանաստեղծութեան բնագիրը թղթերիս հետ մնաց այնտեղ եւ անհետ կորաւ:

Լաւ է, որ ես արտագրել էի այդ բանաստեղծութիւնը ձայնագրելու համար: Վերջերս այն տպագրուեց Տէրեանի երկերու ժողովրդածուի Բ. հատորում, որպէս երեք առանձին բանաստեղծութիւն, այն էլ կրճատուած ձեւով»:

×

Ինչպէս ցոյց են տալիս վերը յիշատակածս փաստերը, իր սիրոյ երգերը երկնելիս Տէրեանը խորապէս ներշնչուել է ո՛չ միայն այն իրական աղջիկներով ու տիկիններով, որոնց հետ նա անձամբ, իմօտոյ ծանօթ է եղել, սիրել է ու յաճախ փոխադարձաբար սիրուել, այլ նաեւ այնպիսիներով, որոնց նա չի ճանաչել, որոնց մասին միայն դրուատանքի խօսքեր է լսել իր ընկերներից ու հարազատներից:

«Բանաստեղծին էլ պատրանքներ են հարկաւոր, որպէսզի ոգեւորուի եւ երգի», - մի առիթով ասել է Յ. Թումանեանը: Եւ ահա յանձինս այդ իտէալ հանդիսացող անծանօթ «հրաշք աղջիկների» Տէրեանը մարմնաւորել է կերպարը իր երազած կոյսի, որ է պոէտի խօսքով ասած՝ «կին-մարդը, - խելացի կին, կին-ընկերը»: Այդպիսիներին Տէրեանն իրական կեանքում չի հանդիպել: «Արդեօք կա՞յ այդպիսին «ընդլուսնեայ աշխարհում, - հարց է տալիս բանաստեղծը եւ պատասխանում, - անուրջներում՝ այո, իրականութեան մէջ՝ չգիտեմ, չեմ հանդիպել... ես տենդենց ունեմ իմ սպասումները, իմ իտէալները, մի խօսքով, ցանկալին ներդնել այն կանանց մէջ, որոնցմով յափշտակւում էի... Հիմա իմ բոլոր իտէալները ես մարմնաւորել եմ քո սիրելի քրոջ մէջ եւ հեռակայ սիրահարուած եմ նրան, - գրում է Տէրեանը իր ընկերոջը Օհանջանեանին եւ շարունակում, - ի հարկէ, դա ծիծաղելի է, բայց չես կարող պատկերացնել, որքան խորապէս համոզուած եմ, որ դա ճիշդ է: ...Սիրտ, քո պատմածներից համարեա սիրահարուած եմ քո քրոջ (նրան այդպէս եմ պատկերացնում) քրոջդ...: Ասենք մայրդ էլ էր գովում, երկինք հանում քրոջդ: Եւ ինչպէս չսիրահարուեմ: Խոնարհ բարեւիր նրան: Առաւել եւս եթէ նա խելացի է:

... Գրողը տանի: Միթէ իրօք գոյութիւն ունին խելացի աղջիկներ: Այսինքն ի հարկէ, նրանք կան, բայց ինչ-որ չեմ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Աշխարհումս ախ չիմ քաշի,
Քանի վուր ջան իս ինձ ամա,
Անմահական ջըրով լիքըն
Օսկէ փրնջան իս ինձ ամա...

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

1

Լապտերին աղօտ ու գունատ լոյսին տակ նստած յիշատակարանս կը թղթատեմ՝ հին օրերու քու դէմքիդ ու փոքրիկ աղջկայ հոգիիդ պատկերը հարազատօրէն կազմելու համար:

Յիշատակարանս գրուած է անձկութեան ու անասելի դժբախտութեան տարիներուն յաջորդող նոր օրերու նախօրեակին, ձըմեռուայ երկար ու խաղաղ գիշերներով՝ հայրենի քաղաքիս մէջ: Ի՜նչ լաւ օրեր էին: Աքսորի ձիգ ու եղերական տարիներու խաւարէն դուրս եկած՝ ակնախտիղ ու գեղեցիկ լոյսին մէջէն հրճուանքով ու յանդգնութեամբ ապագային կը նայէինք:

Յիշատակարանս կը կրէ խանդավառութեան ու յոյսի այդ օրերուն խոր կնիքը: Ան ուրախութեան ճիչի մը չափ կարճ ու յուզիչ է: Քանի մը եղերական թուականներ ու հատուկտոր նօթեր, որոնք իրենց պարզութեանը մէջ իսկ զարհուրելի են ու տեղ տեղ յիշատակներ՝ ձմրան արեւին ճառագայթներուն պէս քաղցր: Յետոյ ճամբուս վրայ հանդիպած քանի մը բարի մարդոց մասին տպաւորութիւններ ու քանի մը տող ալ քու մասիդ:

Քանի մը տող միայն, բայց ի՜նչքան արտայայտիչ ու ամբողջական: Դուն այնտեղ քրոջ մը չափ քաղցր ու պզտիկ ու գեղեցիկ մայրիկի մը նման բարի ես. դուն գիս քու գորովագութ հայեացքիդ շուքին տակ պահեր ես ամբողջ տարի մը ու յոգնած ու դժբախտ տղու հոգիիս մէջ կրցեր ես նոր օրերու հաւատքը ծաղկեցնել:

Մեր առաջին հանդիպումը կը տեղաւորուի տխուր ու զարհուրելի շրջանակի մը մէջ: Հայրենի երկինքէն հեռու նետուած՝ արաբական մեծ քաղաքին մէջ՝ ես պզտիկ եմ ու որբ՝ միայն տասնըհինգ տարեկան, երբ քեզի կը հանդիպիմ: Ուրշներ գուցէ լաւ չհասկնան, թէ ի՞նչ ըսել է որբ, բայց քեզի բացատրել հարկ չկայ այդ ահաւոր բառին իմաստը:

Ձեմ գիտեր, թէ քու մտածումիդ մէջ ի՞նչպէս է այն պզտիկ ու որբ տղան, երբ Ապրիլի խելօք ու տաք երեկոյ մը բախտը ունեցաւ՝ հեռաւոր ու օտար այդ երկնքին տակ՝ քու լոյսիդ տակ իյնալու: Իմ յիշատակներուս մէջ ան համակրելի է, չարաճճի ու իր ցնցոտիներուն մէջ հեզեցիկ:

2

Ապրիլի տաք ու չոյող առաւօտ է քարէ հսկայական քաղաքին վրայ: Հա՛լէպ, ի՜նչքան գեղեցիկ ու զարհուրելի ես դուն իմ մտածումիս մէջ:

Սալայատակուած նեղ ու ոլորուն ճամբաներուն վրայ բազմութիւնը կը յորդի աղմուկով ու անվերջ: Արեւելքը խռովիչ է ու մութ Հալէպի փողոցներուն մէջ: Երկաթապատ ու ամուր դռները, որոնք միշտ փակ են դուրսի նայուածքներուն առջեւ, եւ մտածել կու տան մետաքսէ վարշամակներու մէջ ծածկուած ու արեւ չտեսած աղջիկներու մասին, բացուած են իրենց ծխնիներուն վրայ՝ գարնան արեւը ամբողջականօրէն ընդունելու համար: Պատերուն տակ, ցնցոտիներու մէջ փաթթըուած, աքսորական ու թափառական հայեր արեւի լոգանք կ'առնեն: Իրենց տխուր ու անհաւատ դէմքերուն վրայ հարաւային արեգակը կնճիռի պէս կը բեկբեկի:

Ես ու ինձմէ աւելի տարեց ընկեր մը կը քալենք տխուր ու մտածկոտ: Կ'երթանք ջուր կրելու: Երկուքիս ալ ուսերուն վրայ կը հանգչի ջուր կրողներու յատուկ փայտը, որուն երկու ծայրերէն կախուած են նաւթի պարպուած թիթեղները: Երկուքս ալ բոպիկ ենք ու գլխաբաց: Ապրիլեան արեգակը տաքցուցած է սալայատակը, ու մենք տեսակ մը մութ ու գաղտ հաճոյքով կը քալենք քարերուն վրայէն, որոնք մեր ներբանները կ'այրեն:

Ահաւասիկ հիւանդանոցի կամարածածկ ու նեղ փողոցը, որ կը բացուի քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ: Արեւելքի մէջ ամէն փողոցի շուն իր շրջանակը ունի, ուր կրնայ իր ամբողջ ուժովը հաչել: Մենք ալ շունի նման ընտանի ենք այս սահմաններուն մէջ ու տեսակ մը ախորժանքով, այլապէս ինչպէ՛ս պիտի համարձակէինք հայրենական երգ մը երգել բարձրաձայն ու թող տալ, որ մեր ձայնը արձագանգէ կամարին տակ:

(Շար. 1)

հանդիպել նրանց, բայց կ'ուզենայի։ Գուցէ եւ յաջողուի»։

Եւ ահա հեռակայ կարգով սիրահարուած բանաստեղծը երգում է այդ խոճալ հանդիպացող Հոփփիկին «Անծանօթ Աղջկան» բանաստեղծութեան մէջ։ Ահա այն․

Լոյսն էր մեռնում, օրը մթնում,
Մութը տնից տուն էր մտնում,
Ես տեսայ քեզ իմ ճամբի մօտ,
Իմ մտերիմ, իմ անծանօթ։

Պոէտն այնքան է տարւում այդ «դիւթական կոյսով» որ առիթը բաց չի թողնում ընկերոջը՝ Օննիկին գրած նամակներում յաճախակի յիշելու Հոփփիկ անունը։

«Սպասում եմ քո բանտից դուրս գալուն, - գրում է Տէրեանը նոյն Օննիկ Օհանջանեանին, - որպէսզի գնանք եւ խոնարհուեմ նրա՝ «Հոփփիկի առաջ սիրոյ աղօթքը շուրթերիս»։ Մէկ ուրիշ նամակում գրում է․ «Սրտագին բարեւներս անմոռանալի Հոփփիկին եւ մօրը»։ «Ափսոս, որ շուտ դուրս եկար բանտից։ Գուցէ առիթ կ'ունենայի քրոջդ հետ նամակագրութիւն ունենալ։ Այդպէս էլ կը ծանօթանայի։ Հա, ի դէպ նրա խելքի եւ բնաւորութեան մասին ես որոշ գաղափար կազմել եմ դեռ այն բացիկից, որը բախտ եմ ունեցել նրանից ստանալու…»։

«Անծանօթ աղջիկը» բանաստեղծութեան հերոսուհի Հոփփիկը, ինչպէս տեսնում էք, Տէրեանի համար խոճալ կնոջ խորհրդանիշն է եղել, եւ պոէտը ցանկալին ներդնելով այդ «հրաշք աղջկայ» կերպարի մէջ, Իսահակեանի պէս կարող էր ասել․

Եւ տխ, եւ գիշեր ես սպասում եմ,
Թէ ահա կը գայ կոյսը դիւթական,
Որ զարթնած հոգով երգեմ վեհօրէն
Երազս չճնած մարգարէական…

Սէրը, Տէրեանի կեանքի ամենամեծ իմաստներից է եղել։ Իսկ նրա սիրոյ այդ երգերի ներազդող ուժն այնքան հզօր է եղել որ Միասնիկեանի նման․ ամուր մարդն անգամ, սիրոյ դիւթանքով գերուած լինելու օրերին, ինչպէս վկայում է Ցոլակ Խանզադեանը, կարդալով Վ․ Տէրեանի այս տողերը, արտասանել է․

Դու անհոգ նայեցիր իմ վրայ,
Ու անցար քո խաղով կանացի․
Ես քեզնից դառնացած հեռացայ,
Ես քեզնից հեռացայ ու լացի…

ՅՈՎՀ․ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԻՆ, ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԴԻՄԱԳԻԾԻ ՓՈՓՈԽՈՒ՞Մ

Ծ․ Քիւթապ վարիչն է Այսրյորդանանի մէջ կեանքի կոչուած Օրէնքը Մարդուն ի սպաս մարմնին, տեսակ մը Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանութեան սահմանուած գրասենեակ մը, վերոյիշեալ շրջագօտիին մէջ։ Կը գործակցի Իրաւագէտներու Միջազգային Յանձնախումբին հետ։

Հերըլտի մէջ շարք մը հաստատումներ կը կատարէ՝ համապատասխան խորհրդածութիւններով։ Ստորեւ հիմնականները․

Այն Իսրայէլացիները, որոնք կը ձգտին Այսրյորդանան ու Կազան միանգամ ընդմիշտ միացնել իրենց երկրին, մինչեւ այսօր գլխաւոր դժուարութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուին։ Ասիկա բնակչութեան դիմագիծը կը ներկայացնէ, - 1․200․000 Պաղեստինցիներ։ Արդարեւ, առանց գոյութիւնը, վերջնական կցումի պարագային, կը խախտէ Իրայէլի հրէական նկարագիրը։

Այս իրողութենէն թելադրուած, Իսրայէլ կ'աշխատի հետեւողական ձեւով փոփոխութեան ենթարկել տուեալ շրջաններուն բնակչութեան դիմագիծը՝ քայքայելով Արաբ Պաղեստինցիներուն տնտեսութիւնը եւ, անշուշտ, պաղեստինեան հողերուն վրայ տեղաւորելով Հրեաներ։

Այս վերջինները արդէն, Այսրյորդանանի մէջ, ձեւով մը «փոքր Պետութիւն» կը ներկայացնեն, հաստատելով իրենց յատուկ հանրային սպասարկութեան դրութիւն, անջատ պետական վարչութիւններ, գործնական գետնի վրայ իրապէս անջատ ճամբաներ, կոյուղիներու ցանց, իրենց հարցերը լուծող եւ վճռող դատարաններ, եւ, մանաւանդ, իրենց վերապահուած տնտեսական ծաւալուն ծրագիրներ։ Այսպէս, ուրեմն, այս կայք հաստատողները, իւրացնելով հանդերձ մեր հողերը, մեզմէ կը բաժնուին տէ փաքթօ (իրապէս) ցեղային խտրականութեան դրութեան (ափարթէյթ) կիրարկութեամբ։

Թել-Ավիվ ոչ միայն կը ձգտի, իր տուած որոշումներով եւ ի գործ դրած միջոցներով մեր ազգային-քաղաքական զգացումներն ու առաջդրութիւնները ճնշել, այլեւ կազմալուծել մեր տնտեսութիւնը։ Մեր հանրային սպասարկութիւնները՝ առողջապահական, կրթական, արդարադատական, գիւղատնտեսական եւ այլ, օրէ օր կը վատթարանան։ Անհատական (փրիվէ) ճիւղը մեծապէս կը ճնշուի զինուորական օրէնքներով եւ կարգադրութիւններով (ջուրի գործածութեան վրայ դրուած արգելքներ, սահմանափակումներ, ներածումներու եւ արտածումներու ուղղութեամբ կատարուած սեղմումներ, այլ երկիրներէ տեղի ունեցած նիւթական յատկացումներու քննութիւններ… խիստ հակակշռի տակ կը մնան պաղեստինեան արհեստակցական միութիւններու, դպրոցներու, բարձրագոյն կրթարաններու գործունէութիւնները)։

Բայց այժմ Իսրայէլի ծայրայեղ խմբակցութիւնները կ'ուզեն առաւել փութով իրականացնել Հրէութեան (կը գործածէ ժիւտայիզմ բառը) դիմագիծին հաստատումը իրենց կողմէ գրաւուած հողերուն վրայ։

Այս Իսրայէլացիներուն համար արմատական լուծումը մէկ ուղղութեամբ կը բացատրուի՝ բնակչութեան դիմագիծի փոփոխում, Արաբ Պաղեստինցիներու հարկադրական արտագաղթով եւ Հրեաներու հաստատումով, առանց հողերուն վրայ։

Ժամանողները, արդէն, բացէ ի բաց այս իմաստով կ'արտայայտուին։

Չեն ծածկեր իրենց թաքուն նպատակները։

Թ․ Ա․ Թ․

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒՀԻԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկահայ ճարտարապետուհի Լուսիկ Տէր-Մանուէլեան պատրաստելու վըրայ է գիրք մը, որ կը կրէ «Հայ միջնադարեան ճարտարապետական քանդակագործութիւնը» խորագիրը։ Իր ուսումնասիրութեան համար նիւթեր հաւաքելու նպատակով վերջերս ան այցելած է Հայաստան։ Առաջին անգամ 1977-ին էր, որ Լուսիկ Տէր-Մանուէլեան գացած էր Հայաստան՝ տոքթորայի իր աւարտաճառին համար նիւթեր հաւաքելու։ Վեց ամսուան ընթացքին ան ուսումնասիրած եւ նկարագրած է աւելի քան յիսուն եւ նկարած շուրջ երկու հազար ճարտարապետական յուշարձաններ։ Ասկէ զատ, ան օգտուած է Մաշտոց Մատենադարանի ձեռագիրներէն, խորհրդակցած է անուանի ճարտարապետներու, պատմաբաններու եւ արուեստագէտներու հետ՝ գինքը յուզող հարցերու շուրջ։ Ապա վերադառնալով Պոսթըն՝ փայլուն կերպով պաշտպանած է տոքթորայի իր աւարտաճառը, որուն նիւթը եղած է «Գեղարդի վանքը եւ ԺԳ․ դարու հայկական քանդակագործութիւնը»։ Հայաստանի մէջ իր գիտական աշխատանքներու ղեկավարն ու խորհրդատուն եղած է փրոֆ․ Վարազդատ Յարութիւնեան։

Լուսիկ Տէր-Մանուէլեան Միացեալ Նահանգներու եւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու մէջ հանդէս եկած է բազմաթիւ դասախօսութիւններով, կազմակերպած է ցուցահանդէսներ, գրած յօդուածներ, մասնակցած է միջազգային գիտական ժողովներու։ Ներկայիս մաս կը կազմէ տոքթ․ Վազգէն Բարսեղեանի ղեկավարած՝ հայկական ճարտարապետութեան վերաբերեալ դիւաններ ու փաստաթուղթեր հաւաքող հայկական յանձնախումբին, որուն հրատարակած ստուար երկու հատորներու մէջ տեղ գտած հայկական ճ ա ր տ ա ր ա պ ե տ ա կ ա ն յուշարձաններու պատմութեան, նկարագրութիւններու և մատենագիտական տեղեկութիւններու հեղինակը ինք է։ Այս անգամ Հայաստան իր այցելութեան, Լուսիկ Տէր-Մանուէլեան 12 շրջաններու մէջ ուսումնասիրած եւ նկարագրած է ճարտարապետական 52 յուշարձաններ եւ նկարած շուրջ 1500 լուսապատկերներ։ Մատենադարանին մէջ ան ուսումնասիրած է միջնադարեան մանրանկարչութեան մոթիֆներու կապերը հայկ․ միջնադարեան ճ ա ր տ ա ր ա պ ե տ ա կ ա ն քանդակներու հետ։ «Իմ նուիրական փափաքս է հիմնել հայկական արուեստի ուսումնասիրութեան ընդհանուր ամպիոն մը, որուն միջոցով այդ նիւթը պարտադիր կերպով դասաւանդուի Պոսթընի համալսարաններուն մէջ», ըսած է ան ու աւելցուցած․ «Ես արդէն պատրաստած եմ գրքերէ բոլոր ճարտարապետական կոթողներու լուսապատկերները՝ դասախօսութիւններու առընթեր ցուցադրելու համար։ Հայաստան գտնուած ատեն, Մոնրէալի «Թէլէ Արմենիա» հեռատեսիլի յայտագրի համար պատրաստած եմ նաեւ «Հայաստանի Գանձերը» ընդհանուր վերնագրով հաղորդումներու շարք մը՝ հայկական միջնադարեան մանրանկարչութեան եւ ճարտարապետական յուշարձաններու, ինչպէս նաեւ օրէց օր ծաղկող հայրենիքիս բոլոր նուաճումներուն մասին»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ՏԵՍԱԿ ԲՈՅՍԵՐ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ

Հայաստանի ակադեմիայի բուսաբանութեան հիմնարկի արշաւախումբերը հաւաքած են մօտաւորապէս երեք հազար տեսակ հազուադիւտ բոյսեր։ Գիտնականները հետազօտած են Զանգեզուրի շրջանը եւ Հայաստանի հիւսիսային գօտիները, ուր մասնաւորաբար գտնուած են երկու նոր տեսակ մամուռ եւ հազուադէպ հանդիպող բոյս մը՝ կովկասեան զարմանագանը, որ նախապէս այդ վայրերը չէր աճեր։ Հակառակ անտառներու փոքր տարածութեան, Հայաստանի բնութիւնը հարուստ է եւ բազմազան։ Հոն կ'աճին մօտ հինգ հազար տեսակ բոյսեր։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ․

Մսավաճառին պաղած աչքը, երերաց, դարձաւ, արխնոտեցաւ։ Դէմքին խորտակուած գիծերը կծկուեցան, ծաղկաւեր մորթին վրայէն կարծես սարսուռներ անցան։ Եւ որպէսզի այլանդակօրէն հաշմըւած այդ դէմքը, ուր հոգիին փոթորիկները չէին կրնար իրենց յայգերը արտացոլել, այդ ստախճան տակնուվրայ ըլլար․ պէտք է որ ներքին մրրիկը տարապայման սաստկութիւն մը ունենար։

Ողջ աչքը յառեց երիտասարդին վրայ որ դէմը կեցած էր, մինչ ինք դրանը քով աթոռի մը ծայրը նստած էր, եւ ձայն ծպտուն չհանեց։

- Զլսեցի՞ր, Բարթող աղա, սա մեր ախարէթներուն թուղթերը բաները բերէիր, պէտք է, կրկնեց տոքթորը աւելի ուժեղ ձայնով մը։

- Բէք աղէկ, ճանս, պերեմ ամա, ի՞նչ կայ, խե՞ր է, մինչուկ հիմա մէկ ասանկ պան մը չէր եղած, խե՞ր է, հարցուց մըսավաճառը խեղդուած, խռռչային ձայնով մը։

- Խերը մերը քեզի պէտքը չէ, Բարթող աղա, պատասխանեց ամիրային թոռը, ա՛լ մեր ախարէթներուն հետ գործ չունիս դուն, կ'օգտէ ըրքան… կ'օգտէ՛, հասկըցա՞ր․ գնա թուղթերը, հաշիւները բեր, լմնայ։ Գործ ունիմ, մի սպասցըներ ինծի։

Պէտք է գիտնալ թէ տարիներ անցնելով մեր պատուական մսավաճառը շատ ծերացեր եւ ինկեր էր։ Իր հոյակապ զոյգ մը տատրակներուն, կատարինէին եւ Մագթաղինէին աղջիկնութեան յաւերժացումը մէկ կողմէն, անդադրում եւ սպառող տասանք մը միւս կողմէն՝ ուժաթափ ըրած, ծերացուցած էին զայն։ Քիչ քիչ, մսավաճառութեան գործը թողած էր, վասնզի չունէր կատու որսալու տաժանքին ա՛լ չէր կրնար տոկալ, մանաւանդ որ միակ աչքը զօր ունէր՝ քանի մը տարիէ ի վեր նշմարութեան ամէն յարմարութիւն կորսնցած էր։ Հետեւաբար, կրնայ ըսուիլ որ խեղճ մարդը այդ միջոցներուն միայն Մարկոսեան կալուածներուն մատակարարութեան գործը ունէր իբրեւ ապրուստի միջոց ու յետին ծայր խեղճութեան մէջ էր։

Արդ, երեւակայել իր խռովքը, երբ ապրուստի այս յետին միջոցն ալ կոպտօրէն, վայրագօրէն կը յափշտակուէր իր ձեռքէն։

- Ճանըմ ի՞նչ կայ, ի՞նչ էղաւ, կը թոթովէր ձեռքերու յուսահատ եւ աղերսական կարկառումով մը, մէկ փալցօ պա՞ն մը ըրի, էֆէնտի…

- Երկա՛ն ըրիր, Բարթող աղա, պոռաց երիտասարդը, ոտքը գետին զարնելով․ պէ՛ ախպա՛ր, առ մեր ախարէթներուն թուղթերը, հաշիւները, պանլիքները բեր ըսի, խօսք չե՞ս հասկնար։

Շանթահարուած, ոչնչացած, ծերը ոտքի ելաւ, կուզին տակը ամփոփուած, դողդղալով, դանդաչուն, առաւ քալեց, ա՛լ առանց բառ մը արտասանելու։ Երեսը մոխիրի գոյն առած էր, ողջ աչքը ապակիի փայլով մը կը փայլէր։

- Կատարինէ՛ս, Մագթաղինէ՛ս, կը կոծէր ճամբան ձեռքը գլխուն զարնելով, լըմընցա՜ն, լմնցա՜ն, լմնցա՜ն։…

Տուն հասնելով, Բարթող աղա անմիջապէս անկողին ինկաւ։ Կը տքար, կը հեւար, կը զառանցէր։ Երկու անհեթեթ տատրակները քովը ժողվուեցան։ Կինը, Խրստիկ հանըմ, փութաց խնամքներ հասցնել։ Երկրորդ օրը մարդուկին վիճակը ծանրացաւ։ Կինը աղքատախնամին վազեց բժիշկի համար․ մինչեւ որ պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարուեցան, իրիկուն եղաւ եւ Բարթող աղա աւելի գէշցաւ։ Այլանդակօրէն հիւանդ էր։ Բժիշկը ուշ ատեն հասնելով յուսահատաբար գլուխը երեցուց։ Տատրակները յորդարցունք կը թափէին։ Խրստիկ հանըմ «վա՛խ մարդս, վա՛խ» կը հեծէր։

- Սրտի կաթուած է, ըսաւ բժիշկը։ Խըրըստիկ հանըմին, կամ բարկացեր է կամ վախցեր է։

- Կ'աղէկնա՞յ, հարցուց խեղճ կինը անձկագին։

- Աստուա՛ծ գիտէ, պատասխանեց գիտութեան մարդը։

(Շար․ 135)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Նշան Ճիվելէկեան զաւակներն ու թոռները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութեան ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողները կրնան Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
ՖՐԱՆՍԱ

ECOLE PRIVÉE HAMASKAÏNE
CENTRE D'ENSEIGNEMENT — FRANCE
185, bd. de la Cabane, 13012 MARSEILLE
tél. 16 (91) 93 75 25

Ա. Վերամուտի արձանագրութիւններ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ
Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի - Քուր փրէփարաթուար եւ Քուր էլէմանթէր փրըմիէր աննէ - *կը շարունակուին Սեպտեմբեր 1էն մինչեւ Սեպտեմբեր 7, ժամը 9էն 12: Օգոստոս ամսուան ընթացքին կը թելադրուի հեռաձայնել առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ 9 ժամադրութեան համար:*

Բ. Չափահասներու հայերէնի դասընթացք

Համազգային Կրթական Կեդրոնի Վարչութիւնը եւ Տնօրէնութիւնը կը կազմակերպեն չափահասներու հայերէնի դասընթացք՝ լեզուի, հայ մշակոյթի եւ գրականութեան ծանօթացման զոյգ նպատակներով: Առաջին հանդիպում երեքշաբթի Սեպտեմբեր 17, երեկոյեան ժամը 20.15ին: Դասընթացքներու համար նախատեսուած է ծախքերու մասնակցութիւն: Հետեւողներէն պիտի պահանջուի կանոնաւորութիւն: Մանրամասնութիւններու համար դիմել Կրթական Կեդրոն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

բացառաբար *Հոկտեմբեր 2, Կիրակի օր:*

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ | ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES | MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 *թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

RADIO ASK

émet
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱԶԳը
ունկնդրեցէք իր վերջնական
կայանին վրայ
FM 98,5 MHz

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ՃԱՀԱՆՈՐԴ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

LES GRANDES PUISSANCES, l'EMPIRE OTTOMAN et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES FRANÇAISES
(1914 - 1918)

Recueil de documents édités avec une introduction historique par
Arthur BEYLERIAN
Préface de **Jean-Baptiste DUROSELLE**
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne

Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

Նախապէս բաժանորդագրուողները չուտով կը ստանան:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
VENDREDI 2 SEPTEMBRE 1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.514
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.514

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՏԷՐՆ Է ՔԱՂԱՔԻՆ

———×———

Չորեքշաբթի օր ալ, Պէյրութ վերապրեցաւ իր ամէնէն սեւ օրերէն մէկը: Նորակ ամէն կողմ, յարձակում բազմազգեան ուժերու դէմ եւայլն, եւայլն: Այս անգամ սակայն լիբանանեան բանակը կը զգացնէ իր ներկայութիւնը եւ Հինգշաբթի օր, կը հաստատուէր որ տէրն էր արեւմտեան Պէյրութի: Բանակը հրահանգ տուած էր արդէն կրակելու, առանց ազդարարութեան, ինչ որ ըրած է: Անգամ մը եւս ռումբերու թիրախ կը դառնար ֆրանսական դեսպանատունը, ինչ որ առնուազն կը հերքէր Արտաքին Նախարար՝ Շէյսոնի այն յայտարարութիւնը, ըստ որուն Ֆրանսան չէր թիրախը...: Մնաց որ Ֆրանսայէն զատ, ամերիկացի, իտալացի ալ չեն խնայուած, այլ խօսքով բազմազգեան ուժերն են նաեւ, որոնց դէմ յարձակում կ՚ըլլայ, որպէսզի .. երթան:

Նախագահ Ճեմայէլ, որու հեղինակութիւնն իսկ խնդրոյ առարկայ է քանի մը օրէ, կոչ ըրած է բոլոր հոսանքներուն, որ հաւաքուին հաշտութեան սեղանի մը շուրջ, առաջին առթիւ՝ Ճումպլաթ մերժած է: Ֆրանսայի Լիբանանի դեսպանը, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի, ձայնասփիւռի կայաններէ ըրած յայտարարութեանց մէջ, կը բացատրէր թէ երկու մեծերն են, խորքին մէջ, որ կը կռուին եւ թէ ամէն մարդ պէտք է հասկնայ, որ երբեք քաղաքացիական պատերազմ չէ եղած Լիբանանի մէջ, ինչ կերպ որ կայ արաբական հոսանքներու հարց է նաեւ: Այս վերջին օրերու բախումները, ըստ Ֆարուք Ապիլամա, Ֆրանս - Էնթէրէն, կը փաստեն որ կռուողները հոսկէ հոնկէ չեն գտած զէնքերը եւ ուրեմն Պետութիւն կայ ետին, քանի կանոնաւոր բանակի զէնքեր կը գործածեն, կատարելագործուած զինամթերք: Եթէ ինք կը խօսափէր անունը տալէ, լրագրողը չէր վարաներ Սուրիոյ մասին խօսելէ եւ հարց կուտար.- «Զէ՞ք ուզեր նուէր մը ընել Սուրիոյ (իմա՛՝ ջնջել Իսրայէլի հետ եղած համաձայնութիւնը)»: Դեսպանը սակայն կը պատասխանէր թէ Լիբանան նուէր չունի ընելիք, ուրիշներն են որ պէտք է նուէր ընեն Լիբանանի եւ Սուրիան ալ հրաժարի գերագահութեան իր ախորժակներէն: Վերջին օրերը կռիւներու հաշուեկշիռն էր՝ 42 մեռեալ եւ 176 վիրաւոր, մինչ նիւթական վնասները այլեւս չեն հաշուուիր: Մէկ կողմէ զէնքեր կը փլին, անդին կը շինուին, ութ տարուան ամէն տեսակէ բախումներէ եւ կռիւներէ ետք, մէկ բան կայ, զոր Լիբանան չէ կորսնցուցած՝ հրաշքի բաժինն է:

Այս անգամ, մանաւա՛նդ, Պետութեան հեղինակութիւնը վտանգուած է, աւելի քան երբեք եւ ոչ ոք կը կասկածի որ Սուրիան կ՚ուզէ տապալել Ճեմայէլի վարչակարգը: Ուրիշ ձեւով չի կրնար բացատրուիլ արդէն, այն արագընթաց ժամանումը ծանր հրետանիին եւ ռազմագիտական կէտերու անմիջական գրաւումը արձակազէններու կողմէ:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՀԻՄՆՈՒԵՑԱՒ

———×———

ԼԷՅՏԸՆ («Յառաջ», հեռաձայն). - Նախաձեռնութեամբ փրոֆ. Վէյթընպերկի եւ Մայքըլ Սթոնի Լէյտընի մէջ (Հոլանտա) հիմը դրուած է Հայկ. Ուսումնասիրութեանց միջազգային միութեան մը, որու առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 29 - 30 եւ 31-ին: Ամիսներէ ի վեր եղած հրաւէրներուն պատասխանած են արդէն 120 հոգի:

Կազմակերպիչ մարմինը կը բաղկանայ երեք անդամներէ: Առաջին օրը, Օգոստոս 29-ին, Լէյտընի համալսարանը հաւաքուած են 50 անդամներ և կատարուած է բացումը: Համագումարը կ՚ընդգրկէ բոլոր հայագէտները, բացի հիւսիսային - Ամերիկայէն, ուր կայ արդէն նման միութիւն մը:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ համալսարանին գրական ճիւղին տեսուչը՝ որ գանազան տեղեկութիւններ տուաւ Եւրոպայի հայագիտութեան ներկայ վիճակին մասին: Տոքթ. Ժ. Մ. Թիէրիի զեկուցումը կը վերաբերէր Ֆրանսայի, փրոֆ. Հաննիքի՝ Գերմանիոյ, Պ. Թէսիէռի՝ Իտալիոյ (բացի՝ Մխիթարեաններէն), Հայր Լեւոն Վ. Զէքիեանի՝ Մխիթարեաններու, փրոֆ. Վէյթընպերկի՝ Հոլանտայի եւ Պ. Լեմանի՝ Դանիոյ եւ Սքանտինաւեան երկիրներու:

Օգոստոս 30-ի նիստը նուիրուած էր հայրախօսութեան եւ լեզուաբանական հարցերու եւ Օգոստոս 31-ի նիստը՝ պատմական եւ գեղարուեստական հարցերու: Բոլոր զեկուցումները ուշագրաւ էին: Համագումարին կը մասնակցէր նաեւ Մեսրոպ Ծ. Վ. Գրիգորեան (Վիէննայէն):

Օգոստոս 31-ին վաւերացուած է ընդհ. կանոնագիրը եւ ընտրուած առաջին կեդրոնական մարմինը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՍ. 19 / 25)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿԱՐԱԿԵԱՑՆԵՐԸ

Հայաստան երկարակեցութեան յատուկ մրցանիշ մը հաստատած է. համաձայն վիճակագրական տուեալներու, Հայաստանի երեք միլիոնէ աւելի բնակչութեան աւելի քան 6000-ը երկարակեաց է, այսինքն մարդիկ՝ որոնց տարիքը 90-ը կ՚անցնի: Անոնցմէ 625-ին տարիքը 100-ը անցած է: Մասնագէտները կը փորձեն գտնել այդ երեւոյթին գաղտնիքը: Ներկայիս գիտնականներն ու բժիշկները աւելի քան երբեք մօտեցած են գաղտնիքի լուծման: Անոնք կը խօսին այն կարգ մը գործօններու մասին, որոնք կը նպաստեն երկարակեցութեան: Ատեն մը կը մտածէին, թէ պատճառը լեռնային կլիման է: Բայց, ինչպէս ցոյց տուած են տարիներու հետազօտութիւնները, Հայաստանի մէջ բազմաթիւ երկարակեացներ կ՚ապրին ոչ թէ լեռները, այլ հովիտներու մէջ, մասնաւորաբար Արարատեան դաշտը, որ կը գտնուի ծովու մակերեսէն ընդամէնը 900 մեթր բարձրութեան վրայ: Աւելին, յաճախ երկարակեացները, հակառակ նախկին ծանօթ ըմբռնումներու, ոչ թէ գիւղաբնակներ են, այլ՝ քաղաքաբնակներ:

Մարդաբանները կը պնդեն, որ ֆիզիքական աշխատանքը կը նպաստէ երկարակեցութեան: Որոշ դեր կը խաղայ նաեւ սնունդը, բայց երբեք վճռական: Օրինակ, Հայաստանի երկարակեացներու մէկ մասը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին կերած է միս, առաւելաբար ոչխարի: Ուրիշներ՝ ընդհակառակն, կը նախընտրեն կաթնեղէնը, որ նոյնպէս նուազ արդիւնքի չի յանգեցներ: Բայց անոր փոխարէն բոլորն ալ գործածած են մեծ քանակութեամբ թարմ կանաչեղէն, բանջարեղէն, պտուղներ՝ որոնք այնքան հարուստ են կենսանիւթերով: Ինչ կը վերաբերի ոգելից ըմպելիներու, պէտք է ըսել որ երկարակեացները առհասարակ չափաւոր կը խմեն եւ այն ալ՝ միայն բնական դառն գինիներ: Երկարակեացները, իբրեւ օրէնք, հազուադէպ կը հիւանդանան եւ հիւանդութիւնները աւելի դիւրին կ՚անցընեն, քան ուրիշներ: Գիտնականները կը ձգտին հասկնալու, թէ ինչ է այդ երեւոյթին պատճառը: Անոնք մնայուն ուշադրութեան առարկայ կը դարձնեն երկարակեացները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ պօլիսկին մղձաւանջը կը թուէր վերջացած ըլլալ Հինգշաբթի: Արդարեւ, նախորդ առտու օդահէնները, տեսնուելէ ետք կրօնական պետերու հետ, կը յօժարէին յանձնուիլ պարսկական իշխանութեանց «քաղաքական ապաստանի, իրաւունքի փոխարէն եւ պատանդները ազատ կ՚արձակուէին: Բժշկական քննութենէ մը ետք, կը փոխադրուէին պանդոկ մը եւ Հինգշաբթի առտու էռ - Ֆըրանսի օդանաւ մը պիտի երթար Թեհրան զիրենք բերելու: Բայց, վերջին պահուն, իրանեան իշխանութիւնները նոր դժուարութիւններ կը հանէին Ֆրանսացիներուն, նոյնիսկ մերժելով որ օդանաւ մը երթայ Թեհրան: Եթէ մինչ չատ յայտնի չէ, թէ ո՞վ էին այս ահաբեկիչները եւ իսկապէս ի՞նչ կ՚ուզէին (պահանջներու ցանկը, որ յաճախ կը փոխուէր, կը մընար անորոշ եւ այլանդակ), յստակ է որ Իրան բաւական «զուարճացած է» Ֆրանսայի դէմ եղած այս անհամ կատակէն...: Օդանաւը, Հինգշաբթի օր, Պոլսէն պիտի երթար Թեհրան:

ԼԵՀԵՐԸ պատասխանեցին Սոլիտարնոսքի հրաւէրին եւ չքաշուեցան փողոց իջնելու, ցոյցերով ոգեկոչելու համար Կտանսկի համաձայնագրերու 3-րդ (Օգոստոս 31) տարեդարձը: Մահ կամ վիրաւոր չկայ, բայց բախումներ եղած են եւ ոստիկանութիւնը վարդագոյն ջուր սրսկած է ցուցարարներուն վրայ, որպէսզի այդ ձեւով կարելի ըլլայ զիրենք հետապնդել ու ձեռք ձգել: Ապագային համար ալ նկարներ կրնան վկայել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը կարգ մը որոշումներ տուաւ գաղթողներուն վերաբերեալ, քանի որ օտարներու թիւը 4-ուկէս միլիոնը կ՚անցնի այլեւս: Վերջ պիտի դրուի գաղտնի մուտք գործողներու հանդէպ բարեացակամ վերաբերումի: Երթալով պիտի արտաքսուին անոնք, որոնց թուղթերը անկանոն են կամ Ֆրանսա բնակելու արտօնութիւն չունին (օրինաւոր կերպով չեն մտած): Ո՞վ որ աշխատանքի իրաւունք չունեցող օտար աշխատցնէ չատ մեծ պատիժներու պիտի ենթարկուի: Զբօսաշրջիկութեամբ Ֆրանսա եկող Մաղրէպցիները երկու բաժինով յատուկ թուղթ մը պիտի ունենան եւ երբ Ֆրանսա գան, մէկ մասը իշխանութիւնները պիտի պահեն, ստուգելու համար որ 3 ամիս ետք մեկնած է եւայլն, եւայլն:

ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ կանխահաս ժամանում գործած են Ֆրանսա, ինչ որ կը նշանակէ եղեր կանխահաս եւ խստաշունչ ձմեռ մը: Լուրը տուողն է՝ Մարսէյլի Փրովանսալը եւ պարզ է որ թերթ մը որ Ներքին նախարարին կը պատկանի, չի կրնար սխալիլ...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵԹԷ...

———×———

Օգոստոս 31-ի «Միլլիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած այս յօդուածը բաւական շահեկան է, քանի կը մտի ապագայի մաղթանքներով, Թուրքիոյ ներկայ պատկերը պարզել, իր չոր իրականութեան մէջ: Հեղինակը, Թալաթ Հալման Ու. Քիփլինկէն ներշնչուած կը գրէ. -

Երէկ յաղթանակի տօն էր ... Անկախութեան Պատերազմի մեր վերջին յաղթանակէն ի վեր 61 տարուան ընթացքին - յատկապէս առաջին 15 տարիներուն - Աթաթիւրքի Թուրքիան արձանագրեց յաղթանակներ որոնք նախանձ կ՚առթէին այլ ազգերու:

Եթէ Աթաթիւրք ողջ ըլլար ու աչքէ անցընէր ներկայի մեր կացութիւնը, վստահաբար չատ մը մարդերու մէջ իր յուսացածէն աւելի յառաջացած պիտի գտնէր մեզ: Սակայն ուրիշ տեսակէտներէ ալ կը կարծեմ թէ յուսախաբ կ՚ըլլար:

Ներկայի Թուրքիան - հակառակ կարգ մը յաջողութիւններու - բառին իսկական առումով «Յաղթանակի հաւաքականութիւն» մը չէ ... Իրական «Յաղթանակի Տօն»ը պիտի տօնենք այն ատեն միայն երբ քաղաքական, տնտեսական, օրինական, հաւաքական կեանքի եւ մշակութային խիզախումներով ժողովուրդին ապահովենք բարօր ու երջանիկ կեանք մը:

Եթէ՝ զօրանայ ժողովրդավարութիւնը, որ պիտի յենու հիմնական անկախութիւններու, մարդկային իրաւունքներու, առիթներու հաւասարութեան, եւ կեանքի արժանաւորութեան վրայ:

Եթէ՝ անհետանան թշուառութիւն, յուսահատութիւն, անզօրութիւն,

Եթէ՝ լուծում գտնուի անգործութեան հարցին որ կը տառապեցնէ մեր ժողովուրդին մէկ հատուածը,

Եթէ՝ անգրագէտ անձ չմնայ ու ամէնուն ապահովուի առողջ ուսումի ընթացք մը,

Եթէ՝ բնակչութեան աճը կասի ու յիսուն միլիոնի վրայ անփոփոխ մնայ ժողովուրդի թիւը,

Եթէ՝ քանի մը անգամով բազմապատկուի մեր հողագործութեան, ճարտարարուեստի եւ զբօսաշրջութեան եկամուտը,

Եթէ՝ կարենանք ազատիլ արեւմտեան վրէժխնդրութենէ, անջատողականութենէ, մարդ սպանելէ, արժէք չգնահատելու ունակութենէն,

Եթէ՝ ամբողջական հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն գոյանայ մեր եւ բոլոր դրացի երկիրներու միջեւ,

Եթէ՝ մեր բազմաթիւ հաստատութիւններուն մէջ վերջակէտ դրուի ծուլութեան, անարդիւնութեան, զրպարտութեան, մատնութեան, կողմնակցութեան եւ կաշառակերութեան,

Եթէ՝ իրականացնենք կնոջ իրաւունքները եւ ճնշումէ ազատենք թշուառները,

Եթէ՝ առատօրէն հոսի ջուրը մեր ծորակներէն, մեր գործատեղիներուն ու տուներուն մէջ չխզուի ելեկտրականութիւնը,

Եթէ՝ մեր արտածումը եռապատիկը ըլլայ մեր ներածումներուն եւ զերոյի իջնեն մեր արտաքին պարտքերը,

Եթէ՝ փրկենք արտասահմանի մեր գործաւորները իրենց դժուարին կացութենէն,

Եթէ՝ զերծ պահենք մեր օդը, ջուրը, աղտեղութիւններէ ու մաղաշ ուղեղները յետադիմութենէ,

Եթէ՝ աշխարհի ծանօթացնենք մեր բոլոր շրջաններու մշակոյթը:

Եթէ՝ քաղաքներու, գիւղաքաղաքներու, գիւղերու մէջ բոպիկ, խեղճ ու կրակ, մուրացող, արհամարհուող, ծեծուող մանուկ չմնայ,

Մենք պիտի ըլլանք «Յաղթանակի Ժողովուրդը»:

ՄԱՐԴՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ ՀԱՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ա.

Արդի մարդուն համար ամէնէն սուր եւ այժմէական նկարագիր ու լուրջ տարողութիւն ունեցող հարցը մարդու հարցն է: Եւ սխալ չըլլար ըսել որ մարդկային խորհողութեան, փիլիսոփայական մտածողութեան մէջ մի՛շտ ալ կեդրոնական տեղ գրաւած է ան ուղղակի քննարկումով կամ անուղղակի անդրադարձումով՝ այլ հարցերու ետին առկայ՝ որպէս հիմնական զսպանակ եւ որոշադրիչ գաղափար կամ մտահոգութիւն:

Սոկրատեան «ծանիր զքեզ»ով չէ որ կը սկսի իմաստասիրական խորհողութիւնը մարդու ծագման, բնութեան, գոյութեան, կոչումին, լինելութեան եւ ատոնց յարակից այլ հարցերու մասին: Ճիշդ է որ աստղերով, երկիրով, կայականութեան եւ լինելութեան հարցերով, աստուածներու վերնատուրներով առաւելապէս զբաղող նախասոկրատեան շրջանի յոյն իմաստասէրները ըստ երեւոյթին եւ ըստ ձեւին մարդը մոռցած կը թուէին ըլլալ. բայց, խորքին մէջ, մարդը իր ճանաչման բնոյթին եւ նիւթական աշխարհին հետ յարաբերութեան մէջ երբեք բացակայ չէր եղած անոնց մտածողութենէն: Մարդու ճակատագիրն էր, էապէս, որ կը շահագրգռէր զիրենք եւ աստղեր ու աստուածներ իմաստասիրական հայեցողութեան առարկայ կը դառնային յարաբերաբար մարդուն, սոր վրայ անոնց ունեցած խորհրդաւոր ուժերու ներգործութեան հարցերով բեռնաւոր. եւ կամ մարդակերպային ու մարդակեդրոն գաղափարներն ու պատկերացումներն էին որ կը հագցուէին աստուածներուն՝ ատոնց վերագրուած կարողութիւններու, յատկութիւններու եւ առաքինութիւններու մէջէն:

Կրօններու, խորհրդապաշտական կամ այլ կարգի, բնութենապաշտական եւ ոգեպաշտական կրօնական հաւատալիքներու մէջ դարձեալ մա՛րդն է եղած կեդրոնը մարդոց մտահայեցողութեան: Մէկ խօսքով՝ մարդը եղած է մարդու մտածման առաջին առարկան, նոյնի՛սկ այն պարագային՝ երբ այդ առարկայութիւնը բացայայտ ներկայացումի երեւոյթը չէ ունեցած: Ո՞վ եմ ես հարցումը մարդ յաճախ յարուցած է ինք իրեն համար, ո՛չ յաճախ ակնյայտ եւ ուղղակի հարցադրութեամբ, ձեւական, բանաձեւային, մասնայատուկ եղանակով, այլ ենթախաւային, ենթագրական կամ ենթագիտակցական նկարագրով եւ տարողութեամբ:

Այսօր, մարդու հարցը աւելի հրատապ, առանցքային նշանակութիւն զգեցած է մարդկային մտածողութեան՝ փիլիսոփայութեան, գիտութեան, արուեստի, ինչպէս նաեւ աստուածաբանական խորհողութեան համար: Մարդը, մարդկային քաղաքակրթութեան եւ յատկապէս գիտական, ճարտարագիտական, ճարտարարուեստական յառաջդիմութեան եւ նիւթապաշտական ու աշխարհայնական պայմաններու եւ կենցաղակերպերու դիւրացեալ ընթացքին եւ գրաւիչ ու տիրապետող ազդուութեան գոյավիճակին մէջ, շատ յաճախ գոհացած իր կեանքի արտաքին բոլոր պայմաններով, իր մէջ կը զգայ իր ինքնահասկացողութեան պակասը: Որոշ երկիրներու մէջ, ուր կեանքի արտաքին պայմաններու չքայլութիւնը հասած է տարապայմանօրէն յառաջացեալ աստիճաններու, ուր ամէն ինչ մարդուն համար դիւրաբար եւ ճոխաբար ձեռք բերելի է, մարդու ներքին տարածքն է որ խնդրոյ առարկայ դարձած է: Հակառակ կողմէ, աշխարհի այն մասերուն մէջ, ուր մարդը նիւթական արտաքին պայմաններու տեսակէտէն դեռ շատ բան ունի պակաս, սնունդէն, ուսումէն եւ ընկերային կեանքի տարրական տուեալներէն սկսեալ, մարդու ինչ-ութեան եւ ով-ութեան հարցը կը դրուի նոյնքան սուր հանգամանքով, թէեւ տարբեր մօտեցումով: Երրորդ կոչուած աշխարհն է այս:

Տակաւին, մարդու ձեռք բերած հրակայական զօրութեան երեւոյթը եւ, միւս կողմէ, նոյնքան անզօրութեան զգացումը փարատոքսային վիճակի մէջ կը դնէ մարդու հարցը: Մարդն այսօր կրնայ մէկ կոճակի վրայ իր մատը դնելով հրակայազօր ուժ մը յառաջ բերել - աթոմական կամ այլ անուններով ճանչցուած -, որուն արդիւնքը հսկայածաւալ քանդում կրնայ առաջացնել թէ մարդկային միլիոնաւոր զոհերու եւ թէ նիւթեղէն կառոյցներու անչափելի քանդումներու տեսակէտէն: Այդ նոյն մարդը սակայն, կրնայ ինքզինք անզօր զգալ իր զաւակին հետ բարեկամ ըլլալու կամ իր հոգեկան այս կամ այն տագնապին առաջքը կարենալ առնելու տեսակէտէն: Ո՞վ է, ուրեմն, մարդը. ի՞նչ է մարդը. ի՞նչ գոյացութիւններ կան իր մէջ. ի՞նչ է իր կոչումը. ինչպէ՞ս կ'ըմբռնէ իր գոյութիւնը. ի՞նչ է իմաստը իր կեանքին: Ահա հոյլ մը - եւ դեռ շատ աւելի եւ շատ աւելի բարդ - հարցեր, որոնց առջեւ մարդը տակաւին կը մնայ շուարուն, անգոհ ըլլալու չափ անորոշ:

Ալեքսիս Քարրէլի Մարդը՝ այս անծանօթը (L'homme, Cet inconnu) հաստատումը դեռ կը մնայ հաստատում միայն եւ լուծումի հանգրուանը կը թուի ըլլալ հեռու, շատ հաւանաբար նաեւ անհասանելի:

Բայց մարդ չի կրնար դադրիլ իր ըմբռնումի ճիգին մէջ: Ամէն դարու, ամէն սերունդի ճիտին պարտքն է այս: Խուսափում չկայ: Խուսափումի ճիգը անիրատեսութեան, ինքնամոռացութեան, ինքնախաբէութեան, անտարբերութեան դուռն է, եւ այդ դուռը միշտ անդունդի բերնին առջեւ բացուած է: «Կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լե՛ր»ի փիլիսոփայութիւնն ալ լուծումը չէ հարցին: Ո՛չ ալ անտեսումը անոր. այլ՝ պարզապէս իր պատասխանատուութեան առջեւ ընկրկելու ներքին արդարացման դիւրագին վերաբերում մը, հեռու՝ կեցուածք մը ըլլալու պարկեշտութիւն եւ քաջութիւն պահանջող հանգամանքէն: Դիրքաւորում մը չէ: Պարզապէս պարտուողականութեան մը պարտկումը, որ չպարային արժէք ունի միայն:

×

Եկեղեցին ալ՝ հետեւողութեամբ, Քրիստոսի, ջանացած է յստակացնել մարդկային կարողութեան եւ կարելիութեան սահմաններուն մէջ մարդու ըմբռնումը, Յայտնութենական տուեալներու վրայ: Քրիստոսի մարդեղութիւնը մարդու ըմբռնումը դրաւ բոլորովին նոր եւ շատ բարձր մակարդակի մը վրայ: Աստուած մա՛րդ եղաւ: «Հաւատամք»ին մէջ կը կարդանք.

«Որ յաղագս մեր՝ մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն հոգւովն Սրբով: Որով էառ զմարմին, զհոգի և զմիտ եւ զամենայն որ ինչ է ի մարդ, ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեօք»:

Սա ինքնին խտացումն է, յստակ եւ աներկբայելի բանաձեւումով, քրիստոնէական հաւատքին, որուն հիմքը անշուշտ Քրիստոսի ուսուցումն է որպէս գագաթնային պսակումը Աստուծոյ յայտնութեան: Պարզ է - եւ հարկ չկայ երկարօրէն ծանրանալու - որ Քրիստոս մարդ է ակը ճանչցաւ կեդրոնական այն առանցքը, որուն յարաբերաբար իմաստ կ'առնէ ամբողջ տիեզերքը, Աստուծոյ արարչագործութիւնը:

Շատ ընդարձակ գիրքերու նիւթ է եղած աստուածաշնչական, քրիստոնէական ըմբռնումը մարդու մասին: Այստեղ անոր ամփոփումը կամ պատկերացումը ըսել աւելորդ է եւ անկարելի՝ մեր անմիջական նպատակի սահմաններուն մէջ: Միակ բանը որ հարկ է շեշտել այն է՝ որ եկեղեցին ալ իր մեծ խորհողներու աստուածաբանական հայեցողութեան ընդմէջէն մարդը ունեցած է որպէս կեդրոնական կարեւորութիւն ունեցող առարկայ՝ Աստուծոյ ճշմարտութիւնը մարդկային կեանքի մասին պարզաբանելու իր ճիգին մէջ: Եկեղեցւոյ հայրեր երկար էջեր են յատկացուցած անոր: Ոմանք յատուկ «ճառ»եր (օմէլի) կամ գիրքեր ալ խմբագրած են անոր մասին:

Հայց. եկեղեցւոյ մէջ ալ գտնուած են աստուածաբաններ, որոնք մարդու մասին յատուկ էջեր են գրած: Որպէս նմոյշ կը յիշատակենք Եղիշէի գործերուն մէջ «Վասն հոգւոյ մարդկան» ճառը (1) եւ կամ Գրիգոր Տաթեւացիի Գիրք Հարցմանցի մէջ հինգերորդ հատորը «Վասն կազմութեան մարդոյն» (2): Բնականօրէն հայ մատենագիրներու, եկեղեցական հայրերու գրութեանց մէջ, «ճառ»երու կամ սուրբ գրական մեկնաբանութիւններու մէջ ալ անդրադարձումներ կան մարդու ծագման, բնութեան, կազմութեան եւ կոչումին մասին:

Մեզի համար այստեղ առաջադրուած հարցը մարդու մասին շարականներու մէջ եղած գաղափարներու համադրումն է եւ անոնց պարզաբանումը՝ կարելի եղածին չափ դասաւորեալ ձեւով: Շարականներու մէջ մարդու գաղափարը առանձնապէս պատկերացուած գաղափար մը չէ. ցրիւ ակնարկութիւններու, յաճախ չափազանց համառօտ նշումներու ձեւին տակ տրուած են գաղափարներ որոնք մարդու ըմբռնման այս կամ այն երեսը կը ցոլացնեն, առանց զանոնք դնելու պարզաբանումի (էքսփոզիսիոն) կամ վերլուծումի եւ կամ զարգացումի, մշակեալ ձեւի մէջ: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, հաւանաբար, ըսել «նշմարներ մարդու ըմբռնումի մասին՝ շարականներու մէջ»: Ուստի մարդու մասին աստուածաբանական ամբողջական տեսութիւն մը, համապարփակ ներկայացում մը պէտք չէ փնտռել շարականներու մէջ:

Այդուհանդերձ, մեր համոզումն է, որ մարդու ըմբռնման մեր այսօրուան ճիգին մէջ՝ հայկական մատենագրութենէն կարեւոր վկայութիւն մը կը բերեն անոնք, եւ այս տեսակէտով նպաստ մըն են հայկական աստուածաբանական խորհողութեան ճանաչման համար:

Ահա այս մօտեցումով եւ այս սահմաններու մէջ է որ կը ներկայացնենք մարդու ըմբռնումը հայ շարականներու մէջ:

---

(1) Տե՛ս Եղիշէ վարդապետի Մատենագրութիւնք (Վենետիկ 1859), էջ 369 - 376: Սոյն ճառը չկայ Վենետիկի մէջ տպուած 1838-ի հրատարակութեան մէջ:

(2) Գիրք Հարցմանց (Կ. Պոլիս, 1729), էջ 229 - 282, յատկապէս՝ 271 - 275:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

2

Կը հասնինք հրապարակը աղբիւրին առջեւ. անօթի ենք: Գիշերուընէ քանի մը դրամի կտոր մնացած է գրպանիս: Կը յառաջանանք մինչեւ ժամացոյցին դէմը գտնուած սասունցիներու փուռը ու վայրկեան մը դիրք կը բռնենք թարմ ու սպիտակ հացերու շեղջին առջեւ:

Ի՞նչ տխուր բան է անօթի ըլլալը: Անկուշտ ու ագահ աչքերով կը դիտենք արեւելեան փոկեղները, որոնց վրայ շուշմայի հատիկները արեւին ճառագայթներուն տակ կը փայլին: Դրամնիս քիչ է, քաղցերնիս անչափ: Չենք հեռանար, մինչեւ որ մեզ չվռնտեն:

- Աղքատ մարդոց հաց անգամ չեն ծախեր, - կ'ըսէ ընկերս դառնացած:

Յանկարծ սուր ձայն մը գիս կը կանչէ: Սեւ վարշամակի մէջ փաթթուած երիտասարդ ու քիչ մը թանձր գծերով կին մըն է, որ կ'առաջարկէ ջուր կրել իրենց տունը: Կը հարցնեմ տեղը: Հեռու է: Սովորական գինին եռապատիկը կ'ուզեմ կէսը առնալու յոյսով. կը համաձայնի տալ ուզածս ամբողջ: Զա՛րմանալի: Ինչպէ՛ս կարելի է ջրկիրին հետ չսակարկել:

Ընկերոջս շրթունքներուն երկու կողմը նուրբ ու խորամանկ ժպիտ մը կ'ուրուագծուի: Կը հարցնեմ, թէ ինչո՞ւ կը ժպտի: Չըսեր: - Գնա՛, կ'ըսէ, - կը տեսնես:

Խոշոր ու արագ քայլերով կը վերադառնամ աղբիւր, կը լեցնեմ թիթեղներս ու կը հետեւիմ կնոջ: Կ'անցնինք պողոտան ու կը մտնենք կողմնակի փողոց մը: Ի՞նչու եւ ի՞նչ բանէ կը կասկածիմ, չեմ գիտեր, բայց անհանգիստ եմ բեռանս տակ: Մետաքսէ վարշամակին մէջ փաթթուած կինը կը քալէ արագ. ես բեռան տակ կքած կը դժուարանամ հետեւիլ իրեն: Ինչո՞ւ կը տխրիմ ու լալու անորոշ ցանկութիւն մը կ'ունենամ, չեմ գիտեր:

Արեգակը լաւ է, ազատ ու տաք, չուրջս ուրախ ու մարմինէս անծանօթ, տխուր ու միանգամայն հեշտալի բան մը կը հասնի դէմքիս ու կը ծանրանայ կոպերուս վրայ: Առջեւէս գացող կնոջ ձեւերը տենչալի ու հաճելի կը թուին ազու աչքերուս ու իր նայուածքը, որ երբեմն վրաս կ'իյնայ, գայթակղեցուցիչ բաներ մտածել կու տայ ինծի: Կը նայիմ իր մարմինին տեսակ մը վախով ու ցանկութեամբ ու առաջին անգամ ըլլալով, որոշապէս անծանօթ ու վայրենի զգայնութեան մը ներկայութիւնը կը զգամ մարմինէս ներս: Մինչեւ այդ օրը կնոջ ու իր մարմնին մասին փողոցի տղու բոլոր լսածներս յանկարծ նշանակութիւն ու իմաստ կը ստանան, ու ես մեծ մարդու պէս ու փողոցի ընկերներուս նման ցանկութեամբ ու կըրքով կը մտածեմ առջեւէս քալող կնոջ թրթռուն երանգներուն վրայ: Կը յիշեմ ընկերոջս ժպիտը ու կոչ կ'ընեմ յիշատակներուս: Կը վախնամ: Կ'ուզեմ ետ դառնալ, բայց վախէն աւելի ուժեղ զգացում մը զիս առաջ կը տանի: Միւս կողմէն ինքզինքս կը համոզեմ ըսելով, որ խեղճ ջրկիր տղայ մըն եմ, ջուրը կը կրեմ, դրամս կ'առնեմ ու ետ կը դառնամ:

Կը հասնինք: Փողոցը քաղաքի այս մասին մէջ գիշերուան պէս մութ է ու հողի պէս խոնաւ: Կարծես կը մսիմ: Յոգնած եմ ու քրտնած: Ծունկերս կը կթոտին բեռան տակ ու տխուր ու վախկոտ մտիկ կ'ընեմ սրտիս, որ նոր զարնուած թռչնիկի մը սրտիկին պէս կը տրոփէ:

Կարծես ամբողջ փողոցը գինետուն մը ըլլար, այնպէս գինի կը բուրէ բակերէն: Արեւելեան կրքոտ ու ցանկայարոյց մեղեդիներ կը լսուին խորերէն, ու ջութակ մը գինով ու տրտում եղանակ մը կու լայ: Ինչո՞ւ այսպէս ցաւոտ ու մութ է ամէն բան այստեղ:

Այնպէս կը վախնամ աղմուկէն, ջութակին երգէն, արեւելեան մեղեդիներէն ու լիրբ ու կիսամերկ կիներէն, որ կ'ուզեմ ետ դառնալ որբանոց՝ երեսս ի վար խշտիկիս վրայ իյնալու ու արտասուելու, արտասուելու համար: Բայց կը քալեմ ու կը մտածեմ ու, չեմ գիտեր, ինչո՞ւ միտքս կ'երթայ կորսուած անցեալին՝ կը յիշեմ մեր տունը, պարտէզը ու հորը ու հօրս վրայ շուք ընող սարփինան: Կ'ուզեմ լալ: Չեմ կրնար: Արցունքը կու գայ մինչեւ կոկորդս ու հեռուներէն՝ աղօտ ու չար մշուշին մէջէն մայրիկիս բարի ու գեղեցիկ դէմքը կ'երեւայ ու անոր սիրելի անունը կը կախուի դողդոջուն շրթունքներէս:

(Շար. 2)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ծովու Երգիչը

×

Ղրիմը, որ հին ժամանակ ծանօթ էր որպէս «Արմենիա մարիտիմա» (Ծովային Հայաստան), դարեր շարունակ եղած է Հայութեան մեծ գաղութներէն մէկը, ուր ծաւալած է ազգային ճարտարապետութիւնը, մասնաւոր զարգացման հասած է հայկական մանրանկարչութիւնը եւ գրի առնուած է մեր ժողովրդական երգը։ Թերակղզիին մէջ գործող բազմաթիւ դպրոցներու մէջ մեսրոպատառ գիր ու գրականութեամբ հայրենասիրական ոգիով դաստիարակուած են հայ երախաները։ Ղրիմի հայ համայնքը տուած է արուեստի, գրականութեան եւ գիտութեան կարգ մը անուանի դէմքեր։ Համաշխարհային կամ միջազգային ճանաչումի արժանացած երախտաւորներու հետ կողք-կողքի ստեղծագործած են նաեւ մարդիկ, որոնց թողուցած ժառանգութիւնը հետաքրքրական կողմերով կ'ամբողջացնէ հայկական արուեստի ընդհանուր պատկերը։ Այս վերջիններու կարգին իր յատուկ տեղը ունի հայ դասական նկարիչ Էմանուէլ Մահտեսեան, որ ծնած է Արմեանսկ քաղաքը։

Մահտեսեան նախակրթութիւնը ստացած է Արմեանսկի «Սուրբ Վերափոխում» եկեղեցւոյ կողքին ծխական դպրոցը, ուր յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէին Հայոց պատմութեան, յատկապէս՝ Եղիշէի «Վարդանանց պատմութեան»։ Այդպէս նկարիչը տակաւին մանկութենէն կը փայփայէր խոր կարօտ մը ծովէն անդին գտնուող հայրենիքի ու պիպլիական Արարատի նկատմամբ։ Տարիներ ետք, կեանքի դառն ու անվերջանալի խոչընդոտները ճաշակած նկարիչը, իբրեւ հոգիի սփոփանք, ժողովրդական մտածումով նկարած է Ղրիմի ծովափնեայ տեսարան մը, ուր հայկական ճարտարապետական յուշարձաններէն մէկուն ետեւը, ծովուն անսահմանութեան մէջ, կ'երեւան Սիսն ու Մասիսը՝ երկինքէն կախուած լուռ զանգերու պէս։

Մահտեսեան ծովանկարչութիւնը ընտրած է այն պահուն, երբ կը փայլէր Այվազովսկիի հանճարը։ Ի պատիւ իրեն պէտք է նկատել, որ մեզի ծանօթ այն սակաւ նկարներու մէջ, ուր ան յաջողած է ձերբազատիլ Այվազովսկիի ամենակուլ ազդեցութենէն, Մահտեսեան ստեղծած է իր ուրոյն աշխարհը։ Մահտեսեանի բնատուր շնորհքը, տակաւին 1885-ին նկատած է ինք՝ Այվազովսկի, եւ առիթով մը գրած, թէ ակադեմիայի աշակերտ Մահտեսեանը սքանչելի էթիւտներ նկարած է։ Քանի մը տարի անց «Արաքս» հանդէսը այն կարծիքը կը յայտնէ, թէ Այվազովսկիէն ետք Մահտեսեան «ծովային պատկերահանութեան» մէջ Հայերէն առաջինն է եւ մեծ ընդունակութիւններով օժտուած։ 1903-ին նկարիչ Դաւիթ Օքրոյեանց «Գեղարուեստը 19րդ դարում» պատմական ակնարկին մէջ կը գրէր. «Նկարչական շրջաններում Մահտեսեանին ճանաչում եւ ընդունում են մի առանձին համակրանքով, տեսնելով նրա մէջ բացի Այվազովսկուց ստացած տեխնիկայից, նաեւ ինքնուրոյն, սեփական ուղղութիւն»։

Արուեստի մէջ վարպետութեան հասնիլը, ինքնուրոյնութեան հաստատումը աշխատանքի, դժուար մաքառումներու բնականոն երեւոյթներ են։ Մահտեսեանի կեանքին մէջ, սակայն, ժամանակի բերումով ծագած են նաեւ զօրաւոր խոչընդոտներ, որոնք կամքի ու համբերութեան մեծ լարումով նոյնպէս յաղթահարուած են՝ «շնորհիւ իր արդէն ապացուցուած տաղանդի եւ եռանդի», - կը նշէ «Մշակ»ի թղթակիցը՝ բանաստեղծ Ս. Բարխեան։

1878-1890 թուականներուն Մահտեսեան իր փափաքով ազատ ունկնդիր դարձած էր Պետերբուրգի կայսերական գեղարուեստի ակադեմիայի բնանկարչութեան բաժնին մէջ։ Ուսանողական 12 տարիներու ընթացքին Մահտեսեան ակադեմիայի դասերուն մասնակցած է ընդհանուր առմամբ հինգ տարի, քանի որ ան զուգահեռաբար ուսանած է նաեւ Այվազովսկիի արուեստանոցը։

Ըստ դիւանային փաստաթուղթերու, Մահտեսեան ակադեմիայի մէջ երեք անգամ «առաջին կարգ» դասուած է, տեղ գրաւած է առաջին տասնեակին մէջ եւ մասնակցած կազմակերպուած ցուցահանդէսներու։ Աւելին՝ անոր «Փոքր ալիքներ իրիկնաժամին» եւ «Փրկութեան սպասողները» կտաւները արժանացած են ակադեմիայի փոքր եւ մեծ արծաթէ մետալներուն։

Ուսանողական տարիներէն սկսեալ նկարիչը հոգացած է իր ապրուստը։ «Ոչ մէկ կոպեկ ստանալով տունէն, միայն իր վրձինի աշխատանքով կրցած է այժմեան իր պատկառելի դիրքին հասնիլ», - նկարիչին խօսքերէն մէկնելով կը վկայէ իր ժամանակակիցներէն մէկը։

Վերջապէս, Սիմֆերոպոլի մէջ ան կը հիմնէ իր արուեստանոց - ցուցասրահը, որ կարեւոր դեր կը խաղայ տեղւոյն բնակչութեան գեղագիտական դաստիարակութեան մէջ։ Պէտք է յիշել նաեւ նկարներու նուէրներով անոր մասնակցութիւնները բարեգործական նպատակներով կազմակերպուած ձեռնարկներուն։ Ազգասէր նկարիչը տեղւոյն հայկական վարժարանին յանձնած է թանկագին կտաւ մը, օգնած է դպրոցի թատերական խումբին, նկարած՝ բեմին վարագոյրը։ Ափսոս այն շրջանին էր, երբ ցարական կառավարութեան հրամանով կը փակուէին հայկական դպրոցները։

Էմանուէլ Մահտեսեան չկրցաւ տեսնել Հայաստանը, սակայն Մարինբադէն մինչեւ Պոսետա, Վոլգայի ափերէն մինչեւ Հիւսիսային Կովկաս եւ յատկապէս Սեւ ծովու առափնեայ վայրերը բազմաթիւ շրջապտոյտներու ընթացքին գծած կտաւներուն մէջ, իր ժողովուրդի հոգերուն ականատես եւ ականջալուր նկարիչը արտայայտած է կենդանի տագնապ։ Դժուար մաքառումներու այն երակն էր այս, զոր իրեն հետ կը բերէր ոչ թէ դարերով, այլ տասնամեակներով փոփոխութեան ենթարկուող կեանքը։ Անոր նկարներուն մէջ («Փրկութեան սպասողները», «Վերահաս ամպեր») կան օրինքուն տառապած մարդու յոյզերու աշխարհի արտայայտութիւններ, որոնք կը բացակային իր ժամանակի միւս ծովանկարիչներու գործերուն մէջ։

Նկարիչը կանուխ հեռացաւ կեանքէն. ան յանկարծամահ եղաւ 1908 Նոյեմբեր 6-ի լուսադէմին, երբ արուեստանոցին մէջ նկարակալին վրայ իրեն կը սպասէր առտուան կիսատ պատկեր մը։

ՊԵՐՃ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԿԱԽԱՐԴԸ

Հայ անուանի մանրափորագրիչ Է. Տէր Ղազարեանի գործերը կոչուած են «աշխարհի ութերորդ հրաշալիք» եւ իրօք անոնք կը գերազանցեն ամէն երեւակայութիւն։ Օրինակ, իր «Բականինի» եւ «Զարլի Զափլին» մանրաքանդակները պատրաստուած են 0,003 կրամնոց պղպատի հատիկներու վրայ եւ զետեղուած՝ ասեղի անցքի մէջ։ Նկարիչը նոյնպէս «շըրջանակ» ընտրած է նաեւ աշխարհի ամենափոքր ջութակին համար, զոր հաւաքած է 56 փայտէ մասերէ եւ պատած ոսկիի փայլով։ Անոր վրայ կարելի է յստակօրէն տեսնել չորս լարերը, որոնք հնչիւններ կ'արձակեն հպումով մը։ Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբի Ա. ջութակահարն է Է. Տէր Ղազարեան որ ծանօթ է նաեւ որպէս ջութակի վարպետ։ Իր պատրաստած 300է աւելի նուագարաններէն շատերուն վրայ կը նուագեն իր ընկերները։ Իր պատրաստած մանրաքանդակներէն շատեր կը զարդարեն աշխարհի տարբեր երկիրներու թանգարանները։ Իր «Բարեկամութեան գնացք» գործը որ կը ցուցադրուի Պերլինի ազգ. թանգարանին մէջ, կը ներկայացնէ երկու շոգեքարշեր, մարդու թափանցիկ մազի մէջ փորուած փապուղիէն կը վարեն 75 վակոնէ բաղկացած գնացք մը, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ գրուած է «բարեկամութիւն» աշխարհի զանազան լեզուներով։ Այդ արտասովոր փապուղիի երկարութիւնը ընդամէնը մէկ սանթիմեթր է։ Մանրափորագրիչ վարպետին գործերը բնականաբար կարելի չէ դիտել առանց մանրադիտակի։ Ան կը գործածէ ոչ-սովորական գործիքներ, զորս ինք կը պատրաստէ անձամբ, նրբագոյն խարտոցիկներ, մրճիկներ, ունելիներ։

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԻՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ԾԱՂԿՈՒՄԸ

Խորհ. Միութեան ժողովրդական լաւագոյն չորս վարպետներէն մէկը նկատուած է Ռաֆայէլ Մուրադեան, որ կ'ապրի Երեւան։ Իրեն շնորհուած է «Սովետական արհմիութիւններու մրցանակ»՝ հին արհեստներու գաղտնիքները լուծելու մարզին մէջ ունեցած նպաստին համար։ Վարպետը վերստեղծած է անցեալ դարերու հեղինակներու եզակի արտադրութեան՝ նրբահիւս կանացի զարդերու, սկահակներու, գաւաթներու հարիւրէ աւելի նմոյշներ։ Իր գործերը արժանացած են զանազան մետալներու եւ պարգեւներու։ Հայաստանի մասնագիտական «Հայկական յուշանուէրներ ու ժողովրդական գեղարուեստական արհեստներ» ձեռնարկութեան մէջ աշխատանքի հրաւիրուած են աւելի քան երկու հազար գիւղացիներ, որոնք կը տիրապետեն մոռցուած հին արհեստներու՝ զարդանկարներ, փայտի, քարի եւ ոսկորի վրայ կատարուած փորագրութիւններ, մետաղի, բանուածքի մշակումներ, խեցեղէն, ասեղնագործութեան նմոյշներ, որոնց պահանջը շարունակ կ'աճի Խորհ. Միութեան մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս։ Կան նաեւ վարպետներ, որոնք կը նախընտրեն տունը աշխատիլ։ Անոնց համար Երեւանի մէջ հիմնուած է կեդրոն մը, որ նիւթ ու գործիք կը հայթայթէ հարիւրաւոր վարպետներու։ Այս կապակցութեամբ Հայաստանի տեղական Արդիւնաբերութեան նախարար Մաւլէն Զուրաբեան նշած է, թէ ձեռնարկութիւններն ու տունը աշխատող վարպետները այս տարի 17 միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն մը կ'ունենան, իսկ ամբողջ հնգամեակի (1981-1985) ընթացքին՝ մէկուկէս անգամ աւելի, քան նախորդ հնգամեակը։ Տարեկան շուրջ երկու հարիւր տեսակ նոր արտադրութիւն երեւան կ'ելլէ։ Հայ ժողովրդական վարպետներու գործերը կը ցուցադրուին միջազգային տօնավաճառներու մէջ։ Հայաստանի ժողովրդական արհեստներու ուսումնասիրութեամբ կը զբաղին փորձառական տարրալուծարանի մասնագէտները, որոնք կը մեկնին ամէնէն հեռաւոր գիւղերը՝ գտնելու համար հին տարազներ եւ հաւաքելու համար տեղեկութիւններ «գաղտնիքներ» պահպանող տարեցներէ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Բարթող աղա, կռնակի վրայ ինկած, ողջ աչքը քստմնելի սեւեռմամբ մը ձեղունին յառած, տաժանագինօրէն կը հեւար։ Պաղատական եւ լալագին հարցումներուն զորս իր տատրակները կ'ուղղէին իրեն՝ դիակի լռութիւն կը պահէր. կարծես չէր իմանար։ Առաջին անգամ ըլլալով՝ իր էութենէն բխած այդ զոյգ մը սիրասուն էակներուն զորովի գեղումներուն առջեւ անզգայ կը մնար։ Այս պարագան սարսափ կու տար աղջիկներուն եւ կնոջը։ Բարթող աղան, այս զորովագութ հայրը, ատանկ անդիմադրելի սրտազեղմանց անտարբե՞ր ըլլար։ Երբեմն ափեղցփեղ բաներ մը կը մռլտար, խռճկորի ցաւալին կաղկանձիւններու պէս, առանց աչքերը իր տեղէն խախտելու։ Հինգ օր գիշեր ցերեկ հսկեցին անոր անկողնին շուրջը, բայց իրենց բոլոր խնամքները ապարդիւն մնացին։ Բարթող աղա մեռաւ, աչքը ձեղունին սեւեռած, առանց բառ մը արտասանելու։ Իր կեանքին պէս՝ մահն ալ քըստմնելի եղաւ։ Կրնայ ըսուիլ որ աչքը բաց գնաց, իր զոյգ մը տատրակներուն արգասաւորումը տեսնելու երջանկութենէն զրկուած։ Իր բոլոր երազները, յոյսերը, դիտաւորութիւնները, որոնց որոճացումովը կը սնանէր գիշեր ցերեկ, սառած էին հիմակ իր աչքին այդ ահռելի սեւեռումին մէջ։ Այս յեղակարծ ու կոշտ մահով, անգործադրելի կը մնային ահեղ, քստմնելի, եղեռնական ծրագիրներ, զորս ան ամէն օր կը յօրինէր. իր հետապնդած նպատակին հասնելու համար։ Մարկոսեան գերդաստանին կալուածները մեծ վտանգէ մը կ'ազատէին Բարթող աղային անհետացումովը։ Ցանձին այս մարդուն, կատուներու եւ շուներու աշխարհը կը կորսնցնէր իր Ատիլան։ Ու թէեւ Կատարինէ եւ Մագթաղինէ օրիորդները գորովոտ եւ պաշտելի հայր մը կը կորսնցնէին Բարթող աղային մահուամբ, միւս կողմէ, սակայն, ընկերութիւնը աղէտ մը կ'ազատէր։

Աղջիկները իրենց հօրը դիակին վրայ ինկան լալով պոռչտալով։ Խրատիկ հանըմ իր ցաւին արտայայտութեանը մէջ աւելի համեստ ու գաղտնապահ եղաւ։ Դրացիները հասան։ Անոնց ետեւէն տէրտէրը եւ ժամկոչները, որոնք հազիւ կրցան մաւլաճառին անհեթեթ ու զարշելի դիակը սըգաւորներուն ձեռքէն խլելով ճաղը նետել ու ժամ վազցնել։

Ամբողջ գիւղը զարմացաւ Բարթող աղային անակնկալ մահը իմանալով, բայց ոչ ոք ցաւեցաւ։ Տիկին Մարկոսեան «խե՜ղճ մարդ» մը ըսաւ։ Տոքթորը անգութ եւ իմաստալից քմծիծաղ մը ունեցաւ ու լռեց. իրմէ զատ ոչ ոք գիտէր որ Բարթող աղային մահուան պատճառը ինք էր եղած։ Ափսոս գաղտնիք մը մնաց միշտ։ Շաբաթ մը ետքը, ինք տոքթորը անձամբ հանգուցեալին տունը գնաց եւ կալուածական թուղթերը եւ հաշիւները առաւ։

Մէկ շաբաթ պտտեցաւ Բերա, Ղալաթիա, Պոլիս, Վոսփորի քանի մը թաղերը, իրենց տուներն ու խանութները այցելելով, վարձուորներուն հետ տեսնուելու եւ Բարթող աղայի հաշիւները անոնց բերանացի յայտարարութեանցը հետ բաղդատելու համար։ Երբոր ամէն բան աղէկ մը քննեց հասկցաւ, հաստատեց որ ամէն ամիս հանգուցեալ մաւլաճառը երեք չորս ոսկի կը զրպանէր՝ բացի հարիւրի վրայ իր առած իրաւունքէն. եւ անոր անակընկալ մահուամբն ալ տասը ոսկիի կորուստ մը կար վերջին ամսուան վարձքերուն վըրայէն, գումար մը զոր կարելի չէր պահանջել անոր այրիէն։ Երիտասարդը սըրտի բաւական կուշտ գոհունակութեամբ մը տեսաւ որ Մարկոսեան գերդաստանը տակաւին 360 ոսկիի մօտ տարեկան եկամուտ մը կը վայելէր, եւ այս կլորիկ գումարը կրնար ամբողջովին ինք տրամադրել ուզածին պէս, նկատելով որ Մարկոսեան գերդաստան ըսելով այլեւս միայն ինք կը հասկցուէր գրեթէ։

Երբոր այսպէս իր ձեռքին մէջ տեսաւ մեծ ամիրային յաջորդութեան իրաւունքը եւ իշխանական հարստութեան մը բեկորները, Արշակ իր յօրինած ծրագիրներուն գործադրութեանը վրայ մտածեց երկարօրէն, անոնց մանրամասնութիւններուն վրայ կամաւորապէս յամենալով, առաջուց ըմբոշխնելով անոնց ամբողջ քաղցրութիւնը։ Ու ա՛լ ժամանակը եկած նկատեց իր դիւրին որսին վրայ ձեռք դընելու։

(Շար. 136)

ԼԻՈՆ.– Օր. Նազենիկ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Յակոբեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Ակգիկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 2, ժամը 15-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Լօյասի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Նշան Ճիվելէկեան զաւակներն ու թոռները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՍԵՆՈՒՀԻ ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութեան ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անտրէ-Արթիւր Փանոսեան, Պ. Ֆիլիփ Փանոսեան, Օր. Արշալոյս Փանոսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ, նամակով, հեռաձայնով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ԱՆՏՐԷ-ԱՐԹԻՒՐ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը (քաղաք, Պոմոն, Սէն-Ժերոմ եւ Պուլվար Օտօ) իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Այրի Տիկին Մանուշ Շահմիրեանի, զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝ Գեղամ Շահմիրեանի մահուան առթիւ եւ այս տխուր առիթով 500 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի կայանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Խրիմեանէ 225 Ֆ. Գաբրիէլ Խրիմեանի մահուան առիթով:

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Աքարեանի մահուան առիթով 50 Ֆ. Տիկին Դ. Մկրտիչեանէ:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէր-Գալուստեան եւ Պ. Ռուբէն Տէր-Գալուստեան, Հրանդ Մինասեանի յիշատակին 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Սարեան եւ Գրիգոր Փափազեան իրենց զաւակներուն Անիի եւ Էրիքի ամուսնութեան առթիւ 1000 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Գըլըճեան (Սէն Թէ-Թիէն) 100 Ֆ. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին Տիկին Լիւսի Խաչատուրեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Երզմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ:

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌՈՒՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերահրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱՃԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԽՈՍՐՈՎ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 – 1975)
եւ վկայութեան
ԿՈՂՔ՝ ԳՐՈՒԶՈՒ
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

Շ Ա Հ Ա Ն
Շ Ա Հ Ն Ո Ւ Ր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵՑՆԵՐՈՒ
Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝
ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

RADIO ASK

émet
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱՍԳր
ունկնդրեցէք իր վերջնական
կայանին վրայ
FM 98,5 MHz

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

LES GRANDES PUISSANCES,
l'EMPIRE OTTOMAN
et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES FRANÇAISES
(1914 - 1918)

Recueil de documents édités avec une introduction historique par
Arthur BEYLERIAN
Préface de Jean-Baptiste DUROSELLE
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne

Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

Նախապէս բաժանորդագրուողները շուտով կը ստանան:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
3
SAMEDI
3 SEPTEMBRE
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.515 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.515

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

269 ԱՆՄԵՂ ԶՈՀ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՎԱՐ Կ'ԱՌՆԵՆ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՈՐ ՆԻՒ - ԵՈՐՔԷՆ ՍԷՈՒԼ Կ'ԵՐԹԱՐ

...կարճ, շատ կարճ զրոյց մը խորհրդային օդաչուներու եւ Սախալինի իրենց կայանին միջեւ. -

- Նշան առէ՛ք թիրախին վրայ:
- Նշան առինք:
- Քաշեցէ՛ք: Կրա՛կ:

Այսքան եւ 269 անմեղ անձերու մահ: Ինչո՞ւ: Հարաւ - քորէական օդանաւային գիծերու Պօյինկը ճամբայ ելած է Նիւ - Եորքէն, 240 ճամբորդով եւ 29 հոգինոց անձնակազմով: Չորեքշաբթի գիշեր, օդանաւին հետքը կը կորսուի, ճամբուն վրայ հանդիպած էր Անքորէճ (Ալասքա) եւ անկէ ետք է, որ կապը կը կտրի եւ ճափոնցիներուն ռատար - պաստաններուն վրայ չերեւիր, հոն ուր պէտք է գտնուէր այդ պահուն: Անմիջապէս աղէտի մասին չի խօսուիր եւ, տրամաբանօրէն, կը կարծուի որ օդանաւը պարտաւորուած է էջք կատարել խորհրդային Սախալինի կղզին: Բայց, մտահոգութիւնը կը ծնի երբ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարութիւնը Մոսկուայի ճափոնական դեսպանատան (Մոսկուա յարաբերութիւն չունի Հարաւային - Քորէայի հետ) կը հաղորդէ որ օդանաւը չէ իջած խորհրդային հողամասի վրայ, աւելին՝ «խորհ. Միութիւն չի գտնուիր»: Քիչ ետք սակայն, իրականութիւնը պիտի պարզուի: Ճափոնի տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնը արձանագրած է խորհրդային օդաչուներու եւ Սախալինի իրենց կայանին հրամանատարութեան միջեւ տեղի ունեցած շատ կարճ զրոյցը: Կրակելու հրամանը կը տրուի եւ խորհրդային հալածիչ Միկ օդանաւը նշան կ'առնէ ու կ'արձակէ հրթիռը, որ անմիջապէս կը պայթեցնէ օդանաւը: Վերջապէս: Ուրբաթ առաւօտ, Մոսկուա դեռ չի խոստովանիր, բայց ստիպուած է այլեւս բացատրութիւններ փնտռել: Չի կրնար համոզել որ չէ «ճանչցած» ճամբորդական Պօյինկ մը, որ չի հաղորդակցիր ուրիշ որեւէ օդանաւի հետ: Ամերիկացիք շատ բարկացած են, Ռեկըն Քալիֆորնիայէն Ուաշինկթըն կը վերադառնայ, թէ ինք, թէ Արտաքին նախարար Շուլց բառերը չեն ծամծմեր արտայայտելու համար իրենց վրդովումը: Ֆրանսական կառավարութիւնը, իր կարգին, բացատրութիւններ կ'ուզէ: Այլեւս հաստատուած է, որ խորհրդային իշխանութիւնները առանց ազդարարութեան վար առած են քորէական օդանաւը: Զանազան վարկածներու կարգին, ամէնէն հաւանականը կը նկատուի այն որ Մոսկուա կ'ուզէ հասկցնել թէ շատ «զգուշացած» է, երբ իր սահմանները կը բռնաբարուին: Այդ շրջանը մանաւանդ, զինուորական «բերդ» մըն է: Ամէն պարագայի մէջ, այս արիւնոտ «միջադէպը» չի կրնար մեղմացնել Արեւմուտքի եւ խորհրդային աշխարհի յարաբերութիւնները: Ընդհակառակն, կը խօսուէր նոր [illegible] մը մասին:

Ուրբաթ առտու, փարիզեան մամուլն ալ չէր քօղարկեր իր վրդովումը ի տես գործողութեան մը, որ կատարուած է բացայայտ կերպով եւ գիտակցութեամբ: Կարելի էր պարտադիր էջք կատարել տալ, փախուստը արգիլել գօտի մտած օդանաւին կամ հրահանգել որ անմիջապէս դուրս ելլէ: «Հետաքրքիրներ», Ուրբաթ առտու լրագրավաճառին ցուցափեղկին առջեւ, կ'ուզէին տեսնել թէ ի՞նչ «կրցած» է խորագրել «Իւմանիթէ» նման պարագայի մը: Բայց, համայնավար պաշտօնաթերթը կրնայ միշտ «մէջէն ելլել», կը բաւէ չէզոք խորագիր մը՝ «Հարաւ - քորէական օդանաւին ողբերգութիւնը», յետոյ խորհրդային զեկոյցներ եւ սա եզրակացութիւնը՝ «Ամերիկացիք այս ողբերգութիւնը պատրուակ կը բռնեն հալածիչ հինգ Ֆ. 15 ղրկելու համար Ճափոնի հիւսիսը»: «Լիպերասիօն»ն ալ հետաքրքրական խօսակցութիւն մը կը պատմէ այս առնչութեամբ: Գաւառի չարքային մը ձեւանալով, իր մէկ խմբագիրը հեռաձայնած է «Իւմանիթէ»ի խմբագրութեան, նախորդ իրիկունը, լուրեր ուզելու համար...:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Պօյինկը հեռանալու վրայ էր խորհրդային գօտիէն, ուր սխալմամբ մտած էր, երբ վար առնուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, կը թուի թէ լիբանանեան բանակը յաջողեցաւ, այս անգամ, մաքրել արեւմտեան մասը եւ տէր դառնալ կացութեան: Ասկէ անկախ, սակայն, քրիստոնեայ գիւղի մը մէջ (Պմարիամ, Մեթնի լեռնային շրջանը), որ սուրիական բանակի հակակշռին տակն է, 24 քրիստոնեաներ, տարեցներ եւ մանուկներ ջարդուած են տիւրզիներու կողմէ: Երբ Ճումպլաթին հարցում եղած է այս մասին, ըսած է պարզապէս. - «Այդպիսի լուր մը չունիմ...»: Ըստ Քաթայէպներու ձայնասփիւռին, զոհերու թիւը 24 ալ չէ, այլ՝ 40:

ԹԵՀՐԱՆԷՆ Փարիզ ժամանեցին, այն 15 պատանդները, որոնք չորս օր մնացած էին, Թեհրանի օդակայանը, Էռ - Ֆրանսի այն Պօյինկին մէջ, զոր օդահէններ շեղել տուած էին իր ճամբէն, Օգոստոս 27-ին, Շաբաթ օր, Վիէննայէն Փարիզ ճամբուն վրայ:

Լ. ՎԱԼԵԶԱ որոշած է ջնջել Քանատա կատարելիք իր այցելութիւնը: Կը վախնայ որ չկարենայ Լեհաստան վերադառնալ եւ պարտադիր աքսորեալի մը վերածուիլ:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Հերութ կուսակցութեան (Պեկինի կուսակցութիւնը) կեդր. կոմիտէն ընտրեց իր թեկնածուն, յաջորդելու համար հրաժարեալ Պեկինի, յանձին Արտաքին նախարար՝ Իսահակ Շամիրի: Իր մրցակիցը՝ Լէվի, սեֆարատ էր, այսինքն ափրիկեցի հրեայ: Շամիր աշքենազ է, այսինքն՝ «եւրոպացի»: Ծնած է Լեհաստան, 1914-ին եւ երկար ատեն տիպարն եղած է սիոնական հին պահակախումբին: Պաղեստին գաղթած է 1935-ին: Իրաւագիտական ուսում կատարած է: 1955-ին մտած է տեղեկատուութեանց սպասարկութեանց մէջ (Մոսատ): 1979-ին կը փոխարինէր զօր. Տայեանը Արտաքին Նախարարութեան գլուխը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԷՆ

———×———

Ա.

Մեր ազգային հաստատութիւններէն մէկը կարեւոր յայտարարութիւն մը ունէր անցեալ օր: Յայտարարութեան վերջաւորութեան, ուշադրութիւնս գրաւեց հետեւեալ տխուր նախադասութիւնը.

«Կը խնդրուի բոլոր ընթերցողներէն, որ բարի ըլլան թերթ չկարդացող իրենց ծանօթներուն տեղեկացնել ներկայ ազդը»:

Թերթ չկարդացող մարդ կա՞յ աշխարհի վրայ: Եթէ նկատի առնուին մեծ քաղաքներն ու քաղաքակիրթ ոստանները, թերթ չկարդացող մարդու հանդիպիլ դիւրին չէ: Ամէն մարդ իր ճաշակին համաձայն թերթ մը կը գտնէ ու կը կարդայ: Բայց մեր պարագան տարբեր է: Վերի ծանուցումին մէջ կայ պակսող բառ մը, որ կը բացատրէ ամէն ինչ: Ծանուցումը խմբագրողները կ'ակնարկեն ո՛չ թէ թերթ չկարդացողներու, այլ հա՛յերէն թերթ չկարդացողներուն: Հայերէն թերթ չկարդացող Հայ չկա՞յ աշխարհի վրայ: Շա՜տ: Կարդացողներէն աւե՛լի շատ:

Բայց ես երբ կարդացի վերի տողերը, ինծի այնպէս թուեցաւ որ ծանուցումին հեղինակները սա ըսել կ'ուզէին. «Կը խնդրուի բոլոր ընթերցողներէն որ բարի ըլլան գրել - կարդալ չգիտցող իրենց ծանօթներուն տեղեկացնել ներկայ ազդը»:

×

Թող չվշտանան մեր բոլոր այն բարեկամները որոնք պարագաներու բերումով չեն կրցեր սորվիլ իրենց մայրենի լեզուով գրել, կարդալ, նոյնիսկ խօսիլ: Մենք, որ մեր ամբողջ առօրեան տրամադրած ենք մայրենիի սպասարկութեան, անգրագէտ, այսինքն գրել կարդալ չգիտցող պիտի նկատենք մայրենիի անտեղեակ մարդը, նոյնիսկ եթէ ան քանի մը լեզուներ ջուրի պէս խօսի, գրէ ու կարդայ: Իր մայրենի լեզուին անծանօթ մարդուն ուղեղին մէջ կայ շատ կարեւոր պարապութիւն մը, որ ուրիշ ո՛չ մէկ լեզուով կը լեցուի: Ես վերջին տասնըհինգ տարիներու ընթացքին անհամար անգամներ հանդիպեցայ սքանչելի ցեղակիցներու, համբուրելի մարդիկ, որոնք ամէն շնորհ ունէին իրենց հոգիին խորը, բայց մեզ չէին կրնար կարդալ ու հասկնալ: Մենք եւ անոնք կը նմանէինք ծովուն մէջ երկու հողիի, որոնք լողալով անվերջ իրարու հասնիլ կ'աշխատէին, որոնք սակայն երբեք չէին կրնար բռնել մէկզմէկու ձեռքը:

Կան անհամար ուրիշներ ալ, որոնք իրենց մայրենի լեզուն շատ լաւ ճանչնալով հանդերձ, հայերէն թերթ չեն կարդար: Զեն կարդար զանազան պատճառներով. չեն սիրեր, չեն սիրեր, չեն գիջանիր, իրենց փնտռածը չեն գտներ հայերէն թերթի մը մէջ, թերթ չեն կրնար հայթայթել, կամ վերջապէս անպայման արդարանալի կամ անարդարանալի պատճառ մը ունին թերթ չկարդալու համար:

Այս բոլորին դիմաց կան մեր իրական ընթերցողները, անոնք որ թերթին իրական մոլիներն են, որոնք ամէն օր անհամբերութեամբ ու անձկութեամբ կը սպասեն օրուան թերթին, որուն այս կամ այն անկիւնին մէջ անպայման պիտի գտնեն իրենց փնտռածն ու սիրածը: Անոնք անկողին չեն կրնար մտնել մինչեւ որ «ցմրուր չքամեն» իրենց օրուան թերթը, մինչեւ որ կրկին ու կրկին չկարդան անոր այս կամ այն սիրելի անկիւնը:

Ահաւասիկ այս վերջիններուն է որ իրենց խօսքը կ'ուզղեն ինչպէս վերի ծանուցումին հեղինակները, նոյնպէս մեր լեզուով արտայայտուող բոլոր գրչի ու մտքի մարդիկը: Այդպէս կ'ըսեն մեր հանրային գործիչները, մեր ուսուցիչները, մեր գրագէտները, մեր բանաստեղծները: «Բարի եղէք, կ'ըսեն անոնք, թերթ չկարդացող ձեր ծանօթներուն փոխանցելու մեր հանրանուէր աշխատանքը, կամ ձեզ այնքան մօտէն շահագրգռող սա մեր ուսումնասիրութիւնը, կամ սա այնքան աչքի լոյսով գրի առնուած մեր վէպը, կամ վերջապէս սա մեր փոքրիկ բայց գողտր բանաստեղծութիւնը»:

Փոխանցե՞լ:

Մարդիկ կրնա՞ն ուրիշի մը պատմել այն գեղեցիկ սէնֆոնին, զոր օր մը լսած են երաժշտահանդէսի մը մէջ: Մարդիկ կրնա՞ն ուրիշի մը պատմել ծովեզերեայ սքանչելի տեսարան մը, զոր օր մը տեսած են հեռաւոր հորիզոնի մը առջեւ: Նոյնիսկ եթէ անոնք փորձեն պատմել, մենք կրնա՞նք մեր ականջներով լսել, մեր աչքերով տեսնել անոնց լսածն ու տեսածը:

Ռ. Հ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային ախոյենութեան Սեպտեմբեր 1-ի խաղերուն արդիւնքներն են.-

Պախտակոր - Արարատ	3 - 0
Նիստրու - Տորպեդօ (Մ.)	0 - 3
Դնեպր - Դինամօ (ՄՆ.)	2 - 1
Զէնիթ - Տորպեդօ (Ք.)	1 - 0
Սպարտակ - Դինամօ (Կ.)	0 - 0
Չերնոմորեց - ԲԿՄԱ	1 - 1
Շախտեոր - Ժալգիրիս	3 - 0

Այս հանդիպումներէն ետք, դասաւորման գլուխն է, միշտ, Դնեպր 39 կէտով, իրեն կը հետեւին Սպարտակ եւ Դինամօ (ՄՆ.) 36 կէտով եւ Զէնիթ՝ 33:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (75) թիւը, որու աշխատակցած են. -

Խաչիկ Երլմազեան
ԵՈՀԱՆՆԷՍ ՊՐԱՄՍ

Գրիգոր Պըլտեան
ԱՆՀՈՒՆԻ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

Համազասպ Սագայեան
ԼԱ ՍԵՌԵՄՈՆԻ

ՄԱՐԴՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ ՀԱՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Բ.

ՄԱՐԴԸ՝ ՊԱՏԿԵՐ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Ընդհանրականօրէն ընդունուած իրողութիւն մըն է որ՝ թէ՛ իմաստասիրութեան մէջ եւ թէ քրիստոնէական աստուածաբանութեան մէջ մարդը հասկցուած է որպէս գագաթնակէտը արարչութեան, տիեզերքի գոյացման, Աստուծոյ ստեղծագործութեան՝ յառաջատուական ընթացքին: Պսա՛կն է ան արարչագործութեան, տեսակ մը «գլուխ գործոց»ը Աստուծոյ ստեղծագործութեան եզական, անկրկնելի արարքին: Եւ այս՝ ո՛չ միայն ժամանակային տեւողութեան եւ տեսակային զարգացման իմաստով, այլ նաեւ այն հայեցակէտով՝ որ մարդը բանալին է տիեզերքին, առանցքը գոյացեալ բոլոր բաներուն, որոնք իրենց ամբողջական իմաստը կ՚առնեն իրմով: Առանց մարդուն՝ տիեզերքի գոյութիւնը ինքնին կոյր, աննպատակ եւ անկատար գոյութիւն մըն է: Աստուածաշունչի առաջին տողը որ մարդը կը յիշատակէ, մարդու տիրութեան եւ գերազանցութեան այս գաղափարը կը թելադրէ.

«Եւ ասաց Աստուած. Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեան. եւ իշխեսցեն ձկանց ծովու եւ թռչնոց երկնից եւ անասնոց եւ ամենայն երկրի եւ ամենայն սողնոց որ սողին ի վերայ երկրի»: (3)

Յաջորդ գլուխին մէջ դարձեալ, այլ բանաձեւումով, նոյն գաղափարն է որ կ՚արտայայտուի.

«Եւ առ Տէր Աստուած զմարդն զոր արար, եւ եդ զնա ի դրախտին փափկութեան գործել զնա եւ պահել»: (4)

Հետեւաբար, ստեղծագործութեան իմաստը ըմբռնելու տեսակէտէն կենսական է ըմբռնել մարդը իր ծագման, բնութենական կազմութեան եւ կոչումին մէջ:

- Մարդը տիեզերքի նիւթեղէն գոյացութեան մաս կը կազմէ: Նիւթը մարդուն մէջ, իր ֆիզիքական բաղկացութիւնը, իր բնութեան մաս կը կազմէ: Տիեզերքի գոյացութեան նիւթեղէն, բուսեղէն, կենդանեղէն տարրերը իր մէջ ներկայ են ի բնութենէ: «Եւ ստեղծ Աստուած զմարդն հող յերկրէ», (Ծննդ., Բ. 7): Մարդու ֆիզիքական գոյութեան գիտական քննութիւնը (Անաթոմի) յստակօրէն եւ յետին մանրամասնութեամբ ցոյց կուտայ մարդուն նիւթեղինութիւնը իր բոլոր բաղկացուցիչ տարրերով, բջիջներով եւ երեսներով: Մարմին բառը խտացեալ բացատրութիւնն է այդ բոլորին: Եւ առանց մարդակազմութեան տուեալներուն, անաթոմիի եզրակացութիւններուն՝ կարելի չէ ըմբռնել մարդաբանութիւնը (անթրոբոլոժի), որ մարդու ամբողջական գոյութեան ուսումնասիրութիւն է:

Քիչ անդին, կը տեսնենք այս գաղափարին՝ մարդու նիւթեղինութեան ցոլացումը հայ շարականներուն մէջ: Բնականօրէն մարդու բնութեան պատկերացման մէջ շարականները ամէնէն աւելի չեշտեալ ձեւով կը խօսին մարդու գոյութեան միւս, հոգեղէն տարրին մասին, երբ, հետեւողութեամբը աստուածաշնչական ըմբռնողութեան եւ եզրաբանութեան, մարդը կը ներկայացնեն որպէս «ՊԱՏԿԵՐ ԱՍՏՈՒԾՈՅ», որ միայն մարդուն է յատուկ, առանձնադրոշմ, եւ որուն մէջ կը կայանայ մարդուն տարբերութիւնը - եւ գերազանցութիւնը - ստեղծագործութեան միւս տարրերէն եւ արարածներէն:

Այսպէս Ս. Երրորդութեան մէջ Բանին Աստուծոյ (Քրիստոսի) ուղղելով իր խօսքը շարականագիրը կ՚ըսէ.

«Որ խորհրդեամբ ընդ Հօր եւ Հոգւոյն արար ի պատկեր իւր զմարդն առաջին»: (5)

«Բանն որ ընդ Հօր յէութեան եւ համագոյ Սուրբ Հոգւոյն, զպատկերն իւրական (իմա՛ աստուածական) խառնեալ ընդ հողանիւթ բնութեանս, զոր զարդարեալ փառօք եդ ի դրախտին փափկութեան»: (6)

Բայց ի՞նչ կը հասկցուի «պատկեր Աստուծոյ» բացատրութեան մէջ:

- Նախ, կը հասկնանք այն դոյատիպն ու կենսակերպը, զորս ունէր նախամարդը, Ադամ, որով մարդը ուղղակի, անմիջական տեսութիւնն ունէր Աստուծոյ: Դրախտին մէջ «ցնծայր զուարճացեալ անտխրական խնդութեամբ, քանզի զԱստուած տեսանէր միշտ խոնարհեալ ի դրախտին, յորմէ զլուսոյն ճառագայթ տպաւորէր ի յինքեան»: (7)

Աստուծոյ դէմ յանդիման տեսութիւնը՝ Աստուծոյ հետ ուղղակի հաղորդութեան վիճակ մը կը մատնանշէ. վիճակ մը, ուր մարդ տակաւին չէր խաթարած իր աչքերը, այսինքն՝ չէր հեռացած Աստուծմէ, չէր օտարացած Աստուծոյ, մեղքին բերումովը, այսինքն՝ Աստուծոյ պատուիրանին խախտումովը, Աստուծմէ իր անջատումին որպէս արդիւնք, ինչ որ աստուածաբանութեան մէջ «անկում մարդոյ» բացատրութեամբ կը բնորոշուի: Պարզ խօսքով, նախամարդը - մարդու սկզբնատիպ պատկերը - լոյսով ներթափանցուած, աստուածային լոյսը, Աստուծոյ էութեան ճառագայթը իր մէջ չաղախած, «տպաւորած»՝ (= իր ինքնատիպութեան ընդելուզած) ի հաղորդութեան էր Աստուծոյ հետ, ո՛չ միջնորդական եղանակով, այլ՝ ուղղակի, բնութենական յարաբերութեամբ:

- Երկրորդ, կը հասկնանք մարդու ամբողջական բնութեան մաս կազմող էական մէկ տարրը - բանաւորութիւնը, որ իր տեսակին մէջ իւրայատուկ է մարդուն եւ օտար է ստեղծագործութեան այլ արարածներուն.

«Ընդ հողեղէն բնութեան մերոյ խառնեցեր զբանական հոգի, ունել զօրութիւն ընդունելոյ զաստուածայինն եւ զհոգեւոր զշնորհս իջեալ ի վերուստ»: (8)

«Շնորհես բանաւոր կենդանի մարդ ի հողոյ»: (9)

Այդ բանական հոգին է, արդարեւ, որ զայն ընկալուչ կը դարձնէ աստուածային շնորհքին. տրուած է մարդուն որպէս անոր բնութեան բաղկացուցիչ կարողութիւն մը, ինչպէս վերը ըսուեցաւ, «ունել զօրութիւն ընդունելոյ զաստուածային եւ զհոգեւոր զշնորհս իջեալ ի վերուստ»: Բանականութիւնը Աստուծոյ ճառագայթն է մարդուն մէջ, որ այս վերջինը կ՚ընէ ատակ, հաղորդական Աստուծոյ, որ աղբիւրն է բանականութենէն կեանք առնող եւ բանականութեամբ միայն հասկնալի դարձող կարգին եւ օրէնքին, որ անկերպարան գոյացութիւնները կը վերածէ կարգաւոր տիեզերքի»: (10)

- Երրորդ, կը հասկնանք դարձեալ մարդու բնութեան մաս կազմող տարր մը՝ ՝ ազատութիւնը: Ո՛չ բարոյական իմաստով ըմբռնուած ազատութիւնը, այլ՝ բնութենական նկարագիր եւ տարողութիւն ունեցող, բաղկացուցիչ, գոյաբերիչ տարրերէն մէկը մարդու էութեան: Հետեւաբար՝ էաբանական ո՛չ բարոյական իմաստով նկատի ունինք բառը այստեղ:

---

(3) Ծննդոց, Ա. 26:

(4) Անդ, Բ. 15:

(5) Կանոն Մեծի Ջրօրհնէքի «Օրհնութիւն», էջ 327:

(6) Կանոն Բուն Բարեկենդանին, «Օրհնութիւն», էջ 157. համեմատէ՛ Աղուհացի Բ. Կիրակիի շարականին հետ, «Հարց», էջ 176, ուր «պատկեր աստուածութեան» բացատրութիւնը կայ: Նաեւ Աղուհացի Գ. Կիրակիի «Հարց»ին հետ, ուր «տիրական պատկեր» բանաձեւը կը գործածուի. եւ կամ Աղուհացի Ջ. Կիրակիի «Օրհնութեան» հետ (էջ 282), ուր «ի տիպ քո տիրական» բնորոշումով ըսուած է նոյն ճշմարտութիւնը, եւ դեռ այլ ուրեք՝ «ի կերպարան աստուածային»:

(7) Բուն Բարեկենդանի «Օրհնութիւն», էջ 157: Եւ կամ՝ «Լոյսն ի Հօրէ լուսոյ ծագեալ լուսափայլ զարդարեաց զԱդամ»:

(8) Կանոն Սրբոց Մարգարէից, «Հարց», էջ 684:

(9) Կանոն Մեծի Երկուշաբթին, «Հարց», էջ 317:

(10) Շարականներու մէջ արտացոլացուած կը տեսնենք նաեւ այն գաղափարը, թէ բանաւորութիւնը, որ երկրի վրայ միայն յատուկ է մարդուն, մարդէն զատ ըմբռնուած է որպէս յատկանիշ միայն հրեշտակներուն: «Քանզի մեծ այս խորհուրդ (իմա՛ Քրիստոսի մարդեղութեամբ փրկագործութեան խորհուրդը) ի փրկութիւն բանաւորաց, հրեշտակաց եւ մարդկան առ հասարակ կատարեալ. երկոցունց սեռից ի միասին յարմարութիւն»: (Կանոն Բ. Ծաղկազարդի, «Օրհնութիւն», էջ 483 - 484): Ու մարդը, յարաբերաբար հրեշտակներուն, որոնք զուտ հոգեղէն, բանաւոր էակներ են, «երկրորդ բանաւոր»ն է, շարականին բնորոշումով (Տե՛ս անդ, «Հարց», էջ 487):

Այս նոյն գաղափարը յանախակիօրէն արտայայտուած է հայ հայրաբանական գրականութեան մէջ: Օրինակ, Եղիշէի մօտ կը կարդանք. «Բանաւոր՝ մարդ եւ հրեշտակ միայն եւԱստուած ի վեր քան զերկինս եւ զերկիր» (Վենետիկ, 1950, էջ 65):

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

3

Ձեմ գիտեր, ինչպէս այդ օրը ժամանակը քալեց ու ինչպէս յետմիջօրէ եղաւ: Զար ու խուժդուժ մղձաւանջի մը նման կը մթնէ յիշողութիւնս այդտեղ: Խառնիխուռն զգայութիւններ ու տպաւորութիւններ: Թուրք սպայի մը վայելուչ ու գեղեցիկ կերպարանքը կը յիշեմ, որ մերթ ընդ մերթ կը գծագրուէր պատուհանին ետեւ ու տանտիրուհին՝ յոյն քօքօնա մը հեռաւոր Պոլսէն, որ բարութեամբ կը ժպտէր ինծի եւ յետոյ գլխ առաջնորդող սպասուհին, որ երբեմն ցուցումներ կ՚ընէր եւ որ աչքերուս կը նայէր անմեկնելի զորովով:

Կէսօրը անցաւ, ես աշխատանքս վերջացուցի ու բակը անկիւն մը նստայ ըսպասելով, որ վճարեն: Իրիկնային բարակ ճառագայթ մը կը խաղար ոտքերուս տակ ու ես տխուր էի: Թուրք սպան դանդաղ ու հանդիստ սանդուխներէն իջաւ. անցած ատեն երկարօրէն նայեցաւ ինծի: Այնպէս խելացի ու բարի աչքեր ունէր, որ ինծի թուեցաւ, թէ Թուրք չէ: Ձիս վեր կանչեցին:

Ձեմ գիտեր ինչու ջերմութիւն եկաւ այտերուս ու անծանօթ ու մութ բան մը սկսաւ կուրծքս ճնշել: Բարձրացայ սանդուխներէն ու նախասենեակի բաց դրան առջեւ կեցայ: Ներսը մարդ չկար: Պատերուն վրայ մերկ կնոջ պատկերներ ու անկիւնը ձայնագիր գործիք մը: Ամբողջ սենեակէն կը բարձրանար կծու, զաւռըն, բայց նոյն ատեն արբեցնող բուրմունք մը: Տախտակամածը գորգերով ծածկուած էր ու այնպէս մաքուր էր, որ բոպիկ ու աղտոտ ոտքերովս ու ցնցոտիներովս չպիտի համարձակէի ներս մտնել, եթէ ներսէն երիտասարդ կնոջ սուր ու թրթռուն ձայն մը զիս չկանչէր:

Մտայ նախասենեակէն ներս ու վախկոտ քայլերով յառաջացայ: Խորքը՝ արեւելեան բազմոցի մը խորը կողքի վրայ պառկած էր գեղեցիկ երիտասարդ աղջիկ մը, բերանը գերմանական անուշահոտ սիկարէթ մը, որուն ծուխը գուլայ գուլայ կը բարձրանար արդէն խիկ ծանրացած օդին մէջ ու կը բուրումնաւէտէր զայն: Արմուկը դրած էր բարձին, չարութեամբ կը նայէր ինծի ու կը խաղար մազերուն հետ, որոնք փռուած էին իր սպիտակ ու մերկ ուսերուն վրայ: Մերկ էր: Միայն վարդագոյն շղարշէ ու ժապաւէնէ կարճ ներքնազգեստ մը ունէր, ու վայելուչ կերպով կը ծածկէր կուրծքին մէկ փոքր մասը ու ազդրերուն վերի կողմը: Վայրկեան մը նայեցաւ ցնցոտիներուս: Ես աչքերս վար կախած էի, բայց կը ըզգայի իր նայուածքը, որ նախ բոպիկ ոտքերուս, յետոյ շառագոյն այտերուս ու հուսկ ապա այրող կոպերուս վրայ ինկաւ:

Մինչեւ այսօր կը դժուարանամ հասկնալ, թէ ես՝ որբ ու անտէր տղայ՝ ի՞նչ հետաքրքրութիւն կրնայի ներկայացնել այդ գեղեցիկ աղջկան համար: Հարցուց, թէ ի՞նչ պարտական էր ինծի: Ըսի, լիահաղագ խնդաց ցոյց տալով իր սպիտակ ատամները: Յետոյ ըսաւ, որ մօտենամ ու վերցնեմ իրաւունքս իր մօտը թիկնաթոռի մը մէջ խառնիխուռն նետուած դրամներէն: Ես անշարժ կեցած էի տեղս ու կը դողայի վախէս ու յուզումէս: Ան կը նայէր ինծի չար ու տանջող նայուածքով: Լալու բաղձանք մը կը ճանկռտէր կուրծքս, բայց կ՚ամչնայի:

Յանկարծ իր դէմքի արտայայտութիւնը փոխուեցաւ ու բարի ու տառապող ձայնով հարցուց, թէ հա՞յ եմ.. այո՛, կմկմացի:

- Ո՞րտեղացի ես ,- ըսաւ մեղմ:

Ըսի որտեղացի ըլլալս ու նորէն աչքերս նետեցի գետին: Ան բարձրացած էր տեղէն ու մօտեցած էր ինծի: Իր սպիտակ ու թրթռուն մարմինը մինչեւ այսօր գեղեցիկ է տակաւին մտածումիս մէջ: Յանկարծ իր սպիտակ ու հոտաւէտ մատներով կզակս թեթեւ մը վերցուց ու նայեցաւ աչքերուս անըրացատրելի նայուածքով:

- Ի՜նչքան պզտիկ ես, հծծեց, յետոյ ձեռքը դրաւ գլխուս ու հարցուց, թէ մայրիկ ունի՞մ:

- Ձէ՛, - ըսի լացակամած ու զգացի, որ աչքերս կը թրջին. այնպէ՛ս տխուր էր ամէն բան այդ սենեակին մէջ սկսեալ այդ գեղեցիկ աղջկան նայուածքէն մինչեւ թիկնաթոռին մէջ խառնիխուռն նետուած դրամներուն տեսքը:

Ան ինծի վճարեց առատաձեռնութեամբ: կ՚ուզէի չառնել այդ տխուր դրամը, բայց այնպէս բարութեամբ կը նայէր ինծի, որ չկրցայ մերժել: Դրամը դրպանեցի ու վազեցի վար սանդուխներէն, հեւ ի հեւ, արագ ու կանգ չառի՝ մինչեւ դուրս չեկայ այդ մութ ու խոնաւ փողոցէն:

(Շար. 3)

Միմոսական արուեստի գիծեր Կիլիկեան միջավայրի մէջ

ԽՄԲ. - «Պատմա - Բանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան Ա. թիւին մէջ Գ. Օրդոյեանի ընդարձակ յօդուածով մը, ուր կը տրուին բազմաթիւ փաստեր, կը հաստատէ միմոսական արուեստին գոյութիւնը Կիլիկեան Հայաստանի թատրոնին մէջ։ Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը, արեւմտահայերէն։

Հայկական միջնադարեան թատրոնի ուսումնասիրութիւնները թոյլ կուտան ենթադրելու, որ Կիլիկեան Հայաստանի աշխարհիկ թատրոնին մէջ գտնուած է նաեւ միմոսական սեռը, որուն գլխաւոր ներկայացուցիչները եղած են միջնադարեան գուսաններն ու վարձակները։ Այս հարցի ուսումնասիրութեան մեկնակէտն է Սալոմէի կերպարը (Աւետարաններ ըստ Մատթէոսի, Մարկոսի), որուն վարքագիծը, ի ցոյց հանդիսականներու, ուշադրութեան արժանի է որպէս թատերական երեւոյթ։ «...Եւ իբրեւ եղեն ծնունդք Հերովդի, - կը կարդանք Մատթէոսի աւետարանին մէջ, - կաքաւեաց դուստր Հերովդիայ ի մէջ բազմականին եւ հաճոյ թուեցաւ Հերովդի...» (Մատթ. ԺԴ., 6)։ Ինչպէս յետագային կը տեսնենք, խօսքը հոս չի վերաբերիր սովորական պարին՝ արդի հասկացողութեամբ։ Նկատենք, որ հին Հրեաներու մօտ ընդունուած չէր հանդիսութեամբ տօնել իրենց ծննդեան օրը։ Այս պարագային, ինչպէս նաեւ ընդհանրապէս իր նիստուկացով, Հերովդէս կ'ընդօրինակէ Հռոմէացի պատրիկները, արժանանալով Յովհան Ոսկեբերանի բուռն կշտամբանքներուն։ Բնութագրելով Սալոմէի վարքագիծը, մեկնիչը կը բաղդատէ զինք, անպարկեշտ կանանց հետ, իսկ Ե. դարու հայ թարգմանիչը կ'աւելցնէ նաեւ հեշտալուկ բառը, որ, համաձայն «Հայկազեան բառարան»ի, կ'ենթադրէ անպատկառ, լիրբ, անամօթ, ինչպէս նաեւ հերարձակ, այսինքն մազերը արձակուած, թօթափած կին։

Այսպէսով, Հերովդէսի աղջիկը, հանդէս գալով «ի մէջ բազմականին», կը նմանէր անամօթ եւ հերարձակ կանանց։ Սակայն ի՞նչ էր անոր ցուցադրածը, որ արժանացաւ Հերովդէսի շռայլ խոստումներուն, իսկ յետագային՝ եկեղեցւոյ հայրերու պարսաւանքներուն։ Պատասխանը կը գտնենք Ոսկեբերանի նոյն մեկնութեան մէջ, ուր հեղինակը, մեղադրելով Հերովդէսն ու անոր հիւրերը, որոնք կը զուարճանային Սալոմէի անպարկեշտ ելոյթով, կը փորձէ զգուշացնել ուրիշները՝ հեռու մնալ նման հաւաքոյթներէ. «Եւ զինչ այն ուրախութիւն իցէ՝ ... յերեսացն թշնամացն քեզ թատր գրօսացն գործիցես, եւ լցեալ զտունն մոմոսօք եւ գուսանօք եւ խնճոյք գլխազերծաց, որ իւրաքանչիւր ումեք կեղծաւորեալ նման են»։ Հասկէ դժուար չէ կռահել, որ բաղդատելով Սալոմէն անառակ կիներու հետ, մեկնիչը կ'ակնարկէ պարուհի միմոսներուն։ Ինչպէս ծանօթ է, բիւզանդական գրականութեան մէջ միմոս եւ պոռնիկ բառերը յաճախ փոխարինած են զիրար։ Հետեւաբար, Սալոմէի պարը, պէտք է ենթադրել, այն միմոսական պարն էր, որ ծնունդ առած էր հնադարեան Յունաստանի հարաւը՝ Պելոպոնէսի մէջ, Ն.Ք. 9 - 8-րդ դարերուն։ Այդ ժամանակաշրջանին, երբ Դեմետրէի նուիրուած սրբազան արարողութիւններու ընթացքին թատերական ձեւով կը ներկայացուէին էլեւսինեան առասպելները, առաջին անգամ կը հանդիպինք Հերովդէսի աղջկան նախատիպարին՝ զուարճախօս Եամբայի (ըստ Հոմերոսեան ձօնի՝ Մետանէյրէի սպասուհին), որ միմոսական իր պարին կը միացնէր անպարկեշտ շարժուձեւեր, ցուցադրաբար մերկանալով ծիսակատարութեան մասնակիցներու առջեւ, որ ըստ Յոյներու, կը խորհրդանշէր բնութեան գաղտնիքներու «բացայայտումը»։ Ինչպէս կը վկայեն հին յուշարձանները, այդ արարողութեան մասնակցող կանայք, հետեւաբար եւ անոնց մէջէն ընտրուող Եամբայի դերակատարը երկար մազեր ունէին։

Յիշատակելով Եգիպտոս կատարուող նման խորհրդաւոր ծիսակատարութիւնները, Հերոդոտոս կ'օգտագործէ գէյկէլոն եզրը, որ Լակոնիոյ մէջ նոյն ատեն նշանակած է միմոսական ներկայացում եւ գրաբարի մէջ կ'ենթադրենք, որ կը համապատասխանէ ցուց բառին, որ ըստ «Հայկազեան բառարան»ին, կը գրուի նաեւ ցոյց, որ կը նշանակէ ցունծ ցոյց ուրախութեան, հանդէս եւայլն։ «Արմատական բառարան»ը կ'աւելցնէ նաեւ պար, կայթիւն։ Ուշագրաւ է Յ. Յովհաննիսեանի ենթադրութիւնը, որ ցուցք բառին համարժէքը կը համարէ միմոսը։

Ծանօթ է, որ երկար մազերը հին ժամանակ համարուած են կանացի պտղաբերութեան խորհրդանիշ։ Ասիկա միայն Հայերուն չի վերաբերիր։ Էլեւսինեան արարողութիւններուն մասնակցող կիները երկար մազեր ունէին (հերարձակ), քանի որ Դեմետրէի պաշտամունքը կ'արտայայտէր երկրի բեղնաւորութեան գաղափարը։ Ահա թէ ինչու այդ արարողութիւններու կեդրոնական դէմքերէն էր նոյնպէս կինը, որ մերկանալով ու ցուցադրելով կանացի իր բարեմասնութիւնները յանձին Եամբայի, ըստ հին հաւատալիքներու, կը նպաստէր երկրի բեղնաւորման։ Զենոբի ժամանակները առանձին աստուածութիւն համարուող Դիսանէն, կը կարծենք, որ սկիզբը եղած է նոյնանման կանացի կերպար մը, որ խորհրդանշած է Դեմետր - Սանդարամետ աստուածուհիի պաշտամունքը։

Հերարձակ պարուհիի կերպարը (Եամբա - Դիսանէ) միջին դարերուն փոխարինած է Սալոմէի կերպարը։ Եւ ինչպէս պելոպոնէսեան միմոսը իր կենսուրախ պարերով բարգաւաճած է Բիւզանդիա մինչեւ ԺԵ. դարու կէսը, այնպէս ալ միջնադարեան Հայաստանի ամբողջ պատմութեան ընթացքին, հրապարակներու եւ շուկաներու մէջ, նախարարներու խնճոյքներուն եւ պալատական միջավայրի մէջ ներկայացուող թատերական զուարճալիքներու մէջ հանդիսացած է հնագոյն ցուցի միմոսական պարը։ Յիշենք պարուհի Նազինիկը, որ, ինչպէս Խորենացի գրած է, «յոյժ գեղեցիկ էր եւ երգէր ձեռամբ», Նարեկացիի վկայած «կաքաւս կայթից եւ ցոյցս վազից խաղալկացն դիւաց», Արծրունեաց թագաւորները զուարճացնող «դասս գուսանաց եւ խաղս աղջկանց զարմանալոյ արժանիս»։

Հոս անհրաժեշտ կը համարենք յիշատակել նաեւ կիլիկեան մանրանկարիչ Կոստանդինի 1274-ին ծաղկազարդած աւետարանը, որուն խորաններէն մէկուն վերին քառանկեան երկու կողմերը պատկերացուած են երկարամազ մերկ կանացի դէմքեր։ Անկասկած ձեռագրի վրայ աշխատելու ատեն մանրանկարիչը օգտուած է առաւելաբար պատրաստի պատկերագրական շեմաներէ, կիրարկելով Ներսէս Շնորհալիի աւանդած խորաններու մեկնութիւնը։ Նշելով իւրաքանչիւր խորանի խորհրդանշական նշանակութիւնը, Շնորհալի կը գրէ. «Իսկ եօթերորդ խորանն կաքաւք՝ են նշանակ պոռնիկ եւ օտարազգի կանանց Թամարայ՝ Ռախաբու՝ Հռութայ»։ Համաձայն Գ. Գոյանի, միջնադարեան մանրանկարիչը խորանին վրայ պատկերացուցած է կիլիկեան վարձակները։ Ամէնէն առաջ անոր կը հակասէ տիպարներու բացարձակ մերկութիւնը։ Ժամանակին Հերման Ռայխ բազմաթիւ օրինակներով հաւաստիացուցած է, որ նոյնիսկ հռոմէական կայսրութեան օրով պարուհի միմոսները հանդէս չեն եկած առանց հագուստի։ Անոնք յաճախ ցուցադրած են մերկութիւն, բայց ոչ բաց մարմին, որ խորթ է թատրոն հասկացողութեան։ Պարուհի միմոսներու բացարձակ մերկութեան կ'ակնարկեն առաւելաբար եկեղեցւոյ հայրերը, որոնց համար աւելի կարեւոր եղած է ոչ թէ նկարագրել իրենց ժամանակակից դերասանուհիները, այլ բնութագրել անոնց «անառակ» վարքագիծը։

Ծանօթ է, որ հին Հռոմի լաւագոյն միմոսները իրենց արուեստը մշակած են Գազա եւ Անտիոք, ինչպէս նաեւ Աղեքսանդրիա։ Այդ աւանդութիւնը հասած է նաեւ միջնադար։ Բիւզանդացի հեղինակ մը հիացումով կը նշէ Եգիպտոսէն եկած թափառաշրջիկ դերասաններու ելոյթը, որոնց արուեստին ականատես եղած են նաեւ Հայաստան։

Համաձայն Օթթօ Եանի, կեդրոնը պարող երկու երիտասարդները կը պատկանին ճարպիկ խաղ, ձեռնածութիւն ընդհանրական անունը կրող միմոսական սեռի տիպարներուն (անպարկեշտ զրոյցներ վարող եւ սանձարձակ շարժուձեւերով պարող)։ Կ'ենթադրուի, որ անոնք միաժամանակ կ'երգէին անվայել բովանդակութեամբ երգ մը։

Վերոյիշեալ միմոսներու երգն ու պարը եւս կ'արթնցնէին մարդու զգայական բնութիւնը։ Այդ նպատակին համար փողաւոր եւ հարողական նուագարաններու կողքին կը հնչէր չորս լարանոց տաւիղը, որուն վրայ նուագող կիներ այդ միմոսներու մնայուն ուղեկիցներն էին։ Ըստ երեւոյթին Կիլիկեան Հայաստանի միմոսական թատրոնը ունէր Վարդան Այգեկցիի յիշատակած նուագարաններէն՝ փող, քնար, տասնաղ, ծնծղայ, թմբուկ, քնար, կազմուած նուագախումբ մը, որուն ընկերակցութեամբ ցուցքերու մէջ հանդէս եկող գուսաններն ու վարձակները իրենց պարերով ու երգերով աւելի դիւրին «հեշտացուցանէին» հանդիսականները։ Յիշենք կիլիկեցի հեղինակ Գրիգոր Մարաշցիի (ԺԲ. դար) խօսքերը. «Մի զլսելիս բացցուք ի չարաչար լսելութիւն եւ մի պոռնկական երգոյն միտ դիցուք»։ «Հեշտացուցանել զմարմին, կամ զզայութիւն» արտայայտութեան կը հանդիպինք նաեւ Գրիգոր Մաշկեւորի մօտ (ԺԱ. - ԺԲ. դարեր), որ ուրիշ առիթով մը կը զգուշացնէ. «Ոչ ունկն լսէ զկտի եւ ցցասաց բանն»։

Այսպէսով, բերուած օրինակները կը հիմնաւորեն յօդուածին սկիզբը յայտնած մեր ենթադրութիւնը, թէ Կիլիկեան Հայաստանի հրապարակային թատրոնին բնորոշ էին միմոսական արուեստի կարգ մը յատկանիշներ։

Գ. ՕՐԴՈՅԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

1806-ին, իշխան Մեթերնիխ, Աւստրիոյ դեսպան նշանակուած էր Փարիզ։ Նափոլէոն զինքը կը դիմաւորէ սա խօսքերով.-

- Շատ երիտասարդ էք, պարոն, ներկայացնելու համար Եւրոպայի երիցագոյն միապետութիւնը։ Խոնարհելով, Մեթերնիխ կը պատասխանէ.-

- Տէր արքայ, տարիքս այն տարիքն է զոր Ձերդ վսեմութիւնը ունէր՝ Օսթերլից։

×

Երբ Ռոպէսփիէր գլխատուեցաւ, սա միակ դամբանագիրը՝ ... .

«Անցորդ մի՛ լար վիճակը իր

զի թէ ապրէր, կը մեռնէիր»։

×

Տոլստոյի առջեւ կը խօսուէր յեղափոխութեան մասին։ Հեգնանքով նկատել տուաւ.- «Աւաղ, ամէն մարդ կ'ուզէ մարդկութիւնը փոխել, բայց ոչ ոք կ'ուզէ ինքզինքը փոխել»։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Նախ եւ առաջ ամբողջովին իր յարաբերութիւնը դադրեցաւ բժշկական վարժարանին հետ, որմէ ա՛լ օգուտ չկար իրեն, եւ այս մասին ալ համոզեց իր մայրը։ Ըստ անոր թէ Թուրքիոյ էն մեծ համալսարաններն իսկ այլեւս անկարող էին իրեն որեւէ բան սորվեցնելու, թէ ինք չէր զիջաներ այդ համալսարանները յաճախել եւ թէ իր ուսումը աւարտելու համար օր մը - ու իր ծրագրին հեռաւոր մէկ մասն էր անիկա - Ֆրանսա պիտի երթար։ Մաման՝ շատ բնական եւ բանաւոր գտաւ իր զաւկին այս ընթացքը, մանաւանդ որ իր մայրական արժանապատուութիւնը վերջին ծայր կը գգուուէր սա պարագայէն թէ իր որդին այնքան հմտութիւն ամբարած ըլլար որ այլեւս համալսարանները նեղ գային իրեն։ Անդին վրայ հասաւ անխուսափելի Մերկերեանին համարատուութիւնն ալ։

- Անանկ է, ճանըմ, անանկ է, դըպրո՛ց, դպրո՛ց, վե՞րջը. բժշկութիւն է նէ սորվեցաւ էղաւ կնաց. հիւանդ կը նայի՞ս կոր, ռէչէթա կը գրե՞ս կոր, լմընցա՛ւ, եզրակացուց մայրը վճռաբար։

Եւ որպէսզի դպրոցէն բոլորովին հեռանալը հասարակութեան վրայ յոռի տպաւորութիւն մը չթողուր, Արշակ՝ իր սովորական ձայնատարին՝ ծեր գանձապահին միջոցաւ զրոյց մը հանել տուաւ թէ ինք Փարիզ պիտի երթար ուսումը կատարելագործելու համար։ Ամէն բան այսպէս հոգալէն կարգադրելէն ետքը, երիտասարդը ինքզինքը ամբողջովին իր ծրագիրներուն գործադրութեանը նուիրեց։

Արդէն, իր խորունկ եւ յօնական նայուածքներովը, իր նշանակալից եւ բարբառուն հառաչանքներովը, գրեթէ աղջըկան երեսն ի վեր կը պոռար իր ներսը գոռացող փոթորիկը, երբոր մինակ մընային իր խուցին մէջ կամ սրահը, նոյնիսկ մամային ներկայութեանը։ Շատ անգամ, գիշերային հաւաքման պահուն, տօքթորը, իր վարպետին յիշատակէն սադրուած, մէկէնիմէկ թուղթի կտոր մը կը քաշէր կը հանէր գրպանէն, եւ ոտքի կանգնած, բեմբասացի մը պէս, ոտանաւոր մը կը կարդար, ընդհանրապէս սիրային լուսին, աստղ, ծաղիկ, գարուն, սէր, յուսահատութիւն բառերուն անհեթեթ ու անյարիր մէկ շաղապատումը, զոր կերտելու համար իրարու քով բերած էր զանազան հեղինակներու քերթուածներէ գողցուած տողեր, երբեմն ամբողջ տուներ։ Մաման եւ մանկամարդ աղջիկը, հիացկոտ նստուածքներով, զմայլական յափշտակութեամբ մտիկ կ'ընէին այդ յանկարծաբանութիւնը, բանաստեղծին մեղուշ, թրթռուն, դաշնակաւոր ձայնին յուզող շեշտերէն մագնիսուած, իրենց դէմքին սքանչացման արտայայտութիւնը այնքան աւելի մեծ ըլլալով որքան արտասանուած բանաստեղծութիւնը անհեթեթ ու անիմաստ ըլլար։ Երիտասարդին այս բեմական շարժուածքները տարօրինակ տպաւորութիւն մը յառաջ կը բերէին աղջկան վրայ։ Եւ երբոր քերթուածին ամէնէն խանդակաթ եւ ցայտուն կէտին հասնէր աչքը, տարփալից ու նուաղուն, աղջկան նայուածքին խառնէր, այս վերջինը անուշ ու գինովցնող սարսուռներով կը դողար, ա՛լ շուրջի իրերը չտեսնելով, ա՛լ մոռնալով իր կացութիւնը։ Մինչ բոլորովին տարբեր էր մամային տպաւորութիւնը, տօքթորին բանաստեղծական այս պոռթկումներուն առջեւ։ Քերթուածին գեղարուեստական աղուորութիւնը կամ արտասանողին ձայնին քաղցր ելեւէջները, յուզիչ շեշտերը չէին որ կը գինովցնէին զինքը. այլ սա չոր ու մերկ գաղափարը թէ իր զաւակը՝ ատանկով՝ ոչ միայն գիտութեան մարդ մը կը ներկայանար, այլեւ գրականութեան։ Օր մը, իր մէջ պէտք մը ծագեցաւ հանրութեան ալ իմացնելու իր զաւկին այս պահծու եւ կրկնակի առաքինութիւնը։ Վերջապէս շատ սեղմ շրջանակի մը մէջ էր որ բանաստեղծը կը լսուէր, կը գնահատուէր, կը հանուէր։ Անիրաւութիւն, զրկանք էր ասիկա։ Մարկոսեան գերդաստանին համբաւին ու փայլին դէմ հարստահարութիւն մը։ Ուստի թախանձանօք պահանջեց տօքթորէն որ այդ քերթուածները հրատարակել տայ լրագիրներու մէջ։

(Շար. 137)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻԼՄՈՄՊԼԸ . - Պ. Գուլումճեան 150 Ֆ.։

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ . - Մ. Ընտրիկեան 100 Ֆ.։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Կիրակի Սեպտեմբեր 11-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի բազմաձայն պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Երեկոյեան ժամը 16.30-ին տեղի պիտի ունենայ Թափօր - Անդաստան։

× Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12։ Ցիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ Հայ վարժարաններու։

×

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
բացառաբար Հոկտեմբեր 2, Կիրակի օր։

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ ։

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային ։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայկ. ճաշարան մը կը փնտռէ խոհարար մը, արեւելեան եւ հայկ. ճաշերու համար։

Դիմել. -

RESTAURANT SEVAN
1, boulevard Carnot
(17, quai J.-B. Clément)
tél. 376-32-19 94140 Alfortville

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

RADIO ASK

émet
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱՍԿը
ունկնդրեցէք իր վերջնական
կայանին վրայ
FM 98,5 MHz

à l'étoile
Concessionnaire LEYLAND
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
CHAMPS ELYSEES
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11
amp

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -
ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Երմազեանի։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ։

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին։

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ճաշարանի մը համար օգնականներ կը փնտռուին (Փարիզ)

Դիմել. -

EREBOUNI
19, rue de Picardie, 75003 Paris
métro : République ou Temple
tél. 271 - 14 - 77

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

Ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
ուր որ լա Տէֆանս, Իսի

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ)։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն-Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17 ։

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

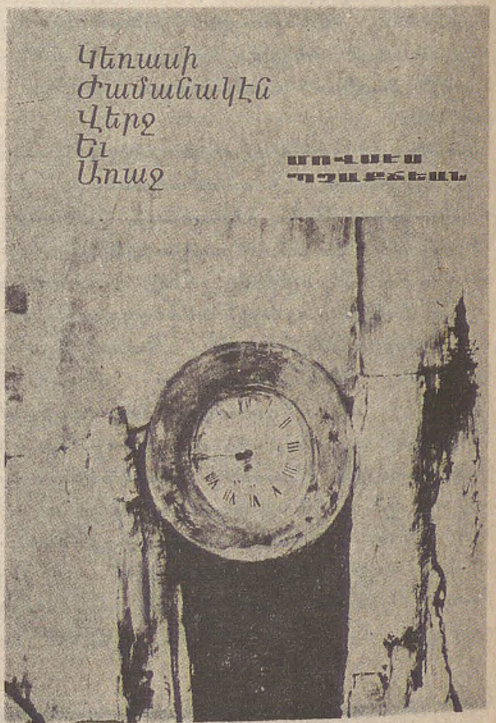

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.։

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները։

ԾԱՆՕԹ ԳԻՐՔ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

LES GRANDES PUISSANCES, l'EMPIRE OTTOMAN et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES FRANÇAISES
(1914 - 1918)

Recueil de documents édités avec une introduction historique par
Arthur BEYLERIAN
Préface de **Jean-Baptiste DUROSELLE**
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne

Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
4
DIMANCHE
4 SEPTEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 75

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.516 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.516

ԱՆՀՈՒՆԻ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

Քննադատական երկու տեսակի ձեռնարկներ գոյութիւն ունին, անուանումներէ, տեսութիւններէ կամ կեցուածքներէ անդին: Անոնք՝ որոնք կը հարստացնեն իրենց կարդացածն ու ընթերցողը: Եւ բոլոր միւսները: Առաջինները հազուադէպ են բայց կան: Երկրորդները գումարտակ կը կազմեն գրադարաններու մէջ, կը դառնան լռելի: Անհունի Անդրադարձը (1) կը պատկանի առաջին խումբին:

Պէտք է անմիջապէս ճշդեմ, որ ան ո՛չ ծեծադործ ու մեծափոր գրականութեան պատմութիւն է, ո՛չ տեսութիւններու հանդիսարան, ո՛չ ալ պարզ ծանօթութիւններու գումարում: Յօդուածներու հաւաքածոյ մըն է, որոնց մեծագոյն մասը, կ'ենթադրեմ, արդէն տպուած է Հայաստանեան մամուլին կամ մասնագիտական տարածումով գրքերու մէջ: Քանի մը էջնոց յառաջաբան յօդուածներէն մինչեւ ընդարձակ հետազօտութիւնը դացող գրութիւնները կը թուին ծնած ըլլալ պարագայական առիթներէ եւ կը զետեղուին գրախօսական ակնարկին ու գրական փորձին միջեւ: Ամենայն դէպս՝ նորութիւնը անտիպին մէջ չէ:

Նորութիւնը «մեր» քննադատական եւ «գրականագիտական» արտադրութիւններուն այնքան անհրաժեշտ կարգ մը բեւեռներուն մէկտեղումն է: Ճշդելու է, որ հատորին մէկ կարեւոր մասը յատկացուած է արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութիւններու որոշ դէմքերուն. Զըրաքեան, Երուխան, Զօպանեան, Շահնուր, Թօփալեան, Վահէ Հայկ, եւայլն: Մէկզի կը ձգեմ հոս Պատկանեանի, Րաֆֆիի, Թումանեանի, բայց նաեւ ժամանակակից հայաստանեան գրականութեան նուիրուած յօդուածներ, ներառեալ Մ. Սարեանի, Մ. Աւետիսեանի նկարչութեան վերաբերող էջերը: Այս խայտաբղէտ գրութիւնները համարժէք չեն անշուշտ: Երբեմն զեղչելիներ ըլլան հոն, բայց ամբողջութիւնը, քսանամեակի մը վրայ երկարող, որոշ պատկերացում կու տայ Ստ. Թոփչեանի մեթոտի հոլովոյթէն, հետաքրքրութիւններու ծիրէն, ախորժակներէն, եւ մանաւանդ գիտելիքներու շրջանակէն:

Հոս չէք գտներ ո՛չ գռեհիկ ո՛չ ալ վսեմ «սոցիոլոկիզմ», որ արեւելահայ քննադատութեան ամէնէն վաւերական աւանդութեան կը պատկանի: Ոչ ալ քննարկուած երկերու գաղափարական կազմածի միձարկում: Բազմաթիւ անգամներ Ստ. Թոփչեան կը թելադրէ, որ իր նպատակը չէ գրողին կարծիքները քննադատել, ինչպէս սովորութիւն էր այդպէս ընել, երբեմն: Սակայն չենթադրեր այսուհետեւ, որ բացայայտումի ենթարկուող գաղափարներէն հեռաւորութիւն չէ առնուած, կամ չկան «քննադատելի կէտեր»: Բայց գրագէտը կը նախընտրէ քաշուիլ էջի եզրին ու չխօսիլ անոր տեղ:

Անշուշտ շատերու պէս, որոնք բոլորն ալ անպայման Երեւանի մէջ չեն մակալիր, Թոփչեան ալ ունի դաւանանք ու ենթարկելի դրոյթ: Գրքէն դուրս ձգուած, բայց պղուար աշխատանքի մը մէջ՝ Հայկական Նէոռոմանտիզմի էսթեթիկայի Ուրուագիծ (2) դրոյթը կը տարածուի սապէս. «հասարակական կեանքի հանգամանքները... որոշում են գեղարուեստի էութիւնն ու ուղղութիւնը»: Սակայն մարքսեան գեղագիտութեան ամէնէն ընդարձակ բանաձեւն է, բայց եւ խոցելի կէտը: Հարցը, հոն, դրոյթը չէ, ոչ ալ անոր շնորհիւ գեղագիտութեան մէջ մտած հարուստ չերտերը: Ի վերջոյ, վիճելի կամ ոչ՝ պէտք է գիտնալ թէ ո՞ւր կը տանի նախադրեալ մը, ի՞նչի կը ծառայէ եւ ի՞նչպէս կը գործածուի: Ըստ երեւոյթին՝ այս դրոյթը ամէն դուռ բացող բանալի մը չէ Անհունի Անդրադարձը-ին մէջ: Բարեբախտաբար: Աւելցնեմ նաեւ, որ Ստ. Թոփչեան կը զգուշանայ արագ եւ մեքենայական յարաբերութիւններ ստեղծելէ գրական արտադրութեան եւ պատմական հոլովոյթին միջեւ, նոյնիսկ եթէ անոնց առկայութիւնը առաջադրուած է:

Այստեղ չեմ ուզեր քննութեան ենթարկել ինծի ծանօթ իր առաջին գրքոյկը, Րաֆֆու Էսթետիկական Հայեացքները (3), հակառակ անոր որ այդ աշխատանքը քիչ ուսումնասիրուած նիւթ մը կ'ընդգրկէ: Կարեւորը աշխատանքին ծիրն է, գեղագիտութիւնը՝ ընդմէջ քննադատութեան եւ «գրականագիտութեան». աւելի ճիշդ՝ ամէն քննադատութիւն եւ գրականութեան «գիտութիւն» կ'ենթադրէ գեղարուեստական «առարկայի» ըմբռնում, որուն հէնքը կու գայ փիլիսոփայութենէն, «գոյի» ընդհանուր սահմանում մը: Զարմանալի չէ, որ Ստ. Թոփչեան ըլլայ նաեւ խմբագիրներէն մէկը Հայ էսթետիկական Մտքի Պատմութիւնից շարքին: Այստեղ ալ հետազօտուած են Եղիա Տեմիրճիպաշեանի գեղագիտութեան քանի մը հարցերը, Տիրան Զրաքեանի ճշմարիտ եւ գեղեցիկի ըմբռնումները ինչպէս հայկական Նոր-վիպապաշտութիւնը:

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Այս վերջին աշխատանքը ինքնին նորութիւն մըն է, թէ՛ իբրեւ ձեռնարկ, թէ՛ իբրեւ յղացային ընդլայնում, թէ՛ ալ իբրեւ նիւթերու ատաղձ: Մեր գրականութեան մէջ Օշականով պաշտօնականացած «արուեստագէտ սերունդ» պիտակը, խորքին մէջ, դատարկ յղացքի պէս բան մըն է, փուր-թու մը, չմտածուած եզր մը, որուն մէջ կը զետեղուին իրարմէ այնքան տարբեր եւ իրարու ներհակ գրական կիրառումներ: Ստ. Թոփչեան ամէնէն առաջ կը դիմէ «պատմական փաստերուն», քիչ ծանօթ, կամ յետ-մղուած, արեւմտահայ մամուլին մէջ կորսուած էջերու ընթեր-

(Շար.ը Դ. էջ)

à Herman V.

La cérémonie

(կամ Ոսկեհուռ գլուխը փնտռելով)

En début de matinée, Camille s'était dirigé vers l'Université Bocconi. Piéton, regard, il découvrait de l'autre côté de la Manche, ou des Alpes : tuiles orangées des toits, grues immobiles, tramways massifs, sonores, jaunes et rouges. Des foules disciplinées parcouraient de grandes avenues, longeaient la cathédrale - Gothique? Néo - classique? - au grand parvis envahi par des touristes commotionnés d'émotion et de soleil.

Citadelle de style troubadour qui eut pu être consacrée aux dieux de la Babylonie, la gare centrale . . . Colonnes, frises, soubassements, plinthes, corniches, détails fourmillants uniquement perçus par un œil exercé, dénonçant un obscur architecte qui fit vœu, cela était patent, de magnifier moins l'une et indivisible République que le règne flamboyant de Victoria, ou de Mussolini. Tombant de la toiture - verrière, une lumière sèche, crue. Epaisse grisaille sur les trains, le pavage des quais. Hors de l'édifice ferroviaire, l'entrée du Tube - ou de la Métropolitana - signalée par des lettres jaunes, noires, perchées sur des hampes métalliques. Des bâtiments - traces de potentats médiévaux -,près du même fleuve boueux, grisâtre.

La nuit venue, toutes les façades - briquettes ocres, beiges, brunes, pierres de taille ravalées, blanchies -, disparaissaient sous une averse gris fer trouée, ça et là, par des feux tricolores clignotant aux carrefours déserts.

Tissés sur le même métier d'un même urbaniste, les métropoles d'Occident !

Avec la même pièce sans intrigue, toujours rebrossée, avec un seul et même protagoniste immobile sur les planches, s'y enracinant lentement, absorbant l'eau et les sels de la fosse, le public risque d'être lassé. L'arbre, le plus bel arbre du monde ne peut offrir que ce qu'il a. L'œil de l'Occident tolère tous les leitmotivs obsessionnels, pourvu qu'ils s'intègrent dans le réseau des services, des biens et qu'ils le satisfassent. Les natures-mortes de Camille, que peuvent-elles lui offrir ? Après l'interminable génération des fruits cézanniens, cela suffit. Il faut peindre autre chose - les au-delà du réel peut-être -,Camille le soupçonne. Pris de doute pour ses outils, ou pour lui-même, son soupçon reste inopérant.

×

L'après-midi, tel un lycéen dissipé, Camille s'absenta du congrès, se joignit à la foule. Avec la foule ? Il déambule plutôt dans l'incapacité d'en faire partie, de sentir une proximité, il hésite. Quand la foule est aveugle au décor grison, Camille lorgne les plaques des rues.

par

Hamazasb SAKAYAN

×

L'amphithéâtre 3 de l'Université Bocconi est vieillot. Poussière, rondeur, luisance des bancs, des pupitres étroits, à force de polissage involontaire. Des taillades sur certains pupitres : Dessins, lettres alphabétiques isolées ou serrées les unes contre les autres. Camille s'installe, regarde de côté, se retourne . . . Personne.

La fresque au-dessus de la tribune professorale est toute en largeur. Des formes semblent s'y sustenter. Vaches de Barbizon, chevaux impétueux de Rosa Bonheur ? De Constable ? Ou bien d'étranges mammifères en liberté, sans paternité.

A gauche, Camille remarque une masse plus sombre. La distinguer, la nommer péremptoirement, pertinemment.

Lentement, il descend vers la tribune. Il approche de la zone obscure,énigmatique,s'étonne de la coïncidence : l'élément végétal ne cesse plus d'être omniprésent dans son travail; de même, sur plus de la moitié de la fresque, les frondaisons d'un bois se déploient. Sans le règne absolu de l'arbre, pas d'œuvre digne d'intérêt. Une telle assertion résonnait assurément dans la conscience de Camille, dont les peintures ne relataient plus que la force, la croissance de souches massives, noueuses, les boucles et les cumulus hypertrophiés d'un même tenant, vert uni, du feuillage, comme si l'artiste s'était contraint à prohiber la nuance en fauviste anachronique.

La ville lui paraît distincte, unique. Il visite probablement un de ces lieux hautement artificiels, dans leur pouvoir d'étouffer, d'ingérer sereinement le bruit des pas des hommes et des géants, de contenir à profusion, au-dessus d'une moquette grise, sous l'œil lassé d'attention des gardiens de couleur - peut-être est-ce l'Académie de Bréra ou ailleurs, un autre identique musée - des entassements, des alignements de toiles; Gainsborough assure d'un geste : à mes côtés, de blanc vêtue, c'est ma femme; à Venus, assise sur un coussin de nue, voilant son char, Vulcain, épiderme ocre, cheveux bruns, tend un glaive - car Enée a toujours besoin d'armes. Perçant profondément la chair d'Europe, les colonnes d'un petit temple circulaire, et le socle du buste d'une quelconque divinité protectrice, au pied duquel Arlequin chuchote quelques propositions à Colombine. Où que ce soit, des fruits comblent les toiles de Rubens, de Jordaens. Un paquebot arrive à Calais. Le Fighting Téméraire est sur le point d'être démoli. Et le soleil se lève sur un lac.

Depuis que, pinceau en main, les peintres les extrayèrent des brumes du néant, ces figures, ces choses sans épaisseur soutiennent sourdement qu'il en sera ainsi dans les siècles des siècles, qu'elles tenderont, s'enracineront, combleront . . . Dans la salle suivante, traînent sur la fougère et l'asphodèle à demi-humide des escarpins, des robes, des châles, des ombrelles.

Aux Champs-Elysées souterrains, des couples, des groupes d'ombres discourent, discourront. Et Azade ?

×

Amphithéâtre de l'Université Bocconi. Vendredi après-midi. Premier jour d'un congrès : Quelle peinture pour un monde en exil ? Impossible de prétendre que ce congrès était indifférent. Camille s'éloignait pourtant de l'Université. Après la langueur d'un Narcisse étendu devant une pièce d'eau, après d'autres toiles Grand Siècle ou des Watteau, il chercha du regard - moins désœuvré qu'obéissant à une impulsion qu'il ne savait pas mais que depuis longtemps, sûrement, il nourrissait-les parfums, les lotions capillaires, la liste des tarifs d'un salon de coiffure. Il opta pour une devanture vitrée. L'encadrement avait dû être jaune vif. Poses songeuses, avantageuses des portraits noirs et blanc qui disaient, lui sembla-t-il, à chaque badaud :

S'il te plaît de bloquer la grande roue du temps, / Puis de retourner vers les années d'antan, / Retranche. S'asseoir, s'expliquer péniblement. Désépaissir les cheveux ? Non, ce serait pour une coupe nette des deux pattes. Au pied du fauteuil - cuir sombre -, les mèches tombent, une à une, sous l'assaut des ciseaux, d'une tondeuse. Et la nacre légèrement froide des deux lobes se découvre. J'ai marché de nouveau, passant, repassant les doigts dans les cheveux, peut-être pour me convaincre . . . en l'éprouvant, de la réalité de cet amoindrissement voulu. Un reflet dans les vitrines. Mes espoirs étaient réalisés ? Je paraissais rajeuni ? A un moment, ç'a été une place,deux obélisques replets, vaguement égyptiens qui dominaient deux édifices à un étage assez voisins, en somme, de ce que Ledoux construisit à Jaurès pour les Fermiers Généraux. Plus loin, des tramways s'arrêtaient. Suis monté à l'intérieur d'un d'eux là, sais pas . . . pas vraiment de raison précise. Ciel dégagé d'été. La ville a défilé, avec ses vitrines, ses porches cossus, ses files d'affiches blanches et rouges couvrant des palissades, disant : No al terrorismo, avec le verdoiement de ses parcs. Dans une ville plus lointaine, où tout devait être rose, un autre verdoiement s'épanouissait qu'il imaginait plus exalté, plus divers dans les nuances, plus proche. Brûlant, et familier, ce verdoiement, aurait-il presque pu soutenir. Entre les mains ou sous les yeux, il en avait vu passer, des cartes postales, des photographies aux couleurs tapageuses. Tant de films amateurs, avec en prime la petite musique du projecteur ronflant qui montait à l'assaut de ses oreilles. Dire qu'à la fin-Décembre 1979, tout était au point pour que je connaisse de près la ville rosée : les formalités administratives . . . appels téléphoniques aux proches, valises préparées . . .

Deux jours après Noël, il y a eu invasion. J'ai annulé le voyage. Surpris, curieux, les amis ne cessèrent pas de me questionner . . . Un vrai feu roulant. Quand ils écoutèrent mes explications . . . Ah, leur sourire enrobé de scepticisme, de prétendue pénétration qui disait à peu près : «Déjà apaisés, tes désirs d'apparatchik, ton appétit des petits privilèges ? Cela nous étonne assez. Avoir fait un peu preuve de grandeur d'âme et même - osons avancer le divin terme - de solidarité ! Mais jusqu'à quand les feras-tu taire, ces appétits que trop peu moraux ? »

Eh bien oui, je n'ai pas été trop méprisable à cette occasion, je n'ai pas fait usage d'une argumentation plus ou moins cynique, j'ai servi d'exemple à certains de mes collègues tentés de fauter . . . Mettre en accord ce sentiment inédit, mais néanmoins tenace, d'une obligation à honorer avec mes actes ! Ça n'a pas été sans difficultés, déchirements . . . sans regrets. Des regrets qui survinrent encore plus vite que je ne l'avais escompté . . . Au galop. Mais que je ne me leurre pas, en minimisant, ou . . . plus simplement, en passant sous silence la formidable pression des moralistes en herbe-hommes de presse, conservateurs de tout crin - et tous, qui au nom du soutien aux peuples opprimés, qui au nom du droit international, des résolutions des Nations Unies, exigèrent à cor et à cri la rupture de toutes les relations avec l'«agresseur». Comment aurai-je pu aller contre cette donnée centrale ?

Avec tout ça, i'me reste plus qu'à attendre une nouvelle invitation. Au bas de l'avion, cravatés, en rangs serrés, suant dignement, i'aurait eu les Officiels. Une harmonie essouflée jouant un air pesamment martial . . . des mots de bienvenue. En moins de temps qu'i' n'faut pour l'dire, quitte à ce que l'importance future de ma production dans le grand mouvement de la peinture contemporaine soit grossièrement surfaite, je m'serais retrouvé avec le titre de «Peintre émérite» en poche. Ensuite, des dîners au cérémonial invariablement brisé sur la fin. Bacchus lui-même s'y serait perdu, dans ces banquets . . . ces foutoirs pas possibles, mêlant allégrement chansons paillardes, toasts incongrus, rots, rires épanouis jusqu'aux allusions à la radio qui n'a jamais émis mais dont les dernières plaisanteries trottent dans la tête de tout un chacun. J'aurais pris connaissance des dernières frasques des Puissants du moment, des nouvelles orientations de l'appareil. Quels sont les collègues bien en cour ici,qu'il m'aurait fallu contacter ? Quant aux faiseurs de croûtes, il leurs aurait été répondu: «Ce que vous faites, j'en suis incapable». Sans problèmes. Ils ont toujours trouvé dans mon cœur un petit coin. . . Où en étais-je ? Si ténu, le fil de ma pensée qu'il m'échappe . . . En attendant, les lambris, les nouveaux lustres, le décor de l'Opéra et toute la smalah, c'est foutu.

Et ma participation à l'Expo printanière de la Galerie nationale . . . Dans des salles n'ayant rien à envier à la partie rénovée de la Tate Gallery. Pour marquer ma présence, un bouquet composé des toiles les plus caractéristiques de ma période «Vert végétal» dont je n'arrive toujours pas à sortir. Et ces toiles, elles sont exposées dans quelle galerie maintenant . . . Et les petits fours du vernissage ? Quel goût avaient-ils donc ? Le goût amer de l'échec. Mais il y a plus préoccupant. Avec ou sans expo, je m'étais fait à l'idée d'aller voir ce pays, d'être étonné aussi. J'étais prêt . . . Oui, prêt à ce que tout me paraisse, dans le même temps, mien et incompréhensible. Incompréhensible, parce que j'y aurais vu battus en brèche certains de ces principes et références qui imprégnèrent mon enfance.

Ainsi, héritière consciente d'une myriade de capitales déchues, Ardachad, Vagharchabad,Ani, Sis et Tiflis et Constantinople, une bourgade - poussiéreuse et peuplée de maisons en terre battue autrefois, élevée pour quelques années, quelques siècles au rang de ville centrale - s'engendrait selon une tradition quelque peu autre. Dans l'aire de cette tradition, empreinte par les contreforts caucasiens, par les bises de la steppe russe, les objets et les êtres, plutôt que policés, étaient rugueux. Le franc-parler, l'hospitalité y avaient tout leur sens.

Ce n'était pas seulement l'occasion de déceler ce petit écart, cette différence minime rendant le pays de connaissance méconnaissable qui avait été différé. Mais la possibilité également de tourner, tel qu'un astre enivré, autour du troubadour transcaucasien arborant un regard pensif, une chevelure abondante et les deux instruments de son art, de sa gloire posthume, plume et viole au long manche, autour de deux mains éblouissantes de marbre blanc, surgies du sol, toutes prêtes à se rejoindre, de se promener devant des bâtiments officiels, au milieu du bruit des Boulevards, le long du lac du parc du 8 Mai (*Օ, միայն անգամ մը, եւս վերապրիլ այդ նուաղնացութիւնը, յայտնաբերել մէկուսի կղզեակը մեր առաջին սէրերուն:*

Արագ, աշխոյժ, փութկոտ, պիտի մագլցէինք մետաղէ ցանկապատն ի վեր որ հոն պիտի ըլլար կարծես պաշտպանելու համար տոսախի թուփերուն խորհրդաւոր կանոնաւորումը: Եւ բարձր խոտերը պիտի յիշեցնէին վեփիւռէն կորացած ճկուն չեղբեր, հարիւրներով հողին մէջ մխըրճուած, ու նոր յեսանուած՝ ի սպաս մարտի մը վերահաս:

Քիչ մը պարտասուն, պիտի ընկողմանէինք մարգագետնին վրայ, անեղծ հանդարտութեան մը մէջ, գոհ եւ հեռու՝ տաղտկալի հետաքրքիրներու հեշտասիրութեամբ լայնարաց նայուածքներէն:

Բոլոր զգայարանքներով հաղորդուիլ շրջակայ բնութեան, վերագտնել շունչը, ուշադիր ըլլալ միւսի մարմնի ամենադողդոջուն տրոփումին, նուազագոյն սարսուռին: Այն ատեն՝ ամէն մէկս հարց պիտի տար ինքզինքին, պիտի երեւակայէր յարմարագոյն անցքը դէպի տարփանքներու խոստումներով, չքեղանքներով երկնուած առարողութիւնը որ չէր կրնար տեղի չունենալ ու չմխացնել մեր հոգիները, մեր արիւնը ու մեր մարմիններու մեծապանծ, թանկագին, քերովբէական, երկնային, բայց նաեւ եղծանելի թարմութիւնը:

Այդ շաբաթ օր, բարեպատեհ դիպուած մը մեր տրամադրութեան տակ պիտի դընէր, անշնորհք ու թխորակ կողքով հընչեակներու հաւաքածոյ մը: Հնչեակները հրաբուխի մը՝ որ մերթ խոհուն մերթ եղերերգական իր խոժոռ դիմաստուերը, ճաղատ գանկն ու անվայելուչ պեխերը կը պտըտցնէր Աղեքսանդրիոյ բարձր դասի մեծայա՛րգ պարոններու եւ առաքի՛նի տիկիններու (1) սալոններուն մէջ եւ որ, կենցաղին ձեւականութիւններէն ետք՝ կ'երթար ափիոնահեղձ, բարձրահոլով, պարոյրներով մուխին ընդմէջէն իր ճամբան բանալ, ապա երկարիլ Օսմանեան ոճի կակուղ բազմոցի մը վրայ, նայուածքը կլանուած յանկուցիչ սպասաւորներու հոյլէն: Թերեւս, այս կրակէ լեռը, կաղամարի առջեւ անքուն գիշերներէ ետք, մութնուլուսին պիտի նախընտրէր որսալ, Սօսեաց անտառին մէջ Բարձր Հայքի իշխանազուններու պէս, պաշտպանական պարտէզը ոստող պատանի փելահները:

Իսկ մենք, մեր Փորթ Տորէի կղզիին վըրայ, անտարբեր այն բոլոր հնչեակներուն զորս հանրային կարծիքը մեծապէս ընադանցական կը դաւանի, մեր նայուածքը պիտի սեւեռէինք դէպի հորաւէտ, ոգեկոչուն ալիքները լաւաներուն, թաւալող լերան քնարական երեսն ի վար: Ծուտով պիտի ըմբռնէինք որ անոնք չափազանց չատ տեղի կու տային ընթացիկ պատշաճութիւններուն: Բայց ինչ փոյթ մեզի ընկալեալ սովորութիւնները,ինչ փոյթ պըրկուն անձնապահութիւնդ, պզտլիկ տենչերըդ, երկիւղած համբուժիւնդ դառնալու համար նոյնութեան սիրոյ բանաստեղծը:

Ժամը դրեթէ տասն է: Առաւօտեան ցօղհալն է ահա բարձր խոտերուն վրայ. մշուշին կը յաջորդէ դանդաղ ջերմացում մը: Հիմա պէտք է ըմբռնել որ նոր ժամանակաշրջան մը կը բացուի եւ թէ միւսի մարմնի աղը կ'ըմբոշխնուի միայն երբ կը չքանայ հագուստի եւ կերպասի ամէն հետք) : De dévisager un murmure platiné, sourdant de graciles jets d'eau, d'amphores basaltiques et paraissant dire : Celui qui boira de l'eau que je lui donnerai jamais plus n'aura soif.

Libidineux comme à son habitude, mon regard eût été à l'affût . . .

×

Marbre gris, colonnes d'un seul tenant, sans piédestal ni chapiteau et sans épaisseur peut-être. Camille venait d'apercevoir le palais de Justice. Il sortit du tramway. Vendredi. 16 heures 38. Dans un kiosque, une manchette, «Il ne nous reste que l'Art», annonçait la première matinée du congrès, avec compte-rendu en page intérieure. Sur un banc, appliqué et grave, Camille ne manqua pas de remarquer que la couple triangulaire illustrant son exemplaire était celle d'une église en grandissime péril puis commença à lire. Des personnes loquaces, par petits groupes, marchaient à bonne allure sur le même trottoir. Et dans toute l'Europe occidentale, c'était la récurrence d'un même costume juvénile devenue règle, à laquelle ceux qui passaient leur chemin ne dérogeaient pas. Plus que diverti de sa lecture, estomaqué, une fugitive douleur au ventre, la vue troublée, au bord des pleurs, Camille la reçut en pleine figure, la jeunesse de leurs visages. De quinze à dix-huit ans, n'en estima-t-il pas moins, révélant ainsi une attention ignorant la faiblesse des sens.

J'serai absent du congrès, cette après-midi aussi, y'a plus à chercher. Alors que je suis ici tout spécialement, en sachant ma présence requise à tous les débats. Et, dans le même temps, qu'est-ce qu'i m'arrive ? . . . J'sens que je vais sous peu le trouver : Ange déluré, objet constant de ma poursuite; et si l'excès de beauté éblouit, paralyse . . . sa tête, couronnée éventuellement d'un mouchoir rouge à motifs blancs, pourra-t-elle ne pas me stupéfier ? . . . Non, de savoir ce que cette ville recèle, impossible de revenir sur mes pas. A moins de faire effort sur moi-même. Et pourquoi? Je vais au contraire faire le maximum . . . aller vers lui. Lycéen sortant d'un cours. Né sans doute sous le ciseau d'un artiste. Manié fiévreusement, le ciseau, et tellement obsédants, le regard, la conformation d'Azade. L'vient faire quoi,lui, ici?...

Voyons, il n'y a qu'Azade qui pourrait hanter, inspirer notre artiste. Si ce n'était pas Azade ? Un double alors, un Pollux du vingtième siècle finissant. Et . . . ne procéderaient-ils pas tous, Azade, ses doubles présents et à venir, du dieu appolinien, la lyre si poignante que l'hôte du terrible trône aveuglant se tait, éloigne de lui les foudres homicides. Et songe.

Le palais de Justice dépassé, Camille remonta le trottoir à contre-courant, se retourna fréquemment vers des groupes.

Quand je songe que bon nombre feraient des modèles mémorables. Y'en aurait-il un seul à consentir ? Cela me changerait de mon interminable série d'arbres, de cette absence inquiétante d'humanité . . . Comme si, par haine de mes semblables, je m'étais retiré dans la profondeur étouffante d'une forêt. La même couleur banale partout: des amas d'épinards élongés en guise de feuillage, torsadés, bouillis, vert sombre.

Tandis qu'il arrivait jusqu'à une petite rue, une rumeur s'enflait - du moins, le croyait-il, sans oser penser qu'elle pouvait ne pas être réelle -, déclinait quelques secondes pour, de nouveau, retentir . . . Coups de boutoir contre il ne savait quelle jetée. Trottoirs larges. Aucun commerce. D'une lueur mi-cramoisie, mi-orangée, un soleil moribond finissait d'illuminer le ciel, les murs hauts, jaune sable, et un portail massif, richement ornementé, devant lequel il remarqua vite un attroupement. Une marée plutôt, aussi bariolée que d'avoir recouvert des corps basanés, rougis et les couleurs vives de maillots de bain ,de serviettes amples, de matelas pneumatiques . . . Quelle marée ! Pleine de cris d'enfants turbulents, d'embruns salés, de l'arôme de lointaines algues océaniques, elle coulait,par intervalles, hors des salles de classe, des préaux, du portail, charriait des mecs, jeunes, minces, fringants. (*Եւ անոնց մէջ, գլուխ մը աւելի ոսկեհեր, աւելի գանգրագեղ, աւելի կիսախրխ, աւելի փայլուն քան կորիւնի մը բաշերը: Այդ մազերը կարծես զինք կը թագադրէին նման այն մատղաշ հովիւին որ, Աստղիկի ու Արամազդի օրերուն, ինքզինք նետեց առիւծատիպ ու առիւծաստեւ դեւի մը ճանկերուն ու ժանիքներուն դէմ, որպէսզի հօտը ապրէր:*

Քամիլի համար, կը բաւէր միայն ընդնշմարել, ժխորոտ ամբոխին մէջ, այն ոսկեհուր գլուխը, իսկոյն եւեթ, կուրնալու եւ հաւատալու համար որ ան Լոմպարտիոյ չէր պատկաներ՝ այլ ուրիշ հողի մը: Թերեւս - ո՞վ կրնայ ըսել - այս մատաղ խոկ տղամարդու արիւնը կը միաձուլէր Տարօնն ու Ախալքալաքը . . . այնքան հեռաւո՛ր ու այնքան մօտիկ նահանգներ, թէեւ մեր ապագան . . .) :

Ce Vendredi-là, inconnu à tous, décidé à ce que le blondinet superbe ne fausse pas compagnie, ne devienne un point lointain et disparaisse, insaisissable, immensément désiré, derrière l'opacité de façades quelconques, Camille entra au milieu de la mer.

H. S

Issy-les-Moulineaux,
23 Sept. 1981 - 9 Nov. 1982

(1) Tous, les très respectables Messieurs et les Dames vertueuses, aussi fortunés que fermés aux bizarreries du Sentiment.

(*) *Այս նորավէպը մաս կը կազմէ շարքի մը, որուն երեք առաջին հատուածները լոյս տեսան «Յառաջ-Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ. -*

«Si le souvenir de moi s'estompe»,

Dimanche, 6 Avril, 1980.

«Jusqu'à la mort, Elégie»,

Dimanche, 7 Juin, 1981.

«*Ո՞վ կը մրմնջէ* / Dans la fosse»,

Dimanche, 3 Octobre, 1982.

(**) Traduction collective en arménien des deux parenthèses.

- ԾՆՆԴԵԱՆ 150 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ -

ԵՈՀԱՆՆԷՍ ՊՐԱՄՍ

1833 - 1897

ԿԵԱՆՔԸ

ՈՒ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ

Խմբագրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

19րդ դարու երկրորդ կէսի գերմանական ազգային մշակոյթը, յատկապէս երաժշտական արուեստը հասաւ շատ բարձր, նախանձելի մակարդակի, շնորհիւ երաժշտութեան երկու հսկայ մէքերուն՝ Վակների եւ Պրամսի: Ստեղծագործութեան հիմնական ուղղութիւններուն, աւանդութիւններուն, հասկացողութեան, ձեւին մէջ բոլորովին տարբեր, նոյնիսկ հակադիր ստեղծագործական ուղիներու տէր Վակներ եւ Պրամս ունեցած են նաեւ հասարակաց նպատակներ, որոնցմէ ամենակարեւորն ու ամենաշահեկանն է, թէ երկուքն ալ իրենց ամբողջ ապրած կեանքը եւ ըստ գործն ալ գերմանական ազգային մշակոյթի նուաճումներուն, ազգային երաժշտական արուեստի զարգացման եւ տարածման, երաժշտութեան բովանդակութեան եւ մակարդակի մշակոյթի վերելքին համար:

Պրամսը, որ ծնած էր Գերմանիոյ մէջ եւ հոն դաստիարակուած, սակայն իր ստեղծագործութեան նշոյլ մէկ մասով կապուած էր Վիեննայի, Աւստրիոյ հետ, ի տարբերութիւն Վակների, որ ամբողջական կը պատկանէր Գերմանիոյ եւ գերմանական մշակոյթին:

Վակներ, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին նուիրուած էր երաժշտական թատրոնին, Պրամսը օփերայով երբեք չէ հետաքրքրուած, իրեն համար «ամուսնանալը աւելի լաւ էր, քան օփերայ գրելը»:

Ի տարբերութիւն Վակների «յարատեւ մեղեդիին», Պրամս հիմնուելով [illegible] պատմականօրէն ստեղծուած երաժշտական ձեւերու պահպանութեան վրայ, եւ ոչ միայն Շուպերթի, Պէթհովընի, Հայտընի, Մոցարթի, այլ նաեւ Պախի, Հէնտելի, Վիվալտիի, Սքարլաթիի, Փուրսէլին խոր ազդեցութեամբ [illegible] ստեղծագործութիւններ եւ քամերային անսամպլներ:

Վակներ եւ հետեւորդները, որոնք «ապագայի երաժշտութեան» ներկայացուցիչներն էին, [illegible] Պրամս հրապարակաւ ուղղուեցաւ այդ երաժշտութեան դէմ:

Սակայն, հակառակ այս տարբերութիւններուն եւ հակադրութիւններուն, Վակներ եւ Պրամս եղան երկու մեծ [illegible] 19րդ դարու գերմանական ազգային երաժշտական արուեստին եւ ստեղծագործութեան:

Եոհաննէս Պրամս ծնած է 1833 Մայիս 7-ին Գերմանիոյ Համպուրկ քաղաքին մէջ, գեղջուկ ընտանիքի մը: Հայրը որ երաժիշտ էր, 1826-էն Համպուրկ հաստատուած էր [illegible] Քրիսթիանի Նիսէնի հետ ամուսնանալէ ետք, [illegible] ընտանիքին ապրուստը [illegible] համար քաղաքի գիշերային [illegible] մէջ կը նուագէր [illegible]: Աւելի վերջ ան [illegible] քաղաքային նուագախումբի քոնթրըպասախումբը: Այդ ժամանակներու յատկապէս գիւղաքաղաքներու երաժիշտները կը սորվէին մէկէ աւելի նուագարաններ, իրենց ապրուստը քիչ մը աւելի հեշտութեամբ շահելու համար:

Թերեւս տնտեսական պատճառներով համերաշխութիւն, խաղաղութիւն չկար երախայ Եոհաննէս Պրամսի հայրենական տան մէջ, որ կը գտնուէր հին քաղաքի -Ալթըշթաթ- ամենախեղճ թաղերէն մէկուն մէջ: Այդ տունը, ուր Պրամս աշխարհ եկած էր, 1914-ին գնուեցաւ Պըրամսեան ընկերութեան կողմէ եւ աւելի ուշ Համպուրկ քաղաքի հսկողութեան եւ խնամքին ենթակայ դարձաւ, սակայն երկրորդ համաշխարհային պատերազմին բոլորովին քանդուեցաւ:

Պրամս իր նախնական կրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ յետոյ, 3 տարի կը յաճախէ տեղւոյն անձնական դըպրոց մը: Երաժշտութեան առաջին դասերը կը ստանայ Ֆ. Վ. Քոզէլիի եւ Է. Մարկսէնի մօտ, իր հօր քով երաժշտական հիմնական գիտելիքներով զինուելէ վերջ: Է. Մարկսէնը, որ ընտանիքի բարեկամ ալ էր, մեծապէս քաջալերեց պատանի Պրամսը եւ նոյնիսկ օգնեց անոր, որպէսզի ապրուստը հոգայ, զբօսավայրերու, զուարճարահներու մէջ ժողովրդական երգեր նուագելով դաշնակի վրայ: Վստահաբար կարելի է ըսել, թէ այդ երգերը, որոնք շարունակաբար նուագուելով պատանի Պրամսին կողմէ, պիտի դամուէին անոր մտքին եւ սրտին մէջ, եւ յառաջիկային պիտի օգտագործուէին որպէս ատաղձ գերմանական ազգային երաժշտութեան զանազան ստեղծագործութիւններուն մէջ:

Հակառակ աղքատութեան, դժբախտութեան, թշուառութեան, Եոհաննէս Պրամս միշտ կապուած մնացած է իր ծննդավայրին, անոր բնական գեղեցկութիւններուն, հօրենական օճախի երբեմն ուրախ եւ տխուր ժամերուն, օրերուն, մայրական տաքուկ սիրոյ: 1873-ին Վիեննայէն իր խորթ մօր գըրած նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէ. «Միշտ Համպուրկի կարօտը ունիմ, իմ ամենալաւ եւ թէեւ նոյնժամանակ ամենացաւոտ ժամերս են անոնք, երբ ես գիշերները առանձին նստիմ եւ անցեալս խորհիմ»:

Պրամս շնորհիւ իր աշխատասիրութեան, աչքառու ձիրքերուն, գործի կարեւորութեան գիտակցման, շատ կարճ ժամանակի մէջ կը տիրապետէ իր նուագած գործիքին՝ դաշնակին եւ կու տայ այլեւս հըրապարակային ելոյթներ համերգասրահներուն մէջ եւ կը նուագէ բացի Պախի, Մոցարթի եւ Պեթհովընի գործերէն, նաեւ իր ստեղծագործութիւնները, ներքին մեծ կեդրոնացումով, զգացմունքի խորութիւնով, շատերուն ուշադրութիւնը հրաւիրելով իր վրայ:

1849-ին տեղի ունեցաւ Պրամսի կեանքին անկիւնադարձներէն մին կազմող հանդիպում մը հունգարացի յայտնի ջութակահար Էդէ Ռեմենյիի հետ, որ 1848 - 1849 թուականներու հունգարական յեղափոխութեան որպէս մասնակից աքսորւած էր Ամերիկա, սակայն երկու տարիներ Համպուրկ մնալու ստիպուած ըլլալով առիթը ունեցած էր ծանօթանալու եւ միասնաբար երաժշտական ելոյթներ տալու աստղի մը նման փայլող Պրամսին հետ:

1853-ին Ռեմենյին վերադարձաւ Ամերիկայէն եւ վերականգնեց ստեղծագործական շփում Պրամսի հետ: Այդ շրջանին է որ Պրամս առիթը ունեցաւ շատ մօտէն ճանչնալու հունգարական պարերը եւ երգերը, այսինքն հունգարական ֆոլքլորը, որ ապագային պիտի շարժէր ստեղծագործական հետաքրքրութիւն երիտասարդ յօրինողի մօտ այդ երաժշտութեան նըկատմամբ եւ Վիեննա մնալէն եւ հոն հունգարական երաժշտութեան հետ ալ աւելի սերտ շփումներ ունենալէ յետոյ, Պրամս պիտի ստեղծէր հռչակը «հունգարական պարեր»ը: Ռեմենյին մեծապէս օգնեց նաեւ որ Պրամս դիւրութեամբ տիրապետէ «տէշիֆրէ» եւ «թրանսբոզէ» ընելու արուեստին, որ շատ կարեւոր էր ուեւէ երաժիշտի մը համար:

Գեղարուեստական ելոյթներու շրջապտոյտներէն մէկուն ընթացքին Պրամս կը ծանօթանայ հռչակաւոր ջութակահար Եօզէֆ Եոախիմի հետ, որուն միջնորդութեամբ Պրամս հանդիպումներ կ'ունենայ Լիսթին հետ Վայմար՝ եւ Շուման եւ իր կնոջ՝ Քլարայի հետ Տիւսէլտորֆի մէջ:

1853-ին Պրամս Ռեմենյիի հետ այցելեց Լիսթին, երբ արդէն յօրինած էր ւու մաժէօր դաշնակի առաջին սոնատը, մի պեմոլ սքերցոն, դաշնակի համար, երգեր եւայլն: Ռեմենյիի նպատակն էր մօտէն ծանօթացնել եւ ներկայացնել երիտասարդ յօրինողը՝ Պրամսը իր մեծահռչակ հայրենակցին՝ Լիսթին:

Սակայն մէկ քանի օրեր բաւեցին որ Պրամս հասկնար, թէ իր եւ Լիսթի միջեւ չկային եւ չէին կրնար ըլլալ հասարակաց կէտեր, այդ շփումը ամրապնդելու, քանի որ երաժշտական ուղղուածութիւններով, հասկացողութիւններով բոլորովին կը տարբերէին իրարմէ: Ի տարբերութիւն Լիսթի «ծրագրային երաժշտութեան» որուն նիւթը կը կազմէին գրականբանաստեղծական կերպարներ, Պրամս երբեք գրական սիւժէներ չէ փնտռած - բացի երգերէն, - այլ հիմնուած է միայն զինքը շրջապատող կենցաղային երաժշտութեան եւ մեծ դասականներու - Հայտըն, Շուպերթ, Պեթհովըն եւայլն - երաժշտական արուեստին վրայ:

Նոյն տարին, 1853-ին Պրամս առիթը ունեցաւ ծանօթանալու Շումանի հետ, ինչպէս նշուեցաւ, յայտնի ջութակահար Եօզէֆ Եոախիմի միջնորդութեամբ եւ յանձնարարական նամակին Տիւսէլտորֆի մէջ, ուր Շուման կը պաշտօնավարէր որպէս երաժշտական տիրէքթէօր եւ երգչախումբի ընկերութեան ղեկավար: Շուման, որ այդ տարիներուն հոգեկան հիւանդութեամբ կը տառապէր, մեծ հիացմունքով եւ խանդավառութեամբ ընդունեցաւ Պրամսը եւ իր ստեղծագործութիւնները: Երբ երիտասարդ Պրամսը անոր համար մի քանի գործեր նուագեց, Շուման հիացած, բացագանչեց. «Ասիկա անպայման պէտք է լսէ Քլարան», եւ անմիջապէս կանչեց իր կինը, որ ապագային պիտի դառնար ամենալաւ բարեկամուհին Պրամսի, կեանքին մինչեւ վերջին վայրկեանը:

Զափէն աւելի ազդուած Պրամսի դաշնակ նուագելու արուեստէն եւ անոր ըստեղծագործութիւններէն, որոնք մինչեւ այդ օրերը դեռ չէին հրատարակուած, Շուման, որ իր վերջին ստեղծագործական ուրախութեան օրերը կ'ապրէր Պըրամսի հետ, չբաւականացաւ բանաւոր գովասանքներով, այլ 28 Հոկտեմբեր 1853-ին հիացական, քաջալերական, ջատագովական տողեր ստորագրեց «Նոր երաժըշտական թերթ»ին մէջ, «Նոր ուղիներ» խորագրով, տաղանդաշատ երիտասարդ յօրինող՝ Պրամսի մասին. «Ես կը խորհէի, թէ մէկը յանկարծ պիտի յայտնուէր, պէտք էր յայտնուէր, որ մեր ժամանակի ամենամեծ խօսքը պիտի ունենար ըսելու, մէկը՝ որ մեզի վարպետութիւնը ցոյց պիտի տար, ոչ թէ աստիճանաբար, այլ Միներվայի (*) մը նման...: Եւ ահիկա եկած է, նոր արիւն մը, որուն օրօրոցին գլուխը հերոսներ եւ նրբութիւններ պահակ կը բռնեն: Ան կը կոչուի Եոհաննէս Պրամս, Համպուրկէն եկած, հոն անձայն աննշմարելի շուքին մէջ ստեղծելով...: Ան կը կրէր իր վրայ արտաքնապէս ալ բոլոր նշանները, թէ ան իսկական վարպետ մըն է: Իր բարեկամները կ'ողջունեն զինքը աշխարհի բացուած իր առաջին ճամբուն վրայ, ուր զինքը կը սպասեն թերեւս հըրաշքներ, բայց նաեւ դափնիներ եւ արմաւենիներ...»:

Շուման, որ քանի մը տարիներ առաջ առաջինը ըլլալով իր ծանրակշիռ խօսքը ըսած էր Շոփէնի տաղանդին մասին, հիմա կ'արտայայտուէր այսքան խանդավառուած Պրամսի մասին, մեծ դեր խաղալով անոր կեանքին մէջ, տրուած ըլլալով որ իր անունը եւ համբաւը պիտի լսուէր ոչ միայն Գերմանիոյ մէջ, այլ անոր սահմաններէն դուրս մէկ կողմէն, միւս կողմէն մեծ ինքնավստահութիւն եւ մեծ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն պիտի ներարկէր Պրամսին, եւ ան պէտք էր արդարացնէր այդ ամէնը, զոր հրապարակաւ ըսած եւ գրած էր ժամանակի ամենամեծ հեղինակութիւններէն մին՝ Շումանը:

Ինչպէս չեշտուեցաւ վերեւ, Պրամսի եւ Շումանի կնոջ՝ Քլարայի միջեւ հաստատուած էր խոր բարեկամութիւն մը, որ Շումանի մահէն յետոյ - 1856 - ալ շարունակուեցաւ: Պրամս, Քլարա Շուման, Եօզէֆ Եոախիմ եւ երաժշտական այլ գործիչներ կազմեցին խմբաւորում մը, պայքարելու համար Վակներեան եւ Լիսթեան «ապագայի երաժշտութեան» դէմ: Անոնց համար երաժշտական աշխարհի բարձրագոյն գագաթները կը կազմէին Պախը, Հէնտելը, Մոցարթը, Պեթհովընը, Շուպերթը, Շումանը: Յատկապէս Շումանի եւ Շուպերթի երաժշտութիւնը զգալի հետքեր գործեց Պրամսի վրայ, որոնց ազդեցութեամբ ստեղծեց ան շատ մը գործեր:

Բացի ստեղծագործական աշխատանքներէն, Պրամս, որ որպէս դաշնակահար բազմաթիւ ելոյթներ կ'ունենար Գերմանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, նուագելով մերթ առանձին, մերթ Քլարա Շումանի հետ, չորս ձեռք երկու դաշնակի վրայ եւ մերթ ջութակի սոնաթներ՝ Եոախիմի հետ:

1855ական թուականներուն Պրամս կը պաշտօնավարէր Տեղմոլտ քաղաքին մէջ, որպէս պալատական երգչախմբային քաբելայի ղեկավար: Այդ տարիները շատ կարեւոր դեր խաղացին Պրամսի երգչախմբային ստեղծագործական աշխատանքներուն մէջ, որովհետեւ ան որպէս խմբավար մօտէն շփման մէջ մտնելով երգչախումբի հետ, ղեկավարելով տարբեր տարբեր յօրինողներու՝ Բալեստրինայի, Օրլանտօ Լասսոյի, սակայն նաեւ Հէնտելի, Պախի խմբերգային գործերը, զանոնք ուսումնասիրելով ինք եւս ստեղծեց խմբերգներ, նուագախումբով եւ առանց նուագախումբի - a cappella - երգչախմբային գործեր՝ արական, իգական կամ երկսեռ խումբերու համար: Պրամսի ամենայայտնի գործերէն է «գերմանական ռեքուիեմ»ը, զոր աւարտած է 1866 թուականին: Ի տարբերութիւն ուրիշ հոգեհանգստեան պատարագներու, որոնք լատինական դեքստ ունին, այս մէկը գրուած է գերմաներէնով, այս պատճառաւ կոչուած է գերմանական «ռեքուիեմ»:

Պրամս չէր սիրեր երկար ատեն նոյն տեղը ապրիլ, արդէն խճողուած էր համերգային ուղեւորութիւններով: Սակայն պէտք էր գտնել տեղ մը, ուր կարենար տանիլ իր ստեղծագործական աշխատանքները խաղաղօրէն: Հայտընի, Մոցարթի, Պեթհովընի, Շուպերթի նման ան ալ ընտրեց Վիեննան, ուր երաժշտական կեանքը կենսունակ եւ վառ էր: 1860ական թուականներուն հաստատուեցաւ Վիեննա, որ դարձաւ իր երկրորդ հայրենիքը: Սակայն քանի մը տարիներ հոն երգի Ակադեմիի երգչախումբի ղեկավարի պաշտօնը վարե-

●►

լէ ետք, 1864-ին կրկին հեռացաւ «երաժիշտներու սուրբ քաղաքէն»: 1878-ին վերջնապէս հաստատուեցաւ Վիեննա: Պրամս այդ տարիներուն արդէն մեծահամբաւ երգահան էր եւ բազմաթիւ գործերու հեղինակ: Ան կը վայելէր լայն ժողովրդականութիւն եւ ընդունելութիւն, նոյնիսկ Վակների եւ Լիսթի շրջանակներէն: Լիսթի աշակերտ եւ Վակների ընկեր՝ Հանս Պիւլովը, որ Վակների «Թրիստան եւ Իզոլտէ»ն եւ «Մայստերզինկեր» օփերաները առաջին անգամ ըլլալով ղեկավարեց Միւնիխի մէջ, այլեւս դարձած էր Պրամսի թունդ համակիր եւ կ'աշխատէր անոր գործերը տարածել: Հանս Պիւլովը այնքան խանդավառուած էր Պրամսէն, որ անոր առաջին սէնֆոնին կոչեց «Պեթհովընի 10րդ սէնֆոնին»: Բնական է կար չափազանցութիւն այդ դատումին մէջ, քանի որ Պրամսի սէնֆոնիները հակառակ հսկայութեան եւ վարպետութեան, կարելի չէ Պեթհովընի ստեղծագործութեանց հետ նոյն տեղը դնել, մտքի, զգացումի, հասկացողութեան տեսակէտերով, սակայն այդ ցոյց կու տար Հանս Պիւլովի եւ ուրիշ շատ մը երաժիշտներու համակրանքը Պրամսին անձին եւ գործին նկատմամբ:

Վիեննայի մէջ, Պրամս որպէս վիեննական երգչախմբային քաբելլայի ղեկավար կու տար համերգներ, յայտագրին վրայ ունենալով դասական յօրինողներու գործերը՝. Հենտելի «Իսրայէլը Եգիպտոսի մէջ», Պախի «Չարչարանքներն ըստ Մատթէոսի», Մոցարթի «Ռեքուիեմ»ը, եւ այլ գործեր: 1872-1875 թուականներուն ան կը ղեկավարէր սեմֆոնիք համերգներ «երաժըշտութեան բարեկամներու ընկերութեան» կազմակերպութեամբ: Պրամս այդ ժամանակ ունէր ծառայական բեղուն գործունէութիւն, սակայն ան կը փափաքէր ազատագրուիլ անոնցմէ եւ լծուիլ բոլորովին ստեղծագործական աշխատանքի, տրուած ըլլալով որ պայմանագրուած էր «Սիմրոք» հրատարակչութեան հետ, որ նիւթապէս շատ լաւ կը վարձատրէր մեծահռչակ երգահանը՝ Պրամսը, որ բացի իր ծախքերէն, կը հոգար նաեւ Համպուրկ գտնուող իր երկու քոյրերուն ապրուստը:

Ռոմանթիկ շրջանի դասական երգահանը՝ Պրամս երկար տարիներ աշխատելով Վիեննայի մէջ, որ տեսակ մը միջազգային երաժշտական կեդրոն էր, առիթը ունեցաւ մօտէն յարաբերուելու հարաւ-գերմանական, հունգարական, ցիկան, չեխ, զուիցերական, իտալական ժողովրդական երգերու եւ պարերու մեղեդիներուն, որոնք, ինչպէս նշուեցաւ, յառաջիկային օգտագործուեցան որպէս ատաղձ իր ըստեղծագործութիւններուն մէջ, անոնցմէ կարելի է յիշել վալսերը, հունգարական պարերը, ցիկան երգերը, նաեւ սեմֆոնիները եւայլն:

Երաժշտութեան պատմութեան արձանագրուելու արժանի դէպք մը պատահեցաւ Պրամսի կեանքին վերջին ամրան ընթացքին. 25 ամեայ Մաքս Ռեկըրը իր «Օրկըլ Սուիթ»ը՝ օբ. 16 ղրկեց Պրամսին, այն խնդրանքով, որ աչքէ անցընէ զայն եւ արտօնութիւն տայ որ Մաքս Ռեկըրը այդ գործը Սի պեմոլ մինէօր սէնֆոնիի վերածէ, ինչ որ նախատեսուած էր իր կողմէ, եւ Պրամսին ձօնէ: 63 ամեայ երգահանը խորապէս ազդուած եւ խանդավառուած ոչ միայն արտօնութիւն տալով դոհացաւ, այլեւ փափաք յայտնեց անձնապէս յարաբերութիւններ մշակելու երիտասարդ յօրինողին հետ: Ահա, պատմութիւնը կը կրկնուէր: Այն ինչ, որ Շուման ըրած էր Պրամսին համար, հիմա Պրամս կը ջանար ընել Մ. Ռեկըրի համար: Իր երկրորդ նամակին մէջ մեծահամբաւ երգահանը՝ Պրամս ղրաւ իր նկարը, ըստորագրելով հետեւեալը. «կը սպասեմ համապատասխան պատասխանին»: Այսպէս մշակուեցաւ յարաբերութիւններ, գրաւոր կերպով Պրամսի եւ Ռեկըրի միջեւ, ձգելով երաժշտութեան պատմութեան շատ թանկագին էջեր թղթակցութեան:

Պրամս, ինչպէս ըսուեցաւ, ռոմանթիկ շրջանի մը ապրող դասական մըն էր, որ իր խառնուածքով կը պատկանէր աւելի կանխահաս շրջանի մը՝ Պեթհովընի ժամանակին, եւ կը տենչար երաժշտութեան արուեստը յառաջ տանիլ այն տեղէն, ուր Պեթհովըն ձգած էր: Ան հակում ունէր նայելու աւելի անցեալին, քան ապագային: Սակայն, Պրամս կը վայելէր նախանձելի ժողովրդականութիւն եւ յարգանք բոլորէն, երաժշտական ստեղծագործական եւ կատարողական իր արժանիքներով: Ան արժանացաւ զանազան պատիւներու: 1877-ին ստացաւ Քեմպրիճի համալսարանի երաժշտութեան տոքթորի աստիճան: Երեք տարի յետոյ այս անգամ Պրասլավի համալսարանի փիլիսոփայական բաժինը պատուեց զինքը «պատուոյ տոքթոր»ի աստիճանով: Ի նշան երախտագիտութեան Պրամս Պրասլավի համալսարանին ձօնեց «Ակադեմիական տօնական նախերգանք»ը, օբ. 80, զոր ինքը անձնապէս ղեկավարեց: Պեռլինի եւ Փարիզի արուեստի ակադեմիաներու անդամ ընտրուեցաւ: Ան ստացաւ Համպուրկ քաղաքի «պատուոյ քաղաքացի»ի կոչում, որուն համար իր երախտագիտութիւնը յայտնեց ստեղծելով ութ ձայներու համար յօրինուած երգչախմբային գործը՝ «Հանդիսաւոր եւ յիշատակելի պատգամներ»ը՝ օբ. 109:

×

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սէնֆոնիկ ստեղծագործութիւնները .- Չորս համանուագներ - սէմֆոնի -, երկու սերենադ, երկու նախերգանք՝ «Ողբերգական»ը եւ «Ակադեմիական»ը, վարիասիոններ Հայտընի թեմայով: Ունի նաեւ համահնչիւններ - քոնչերթօ - որոնք մաս կը կազմեն իր սէնֆոնիկ երաժշտութեան: Անոնցմէ են՝ երկու դաշնակի, ջութակի քոնչերթոները, զոյգ ջութակի, թաւջութակի եւ նուագախումբի համար գրուած կրկնակի համահնչիւնը:

Վոքալ գործերը նուագախումբով .- «Ավէ Մարիա» կանանց երգչախումբով, «Թաղման երգ»ը երկսեռ երգչախումբով եւ շնչային նուագարաններով, «Գերմանական պատարագ»ը, որ հանրածանօթ է եւ ամենասիրուած գործերէն է, «Ճակատագրի երգ»ը երգչախումբով, «Յաղթանակի երգ»ը՝ գրուած ութ ձայն երգչախումբի, պարիթոնի եւ նուագախումբի համար: Արական խումբի, ալթոյի եւ երգչախումբի համար յօրինուած «Ռափսոտի»ն եւայլն:

Սենեկային երաժշտութեան ստեղծագործութիւնները .- Լարային սեքստեթ, դաշնակի քուարթեթներ, երեք լարային քուարթեթ, դաշնակի քենթեթ, սոնատներ ջութակի եւ դաշնակի համար:

Դաշնակի գործերը .- Այս կարգի յօրինումները շատ են, որոնցմէ կարելի է նըշել՝ երեք սոնատները, Հէնտըլի, Շումանի, Հայտընի, Փականինիի, հունգարական եւ անձնական թեմայով վարիասիոնները, պալլատները, ռափսոտիները, որոնց մէջ շատ ծանօթ է սի մինէօրը, ինթերմեցցոները, որոնցմէ լաւագոյններէն է մի պեմոլ մաժէօրը, քափրիչիոները, չորս ձեռքի համար գրուած դաշնակի վալսերը եւ նշանաւոր «հունգարական պարեր»ը եւայլն:

Վոքալ ստեղծագործութիւններ .- Շուպերթի եւ Շումանի խոր ազդեցութեամբ յօրինուած բազմաթիւ ձայնական ստեղծագործութիւններու կարգին նշելի են՝ «Գերմանական ժողովրդական երգեր»ը, թենոր կամ սոփրանոյի համար գրուած «Վեց երգեր»ը, «Վեց երգեր օբ. 7», «Չորս երգեր օբ. 43», «Օրօրոցային երգ»ը, «Սէրս կանանչ է»ն, «Ժողովրդական մանկական երգեր», եւայլն:

Երգչախմբային գործեր .- Ունի բազմաթիւ հոգեւոր եւ աշխարհիկ խմբերգներ, որոնք գրուած են արական, իգական, երկսեռ խումբերու, եւ ոչ միայն չորս ձայներու, այլ նաեւ հինգ, վեց, ութ ձայներու համար, երգէոնի կամ դաշնակի ընկերակցութեամբ: «Ցիկան երգեր»ը՝ դըրուած չորս ձայներու եւ դաշնակի համար, շատ տարածուած են: Ունի նաեւ խմբերգներ, որոնք յօրինուած են միայն իգական խումբի եւ զանազան նուագարաններու համար, եւայլն:

Պրամս գրած է նաեւ երգէոնի համար. «Քորալ նախերգանք օբ. 122», որ միակ երգէոնի գործն է օբուսի թիւով: Ունի նաեւ «Քորալ նախերգանք եւ ֆուկը», «Ֆուկը լա պեմոլ մինէօր», «Երկու բրէլիւտներ եւ ֆուկեր»:

Խմբագրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՋԵԱՆ

(*) Միներվա = Միներվէ: Աթենասը կը ներկայացնէ փայլակի գաղափարը, ծնած է զինուած վիճակով, լոյսի պէս ժայթքելով Զեւսի գլուխէն:

ԱՆՀՈՒՆԻ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

(Շար. Ա. էջէն)

ցումին, ուրկէ կ'ընէ լայն քաղուածքներ: Կը հետեւի բանալի գեղագիտական յղացքներու հոլովոյթին, Շոփենհաուրէն մինչեւ Վարուժան, անոնց պատշաճեցումին արեւմտահայ իրականութեան, այսինքն՝ ձեւափոխումին: Այս ձեւով կը յայտնուի փաստաթուղթը. Սիամանթօ, Վարուժան, Ռ. Սեւակ, Լ. Շանթ կը դառնան իրագործողները նոր-վիպապաշտութեան մը, որուն ամբողջական ընդլայնումը տեղի կ'ունենայ «հեթանոսական շարժումի», եւ «Մեհեան»ի եւ «Նաւասարդ»ի բեւեռացումով: Տրուած մեկնաբանութենէն աւելի՝ մեզի համար էական կը թուի հարցին ամբողջական նորոգումը, որուն շնորհիւ անհրաժեշտ կը դառնայ վերանայիլ գրականութեան պատմութեան տուեալ հատուածը:

Անհունի Անդրադարձին առանցքը կը կազմէ Զրաքեանի նուիրուած ընդարձակ մանուն հետազօտութիւնը: Պէ՞տք կայ նշմարելու, որ նորէն հարցը կը վերաբերի քիչ ծանօթ (գոնէ մինչեւ վերջերս, Երեւան) արեւմտահայ գրողի մը: Գրքին քառորդը կազմող այս աշխատանքը կարծեմ ծրագրային արժէք ունի: Օրինակ մըն է խելացի եւ գրական երկերը լրջութեամբ ու տառացիօրէն քննելու եղանակէն:

Մեկնելով ժամանակակիցներու հապճեպ դիտողութենէն՝ Ստ. Թոփչեան Ներաշխարհն ու Ննջասենեակը կը կարդայ նկարչական տպաւորապաշտութեան (էմփրէսիոնիզմ) լուսանցքին: Լուսանցքին եւ ոչ՝ կալուածին մէջ, վասնզի Թոփչեան գիտէ վտանգը արուեստի հիմնովին տարբեր տեսակներու բաղդատութեան կամ միաւորումին՝ նոյն տիտղոսին տակ: Մանաւանդ՝ որ Զրաքեան առած է արդէն անհրաժեշտ զգուշութիւնները (այս իմաստով անիկա շատ աւելի հեռատես է քան իր մեկնաբանները): Տպաւորապաշտութեան լոյսի տեսութեան զուգահեռ՝ գեղագէտը կը բանայ Ինտրայի լոյսի «փիլիսոփայութիւնը», զայն սահմանելով իբրեւ «լոյսի էսթետիկական կոնցեպցիա». «Այն յատկապէս Ներաշխարհում կիրառուած է բաւականաչափ հետեւողականօրէն եւ անկախ իր քննադատելի կողմերից, միանգամայն ինքնատիպ տեսութիւն է» (էջ 132): Պէտք է խոստովանիլ, որ Թոփչեան բաւական զգոյշ է եւ տպաւորապաշտութեան ու «լոյսի գեղագիտական այս ըմբռնումին» միջեւ մեքենայական կամ ազդեցողական կապ չի ձգտիր հաստատելու: Ընդհանրապէս կը խուսափի արագ, ուղղակի, անմիջական պատճառականութեան կապերէն, որոնք կարելի պիտի ըլլային, եթէ որեւէ «առարկայական փաստ» յայտնուած ըլլար: Մանաւանդ որ Ինտրայի լոյսին «էաբանական» գունաւորումը կ'արգիլէ նման փորձ: Ամէն պարագայի Ստ. Թոփչեան իր հետազօտութեան կարկինը կը բանայ բաւական լայն, եւ չի վախնար դիմելու Նիցշէին, Հեկելին, Շելլինգին, բաղդատական գրականութիւնն ու գերմանական իտէալիզմը բանալով մեր առջեւ: Գեղագէտին ընդարձակ գիտութիւնը (մէկդի կը դնեմ բոլոր այլ յղումները) կը դառնայ բարիք մը, երբ կը կիրարկուի վերապահութեամբ, առանց ամէն տարր նոյն սկզբունքով բացատրելու մտատանջութեամբ (4):

Գեղագիտական սկզբունքի այս շեշտաւորումը Զրաքեանը կը փրկէ «միստիքականութենէն»: Անոր շեշտաւորումը ի հարկէ կը հիմնուի որոշ փաստարկումի եւ վերլուծումներու վրայ: Կարելի է խնդրական նկատել հարցին տրուած լուծումը: Հոս չէ տեղը այդ ընելու: Առայժմ՝ կարեւորը բազմակողմանի, չըսելու համար բազմամակարդակ քննութիւնն է Ինտրայի արտադրութեան, մանաւանդ՝ յետ-Ներաշխարհեան քննադատական փորձերուն եւ նամականիին: Աւելցնենք աբեղաեան մշակութային վերնախաւին եղած յարատեւ յղումները, որոնց մէտ բանին ամբողջ ցանց մը հիւսել է եւ ոչ արուեստի մասնայատուկ գործի մը լուծարկումը: Քիչ մը լրջութիւն, որոշ լայնախոհութիւն, թերեւս ալ համակրութիւն բաւ են որպէսզի Զրաքեան դառնայ վերջապէս արեւմտահայ մեծագոյն գրողներէն մէկը, Վարուժանի, Մեծարենցի կողքին, եւ աւելի՛ եղակի: Ինչ որ անշուշտ կասկածի չէինք ենթարկեր:

Ստ. Թոփչեանի մեթոտին յատուկ չէ «գեղագիտական նոր յղացքներու կիրառումը: Մտահոգ ալ չէ գրական գործերու այս «գեղագիտական» մօտեցումի հաւանական խնդրականացումով: Խորքին մէջ աւանդութիւն մը կը շարունակէ, այն չափով որ գրական հաստատ արժէքները կը բանին եւ «գրականագիտութեան» արխիւները կը մնան պահպանուած: Ինչ որ կը յատկանշէ զայն, ան ալ համադրումն է մէկ կողմէն՝ «անտիպ», դեռ չարժեւորուած ատաղձներու պրպտումին ու գննումին, որով մեզի կը մատուցուին մոռցուած իրողութիւններ, էջեր ու տողեր (ինչ որ կը մնայ արհամարհակ մեր մտքին մէջ երբ կը կարդանք անմարսելի գրականութեան պատմութիւններ), միւս կողմէն՝ վերլուծման, տարազումի լայն ախորժակ, որ չի վարանիր թափառելու արտա-գրական կալուածներու մէջ: Ստ. Թոփչեան գիտէ, որ մշակութային վերնախաւի արտադրութիւնները միութիւն կը կազմեն, որ գրականութենէն նկարչութիւն ճամբան կ'անցնի երբեմն փիլիսոփայութենէն: Ահա զաղտնիքը անոր արդիականութեան:

Գ. Պ.

1.- Ստեփան Թոփչեան, *Անհունի Անդրադարձը*, Սովետական Գրող հրատարակչութիւն, Երեւան, 1982, 424 էջ: Հատորը ունի չորս բաժիններ. Անհունի անդրադարձը, Ամէնից լաւ տունը, Անգտանելի գիւստը, Բնութեանը յանելած մարդը:

2.- *Հայ էսթետիկական Մտքի Պատմութիւնից*, ժողովածու Ա. հատոր, Երեւան, 1974, էջ 178-273:

3.- Երեւան, 1971, 188 էջ:

4.- Ինչ կը վերաբերի ենկաբիչական տպաւորապաշտութեան՝ մեզի այնպէս կը թուի, որ հետազօտական մասնաւոր աշխատանքի մը արժանի է ան երեւութապաշտութեան զուգահեռ: Ինչ որ նոր կողմնորոյսեր կրնայ ենտել Զրաքեանի արտադրութեան վրայ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
6
MARDI
6 SEPTEMBRE
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.516

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.516

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՐԷԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

ՊՂՏՈՐ ԿԷՏԵՐԸ ՇԱՏ ԵՆ

———×———

Ամէն կողմէ բացատրութիւնները կը բազմանան: Տեսակ-տեսակ ենթադրութիւններ ու վարկածներ, բայց խորքին մէջ յստակ ոչինչ կայ: Սկզբնական հակիրճ յայտարարութենէ մը ետք, Մոսկուա հակայարձակողականի անցաւ եւ ձայնը բարձրացուց: Նախ խօսած էր «ինքնութիւնը չճշդուած օդանաւի» մը մասին, ապա յայտնեց թէ՝ «հարաւքորէական պօյինկ» մըն է: Ո՞վ կրակ բացած է, կամ աւելի ճիշդ, ո՞վ կրակելու հրահանգ տուած է: Ի վերջոյ, կը կարծուի որ Կրեմլինը մատ չունի այլ զինուորական գետնի վրայ կատարուած է ամէն ինչ, այսինքն հրամանը տուած է տպակոյտի պետը: Մոսկուա կը պնդէ որ օդանաւը լրտեսութիւն կ'ընէր, Ուաշինկթըն՝ ծիծաղելի կ'որակէ նման մեղադրանքը: Ամերիկացիներուն համար օդանաւը անուշադրութեամբ մտած է խորհրդային գօտի եւ վար առնուած անանց ագռարարութեան: Մոսկուայի համար, օդանաւը դիտումնաւոր կերպով մտած է եւ «ի՞նչ կ'արժեն Ռեկընի կոկորդիլոսի արցունքները, երբ ծանօթ է որ ամերիկացի զինուորները զանգուածային սպանութիւններ կը կատարեն Լիբանան եւ սարսափելի բաներ ալ՝ Նիքարակուա եւ Սալվատոր»: Ամէն պարագայի մէջ, սովորական մահկանացուները եւ մանաւանդ 269 զոհերու ընտանիքները երբեք պիտի չգիտնան թէ ո՞ւր է ճշմարտութիւնը: Առիկա գիտեն միայն երկու մեծերը եւ պարզ է, որ իրենց կը պահեն: Վերջին վարկածներուն մէջ, ամէնէն տրամաբանականը կը նկատուէր շփոթութեան հարց մը, քանի կը հաստատուէր թէ քորէական օդանաւէն քիչ առաջ, ամերիկեան լրտեսական ՌՍ 13 օդանաւ մը մօտեցած էր խորհրդային սահմաններուն եւ Ռուսերը, աւելի ուշ, շփոթած կ'ըլլան երկու օդանաւերը: Բայց հարցումներ կը մնան: Ինչո՞ւ ճամբորդական այդ օդանաւը իր ճամբէն շեղած է, թերեւս պարզապէս սխալմամբ կամ կարգաւորիչ մեքենաներու սխալ ցուցմունքներու պատճառաւ: Անհաւանական, բայց ոչ՝ անհաւանական բացատրութիւնն այն է որ լրտեսական պաշտօն կը կատարէր: Ասիկա, արդէն, Ռուսերուն տեսակէտն է: Արեւմտեան կողմն աշխարհի, կ'առարկուի թէ կարելի չէ հաւատալ որ ճամբորդական օդանաւ մը օգտագործուի լրտեսական նպատակներով: Եւ բարոյականի մասին կը խօսուի, բան մը սակայն որ դիւրին չի գտնուիր, ներկայիս: Եւ կը յիշուի որ, ըստ Ֆրանսական հակալրտեսական (ՍՏԻՔ) բաժնի նախկին պետին՝ Լըրուա - Ֆինվիլ («Լիպերասիոն», Սեպտեմբեր 5), Ֆրանսան ալ չէ վարանած վտանգել Փարիզ - Մոսկուա գիծը ապահովող քառավէլի մը ճամբորդներու կեանքը, 60-ական տարիներուն լրտեսութիւն կատարելու համար Ամերիկացիներուն հաշւոյն: Այդ շրջանին, Ֆրանսա միակ արեւմտեան Պետութիւնն էր, որ օդանաւային կապ ունէր Մոսկուայի հետ: Օդաչուները չեն վարանած օդանաւային գօտիէն դուրս ելլելու նկարահանելու համար Ամերիկացիներուն նշանակած ռազմագիտական կայանները:

Բայց եւ այնպէս ինչո՞ւ կապ չէ հաստատուած օդանաւին եւ Ռուսերուն միջեւ եւ ի՞նչպէս վար առնուած է քորէական օդանաւը, մութ կէտերը կը մնան:

× Արտաքին Նախարար Գրոմիկօ Փարիզ պիտի հասնէր Երկուշաբթի, մինչ շատեր, ընդդիմադիր ճակատէն, կ'ըսէին թէ պէտք չէ ընդունուի, ինչ որ առնուազն Պալէն աւելի պապական ըլլալ կը նշանակէ, երբ ամերիկացի նախարարը՝ Շուլց կը տեսնուի խորհրդային պաշտօնակիցին հետ: Վերջին պահուն, թէեւ, կը հաղորդուէր թէ Գրոմիկօ Չորեքշաբթի վերջ պիտի գայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, իսրայելեան բանակին քաշուիլը պատճառ եղաւ անխուսափելի ծանր բախումներու դիւրզիներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ, քանի դաշտը բաց մնաց: Նախագահ Ճեմայէլ չեղեալ հռչակեց Իսրայէլի հետ ստորագրուած համաձայնագիրը: Շուֆէն զատ, Պէյրութին մէջ ալ, պայթում, սպանութիւն, առեւանգում չեն դադրած: Մեռեալներու թիւը 31 է եւ 71 ալ վիրաւոր կայ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՅԵՐՈՖԼՈԹ ընկերութեան մէկ Թուպոլեւը որ Ղազան - Ալմա-Աթա գիծը կ'ապահովէր ճզմուած է Օգոստոս 30-ին: Բոլոր ճամբորդները, թիւը չէ ճշդուած, մեռած են:

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ մանուկ կը մեռնի, ամէն տարի, աշխարհի մէջ անօթութենէ, հիւանդութենէ կամ առողջապահական գէշ պայմաններէ: Քարաչիի մէջ է, որ Իւնիսէֆի գործօն տնօրէնը՝ Ճէյմս Կրանթ կատարեց այս յայտարարութիւնը, որ ոչ մէկ մեկնաբանութեան կը կարօտի…:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանտերուն մէջ, անոնք որոնք Յուլիս 8-էն կամաւոր ծոմի դիմած էին եւ ամիս մը ետք, ճարահատ վերջ տուին իրենց շարժումին, շատ ծանր պայմաններու ենթարկուած այլեւս, իբրեւ «պատիժ»: Պոլսոյ Մեթրիսի բանտարկեալներու ընտանիքները, օրինակ, կրցած են իմանալ որ անոնք այլեւս ոչ գիրք, ոչ դեղ եւ ոչ մէկ անձնական առարկայ ունին: Խցիկներուն մէջ ալ սեղան, աթոռ եւ անկողին վերցուած են եւ ստիպուած են ուտել եւ պառկիլ տախտակամածին վրայ:

ԽՈՄԷՅՆԻ կոչ մը ըրած է 100 միլիոն մահմետականներու պահեստի բանակ մը կազմելու համար: Այս կոչը փոխանցուած է Մէքքէի ուխտաւորներուն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի օր, Իսիի հայ մարզականը (ԱՍԱ) 1-ի դէմ 6 կէտով յաղթած է Շըմինօ տը լ'Ուէսթի Օ - տը - Սէնի պատւոյ առաջին կարգի հանդիպումներու կարգին: Հ. Մ. Ը. Մ. - ԱՐԾԻՒը պարտուած է Սէն - Թրոփէզէն 0-ի դէմ 3 կէտով:

×

Պերնար Զուլոյեան ամէնէն շատ տխրօրինակ՝ ժխտական... Պերնար Զուլոյեան ամէնէն շատ տխտըսւոր ժխտաքան որոշեց քաշուիլ, տարակարծիք ըլլալով Ֆրանսայի խումբին կիրարկած մեթոտներուն հետ: Մերժած է նաեւ ազգային մարզիչ դառնալու առաջարկը:

×

Արթիւր Մաղաքեան, Քազապլանքայի մէջ ուր տեղի կ'ունենան մարզանքի մրցումներ, յայտարարած է թէ վեց ամսեայ մեալ կը յուսայ իր խումբին (Ֆրանսա) համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԷՆ

———×———

Բ.

Բարեկամներէս մէկը, ամբողջ քառասուն, յիսուն տարի կեանքին մէջ մէկ անգամ իսկ հայերէն թերթ ձեռք չառնելէ ետք, օր մը, անձնական դէպքի մը պատճառաւ յօդուած մը կարդաց թերթի մը մէջ, հաւնեցաւ իր կարդացածը եւ խոկոյն որոշեց բաժանորդագրուիլ թերթին: Այդ օրէն վերջ մեր թերթը ամէն իրիկուն կը սահէր իր դրան սեմէն ներս, ան ալ կը ջանար կարդալ, հետեւիլ, հաճոյք առնել:

Երկու ամիս վերջ, ուրիշ դէպքի մը առթիւ, հարց տուի թէ կարդացա՞ծ էր արդեօք այդ դէպքին մասին գրուած շահեկան լուր մը:

Անակնկալի եկաւ: Չէր կարդացած:

- Ո՞ւր գրուած էր, հարցուց: Չկարդացի:

Յետոյ ուղղեց հետեւեալ յատկանշական հարցումը.

- Ըսէ՛ ինծի թէ թերթին ո՞ր մասերը պէտք է կարդամ:

Ոչ միայն բաւական զուարճացայ այս տարօրինակ հարցումին դիմաց, այլ նաեւ երկար խորհեցայ: Թերթին ո՞ր մասը կը կարդացուի, կը հարցնէր բարեկամս այն միամիտ համոզումով, թէ թերթին կարգ մը մասերը կարդացուելու համար էին, կարգ մը մասերն ալ՝ չկարդացուելու:

×

Տարիներ առաջ, Ֆրանսական Ռիվիէրայի գեղեցիկ Նիս քաղաքին ճաշարաններէն մէկուն մէջ ինծի անծանօթ բանջարեղէն մը դրին դիմացս: Կեանքիս մէջ ոչ միայն չէի կերած զայն, այլ նոյնիսկ չէի տեսած: Շուարեցայ, չուրջս նայեցայ, յետոյ սպասեակին հարցուցի, թէ այդ բանջարեղէնին ո՞ր մասը պէտք է ուտէի: Սպասեակը ժպտեցաւ, պնակը առաւ, դանակով մաքրեց բանջարեղէնը, չուտուելիք մասերը անջատեց, յետոյ պնակը կրկին դրաւ առջեւս:

- Հիմա կրնաք հանգիստ ճաշակել, ըսաւ:

×

Հայերէն թերթը ի վերջոյ կարգ մը մարդոց համար կրնայ նմանիլ այդ բանջարեղէնին, որուն կարգ մը մասերը ուղղակի աղբանոց կամ զամբիւղ պէտք է երթան:

Բայց բարեկամիս հարցումը ինծի մըտածել տուաւ, որ հայերէն թերթ կարդալն ալ մասնագիտութիւն մը դարձած է այլեւս, մասնագիտութիւն՝ որ ձեռք կը բերուի կանուխ տարիքէն ի գործ դըրուած «աշխատանք»ով: Մարդ մը յիսուն տարեկանէն վերջ յանկարծ հայերէն թերթ մը կարդալու վայելքին չի կրնար տիրանալ, ճիշդ այնպէս ինչպէս մարդ յիսուն տարեկանէն վերջ չի կրնար յանկարծ ջութակ նուագել սկսիլ: Կը յարգեմ բացառութիւնները, բայց կը տեսնեմ որ հայերէն թերթի մոլիները չեն յիշեր թէ ե՞րբ սկսած են հայերէն կարդալ: Այդքան հինէն կուգայ անհատ այդ վարժութիւնը, կանուխ տարիքէն, հայերու, մայրերու հովանաւորութեան շրջանէն, մեծերու թելադրութեան եւ դաստիարակութեան օրերէն: Անոնք որ առանց իրենց թերթը ցմրուր քամելու անկողին չեն մտներ, հաւանաբար նոյնը տեսած էին իրենց մեծերէն:

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ԱՐԿԱԾԷ ՄԸ ԱԶԱՏԱԾ

———×———

Անցեալ շաբթուան սկիզբը, Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, երբ իր ամէնօրեայ առաւօտեան պտոյտը կը կատարէր եկեղեցւոյ թաղամասը, թաքսի մը արագօրէն հասած, զարկած ու տապալած էր զինքը: Խորապէս ցնցուած, անմիջապէս հիւանդանոց (Պիշա) փոխադրուած էր, ուշաթափ վիճակի մէջ, ուր բարեբախտաբար սկիզբէն իսկ նըկատուած էր որ ոչ մէկ լուրջ վնաս կայ: Անհրաժեշտ տեսնուած էր սակայն, որ Սերովբէ Արք. քանի մը օր հիւանդանոց մնար հսկողութեան տակ, զանազան քննութիւններ ալ կարենալ կատարելու համար, որոնք վերջնապէս հաստատեցին թէ ամէն ինչ լաւ է: Կը մնայ մեզի սրտագին մաղթանքներ ընել Սերովբէ Արք.ի, որ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 5-ին հիւանդանոցէն ելաւ:

Տարիներու ընթացքին, ես, անձնապէս հանդիպած եմ անհամար ընթերցողներու, որոնք կը սիրեն կրկնել նոյն անփոփոխ նախադասութիւնը. «Թերթը մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը կը կարդամ, չկարդացուած մէկ տող չեմ թողուր»:

Ճիշդ է որ մեր թերթերը շատ փոքր են ծաւալով, բայց հակառակ ատոր, յատկանշական է վերի նախադասութիւնը: Ի՞նչ կը նշանակէ մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, այսինքն մինչեւ վերջին տողը կարդալ: Ոչ անշուշտ այն՝ թէ թերթը մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը լեցուն է շատ շահեկան ու հետաքրքրաշարժ նիւթերով, ընթերցողները հաւասարապէս շահագրգռող հարցերով ու աշխատասիրութիւններով: Թերթ մը անպայման իր էջերուն մէջ կ'ունենայ նիւթեր, որոնք ընթերցողներէն մէկ մասին շահեկան, միւս մասին՝ անհրապոյր կը թուին: Ուրեմն, թերթը մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը կարդալ, կը նշանակէ ընթերցումը սիրել, ընթերցումի անյագ պապակ մը ունենալ, մայրենի լեզուով գրուած ամէն բանէ նոյն հաճոյքը առնել: Ընթերցողին բաժնէն պէտք չէ հետեւցնել թէ «թերթը մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը կարդալով կը հանի ամէն ինչ, կը հիանայ ամէն կարդացածին վրայ»: Հաւնի կամ չհաւնի, հետաքրքրական գտնէ կամ ոչ, կը կարդայ: Նպատակը կարդալ է, կարդալն է որ հաճելի է:

×

Հիմա գիտեմ այլեւս որ ի՞նչ պէտք է պատասխանեմ եթէ քառասուն տարի հայերէն թերթի երես չտեսած բարեկամ մը հարցնէ ինծի թէ ի՞նչպէս պիտի կարդայ թերթը, ո՞ր մասերը պիտի կարդայ:

- Սիրելիս, պիտի ըսեմ, ի՜նչ մեղք որ դուն ուշ մնացած ես այլեւս: Չափազանց դժուար պիտի ըլլայ քեզի համար այս թերթէն առնել այն հաճոյքը, զոր անոր մոլիները կ'առնեն ամէն օր: Բայց ընելիք մէկ բան ունիս: Այսօր իսկ թերթ մը տուր զաւկիդ ձեռքը, եւ հո՛նկէ սկսէ գործը:

Ռ. Հ.

ՄԱՐԴՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ ՀԱՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Գ.

էութեամբ բարի եղող Քրիստոս՝ Աստուծոյ պատկերը (11) բարի է բնականաբար. «Ի պատկեր բարերարութեան իւրոյ արար զմարդկային բնութիւնս»: (12) Շարականագիրին հետեւեալ խօսքը, Քրիստոսի բերնին մէջ դրուած, թելադրական է մարդու բնութենական բարութեան մասին. «Պայծառ զհոգի մարդկան ստեղծի»: (13) Ս. Ներսէս Շնորհալի, «Նորաստեղծեալ»ի իր շարքին Ուրբաթ օրուան շարականին մէջ աստուածաբանական բացատրութեամբ մը կը խտացնէ այս գաղափարը.

«Զհանդուրժեալ բնութեամբ բարւոյն
Ունել միայն զանեառ բարին
Այլ ստեղծեալ մարդ իւր պատկերին
ի վեցերորդն առաւօտին»: (14)

Եւ վերջապէս, «Աստուծոյ պատկեր»ին մէջ կայ նաեւ գաղափարը մարդու ազատութեան: Դասական հայերէնի արտայայտիչ բացատրութեամբ՝ անձնիշխանութիւնը, որ մարդու բնութեան էական տարրերէն մէկն է, Աստուծոյ պատկերին ցոլքն է մարդուն մէջ: Մարդը ազատ կամքի տէր էակ է տիեզերքի ստեղծագործութեան մէջ. իր կենցաղի վարման իշխանութիւնը ունի իր բնութենէն եկող ներքին զօրութեամբ մը՝ ազատ կամ ինքնիշխան կամքը: Մարդու ազատութեան այդ գաղափարը թէեւ անուղղակիօրէն՝ բայց բացայայտ յստակութեամբ կը կարդանք շարականի հետեւեալ տողին մէջ. «Դատաւոր արդարութեան, հաստատեցեր ի մեզ զմիտս մեր դատել զհոգի եւ զմարմին արդարապէս դատմամբ ըստ օրինաց քոց Քրիստոս»: (15) Նոյն շարականին մէջ, քիչ անդին, կը կարդանք դարձեալ. «Տուր զօրութիւն հոգւոյս կամաց հնազանդել զկամս մարմնոյս»: (16)

Չի կրնար ըլլալ դատաստան հոն՝ ուր ազատութիւն չկայ: Չի կրնար ըլլալ հնազանդութիւն հոն՝ ուր անհնազանդութեան կարելիութիւն, այսինքն՝ ընտրելու կարողութիւն, ընելու ազատութիւն չըլլայ: Միտքը, ուղղող ու ղեկավարող ուժը մարդու կեանքին, շարականներուն մէջ ճանչցուած է որպէս «դատաւոր», որ ինքնին կ'ենթադրէ մարդու ազատութիւնը: Հետեւաբար, մարդ ինք իր կեանքը կը վարէ ու ինքզինք կը դատէ իր մէջ եղող ներքին զօրութեամբ մը, ունկնդիր՝ ներքին զգայնութեան մը, յաճախ խիղճ բառով բնորոշուած, բայց նաեւ համաձայն Քրիստոսի օրէնքներուն, այսինքն՝ մարդուն տրուած աստուածային ցուցմունքներուն, ինչպէս կ'աւելցնէ շարականագիրը: Ասով կը հասկնանք, որ մարդ ազատ ըլլալով հանդերձ, անորոշ աշխարհի մը մէջ չի գտնուիր, այլ՝ դրուած է լուսաւոր ճամբու մը առջեւ: Ատիկա՝ Աստուծոյ, Քրիստոսի, Աւետարանին բացած ճամբան է. մարդու ազատութիւնը կը կայանայ այդ ճամբան ընտրելուն մէջ, զայն ուրիշ կարելի բաւիղներէն նախընտրելուն եւ յարատեւօրէն անոր ընթացքին հետեւելուն մէջ: Բացարձակ, կոյր, անիմաստ ազատութիւն մը չէ, այլ գիտակցական եւ ճիգով արտայայտելի կենսընթաց մը: (17)

×

ՄԱՐԴՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդու բնութեան մէջ չեշտեալ համադամանք տուած աստուածային նմանութեան տիրական գիծը տեսնելէ եւ վերլուծելէ ետք, անհրաժեշտ է մեր հայեացքը դարձնել եւ սեւեռել մարդու կազմութեան ամբողջական պատկերին, որուն մէջ կարեւոր տեղ ունի նաեւ նիւթեղէն տարրը:

Առաջին իսկ հերթին, նկատելի է որ հին յունական փիլիսոփայութենէն ժառանգուած գաղափարը մարդու նիւթեղէն բաղկացութեան չորս էական տարրերու արդէն իսկ գոյութեան իրաւունք չահած քրիստոնէական հայրաբանական մտածողութեան մէջ՝ արձագանգած է նաեւ շարականներուն մէջ: Դարձեալ, Կիրակոս Երզնկացիի վերագրուած (18) եւ բանաստեղծական թռիչք ունեցող «Արեւելք գերարփին» շարականին մէջ կը կարդանք.

«Զորեքնիւթեայ բնութեամբ
խառնեալ
Շաղկապ զշունչն ի մէջ եղեալ»: (19)

Հին յունական ըմբռնողութեան համաձայն՝ նիւթեղէն աշխարհը բաղկացած էր չորս էական նիւթական տարրերէ - հող, ջուր, օդ, հուր -: Մարդն ալ իր բնութեամբ մասնակից ըլլալով նիւթեղէն աշխարհին, իր մէջ ունի այս չորս տարրերը: Բայց ո՛չ զուտ խրերազրութեան ձեւին տակ, այլ միաւորեալ՝ շունչի, հոգիի շաղկապիչ զօրութեամբ: (20)

Այլ ուրեք, ինչպէս տեսանք, մարդու ամբողջական բնութենական կազմութիւնը բացատրուած է որպէս բաղկացութիւնը երեք տարրերու - մարմին, հոգի եւ միտք. «Հաստատեցեր ի մեզ զմիտս մեր դատել զհոգի եւ զմարմին» եւ կամ «Երեքսրբեան երիւք սոցին սրբեա՛ զհոգի, զմիտս եւ զմարմին» (21)

Շարականներու մէջ, սակայն, աւելի յաճախադէպ է մարդու մասին հոգի եւ մարմին եզրերով տրուած նկարագրութիւնը, յայտնապէս այն պատճառով, որ շարականագիրները առաւելաբար առաջնորդուած են մարդու հոգեկան վերացման ձգտող նպատակով, քանի իրենց գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն է եղած հաւատացեալին հոգեւոր դաստիարակութիւնը, մարմնին եւ մարմնեղէնին վրայ յաղթանակ տանելու կոչումը: Կ'արժէ մէջբերել Աղուհացի հինգերորդ կիրակիի կանոնէն «Ողորմեա՛» շարականին լրիւ բառերը. -

«Դատաւոր արդար որ հաստատեցեր ի մեզ դատող բնութեան զմիտս մեր. շնորհեա՛ սմա դատել զանձինս իրաւամբք եւ արդարութեամբ:

«Փեսայ երկնաւոր հարսին քո եկեղեցւոյ, զայրի եղեալ ի քէն զհոգիս մեզօք. մաքրեա՛ զթութեամբ եւ յօդեա՛ ի քեզ միութեամբ:

«Որ մահուամբ մարմնոյ քո մեռուցեր զմեղս. եւ յարութեամբ քո յարուցեր ի մեզ զարդարութիւն. տո՛ւր զօրութիւն հոգւոյս կամաց հնազանդել զկամս մարմնոյս»: (22)

Միտքը՝ դատաւոր, հոգին եւ մարմինը՝ գործող էութիւններ, մարմինը հոգիին հնազանդելու կոչուած: Ահաւասի՛կ ձեւով մը հայ շարականներու մէջ պատկերացուած մարդու կազմութեան եւ կոչումի ըմբռնում մը, մարդու բնութեան սահմանում մը, որուն կը հետեւի քրիստոնէական բարոյական ուսուցումը, որ յատկանշուած է հոգիին բացարձակ տիրապետութեամբը նիւթին վրայ: (23)

Այս բոլոր մատնանշական վկայութիւններէն ետք, կրնանք եզրակացնել, ուրեմն, որ մարդը համադրոյթ մըն է նիւթեղէն եւ հոգեղէն տարրերու, աստուածային շունչով միազանգուած եւ կենդանի, եւ այդ շունչին առանձնաշնորհութեամբը աւելի բարձր քան տիեզերքի այլ արարածները: Այս քրիստոնէական ճշմարտութիւնը հասարակաց գիծն է ընդհանրապէս հայրաբանական մտածողութեան, մասնաւորաբար Արեւելեան ուղղափառ աւանդութեան մէջ: (24)

---

(11) Շարականի հարազատ բացատրութեամբ՝ «Պատկեր աներեւոյթ փառացն Հօր»:

(12) Կանոն Մեծի Երկուշաբթին, «Օրհնութիւն», էջ 316:

(13) Շարական Վերափոխման Ս. Աստուածածնի («Արեւելք Գերարփին»): էջ 998:

(14) Անդ, էջ 783: Մեր սրբազան մատենագրութեան մէջ Եզնիկ Կողբացին լայն տեղ տուած է մարդու (եւ առհասարակ ստեղծագործութեան) բնութենական բարութեան: Մարդու մասին սա խիտ արտայայտութիւնը պերճախօս է այդ իմաստով. «Մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է» (Եղծ Աղանդոց (Վենետիկ 1926), էջ 68): Գր. Տաթեւացին աւելի յստակ ձեւով կը բացատրէ այս նոյն ճշմարտութիւնը. «Անդստին ի ստեղծմանէ եդ Աստուած զբարին ի բնութիւնս մեր: Զի հոգի, մարմին եւ միտք մարդոյս բարի են եւ ի բարւոյն Աստուծոյ ստեղծեալ. իսկ չարն եկամուտ է, որ յետոյ մտաւ ի բնութիւնս մեր» (Ամառան), (Կ. Պոլիս, 1741), էջ 9):

(15) Կանոն հինգերորդ Կիւրակէի Աղուհացից, «Օրհնութիւն», էջ 246:

(16) Անդ, էջ 250:

(17) «Եւ մարդս յաղագս անձնիշխանական կամաց ունի զօրութիւն մնալ ի մերձաւորութեան սուրբ սիրոյն ի Տէր, եւ կամ ի հնազանդութեան հոգեւոր օրինացն. եւ ի բարեացն ի վայր կործանեալ ի խորս չարեաց եւ զանարգանաց անկանել ժառանգել» Ցաճախապատում, էջ 34-35 (հմմտէ՛ անդ. էջ 5):

Մարդու անձնիշխանական, ազատ բնութեան գաղափարը ընդարձակօրէն կը վերլուծէ Եզնիկ՝ չարին ծագման հարցին առնչութեամբ. «Եւ արդ, առեալ զանձնիշխանութիւնն ըստ կամի ծառայանայ, որ մեծ շնորհին պարգեւեալ է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին. եթէ զերկնից ասիցես, կայ հաստատեալ եւ ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղւոյն. եւ եթէ զարեգականէ կամիցիս ասել, սակայն եւ նա կատարէ զզատուցեալ նմա շարժումնն եւ չիշխէ խուսափել յընթացիցն, այլ ի հարկէ ծառայէ տէրունական հրամանին … Բայց մարդոյ առեալ զանձնիշխանութիւն, ըստ կամի ծառայանայ, ոչ ի հարկէ բնութեան բռնադատեալ ոչ ի զօրութենէն՝ որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝ կամեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահ զօգուտն եւ յանհնազանդութենէ զվնաս եւ զայն ոչ եթէ առ եղեանէ ինչ լեալ սանձք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց: Զի եթէ իբրեւ զմի ինչ յայլոցն բնութեանցն լեալ էր՝ զօր ի հարկէն ծառայէն Աստուծոյ, ապա եւ վարձս ընդ կամակատարութեանն առնլոյ չէր արժա-

---

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

3

Կ'ուզէի յիշատակներուս այս մասը քեզի չպատմել, բայց չկրցի զսպել ինքզինքս, որովհետեւ այս դէպքը կեանքիս ամէնէն ճակատագրական անկիւնադարձերէն մէկուն վրայ կը բացուի: Ես մինչեւ հիմա կը յիշեմ այդ յոյն աղջիկը իր դժբախտութեան, բարութեան ու իր ցաւառիթ գեղեցկութեան մէջ: Այն տըպաւորութիւնը, որ կրած եմ իրմէն, յետագային լուսաւորած է ճամբաս ու, մինեղանար, եթէ ըսեմ, որ ինծի կը թուի, թէ իմ որբ ու պզտիկ տղու տխուր բախտիս հանդէպ իր պռնիկ աղջկայ մայրական գորովը իմ մութ ու ապառաժ եւ կեանքին ու մարդոց հանդէպ անհաւատ ու լիրբ փողոցային տղու հոգիիս մէջ լոյսի ճեղք մը բացաւ:

Այդ ճեղքէն է, որ դուն ներս մտար, ու այդ ճեղքէն է, որ քու լոյսդ ծաւալեցաւ հոգիիս խաւար ճամբաներուն վրայ:

×

Իրիկունը այն օրը քարէ անեզր քաղաքին վրայ գիւղական առտուան մը պէս հաճելի ու բուրումնաւէտ էր: Հիմա, տարիներ յետոյ, ես կը յիշեմ զայն իր ամբողջ լրութեամբը ու չքեղութեամբը: Արեգակը, կորսնցուցած միջօրէի ծանր ու խեղդող տապը, կը խաղար սալայատակին վրայ: Ես կեցած էի ձեր թաղի աղբիւրին քով, իր բարի շուքը տարածող ծաղկուն աքասիային տակ, ու կը դիտէի ջուրի եկող ճռուողուն սպասուհիները:

Տխուր, բայց հաճելի խաղաղութիւն մը իջած էր հոգւոյս վրայ ու, աչքերս փակ, անձնատուր եղած էի անսահման ու շըքեղ երազի մը, որ զիս կը տանէր կորսուած ու բաղձալի հայրենական քաղաքիս, յետոյ մեր տնակին ու մեր պարտէզին, որ իր գիւղական պարզութեամբը անհունօրէն գեղեցիկ կը թուէր ինծի:

Այնպէ՜ս անուշ էր երազս հարաւային այդ շողող երկնքին տակ, որ չկամութեամբ հետեւեցայ ընկերոջս, որ կ'առաջարկէր մինչեւ ուշ դիշեր ջուր կրել մօտը գտնուող հարուստի մը տունը:

Եւ ահաւասիկ այն հարուստի տունը, որ դուն կը կենայիր: Մտքիս մէջ ան ներկայ է հիմա իր ամենափոքրիկ մանրամասնութիւններովը:

Թաղին ոստիկանատան ճիշդ դէմն էր: Քարէ սանդուխ մը կը բարձրանար սալայատակէն մինչեւ ընդունելութեան քանդակազարդ մեծ դուռը, որ շինուած էր սեւ ընկուզենիէ: Վարը, սալայատակին վրայ, սովորական դուռ մըն ալ կար, որմէ ներս մտանք մեր թիթեղներովը: Դուն մեզ տեսար վերի յարկէն՝ խոհանոցին վրայ բացուող պատուհանէ մը. ձեռքդ ձեռագործ կար, որ ձգեցիր բազմոցին վրայ ու վազեցիր վար ցոյց տալու համար կաւէ խոշոր դուրերը, որ պիտի լեցուէին:

Այնպէս ուրախալի ու հաճելի էր քեզի նայիլը. այնպէս գեղեցիկ էր քու սպիտակ ու պայծառ դէմքդ եւ այնպէս վայելուչ ու լաւ էր ամէն բան վրադ, որ մենք - լաւ կը յիշեմ - մեր թիթեղները շտկելու համար իբր թէ՝ քանի մը վայրկեան յապաղեցանք խոհանոցին մէջ:

Դուն խօսեցար մեզի անվարժ ու թերի թրքերէնով մը: Ձայնիդ շեշտը, նայուածքդ, վարմունքդ տարբեր էր մեր տեսած սովորական սպասուհիներէն: Վրադ ազնուական հով մը կար, որ առաջին վայրկեանէն իսկ յարգանք պարտադրեց մեզի:

Աչքերս կը փակեմ, ու ահա քու պատկերդ հոս է, ներկայ: Կապած էիր սպիտակ ու մաքուր գոգնոց մը, որ մէջքդ կը գրկէր շնորհալի գօտիով մը: Շագանակագոյն ու առատ մազերդ, որոնց առատ հանքը զսպած էիր սեւ ժապաւէնով մը, կռնակդ ի վար կը խաղային իւրաքանչիւր շարժումիդ հետ: Ես քեզի չեմ ըսած դեռ, որ սքանչելի մազեր ունիս՝ առատ, թաւշափափուկ ու հաճելի գոյնով, բայց սիրած եմ զանոնք առաջին վայրկեանէն իսկ ու ցանկացած եմ շոյել ձեռքերուս մէջ:

Այսպէս խենթ ու չարաճճի տղայ էի ես:

(Շար. 4)

նի, այլ իբրեւ գործի մի էր արարչին, զոր թէպէտ ի չար վարէր եւ թէպէտ ի բարի, ոչ պարսաւանք ինչ էին նմա եւ ոչ գովութիւնք, այլ պատճառն այն էր որ զնա այնպէսն վարէր, նա եւ ոչ զլաւ ինչ գիտէր այնուհետեւ մարդն. քանզի չէր հմուտ այլ իմիք, բայց այնմ ուսեթ յոր պատշաճեալն էր: Այլ Աստուած այնպէս պատուել զմարդն կամեցաւ զի առ յաւուրթեանցն խելամուտ լինելոյ զանձնիշխանութիւնն պարգեւեաց նմա, որով կարող իցէ առնել զինչ եւ, կամեսցի, եւ զանձնիշխանութիւնն նորա ի յաւն խրատէ դարձուցանել» (Անդ, էջ 45 - 47):

Եղիշէն ալ կը ձայնակցի Եզնիկին. «Եւ ամենայն արարածքն անբանութեամբ կատարեն զհրամանս պատուիրանի նորա, ոչ երբեք անցանեն ընդ եղեալ սահմանն իւրեանց, բայց մարդ եւ հրեշտակ ազատ թողեալ ի կամս անձին իւրոյ, քանզի մտաւորք են, եթէ կայցեն ի հրամանի նորա անմահք են եւ որդիք Աստուծոյ» (Անդ, էջ 65 - 66):

(18) Տե՛ս Հ. Գ. Աւետիքեան, *Բացատրութիւն Շարականաց* (Վենետիկ, 1814), էջ 702:

(19) Անդ, էջ 998: «*Շունչ*» բառը իմաստով որպէս հոմանիշ *հոգի* բառին:

(20) Նոյն գաղափարը կը գտնենք Մովսէս Քերթողահօր (Խորենացիի) վերագրըւած աստուածաբանական գրութեան մէջ. «*Զմարդ ի չորից նիւթոց բնաւորեցին, ի հողոյ, եւ ի ջրոյ, եւ յաւդոյ, եւ ի հրոյ. յաղագս ջերմութիւն եւ ցրտութիւն եւ խոնաւութիւն եւ ցամաքութիւն ի նմա համեմատելով*» (*Գիրք Թղթոց*, (Թիֆլիս, 1901), էջ 23):

(21) Իններորդ ժամու ճաշու ժամերգութեան շարական, էջ 795:

(22) Անդ, էջ 249 - 250:

(23) Մարդուն մէջ հոգիի եւ մարմնի միութիւնը մեր աստուածաբան հեղինակներուն մօտ եւս մարդու կազմութեան հիմնական ըմբռնումն է: Այսպէս, բստ Գր. Լուսաւորիչի (կամ՝ Մեսրոպ Մաշտոցի). «*ի չգոյէ ի գոյ էած եւ յանարգութենէ ի պատիւ* երկու մասամբք, *տըկար եւ զօրաւոր, զմարմին եւ զհոգի*» բնականօրէն մարմինը ըլլալով տկար եւ հետեւաբար հնազանդող հոգիին (Տե՛ս *Յաճախապատում*, էջ 173):

Ս. Ներսէս Շնորհալի, իր «Բան հաւատոյ» ոտանաւոր վարդապետական գրութեան մէջ Քրիստոսի խօսքին ակնարկելով այսպէս կը բանաձեւէ այդ նոյն աստուածաբանական գաղափարը, մարդու հացով միայն չկարենալ ապրելուն առընչութեամբ.

Թէ ոչ միայն հացիւ կեցցէ
Մարդ երկրածին, *զի կրկին* է.
Հաց *զմարմին* բուծանէ,
Բանըն *զհոգին* կեցուցանէ:
(*Բանք Չափաւ* (Վենետիկ, 1928), էջ 196):

(24) Տե՛ս Vladimir Lossky, *Essai sur la Théologie Mystique de l'Eglise d'Orient* (Paris, 1944), page 103:

(Շար. 3)

ԽԱՉԱՁԵՒ ԳՄԲԷԹԱՒՈՐ ԵՐԿՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ԱՐՑԱԽ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Խաչաձեւ գմբէթաւոր եկեղեցիները հայկական ճարտարապետութեան ամէնէն հետաքրքրական ու կարեւոր յուշարձաններէն են: Այդ կարգի եկեղեցիներու տարածուած տեսակներէն (քառախորան, եռախորան, միախորան) պահպանուած են նաեւ պատմական Հայաստանի Արցախ նահանգի տարածութեան մէջ: Վերջինս կ'ընդգրկէ Հայկական լեռնաշխարհի հիւսիս - արեւելեան հատուածը: Իրենց կատարելութեանը հասած եկեղեցիներու նըման օրինակներ առաւելաբար կառուցուած ու մասամբ պահպանուած են Հայաստանի Այրարատ նահանգի Արագածոտն եւ Շիրակ գաւառներու մէջ: Ստորեւ ներկայացուող երկու եկեղեցիներն ալ կը պատկանին միախորան խաչաձեւ գմբէթաւոր եկեղեցիներու տեսակին, ինչպէս՝ օրինակ, Շէնիկի (Զ. դար), Կոշի (Է. դարու առաջին կէս), Արտաշաւանի ու Կարմրաւոր (Է. դարու երկրորդ կէս) եկեղեցիները եւայլն: Ի տարբերութիւն յիշեալներու, ներկայացուող երկու յուշարձաններու՝ Խունիսավանքի եւ Պօղոսագոմէր գիւղի Ամենափրկիչ վանքի ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ մինչեւ հիմա ոչ մէկ աշխատանք տարուած է. հետեւաբար ասիկա առաջին փորձն է այդ տեսակէտէն: Խունիսավանքի եւ Ամենափրկիչ վանքի վերաբերեալ պատմագրական տեղեկութիւնները քիչ են: Կան միայն անցեալ դարավերջի եւ մեր դարու սկիզբի հայ անուանի գիտնականներ Մակար Եպիսկ. Բարխուդարեանցի եւ Երուանդ Լալայեանցի կողմէ տրուած հպանցիկ տեղեկութիւնները յուշարձաններու վայրի եւ պահպանուած վիճակի մասին: Յիշեալ աշխատութիւններու մէջ եղող փաստերը թէեւ աղքատ, բայց եւ այնպէս կարեւոր են իբրեւ եզակի աղբիւր:

Խունիսավանքը կը գտնուի պատմական Փառիսոսի թագաւորութեան Գարդման գաւառը, Շամքոր գետի ձախ ափին, պըղնձահանքով հարուստ Գետաբակ (Գետաբակս) բնակավայրէն երկու քիլոմեթր դէպի արեւելք: Եկեղեցին կը գտնուի Շամքոր գետի հովիտը թեքուած լեռնաճիւղի մը ջրբաժան գիծին վրայ, շըրջապատուած անտառապատ լեռներով: Գետաբակը, գտնուելով Հայաստանի կեդրոնական գաւառներէն Փառիսոսի լեռնանցքով Գանձակ տանող առեւտրական գլխաւոր ճամբաներէն մէկուն վրայ, Ժ. - ԺԱ. դարերուն բարգաւաճած ու բազմամարդ դարձած է: Այդ մասին կը վկայեն այն բազմաթիւ յուշարձանները, որոնք կառուցուած են նշուած տարածութեան մէջ այդ ժամանակաշրջանին՝ Փառիսոսի վանք, Թ. դար, Փառիսոս մայրաքաղաքի եկեղեցիներէն մէկ քանին՝ Ժ. ԺԱ. դարեր, Փառիսոսի հրաշակաւոր բերդը՝ Թ. - Ժ. դարեր, եւայլն: Յիշեալ յուշարձանները ուսումնասիրելով եւ համեմատելով կարելի է եզրակացնել, որ Խունիսավանքը, որուն կառուցողական արուեստը շատ կը նմանի վերոյիշեալ եկեղեցիներուն, կառուցուած է նոյն ժամանակաշրջանին (Ժ. - ԺԱ. դարեր), թէեւ աւելի հին ոճով: Բարեբախտաբար եկեղեցին կանգուն է եւ մեզի հասած է իր վրայ չկրելով յետագայ դարերու վերանորոգման հետքերը: Ամբողջովին կառուցուած է կոշտ տաշուած քարերով եւ զուրկ է ամէն տեսակ զարդաքանդակներէ: Չեն պահպանուած նաեւ արձանագրութիւններ: Եկեղեցին ունի մէկ մուտք՝ արեւմուտքէն, ութանիստ թմբուկ չորս նեղ լուսամուտներով, գըմբէթատակ քառակուսիէն անցումը գմբէթաձեւին իրագործուած է առագաստներու միջոցով: Ի դէպ, կառուցողական այդ լուծումին նմանատիպ յուշարձաններու մէջ կը սկսինք հանդիպիլ Է. դարու երկրորդ կէսէն (Դաշտադէմի Քրիստափոր եկեղեցի եւայլն): Եկեղեցին ներսէն պատած է կրաշաղախով, որ գրեթէ ամբողջութեամբ պահպանուած է: Խունիսավանքի շրջակայքը կը նկատուին տան տեղերու աւերակներ, որոնց մեծ մասը այժմ ծածկուած է խիտ անտառով:

Արցախի Խաչէն գաւառին մէջ, Տրտու (այժմ՝ Թարթառ) գետի աջ ափին, հինաւուրց Դրմբոն, Կճողատ, Ղազարահող եւ Պօղոսագոմէր գիւղերու միջեւ տարածուած է հրաշագեղ տափարակ մը, որ հիւսիսային եւ արեւմտեան կողմերէն կը վերջանայ գահավէժ ժայռերով՝ ստեղծելով բնական անմատչելիութիւն մը: Տափարակի հիւսիսային ծայրը մինչեւ այսօր կանգուն է ներկայացուող յօրինուածքը ունեցող ուրիշ եկեղեցի մը, որ կը կոչուի Ամենափրկիչ վանք: Ան կառուցուած է կոփածոյ եւ սրբատաշ քարերով հիմնարկուած լերկացած միակտոր ժայռի մը վրայ: Եկեղեցւոյ արտաքին բոլոր անկիւնաքարերը իրականացած են սրբատաշ, իսկ բոլորաձեւ գմբէթը եւ մնացեալ մասերը՝ անտաշ կամ կոփածոյ քարերով: Եկեղեցւոյ ներսը ամբողջովին ծեփուած է, որ, ինչպէս Խունիսավանքի մէջ, հոս եւս մասամբ քայքայուած է: Ունի մէկ մուտք՝ արեւմուտքէն, եւ մէկական փոքր լուսամուտներ (բացի հիւսիսային ճակատէն): Բոլորաձեւ թմբուկը, որուն վեղարը ամբողջովին քանդըւած է ու թափած, ունի չորս լուսամուտ, որոնցմէ արեւելեանը, որ ամէնէն լաւ պահպանուածն է, աւելի նեղ է եւ իրագործուած է միակտոր քարէ: Ի տարբերութիւն Խունիսավանքի, Ամենափրկիչ վանքին մէջ պահպանուած են արձանագրութիւններ, իսկ շրջակայքը՝ եկեղեցիէն արեւելք, գտնուած է հին գերեզմանատուն մը, ուր կան քանի մը խաչքարեր եւ անոնց պատուանդանները: Այդ խաչքարերը կարելի է թուագրել ԺԲ. - ԺԳ. դարեր, մեկնելով անոնց զարդամոթիֆներէն ու ոճէն: Խաչքարերէն մէկը վարի մասը ունի երեք տողնոց արձանագրութիւն մը: 5 տողնոց ուրիշ արձանագրութեան մը պատառիկ կայ եկեղեցւոյ ներսը ինկած ջարդուած բեկորի մը վրայ: Անկասկած, վանքին ամէնէն թանկագին արձանագրութիւնը արեւմըտեան ճակատին, դրան ճակատակալ սըրբատաշ կիսակլոր քարի վրայ փորագրըւած ութ տողնոց արձանագրութիւնն է: Այս վերջինը չէ քայքայուած եւ ընթեռնլի է գրեթէ ամբողջութեամբ. միայն գրութեան վերջին տողի վերջին մասը փչրուած է, ուր հաւանաբար գանըւած է թուականը: Այնուամենայնիւ, եկեղեցւոյ կառուցման ժամանակաշրջանի վերաբերեալ ստոյգ եզրակացութիւններ հանելու համար կան բազմաթիւ տուեալներ, ինչպէս, օրինակ, արձանագրութեան 2-րդ եւ 3-րդ տողերուն մէջ յիշատակուած Հասանի որդի Վախտանգի անունը, որ մեռած է 1214-ին: Եկեղեցւոյ արեւմտեան ճակատի հարաւային կողմի պատին մէջ ագուցուած փոքր խաչքար մը, որ անկասկած ԺԲ. - ԺԳ. դարերու գործ է եւ կերտուած է եկեղեցւոյ պատին մէջ զետեղուելու իսկ նպատակով: Այս բոլոր հանգամանքները ուսումնասիրելով՝ Ամենափրկիչ վանքի կառուցման ժամանակաշրջանը պէտք է համարիլ ԺԲ. դարու վերջերէն մինչեւ 1214-ի շրջանը, թէեւ եկեղեցւոյ ճարտարապետութիւնը իր մէջ ունի աւելի հին ոճի տարրեր: Ինչ որ ալ ըլլայ, Ամենափրկիչը իր յօրինուածքով ամէնէն ուշ նմոյշներէն է, որ Հայաստանի ծայրամաս Արցախի համար բնականոն կը թուի:

Արցախ նահանգի տարածութեան մէջ հայկական ճարտարապետութեան բազմաթիւ յուշարձաններ կան, որոնք տակաւին քիչ ուսումնասիրուած են: Կրնան տակաւին յայտնուիլ ներկայացուող տեսակի այլ նմոյշներ, որոնց ուսումնասիրութեան շնորհիւ աւելի կ'ընդլայնի պատկերացումը այն երկրամասի ճարտարապետութեան մասին, որ դարեր շարունակ տնտեսական եւ մանաւանդ մշակութային սերտ կապերու մէջ եղած է Հայաստանի կեդրոնական գաւառներու եւ քաղաքներու հետ:

Ս. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԾՈՎԷ ԾՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Օգոստոս 29-ին, կառքի արկածի զոհ գացած է ընկ. Աւետիս Մխիկեան, 36 տարեկանին: Ողբացեալին կինը, որ կառքին մէջ կը գտնուէր, վիրաւորուած է եւ հիւանդանոց փոխադրըւած: Ընկ. Մխիկեան պատասխանատու պաշտօններ վարած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան Կեդր. Վարչութեան մէջ, յաճախ նախագահած եւ բանախօսած է զանազան ձեռնարկներու: Վերջին շրջանին մաս կը կազմէր նաեւ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Գոքինոյի Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուր Գեղարդ Ա. քհնյ. Պապօղլեան՝ յանուն Թեմին Առաջնորդին՝ ցաւակցութիւն յայտնած է ողբացեալին հարազատներուն: Դամբանականներ խօսած են Վարանդ քհնյ. Ամիրալեան եւ Արա Մանկոյեան: Հ. Յ. Դ. Երիտասարդականի կողմէ խօսած է Վերա Օննիկեան: Շրջանի քաղաքապետը եւս ներկայ եղած է եւ խօսք առած: Ապա ողբացեալին մարմինը փոխադրուած է Նէափոլիի գերեզմանատունը, ուր դամբանական մը խօսած է ընկ. Միհրան Քիւրտօղլեան:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Զեռնածուն, որ կը հասկնար իր այդ կարծեցեալ բանաստեղծութեանց բովանդակ ծաղրելիութիւնն ու խաղքութիւնը, դժկամակութիւն ցուցուց, մանաւորապէս ծանրանալով սա կէտին վրայ թէ իր այդ վսեմ ու գեղեցիկ գրուածքները հըրատարակելու արժանի հայ թերթ չկար: Խեղճ կինը, այս առարկութեան մէջ իսկ, իր եսասիրութիւնը գգուող պարագայ մը նշմարեց. իր զաւկին գըրուածները հրատարակելու արժանի թերթ չգտնուէ՛ր: Իր մտքին ունայնութեանը մէջ ասիկա շատ բնական գտաւ: Թէ իր զաւակը ամէն գրական հրատարակութենէ բարձր ըլլար, անառարկելի բան էր աս, մանաւանդ երբ այս հաստատումը ընողը բուն իսկ իր որդին էր, հաստատումներուն ամէնէն վաւերականը եւ անհերքելին: Ասով սակայն չյուսահատեցաւ մաման. չէ՛, անպատճառ աշխարհք իմանալու էր Մարկոսեան բանաստեղծի մը գոյութիւնը:

- Քանի որ տանկ է, Արշակ, ըսաւ, դուն ալ առանձին գիրքով մը մէջտեղ կը հանես գրածներդ. չըլլա՞ր զաւակս:

- Կ'ըլլայ, մամա, բայց դեռ շատ քիչ է:

- Շատցուր, զաւակս, շո՛ւտ շատցուր:

Բարձր, եզական մարդու մը գաղափարը կ'ուզէր ներշնչել աղջկանը, որպէսզի եռքէն աւելի դիւրաւ ու տիրապետօրէն կարենար անոր ներարկել ապականութեան ժահրը, որմէ այնքան առատօրէն կը սնուցանէր իր հոգիին մէջ, անծանօթ ու մեղաւոր բաղձանքներու սարսուռներ ապրեցնելու համար անոր: Եւ որպէսզի այդ նուրբ ու պաշտելի էակին մօտենալով ինքը բարոյական կամ ընկերային անկումի մը ենթարկուած չըլլար, նախ զանի մինչեւ իրեն բարձրացնելու պէտք զգաց: Ասոր համար ամէնէն անհրաժեշտ ու դիւրին սատարը մաման պիտի ըլլար: Ողոքիչ խօսքերով, սրտաշարժ յորդորներով յաջողեցաւ համոզել զայն որ սպասուհիի մը պէս չվարուէր մանկամարդ աղջկանը հետ, մանաւանդ օտարներու առջեւ, այնպէս մը ընէր որ ամէն մարդ մղուէր հաւատալու թէ Սօֆի ոչ միայն բնակարանի փոփոխութիւն մը ունեցած էր ամիրային տունէն ներս մըտնելով, այլեւ միեւնոյն ատեն իր ընկերային աստիճանն ալ բարձրացում մը կրած էր՝ շնորհիւ այնպիսի անձի մը որ իր ընկերային բարձր դիրքին բերմամբը կրնար հասարակ մահկանացուի մը բացառիկ ու նախանձելի էակի մը հանգամանքը տալ. ինչպէս թագաւոր մը որ աստիճաններ կը շնորհէ իր հպատակներուն: Քիչ քիչ, իր ընդունելութեան օրերուն, հանըմը իր հիւրերուն առջեւ ըսկըսաւ այնպէս վարմունք մը ունենալ Սօֆիի հետ որ հիւրերը զարմանալով հանդերձ, մտածեցին թէ լուացարարուհիին աղջիկը սպասուհի մը ըլլալէ շատ հեռու՝ ամիրային գերդաստանին մէկ անդամին հանգամանքը ստացած էր: Թերեւս, ըսին, տիկին Մարկոսեան աղջիկ չունենալով՝ իբրեւ այն նկատել ուզած էր Սօֆին: Դուրսը, մակոյկով պըտոյտներու ատեն, Ոսկեղջիւրի վրայ, հանըմը եւ Սօֆին պատւոյ տեղը կը բազմէին քով քովի, մինչ տօքթորը մէկ կողմ կը նստէր իբրեւ կնամեծար քավալիէ, երկու կիներուն նկատմամբ յարգանքի միեւնոյն վերաբերումով: Այս ցոյցերը շուտով ծառայեցին այն նպատակին, որուն կը հետամտէր Արշակ: Ա՛լ հանրութիւնը տրիպուեցաւ ընդունիլ որ լուացարար Կիւլիւկին աղջիկը սպասուհի մը չէր ամիրային տանը մէջ: Ընդհակառակըն իր դիրքը այնքան պատուաւոր էր հոն որ ենթադրողներ իսկ եղան թէ տօքթորը Սօֆին պիտի առնէր. բայց այս ենթադրութիւնը շուտով ջրուեցաւ երբ ի նկատի առնուեցաւ ամիրային թոռան բարձրաթռիչ ու ամբարհաւաճ նկարագիրը, որ երբեք թոյլ պիտի չտար իրեն հասարակ եւ աղքատ աղջկան մը հետ կապ հաստատել:

(Շար. 138)

ԼԻՈՆ - ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ .- Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաժակ Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սարգիսեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Փանոսեան, Սարգիսեան, Զէյլաբի ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Փանոսեան)

մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 1-ին Սան Ֆրանսիսքօ, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սան Ֆրանսիսքօ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Տէր եւ Տիկին Ժան Առաքելեան (Ավինեոն), Տէր եւ Տիկին Արթիւր Առաքելեան (Պոլէն), Տէր եւ Տիկին Ժերար Բարակեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Սէտէֆ (Փարիզ), Պ. Ֆրանք Առաքելեան (Մոնփըլիէ), Լիոնէլ եւ Թիէրի Առաքելեան (Պոլէն), Պ. Տիտիէ Բարակեան եւ Օր. Մարժորի Բարակեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Նազելի Պուճատեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Սարաֆեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր - Սարգիսեան եւ զաւակները (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Սէտէֆ եւ զաւակները (Փարիզ) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ հօր, մեծ - հօր, եղբօր, քեռայրին, խընամիին եւ ազգականին՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 3-ին, 83 տարեկանին, Պոլէն (Վօքլիւզ):

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 5, ժամը 17-ին Պոլէնի եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տիկին Երամեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Թարտէն եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Փ. Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գըզիրեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր, հօրեղբօր՝

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 21-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 24-ին Պոմոնի (Մարսէյլ) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. - Այրի Տիկին Աղաւնի Մարտիրոսեան 350 Ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան, Լիոնէն Պ. Մամաս Վահէ Քիթապճեան, Մայիս ամսոյն Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Հայկազեան միօրեայ վարժարանի աշակերտութիւնը, եւ ամառնային ամէնօրեայ Սանդր - Աէրէ-ի դպրոցին աշակերտութիւնը ճաշով մը հիւրասիրած է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէսինէն Պ. Գուրգէն Պօյաճեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ իր կնոջ՝ Աշխէնի մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իր ու իր կնոջ ծնողքներու յիշատակին .- 150-ական Ֆ. Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի Կայանի նորոգութեան, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան, Տէսինի եկեղեցւոյ բարեզարդութեան, եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տիկին Արաքսի Յարութիւնեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Լորիս Պապանեան կը նուիրեն 100 Ֆ. Որբերու Օգնութեան Մարմնին, Արա Պապանեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայկ. ճաշարան մը կը փնտռէ խոհարար մը, արեւելեան եւ հայկ. ճաշերու համար:

Դիմել. -

RESTAURANT SEVAN
1, boulevard Carnot
(17, quai J.-B. Clément)
tél. 376-32-19 94140 Alfortville

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ճաշարանի մը համար օգնականներ կը փնտռուին (Փարիզ)

Դիմել. -

EREBOUNI
19, rue de Picardie, 75003 Paris
métro : République ou Temple
tél. 271 - 14 - 77

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Կիրակի Սեպտեմբեր 11-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 16.30-ին տեղի պիտի ունենայ Թափօր - Անդաստան:

× Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12: Յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ
ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի

ՃԱՇ

Համախորհրդակցական Միութեան, Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշասեղան մը ի պատիւ Վալանսի մասնաճիւղի Խարբերդցի տարեցներուն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, կէսօր, ժամը 12-ին, Վալանսի Հայ Բարեգործական Միութեան Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -
ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դըպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Երմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ:

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

RADIO ASK

émet
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱՋԳը
ունկնդրեցէք իր վերջնական
կայանին վրայ
FM 98,5 MHz

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան,
որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ Հայ վարժարաններու:

GRANDE SOIREE DANSANTE
ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1 Լիոնի Բալէ տ'իվէր սրահին մէջ. -

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. -

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

ՃՈՐՃ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով:

Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբը, եւ ԲԻՆՔ ԲԱՆԹԷՐԶ նուագախումբը

Տոմսերը կը վաճառուին Մշակոյթի Տունը:

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

PARIS - MOSCOU - EREVAN
du 4 au 20 octobre 5 430 F

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance
de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERS (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do	TCHAIKOWSKI
Concerto pour violoncelle	KHATCHATOURIAN
Concerto pour violon	KHATCHATOURIAN

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F.N.A.C. — tél. 91-30 62

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7
MERCREDI
7 SEPTEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.517 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59' ANNÉE — No 15.517

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ, ՋՈՀԵՐ ԵՒ ՋԱՐԴ

———×———

Քանի օրէ, կրկին արիւն կը հոսի : 1975-էն ի վեր, սենարիօն չի փոխուիր, նոյնիսկ եթէ 1982-էն ետք յոյսի նշոյլ մը կար, որ Լիբանանը կրնայ կրկին Լիբանանցիներուն մնալ եւ վերագտնել իր երբեմնի դիմագիծը : Բայց, դադարը վերջ գտաւ, զէնքերը հասան, եթէ հաւաքուած կամ պակսած էին, իսրայելեան բանակը քաշուեցաւ Շուֆէն եւ կռիւները կատաղի բնոյթ առին, այս անգամ ալ՝ քրիստոնեաներու եւ տիւրզիներու միջեւ : Ջոհերու բուն թիւը ծանօթ չէ, բայց կ'ըսուի թէ մօտ 100 մեռեալ կայ եւ 130 - 140 վիրաւոր Ալէյի շրջանը : Աւելի վատ մինչ տիւրզիները կ'ուրանային թէ անցեալ շաբթու քրիստոնեայ գիւղի քանի մը տասնեակ բնակիչները, ծեր, կին ու մանուկ ջարդած են (Պմարիամ), այսօր ալ քրիստոնեաները կը հերքեն թէ 44 տիւրզի ջարդած ըլլան : Ծումպլաթի ընկերվարական - յառաջդիմական կուսակցութեան մէկ բանբերն է, որ յայտարարած է թէ լիբանանեան ուժերը, բանակին օգնութեամբ, 44 բնակիչ ջարդած են Քֆար Մաթա, Ալէյի լեռները, Պէյրութի հաւա - արեւելքը : Զինուորական աղբիւրները բարցարձակապէս հերքած են : Բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենային Երեքշաբթի առտու Պէյրութի օդակայանը եւ շուրջը : Ամէն պարագայի մէջ, լեռներուն տիրանալը դիւրին չէ Լիբանանի օրինաւոր բանակին համար : Կը թուի նաեւ թէ Սուրիա կը ջանայ ճեմայէլը վար առնել տալ, անուղղակի միջոցներով :

Պարզ է, որ ամէն մարդ, եւ ոչ անպայման տեղւոյն վրայ, այլ նոյնիսկ Իսրայէլէն եւ Դամասկոսէն անդին, մինչեւ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն, հաշիւներ ունի, բացի ժողովուրդէն որ ութ տարի է չի կրնար խաղաղ ապրիլ իր հողին վրայ :

× Երեքշաբթի առտու կը հաղորդուէր թէ Պհամտուն տիւրզիներու ձեռքը ինկած է : Այս առթիւ նկատել կը տրուի թէ Իսրայէլ ռազմագիտական կենսական կէտ յայտարարած էր գիւղը եւ ըսած թէ եթէ տիւրզիներու ձեռքն իյնայ, շատ ծանր բան մըն է :

×

ԵՐԿՈՒ ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ 269 ՄԵՌԵԱԼ

———×———

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Գրոմիկոյի Փարիզ կատարելիք այցելութիւնը, որ նախատեսուած էր Երկուշաբթի օրուան համար, քանի մը օրով յետաձգուեցաւ : Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ որոշումը տրուած էր երկուստեք, բայց մամուլը կը կարծէ թէ Միթերան նախընտրած է առաջին պետութիւնը չըլլալ խորհրդային դիւանագիտութեան պետը ընդունող, քորէական օդանաւին ողբերգութենէն ետք :

Այս օդանաւին պատմութիւնը ամէն օր նոր փուլի մէջ կը մտնէ : Հաւանական է որ ամէնէն շատ եւ ճիշդ բաներ գիտցողը Ճափոնն է, բայց ան ալ քիչ - քիչ կուտայ իր ունեցած տեղեկութիւնները : Ասոր պատճառներէն մէկն այն է, որ Թոքիօ չուզեր ամէնուն առջեւ պարզել իր կատարելագործուած լրտեսական միջոցները : Այնուամենայնիւ, իր բերած մէկ վկայութիւնը բաւական ծանր է Ռուսերուն համար : Արդարեւ կը հաստատուի, արձանագրուած խօսակցութիւններէն, որ քորէական օդանաւին օդաչուն հասկցած էր իր սխալը, զգացած վտանգը եւ կը բանեցնէր իր ազդալոյսերը, ինչ որ կը նշանակէ «հասկցայ, պատրաստ եմ ձեզի հետեւելու» : Ուրեմն Քորէացին ջանք թափած է փրկուելու եւ հնազանդած խորհրդային հալածիչներու հրահանգներուն, որոնք նախընտրած են կրակել : Արդէն Մոսկուայի նոր բացատրութիւնները սկսած են խոստովանութեան ձեւ առնել, մասամբ : Կրնայ ըլլալ որ Ռուսերը չփոթած են, բայց Պրաւդայի մէկ յօդուածը չի վարանիր ակնարկելու թէ Ամերիկացիք իրենց լրտեսական գործերուն համար կին ու երախայ առաջ կը քշեն, մինչ այլեւս հաստատուած է, որ ամերիկեան լրտեսական ՌՍ 135 օդանաւը աւելի անդին էր եւ այս մէկուն հետ ոչ մէկ շփոթութիւն չէր կրնար պատահիլ :

Ռեկըն ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ եւ յայտնեց թէ կարգ մը միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Խորհ. Միութեան դէմ : Ասոնք սակայն, աւելի խորհրդանշական բնոյթ ունին : Այսպէս Կիեւ եւ Նիւ - Եորք հիւպատոսարաններ պիտի չըլլան, այլ սեղմումներ ալ նախատեսուած են մշակութային գետնի վրայ : Քանատա իր կարգին կը նուազեցնէ Աէյրոֆլոթի երթեւեկը : Այլ խօսքով, ժամանակի մը համար, Արեւմտեանները ձեւական կարգ մը միջոցներու կը դիմեն :

×

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ
ԵՒ
ՔՈԹԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ ...

———×———

Քոթիտիէն տը Փարի քրիստոնէական սկզբունքներու յատուկ «բծախնդրութիւն մը» ցոյց կուտար Երեքշաբթի առտու, թղթակցութիւն մը լոյս ընծայելով Թեհրանի Ս. Սարգիս Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագի մը առթիւ : Ինքզինքը չփոթելով Օսսեռվաթոռէ Ռոմանոյի կամ առնուազն Լա Քռուայի հետ, կը զարմանայ, որ կարելի է հոգեհանգիստ ընել ԱՌԱ-ի (Լիզպոնի անձնազոհ գործողութեան պատասխանատու կազմակերպութիւնը) հինգ նահատակ տղոցը համար, վասնզի՝ հակասութիւն մը կը տեսնէ քրիստոնէական պատգամին եւ զինեալ պայքարին միջեւ : Այդ իսկ պատճառով հարցումներ ալ եղեր են Արտակ Արք.-ի, որ պատասխանած է. - «Ոճիր է՞ պայքարիլ վերագտնելու համար իր իրաւունքները : Ո՛չ կը պատասխանեմ : Նման գործեր աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն : Կը մղեն, որ ճանչցուի Հայերուն եղած անարդարութիւնը 1915-ին» : Ծաղաղ պայքարը ըսած է Արտակ Արք. անտեսուեցաւ, Լիզպոնի հինգ մեռեալները փորձեցին փաստել, որ կը զոհուէին ամբողջ ազգի մը իրաւունքներուն համար տարուած պայքարի մը մէջ :

Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի օր, պատարագէն ետք հոգեհանգիստ կը կատարուէր Լիզպոնի հինգ երիտասարդներուն համար եւ փարիզեան օրաթերթը կը հաստատէ, որ 5-էն 7 հազար հոգի ներկայ եղած են եւ զանգակները՝ ղօղանջած, մինչ պաստառներու վրայ կը կարդացուէր՝ «Բարձրացնենք զինեալ պայքարի դրօշակը» :

Այս հոգեհանգիստին կ'արձագանգէր նաեւ Մաթէն, Սեպտ. 6-ին, առանց «քրիստոնէական» խորհրդածութիւններու : Կը գրէ թէ հայ եկեղեցւոյ (Թեհրան) կրօնական թէ աշխարհական պատասխանատուները արտայայտուած են ի նպաստ զինեալ պայքարին, բայց միայն՝ թըրքական թիրախներուն դէմ :

×

ԱՍԱԼԱ

Կ'ՈՒՐԱՆԱՅ ՊԵՐԼԻՆԻ
ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ

———×———

Սեպտեմբեր 6-ի Լիպերասիոնը արձագանգ կը հանդիսանայ ԱՍԱԼԱ-ի պատասխանատու՝ Միհրան Միհրանեանի մէկ յայտարարութեան, արեւմտեան - Պերլինի Տի Թակըսցայթունկ ձախ օրաթերթին մէջ լոյս տեսած եւ ըստ որուն, ան բոլորովին ուրացած կ'ըլլայ արեւմտեան - Պերլինի Ֆրանսայի Տան դէմ ոճրափորձին պատասխանատուութիւնը : Ըսած է թէ անիկա Օրլի խմբակին գործն է (որ սակայն, կը ճշդէ Լիպերասիոն, Ասալայէն բխած խումբ մըն է) : Պեքայի դաշտը տրուած այս հարցազրոյցին մէջ, Միհրանեան ըսեր է նաեւ թէ ԱՍԱԼԱ-ի կողմէ հեռաձայնով այդ ստանձնումը՝ «շարադրուած էր արեւմտեան - գերման տեղեկատուութեանց սպասարկութեանց կողմէ» : Աւելցուցեր է. - «Արեւմտեան տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնները կը գտնուին այն նամակներուն ետին, որոնք, Օգոստոս 16-ին ղրկուեցան Փարիզի, Լոնտոնի եւ Պէյրութի ԱՖՓ-ի գրասենեակներուն» : Ինչպէս կը յիշուի այդ նամակները կը հաղորդէին ներքին պառակտում մը եւ կազմութիւնը նոր խումբի մը՝ ԱՍԱԼԱ - Յեղափոխական Շարժում («Յառաջ», Օգոստոս 26) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՐԷՕՅԻ թաղապետական ընտրութեան 3-րդ շրջանը, ինչպէս կ'որակուի այս ընտրութիւնը, կրկին կը կատարուի, նախորդը ջնջուած ըլլալով, ապօրինի քուէներու պատճառով : Այս անգամ, արդիւնքը տակաւին վերջնական չըլլալով, նպաստաւոր է ընդդիմութեան, որ ձայներու 42,67% ձեռք ձգած է, մինչ մեծամասնութիւնը՝ 40·61 : Բայց ինչ որ մտահոգիչ կը թուի Սեպտեմբեր 4-ի արդիւնքներուն մէջ, ազգ. ճակատի (ծայրայեղ - աջ) յաջողութիւնն է, քանի որ 16,72%-ի կը հասնի եւ յատկանշական է : Գլխաւոր պատճառը կը նկատուի շրջանի գաղթող աշխատաւորներու ներկայութիւնը : Այս է արդէն, որ ընդդիմութեան նպաստեց թէեւ Շիրաք նաեւ շատ չի կրնար գոհ ըլլալ, քանի անմիջապէս ցեղապաշտութեան հարցը կը ծնի : Կիրակի, Սեպտեմբեր 11-ը պիտի վերջին վճիռ տայ, ձախ մեծամասնութիւնը ամէն ջանք կը թափէ առաւելաբար ծանրանալով այդ երեւոյթին վրայ, որ ընդդիմութիւնը «կ'ամուսնանայ» ծայրայեղ - աջերուն հետ կամ կը վայելէ անոնց ձայները, յաջողելու համար : Սիմոնն Վէյլ իսկ իր տեսակէտը բերաւ այս ուղղութեամբ, օգնութեան հասնելով ձախին, երբ յայտարարեց թէ ինք պիտի որոշէր ձեռնպահ մնալ, եթէ Տրէօ քուէարկելու ըլլար : Տեղւոյն բընակչութեան 25%-ը գաղթողներէ կազմուած է եւ ծայրայեղ աջին քուէարկողներու մէկ նոր մասը ժողովրդական տարբերէ եկած Ֆրանսացիներ են, որոնք հաւանաբար, ֆաշիստ ալ չեն, այլ պարզապէս՝ օտարատեաց եւ այս առթիւ օտարատեացութիւնը աջին մենաշնորհը չէ միշտ, մանաւանդ ներկայիս, ուր ժողովուրդին բոլոր հոսանքներուն մէջ կարելի է հանդիպիլ նման արտայայտութիւններու : Այդ է զոր չահագործեց ընդդիմութիւնը Տրէօյի մէջ, բայց երկսայրի սուր է.... :

ՅԻՍՈՒՍԻ Ընկերութեան (Յիսուսեան) 28-րդ «զօրավարը»՝ Հ. Փետրօ Առուփէ իր հրաժարականը տուաւ այն 220 պատուիրակներուն, որոնք հաւաքուած էին Հռոմ առջի օր, ընտրելու համար իր յաջորդը : Նորին նշանակումը նախատեսուած է Սեպտեմբեր 15-էն առաջ : Հիմնըւած 1539-ին Ինիաս տէ Լօյօլայի կողմէ, սկզբնական շրջանին առաւելաբար առաքելական նպատակներ ունէր : Աւելի ետք դաստիարակչական ասպարէզը աւելի տեղ գրաւեց եւ այսօր 112 համալսարան եւ 419 երկրորդական վարժարան կը վարեն : Իրենց մեծաւորը, որ «զօրավար» կ'անուանի, նաեւ «սեւ պապ» մկրտուած է :

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն որ երեսուն թըրքահպատակներ արտաքսուած են արեւմտեան - Գերմանիայէն եւ հարցաքըննուած են թրքական ոստիկանութեան կողմէ : Մեծ մասը ազատ արձակուած են, ուրիշ վար դրուած են : Օգոստոս 12-ին ալ 39 Թուրքեր արտաքսուած էին :

ՎԱՆԻ ՄԷՋ

ԷՎՐԷՆ ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ
ԸՍԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

« ԱՅՍ ՀՈՂԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՂԱԾ ԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԵՒ ԱՅԴՊԷՍ ԱԼ ԿԸ ՄՆԱՆ »

———×———

Օգոստոս 25-ին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Վանէն Անգարա վերադարձած էր, շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք արեւելեան նահանգները : Նախապէս այցելած էր Մուշ եւ Պիթլիս, բայց Վանի մէջ է որ ակնարկած է նաեւ հայկ. պահանջներուն : Նոր բան մը չըսեր, անշուշտ, զօր. Էվրէն, որ Աթաթիւրքը վկայութեան կը բերէ, եւ ծիծաղելիէն իսկ չխաշուելով, կ'ըսէ թէ Վասպուրական աշխարհը պատմականօրէն թուրք է...

...«Վերջերս հայկական պնդումներու հետ դէմ յանդիման մնացած ենք, ըսած է նախագահը : Ինչպէս գիտէք մեր ներկայացուցիչները կը նահատակուին հայ մոլեռանդ միլիթաններու կողմէ : Բայց անոնք պահանջ մըն ալ ունին : Մեզմէ հող կը պահանջեն : Օրինակի համար սա ձեր հողերը, Վանը, որպէս Հայաստան ցոյց կուտան ու կը պահանջեն : Ձեզի հարց կուտամ աշաւասիկ, դուք ինչ կ'ընէք եթէ անոնք հոս գան : Կուտա՞ք այս հողերը» :

Ապա Էվրէն աւելցուցած է որ Հայոց պնդումներուն լաւագոյն պատասխանը կարելի է տալ կարդալով Աթաթիւրքի մէկ խորհրդածութիւնը, որ կատարուած էր երեսունական թուականներուն : Աթաթիւրք, տակաւին այդ թուականներուն, շատ դիպուկ նախադասութիւններով կը ճշդէր թէ Թուրք ժողովուրդը ափ մը հող չի կրնար տալ ուրիշին, այս հողերը թրքական եղած են պատմութեան մէջ եւ այդպէս պիտի ըլլան ասկէ յետոյ ալ :

ՄԱՐԴՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ ՀԱՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Դ.

ԱՆԿՈՒՄ ՄԱՐԴՈՅ

Շարականներու մէջ բնականօրէն լայն տեղ գտած է նաեւ մարդու «անկում»ի հարցը: Քրիստոնէական մտածողութեան համաձայն, - հիմնուած Ս. Գրային յայտնութեան տուեալներու վրայ - նախամարդը, սկզբնատիպ մարդը, իր կեանքը չապրեցաւ աստուածային իր պատկերին հաւատարմութեանը մէջ: Դրախտը իր կեանքին մէջ մնայուն կայք չգտաւ: Աստուածաշունչի վկայութեամբ՝ գիտենք որ Աստուծոյ նմանութեան իր բարձրութենէն ինկաւ: «Անկում» բառը դասական աստուածաբանութեան յատուկ բացատրութիւն մըն է: Այսօրուան մարդկային մտածողութեան շրջագիծին մէջ մենք պիտի տարուէինք զայն այլ ձեւով արտայայտելու - մարդուն բնութեան մէջ աստուածային տիպին խաթարումը: Այդտեղի ունեցաւ մարդուն համար աստուածադիր օրէնքին կամ պատուիրանին զանցումով: Պատուիրանազանցութիւն՝ որ դարձաւ մեղքին արմատը ամբողջ մարդկային ցեղին համար:

Մարդու անկումը նշող կամ նկարագրող շարականի հատուածներէն կ'արժէ նկատի ունենալ հետեւեալները. -

«Ի տռունգանելս Ադամայ ի կենսագործ ի դրախտին խաբմամբ պատրանօք փայտին ծառոյն գիտութեան, օձաչամբ, պատրանօքն ճաշակեալ ի պտղոյն, եւ եղեւ վայրաբնակիլ մայրաքաղաքն Երուսաղէմ»: (25)

«Որ զօրէնս սրբութեան պահոց նախ ի դրախտին աւանդեցեր. զոր ոչ պահելով նախաստեղծիցն ճաշակմամբ պտղոյն ճաշակեցին զդառնութիւն մեղաց եւ մահու»: (26)

Այսպէս, մարդուն անկումը, ուրիշ խօսքով՝ մարդուն մէջ բուն, իսկատիպ մարդու կոչումին զանցառումը բացուղը մեղքին եւ մահուան, այսինքն՝ Աստուծմէ հեռացման, Աստուծոյ օտարացման:

Նախամարդուն անկումը մարդկային բնութեան խախտումն է: Ադամ անհատ մը չէ աստուածաբանական խորհրդութեան մէջ: Որովհետեւ՝ Ադամի մէջ խորհրդանշուած է ամբողջ մարդկութիւնը: Մարդկութիւն այսպէս ի՛նք կը կրէ տառապանքը մեղքին: Երբ Քրիստոս աշխարհ եկաւ, այդ տառապանքը ջնջելու եւ մարդկութիւնը ադամական իր սկզբնակերպ պատկերին մէջ վերականգնելու նպատակով մարմին առաւ ու մարդացաւ: Այս տեսակէտէն խորապէս թելադրիչ է շարականի սա խիտ հաստատումը Քրիստոսի մարդեղական առաքելութեան մասին.

- «Եկիր ի փրկել զնախահայրն ադամ ի ճաշակմանէ մահաբեր պտղոյն» եւ՝
- «Փոխանակ ծառոյն գիտութեան՝ ետուր մեզ զխաչ քո. Տէր»: (27)

Ադամ եւ մարդկութիւն, ուրեմն, շարականներու մէջ ըմբռնուած են որպէս նոյնանիշ, ինչ որ քրիստոնէական ուղղափառ դաւանութեան հաստատումն է, արեւելեան եկեղեցիներու աստուածաբանութեան մէջ չեշտուած:

Մարդ իր անկումով ի՞նչ կորսնցուց: Ի՞նչ արժեց իրեն իր անկումը:

Շարականներ անկումին արդիւնքը գլխաւորաբար կը տեսնեն ո՛չ թէ մարդու աստուածային պատկերին վերջնական կորուստին կամ ամբողջական չքացման, այլ միայն անոր աղարտումին մէջ, որուն իբրեւ հետեւանք կը մատնանշեն մարդուն զրկումը անմահութենէն, այսինքն՝ մահուան գերի դառնալու վիճակը: Ադամի պատուիրանազանցութեան յանցանքը ո՛չ թէ ջնջեց աստուածային տիպը մարդուն մէջ, այլ զայն խաթարեց. ան որ «ունողն» էր կեանքին՝ դարձաւ «ի հող մահու»:

«Իւծեալ զքնութիւնս՝ կենաց ունող՝ դարձոյց յանցանքն ի մահու հող»: (28)

Այլ ուրեք, նոյն գաղափարը կը կրկնուի աւելի յստակ իմաստով, բացայայտ ձեւով: Ննջեցեալ մարդուն բերնին մէջ դնելով իր խօսքը, շարականագիր վարդապետը կ'ըսէ.

«Պատրանօք բանսարկուին խափանեցայ յանճառ լուսոյն եւ դարձայ անդրէն ի հող ուստի ստեղծայ»: (29)

Պատուիրանազանցութիւնը, ուրեմն, իբրեւ հետեւանք ունեցաւ մարդուն զըրկումը անճառ լոյսէն, ինչ որ մարդու աստուածային պատկերին բնութենական արտայայտութիւն էր, ինչպէս տեսանք արդէն:

Բայց մարդու անկումը մարդուն ի սպառ կորուստը չեղաւ, որովհետեւ Աստուած իր Որդւոյն մարդեղութեան միջոցաւ վերստին բարձրացուց մարդը անոր աստուածանմանութեան հանդամանքին մէջ, ինչպէս կը կարդանք Խաչատուր Տարօնեցիի գեղահիւս այն շարականին մէջ, «Խորհուրդ խորին», որ կ'երգուի պատարագին սկիզբը, պատարագիչ քահանային զգեստաւորման պահուն.

Զարչարանօք քո սուրբ միածին
Նորոգեցան արարածք ամենայն
ԵՒ ՎԵՐՍՏԻՆ ՄԱՐԴՆ ԱՆՄԱՀԱՑԱՒ
Զարդարեալ ի զգեստ
անկողոպտելի»: (30)

Բայց այս արդէն մեզ կը հասցնէ Քրիստոսի մարդեղութեան եւ փրկագործութեան գաղափարին, որ քրիստոսաբանական հարց է եւ առանձնապէս ուսումնասիրելի:

(Շար. 4)

---

(25) Կանոն Վերացման խաչի Երկուշաբաթի աւուրն, «Օրհնութիւն», էջ 646: Գիտութեան ծառին պտուղէն չճաշակելու աստուածատուր պատուիրանին չհնազանդելուն արդիւնքը եղաւ «վայրաբնակիլ մայրաքաղաքն յԵրուսաղէմ»: Այս բացատրութիւնը ըստ Հ. Գ. Աւետիքեանի՝ կ'ակնարկէ եբրայական այն աւանդութեան, որուն համաձայն՝ եդեմական դրախտը կ'ըմբռնուէր Պաղեստինի մէջ, ուրեմն, Ադամ կը բնակէր Պաղեստինի մէջ, «յանդիման դրախտին». պատուիրանազանցութեան հետեւանքով ան «օտարաբնակ» դարձաւ եւ դրախտէն դուրս գալով բնակեցաւ տեղ մը, ուր ապա շինուեցաւ Երուսաղէմ քաղաքը (Տե՛ս Բացատրութիւն Շարականաց, էջ 511):

(26) Կանոն Երկրորդ Կիւրակէի Աղուհացից, «Օրհնութիւն», էջ 174:

(27) Հարցք Յարութեան, Ակ. դ. էջ 404 :

(28) Ներսէս Շնորհալի, «Նորաստեղծեալ» Շաբաթ օրուան հատուածը՝ «Տէրն յետ ստեղծման», էջ 786:

(29) Հարցք հանգստեան, Ակ. «Տէր Ցերկնից», էջ 866:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԱՏ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ 18 ՏԱՐԻ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1960: Օգոստոս 11, - Անկախութեան հռչակում: Ֆ. Թոմպալպայ Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուի:

1964: Ապրիլ, - Չատի Ազգային Ժողովը ցարդ իր հողին վրայ գտնուող ֆրանսական երեք հազար զինուորներու հեռացումը կը պահանջէ:

1965: Յունուար, - Երկրին հիւսիսային մասը, կէսը Չատի, որ ֆրանսական բանակի հակակշռին տակ կը գտնուի, Չատի կառավարութեան յանձնումին կ'ենթարկուի:

Նոյեմբեր 10, - Միջադէպեր Մանկալմէի մէջ, ապստամբութեան ազդանշանը կուտան:

1966: Յունիս, - Սուտանի մէջ կը կազմուի Ֆրոլինան, այսինքն՝ Չատի ազգային ազատագրութեան ճակատը:

1968: Օգոստոս 28, - Նախագահ Թոմպալպայ Ֆրանսական ուժերու միջամտութեան կը դիմէ, դէմ դնելու համար Թիպեսթի ըմբոստութեան:

1971: Յունիս, - Ֆրանսական միջամտութեան ուժերը կը հեռանան:

Օգոստոս, - Թոմպալպայի դէմ կատարուած պետական հարուածի մը ձախողութենէն ետք, Չատ կը խզէ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Լիբիոյ հետ:

1973: Աուզու շրջագօտին, երկրին հիւսիսը, կը գրաւուի լիբիական ուժերու կողմէ:

1974: Ապրիլ 21, - երեք Ֆրանսացիներ, որոնց մէջ ցեղագրագէտ Ֆրանսուազ Քլօթր, պատանդ կը բռնուին Հիսէն Հապրէի Թուպու ըմբոստներուն կողմէ: Քլօթր ազատ կ'արձակուի Կուգունի Ուէտէի Ֆրոլինային կողմէ, 1977 Յունուարին, Տրիփոլիս, բազմաթիւ բանակցութիւններէ եւ, Ֆրանսայի կողմէ կատարուած փրկագինի մը յանձնումէն ետք: Ի դէպ, Ֆրանսայի բանագնացներէն հրամանատար Կալոփէն, 1975 Ապրիլին, մահուան կ'ենթարկուի:

1975: Ապրիլ 13, - Թոմպալպայ կը սպաննուի փուչի մը հետեւանքով: Բանակը իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ: Զօր. Մալլում Հանրապետութեան նախագահ կը դառնայ:

1977: Յունիս 20, - Ֆրոլինա ընդհ. յարձակողականի կ'անցնի երկրին հիւսիսը: Ֆրանսական օդանաւեր ռազմագիտական բնոյթի օժանդակութիւն ցոյց կուտան Զօր. Մալլումի:

1978: Փետրուար, - Ըմբոստները կը գրաւեն Ֆայա - Լարժօն:

Օգոստոս 31, - Մալլում եւ Հ. Հապրէ կը հաշտուին: Այս վերջինը վարչապետ կը դառնայ:

1979: Փետրուար, - Ծայր կուտան հա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

3

Ամբողջ հինգ ժամ ես ու ընկերս ջուր կրեցինք ձեր տունը: Իւրաքանչիւր դարձին գիծ մը կը քաշէինք պատին վրայ՝ կաւիճով: Մութը սկսաւ իջնել քաղաքին վրայ դանդաղօրէն ու բարութեամբ, ինչպէս ամէն գարնան իրիկուն, ու մենք չէինք յոգնած դեռ, այնքան որ խորասուզուած էինք իրարու պատմելով քու մասիդ մեր տպաւորութիւնները:

Ընկերս ալ սէրը սիրող տղայ էր ու քիչ մըն ալ բանաստեղծ: Գարունը հարաւային այդ խռովիչ երկնքին տակ երազի նման քաղցր էր ու մութը ցնորական, իսկ դուն գեղեցիկ էիր ձեր տան մութին մէջ՝ մեծապայծառ ջահի մը նման, - որ խաւարը կը պատռէ: Ի՞նչպէս կրնայինք չխօսիլ քու մասիդ այդ հրաշալի ու երազական գիշերուան մէջ:

Երկուքս ալ կ'ուզէինք, որ գործը չվերջանար. այնքա՜ն հաճելի էր մեզ համար ձեր տունը աշխատիլը, բայց վերջացաւ: Դուն կերակուր տուիր մեզի ու մեզ առաջնորդեցիր պարտէզը. պատին տակ նստանք ու սկսանք ընթրել: Դուն կը սպասէիր, որ վերջացնենք: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ: Կ'երեւի տիրուհիդ պատուիրած էր, որ մեզ մինակ չձգէիր տան մէջ. չէ՞ որ փողոցի դատարկապորտներ էինք ու կրնայինք ոեւէ բան գողնալ:

Երկուքս ալ լուռ էինք ու քեզի կը նայէինք լուռ ու անհամարձակ: Կը փափաքէինք խօսիլ քեզի ոեւէ նիւթի մասին, բայց ե՞րբ է եղած, որ փողոցի շրջուն տղաքը լրիւ լռելու վստահութիւնը ունեցած ըլլան: Բայց հարաւային երկինքը կապոյտ էր ու աստղածորան, լուսինը լման ու լուսաւոր ու օդը մեղմ: Սիրով ու խաղաղութեամբ կը թրթռար ամէն բան այդ գիշեր: Հեռուէն կը լսուէր արաբական մելամաղձոտ ու քաղցր եղանակ մը, ու երբեմն հատուկտոր բառեր կը հասնէին մեզի: «Ով աստղազարդ գիշեր, գիշեր սիրոյ եւ մեղքի»: «Սիրական որ կեռ թրի նման յօնքեր ունիս», եւայլն:

Մենք նստած էինք պատին տակ: Կողքերնիս խոշոր փայտէ թաղարի մը մէջ ծաղկած էր վարդագոյն ու առատ ծաղիկներով ծառ մը, որուն անունը հիմա չեմ յիշեր, ու վերի յարկի պատուհաններուն մէկէն կախուած վանդակի մը մէջ դեղձանիկ մը կրքոտ ու սարսռուն մեղեդի մը կ'երգէր:

Մենք կը տնտնայինք ու չէինք ուզեր վերջացնել մեզ տրուած ընթրիքը քու ներկայութիւնդ քիչ մը աւելի երկար վայելելու չարութեամբ: Դուն կը զգայիր անիկա, բայց չըսիր, որ աճապարենք. այնպէ՛ս խելօք ու բարի էիր այն գիշեր դուն: Բայց մենք դեռ չէինք գիտեր, որ հայ ես. ատոր համար առանց ներկայութենէդ նեղուելու կը խօսէինք քու մասիդ ու դուն բաւական ճարպիկ եղար ինքզինքդ չմատնելու համար:

Վայրկեան մը մեզ ձգեցիր մինակ ու ներս գացիր: Երկուքս ալ գինով էինք քեզմով ու գարնան աստղազարդ գիշերը մեզ աւելի կ'արբեցնէր: Նստած էինք գետին ու մեր մերկ սրունքները երկարած էին հողին վրայ: Կը խօսէինք սիրոյ մասին՝ ես աւելի միամտաբար, որովհետեւ պզտիկ էի դեռ, ընկերս՝ ապրած ու վայելած մարդու պէս՝ քիչ մը դառնութեամբ ու խորհուրդով: Լռեցի՛նք:

Կը մտածեմ: Ի՜նչքան գեղեցիկ պէտք է ըլլար մեզ նման դատարկաշրջիկ ու աղքատ տղոց սիրոյ մասին խօսածները լըսելը: Ես պիտի ուզէի հիմա յիշել այդ բոլորը, բայց անցեալը շատ ժլատ է ու, ինչ որ կը յիշեմ, այն է, որ ընկերս վերցած ու յուզումնահար մէջ ընդ մէջ գինով բառեր կը մրթմրթար: Հայերէնը ինչքան անոյշ էր այդ երկնքին տակ, ընկերոջս դողդոջուն շրթներուն վրայ...

«Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագին
Հաշիշով օծուն ու բալասանով...
Լուսեղէն ճամբէն ես կ'անցնիմ
գինով
Գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագին»:

Յետոյ աւելի բարձր ու աւելի սրրչիռ. -

Այս գիշեր տօն է, հոգւոյս
կիրակի,
Համբոյրներ կուգան հովէն ու
ծովէն...

(Շար. 5)

կամարտութիւնները այս երկուքին միջեւ: Կռիւներն ու բախումները հարիւրաւոր մեռեալներ կ'արձանագրեն Ն'Ճամենայի մէջ, Չատի մայրաքաղաքը:

Մարտ 23, - Համաձայնութիւն Քանոյի մէջ, Նիժերիա: Մալլում եւ Հապրէ կը հրաժարին: Առժամեայ պետական խորհուրդ մը կեանքի կը կոչուի՝ նախագահութեամբ Կուգունի Ուէտէի:

Նոյեմբեր 17, - Լակոսի համաձայնութեամբ՝ կնքուած Օգոստոս 21-ին, Կունթը (ազգային միութեան փոխանցման կառավարութիւնը), նախագահութեամբ Ուէտէի, կը համախմբէ չատեան 11 հատուածներ, խմբաւորումներ: Հապրէ պաշտպանութեան նախարարի պաշտօն ձեռք կը ձգէ:

1980: Մարտ 21, - Սկիզբ քաղաքացիական պատերազմի Հապրէի գլխաւորած հիւսիսային բանակի (Ֆան) ուժերուն եւ Ուէտէի կազմած ժողովրդական բանակին (զինակցութիւններով կեանքի կոչուած) միջեւ: Նաեւ Քամուկէի չատեան բանակին եւ Ա. Ահմէտի հասարակաց գործողութեան ճակատին մասնակցութեամբ:

Մայիս 17, - Ֆրանսական ուժերու հեռացում:

Նոյեմբեր 28, - Պաշտպանութեան համաձայնագիրի կնքում Լիբիոյ եւ Ուէյտէի միջեւ:

Դեկտեմբեր 6, - Լիբիական ուժեր կը մտնեն Ն'Ճամենա: Հապրէ Սուտանի սահմանամերձ շրջանները կը քաշուի կռիւները շարունակելու համար:

1981: Նոյեմբեր 2, - Ֆրանսա - Ափրիկէ գերատեսչական ժողովի բացում Փարիզի մէջ: Նոյեմբեր 3-ին Լիբիոյ ուժերը կը սկսին հեռանալ Ն'Ճամենայէն:

1982: Յունիս 7, - Ն'Ճամենա հակակշռին տակ կ'անցնի Հապրէի հիւսիսային բանակին, Ֆան:

Ուէտէ Քամերուն կ'ապաստանի:

1983: Յունիս 9, - Ատտիս - Ապապայի մէջ բացումը կը կատարուի Ափրիկեան Միութեան Կազմակերպութեան 19-րդ վեհաժողովին: Ժողովը կը հաստատէ Հապրէի կառավարութիւնը:

Յունիս 24, - Լիբիոյ ուժերուն օժանդակութեամբ Ֆայա - Լարժօ կը գրաւուի Ուէտէի հետեւորդներուն կողմէ: Ֆրանսա ռազմամթերք եւ վառելանիւթ կը հայթայթէ Հապրէի: Աստիճանաբար Ֆրանսայի օժանդակութիւնը առաւել ցայտուն կը դառնայ:

Յուլիս 30, - Կառավարական ուժերը կը վերագրաւեն Ֆայա - Լարժօն: Լիբիական օդուժը կը ռմբակոծէ քաղաքը:

Օգոստոս 10-ին, - Կառավարական ուժերը կը հարկադրուին լքել իրենց դիրքերը Ֆրանսացի 314 «զինուորական վարժիչ - խորհրդատուներ» կը ժամանեն Ն'Ճամենա:

Օգոստոս 15, - Ֆրանսացի վայրաշուներ դիրք կը գրաւեն մայրաքաղաքին հիւսիս եւ Արեւելք գիծին վրայ:

Օգոստոս 20, - Ժակուառ եւ Միրաժ ութ օդանաւեր վայրէջք կը կատարեն Ն'Ճամենայի օդակայանը: Շուրջ երեք հազարի կը հասնի Ֆրանսացի զինուորականներու թիւը Չատի մէջ:

Թ. Ա. Թ.

ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

1982 - 83 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

(ամփոփում)

———×———

1982-ի ամրան ցնցող դէպքերուն յաջորդող անորոշութեան շրջանէն ետք, Նշան Փալանճեան Ճեմարանը, Պէյրութի բոլոր վարժարաններուն նման, իր դռները վերաբացուած է Նոյեմբեր 11-ին: Հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւններու, Ճեմարանը տէր եղած է իր բոլոր յանձնառութիւններուն: Այսպէս, Պուրճ Համուտի Շաղգոյեան կեդրոնը օժտուած է վեց նոր դասարաններով եւ Ճեմարանի երկրորդական բաժինը ամբողջովին փոխադրուած հոն՝ գիտական եւ գրական բոլոր բաժիններով (Արեւմտեան Պէյրութ պահելով միայն Ժ. գիտական դասարան մը): Հակառակ Լիբանանի յարափոփոխ կացութեան ստեղծած տնտեսական դժուարութիւններուն, Ճեմարանի նիւթական կացութիւնը՝ վերջին երկու տարեշրջաններուն, առողջ եղած է, տնօրէնութիւնը ազատելով նախկին ճեմարանականներու եւ Ճեմարանի բարեկամներու շրջանակներէն մեծ օժանդակութիւններ խնդրելու պարտաւորութենէն: Տարիներէ ի վեր, Ճեմարանի պիւտճէի հաւասարակշռումին մէջ կարեւոր դեր ունի նաեւ Ճեմարանի բարերար Մելանթոն Արսլանեանի տարեկան 60 հազար տոլարի կանոնաւոր յատկացումը:

1982 - 83 տարեշրջանին Ճեմարանը ունեցած է 833 աշակերտ, որուն 229-ը՝ Արեւմտեան Պէյրութ, իսկ 604-ը՝ Պուրճ Համուտ: Աշակերտներու ուսմամբ եւ դաստիարակութեամբ զբաղած է 76 հոգինոց ուսուցչական կազմ մը, որուն 26-ը՝ Արեւմտեան Պէյրութ, 43-ը՝ Պուրճ Համուտ. իսկ 7 ուսուցիչներ պաշտօնավարած են երկու շրջաններու մէջ:

Անցեալ տարեշրջանին անփոփոխ մնացած է Ճեմարանի կրթական քաղաքականութիւնը ընդհանրապէս եւ զանազան բաժիններու ուսումնական ծրագիրը մասնաւորաբար, հայեցի եւ լիբանանեան - պետական կրկնակի բնոյթով: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի մէջ, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու դասաւանդման կողքին մասնաւոր ճիգ թափուած է աշակերտներու հայեցի դաստիարակութեան ուղղութեամբ՝ թուաբանութեան, գիտութեանց եւ այլ նիւթերու հայերէն դասաւանդումով. միջնակարգ եւ երկրորդական բաժիններուն մէջ, պետական եւ պաշտօնական քննութեանց պատրաստութեան առնթեր, յաւելեալ ծանօթացում եւ խորացում հայերէնի, հայ գրականութեան եւ հայերէնագիտական յարակից այլ նիւթերու:

Ճեմարանը կազմակերպած է նաեւ դասարանային թէ հաւաքական ներքին ձեռնարկներ, պտոյտներ, խմբական այցելութիւններ հայ կոյրերու եւ խուլերու հաստատութեան, նկարչական եւ այլ ցուցահանդէսներ, հանրաժողովներու եւ ւ ցոյցերու աշակերտական մասնակցութիւն եւ այլն:

Մեծն Պէյրութի ապահովութեան վիճակի բարելաւումով, Պուրճ Համուտի Ճեմարանի աշակերտութեան խճողումը աւելորդ նկատուելով, որոշուած է 1983 - 1984 տարեշրջանին Ճեմարանի երկրորդական բաժինը վերափոխադրել մայր - հաստատութիւն, որուն ներկայացուցած առաւելութիւնները՝ տարածութեան եւ գիտական աշխատանոցներու գոյութեան տեսակէտէն, անժխտելի են: Ուրեմն, յառաջիկայ տարեշրջանին Ճեմարանի Պուրճ Համուտի ճիւղը կ'ունենայ իր մանկապարտէզը, նախակրթարանն ու միջնակարգ բաժինը:

1982 - 83 ուսումնական տարեշրջանին Ճեմարանի հունձքը եղած է 15 շրջանաւարտներ, որոնք հաստատութեան շըրջանաւարտներու ընդհանուր թիւը կը բարձրացնեն 644-էն 669-ի:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Աուտիթորիօ Միսերիքորտիա հանդիսարահին մէջ, Օգոստոս 8-ին, տեղի ունեցած է Արթուրօ Գույումճեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Արմենիկ երիտասարդաց խումբին: Ծաղի նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ Արթուրօ մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական եւ քնարական երգերու փունջ մը, արժանանալով ներկայ հազար ունկնդիրներու գնահատանքին:

×

ՊՐԻԹԻՇ ԳՈԼՈՒՄՊԻԱՅԻ Հայ Մշակութային Միութեան նոր կառուցուելիք Կեդրոնին հիմնաքարի օրհնութիւնը կատարուած է Օգոստոս 7-ին, ձեռամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Միութիւնը, որ 15 տարուան անցեալ մը ունի, քանի մը տարիէ ի վեր կը պահէր փոքր կեդրոն մը: Ներկայ եղած են Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան եւ Եղիշէ Ծ. վրդ. Մանճիկեան: Օրհնութեան աւարտին ուղերձ մը կարդացած է յանուն Վարչութեան՝ Օհան Անտոնեան: Հայրապետը գնահատած է մշակութային միութեան տարած աշխատանքը եւ իր խօսքի աւարտին՝ մէջբերելով Սիամանթոյի մէկ խօսքը, մաղթած է որ «իւրաքանչիւր Հայ՝ իր եղբօր աչքերուն մէջ դրախտը տեսնէ - այսինքն եղբայրանայ հայկական ամենաքաղցր ապրումով եւ գործէ միշտ մէկ ազգի ու մէկ ապագայի հրամայականով»:

×

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ս. Յակոբեանց Աթոռէն ներս, Օգոստոս 13-ին եւ 14-ին, ձեռնադրութիւններ կատարուած են: Օգոստոս 13-ին, Սարկաւագ ձեռնադրուած են Դաւիթ Վարդանեան եւ Շահէն Երկաթեան: Յաջորդ օր, պատարագած է Լուսարարապետ Գարեգին Արք. Գազանճեան եւ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած Արամ Սրկ. Ալճանեանը, կոչելով զինք Տ. Գուսան, նկատի ունենալով նորընծային հակումն ու նուիրումը հայ եկեղեցւոյ երաժշտութեան: Ապա քարոզով մը Գարեգին Արք. ծանրացած է օրէնքի եւ նախաձեռնադրութեան ոգիին վրայ:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի հանդիսարահին մէջ, Օգոստոս 17-ին, տօնուած է Պանք Օթմանի գրաւման 87-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Երիտասարդաց Միութեան «Հայաստան» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Ալին Գոնեալեան: Բանախօսած է Յակոբ Բագրատունի, Պանք Օթմանի դէպքին ընդմէջէն անդրադառնալով այն իրողութեան, որ այդ օրերուն եւ ներկայիս, հայ ժողովուրդը յուզող տագնապը նոյնն է: Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Գանտահարեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Օգոստոս 14-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ Եկեղեցասիրաց, Հ. Օ. Մ.ի եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց Օժանդակ Մարմիններու: Յայտագիրը վարած է Ռիթա Աճէմեան: Խօսք առած է Տիգրան Պապոյեան պանծացնելով մայրը ընդհանրապէս, իսկ հայ մայրը մասնաւորաբար: Գեղարուեստական բաժինը բաղկացած է արտասանութենէ, նուագներէ, մեներգներէ եւ թատերախաղէ մը: «Արաքս» նուագախումբը խանդավառութիւն ստեղծած է սրահին մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս վրդ. Բունիաթեան:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Շրջ. Վարչութիւնը որոշած է հաստատել թատերական միամեայ դասընթացք մը, Հոկտեմբերէն սկսեալ: Պիտի դասաւանդուին երեք նիւթեր՝ Միջազգային եւ հայ թատրոնի համառօտ պատմութիւն, միջազգային եւ հայկական թատերական գործերու ուսումնասիրութիւն, թատերական գործնական վարժութիւններ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

- Բայց եթէ, ըսին, տօքթօրն ալ չատնէ, զինկին մարդու մը կրնա՛ն տալ եա:
- Բախտաւոր աղջիկ է եղեր, ըմնցա՛ւ, յաւարարեցին ուրիշներ մէկ խօսքով:

Բերայէն մասնաւոր մօտիկդ եկաւ օրիորդին նոր պարեգօտներու պատրաստութեանը համար: Աղքատներու տուին անոր հանդերձները: Մէկ քանին պառաւ խոհարարուհին առաւ: Այս իրարանցումին առջեւ, աղջկանը այս յառաջխաղացութեանը հանդէպ, Կիւլիւկ հանըմ - որուն ընկերային մակարդակը ոեւէ փոփոխութիւն չէր կրած - եւ ոչ իսկ իր ռամկական բարբառովը կարող կ'ըլլար իր զգացածը բանաձեւել. մինակ կը դիտէր, լուռ հանդիսատես կ'ըլլար, իրողութիւնը հաստատելով, եւ երբեմն սա պարզ բայց հոգեցունց բացագանչութիւնը երկինք նետելով.

- Ողորմութեա՞նդ մեռնի՛մ, է՛յնաւոր տէր:

Իր նոր ու պերճ արդուզարդերուն մէջ՝ Սոֆի կրցաւ իր նրբուղէշ գեղեցկութիւնը արժեցնել: Քանի մը ամսուան հանգստաւէտ կենցաղը խիկոյն ազդած էր անոր ֆիզիքականին վրայ. այտերը թաւշոտ լեցունութիւն մը առած էին, ուսերուն ցցուածութիւնը մեղմացած էր եւ քալուածքին մէջ աւելի ժիր, աշխոյժ ու կենդանի բան մը կար: Դէմքին տխրութեան հիմը, աչուըներուն տրտմական սեւեռումը, իր զիւրաբեկ անձնիքին թողած որբի, լքուածի, տպաւորութիւնը մեծապէս փոխուած, բարեփոխուած էին: Իր փայփայած խուէալներուն այդքան մօտ զգալով, ինքզինքը, հոգեկան անդորրում մը ունեցաւ, որ կը շեշտուէր՝ այդ էտէալներուն ամբողջովին կարենալ տիրանալու հեշտաւէտ ինքնավստահութենէն: Սոֆի, աղքատութեան մէջ, իր համեստ աղջկան անշուք ու անհրապոյր յարդարումին մէջ աւելի՛ բարի էր, աւելի՛ շընորհալի, աւելի՛ առաքինի: Հիմակ քիչ մը հպարտ եղաւ, բաւական եսասէր, չափէն աւելի պերճամոլ: Մայրը, զոր առաջ այնքան կը սիրէր, ա՛լ առաջուան խանդաղատանքը չէր ներշնչեր իրեն: Ամիրային հանգստաւէտ եւ հոյակապ սրահներուն մէջ բազմած պահուն, չէր մտաբերեր ամենեւին որ իր մայրը, իր ահագին մարմինովը, կը շարունակէր տառիլ խոհանոցի մը կամ լուացարանի մը ըսպառող մթնոլորտին մէջ: Ընդհակառակն, այս պարագան ըսկսաւ շատ բնական բան մը թուիլ իրեն, նոյնիսկ սեղանին վրայ մօրը կողմէն սպասարկուիլը իրեն համար ոեւէ տգեղութիւն չնկատուեցաւ: Երիտասարդը չիտակ եւ ճիշդ հաշուած էր՝ նխատուկացի այդ անակնկալ եւ ցընցող փոփոխութեան հետ մէկտեղ աղջկան նկարագրին կրելիք բարոյական փոփոխութիւնները: Դաստիարակութեան պատըրուակին տակ՝ աշխատանոցին մէջ դըրուխ գլխի իրենց տեսակցութիւններուն մէջ, տօքթօրը՝ պերճ, խօլ, հաճոյալի կեանքին դրուատիքը կը հիւսէր անանկ փայլուն եւ հրապուրիչ գծերու տակ որ մանկամարդ աղջիկը, երեւակայութիւնը գրգռուած ու վառուած, հեշտախտօրէն այդ նկարագրութիւններուն մէջ կը թաղուէր, կը մխրճուէր ու կ'ապրէր զանոնք: Ա՛լ հիմակ կեանքը նոր արշալոյսով մը կը ներկայանար իր շլացած աչուըներուն: Կապոյտ ու ծիրանի կը տեսնէր: Իր նայուածքին առջեւ թանձր քօղ մը կար որ թող չէր տար որոշելու իրեն այն ապականութեան եւ կորուստի վիհը ուր կը քշուէր, կը տարուէր խեղճ աղջիկը կամաւորապէս, ինքնամատոյց ծառացումով մը:

- Կեանքը ապրի՛լ պէտք է, օրիորդ, կ'աղաղակէր Արշակ խուցին մէջ պտըտելով: Վայելքի ամէնէն գեղեցիկ բանն է որուն մարդ կարենայ տալ ինքզինքը: Ամբոխէն վեր մնալու է: Անոր քուեւէն աւելի տգեղ ու վնասակար բան չկայ: Քու եռեւէդ անոր փառաբանական աղաղակները լսելու ես միայն, առանց իսկ զայն տեսնելու: Վայելքը՝ այդ աղմուկէն, այդ իրարանցումէն դուրս է. խաղաղ, հեռաւոր ագնուական վայրեր, ուր պէտք կարենաս ամէնէն ազնիւ տպաւորութիւնները կրել, ամէնէն առողջ մտածումները մտածել:

(Շար. 139)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԻՍԻ. – Պ. Քենան Ազատեան, 1942-ի Իսիի ամբակոծութեան զոհ, իր եղբօր՝ Սահակ Ազատեանի եւ անոր զաւակներուն՝ Ղազարի, Օհանի եւ Անահիտի յիշատակին 1000 Ֆ կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման: Նոյն առիթով, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը 1000 Ֆ. ստացած է իր մանկապարտէզին համար:

×

Տիկին Անահիտ Թոփուզեան իր քեռայրին գրագէտ՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի մահուան 11-րդ տարելիցին ի յիշատակ 250 Ֆ. կը նուիրէ Նոր Սերունդ Բարեկամական Միութեան, 250 Ֆ. Մշակութային Միութեան, 250 Ֆ. Կեդրոնական Սանուց Միութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Օհանեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ) իրենց քեռայրին՝ Վահան Չէքէմեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. – Ալֆորվիլի Մըշակոյթի Տան 200, Փարիզի Մշակոյթի Տան 200, Ս. Մեսրոպ Կրթարան 200, «Հայաստան» 200, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարան 200 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»՝ 200 Ֆ.:

×

Տէր եւ Տիկին Միհրան Գալըրաք եւ զաւակը փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Շուշան Փիլիկեանի մահուան առթիւ, 250 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

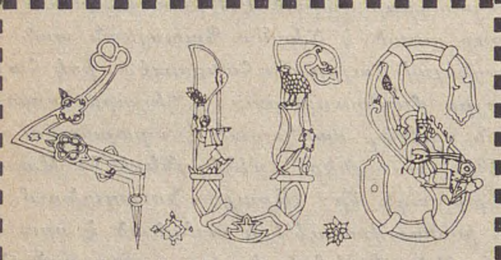

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

STAGE 1983

22 - 23 octobre

LE CINÉMA ARMÉNIEN

THEMES :

— Le style arménien au cinéma
— Le cinéma d'Arménie soviétique
— La diaspora et l'image
— Une interprétation de « Sayat Nova » de S. Paradjanov

FESTIVAL DU CINEMA ARMENIEN

à LA FOURMI GAMBETTA

30, cours Gambetta, Lyon 7e

du 19 au 25 octobre

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայկ. ճաշարան մը կը փնտռէ խոհարար մը, արեւելեան եւ հայկ. ճաշերու համար:

Դիմել. –

RESTAURANT SEVAN
1, boulevard Carnot
(17, quai J.-B. Clément)
tél. 376-32-19 94140 Alfortville

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դըպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Եըլմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհըրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն ըսկըսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52 :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի վերամուտը՝ այս Երկուշաբթի Սեպտ. 12 :

ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան, Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշասեղան մը ի պատիւ Վալանսի մասնաճիւղի Խարբերդցի տարեցներուն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, կէսօր, ժամը 12-ին, Վալանսի Հայ Բարեգործական Միութեան Հիւսիսեան սըրահը, Ռիւ Ֆավանեթին :

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աշխատանքի իրաւունք ունեցող անձ մը որեւէ գործ կը փնտռէ:

Դիմել. - Արարատ Խօքմէն
53, rue Bourdarie Lefure
92600 Asnières

Հեռաձայն.. 733 - 06 - 24 (ժամը 10-էն առաջ, կամ 19-էն ետք)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ալէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12, տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Կիրակի Սեպտեմբեր 11-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 16.30-ին տեղի պիտի ունենայ Թափօր - Անդաստան:

× Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12: Յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ

ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի

EREBOUNI

BROCHETTES & GRILLADES

au charbon de bois

SPECIALITES ARMENIENNES et GRECQUES

19, rue de Picardie, Paris 3e
métro République ou Temple
tél. 271 - 14 - 77

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17 :

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

RADIO ASK

émet
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱՍԿը
ունկնդրեցէք իր վերջնական
կայանին վրայ
FM 98.5 MHz

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
8
JEUDI
8 SEPTEMBRE
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.518 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 59e ANNÉE — No 15.518

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԿԷՍ-ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

×

Խորհ. Միութիւնը, ի վերջոյ, ընդունեցաւ թէ ծուռ գործ մը տեսած է: Մէա քուլփան ամբողջական չէ, բայց եւ այնպէս բաւական կարեւոր է, տրուած ըլլալով թէ ընողը՝ Կրեմլինն է: Խորհ. կառավարութիւնը, ուրեմն, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը խոստովանեցաւ թէ խորհրդային օդաչուներու հրահանգ տրուած է, որ վար առնեն օդանաւը: Բայց, կ՚աւելցնէ Մոսկուա, եղածին բուն պատասխանատուն Ամերիկան կը մնայ, որ փորձած է լրտեսութիւն ընել ճամբորդական օդանաւի մը պիտակին տակ: Քորէական օդանաւը խորհրդային ռազմագիտական կարեւոր գօտիի մէջ կը գտնուէր, հոն նաեւ հիւլէական կայան մը կայ: Խորհրդային ազդարարութիւնները նկատի չեն առնուիր քորէական օդանաւին կողմէ եւ պատասխան չի տրուիր: Ի վերջոյ, հակօդային պաշտպանութիւնը կարծեր է որ լրտեսական օդանաւ մըն է, որ յատուկ պաշտօն մը ունի: Վերջապէս, վերջ տալով ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող օդանաւին, խորհրդային օդաչուները չէին կրնար գիտնալ, կը շեշտէ Մոսկուա, թէ առեւտրական օդանաւ մըն է: Ան, բոլոր լոյսերը մարած էր, խոր գիշերուան մէջ եւ կարելի չէր ճշդել թէ ի՞նչ է, քանի որ չէր պատասխաներ իրեն եղած ազդանշաններուն: Ուրեմն, Խորհ. Միութիւնը կը գտնուէր «կանխամտածուած եւ պատրաստուած գործողութեան մը առջեւ, ռազմագիտական կարեւոր շրջանի մը մէջ»: Աւելին՝ Ամերիկացիք օգտագործելով այդ օդանաւը, գիտակցաբար մահուան վտանգի ենթարկեցին ճամբորդները: Յայտարարութեան վերջաւորութեան, խորհ. կառավարութիւնը «ցաւ կը յայտնէ անմեղ մարդոց մահուան համար եւ կը մասնակցի անոնց ընտանիքներուն եւ ազգականներուն վիշտին: Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու ղեկավարները ամբողջական պատասխանատուութիւնը կը կրեն պատահած ողբերգութեան»:

Այս վերջին կէտին համաձայն չեն, անշուշտ, ոչ Ամերիկացիք, ոչ իսկ այլ արեւմտեան պետութիւններ, քանի քորէական օդանաւը չէր լրտեսութիւն ընողը, յետոյ ճափոնցիներուն համաձայն, կրնայ մինչեւ իսկ հաստատուիլ թէ օդանաւը խորհրդային շրջագօտիէն ելած էր, երբ կրակի տակ առնուեցաւ: Թոքիօ չուրանար թէ, ցարդ իր ունեցած ձայնասփիւռ - արձանագրութիւններուն միայն 1/100-րդը հրապարակած է: Ամբողջը կը յանձնէ ապահովութեան խորհուրդին: Ամէն պարագայի մէջ, Ուաշինկթընի եւ Թոքիոյի արձանագրութիւնները ցոյց կու տան թէ վար առնելու հրահանգը կը տրուի առանց ազդարարութեան, մինչ Մոսկուա, Պրաւտայի միջոցաւ, կը խօսի իր մէկ արձանագրութեան մասին, ուրկէ «կը պարզուի» որ քորէական օդանաւին օդաչուն յարաբերութեան մէջ էր Թոքիոյի կայանին հետ եւ «տեղեկատուութեան պաշտօն» մը կը կատարէր:

× Օդաչուներու միջազգային դաշնակցութիւնը, որ 57 հազար օդաչու կը համախմբէ, 60 երկիրներու, կոչ մը ըրած է որ 60 օրուան պօյքոթ մը ըլլայ դէպի Խորհ. Միութիւն թռիչքներուն: Քանատա եւ սքանտինաւեան երկիրները արդէն դրական պատասխան տուած են նաեւ Անգլիա: Աէրոֆլոթն ալ պիտի պարտաւորուի նուազեցնել իր թռիչքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կացութիւնը միշտ ծանր է, մանաւանդ լեռնային շրջանը, ուր քրիստոնեայ եւ տիւրզի կատաղի կռիւներ կը մղեն մէկ կողմէ, միւս կողմէ փոխադարձ ջարդեր կը կատարեն: Պհամտունի գրաւումը կարեւոր յաղթանակ մըն է տիւրզիներու համար: Կասկած չկայ, որ Իսրայելացիք մեծ պատասխանատուութիւն ունին պատահածին մէջ: Կամաց մը մեկնեցան, մերժելով ամերիկեան առաջարկը, յետաձգելու իրենց բանակին քաշուիլը, մինչ իրենք էին, որ թոյլ տուած էին քաթայէպներու քաղաքագօրքին լեռ վերադառնալու եւ իրենք են, նաեւ, որ տարի մըն է կը զինեն եւ կ՚ամրապնդեն տիւրզի քաղաքագօրքերը, որպէսզի դէմ դնեն քրիստոնեաներուն: Ուաշինկթըն ազդարարութիւն մը ըրաւ Դամասկոսի: Երկու ամերիկացի զինուոր սպաննուած է, ինչ որ չորսի կը հասցնէ ամերիկացի զոհերու թիւը ութ օրուան մէջ: Անդին, քրիստոնեայ թէ տիւրզի գիրար կ՚ամբաստանեն վայրագ ջարդերու համար, փոխվրէժի սկզբունքով, ամէն օր, մէկը միւսը կը ջարդէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ճշդեց թէ տուրքերու ճնշումը պիտի չթեթեւնայ 1984-ին, ընդհակառակն: Արտակարգ յաւելումը 1%-ի, ընկերային ապահովութեան բացը գոցելու համար, կը մնայ, ինչ որ նորութիւն մը չէ եւ որեւէ վարչակարգի ալ մենաշնորհը չէ: Ինչ որ մէկ անգամուան համար, բացառիկ հանգամանքով կը յայտարարուի եւ որոշ նպատակի մը համար, տեւական բնոյթ կ՚առնէ, եւ օրին մէկը նպատակն ալ կը մոռցուի: Կը բաւէ յիշել Ռամատիէի նշանաւոր վինեէթը, որ միայն մէկ տարուան համար հաստատուեցաւ 1956 Յունիս 30-ին, դրամ հայթայթելու համար ծերութեան սնտուկին եւ կը տեւէ...: Բոլոր անոնք որոնք 20 հազարէն աւելի տուրք կը վճարեն զգալի յաւելում մը պիտի կրեն (հաւանաբար 5% մինչեւ 30.000 եւ 10-էն 15% աւելի բարձրգումարներուն): Ասոր ալ անունն է՝ «յարաճուն բացառիկ գերտուրք», եւ ինչպէս տեսանք, ինչ որ բացառիկ է, շատ մտահոգիչ է: Ուեւէ նոր եկող ալ, նախորդին, այս ուղղութեամբ ըրած կարգադրութիւնները երբեք չի փոխեր...:

ԹԵՀՐԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Զորեքշաբթի առտու, ֆրանսական դեսպանատան մէկ կառքը, երեք ֆրանսացի դիւանագէտով պայթած է եւ երեք Ֆրանսացիներն ալ վիրաւորուած են: Կառքը թակարդուած էր:

ԱՇԽԱՐՀԻ 15 ՄԻԼԻՈՆ Հրեաները իրենց նոր տարին կը տօնեն Սեպտեմբեր 8-ին: 5744-րդ տարեդարձն է աշխարհի ստեղծման եւ առաջին օրը այն տասը օրերուն, որոնք կը կանխեն «մեծ ներումը» (Եոմ Կիփփուր), այս տարի Եոմ Կիփփուրը Սեպտեմբեր 17-ին է:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ մէջ Երեքշաբթի օր, շատ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են, մինչ բողոքի բուռն ցոյցը նախատեսուած է Հինգշաբթի օրուան համար: Շուրջ հարիւր հոգի ձերբակալուած են:

ՉԱՏԻ մէջ, լիբիական ուժերը կը շարունակեն յառաջանալ:

ՄԱՏՐԻՏ ժամանեց Գրոմիկօ, որ Հինգշաբթի առտու իսկ պիտի տեսնուէր ամերիկացի իր պաշտօնակիցին՝ Շուլցի հետ: Ցերեկին, սակայն, միասին պիտի չճաշեն, ինչպէս նախատեսուած էր:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

×

Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի վեցերորդ համագումարը տեղի ունեցաւ Քանատայի Վանգուվըր քաղաքում, Յուլիսի 24-ից մինչեւ Օգոստոսի 10-ը: Այս առթիւ, Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նշանակեց Մայր Աթոռի մի պատուիրակութիւն, հետեւեալ կազմով.

Տ. Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, Տ Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեան, Տ. Վաչէ Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան, Տ. Ներսէս Եպիսկոպոս Պօզապալեան, Տ. Տիրան վարդապետ Կիւրեղեան, Տ. Եզնիկ քահանայ Պետրոսեան, Տիկին Լուիզ Սիմոնեան եւ Տիկին Լուիզ Գալըմքէրեան:

Յանուն պատուիրակութեան Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս համաժողովի ընդհանուր նիստին ներկայացրեց Հայերի դէմ կատարուած ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը, առաջարկելով որ Եկեղեցիների Խորհրդի Մարդկային Իրաւունքների Յանձնաժողովը մի յայտարարութիւն բանաձեւի այս մասին: Առաջարկը ընդունուեց ծափերով:

Քաջալերուած համակրութեան արտայայտութիւններից, Մայր Աթոռի պատուիրակութիւնը 1983 Օգոստոս 1 թուակիր պաշտօնական մի նամակով պատկան Յանձնախումբին ներկայացրեց հայկական հարցը եւ առաջարկեց մի յայտարարութեան բանաձեւումը:

Պատկան Յանձնախմբի ատենապետը, համագումար ժողովին բերեց արձանագրութեան մի բանաձեւ հայ ցեղասպանութեան մասին: Համագումարը, որին մասնակցում էին հարիւր երկրներից եկած՝ երեք հարիւր քրիստոնեայ եկեղեցիների պատուիրակութիւններ, չորս հարիւր միլիոն քրիստոնեաներ ներկայացրնող, քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը.

1. Մարդկային իրաւունքների խախտման մասին, համագումարի կատարած քննութեան ընթացքին, մեր ուշադրութեան յանձնուեց ցեղասպանութեան իրականութիւնը եւ նրա այժմէական ըսպառնալիքը, որոշ ժողովուրդների դէմ: Շատ յաճախ լուռ անցնում ենք նման դէպքերի վրայից: Ընթացիկ զանազան առիթներով լռութիւնը օգտագործւում է որոշ խմբակների կողմից, արդարացնելու համար բոլորովին անընդունելի բիրտ արարքներ:

2. Այս առընչութեամբ, մի անգամ եւս մեզ յիշեցրեցին Թուրքիայում կատարուած մէկ ու կէս միլիոն Հայերի կոտորածը եւ կէս միլիոն Հայերի տարագրութիւնը իրենց հայրենիքից, մեր դարի սկզբին: Աշխարհի մարդկութեան լռութիւնը եւ պատմական իրողութիւնները ժխտելու ճիգերը նոյնիսկ մնայուն աղբիւրը եղան անձկութեան եւ յարաճուն յուսահատութեան հայ ժողովրդի, հայ եկեղեցիների եւ ուրիշ շատերի:

3. Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի միջազգային հարցերով զբաղուող Յանձնախումբը յայտնել է Միացեալ Ազգերի Կազմակերպութեանը սոյն մտահոգութիւնը՝ Մարդկային Իրաւունքների Յանձնախմբին, կցուելու համար վերջինիս նախաձեռնած աշխատանքներին, «Ցեղասպանութեան ոճիրը պատժելու եւ կանխարգելելու հարցի մասին»:

4. Համագումար ժողովը խնդրում է Ընդհանուր Քարտուղարից, որ տեղեկութիւններ հայթայթի Եկեղեցիներին այս հարցի մասին եւ հետապնդի այն պատշաճ առիթներով: Պատմական այս իրողութիւնների հրապարակային ճանաչումը էական է, որպէսզի չշարունակեն առիթ տալ բիրտ եւ վրէժխնդիր արարքների, եւ որպէսզի հայ ժողովրդի պատմութեան յիշեցումը խնայի նման մի ճակատագիր՝ ուրիշ ժողովուրդների»:

Կարեւոր այս փաստաթուղթը հաղորդում ենք մեր ժողովրդին ի գիտութիւն եւ ի մխիթարութիւն:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(Կճիֆ)

Օգոստոս 26, 1983 թ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏ. 26 - ՍԵՊՏ. 1)

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԱՐՄԵՆԻԱ» ՊԱՆԴՈԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան արտասահմանեան զբօսաշրջիկութեան պետական կոմիտէն եւ պետական հիմնարկներու աշխատաւորներու արհեստակցական միութեան կեդրոնական կոմիտէն, քննելով այս տարուան երրորդ եռամսեակի արդիւնքները, Գ. մրցանակով եւ դրամական պարգեւով պատուած են Երեւանի «Արմենիա» պանթոկի աշխատաւորները:

×

ՆՈՐ ՋՐԱՄԲԱՐԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Մօտ ատենէն Եղվարդի սարաւանդին մէջ կը դրուի նոր ջրամբարի մը հիմը: Ջրամբարը, որ կ՚ունենայ հազար հեկտարի տարածութիւն մը, կրնայ կուտակել 228 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Իր մեծութեամբ Հայաստանի երկրորդ ջրամբարը կը հանդիսանայ, Ախուրեանի ջրամբարէն ետք: Ջուրը կը բերուի Հրազդան եւ Սեւ Ջուր գետերէն: Մինչ առաջինէն ջուրը Արզնի - Շամիրամ ջրանցքով ինքնաբերաբար հոսելով կ՚երթայ դէպի ջրամբար, ապա երկրորդէն՝ ջուրը կը մղուի բազմաստիճան հզօր ջրհան կայաններու օգնութեամբ: Ապագայ ջրամբարը կ՚ոռոգէ մօտ տասը հազար հեկտար հողեր:

×

ԸՆԴԵՐՔԻ ՋԵՐՄՈՒԺԸ

Հայաստանի հրաբխային ընդերքին մէջ կուտակուած հսկայ քանակութեամբ օդային ջերմութիւնը կը վերափոխուի ելեկտրուժի՝ առանց սուղ արժող վառելանիւթի աղբիւրներու այրումին: Երկրաբանական յատուկ արշաւախումբը կազմած է ստորերկրեայ այդ ջերմային օդահոսանքներու ամբողջական քարտէզը, որ անհրաժեշտ է ուժի արտասովոր աղբիւրներու յետագային արդիւնաբերական օգտագործման համար: Խորքի հորիզոններու հետախուզումը եւ տուեալներու վերլուծումը ցոյց տուած են, որ ջերմութեան պաշարները շահագործման համար կը գոհացնեն քանի մը տասնամեակ:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Սպուտնիկ» միջազգային երիտասարդական զբօսաշրջիկութեան գրասենեակի գծով Հայաստան արձակուրդի գացած են Սուրիայէն եւ Լիբանանէն խումբ մը ուսանողներ: Այս ամառ Հայաստան գացած են նաեւ Չեխոսլովաքիայէն, Լեհաստանէն, Հունգարիայէն, Դանիայէն եւ այլ երկիրներէ երիտասարդ զբօսաշրջիկներ, որոնք ծանօթացած են Հայաստանի կեանքին ու տեսարժան վայրերուն:

ՄԱՐԴՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ ՀԱՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

(Ե. եւ վերջին մաս)

Բնականօրէն գիտութեան եւ փիլիսոփայութեան, ինչպէս նաեւ աստուածաբանական խորհողութեան մէջ ներկայիս յառաջ եկած հսկայական յառաջդիմութիւնները շատ աւելի լայն եւ խոր ձեւով կը դնեն եւ կը ջանան պարզել մարդու հարցը։ Մանաւանդ մարդուն տեղն ու դիրքը աշխարհին մէջ։ Ստեղծագործութեան թէ՛ մաքրոկոսմոսին եւ թէ միքրոկոսմոսին մէջ կատարուած արդի գիտական նուաճումները, անջրպետեան, միջ-մոլորակային տարածքներու եւ հիւլէական ամենաբարդ եւ գըլխապտոյտ տուող կազմութիւններու աւելի խոր ճանաչումով՝ մարդուն մասին նոր հարցականներու առջեւ կը դընեն մեզ։ Մարդակազմական, հոգեբանական, կենսաբանական, նոր յայտնագործումները դարձեալ նոր հորիզոններ կը բանան մարդու հարցին մէջ։ Փիլիսոփայութեան մէջ գոյութենապաշտական ուղղութիւնը տարբեր հայեցակէտով՝ բայց սուր եւ չեշտակի ձեւով կը դնէ մարդու գոյութեան ըմբռնումի հարցը։ Աստուածաբանական մտածողութիւնը թէ Ս. Գրային տուեալներու աւելի խորացեալ քննութեամբ եւ թէ արդի գիտութիւններու բերած նոր տուեալներու լոյսին տակ տարբեր եւ աւելի բազմախուսային մօտեցումով կը քննէ հարցը։

Այս բոլորով հանդերձ, դասական քրիստոնէական մտածողութիւնը, որուն հարազատ արձագանգն է շարականներու մարդաբանութիւնը, իր հիմնական տուեալներուն մէջ կը մնայ այժմէական եւ լրջօրէն նկատառելի։

Շարականներու մէջ մարդու ըմբռնումը դրական է։ Այսինքն՝ շարականներու պատկերացումով, նախ, մարդը իրական, հանդուցային նշանակութիւն ունի ստեղծագործութեան մէջ։ «Պատկեր է Աստուծոյ» եւ հող է «ի հողոյ»։ Բայց այս երկուքին մէջ աստուածային պատկերն է գերակշիռ։ Մարդու առանձնայատկութիւնը այս յարաբերութեան մէջ կը կայանայ։ Ո՛չ հրեշտակ է եւ ոչ նիւթ կամ զուտ կենդանական գոյութիւն։ Մէկ կողմէ, կը հաղորդակցի Աստուծոյ հետ եւ, միւս կողմէ, կը մասնակցի նիւթեղէն աշխարհին, որպէս նըմանութիւն մը առաջինին՝ ենթակայութեան դոյակերպով, եւ նմանութիւն մը վերջինին տիրութեան դիրքով։ Եւ հո՛ս է արդէն թէ՛ մեծութիւնը մարդուն եւ թէ անոր ողբերգութիւնը։ Առեղծուածային, «փարատոքսալ» գոյութիւն մը։

Հակասութի՞ւն մըն է այս։ Բնականօրէն հակասութեան տարրեր ունի իր մէջ։ Մարդուն մէջ, ինչպէս Պօղոս Առաքեալը յաճախակիօրէն կրկնած թէզն է, երկու հակամարտ ուժեր կարծես անդադար կը տարուբերեն զինք երկու տարբեր աշխարհներու միջեւ։ Այսպէս, մարմնեղէն գոյութեամբ մարդ կը գրաւէ տեղ մը, որոշ ժամանակի մը եւ որոշ տարածութեան մը մէջ։ Բայց ան ժամանակային եւ տարածական բնոյթ կրող այդ գոյութեամբ իսկ ա՛յլ ներկայութեամբ մը իր մէջ (հոգեկան գոյակերպով) կրնայ միանգամայն ներկայ ըլլալ ուրիշ աշխարհի մը եւ ուրիշ ժամանակի մը մէջ։ Վերջալոյսի պահու մը, կը դիտէ դէպի ծով հակած արեւը իր կարմըրացող ճառագայթներով եւ կը մտածէ ... գեղեցկութեան մասին։ Կը դիտէ ուրիշ մարդու մը արարքը եւ ... կը հրճուի կամ բարութեան գաղափարով եւ կամ կը տառապի չարութեան մտածումով։ Այսօր, 1982-ին կ'ապրի բայց կը մտածէ 451-ի Վարդանանց գոյամարտի մասին. .։ Ասոր համար ըսուած է, որ մարդը աշխարհի արարածներուն մէջ ամէնէն «տառապող»ն է, որովհետեւ իր մէկ ոտքը ունի հունաւորին մէջ, իսկ միւսը՝ անհունին մէջ։ Կ'ապրի սահմանագծային կենսակերպով մը։

Ահա թէ ինչո՛ւ կաթողիկէ աստուածաբաններէն մէկը Կարլ Ադամ ըսած է. «Մարդը առեղծուած մըն է։ Երկու աշխարհներու սահմանին վրայ՝ ան երկուքին ալ պէտք ունի ինքզինք ըլլալու համար։ Երկինք եւ երկիր, ժամանակ եւ յաւիտենութիւն իր մէջ իրարու կը հանդիպին։ Երկրային իրականութեան այնպիսի կէտի մը վրայ է, ուր արարածը կը գիտակցի իր դիւրաբեկութեան ու կը ճանչնայ իր Արարիչը, ուր կ'արթննայ առ Աստուած եւ ուր ինքզինք պատրաստ կը զգայ լսելու աստուածային սիրոյ հրաւէրը»։

Իրարմէ խստօրէն բաժնուած չեն մարմինն ու հոգին, ինչպէս առհասարակ կ'ըմբռնուէր հնութեան մէջ։ Երկուքն ալ Աստուծոյ տուրքն են մարդուն։ Իրարմով կը գործեն, ձեւով մը զիրար կը լրացնեն կեանքին մէջ։ Կարենալ մտածելու համար՝ մեր զգայանքները անհրաժեշտ են եւ բնականօրէն արդէն նիւթ կը հայթայթեն մեր մտածելու աքթին։ Միւս կողմէ, նիւթեղէն աշխարհին հետ ալ մարդուն կապը կամ յարաբերութիւնը նիւթէ նիւթ եղող պարզ ու անկենդան, տեսակ մը «հաւասարէ հաւասար» յարաբերութիւն մը չէ. այլ յարաբերութիւն մը՝ ուր կը տեսնենք մարդուն միւս, հոգեկան կոչուած գոյակերպին տիրապետութիւնը։ Նիւթեղէն աշխարհը անհրաժեշտ է մարդուն ո՛չ միայն իր գոյութիւնը պահպանելու տեսակէտէն, այլ նաեւ միջոց ստեղծելու տեսակէտէն իր հոգեկան գոյակերպին արտայայտութեան համար։ Այս է խոր պատճառը որ մարդուն մտածումները նիւթական պատկերացումներու մէջէն կը գոյակերպուին, կը մարմնանան, ձեւ կը ստանան եւ կ'արտայայտուին։

Ահա երկեակ կազմութեամբ բնոյթը մարդուն։

Մարդու այդ դրուածքը (գոնտիսիոն հումէն) հրաշալի պատկերացումով մը տուած է Սաղմոսերգուն, իր խօսքն ուղղելով Աստուծոյ.

«Ո՞վ է մարդ՝ զի յիշես դու զնա, կամ որդի մարդոյ թէ այց ինչ արասցես դու նմա։ Փոքր ինչ խոնարհ արարեր զնա քան զհրեշտակս քո, փառօք եւ պատուով պսակեցեր զնա. եւ կացուցեր զնա ի վերայ ամենայն ձեռակերտաց քոց. զամենայն ինչ հնազանդ արարեր ի ներքոյ ոտից նորա» (Սաղմոս, Ը. 5-7)։

Շարականներու մէջ ալ մարդու այս մեծութիւնն է որ կը շեշտուի նիւթեղէն եւ հոգեղէն գոյակերպերու միասնութեան բացայայտութեամբ, «Աստուծոյ պատկեր»ին գերակայութեան, դերազանցութեան ըմբռնումով եւ Աստուծոյ լուսաւորած ճամբու հետեւանքով։

(30) Անդ, էջ 737 (տես երէկուան մասը)

МАРԶԱԿԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» 13ՐԴ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ ԻՐ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային 46-րդ ախոյենութեան մըրցաշարքը կը մօտենայ իր աւարտին եւ «Արարատ»ի տղաքը կը շարունակեն խոցել յուսախաբութիւնը իրենց երկըրպագուներուն՝ Հայաստան թէ Սփիւռք։ Երեւանցիները տակաւին ունին եօթը հանդիպումներ այնպիսի խումբերու հետ, որոնցմէ երեքը յաղթած են, երկուքի հետ հաւասար մնացած եւ երկուքէն պարտուած, երթի մրցաշարքին։ Այս եօթը խումբերէն չորսը (Զէնիթ, Չերնոմորեց, Դինամօ Կիեւ եւ Մետալիստ) դասաւորման մէջ կը գտնուին «Արարատ»էն աւելի բարձր դիրքերու վրայ, իսկ երեքը՝ (Նեֆթչի, Դինամօ Թիֆլիս եւ Տորպեդօ Քութայիս)՝ աւելի վար։

Ծանօթ է, որ Օգոստոսին «Արարատ» հինգ հանդիպում ունեցաւ, որոնցմէ երեքը պարտութեամբ, երկուքը յաղթանակով վերջացուց, նշանակելով հինգ կոլ (չորսը՝ Քիշնեւի «Նիստրու»ի դէմ) եւ ստանալով վեց կոլ։ Այդ խաղերու արդիւնքներուն հետեւանքով Երեւանցիները գլորեցան դասաւորման 13-րդ եւ 14-րդ դիրքերուն վրայ։ Ներկայիս կը գրաւեն 13-րդ տեղը։

Օգոստոս 26-ին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, որ կը գտնուի դասաւորման երկրորդ դիրքին վրայ։ Երթի մրցաշարքին Մոսկուացիները 1-ի դէմ 3 կէտով յաղթած էին Երեւանցիներուն։ Այդ օր «Հըրազդան» մարզադաշտը գացած են աւելի քան 20 հազար մարզասէրներ, որոնք ականատես եղած են սքանչելի խաղարկութեան մը։ Առաջին իսկ վայրկեաններէն «Արարատ»ի տղաքը անցած են գրոհի եւ զանազան գործողութիւններու կազմակերպութեամբ վտանգի մատնած են Դասաեւի բերդը։ 13-րդ վայրկեանին Երեւանցիները երկու անգամ հիանալի առիթ ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն, դժբախտաբար, վրիպած են։ Առաջին կիսախաղին Երեւանցիները տիրապետած են խաղին, զանազան տարածութիւններէ 10-12 հարուածներ հասցուցած են մըրցակիցի բերդին։ Բայց, ըստ երեւոյթին, այդ հարուածները զուրկ եղած են որակէ եւ յաճախ այն աստիճան պարզ՝ որ «Սպարտակ»ի փորձառու բերդապահը, Դասաեւ, անոնց ուղղութիւնը կռահելով դիւրութեամբ չէզոքացուցած է վտանգը։ Յաճախակի վրիպումներ ունեցած են յատկապէս երիտասարդ յարձակող Համլետ Մխիթարեան, Ռոբեր Գալըստեան, Ալեքսանդր Քերոբեան, Սամուէլ Ղազարօղլեան։ Ու այս բոլորին արդիւնքը այն եղած է, որ Մոսկուացիները նշանակած են յաղթանակի կոլը եւ խաղը վերջ գտած է 0-1 արդիւնքով՝ «Արարատ»ի պարտութեամբ։ Հետաքըրքրականը այն է՝ որ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին «Արարատ» առանց կիրքի ու կրաւորական խաղարկութեան հետեւանքով բազմաթիւ ձախողութիւններ արձանագրելէ ետք, յիշեալ հանդիպումին յարձակողական եւ եռանդուն խաղարկութիւն մը ցուցաբերելով հանդերձ չյաջողեցաւ յաղթական դուրս ելլել։

Այս խաղէն ետք եւ նախ քան Մոսկուա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

3

Դուն մեզ լսեցիր ներսէն ու, երբ դուրս եկար, աչքերուդ արտայայտութիւնը կը մատնէր, որ կը հասկնայիր մեր լեզուն։ Այդ կասկածը ընկերոջս աչքերուն մէջ ալ կարդացի ու, երբ տիրուհիդ վճարեց մեզի, ու մենք տեսանք, որ քանի մը կաւիճի գծեր աւելի քաշուած էին, որպէսզի մեզ աւելի վճարուի, այլեւս կասկած չունեցանք, թէ դուն հայ էիր։

Այն գիշեր մենք որբանոց վերադարձանք երջանիկ ու հարուստ։ Լաւ շահ ըրած էինք ու լաւ կշտացած, եւ լուսնի լոյսէն փողոցները լուսաւոր էին ու տուները սպիտակ։ Ի՞նչպէս մենք կրնայինք, չերգել ու ի՞նչպէս կրնայինք քեզմով ուրախ չըլլալ...

4

Որբանոցը, ուր կ'ապրէինք, Հայոց հինաւուրց ու ցուրտ եկեղեցիին շրջափակին մէջ էր։ Գարուն ըլլալուն՝ կը պառկէինք տանիքը, բաց ու աստղազարդ երկինքին տակ։ Այն գիշերը ես ու ընկերս չքնացանք գրեթէ։ Լուսնի լոյսով ան ինծի կարդաց «Երգ Երգոց»ը ամբողջ՝ դանդաղ ու քնարական ձայնով։ Յետոյ սկըսանք խօսիլ սիրոյ մասին ու քու մասին։

Ընկերոջս համար դուն ոչ առաջինն էիր, ոչ ալ վերջինը, իսկ ինծի համար սիրոյ պարտէզին վրայ բացուող առաջին պատուհանը եղար։ Ահա թէ ինչու մինչեւ ան մոռցաւ քեզ առօրեայ կեանքին մտահոգութեանց ու աղմուկին մէջ, ընդհակառակն ես ցայգամթիթեռի մը պէս ինկայ քու լոյսիդ մէջ։ Անկէ յետոյ ամէն օր ձեր տանը առջեւէն կ'անցնէի թիթեղներովս՝ յուսալով, որ նորէն գործ մը կ'ըլլայ ու բարի ձայն մը զիս ներս կը կանչէ։ Քանի՛ անգամ կեթնած եմ ոստիկանատան պատին ու ժամերով դողդողալէն ձեր պատուհանները դիտած՝ սպասելով, որ պատուհանները բացուին ու քու պայծառ դէմքդ երեւայ։

Օրեր յետոյ միայն՝ շաբաթ երեկոյ մը զիս կանչեցիք հորէն ջուր քաշելու համար։ Հոգիս մարտի ուլի մը պէս կը ցատկէր ուրախութենէն։ Ես գիտէի, որ ամէն շաբաթ երեկոյ Հալէպի տիկինները իրենց տան սալայատակուած բակերը կը լուան, ու այն միտքը, թէ շաբաթը անգամ մը գոնէ ես պիտի կրնայի քեզ տեսնել, զիս անհունօրէն կ'երջանկացնէր։

Այնքա՜ն բարեացակամութեամբ ու մեղմօրէն կը նայէիր ինծի, որ ինձ թուեցաւ, թէ զիս տեսնելով ուրախացար։ Սկսար հետս հայերէն խօսիլ։ Կիրթ ու ճկուն հայերէն մը, որ ինծի կը յիշեցնէր մեր տունը, դպրոցը ու մայրիկս։ Քու ձայնդ կորսուած մօրս ձայնին չափ քաղցր էր, եւ քու բառերդ անոբիններուն չափ՝ նուրբ ու բարի։ Այդ վայրկեանէն իսկ ես սկսայ փնտռել ինքզինքս ու հոգիիս մէջ հին, դպրոցական փոքրիկ տղան, որ այնքա՜ն լաւ կը խօսէր հայերէնը։

Ես կ'ուզէի, որքան կարելի է շուտ, քեզի ցոյց տալ, թէ ցնցոտիներուս տակ սիրտ մը ունէի, որ կը հասկնար քեզ ու քու գեղեցկութիւնդ։ Հիմա կը զգամ, որ այն օրերուն դուն ինծմէ լաւ հասկցած էիր զիս. նայուածքիս, շարժուձեւերէս զգացած էիր այն ազնուական, մաքուր ու բանաստեղծ տղան, որ ես էի անցեալին մէջ եւ որ հիմա չեմ։

Դուն պիտի լուայիր ամբողջ բակը եւ խոհանոցին սալայատակը, իսկ ես դոյլերով ջուր պիտի կրէի։ Շաբաթ երեկոյ ըլլալուն տիրուհիդ ու իր աղջիկը դուրս եկան, հաւանաբար գացին եկեղեցի։ Տան մէջ մնացինք ես ու դուն։ Անկշռելիօրէն երջանիկ էի ես, կրնայի նայիլ քեզի երկար, առանց խանգարուելու, ու կրնայի խօսիլ քեզի. նայուածքդ այդ համարձակութիւնը կուտար ինծի։

Ու սկսանք գործի։ Դուն ներս գացիր, հագուստդ փոխեցիր ու բոպիկցար, որպէսզի կարենաս ոտքերով քարերը շփել։ Ես կը նայէի քու նուրբ ու սպիտակ ոտքերուդ հետաքրքրութեամբ, բայց առանց չարութեան։ Դուն գիտես, որ քիչ մը առնաւ տղայ եմ ես։ Առաջին անգամը չէր, որ առիթը կ'ունենայի այդ աշխատանքը ընելու, բայց ուրիշ անգամներ միշտ ալ, երբ կը տեսնէի երիտասարդ աղջիկներու մերկ ոտքերը ու սրունքները, մաքով անոնց հագուստները կը բարձրացնէի աւելի վեր, աւելի վեր, մինչեւ իրենց ազդրերուն որբ կոր ու խռովիչ սահանքները. բայց քեզ հետ այդպէս չպատահեցաւ։

(Շար. 6)

յի «Դինամօ»յի հետ Օգոստոս 29-ի մրցումը, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին մարզական թղթակիցը՝ Յ. Յակոբեան, յօղուածով մը ահազանգ կը հնչեցնէր զգուշացնելով «Արարատ»ի տղաքը Բ. դասակարգ իջնելու վտանգէն: «Երեւանցիները, - կը գրէ ան, - վճռական փուլ թեւակոխած առաջնութեան ամէն մի խաղում պէտք է լինեն աչալուրջ եւ գործեն արդիւնաւէտ, քանզի այսպիսի կորուստներով նրանք աւելի են մօտենում վտանգաւոր գօտուն: Այո՛, տագնապի կոչնակները պէտք է հնչեցնել հէնց այսօրուանից: Ուրեմն պէտք է հաւաքել ուժերը, գործել նոյնպիսի եռանդով, բայց արդիւնաւէտ՝ յատկապէս յարձակողական գծում: Իսկ՝ «Արարատ»ը այդ ամէնը իրագործելու կարողութիւն ունի»:

Ծանօթ է, որ Օգոստոս 29-ին «Արարատ» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 1 կէտով պարտութեան մատնեց Մոսկուայի «Դինամօ»ն: Սակայն, աւելա չէր նշանակեր անպայման» որ «Արարատ»ի տղաքը լըսած էին «Սովետական Հայաստան»ի մարզական թղթակիցին հնչեցուցած ահազանգը: Փա՛ստ՝ Սեպտեմբեր 1-ին Երեւանցիները կրած ծանր պարտութիւնը Տաշքենդի մէջ, տեղւոյն Պախտակորէն (3 - 0): Ի դէպ, Տաշքենդցիները, երթի մրցաշարքին, 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթած էին «Արարատ»ի, Երեւանի մէջ:

«Արարատ» յառաջիկայ եօթը հանդիպումներէն երեքը կ'ունենայ իր դաշտին վրայ, չորսը՝ մրցակիցին: Ինչ կը վերաբերի դասաւորման ներկայ պատկերին, պէտք է նշել որ «Արարատ» 23 կէտով 13-րդ դիրքի վրայ գտնուելով հանդերձ, թէեւ քիչ մը հեռուէն, միշտ կրնայ ենթակայ ըլլալ Բ. դասակարգ իջնելու վըտանգին: Բացատրենք. ըստ կանոնի՝ մասնակցող 18 խումբերէն, դասաւորման վերջին երկու տեղերը գրաւող զոյգ խումբերը դուրս մնալով բարձրագոյն լիկայէն՝ կ'իջնեն Բ. դասակարգ: Արդ, «Արարատ» 13-րդ է յայժմ, իսկ իրեն հետեւող խումբերը՝ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ները՝ համապատասխանաբար 3 եւ 4 կէտերու տարբերութիւն մը ունին, իսկ Քութայիսի «Տորպեդօ»ն՝ 6 կէտ: Միակ խումբը, որ ոչ մէկ վըտանգ կրնայ սպառնալ «Արարատ»ի Քիշնեւի «Նիստրու»ն է, որ 9 կէտով գրաւելով վերջին տեղը, արդէն իսկ «ապահոված է» Բ. դասակարգ իջնելու տոմսը: Այս «էջք»ին երկրորդ թեկնածուն յայժմ Քութայիսի «Տորպեդօ»ն է, 17 կէտով: Ուրեմն, ինչպէս կը տեսնուի այս քանի մը տուեալներէն, Բ. դասակարգ իջնելու թեկնածուներու ցանկին մէջ կը գտնուի «Արարատ», թէեւ յարաբերաբար հանգիստ դիրքի վրայ:

Սակայն թողունք յոռետեսութիւնը եւ յուսանք որ հազարաւոր երկրպագուներու ակնկալութիւնները ի դերեւ չելլեն եւ «Արարատ», հրաշքի գնով իսկ, մրցաշարքը աւարտէ ոչ թէ վերջին ութեակին մէջ, այլ՝ առաջին տասնեակին շարքին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ.ի Տան պաշտօնական բացումը կատարուած է Օգոստոս 21-ին, շուրջ 2500 հոգիի ներկայութեամբ, որոնց կարգին՝ Արժանթինի Հայոց առաջնորդ Գրիգորիս վրդ. Բունիաթեան, Պրազիլիոյ թեմի առաջնորդական տեղապահ Տաթեւ Ծ. վրդ. Ղարիպեան, Հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Վարդան Եպիսկ. Պօղոսեան, քաղաքապետին եւ ոստիկանապետին ներկայացուցիչները, եւ զանազան շրջաններէ պատուիրակութիւններ: Հանդիսութիւնը վարած է «Արմենիա»ի սպաներէն բաժնի խմբագիրը՝ Ռուբէն Մոզեան: Խօսք առած են՝ յանուն Շինութեան Ցանձնախումբին՝ ճարտ. Գարլոս Մարգարեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի՝ տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեան, նոտար տոքթ. Ֆերնանտօ Փունթա, Պուէնոս Այրէսի քաղաքապետարանի Ա. քարտուղար Վիթօ Անչիէրի եւ Սան Փաւլոյի Քլուպ Արմենիոյի նախագահը՝ Փանոս Ներսէսեան: Արարողութիւնը ուղղակի սփռուած է էլ Մունտօ ձայնասփիւռէն: Տան երկու յարկաբաժինները կոչուած են բարերարին՝ ողբացեալ Պօղոս Արզումանեանի անունով: Տունը հինգ հազար քառ. մեթր շինութիւն մըն է, բաժնուած՝ ընդհանուր երկու մասերու: Առաջին մասը ունի եօթը յարկաբաժիններ՝ ընդարձակ սրահ մը, առօրեայ հաւաքավայր մը, ճաշասրահ մը, գրասենեակներ եւ ժողովասրահներ, «Արմենիա» թերթի խմբագրատուն եւ գրադարան, ընդունելութեան սրահ մը, եւ թատերական սրահ մը: Երկրորդ մասը ունի հանդերձարան մը, աւազան մը եւ մարզական աւան մը: Վերջերս գնուած է նաեւ շէնքի կողքին գտնուող 560 քառ. մեթր հողամաս մը, որ պիտի վերածուի բացօթեայ զբօսավայրի եւ մանուկներու խաղավայրի:

×

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Օգոստոս 1-ին, մեռած է ընկերուհի Պերճուհի Ճամճեան: Ծնած էր 1923-ին՝ Պուքրէշ, գործօն անդամուհիներէն եղած է Րաֆֆի Մշակութային Միութեան: 1964-ին ընտանեօք անցած է Միացեալ - Նահանգներ եւ հաստատուած Նիւ Եորք: 1968-ին միացած է Հ. Յ. Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէութեան: Թաղումը կատարուած է Օգոստոս 2-ին: Գերեզմանատունը, դամբանականներ խօսած են Մուշեղ քհնյ. Տէր - Գալուստեան, ընկ. Գրիգոր Գուլեան եւ ընկ. Հրանդ Մարգարեան:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍ վերադարձած է (Օգոստոս 20-ին) Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ հովուապետական այցելութեամբ աւելի քան 2 ամիս է կը գտնուէր Մ. Նահանգներ եւ Քանատա: Պէյրութի օդակայանը Հայրապետը դիմաւորած են Կաթողիկոսական Ընդհ. Փոխանորդ Արտաւազդ Արք. Թըրթըռեան, Ազգային Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Խաչիկ Պապիկեան, միաբան հայրեր, քահանայից դասը եւ Ազգ. Իշխանութեանց ներկայացուցիչներ: Գարեգին Բ. յայտարարութեամբ մը, չեշտած է, թէ Ամերիկացիներու մօտ՝ նախագահ Ճեմայէլի եւ Լիբանանեան իշխանութեան զօրավիգ կենալու տրամադրութիւն գըտած է, եւ յոյս յայտնած որ կարելի ըլլայ Լիբանանի միասնականութիւնը պահպանել, ազգային համերաշխութեան մը հիմամբ, առանց որուն՝ արտաքին օժանդակութիւնները չեն կրնար ամբողջական արդիւնքի հասնիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳՈՐԿԻ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ (*)

Մոսկուայի Գորկի Գրականութեան Հիմնարկի գեղարուեստական թարգմանութեան ամպիոնը նոր ուսումնական տարեշրջանին կը պատրաստէ նաեւ արեւմտահայերէնէ ռուսերէն թարգմանութիւն կատարող մասնագէտներ: Այդ մասին, ամպիոնին վարիչը՝ փրոֆ. Լէւցիան Կլիմովիչ, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետեւեալը ըսած է. «մեր հիմնարկը թէեւ յիսուն տարուան պատմութիւն ունի, բայց գեղարուեստական թարգմանութեան ամպիոնը հիմնուած է աւելի ուշ՝ 1956-ին: Անցեալ տարիներու ընթացքին Խորհ. Միութեան ազգերու 34 լեզուներով ամպիոնը պատրաստած է մօտ 250 թարգմանիչներ: Մեր ամպիոնի հիմնադիր դասախօսներէն էր Յակոբ Խաչատուրեանց, որ հայ գրականութեան լաւագոյն գործերու իր թարգմանութեամբ, որոնց կարգին նաեւ Ե. Չարենցի «Երկիր Նայիրի»ն, մեծ ճանաչում ունեցած է ռուս ընթերցողի մօտ: Իրենց ուսումը Գորկի Հիմնարկը ստացած թարգմանիչներէն 19-ը՝ հայերէնէ ռուսերէն թարգմանիչներ են. այս թիւը ինքնին ցոյց կուտայ, թէ ինչ կարեւորութիւն կ'ընծայուի հայ գրականութեան թարգմանութեան: Հայ ժողովուրդի իմացական մշակոյթը, որուն ակունքները դարերու խորերէն կուգան, այնքան հարուստ է, որ մեր Հիմնարկին մէջ, աւելի տակաւին չորս տարի առաջ հայերէն - ռուսերէն թարգմանութեան առանձին խումբ մը ստեղծելու անհրաժեշտութիւն զգացուեցաւ:

«Հայ գրականութեան անքակտելի մասը կազմող արեւմտահայ գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի հայ գրականութիւնը մեծ արժէք կը ներկայացնէ եւ շատ մը անուանի վարպետ գրողներ ունի արձակի, բանաստեղծութեան եւ հրապարակագրութեան մարզերու մէջ: Անոնց գործերը, թէեւ սակաւ թարգմանութիւններով, արժանացած են համամիութենական ընթերցողներու ուշադրութեան եւ գնահատանքին: Հիմնարկի թարգմանութեան ամպիոնի նախորդ տարիներու ուսանողները արդէն թարգմանած են Դանիէլ Վարուժանի, Համաստեղի, Շահան Շահնուրի, Վահրամ Մավեանի, Արմէն Դարեանի եւ այլոց գործերը. այսուհանդերձ անհրաժեշտ նկատուեցաւ արեւմտահայերէնի թարգմանութիւն կատարող մասնագէտներու կրթութեան գործը աւելի լուրջ հիմերու վրայ դնել: Ահա թէ ինչու հայ թարգմանիչ - ուսանողներու այս տարուան խումբը (չորրորդը)՝ իր հայ երիտասարդներ, բացառապէս արեւմտահայերէնով գրուած գրականութեամբ պիտի զբաղի: Ուսման տեւողութիւնը թարգմանչական բաժնին մէջ հինգ տարի է: Ուսումնական յայտագրին մէջ կան նաեւ ընդհանուր բանասիրական նիւթեր, թարգմանութեան տեսութիւն, ժողովրդական բանահիւսութիւն, ազգային մշակոյթի ընդհանուր պատմութիւն: Հայ ուսանողները, օրինակ, պիտի ուսումնասիրեն հայ գրականութեան պատմութիւնը, հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, հայ իմացական մշակոյթի պատմութիւնը՝ Հայաստանի թէ Սփիւռքի:

«Մենք դժուար թէ կարենայինք նման ամպիոն հիմնել, առանց Հայաստանի օգնութեան: Օգնութիւն մը՝ զոր մենք կը ստանանք հայ անուանի գրողներէ, գիտնականներէ: Մեր մօտ դասախօսութիւններ կը կարդան մասնագէտներ՝ Մոսկուա բնակող, ինչպէս նաեւ հրաւիրեալներ Հայաստանէն եւ այլ հանրապետութիւններէ: Տարիներ դասախօսած է Յակոբ Սալախեան: 1960-ական թուականներուն ուսանած եւ աւարտելէ ետք դասախօսած է Պարոյր Սեւակ: Ամպիոնի ներկայ աշխատակիցներէն է բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Աբրահամ Ալիքեան: Կը յուսանք, որ քանի մը տարի ետք մեր Հիմնարկի շրջանաւարտ թարգմանիչները ռուսերէն լեզուով ընթերցողին կը ներկայացնեն արեւմտահայ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի հայ գրականութեան լաւագոյն գործերը:

(*) Լուրը տուած էինք «Յառաջ»ի Յունիս 9-ի թիւով: Ներկայիս՝ մանրամասնութիւններ:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Երկու սկովտացի լեռնագնացներ սոսկալի փոթորիկի մը կը բռնուին: Կը յաջողին ապաստանարան մը գտնել, ուր կը ստիպուին մնալ չորս օր, ցուրտէն սառած, անօթի, գրեթէ կիսամեռ, ի զուր սպասելով օգնութեան:

Յանկարծ դուռը կը զարնուի.

- Ո՞վ է, կը յաջողի հարցնել Սկովտացիներէն մին:

- Կարմիր Խաչը:

- Մենք արդէն տուած ենք...

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Դուք մինչեւ հիմա ի՞նչպէս ապրած էիք, օրիորդ, երբեք խորհա՞ծ էիք թէ ձերինէն տարբեր եղանակով մը պէտք է ապրիլ, ապա թէ ոչ չարժեր ապրիլ: Ո՛չ, անշուշտ. բայց հիմա կը մտածէք, կը զգաք զանիկա: Եւ դուք արժանի էիք կեանքի այս փոփոխութեան եւ անոր հետեւանքներուն, որոնցմէ շատը դեռ ձեզի համար անծանօթ բաներ են, բայց որոնց վերջապէս պիտի ծանօթանաք ... եւ իմ միջոցաւ...

Յետոյ ընդհատելով, խոհուն, մտածկոտ երեւոյթով մը կանգ կ'առնէր՝ ակնարկը տարտամ եւ անորոշ, հեռաւորութիւններու վրայ իբր թէ թափառկոտ ... ու վերսկսելով, աւելի մօտենալով աղջըկանը եւ անոր մէկ ձեռքը բռնելով, մըտերմական ու մեղմ թոնով մը.

- Սոֆի, առաջին վայրկեանէն որ քեզ տեսայ, անդիմադրելի համակրութիւն մը զգացի .. վիճակդ գութս շարժեց. ուզեցի որ փոխուի ան ... ու փոխուեցաւ, եւ դեռ շատ պիտի փոխուի ... միայն թէ, միայն թէ...

Աղջիկը, որուն հոգին կը սարսռար այս սրտապատառ տեսարաններուն առջեւ, չէր գիտեր ի՛նչ պատասխանէր ամիրայի մը թոռան այդ գթալից ու համակրալից արտայայտութիւններուն, ու իր անոյշ մելամաղձոտ նայուածքո՛վը աւելի կը խօսէր քան վարդ շրթներովը:

Անշուշտ սիրոյ բացարձակ յայտարարութիւնը չէր սակայն. բայց այսքանն իսկ բաւական էր որպէսզի Սոֆի, հրճուանքէն խելայեղ, սրտատրոփ, քանի մը օր առոր գինովութեանը տակ ապրէր՝ ենթադրութիւններու տատանումէն ալեկոծ, երիտասարդին մերթ շա՛տ պայմանադրական, գրեթէ պաշտօնական կեցուածքին առջեւ բոլորովին վարանոտ: Իր մատղաշ ու անփորձ մտքին մէջ կ'ուզէր իրարու հետ հաշտեցնել տոքթորին վարմունքներուն հակասականութիւնը: Հիմակուընէ իսկ՝ սիրոյ անվերապահ ու անկեղծ յառնութեան անուշութիւնը չխմած, անոր տառապանքի եւ դառնութեան բաժինը կը սկսէր ապրիլ: Երիտասարդին սողոսկող, պատիպատ, մերթ քծնող, դիւրահաղորդ, մերթ պաղ, գըրեթէ խոժոռ վարմունքը, իր մտքի, երեւակայութեան խոյանքներուն մէջ յեղակարծ կասումներ կը պատճառէր, որոնք ուժգնօրէն կը ցնցէին գլուխը, տխրութեան, յուսահատութեան տագնապներու կը մատնէին: Հակազդեցութեամբ մը, այդ տագնապներուն հանդարտութենէն յետոյ, իր մէջ կը զգար սիրոյ հրդեհին արծարծուիլը, անոր կապանքներուն մէջ աւելի՛ եւ աւելի կաշկանդուիլը: Կը սիրէր այդ տարօրինակ մարդը, անոր խենթ բայց վսեմ շարժումները, անոր յայտնած անսովոր, ծայրայեղ, գայթակղեցուցիչ, գաղափարները, որոնք այնքան խորունկ տպաւորութիւն մը կը ձգէին իր վրայ, անոր յանկարծական պայթումները՝ չանթարձակ նայուածքներով, գլխի հերարձակ տատանումներով, անոր խօսուածքը, անոր ժպիտը, անոր վրայ ամէն բան:

Անոր ընկերակցութեամբը անցուցած վայրկեանները երջանկութեան եւ յուզմունքի վայրկեաններ էին: Ամէն օր, գըրեթէ ամէն ժամ վերաջպէս կ'ուզէր տեսնել անոր սիրոյն մերկապարանոց ու ազմըկալի յայտնութիւնը, որ չէր գար սակայն, հեռուէն միայն երեւնալով, պըտըտելով, յամենալով: Աւելա կը շարշարէր գլուխը, այս անհասկնալի ու երկարատեւ յետաձգումը կը սեղմէր իր հոգին, ու լացի տագնապներու կը մղէր, իր սենեակին մէջ, առանձին, պատուհանին առջեւ կանգնած: Երբեմն, երիտասարդը, խանդավառ խելացնոր, գինով, աղջկան ձեռքը բռնած՝ կը կենար մէկէնիմէկ, դէմքի արտայայտութեան յեղակարծ փոփոխութեամբ, նայուածքի խոժոռումով, լուռ, ահաւոր: Ու կը ձըգէր կը հեռանար անխօսուկ եւ մտածկոտ, կարծես զղջալով իր տկարութեանը վրայ: Այս տեսարանները, կրկնուելով յաճախակի, տեսակ մը ջղային դըրութիւն ստեղծեցին աղջկան վրայ:

(Շար. 140)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՏԷՍԻՆ. - Այրի Տիկին Հոփփիմէ Գըրիգորեան Կարապետ Պօտուրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կէանիէ 500 Ֆ., Տիկին Ջրջրեան 500 Ֆ., Տիկին Աննա Գարագայեան 300 Ֆ.:

×

Այրի Տիկին Ազատնի Թադւորեան 500 դպրոցին եւ 500 Ֆ. Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ նուիրած է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
ռիւ տը լա Տէփանս, Իսի

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՎԻԼՕ - Ս. ՆՇԱՆ
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՕԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ա. Ցանկ

Պ. Ժագ Տէյիրմէնճեան, Պ. Կարպիս Ջատէեան, Պ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան, Ոմն (Ժընեւ), Հրանդ Դիլպեան ընտանիք 10.000-ական Ֆ., Տիկին Ազատնի Մուրատեան 7.000 Ֆ., Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Պ. Արման Պահատուրեան 5.000-ական Ֆ., «Ասպրիս» հաստատութիւն 4.000 Ֆ., Պ. Գէորգ Եանեան, Պ. Սէրժ Պահատուրեան, Պ. Տէր - Թորոսեան, Պ. Գործունեան, Պ. Յակոբ Գասպարեան, Պ. Սանճեան 2.000-ական Ֆ., Պ. Ժիրայր Յովակիմեան, Պ. Մ. Շելեֆեան (Ժընեւ) 1600-ական Ֆ., Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ վարչութիւն 1100 Ֆ.:

(Շար.)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Զորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance
de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERS (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do	TCHAIKOWSKI
Concerto pour violoncelle	KHATCHATOURIAN
Concerto pour violon	KHATCHATOURIAN

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F.N.A.C. — tél. 91-30 62

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille. tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուխտաւորներու մասնակցութեամբ ... ռէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12, տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Կիրակի Սեպտեմբեր 11-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 16.30-ին տեղի պիտի ունենայ Թափօր - Անդաստան:

× Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12: Յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Երեկոյեան ժամը 17-ին տեղի կ'ունենայ Թափօր - Անդաստան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին

ի նպաստ հայ վարժարաններու:

ՃԱՇ

Համախորհրդակցական Միութեան, Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշասեղան մը ի պատիւ Վալանսի մասնաճիւղի Խարբերդցի տարեցներուն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, կէսօր, ժամը 12-ին, Վալանսի Հայ Բարեգործական Միութեան Հիւսիսեան սրահը, Ռիւ Ֆավանթին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դըպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Ըլմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն ըսկըսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի վերամուտը՝ այս Երկուշաբթի Սեպտ. 12:

×

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ կրթարանի Մանկապարտէզը կը վերաբացուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին առաւօտեան ժամը 9-ին:

Հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսուին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել՝

ECOLE St. MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
tél. 378 - 92 - 91

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
9
VENDREDI
9 SEPTEMBRE
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.519

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.519

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԹԻՐԱԽԸ՝ ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ

3 ՄԵՌԵԱԼ

ՇԷՅՍՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

———×———

Չորեքշաբթի օր, երեք Ֆրանսացի զինուորականներ սպաննուեցան Պէյրութ եւ այս անգամ, Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը՝ Շէյսոն, բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցաւ, շեշտելով նախ թէ զինուած կամ շփոթութեան զոհ չեն գացած Ֆրանսացիները, այլ ուղղակի թիրախ եղած են: Ֆրանսացիք թիրախ են տիւրզիներուն, այսինքն՝ Սուրիոյ եւ ասիկա այնքան յստակ է Ֆրանսայի նախարարին համար, որ իբրեւ փաստ ալ, կը յայտնէ թէ բաւած է որ հեռաձայնէ Դամասկոս, սուրիացի իր պաշտօնակցին որպէսզի Ֆրանսացիներուն դէմ ամբաստանութիւնը դադրի: «Սոճիներու բնակութիւնը» (ռեզիտանս տէ փէն) ուր է նաեւ Ֆրանսայի դեսպանատունը, կը գտնուի արեւմտեան - Պէյրութ հսկայ պարտէզի մը ծոցը եւ, կ'ըսէ Շէյսոն, կարելի չէ շփոթել որեւէ այլ նշանակէտի հետ: Ուրեմն պէտք է ծանօթ ըլլայ, որ խաղաղութեան այս զինուորները կրնան կրակել ալ, եթէ այս ընթացքը շարունակուի: Ֆրանսայինները զարնելը այնքան բացայայտ եղած է, որ անկախ վերոյիշեալ երեք զինուորականներէն (մէկը՝ գնդապետ), Շաթիլայի կողմն ալ ֆրանսացի չորս լէգէոնականներ վիրաւորուած են, լեռնէն նետուած հրագունդերէ:

Չորեքշաբթի առտու, Նախարարաց հերթական խորհուրդին նիստին ընթացքին է, որ հասած է Ֆրանսացի զինուորականներուն, որոնց մէջ՝ գնդապետ Սէյէրի, մահուան լուրը եւ այդ պահուն իսկ է, որ Շէյսոն ձգած է ժողովը եւ փութացած հեռաձայնին, անմիջապէս յարաբերութեան մէջ մտնելու համար սուրիական իշխանութեանց հետ: Քիչ ետք, Պաշտպանութեան Նախարար՝ Էռնիւ, աւելի «պատերազմական» լեզու մը գործածած է, յայտարարելով թէ Ֆրանսական օդուժը հրահանգ ստացած էր քարուքանդ ընելու հրետանիները, եթէ կրակը չդադրի: Ներկայիս Ֆրանսական Ֆոշ օդանաւատար ռազմանաւը երեք ռմբակործիչ սիւփէր - էթանտարով Պէյրութի բացն է:

Այս անգամ տիւրզի - քրիստոնեայ բախումները ունենալով իբրեւ մեկնակէտ, վախ կայ նաեւ որ կռիւները միջազգային բնոյթ առնեն: Լիբանանի կառավարութիւնը դիմած է բազմազգեան ուժերու Պետութեանց, (Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգներ, Իտալիա), որպէսզի իրենց դերը փոխեն եւ դիրք բռնեն այն գիծերուն վրայ, որոնք իսրայէլեան բանակին կողմէ գրաւուած էին, մինչեւ կիրակի:

× Մէկ տարուան մէջ, 16 Ֆրանսացի զոհ գացած է Լիբանան (վայրաշուներու զօրաբաժինէն), ինչ որ «հանդուրժելիին սահմանը» կը նկատուի Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտնած է թէ որոշած է գնել կամ ի հարկին շինել Ֆ. 16 ամերիկեան պատերազմական օդանաւեր, արդիականացնելու համար իր օդուժը: Նախատեսուած է 160 օդանաւի գնումը, ինչ որ 4 միլիառ տոլարի արժէք ունի (վճարելի տասը տարուան վրայ):

ԹԵՀՐԱՆԻ ահաբեկչական արարքը, ուրու մասին գրած էինք երէկ, ստանձնուեր է Օրլի խմբակին կողմէ: Ծանօթ է, որ Ֆրանսական դեսպանատան մէկ կառքն էր, որ թակարդուած էր: Դրուած երկու ռումբերէն, մէկը միայն պայթած է եւ դեսպանատան երկու կին պաշտօնեաները թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Կը կարծուի որ, ըստ վիրաւորուած կիներէն մէկո՛ւն գրացիին վկայութեան, նախորդ իրիկունը երեք անծանօթներ մօտեցած են իր կառատան, յետոյ խոյս տուած, երբ դրացին միջամտած է: Ֆրանսական դեսպանատան աղբիւրներու համաձայն՝ «երկու պայթուցիկները մեռցնելու նպատակ ունէին եւ ոչ թէ՝ ազդարարելու»: Վարորդին նստարանին տակ դրուած էին: «Լիպերասիոն»ն է, որ ամէնէն լայն տեղը կու տայ լուրին, այլ մանրամասնութիւններով: Կը գրէ թէ արարքը, յանուն Օրլիի ստանձնող անանուն խօսակիցը ըսած է. - «Երբ, կրնանք ռումբ մը դնել դիւանագէտի մը կառքը, կրնանք նաեւ ռումբ մը դնել որ 1, 2, 3 դիւանագէտ սպաննէ: Աշխարհ կը տեսնէ, քանի մը օրէն թէ ի՛նչ ճակատագիր վճռած ենք Ֆրանսական վարչակարգին համար, եւն, եւն.»: Լիպերասիոն ապա, ըստ երեւոյթին, բաւական «լաւատեղեակ», կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ-ի ներքին պառակտումին վրայ եւ հաշուեյարդարներուն, ի մասնաւորի Յակոբ Յակոբեան - Մոնթէ Մելքոնեան (Կիրկիւռ) հակամարտութեան:

ԱՏԱՆԱՅԻ զինուորական դատարանը մահուան դատապարտած է, ծայրայեղ - ձախ ժողովրդական ազատագրութեան Շարժումի երեք անդամներ: Ամբաստանութիւնն էր. - «զինեալ փորձ՝ պրոլետարիատի մենատիրութեան մարքս - լենինեան վարչակարգի մը հաստատման համար»:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Գրոմիկօ վրկին պնդեց որ քորէական ճամբորդատար օդանաւը լրտեսական պաշտօն ունէր եւ լրտեսակ պէտք է ըլլայ, բոլոր անոնց որոնք խորհրդային սահմանը կը բռնաբարեն, թէ ամէն վտանգի կրնան ենթակայ ըլլալ: Խորհ. Միութեան դէմ օդաչուներու պօյքոթի որոշումը կը ծաւալի եւ շարժումին միացած են նաեւ Ֆրանսացի օդաչուները, բայց հաւանական չէ որ էռ - Ֆրանս համակերպի: Շաբաթը ութ թռիչք կայ դէպի Մոսկուա:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՈՒԹԻՆ 70 հազար դպրոցական հաստատութեանց մէջ, մուտք գործեցին 12.279.500 աշակերտներ, 29 հազար աւելի՝ բաղդատմամբ անցեալ տարուան: Նման վերամուտ մըն ալ կատարուած է Խորհ. Միութիւն, Սեպտեմբեր 1-ին: 45 միլիոն աշակերտ դպրոց գացած կամ վերադարձած են: 50 լեզուներով շարադրուած 185 միլիոն դասագիրքեր ձրի պիտի բաժնուին, առաջին անգամ ըլլալով: Այս տարուան ուսման ծրագրին վրայ աւելցած են երկու նոր նիւթեր՝ առողջապահական եւ սեռային դաստիարակութիւն եւ խաղաղութեան դասընթացք: Առաջին նիւթին նպատակն է կասեցնել ապահարզանները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանրային կարծիքի քննութիւն մը ցոյց կու տայ որ Ֆրանսացիներուն 51%-ը, կ'ուզէ որ գաղթող աշխատողները իրենց երկիրը վերադառնան: Այս առթիւ նախարարապետը պատասխանած է, ըսելով թէ՝ «Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան մը այս քիչէ կարծիքը չի նշանակեր թէ ճիշդ գաղափար մըն է»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՆ ԹԵՐԹԵՐ

———×———

Ա.

Օրաթերթերու ու պարբերաթերթերու առատութեան սա դարուն չեմ կրնար գիտնալ անշուշտ որ ընթերցողներու քանի՞ տոկոսը սովորութիւնն ունի թերթ պահելու: Ամէն օր աշխարհի բոլոր տուներէն ներս անհամար թերթեր մուտք կը գործեն: Քանի մը ժամ ձեռքէ ձեռք կը պտըտին, կը կարդացուին, յետոյ անկիւն մը կը նետուին: Մարդոց քանի՞ տոկոսը, թերթ մը կարդալէ վերջ, աղբանոց չի նետեր զայն ու կը պահէ: Գիտեմ որ պահողներ կան: Նոյնիսկ եթէ ծայրէ ի ծայր կարդացած են, կարդալիք նոր բան մը չունին այդ թերթին մէջ, կը պահեն, Նոյնիսկ եթէ այդ թերթին մէջ պահուելու, ապագային կրկին կարդացուելու արժանի ոչինչ գտած են, կը պահեն: Կը պահեն հաւաքածոյ կազմելու բծախնդրութեամբ:

Եթէ տան մէջ ունիք այդպիսի հինցած, իրենց ամբողջ այժմէականութիւնը կորսնցուցած թերթեր, եւ եթէ երբեմն պատահմամբ աչք մը կը նետէք անոնց վրայ, դէմ յանդիման պիտի մնաք շատ բաներու հետ, որոնք կրնան ձեզ ցնցել, ձեզի զարմանք պատճառել, ձեզ մղել անսովոր խորհրդածութիւններու: Այն ատեն կրնաք թերեւս մտածել թէ որքան օգտակար է երբեմն պահել օրուան թերթերը ու զանոնք նոր արժեւորումի ենթարկել քանի մը ամիս, նոյնիսկ քանի մը տարի վերջ:

×

Անգամ մը Քիլիոսի ծովեզերեայ ափերուն վրայ փիքնիքի գացած էինք: Ծով մտանք, ճաշեցինք, հանգչեցանք, զուարճացանք: Ծովեզերքը լեցուն էր տեղացի ու օտար այցելուներով: Մեր մօտ ալ ամերիկացի ընտանիք մը տեղ գրաւած էր: Իրիկուան դէմ անոնք կանուխ մեկնեցան: Տեսայ որ աթոռի մը վրայ ձգած էին անգլերէն թերթ մը: Ուաշինկթըն փօ՞սթ, թէ Նիւ Եորք Թայմզ, չեմ յիշեր: Գացի վերցուցի թերթը, սկսայ ակնարկ մը պտըտցնել վրան ու թղթատել անոր անվերջանալի էջերը: Առաջին էջին վրայ, գլխաւոր նիւթերու բաժնին մէջ, Ամերիկայի նախկին փոխ - նախագահին մէկ լուսանկարը կար: Քիչ անդին մանրամասնութիւններ կը տրուէին Պէյրութի մէջ վերսկսող ծանր բախումներու մասին: Դարձեալ նոր ռումբ մը պայթած էր Լոնտոնի մէջ եւ ԻՌԱ ըստանձնած էր պատասխանատուութիւնը: Թերթին վարի անկիւնն ալ կը տեսնուէր Ամերիկայի Արտաքին նախկին Նախարարը, որ կը սեղմէր Միջին - Արեւելեան երկիրներէն մէկուն Նախագահին ձեռքը: Այս վերջին լուսանկարը զարմանք պատճառեց ինծի եւ խկոյն նայեցայ թերթին թուականին: Ճիշդ մէկ տարուան հնութիւն ունէր այդ թերթը: Հոն բերուած էր ուրեմն ոչ թէ կարդացուելու համար, այլ թերեւս որպէս փաթթոց, որպէս ծրարումի թուղթ:

Ոչ միայն յուսախաբ չեղայ, այլ ընդհակառակն մեծ հետաքրքրութեամբ շարունակեցի ակնարկս պտըտցնել անոր էջերուն վրայ: Կարեւոր նորութիւն մը չէր թերեւս, բայց անգամ մը եւս կ'անդրադառնայի կէտի մը. մարդիկ կ'անցնին կ'երթան, բայց կռիւները կը շարունակուին: Սա փոխ - նախագահները, սա Արտաքին Նախարարները, որոնք երկար տարիներ աշխարհի ու իրենց երկրին ճակատագիրը պահած էին իրենց ձեռքերուն մէջ, հիմա դարձած էին սովորական մարդիկ: Եթէ փողոցը հանդիպէիր անոնց, հազիւ հետաքրքիր նայուածք մը կը նետէիր իրենց վրայ: Մինչդեռ դեռ տարի մը առաջ օրուան բոլոր թերթերը անոնց լուսանկարներով կը լեցուէին ամէն օր: Ամէն օր շռնդալից յայտարարութիւններ կ'ընէին անոնք հոս ու հոն: Իրենց ըսածներէն ու չըսածներէն հարիւր տեսակ իմաստներ կը հանուէին քաղաքական դէտերու կողմէ: Անոնք կը խօսէին ապագայ ծրագիրներու մասին, խոստումներ կ'ընէին, կամ սպառնալիքներ կը տեղացնէին:

Բայց ինչ որ շահեկան էր, այն էր թէ ես թերեւս դեռ տասը վայրկեան կրնայի թերթը օրուան թերթը կարծելով կարդալ շարունակել, եթէ զարմանք պատճառած չըլլային պաշտօնազուրկ եղած քաղաքական մարդոց լուսանկարներուն ներկայութիւնը թերթին մէջ: Չէ՞ որ Պէյրութի մէջ բախումները կը շարունակուէին միշտ, չէ՞ որ Լոնտոնի մէջ ալ ամէն վայրկեան ռումբ մը կրնար պայթիլ: Մէկը եթէ մասնագէտ չէ քաղաքական անցուդարձերու, եթէ շատ չէ խորացած միջազգային քաղաքական շարժումներու մանրամասնութիւններուն մէջ, կրնայ հանգստօրէն իրարու հետ շփոթել մէկ տարի առաջ պատահած դէպքերը այսօր պատահած կարգ մը դէպքերու հետ: Օրուան լուրերուն մէջէն վերցուցէք քաղաքական գործիչներուն կամ քաղաքներուն, վայրերուն ու հերոսներուն անունները, ամէնէն հին լուրն անգամ կրնաք նոր նկատել, կամ ամէնէն նոր լուրին մէջ անգամ կրնաք հին լուրի մը կրկնութիւնը տեսնել:

Եթէ հին, հինգ տարի հինցած, տասը տարի հինցած թերթի մը նայիք, այո՛, պիտի զարմանաք որ աշխարհի տագնապները, ձգտեալ վիճակները, ինչ - ինչ բախումներ, տարակարծութիւններ ու հակամարտութիւններ որքան երկար կը տեւեն ու անոնց դիմաց որքան կարճ է մարդոց, մանաւանդ քաղաքական մարդոց կեանքը: Ամէն մէկ տագնապ քանի՞ նախագահ, քանի՞ փոխ - նախագահ, քանի՞ Արտաքին Նախարար կը մաշեցնէ: Տասը տարուան մէջ քանի՞ներ առաջ մը նման կը սահին կ'երթան առանց հետք մը ձգելու, առանց բան մը փոխելու իրերու ու դէպքերու ընթացքին մէջ:

Բ. Հ.

«Espoir pour les Arméniens»

———×———

Նախկին Լէ Նուվէլ Լիթեռէռ շաբաթաթերթը, զոր Ֆիլիփ Թէսոն ծախեց վերջերս, իր նոր դիմագիծով, հրապարակ ելաւ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7-ին:

Ժ. Փ. Ռոմսէ, թերթին նոր տէրը, ջնջած է նախ խորագրին ածականը եւ թերթը մկրտած միայն Լէ Նուվէլ, անոր տալով տարբեր կերպարանք մը: Մաչի ձեւին տակ է, որ լոյս տեսաւ այս նոր շրջանին առաջին թիւը եւ ուր վերոյիշեալ խորագրին տակ (յոյս՝ Հայերուն համար) քանի մը տող ալ նուիրուած է Հայերու ցեղասպանութեան: Արդարեւ, թերթը հետեւեալ տողերով կ'անդրադառնայ հարցին.

«Միացեալ ազգերը նոր ուսումնասիրութեան մը պիտի ձեռնարկեն ցեղասպանութեանց վրայ: Այս տեղեկագիրը, որ պէտք է ներկայացուի Ժընեւի մարդկային իրաւանց Յանձնախումբին, յանձնուած է անգլիացի փորձագէտի մը՝ Պէնճըմին Ուիթէքէրի, ընդհ. քարտուղար փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան Խումբին: Ցեղասպանութեանց վերաբերեալ, ՄԱԿ-ի վերջին տեղեկագրին մէջ, որ 1978-ի թուականը կը կրէ, որեւէ յիշատակութիւն 1915-ի ջարդերուն, որ մէկուկէս միլիոն հայ զոհ պատճառեց, ջնջուած էր, Թուրքիոյ ճնշումին տակ»:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄ

Ակներեւ հայոց գրութիւն մը լոյս կը տեսնէ, վերոյիշեալ խորագիրով, Սով. Գրականութիւն ամսագիրին մէջ: Հեղինակը՝ Բակուր Կարապետեան, ինչպէս կը հասկցուի գրութեան որոշ տողերէն, Ղարաբաղցի է: Կ'այցելէ իր ծննդավայրը եւ կը շրջագայի զանազան վայրեր: Պատմութեան հետքերուն կը հետեւի:

Ակնարկին հեղինակին գրութիւնը ձեւով մը կը պարզէ Ղարաբաղի հայկական պատմական յուշարձաններուն այժմու տխուր պատկերը: Բացայայտ իրողութիւնը կը մնայ ան, որ Ատրպէյճան տասնեակ տարիներէ ի վեր, այլազան ճամբաներով եւ միջոցներով, կ'աշխատի ջնջել Հայաստանի հողամասին անբաժան շրջաններէն մէկը կազմող Ղարաբաղի հայկական դիմագիծը: Բացուեիր այս քաղաքականութիւնը կ'իրագործէ խորամանկ ուղիներով, ինչպէս, օրինակ, ջրբատարներու, ճամբաներու շինութեան անհարկի ձգձգում, հաւանական հանքավայրեր օգտագործելու մտացածին ծրագիրներ, - որոնց հետեւանքով հայաբնակ վայրերու պարպում, - պատմական յուշարձաններու քանդում պայթուցիկներով եւայլն: Անդին, գիւղէ տեղափոխուած հայ բնտանիքներուն տեղերը անմիջապէս Ազերիներ, այսինքն՝ ատրպէյճանցի Թուրքեր տուն տեղ կ'ըլլան (Նոյն երեւոյթը նկատելի կը մնայ նոյնիսկ Զանգեզուրի որոշ շրջաններուն մէջ, Հայաստան):

Բայց առաւել պերճախօս կը դառնան, - անուղղակի կերպով, - Բ. Կարապետեանի արձանագրութիւնները՝ տպաւորութիւններու եւ հաստատումներու ճամբով: Կը մէջբերենք ատոնցմէ մէկ քանին:

. . Տօնաշէնը, կը գրէ ան, երեք թաղամաս ունի: Կիէտին Կիւնէր Թաղամասին մէջ գիւղ արդէն գոյութիւն չունի: Հոս, ներկայիս, միայն անասնապահներ կան: Մինդեչաուրի եւ մօտակայ քաղաքներուն կառոյցները 50 - 60-ական թուականներուն վերջնականապէս կը քայքայեն լեռնային գիւղերուն մէկ մասը: Տօնաշէնի մօտ գտնուող Դաստանակերտը, որ կը գտնուի անտառին մէջ, այսօր զարմանք կը պատճառէ իր ամայութեամբ: Վերջին ընտանիքը գիւղէն կը հեռանայ տասը տարի առաջ: Խնձորի եւ տանձի պտղատանները՝ բերքով լեցուած, կարօտ կը մնան մարդոց ձեռքերուն: ... Այստեղ վճռորոշ էր նաեւ գոնէ տանելի ճանապարհի բացակայութիւնը:

... Հեղինակը կ'այցելէ Դարպասներ կոչուած վայրը, որ կ'անմահացնէ ԺԳ. դարու Խաչէնի անուանի իշխան Հասան - Ջալալի աղջկան՝ Ռուզաքանի անունը: Իշխանուհին, ի սէր իր հայրենիքին փրկութեան, յանձն կ'առնէ կինը դառնալ Մոնկոլներու զօրավար Չարմաղարի զաւակին՝ քրիստոնէութեան հաւատքին յարած Բորա - Նոյինի: Բ. Կարապետեան այս առթիւ կը գրէ, թէ Ղարաբաղի մէջ շատ են «քանդուած եկեղեցի» կոչուող տեղանունները: Ապա կ'աւելցնէ՝ Առաւել ցաւալի է, երբ հին յուշարձաններր նման ճակատագրի են արժանանում հէնց մեր ժամանակակիցների ձեռքերով:

Հայե՞ր թէ Ազերիներ են նմանօրինակ յուշարձանները, - առաւելաբար եկեղեցիներ, վանքեր, - քանդողները, ներկայ օրերուն: Այս հարցումին պատասխանը հաւանաբար կարելի կ'ըլլայ գտնել հեղինակին հետեւեալ տողերուն մէջ:

Դարպասների եկեղեցին աւերուած վիճակում էր: Ուղեկիցս ասաց, որ ոսկի փնտռելու նպատակով վերջերս են պայթեցրել այն: Անտառի մէջ գտայ նակատքարի մի քանի բեկորներ: Պահպանուել էր Հայոց ՈՂԴ թուագրութիւնը, որը համապատասխանում է 1241 թուականին: Տեղահան արուած ու ջարդուած էին շրջապատի համարեա բոլոր խաչքարերը: Նման ցաւալի դէպքերի ականատես եմ եղել նաեւ Հաթերքի մօտ Մատուռաբլուր ու Սարուշէն կոչուող հինաւուրց տեղանքում: Այստեղ արդէն պայթուցիկ նիւթերը փոխարինուել են բուլդոզերներով, որոնք աւերել են թ'է կառոյցները եւ թ'է խաչքարերը: Իսկ չէ՞ որ ոսկու ոչ մի քանակով չես փոխհատուցի խաչքարի արժէքը: Վախենալով, որ յաջորդ անգամ արդէն ամէն ինչ կործանուած կը գտնեմ, յուսանկարեցի բոլոր կանգուն ու կիսաքանդ շինութիւնները եւ խաչքարերը ... նայում եմ աւերուած շինութիւններին, գերեզմաններին, ու ականջիս կրկին հընչում է Գանձասարում լսածս ողբը, որն աւելի շատ յիշեցնում էր քարաբեկորներին մնացած օգնութիւն հայցող աղիողորմ ճիչեր ...

... Մարտակերտէն Ստեփանակերտ տանող ճամբուն աջ եզրին, Խաչէնագետին չհասած, տարօրինակ գերեզմանաքարեր կը տեսնէ հեղինակը: Այդ յուշարձանները մեզ տանում են դէպի մեր նախնիների երկհազարամեայ հնութիւն ունեցող հեթանոսական ժամանակաշրջանը:

Գերեզմանաքարերուն վերաբերեալ կարգ մը հակիրճ նկարագրութիւններ կատարելէ ետք, Բ. Կարապետեան կ'ըսէ, թէ շատ կը հետաքրքրուի Մեծ Տիգրանի հիմնած չորս քաղաքներէն Արցախի Տիգրանակերտով, քաղաք մը, որ ըստ գրողին Ժ. դարուն արդէն իսկ գոյութիւն ունենալէ կը դադրի: Ատրպէյճանցի գիւղացիի մը կը հարցնէ, թէ արդեօք, Խաչէնի աջ ափին հին շինութիւններ կա՞ն:

- Ի հարկէ կան, կը պատասխանէ Ատրպէյճանցին, Քէօռօղլուի բերդն է:

Այն տեղը, ուր երկու հազարամեայ քաղաքն էր, վեր է ածուել քարհանքի: Վերեւից ցած գլորուող քարաբեկորները աւերել էին թեքութեան վրայ պահպանուած շինութիւնների վերջին մնացորդները:

Բ. Կարապետեան, երկրորդ անգամն ըլլալով, - առաջինը 1950-ին, - կ'երթայ Շուշի: Հիասքանչ կիրճէ մը կը դիտէ Հայ ազգային - ազատագրական շարժումի ղեկավարներէն Աւան Հարիւրապետին ժայռափոր թաքստոցները: Ոչխարներ արածող Ատրպէյճանցի մը կը մօտենայ այցելուին եւ կ'ըսէ, թէ այդ քարանձաւներուն մէջ պահուրտած է Իպրահիմ Խանը:

- Ընդհանրապէս, ադրբեջանական որոշ պատմագիրներ, չգիտես ինչու, անտեսելով իրականութիւնը, Շուշուայ բերդի հիմնադրումը Փանահի անուան հետ են կապում: Իսկ Շուշուայ սղնախի, - զօրանոց - ամրութեան, - մասին տեղեկութիւններ կան դեռեւս Թ. դարից: Պատմական անհերքելի վաւերագրերը պատմում են, որ բերդը քոչուոր ցեղապետ Փանահի Շուշի գալուց քառորդ դար առաջ կառուցել է Աւան հարիւրապետը՝ 1726 թուականին:

Ծշդենք, իբրեւ յաւելեալ մանրամասնում, թէ Շահէն Մկրտչեան, Երեւան լոյս տեսած Լեռնային Ղարաբաղի պատմա - ճարտարապետական յուշարձաններ (*) հատորին մէջ, փաստերու հիման վրայ կը հերքէր Բագուի Ազերի - Թուրք «պատմաբաններու» այն սխալ վարկածը, թէ Շուշի բերդը հիմնուած է Փանախ կամ՝ Փանահ Խանին կողմէ: Շուշին դիտել կու տար ան, իբրեւ հայկական բնակավայր գոյութիւն ունեցած է ԺԸ. դարէն առաջ: Այդ առիթով կը մէջբերէր Ակադ. Աշոտ Յովհաննիսեանի հաստատումը: Ապա կը գրէր, - Մեր կողմից հրապարակուող փաստաթղթերը լրիւ հիմք են տալիս հաստատելու, որ Շուշուայ բերդապարիսպի հիմքերը դրել է... Աւան հարիւրապետը դեռեւս 1724-ին, եթէ ոչ դրանից առաջ:

Մէջբերուած հետեւեալ տողերը ցոյց կու տան, թէ Ազերի - Թուրք Բագուն, Անգարայի նմանողութեամբ, պատմական իրողութիւնները կը խեղաթիւրէ եւ այպանելի միջոցներու կը դիմէ Ղարաբաղի, - ինչպէս նաեւ Նախիջեւան եւ այլուր, - հայկական դիմագիծը աղարտելու, ջնջելու համար:

Աւելին՝ Ատրպէյճանցիները կը ձգտին այնպէս ցոյց տալ, թէ իբրեւ թէ նոյնիսկ Զանգեզուրն ու ներկայ Հայաստանի մէկ մասը անցեալին հայկական չէն ե-

գած, հողի եւ ժողովուրդի զոյգ տեսանկիւններով:

Անհրաժեշտ է, պատմական փաստերու սահմանումով, պայքարիլ այս դատապարտելի քաղաքականութեան դէմ Հայաստանէն արտասահման:

Պէտք չէ մոռնալ Հայաստանի պատմագէտներէն Փրոֆ. Ասատուր Մնացականեանի, վերջերս մեռած («Յառաջ» մահագուժեց Յուլիս 6-ին), վերոյիշեալ հաստատումը, ի տես պատմական խեղաթիւրումներուն.

- Դժուար չէ նկատել, որ միանգամայն որոշակիօրէն այստեղ իրեն զգացնել է տալիս պանթուրքիզմի զառանցանքը: Չնկատել այս ամէնը, փորձել լռութեամբ անցնել դրանց կողքից, կը նշանակէր օգնել այն հիւանդագին տրամադրութեան զարգացման, որոնք ուղղուած լինելով Հայ ժողովրդի շահերի դէմ, միաժամանակ հարուածում են սովետական ժողովուրդների եղբայրութեան գաղափարին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Գիրքը խմբագրած են նորտ. վաբագդատ Յարութիւնեան եւ պատմական գիտութիւններու դոկտոր Բագրատ Ուլուբաբեան:

ՑԷՑԷ - ԱՂԱՃ
երէկ եւ այսօր

Ալէքսանտրուպոլիս յունահայ գաղութի նախկին գոհարը: Ներկայիս, ամբողջովին վերանորոգուած եւ քառապատկուած կը տարածուի Եգէականի ափին: Այսօր Կիրակի է, Թրակիոյ շրջանի միակ քահանան պիտի այցելէ եւ պատարագէ: Քաւալա, Քոմոթինի, Քսանթիէն ետք կարգը Տէտէ - Աղաճինն է: Ներս կը մտնեմ բուռ մը Մշեցիներու քրտինքով կառուցուած օրհնեալ եկեղեցիէն, աւա՜ղ 9 - 10 հոգի միայն ներկայ են, ինչպէ՞ս չյիշել 50 - 60 տարի առաջուան պատկերը, երբ եկեղեցին կը յորդէր տեղացի ներու խուռներամ բազմութեամբ, խիկ բակը, դպրոցականներու ճիչերով, տխուր է պատկերը, բայց եկեղեցին կը շողշողայ լոյսերու մէջ: Երկրորդ սերունդի վերջին հաւատարիմներէն, սարկաւագ մը եւ երկու դպիրներ, պատարագի արարողութեան կը հետեւին: Նախկին հոծ գաղութի մնացորդացէն Աշոտ, Յովսէփ, Յարութիւն եւ մէկ քանի սրտցաւ հայրենակիցներ, յուսահատօրէն կը շարունակեն չէն ու պայծառ պահել Տարօնցիներու այս հին եկեղեցին, բայց յոռետես են, կը զգան թէ վախճանը մօտ է, եւ սակայն կը շարունակեն: Իրապէս, այս փոքրիկ գաղութին փոքրիկ եկեղեցին պայծառ է, կամարէն, շքեղ ջահեր շաբան - շարան կը շողշողան, հին ու պատմական իւղաներկեր կը զարդարեն պատերը, ամէն բան մաքուր է եւ խնկա-

---

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

4

Չիս քեզ կապողը քու գեղեցկութենէդ աւելի, քու մարմինէդ աւելի, որ կատարեալ էր ու շքեղ, հոգիդ էր, քու բարութիւնդ ու քու քաղցր ու մելամաղձոտ ու գթառատ նայուածքդ: Քու հարազատ ու սրտանց վերաբերմունքը տղու մը հանդէպ, որ մինչեւ այդ փողոցին էր ու փողոցին ալ կը հաշուէր ինքզինքը:

Այնպէս արագ կ'աշխատէիր, որ առիթ ու ժամանակ չէր ըլլար խօսելու: Միայն երբեմն ցուցումներ կ'ընէիր մեղմութեամբ ու սիրով. կ'ըսէիր «Ջուր կը բերե՞ս», փոխանակ ըսելու «Ջուր բե՛ր»:

Ես կը դիտէի քեզ գոհ ու խելօք նայուածքով: Ու եղաւ, որ մազերուդ հիւսքը քակուեցաւ ու թափեցաւ ուսերէդ ի վար: Ձեռքերդ թաց ու [illegible] էին, իսկ [illegible] ու ժպտալով [illegible] էին գետին.

Ես ո՞րքան պիտի ուզէի օգնել քեզի. որքան պիտի ուզէի քու փափուկ ու ազնիւ [illegible] մը [illegible] մէջ [illegible] ու կապել զանոնք: Բայց կոշտցայ միայն գետնէն ժապաւէնդ ու սանտրըդ վերցնելով ու քեզի տալով: Ծըպտեցար ու կարմրեցար փոքրիկ աղջնակի մը պէս, որ նոր արբունքի հասած է: Ի վերջոյ յոգնեցար: Գործը վերջացած էր արդէն. կը մնար միայն իրենց տեղերէն շարժուած կարասիները տեղաւորել: Գործի հագուստդ հանեցիր ու հագար ըսպասուհիի սպիտակ գոգնոցդ, մազերդ խնամով ամփոփեցիր ու ինծի կերակուր տուիր:

Նոյն փայտէ թաղարին քով նստայ ու սկսայ ընթրել: Ուրախութենէս ու յուզումէս ախորժակս փակուած էր: Դուն կը նայէիր ինծի մեծ քրոջ մը նման: Կռթնած էիր թաղարին ու մազերուդ հետ կը խաղայիր: Դէմքիդ կէսը ողողուած էր լոյսով: Ես տակաւին չէի համարձակեր ուղիղ աչքերուդ նայիլ, միայն կը զգայի քու նայուածքդ, որ արեւին ճառագայթներուն պէս կողերուս վրայ կ'իյնար:

Հարցուցիր, թէ մայր ունի՞մ: «Չէ», ըսի անոր: [illegible] ու բարութեամբ [illegible] խօսիլ [illegible]: Ես պատմեցի քեզի [illegible] մասին [illegible], [illegible], [illegible] ու [illegible]: Դուն պատմեցիր ու գեղեցիկ մայրիկիդ մասին, որ մօտիկ [illegible] որ աշխարհ անապատին մէջ մնացած էր ու փոքրիկ երախայ քոյրիկի մը մասին, որ քեզի նման չագանակագոյն մազեր ունէր ու անոյշ աչքեր: Դուն մտիկ կ'ընէիր զիս մեղմ ու խելօք ուրախութեամբ:

Երբ վերջացուցի, հարցուցիր անունս: Հիմա կը յիշեմ, թէ ի՛նչ քաղցր ու մաքուր առոգանութեամբ կը հնչէիր զայն: Մայրիկէս զատ ոչ ոք անունս այնքան լաւ հնչած է, որքան դուն:

Ու պահերը կը քալէին: Արեգակը ինկած էր քարերուն վրայ, երբ մենք տակաւին կը խօսէինք անցեալէն: Կամաց - կամաց մեր խօսակցութիւնը աւելի հետաքրքիր կը դառնար: Ես քեզի պատմեցի հաւանական ազատութեան մասին, որ պիտի գար հեռուներէն եւ որ մեզ պիտի փրկէր այդ օտար ու անհարազատ երկրէն:

Դուն չորս պատերու մէջ փակուած աղջիկ էիր քեզ պաշտպանող քրիստոնեայ պտուտը կը վախնար քեզ արեւին լոյսին հանելէ իսկ: Ես Թափառական տղայ [illegible]

[illegible]

Ցետոյ խօսեցանք գրքերու վրայ: [illegible] կը [illegible] համար: Ես խոստացայ [illegible] գրքեր բերել քեզի [illegible] ուրախացար, որ ինծի թուեցաւ, թէ պիտի համբուրէիր զիս, եթէ ցնցոտիներ տի համբուրէիր զիս, եթէ ցնցոտիներ հագած չըլլայի, ու ակամայ տխրեցայ ու աչքերս կախեցի:

Կեանքիս մէջ չեմ յիշեր ուրիշ օր մը, որ այդքա՜ն երջանիկ եղած ըլլամ: Կեանքը իր ամբողջ շքեղութեամբ ու ուրախութեամբ կը ծաւալէր սրտիս մէջ ու անհարաւային երկինքին պէս անեզր ու անպարագիծ կը դարձնէր զայն: Աւելի մեծ ու աւելի ուժեղ ուրախութիւններ շատ ունեցած եմ անկէ յետոյ, բայց այդպէս զինով սիրտ երբեք:

(Շար. 7)

րոյր: Քահանան, զոյգ դպիրներն ու սարկաւագը, եկեղեցական շքեղ հանգերձանքով կը ներկայանան հաւատացեալներուն, բայց հաւատացեալները ո՞ւր են, մեծ մասով Հայաստան, Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսա կամ այլուր, իսկ հիները՝ գերեզման: Երբեմնի 7-էն 8 հարիւր հաշուող գաղութէն, այսօր կը մնան 50 - 60 հոգի միայն. Նոյնն է պարագան Քոմոթինիի կամ Քսանթիի համար. անկասկած վաղեմի այս նախանձելի գաղութը իր վերջին տարիները կ'ապրի, որովհետեւ երկրորդ սերունդի վախճանը մօտ է ... իսկ սակաւաթիւ երիտասարդութիւնը, ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ ազգային հարցերու նկատմամբ: Այսօր, ի տես փոքրաթիւ ներկաներուն, համակրելի նորընծայ քահանան կը բողոքէ, «ամիսը անգամ մը, գոնէ 20 - 25 հոգի լեցնեն եկեղեցին, որ այս սրբազան պատերուն համար միայն չպատարագենք», կը գոչէ կշտամբելով ներկաները: Ինչպէս ամէն կողմ, Լիբանանէն եկած այս երիտասարդ քահանան, հին օրերու մեր տէրտէրներուն չի նմանիր, պատրաստուած եւ կարող կը թուի, բայց ափսոս որ հօտ չունի իր սրտցաւ քարոզները ունկնդրելու համար:

Եւ ըսել որ վաղեմի Տէտէ - Աղաճը, իր ազգային բեղուն գործունէութեամբ, յունահայ գաղութի գոհարն էր իր համբաւոր Տարօնեան վարժարանով, իր կարող եւ արժանի ուսուցիչներով՝ որոնց կարգին Սօս - Վանի, Կառվարենց, Ծըլկունի որոնք կազմեցին սերունդ մը որ չի մոռնար երբեք: Այս փոքրիկ քաղաքն էր որ Կառվարենցի ջանքերով կազմեց յունահայութեան առաջին երգչախումբը, թատերական առաջին միութիւնը, առանց մոռնալու խումբ մը պատանիներու հրատարակած ամսաթերթը, Ծիլ - Ծաբօնին, խմբագրեալ: Հուսկ՝ Օշականը ապագիր. եւ այս բոլորը համեստ, շատ համեստ պայմաններու մէջ, մինչդեռ այսօր միջոցները չեն պակսիր, գաղութը հարուստ է եկեղեցական կալուածներու հասոյթին շնորհիւ. կալուածներ՝ որոնց կարգին նաեւ այլեւս անպէտ դարձած դպրոցին ու գրասանքի երանելի բակին տեղ այսօր բարձրացած բազմայարկ շէնքը. բայց այդ հասոյթը կը մնայ ամուլ, ազգային գործունէութեան չգոյութեան պատճառով: Այսուհանդերձ, այս փոքր գաղութը կը շարունակէ Հայ ապրիլ, եւ այդ ուղղութեամբ պարբերաբար՝ հըրջապտոյտներ եւ տօնակատարութիւններ կը կազմակերպէ: Եկեղեցիին կից ունի գեղեցիկ ակումբ մը փառաւորօրէն կահաւորուած, որ կրնայ նախանձը շարժել Փարիզի կամ Մարսէյլի Մշակոյթի Տուներուն. հանգստաւէտ թիկնաթոռներ, թաւիշէ բազմոցներ, գեղեցիկ աթոռներ, շքեղ պիւֆէ մը, իսկ պատերուն՝ Ազգային պատմութեան դրուագներէ նկարներ, Սահակ - Մեսրոպն ու Ալիշանը, Վարդան Մամիկոնեանն ու Մասիսը. հի՜ն հի՜ն դարուց յիշատակներ: Այսօր, այս գեղեցիկ սրահին մէջ, ինչպէ՞ս չվերյիշել, հին օրերու մեր պարանկան եւ տախտակէ նստարանները, բայց նոյն ատեն այդ օրերու անմոռանալի կեանքը:

Գ. Տ.

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ԻՎԱՆ ՏՈՒՐԳԵՆԵՒ

Տուրկենեւ մեռած է փարիզեան արուարձան մը՝ Պուժիվալ 1883, Սեպտեմբեր 3-ին: 65 տարեկան էր: Բազմիցս ապրելէ ետք Ֆրանսա, վերջնապէս կը հաստատուէր 1871-ին: Մտերիմ բարեկամ եղած է Ժորժ Սանտի, Մերիմէի, մանաւա՛նդ՝ Ֆլօպէրի: Ռուսիոյ մէջ իր փառքը անմրցելի մնացած է, Ֆրանսայի մէջ, ռուս ամէնէն հռչակաւոր հեղինակն էր, իր բոլոր գործերը միաժամանակ լոյս կը տեսնէին Ֆրանսա եւ Ս. Պետերբուրգ կամ Մոսկուա: Շլացած Դոստոյեւսկիով, Տոլստոյով եւ Չեխովով, Ֆրանսացիք քիչ մը մոռցած են զինքը: Թէեւ իր գործը, որոշ կողմերով, անգերազանցելի է:

Աննման ձեւով նկարագրած է կեդրոնական Ռուսիոյ բնութիւնը, հրջած ըլլալով ամէն կողմը, որսորդի պէս: Որսորդութեան, թռչնաբանութեան, բուսաբանութեան ոչ մէկ մասնագէտ կրնայ սխալ մը գտնել, երբ ան կը խօսի չունի մը մասին, կը նկարագրէ թռչուն մը կամ բոյս մը: Բանաստեղծական ողեկոչման իր կարողութիւնը խոնարհիլ կուտար Տոլստոյը, որ սակայն չէր սիրեր իր գործերը, վէպերուն, գեղեցկահիւս նախադասութիւնները, խորապէս հարուստ եւ նրբերանգ, որոնք յուսահատութեան կը մատնեն թարգմանիչները:

Շատ խօսած է սիրոյ մասին, իր գործերուն մեծ մասին զսպանակը, ծնող սէրը, յագեցած - սէրը, գերութիւն - սէրը: Երգած է նաեւ անձնուրացութիւնը, մեղմ մելամաղձոտութեամբ քօղարկուած, բարեկամութիւնը, հաւատարմութիւնը: Իր ամբողջ գործէն կը բխի. - «Կծու եւ անոյշ բոյր մը, հմայիչ տխրութիւն մը», ինչպէս կը գրէր իրեն Ֆլօպէր:

Շատ նկարագրած է իր ժամանակաշրջանի ռուսական կեանքը: Գիտնալու համար թէ ի՛նչ էին ստրկութեան ծածկըւած սարսափները, ովքե՞ր էին ոչընչապաշտները, երիտասարդ յեղափոխականները, գեր - պահպանողականները, փոփիւլիսթները, հարկ է կարդալ «Որսորդի մը յիշողութիւնները», «Մումու», «Հայրեր եւ որդիկ», «Ծուխ», «Կոյս հողեր», : Խոհական եւ սուր դիտող, քարոզած է իմաստութիւնը, տրամաբանութիւնը, քաղաքակրթութիւնը:

Իր տաղանդին մէջ կար նաեւ հեգնանք եւ անգթութիւն: Խիստ եղած է ծիծաղելի Գերմանացիներու եւ Ֆրանսացիներու կարգ մը տիպարներու նկատմամբ, եւ մանաւա՛նդ իր հայրենակիցներուն, որոնք չեն ներած իրեն, ի մասնաւորի «Ծուխ»ին (Ֆիւմէ) մէջ: Հոն ծաղրած է ռուս ինքնատիպ գիտութիւն մը, ուր երկու անգամ երկու, թէեւ, չորս կ'ընեն, բայց ուր ռուսական չորսը, աւելի յաւակնոտ հովի պէս բան մը ունի: Հեռու չէ մնացած նաեւ երեւակայածինէն, անրանաւորէն:

Հեղինակ է նաեւ տասնեակ մը թատերգութիւններու, ուր նորարար մը եղաւ եւ ուրեմն՝ չճանչցուած: Հնարած է, «առանց գործողութեան», հոգեբանական թատրոն մը, ուր ամէնէն կարեւորը, անկասկած, չըսուածն է: Նոյնքան մտահոգ էր ռուս գրագէտները ծանօթացնելու Ֆրանսա, որքան՝ Ֆրանսացի գրագէտները՝ Ռուսաստան: Ինք իսկ թարգմանած է ռուսերէնի Լա լեժանտ տը Սէն - Ժիւլիէն լ'Հօսփիթալիէ եւ Հերոդիաս իր բարեկամ՝ Ֆլօպէրի:

Չէր ճանչնար նախանձը, աչք չունէր ուրիշին ունեցածին, անսահման ազնուութիւն մ'ունէր եւ օրինակելի անշահախնդրութիւն: «Ֆրանսայի մէջ, հեղինակի իրաւունք երբեք չեմ գանձած, հոն հրատարակուած ըլլալու պատիւը կը բաւէ ինծի» գրած է 1867-ին:

Կը մնայ սքանչելի արուեստագէտ մը, ոճի մեծ վարպետ մը, խոր զգայնութեամբ չափի կատարեալ գիտակցութեամբ, ծայրայեղ վայելչութեամբ: Հարկ է զայն կրկին կարդալ եւ համակուիլ իր պատող հմայքով:

Էտիթ Շէռէր, այսպէս կ'ողեկոչէ ռուս մեծ գրագէտը «Մոնտ»ի մէջ: Աւելցնենք թէ հայերէնի թարգմանուած ու լոյս տեսած են Տուրկենեւի հետեւեալ գործերը. - «Հայրեր եւ զաւակներ» (1898), «Նախօրէին» (1892), «Առաջին սէրը» (1888), «Ասիա» (1889), «Արձակ բանաստեղծութիւնները» (1895), եւայլն, եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

«Յովհաննէս Թումանեան» Պետական Խամաճիկներու Թատրոնը հանդիսականներուն ներկայացուցած է Անթուան Սէն Թ'Էքզիւփէռիի «Փոքրիկ արքայազն» թատերախաղը: Բեմադրութիւնը իրականացուցած է Վալէրի Վոլխովսկի: Թատրոնին գլխաւոր նկարիչ Արամայիս Սարգսեանի գեղարուեստական ձեւաւորումը յաջողութեամբ ամբողջացուցած է բեմադրական մեկնաբանութիւնը: Անոր պատրաստած խամաճիկները շատ նուրբ են ու շարժուն: «Փոքրիկ արքայազն»ի բեմադրութեամբ թատրոնը նոր էջ մը բացած է իր կեանքին մէջ: Այսուհետեւ կը ներկայացուին նաեւ չափահասներու համար թատերախաղեր: Մօտ ատենէն կ'աւարտի «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի բեմադրութիւնը, որ կը ներկայացուի նոր թատերաշրջանին: Թատրոնի ծրագիրներուն մէջ նախատեսուած է նաեւ «Կապոյտ Թռչունը» բեմադրութիւնը, ըստ Մեթեռլինկի գործին, իսկ երախաները կը դիտեն Ղազարոս Աղայեանի հէքեաթի հիման վրայ պատրաստուած «Եղջնուհին» եւ Ս. Յարութիւնեանի «Աղջիկը, ցիպիլին եւ տիմրական» ներկայացումները:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊԵՐՈՒ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱՅ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐ

Երեւանի Նկարիչներու Տունը բացած է Բենիամին Պետրոսեանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են հայկական ժողովրդական «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի հիման վրայ պատրաստուած դրուագակոփ եւ փորագրական աշխատանքներ: Ցուցադրուած են վէպին հերոսները՝ Դաւիթ իր հրեղէն Ժոյգի՝ քուռկիկ Ջալալիի հետ, Մսրայ Մելիք, քեռի Թորոս, խանդութ Խաթուն: Ժողովրդական դիւցազնավէպերը կերպարուեստի միջոցով վերակենդանացնելու 45-ամեայ վարպետին նախասիրութիւնն է: Իր աշխատանքներու կարգին են ֆրանսական «Ռոլանի երգը»ի, գերմանական «Նիպելունկներու երգը»ի, Աստուածաշունչի առակներու հիման վրայ կատարուած գործերու շարքեր: Դրուագումի, քանդակի, խճանկարի միջոցներով անոր կերտած պատմական, գրական ու արդիական թեմաներով գործերը կը զարդարեն Հայաստանի զանազան քաղաքներու հանրային պարտէզները, հրապարակները եւ մշակութային կեդրոնները: Նկարիչին անհատական ցուցահանդէսները կազմակերպուած են Ճափոն, Պելժիա եւ Եուկոսլաւիա: Արժանացած է կարգ մը մրցանակներու:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Սթալինի մահէն ետք Պապը կը հեռաձայնէ դժոխք, իր թշնամիին որպիսութիւնը հարցնելու:

- Ո՛չ, հոս այդ անունով մարդ չկայ:

«Անկարելի է» կ'ըսէ ինքնիրեն Պապը, սակայն յամենայն դէպս կը հեռաձայնէ քաւարան: Նոյն պատասխանը. ոչ ոք կը ճանչնայ Սթալին անունով մէկը:

Ծարահատ, վերջապէս կը հեռաձայնէ Ս. Պետրոսին, վստահաբար համոզուած թէ սխալ մը գործուած է.

- Ալօ, Ս. Պետրոս, Սթալին անունով մէկը ունի՞ք հոն:

- Ես Ս. Պետրոսը չեմ, հօս, ընկեր Պետրոսն է:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Հասաւ վայրկեան մը ուր ան տիրակամօրէն, անդիմադրելիօրէն բաղձած վախճան մը դնել անորոշ ու հատցնող սպառող կացութեան մը, որ ա՛լ չէր կըրնար երկարել. իրենց սէրը չէր կրնար սարտամ գեծերուն տակ տեւել: Գերբնական ճիգերով միայն կը յաջողէր զսպել իր զեղումները, չմատնուիլ բոլորովին, չտկարանալ, չհեծել իր էութիւնը մրըրկող զգացումը: Ու երիտասարդին անգըթօրէն, անողոք երկայնամտութեամբ սպասած, կանչած բոպէն եկաւ: Սոֆի, ջղայնոտ, տկարացաւ, ինկաւ իր առջեւը. իր սէրը հեծեց, լացաւ, ողբաց:

Արշակ այդ սրտաշարժ եւ ազուոր տեսարանը իր հոգիին ապականութեամբը աղէկ մը ըմբոշխնելէն յետոյ, խմելէ, ծըծելէ յետոյ այն անբացատրելի հաճոյքը զոր՝ երկար ատեն հեւիհեւ նպատակի մը ետեւէ վազող մը միայն կ'ունենայ երբ վերջապէս կը հասնի անոր, վիպականօրէն ասպետական եւ շքեղ եղաւ: Կիսանուաղ եւ լալահառաչ աղջիկը գրկելով թաւիշէ թիկնաթոռի մը վրայ դրաւ, համբոյրներովը խմելով անոր արցունքները, ազնիւ եւ սրտապնդիչ բառեր մըրմընջելով անոր ականջին, ու ծնրադրելով անոր առջեւ:

Այդ օրէն, յարաբերութիւններու եղանակը բոլորովին փոխուեցաւ: Սոֆի, անվերապահօրէն, մերկացած կուսական ամօթխածութենէն որ իր չքնաղ դէմքին հրապոյրն էր, երիտասարդին հետ իր վերաբերմունքին մէջ ա՛լ չափ ու ակնածանք չդրաւ: Մաման, որուն ցնծութիւնը երթալով երկիւղալի ծաւալներ կը ըստանար, իր զաւկին ու այդ աղջկան միջեւ հաստատուած քիչ մը արտասովոր ու գայթակղեցուցիչ մտերմութեան մէջ բընաւ անպատեհութիւն մը չտեսաւ: Ընդհակառակն, կարծեց թէ Սոֆին, որուն ընկերային աստիճանը այլեւս դրեթէ մոռցած էր ինք, շատ բնական բան մըն էր որ այդքան մտերմօրէն, սերտօրէն կապուէր իր զաւկին հետ, մանաւանդ քանի որ այդ վիճակը սիրայօժար կերպով ընդունուած էր իր զաւկին կողմէ, որ, այդ պայմաններուն մէջ, ճարպիկութիւնը կ'ունենար իր մամային շուրջը հոգածութեան, գուրգուրանքի, խանդաղատանքի անանցանելի պատնէշը լայնցնելու, անոր մէջ առանձնացնելու զայն բոլորովին:

Օրուան մեծագոյն մասը, մանկամարդ աղջիկը բժիշկին յարկաբաժինն էր, ուսկից անոնք միասին դուրս կ'ելլային՝ մամային երթալու կամ ճաշի իջնալու համար: Այլեւս, ամէն մարդ, տօքթորին դիմելու, անոր հետ յարաբերութեան մտնելու համար, պարտաւոր եղաւ նախ եւ առաջ Սոֆին տեսնելու եւ անկէ արտօնելու: Ցանցառ հիւանդները. որ անխելքութիւնը կ'ունենային դեռ անոր դիմելու, երբեմն կը ստիպուէին ժամերով սպասել նրբանցքին մէջ, երկար բազկաթոռի մը վրայ, մինչեւ որ Սոֆի դուրս ելլալով տօքթորին սենեակէն՝ արտօնէր խեղճ հիւանդը ներս մտնելու:

Կիւլլիկ հանըմ, թէեւ ամիրային ապարանքին տարբեր յարկերուն մէջ կ'անցընէր իր ժամանակին մեծ մասը, վերջ ի վերջոյ նշմարեց կացութիւնը: Նշմարեց սիրական աղջկան վրայ առաջ եկած փոփոխութիւնը, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս. տեսաւ, ու սրտի ի՜նչ դառնութեամբ, անտարբերութիւնը, որ յաջորդած էր այն գորովալից գուրգուրանքին, զոր աղջիկը ունէր իր մօրը համար, առաջ, վերի խոնարհ խրճիթին մէջ: Այդ պերճ ու հոյակապ ապարանքը աղէտաւոր ազդեցութիւն ունեցած էր աղջկանը վրայ: Որքան որ ա՛լ ներքին հպարտութիւն մը զգար իր զաւկին այդ բարձրացմանը համար, ու իր մայրական սնափառութիւնը գգուուէր առկէ, յամառ եւ խորհրդապահ բնազդ մը՝ - հակառակ որ ինքը զայն վանել հեռացնել ուզէր - այդ բարձրացումին ամբողջ ունայնութիւնը ու աղէտաւորութիւնը կը փսփսար իր ականջին: Քիչ քիչ այնպէս մը եղաւ որ այդ խեղճ մօր իր աղջկան հետ գլուխ գլխի, մտերմօրէն տեսնուելու առիթները բոլորովին ջնջուեցան:

(Շար. 141)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Անդրէ Պաղտասարեան 1000 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Մարկրիթ Թէրզեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Յովսէփ Թէրզըեանի մահուան 11-րդ տարելիցին:

×

Տիկին Նուարդ Գ. Գարամանեան, իր շատ սիրելի ամուսնոյն Գառնիկ Ս. Գարամանեանի մահուան 6-րդ տարեդարձին առթիւ 200 Ֆ. կը նուիրէ Ուսանողնեբու Օգնութեան Մարմնին (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ռէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12, տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Կիրակի Սեպտեմբեր 11-ին Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 16.30-ին տեղի պիտի ունենայ Թափօր - Անդաստան:

× Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12: Յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Երեկոյեան ժամը 17-ին տեղի կ'ունենայ Թափօր - Անդաստան:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ - Ս. ՆՇԱՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Բ. ՑԱՆԿ

Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Պ. Պաղտասարեան, Պ. Զաւէն Գիւլհա, Տիկին Սիրանոյշ Մելքոնեան, Պ. Տէյիրմէնճեան, Պ. Պալապանեան, Պ. Սեպուհ Սարեան, հոգաբարձութիւն Իսիլը - Մուլինօ Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Պ. Ժորժ Զուլֆեան, Պ. Արիս Խաչատուրեան, Պ. Տէրտէրեան, Պ. Փօմմէրօլ, Պ. Արամ Բիրանեան, Պ. Սարգիս Զուլֆեան, Պ. Պետրոս Խաչատուրեան, Պ. Գրիգոր Ասլանեան, Պ. Գրիգոր Գաբագեաւուրեան, Պ. Կարապետ Մէհլէմճեան, Պ. Փօլ Փորթուքալեան, Պ. Սեդրակ Սանճեան, Պ. Կարապետ Մէհլէմճեան (Մարսէյլ), Պ. Արթին Մասլաղեան, Սրաբօնեան, Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վարչութիւն, Պ. Փասքալ Ղազարեան, Պ. Միշէլ Պահատուրեան, Պ. Յակոբ Մինասեան 1.000-ական ֆրանք:

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

Ժամը 11-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

à l'étoile
Concessionnaire
LEYLAND

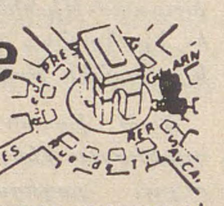

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11
amp

- Dîner dansant -

avec

LIZ SARIAN

LE 24 SEPTEMBRE à 20 H
SALLE DES FETES D'ISSY LES MOULINEAUX
avenue Victor Cresson

AU BENEFICE DE LA M. C. A. DE PARIS

Les billets sont en vente :

— à la M. C. A. de Paris 17, rue Bleue, tél. 824 63 89
— à la M. C. A. d'Alfortville, tél. 376-55-89
— auprès des sections de la Croix Bleue
— CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais, Issy les Moulineaux
— Chez Daniel 34, rue Victor Cresson, Issy les Moulineaux
— OVER PULL tél. 656 02 21

PRIX DU BILLET 250 F

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասըն․ թացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դըպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Եըլմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ:

×

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն ըսկըսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի վերամուտը՝ այս Երկուշաբթի Սեպտ. 12:

×

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ կրթարանի Մանկապարտէզը կը վերաբացուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին առաւօտեան ժամը 9-ին:

Հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել՝

ECOLE St. MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
tél. 378-92-91

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10-11
SAMEDI-DIMANCHE
10-11 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.520

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.520

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻԼԻ

ՓՐՈԹԷՍԹԱ

ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿԻՐ ՄԸ ԻՐ ՏԻՐՈՋ ԴԷՄ

—×—

Փրոթէսթա-ի հինգերորդ օրը (Հինգշաբթի) ցոյց տուաւ թէ Փինոշէի դէմ, ամբողջ ժողովուրդ մըն է, որ ոտքի կ'ելլէ: Սանթիակոյի մէջ հինգ մեռեալ կար, եւ տասնեակներով վիրաւոր, մինչ 235 ձերբակալութիւն կատարուած է: Այէնտէի տապալումէն տասը տարի ետք, Փինոշէի դիրքը աւելի քան երբեք խախուտ կը թուի եւ մենատէրը կ'անդրադառնայ հաւանաբար, թէ զսպումը, խստութիւնը, պատիժները չեն բաւեր լռեցնելու համար ժողովուրդ մը: Ներքին Նախարարը, նախապէս յայտարարած էր թէ խաղաղ ցոյցերը պիտի արտօնուին, բայց օտար թղթակիցները կը վկայեն որ, ոչ ոք խնայուած է արտասուաբեր ռումբերէ կամ խաղանի հարուածներէ եւ ոչ ալ ջրուելէ, ո՛չ լրագրող, ոչ ալ չափաւոր ընդդիմադիր:

Մեր Ներսի էջի յօդուածը Չիլիի մասին, պատրաստուած էր վերջին օրերու ցոյցերէն առաջ:

×

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՏԻՒՐԶԻՆԵՐ ԵՐԹԱԼՈՎ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ

—×—

Իրարու ետեւէ կ'իյնան քրիստոնեայ գիւղերը եւ մինչ բնակչութիւնը սարսափահար կը փախի, տիւրզիները կը յառաջանան եւ կը տեղաւորուին: Վալիտ Ճումպլաթի զինուորական յաղթանակը բացայայտ է այլեւս եւ չի կրնար, ըստ քաղաքական մասնագէտներու հետեւանք չունենալ, եթէ նոյնիսկ շատ յստակ բնոյթ չունին այդ հետեւանքները: Ամէն պարագայի մէջ, տարաբախտ Լիբանանի ժողովուրդին ողբական չէ վերջացած, ինչ յարանուանութեան ալ պատկանի: Ամէն մարդ նոյն բաները միայն կրնայ կրկնել: Լիբանանը վերածուած է ռազմաճակատի մը, ուր իրենց հաշիւները կը մաքրեն՝ լիբանանեան հոսանքներու միջոցաւ, Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա, իրենց կարգին «տեղական» գործը յանձնելով Սուրիոյ եւ Իսրայէլի:

Այս մէջ - համայնական կռիւներէն զատ, Թնդանօթները կը շարունակեն տեղալ Ֆրանսացիներուն դէմ եւ Ամերիկացիներուն: Այս վերջինները, Հինգշաբթի օր, հակազդեցին, ռազմանաւերէն կրակելով այն դիրքերուն վրայ, ուրկէ յարձակում կը գործուէր իրենց վրայ: Ուրբաթ առտու 5 հրացանիներ եւս կը տեղային Ֆրանսայի դեսպանատան շրջակայքը: Ֆրանսացիք իրենց երկու օդանաւերով հետախուզութեան պտոյտ մը կատարած են Ուրբաթ առտու, Թակարդըւած կառք մըն ալ պայթած է, եւ այս արարքն ալ Ֆրանսացիներուն դէմ էր:

× Կարմիր Խաչի համաձայն 25-էն 40 հազար քրիստոնեայ գաղթական լեռնէն փախած ու ապաստանած են Տէյր էլ Քամար, բայց լուր չկայ: Առողջապահութեան նախարարին համաձայն 65 հազար ուրիշ գաղթականներ դէպի հարաւ գացած են:

× Դամասկոս մերժեց ամերիկեան հրաւէրը. - «դադրեցնելու իր զինուորական գործողութիւնները Լիբանանի մէջ»:

× Լիբանանեան իշխանութիւնները յայտարարած են որ աւելի քան երկու հազար Պաղեստինցի կը մասնակցին կռիւներուն, մինչ քաթայէպները աւելի կը շեշտեն սուրիական հրետանիի ներկայութիւնը: Այս առթիւ կը յիշեն արդէն Ճումպլաթի յայտարարութիւնը թէ Պէյրութ պիտի վերադառնայ Պաղեստինցիներուն հետ: Գալով նախկին նախագահ Քամիլ Շամունի կ'ամբաստանէ Իսրայէլը, եւ այլեւս բացայայտ կը գտնէ Սուրիա - Իսրայէլ թաքուն համաձայնութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈՄԻԿՕ Փարիզ կը հասնէր Ուրբաթ օր, բաւական պաղ մթնոլորտի մը մէջ: Նախորդ օր, Մատրիտի մէջ, Շէւոն ելոյթ մը ունեցած էր, ուր չէր խնայած Խորհ. Միութեան, սպանութիւն բառն իսկ գործածելով: Տարբեր է, անշուշտ, Ժորժ Մաշէի տեսակէտը, որ համայնավար ձեռնարկի մը բացման առթիւ արտասանած իր ճառին մէջ «մարդուն իրաւունքներու համար տարած իրենց պայքարին» Նուիրուած, ձաղկեց անոնք (քորէական օդանաւին առթիւ), որոնք տեւականօրէն «Զարի կայսրութիւնը» կը նկատեն Խորհ. Միութիւնը: Ոչինչ յըստակ է համայնավար պարագլուխին համար, բացի այն իրողութենէն, որ Ուաշինկթըն լրտեսութիւն կ'ընէր ճամբորդական օդանաւով մը...: Ուրբաթ օր նաեւ, Մոսկուայի մէջ մամուլի ասուլիս մը պիտի տրուէր, օդանաւէն բեկորներ եւ դիակի կտորներ գտնուած են ծովին մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ հակաֆրանսական ահաբեկչական արարք մը եւս փորձուած է, առջի օր: Մոթոսիքլէթով անցնող երկու անձեր ռումբ մը նետած են ֆրանսական դեսպանատան մէկ կառքին վրայ: Ռումբը չէ պայթած, մինչ պարսիկ վարորդը դուրս կը հանուէր: Արարքին տէր եղած է Օրլի Ռումբը, որ յայտարարած է թէ իր «զինուորական յարձակումները պիտի սաստկանան»:

ՏԻԱՐՊԵՔԻՐԻ բանտին մէջ հարիւր Քիւրտեր կամաւոր ծոմի շարժումի մը ձեռնարկած են, Սեպտեմբեր 2-էն ի վեր, բողոքելու համար իրենց արգելափակման անմարդկային պայմաններուն դէմ: Վրճռած են մահ շարունակել ծոմը: Զինուորական այս բանտը, Թուրքիոյ վատթարագոյնն ըլլալու համբաւը կը վայելէ...: Կարելի՞ է երեւակայել վատթարագոյնը, երբ արդէն այնքան ծանօթ են ընթացիկները...:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւններուն համաձայն, Օգոստոս 31-ի (Կտանսկի համաձայնագրի ստորագրութեան Գ. տարեդարձ) ցոյցերուն վաղորդայնին 1500 հոգի հարցաքննուած են: Պարզ դատաբաններ 509 դատապարտում վճռած են, որոնց 18-ը՝ մինչեւ 3 ամիս բանտարկութիւն: Այլ՝ 17 անձեր ալ ձերբակալուած ու մեղադրուած են աւելի ծանր պատճառներով:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ արեւմուտքը, աւելի քան յիսնեակ մը խորհրդային զինուորներ մեռած են Օգոստոսի սկիզբը, կեռիլլաներու անակնկալ յարձակման մը հետեւանքով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՆ ԹԵՐԹԵՐ

—×—

Բ.

Խմբագիրը, եթէ ինքզինք ամէն օր յաջորդ օրուան թերթին մասին մտածելու տոխպողութենէն պահ մը ձերբազատելով ձեռք նետէ երէկուան թերթերուն, կարծես պիտի մտնէ երազներու աշխարհէ մը ներս: Խմբագրատան մէջ ամենամեծ հաճոյքս եղած է հին, շատ հին թերթերու թղթատումը: Կասկած չկայ որ բոլոր խմբագիրներուն համար նոյնն է պարագան:

Նախ կան խմբագրին անձամբ խմբագրած հին թերթերը: Թերթեր, որոնք կազմուած ու հրատարակուած են հինգ տարի, տասը տարի, քսան տարի առաջ: Կը թղթատես զանոնք ու կը նայիս զարմանքով: Ամէն մէկ էջ, ամէն մէկ լուսանկար, ամէն մէկ անկիւն բան մը կը յիշեցնէ քեզի: Անոնցմէ ամէն մէկուն ետին ի՛նչ պատմութիւններ, ի՛նչ արկածախնդրութիւններ կամ յուզիչ դրուագներ թաքնուած են: Մոռցուած էին եւ կը վերակենդանանան: Եւ կը զարմանաս. կարծես դեռ նոր պատահած ըլլային, կամ, ընդհակառակը, կարծես բնաւ պատահած չըլլային, անոնց վրայէն անցած ժամանակը սոսկում կը պատճառէ, դըլխու պտոյտ, նոյնիսկ վախ կը պատճառէ քեզի: Յետոյ կը դանդաղիս հոս կամ հոն: Դո՞ւն խմբագրած էիր սա էջը, դո՞ւն գրած էիր սա քանի մը տողերը, դո՞ւն գզջացած էիր այս կամ այն յօդուածը գրած ըլլալուդ համար: Բայց յանկարծ յաւէտ բաժնուած դէմքեր կ'ուրուագծուին այդ հին թերթերուն մէջէն: Կը յիշես. իրաւ է, ո՛րքան հաճելի էր այդ անհետացած մարդոց գործակցութիւնն ու աջակցութիւնը, ի՛նչպէս ուժ կուտային անոնք աշխատանքիդ ու խէժլնեբուդ: Ու կը զարմանաս որ, երկար տարիներու անվհատ աշխատանքէ ու անկրնչելի նկատուած վաստակէ մը վերջ, որքա՜ն շուտ մոռցուեր, բեմէն որքա՜ն շուտ սրբուեր են այդ անհետացած դէմքերը:

Յետոյ կան ուրիշներու խմբագրածները, աւելի հին օրերէն հասնողները: Աստո՛ւած իմ, ի՛նչ ճոխութիւն, ի՛նչ այլազանութիւն: Ամբողջ աշխարհ մը, որ գոյութիւն ունեցեր է երբ դուն տակաւին աչքերդ անգամ չէիր բացած: Թերթեր, պարբերաթերթեր, անուններ ու անուններ: Ծանօթ անուններու անծանօթ գործեր: Մամուլի էջերուն միջեւ դեղնած, մոռացումի մէջ թաղուած, հաւաքածոներէ դուրս մնացած տողեր, տողեր ու տողեր: Կը նայիս խեկական դանձի մը վրայ նայելու պէս, կը շուես, ու խղճի անհանգստութիւն մը կ'ունենաս, ամէն անգամ որ էջերէն մէկը միւսին վրայ կը դարձնես կամ վերջապէս հաւաքածոն կը գոցես...:

×

Միայն խմբագիրներուն համար չէ որ անօրինակ հմայք մը ունին հին թերթերը: Գրականութեան ու մշակոյթի սիրահար մարդիկ, մանաւանդ մտաւորական հետաքրքրութիւն ունեցող ընթերցողներ, գրողներ, քառասուն, յիսուն տարի խընամքով կը պահեն հին թերթեր, կամ հին թերթերու կտրօններ եւ էջեր:

Խմբագիրի մեր յուզիչ փորձառութիւններէն մէկն ալ հետեւեալն է. - ամէն անգամ որ հողին կը յանձնենք մտքի մարդ մը, մշակութասէր ընկեր մը, իր մերձաւորները կը հեռաձայնեն մեզի ու կը հարցնեն թէ կ'ուզէ՞նք արդեօք տէր դառնալ իրմէ մնացած գրադարանի մը, գիրքերու ու թերթերու հաւաքածոներու: Այդ մերձաւորները շատ անգամ գաղափար չունին, երբեմն ալ շատ լաւ գիտեն թէ որքան արժէք ու խորհուրդ կայ այդ գիրքերուն ու հին թերթերու հաւաքածոներուն մէջ: Մենք սիրով կ'ընդունինք այդ «ժառանգութիւն»ը ու մեր սրտին կը սեղմենք զայն: Բայց ժառանգըւած գիրքերը մեզի այնքան արժէքաւոր չեն թուիր, որքան հին թերթերու հաւաքածոները, հին թերթերէն կտրուած յօդուածներն ու հատուածները, որոնք դեղնած, պատառուն, փոշոտ, նորէն ալ անբացատրելի հմայք մը ունին: Անոնց նախկին տէրը հիացումով կարդացեր է զանոնք, իր հաւնած մասերը ընդգծեր է, լուսանցքին վրայ նօթագրեր է կարգ մը խորհրդածութիւններ: Անկարելի է չյուզուիլ այդ խորհրդածութիւններուն ու ընդգծումներուն դիմաց, անկախաբար, պահուած կտրօններուն ներկայացուցած արժէքէն, որոնք թերեւս անհետացած ու անյիշատակ մնացած պիտի ըլլային, եթէ հաւատարիմ մէկը պահած չըլլար զանոնք երկար տարիներ, իր գուրգուրանքով տաքցուցած ու ապրեցուցած չըլլար զանոնք:

×

Այսօր քաղաքակիրթ ընկերութիւններու մէջ շատեր գիտեն հնութիւններու արժէքը: Հին կարասի, հին պղինձ, հին յախճապակի կամ արծաթ: Բայց քիչ, շատ քիչ մարդիկ գիտեն հին գիրքի ու հին թերթի արժէքը: Ամէն ինչ պահել կը յօժարին, բայց ո՛չ հին թերթ: Նորէն ալ սակայն գիտուածաւ կը պահեն: Առարկայ մը կը փաթթեն թերթի մը մէջ ու կը պահեն պահարանի մը մէջ, ապակին կոտրուած պատուհան մը կը ծածկեն թերթով մը, կամ անարժէք վէպ մը պաշտպանելու համար զայն կը ծածկեն հին թերթով մը: Ու հին թերթը, որ ծառայած էր իրմէ շատ աւելի անարժէք բան մը փոշիի ու լոյսի դէմ պաշտպանելու, օր մըն ալ երրորդ անձի մը ուշադրութիւնը կը գրաւէ, կ'ազատագրուի իր անշուք դերէն, կը վերցուի, համբոյր մը մը կը ստանայ:

Կ'արժէ հինցնել թերթերը:

Բ. Հ.

ԻՐԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԵՐՏԱՑՈՒՄ

—×—

Իրանի Արտաքին նախարար՝ Ալի Էքպէր Վէլայէթի, նախքան ժընեւ երթալը, մասնակցելու համար Պաղեստինի նըւիրուած ժողովին, Անգարայէն անցած է: Այս այցելութեան առթիւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին. -

Վէլայէթի, լրագրողներուն յայտնեց թէ օգտակար շփումներ ունեցած է Անգարայի մէջ, բայց խուսափեցաւ լրագըրողներու հարցումներուն պատասխանելէ:

Իլթէր Թիւրքմէն իր կարգին յայտնեց թէ Իրան բարի կամեցողութիւն ունի Թուրքիոյ նկատմամբ: Քարիւղի խողովակներու հարցը միշտ ալ խնդրոյ նիւթ կը դառնայ ու Իրան միշտ ապահովութիւն կուտայ այս մասին: Իրան խոստացած է ամէն ինչ ընել, որպէսզի Թուրքիա որեւէ կերպով չվնասուի Իրան - Իրաք պատերազմէն:

Թիւրքմէն, հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ որ Թուրքիա, Իրանի Արտաքին Նախարարին յայտնեց իր մտածումները հայկական ահաբեկչութեան մասին: Իրանի իշխանութիւնները կրկնեցին թէ երբեք իրենց հողերուն վրայ պիտի չարտօնեն հակաթուրք գործունէութիւններ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԹԻՒԸ»

Գրեց՝ ԱՐՄԷՆ ԴԱՐԵԱՆ

Օրացոյցը կը յուշէ, թէ 84-ի Օգոստոսին, տասը տարի պիտի ըլլայ, որ չկա՛յ Շահան Շահնուր:

Տասը տարի՞ ... Արդէ՞ն...

Ո՞վ կրնայ հաւատալ, որ դուն հաւատաս, թէ չուտով տասը տարի պիտի ըլլայ այս կեանքէն բացակայութիւնը անո՛ր որ մշտական ներկայութիւն մըն է՝ բանիւ եւ գործով, ոչ միայն Հայ Գիրին, այլ անգա՛մ մեր կեանքին ու առօրեային, գաղթահայ մարդու մեր տագնապին եւ տագնապումներուն մէջ:

×

Օրացոյցը կը յիշեցնէ, թէ ա՛յս Օգոստոսին, ծննդեան ութսունամեակն է Շահան Շահնուրի:

Ութսո՞ւն ... Շահան Շահնուր ութսո՛ւն տարեկան . .

Դժո՞հ գնա, եթէ կրնաս, հաւատա՛, որ, եթէ տրուէր իրեն տակաւին ապրիլ, «Ծերունազարդ» գրող մը պիտի ըլլար ա՛ն, որ իր երիտասարդութեամբ վարարեց մեր ողջ գրականութիւնը՝ իր ստեղծագործական կեանքի առաջին մէկ րոպէէն մինչեւ վերջին պահը:

×

Տաղանդը չի՛ սպասեր հասունութեան վկայականի՝ պայթելու համար:

Այսպէ՛ս է որ քսանհինգ տարեկան է Շահան Շահնուր, երբ կը մտնէ, ներողութի՛ւն կը խուժէ՛ Հայ Դպրութեան Անդաստանէն ներս, իբրեւ հասուն, փորձառու, կատարեա՛լ գրագէտ ու վիպասան:

«Նահանջը Առանց Երգի»ն անօրինակօրէն չքեղ եւ եզակիօրէն խոստմնալի վերընձիւղումն իսկ է Ապրիլեան Եղեռնով տապարահար եւ արմատախիլ Հայ Գիրի հնամենի կաղնիին:

Հայկազեան հանճարին մէկ հոյակապ արտայայտութիւնը եւ սքանչելի ապացոյցը նոյն ատեն:

×

Իրաւունք ունէր բանաստեղծ - քննադատ Վահէ Վահեան երբ կը գրէր՝ «Անի» ամսագրին մէջ. -

«Շահան Շահնուր արժէքէ աւելի բան մըն է Սփիւռքի գրականութեան մէջ: Անիկա դպրոց մըն է...»:

Անկասկած, որ գրականութեան եւ պատմութեան, լեզուի եւ ոճի իսկական դպրոց մըն է շահնուրեան ստեղծագործութիւնը, այն իմաստով որ կարելի է ուսումնասիրել զայն եւ սերտել, եւս առաւել զայն ճանչնալու եւ մանաւանդ սիրելո՛ւ համար:

Բայց ի՛նչ խօսք, որ այդ դպրոցը չունեցաւ - եւ չէր ալ կրնար ունենալ - աշակերտ, պարզ այն պատճառով որ՝

«Անտարազելի՝ ինչպէս Սփիւռքի հայ կեանքը իր զանազան շրջաններով, Շահան Շահնուր յատնուեցաւ իբրեւ արտակարգ երեւոյթ մը՝ պանդուխտ մեր գրականութեան մէջ»:

Արտակարգ երեւոյթ մը՝ նաեւ արտահայկական իմաստով եւ արժեչափերով, սիրելի՛ քերթող:

×

Երեսունը նոր թեւակոխած՝ Շահան Շահնուր մէկ ոստումով կը գրաւէ իր տեղը՝ առաջնակարգ եւ բարձրադիր իր տեղը, բոլոր ժամանակներու մեր լաւագոյն նորավիպագիրներու շարքին:

Եթէ իր «Նահանջը Առանց Երգ»ին կ'աւելէր տակա, իր «Յարալէզներուն Դաւաճանութիւնը» կուգար հաստատել, թէ Շահան Շահնուրի տաղանդը կը հնչէ ահա իբրեւ «Առաւօտեան Շեփոր», ընծայելով մեզի առիթը, որպէսզի իրմով ողջունենք Սփիւռքի գրականութեան վերեւ բացուող «զարնան աննկարագրելի առաւօտ մը», նման անոր, որ, իր իսկ բառերով, պատմաբան - իմաստասէր Ջենոբ Գլակին բացագանչել կուտայ՝ համանուն պատմուածքին մէջ.

« - Վա՛յ շան որդի ... Աս ի՛նչ տօն է, աս ի՛նչ հանդէս է, աս ի՛նչ հարսանիք է...»:

×

Արդէն կիսադար մը անցեր է «Նահանջը Առանց Երգի» եւ «Յարալէզներուն Դաւաճանութեան» ծննդեան օրէն ասդին:

Եւ ի՛նչ փոթորկալի կիսադար՝ մեր կեանքին ու գրական ըմբռնումներու եւ ճաշակներու հոլովոյթին մէջ:

Անցնող կիսադարը - ո՞վ գիտէ - քանի՛ խորշոմներ բերաւ ճակատիդ, բայց անոր նուազագոյն հետքն իսկ չես գտներ հիմա՝ Շահան Շահնուրի այդ զոյգ ստեղծագործութիւններուն մէջ, որոնք, իրենց գեղարուեստական կառոյցով եւ բովանդակութեան հնչեղութեամբ առաջին օրուան նման կը պահեն քեզ իրենց առայգ ու հեթանոս գեղեցկութեան հմայքին տակ:

×

Քիչ անգամ գործ մը՝ մեր կամ օտար գրականութենէն, կը դիմանայ տասնամեակներով ընդմիջուած երկրորդ կամ երրորդ ընթերցումի մը:

Պատանութեանդ սիրած գիրքեր ունիս, երիտասարդութեանդ ճանչցած հեղինակներ կը պահես գրադարանիդ մէջ, բայց կը վախնաս անոնց մօտենալու երկրորդ անգամ, հասունութեանդ տարիքին, չարգելու համար դառն հիասթափութիւն մը, չըսելու համար ծանր յուսախաբութիւն մը:

«Նահանջը Առանց Երգի»ն եւ «Յարալէզներուն Դաւաճանութիւն»ը կը պատկանին այն երջանի՛կ այլ սակաւաթիւ ստեղծագործութիւններուն, որոնք անտեսելով սերունդներուն հերթափոխութիւնը, «քնութիւն կը բռնեն» ժամանակին դէմ:

Ու այս այսպէ՛ս, որովհետեւ շահնուրեան դիպուկ բացատրութեամբ մը, անոնք յետեղեռնեան մեր «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց»էն փրցուած կենեղուտ, սրտակեղեք էջեր, գրի առնուած են հայ մարդու, աքսորեալ ու գաղթական հայ մարդու ճենճերումով եւ ճշմարիտ արուեստագէտի այրումով:

×

«Նահանջը Առանց Երգի»ի ծնունդէն մէկուկէս տասնամեակ ետք, Հայ Գրականութեան եւ Քննադատութեան քրմապետը՝ Յակոբ Օշական չէ վարանած գրելու անոր մասին. -

«Մարդիկ իրենց հիացումէն դեռ չեն կշտացած Շահնուրի վէպին համար, ուր հայ զգայնութիւնը եւ ֆրանսական միտքը կը բաղդատիւնուին նրբամազ վերլուծումներու, ծանր կիրքի մը գօլին մէջ: Շահնուրին վէպն ալ շահ մըն է, հարստութիւն մը»:

Յակոբ Օշական իր այս հաստատումը կ'ընէր 1945-ին:

Այսօր այդ թուականէն չորս տասնամեակ ետք, «Նահանջը Առանց Երգի»ն եւ «Յարալէզներուն Դաւաճանութիւնը», հայ գրականութեան գանձարանին մնայուն այդ հարստութիւնները, միշտ առարկան են նոյն անյագուրդ սքանչացումին:

Ու նաեւ, եւ մանաւա՛նդ՝ սիրո՛յն:

×

Մտածե՛լ թէ միմիայն կէս տասնամեակի ծնունդ են այն զոյգ գլուխ - գործոցները - իւրաքանչիւրը ի՛ր տեսակին մէջ - որոնք կը կոչուին «Նահանջը Առանց Երգի» եւ «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը» - երկու հրաբուխներ, որոնք պայթեցան 1915-ով մթագնած Արեւմտահայ գրականութեան երկնակամարին վերեւ:

Ընդերքային ի՞նչ հարստութիւն է ասի, Աստուած իմ, եւ ե՞րբ ու ինչպէ՞ս կրցաւ ամբարել զայն երեսնամեայ այդ երիտասարդը, որ 1922-ին, հազիւ պատանի, իր տունէն, իր հողէն արտաքսուած, ինկաւ օտարութեան լպրծուն մայթերուն վրայ...

Ինք չէ՞ր ըսողը, թէ՝

«.. Դպրոցական նստարաններէն վերջ իր ընդգրկած արհեստը լուսանկարչութիւնը եղաւ, սորվուած ու յետոյ կիրարկուած նոյն խանութին մէջ, Բերա, ծանօթ Հայու մը քով: Ահա այդ լուսանկարչատան մէջ էր որ ստացաւ Թուրքին յաղթական մոյկի հարուածը որ զինք նետեց Փարիզ:

«Փարի՛զ:

«Կար տը Լիոնէն դուրս ելած պահուն տեղատարափը սկսաւ իջնալ. բաւական վերջ համբերութիւնը սպառելով սկսաւ վազել որպէսզի չթրջի: Ահա այդպէս, ամէն գաղթական, Փարիզ հասնելուն, առաջին րոպէին իսկ կը վազէ, կը վազէ՛: Նախ Փարիզի կեդրոնը՝ Սէն Միշէլ, յետոյ Հայոց Եկեղեցին. «Շաթըլըէն չանժէ կ'ընես. եթէ չանժէ ընել չես գիտեր, մինչեւ...»

Ու ա՛յդ վազքին - «Ժամացոյցի դէմ վազքի»ն մէջ, աներեւակայելիօրէն կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին է որ Շահան Շահնուր ուքնեցաւ, յորդեցա՛ւ, պայթեցա՛ւ:

Փաստօրէն, Շահան Շահնուր այնուհետեւ հազիւ կէս տասնամեակ մը եւս ժամանակ ունեցաւ ինքզինք պարտադրելու համար - միշտ նո՛յն ուժգնութեամբ - արտագեղարուեստական ստեղծագործութեան կալուածին մէջ, որ կ'ընդգրկէ իր գրական - խոհական - պատմա - քննադատական - վերլուծական էջերը, որոնցմէ իւրաքանչիւրը, այսօր եւս, ուղիղ յիսուն տարի ետք, կը պահէ իր ամբողջ զօրութիւնն ու արժէքը, սեւակեան բացատրութեամբ մը, իր «Ինչ»ին եւ «Ինչպէս»ին համար:

×

«...Գրականութիւնը Ազգային Պատմութիւն չէ: Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ կարելի չէ գրական գիրք մը գրել Հայուն վրայ: ... Արուեստին գաղտնիքը հո՛ն է՝ ուր սահմանը ցոյց տալ սահմանադրութեան մէջ:

«...Զգայուն եւ գեղապաշտ հոգիներ կան, որոնք իրենց ամբողջ կեանքին ընթացքին կը կրեն երազ մը, տարտամ, գաղջ եւ այնքա՛ն հաճելի...: Զգայուն ու գեղապաշտ հոգիներ (ալ) կան, որոնք կը ճախրեն, կը թեւածեն, կը հաւատեն ... Բայց անպիտաններ գիտեն նաեւ երբեմն վար իջնալ: Այդ վայրէջքին մէջն է իրենց մեծութիւնը: Հո՛ն է իրենց յաղթանակը: Հրեշտակը պէտք է որ իջնայ երկրի՛ վրայ եւ կոչուի սատանայ, որպէսզի ապրի գրականութիւնը: Առանց սատանայութեան, առանց նիւթականի պղծութեան՝ գոյութիւն չունի՝ գրականութիւն»: (1)

«...Սուտը քաղաքական զէնքերէն մէկն է, մշակոյթին զէնքը միայն ճշմարտութիւնն է...: Գրականութիւնը մարդկային էակին բարձրագոյն եւ ազնուագոյն անկեղծութիւններէն եւ պարկեշտութիւններէն մէկն է, թերեւս գլխաւորը, ան որ հրաշագեղ սլացք մըն է դէպի ճշմարիտը, ան որ փառահեղ եւ արիւնոտ խոյանք մըն է դէպի բանը»: (2)

«...Միշտ ողբալ, ըսելով թէ մենք վրատրուած ենք դրախտէն, նշան է քաղա-

---

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

4

Շաբաթ իրիկունները որբանոցին վրայ հայրենական կիրակնամուտքի պէս քաղցըր կ'ըլլային: Իսկ այդ երեկոն կարծես բոլորը խաղաղ էին, տխուր ու ներդաշնակ սրտիս հետ, որ սիրոյ մելամաղձոտ հեւքով կը թրթռար:

Լուսնկայ գիշեր էր, ու մենք, որբանոցին բնակիչները, երկնցած էինք տանիքը մեր խշտիկներուն վրայ ու կը վիճէինք: Որբերուն վէ՛ճը: Վայրագ ու ուժեղ չեշտ մը ունի, զոր ուրիշներու մօտ չէ կարելի հանդիպիլ երբեւիցէ: Կը վիճէին «յաւիտենական սիրոյ» մասին: Ոմանք կը պնդէին - օ՛, միամիտ ու պայծառ օրեր, - թէ մարդիկ կան, որ սիրել գիտեն ու կը շեշտէին այս երկու բառերը՝ «սիրել գիտեն» յաւիտենականօրէն, մահու չափ: Ուրիշներ՝ թէ սէրը երազ մըն է, կայ ու չկայ: Այն սէրը, որ մենք կը տեսնենք, սովորական բան է, իսկ միւսը, «յաւիտենականը», որուն կը տենչանք, երազ է դեռ, իրա՛ւ գեղեցիկ ու չքեղ երազ, բայց երազ, այսինքն՝ օտար ու անհաղորդ մարդոց աշխարհին ու մութ ու աղտոտ մարդոց:

Ես չէի մասնակցեր վէճին, այնքա՛ն հոգիս գինով էր ու այնքան երջանիկ էի ներկայով, որ չէի մտածեր վաղուան մասին. ի՛նչ փոյթ, թէ վաղը կրնայի չսիրել. կը բաւէր, որ այդ երեկոյ աշխարհը սիրով էր սիրելի ինծի համար:

Ընկերներէս գտած էի քեզի համար երեք գիրք, ու լուսնի լոյսով սիրած հատուածներս կը նշանակէի, որպէսզի ուշադրութիւնդ գրաւէին: Ջեմ գիտեր, գուցէ դուն մոռցած ես հիմա առաջին անգամ քեզի բերած գիրքերս, բայց ես կը յիշեմ: Հ. Զաւդերմանի «Հողը»ն էր, եւ Սէնքիէվիչի «Առանց Դաւանանքի»ն ու Լ. Տոլսթոյի «Յարութիւն»ը: Ես զանոնք առած էի ընկերներէս աղաչանքով ու մեծ խոստումներով. հայերէն գրքերը հնութիւններու պէս թանկագին էին այն օրերուն: Ու հարուստ էի այն գիշեր ու բախտաւոր, որովհետեւ պիտի կարենայի փոքրիկ ուրախութիւն մը պատճառել քեզի:

Վարէն որբանոցին աղջիկները կ'երգէին: Իրենց երգը լռութեան մէջէն մեզի կը հասնէր աւելի մեղմացած, աւելի քաղցր ու աւելի տխուր: Երգ չէր, այլ դժբախտ ու աներդիք բազմութեան մը հծծիւնը հայրենական տան, կորսուած անցեալին ու անհետ կորած երջանկութեան կարօտին համար:

Ամէն շաբաթ գիշերուայ պէս նախ ըսկըսան հայր Կոմիտասի «Տէր Ողորմեան» թրթռուն, մելամաղձոտ, մերթ մեղմ, համակերպող ու խելօք, մերթ ուժեղ ու պոռթկացող: Երբ հասան հոն, ուր հինաւուրց չարականը բոլոր դժբախտներուն, հիւանդներուն ու տնանկներուն մխիթարութիւն կը հայցէ ու «Հայոց ազգին ազատութիւն», իրենց ձայները ըստացան եղերական ու անբացատրելիօրէն թախծոտ շեշտ մը: Եղանակը դադրեցաւ եղանակ ըլլալէ ու դարձաւ՝ լաց՝ համայնական, անզուսպ ու յորդառատ: Յետոյ եկաւ հայ վշտի բանաստեղծին «Քըն՛ի՛ր իմ բալիկ»ը, որ տխուր ըլլալէ աւելի ահաւոր էր այդ տնանկ ու անընտանիք աղջիկներու բերնին մէջ: Քանինե՛րն էին, որ անապատէն կուգային կանխահաս ու դժբախտ մայրութեան մը կսկիծը սրտերնուն մէջ: Երգին տխուր ու իրենց խստութեանը մէջ իսկ անյիշաչար ու գորովալի բառերը՝ կը դառնային զարհուրելի, երբ այդ աղջիկները կ'երգէին:

Այն օրերուն հիւանդ ու անհաշտ վըրէժը մեր բոլորին սրտերը կ'ալեկոծէր, եւ առանց վայրագութեան ու խուժդուժ ատելութեան չէր, որ կ'ունկնդրէինք:

Կաթիս հետ մէկտեղ սեւ վիշտըս ծըծի՛ր,
Թո՛ղ հոգուդ մէջ նա սեւ վրէժ դառնայ:

Ես պառկած էի կռնակիս վրայ եւ կը նայէի աստղերուն ու կը մտածէի քու վրադ: Մտքէս կ'արտասանէի այն բոլոր սիրոյ երգերը, որ գիտէի, ու այդ երգերուն բառերը իմ պատանիի բոցավառ երեւակայութեանս մէջ մասնաւոր իմաստ ու գոյն կը հագնէին:

(Շար. 8)

կաքեկ կեցուածքի: Ան ճշան է կենկու-թեան եւ կամ անկարութեան: Ան կը շեշտէ գէշ ապանդամօղութիւն մը եւ նախնական հետեւողականութիւն մը: Ան կը պատկերացնէ լոյծ, ծփուն եւ տարուբեր զանգուած մը: Ո՛չ, ո՛չ, աղէկ չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ է, բայց շատ աղէկ գիտեմ թէ յեղափոխականի կեցուածք չէ ան: Ոչ ազգայնականութիւն կը պահանջեմ եւ ոչ ալ յեղափոխութիւն կը ջատագովեմ: Երկուքն ալ ոչ - սիրելի բաներ են: Մանաւանդ երկրորդը, յեղափոխութիւնը ինծի կը թուի աղէտի համազօր: Կը խորհիմ, որ գրագէտ մը յեղափոխական պէտք չէ ըլլայ բնաւ: Այլ ըմբոստ»: (3)

Իրն են այս մտքերը՝ պարզ ու մեկին, իր կեանքի ճանապարհի կէսին չհասած բայց կեանքի փորձով եւ տաղանդով հարուստ գրագէտ Շահան Շահնուրին:

Ո՞վ, այսօր, ո՞վ, աւելի քան քառասնամեակ մը ետք, պիտի կարենայ աւելի յստակ ու խոր բանաձեւել գրականութեան դերն եւ գրողի առաքելութիւնը:

×

Անուհետեւ կը սկսի տասնամեակներու վրայ երկարող հիւանդանոցէ - հիւանդանոց, բուժարանէ - բուժարան անփախճան ոդիսականը, Շահան Շահնուրի Գողգոթային ճանապարհը, որ մեզմէ, ա-՜ւա՜ղ, կը խլէ հայ գրողը, ու - իբրեւ մխիթարութի՜ւն - մեզի կ՚ընծայէ Ֆրանսագիր բանաստեղծը, որ կը կոչուի Արմէն Լիւպէն:

×

Ու կը տարուիս մտածելու, «կամայ թէ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ», որ եթէ իրեն, եւ իրմով՝ մեզի՝ խնայուէր այդ «ճանապարհ Խաչի»ն, ո՞վ պիտի կարենար ըսել, թէ ի՜նչ նոր երկեր, ուրիշ ի՜նչ ստեղծագործութիւններ պիտի չծնէին ի յաւելումն «Նահանջը Առանց Երգի»ին եւ «Յարալէզներուն Դաւաճանութեան» եւ ի փառս մեր գեղեցիկ դպրութեան:

Անտարակոյս, Արմէն Լիւպէնը նոր շահոյն է նաեւ մեզի համար, բայց ան երբեք մոռցնել չի՛ տար, ամենեւին չի՛ կրնար մոռցնել տալ մեր իսկական հարստութիւնը, Հայ Գրականութեան «Կիրակնօրեայ Թիւր», բացառի՛կ Թիւր, որ ունի միայն մէկ անուն՝

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ա. Դ.

«Կանչ», Պէյրութ, Օգոստոս, 83

(1) Շահան Շահնուր, «Վերջին խօսքս չափազանցութիւն է»: Ապագայ 4 - 11 Սեպտ. 1937, Փարիզ:

(2) Շահան Շահնուր, «Արդար զնդսականութիւն մը Երեւանի մէջ», Ապագայ, 1 - 8 Յունուար 1938, Փարիզ:

(3) Շահան Շահնուր, «Դրախտ կորսնցնել», Ապագայ, 23 Յուլիս 1938, Փարիզ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԻԼԻԻ ՄԷՋ

×

Արտաքնապէս ոչինչ փոխուած կը թըւի ըլլալ Չիլիի մէջ: Մենատէրը՝ Զօր. Փինոշէ, դեռ իշխանութեան սանձը իր ձեռքերուն մէջ կը պահէ: Թերեւս նոյնիսկ համոզուած է, թէ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ:

Այսուհանդերձ, վերջին շաբաթներու եւ օրերու ներքին իրադարձութիւնները, - ցոյցեր, ահաբեկում եւայլն, - արդէն իսկ յետ - Փինոշէի ժամանակաշրջանի մը ժամանումը նախատեսել կուտան: Ներկայ բացայայտ իրողութիւնը կը մընայ այն, որ Չիլիցիներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը այլեւս հաւատք չըն-ծայեր մենատէրին խօսքերուն եւ գործերուն: Ոչ ալ կը վախնայ մենատէրէն:

Արդարեւ, երեք ամսուան ընթացքին, այսինքն Մայիս 11-ի առաջին ցոյցերէն մինչեւ չորրորդը՝ Օգոստոս 11, Չիլիի միահեծան տէրը իր իշխանութեան անկումին նշանները հաստատեց: Առնուազն՝ ժողովուրդը խնդրոյ առարկայ դարձուց այդ իշխանութեան վայելած ժողովրդականութիւնը: Ան որ մինչեւ դեռ մօտակայ ժամանակները բռնարկութեամբ, արտաքսումով եւ օրէնքէ դուրս հռչակումով կը պատժէր որեւէ «անհնազանդութիւն», ներկայիս հարկադրուած կ՚ըլլայ ընդունիլ վերադարձը դասապարտութեանց նշաւակ դարձած քաղաքական դէմքերու, ինչպէս, օրինակ, արդարութեան նախկին նախարար Ֆրէյի կառավարութեան եւ նախկին նախագահը դեմոկրատ - քրիստոնեաներու՝ Քասթիյօ, խորհրդանշանը նկատուած կամայականութեանց դէմ մղուող պայքարին:

Ան որ կ՚ուզէր ժողովրդավարութիւն մը հաստատել առանց քաղաքական կուսակցութիւններուն, այսօր պարտադրութեան տակ կը գտնուի «լեզու գտնել», ինչպէս կ՚ըսէ ժողովրդական խօսքը, այդ նոյն կուսակցութիւններուն հետ, անցեալին ամբաստանուած անոր կողմէ, իբրեւ «օտար գաղափարախօսութիւններ»ու հետեւողներ: Ան որ Յունիս 14-ի ցոյցերուն առիթով կը յայտարարէր, թէ «այլեւս երբեք բողոքներ տեղի չեն կրնար ունենալ», ներկայիս կ՚ընդունի «բողոքները, բայց ոչ բռնութիւնը», խափանարարութիւնն ու բիրտ միջոցներու գործադրութիւնը իշխանութեան դէմ:

Անշուշտ, Զօր. Փինոշէ դեռ չէ հրաժարած բուռն քննադատութիւններ կատարելէ մարքսականութեան դէմ: Անդին, կը թուի թէ որոշած է իշխանութեան ղեկը պահել մինչեւ 1989: Բայց ասդին «իրական Չիլին» կը կազմակերպուի փութով՝ ժողովրդավարութեան արագ հաստատումին ակնկալութեամբ:

Քաղաքական բանակցութիւնները կը տարածուին օր աւուր եւ մամուլ - հեռատեսիլ - ձայնասփիւռը, դեռ բացարձակ լուռ հազիւ ամիս մը առաջ, այժմ լայն չափով արձագանգ կը հանդիսանան ընդդիմադիր ղեկավարներու յայտարարութիւններուն:

Նոր վարչապետը՝ Օնոֆրը Եարփա, գիտէ թէ պէտք է արագ շարժի: Չէ՞ որ ան կ՚ըսէ, թէ մինչեւ յաջորդ բողոքի օրը պէտք է հաստատէ իր հեղինակութիւնը նախագահին մօտ եւ, միաժամանակ, ցոյց տայ թէ քաղաքացիները գօրավիգ կը կենան իրեն:

Ուրեմն, Փինոշէի իշխանութիւնը պարտադրաբար կը դիմէ զիջումներու: Հարկ է սպասել տեսնելու համար թէ ժողովրդավարական կարգերու հաստատումին ուղղութեամբ զօրավարը ի՞նչ չափով եւ տարողութեամբ տրամադիր է իր սանձը ձգել:

Յամենայն դէպս, ժողովրդական զանգուածները կը շարժին եւ, հետեւաբար, մենատէրը հարկադրուած է նկատի ունենալ այս իրողութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ա.Ս.Ա. ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

×

Ֆրանսահայ Ֆութպոլի խումբերու նոր մրցաշրջանը սկսաւ Կիրակի՝ Սեպտեմբեր 4-ին: Դաշտ իջան Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մարզական Միութեան (Ա. Ս. Ա., փարիզեան շրջանէն) եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւի (Մարսէյլէն) խումբերը, որոնք ամէնէն շատ հայ մարզիկ ունեցող խումբերն են Ֆրանսահայ գաղութի: Հոս, չենք անդրադառնար Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆըրանսի, որուն բոլոր մարզիկները հայ են, քանի վերոյիշեալ զոյգ խումբերէն աւելի ցած բաժանումներէ (տիվիզիոն) հանդէս կուգան:

Ա. Ս. Ա. - ՇԸՄԻՆՕ ՏԸ Լ՚ՈՒԷՍԹ 6 - 1

(Կիսախաղ 2 - 0)

Իսիի հայ մարզականը, որ հանդէս կուգայ 0 ու Սէնի շրջանի Ա. դասակարգէն, սքանչելի յաղթանակով մը սկսաւ մրցաշարքը: Առաջին իսկ վայրկեաններէն հայ մարզիկները զօրաւոր գրոհներով պաշարեցին հակառակորդներուն բերդը եւ Խորանեանի ու Պալեանի հեռուէն ուժգին հարուածներով փորձեցին բերդապահը: Վերջապէս 20-րդ վայրկեանին, 18 մեթրնոց քառակուսիին ձախ կողմէն Կուրինեանի տուած զօրաւոր հարուածին հետեւանքով՝ մրցակիցի յետապահներէն մէկը ակամայ գնդակը ղետեղեց իր բերդին մէջ: 42-րդ վայրկեանին, հեռուէն ուժգին հարուածով մը Պալեան իր խումբին երկրորդ կոլը նշանակեց եւ կիսախաղը վերջ գտաւ 2 - 0 արդիւնքով՝ ի նպաստ Ա. Ս. Ա.ի:

Երկրորդ կիսախաղին հայ մարզիկները տիրապետեցին դաշտին. կարծէք հակառակորդ խումբը բացակայ էր: 55-րդ վայրկեանին՝ Գազարեան, որ Ա. Ս. Ա.ի այս տարուան միակ նոր մարզիկն էր՝ եկած Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւէն (Մարսէյլ), նշանակեց երրորդ կոլը, փենալթիով: 60-րդ վայրկեանին մրցակիցները կոլ մը նշանակելով փրկեցին իրենց պատիւը: 65-րդ վայրկեանին Պալեան հաշիւը 4 - 1-ի բարձրացուց: 72-րդ վայրկեանին Գազարեան նշանակեց կոլ մը եւս, արդիւնքը վերածելով 5 - 1-ի, իսկ 80-րդ վայրկեանին՝ դարձեալ Պալեան, շնորհիւ խմբային գեղեցիկ խաղարկութեան մը՝ կոլ մը եւս նշանակելով, վերջնական արդիւնքը եղաւ 6 - 1:

Ա. Ս. Ա.ի կազմը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր. - Փօլա - Փօնէ, Ֆերնանտէզ, Գավէճեան, Եալընեան - Պուտէրկի, Պապիկեան, Խորանեան - Պալեան, Գազարեան, Կուրինեան:

Հակառակ այս լայն յաղթանակին, ըստ մեզի, Իսիի Ա. Ս. Ա.ն տակաւին իր ուժը չէ գտած, տակաւին մեծամասնութեան ֆիզիքական պայմանները գոհացուցիչ չեն: Բայց ասոնք հասկնալի են, քանի որ փորձերը նոր սկսած են: Ամէնէն ուշագրաւ մարզիկներն էին՝ խումբին լիպէրօն Գավէճեան, որ իր ընկերները դըժուար պարագաներէ փրկելէ զատ, երբեմն նոյնիսկ գրոհի ալ կ՚անցնէր. անոնցմէ մէկուն ընթացքին՝ 30 մեթրէն իր տուած ուժգին հարուածը գնդակը կը զարնէր հակառակորդի բերդի սիւնին: Մէջտեղի գիծէն Խորանեան լաւ տպաւորութիւն թողուց երկար ու ճշգրիտ փոխանցումներով, իսկ յարձակողներէն՝ Պալեան, նշանակած 3 կոլերով ցոյց տուաւ, որ արդէն իսկ լաւ պատրաստուած է:

×

ՍԷՆ - ԹՐՈՓԷԶ - Հ.Մ.Ը.Մ. ԱՐԾԻԻ 3-0

(Կիսախաղ 1 - 0)

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը, որ հանդէս կուգայ պատուոյ բաժանմունքէն (տիվիզիոն տ՚օնէօր), լաւ չսկսաւ նոր մրցաշրջանը եւ առաջին մրցումին՝ 0-ի դէմ 3 կէտով պարտուեցաւ Սէն - Թրոփէզի մէջ, տեղւոյն խումբէն: Խաղը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանի դաշտին վրայ, ուր ներկայ եղաւ մեծ բազմութիւն մը, մեծ մասամբ Մարսէյլէն, քաջալերելու համար Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը:

Խաղին սկիզբը Սէն - Թրոփէզ թեթեւ առաւելութիւն մը ունէր: 5-րդ վայրկեանին բերդապահ Թուրմիկեան ցոյց կուտար իր վարպետութիւնը: 26-րդ վայրկեանին իրաւարար Տի Քափրիօ, անհասկնալի որոշումով մը, փենալթի մը կուտար ի նպաստ տեղւոյն խումբին: Այս որոշումը հիմնուած էր այն գործողութեան վրայ, ուր Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդապահը եւ Սէն - Թրոփէզէն յարձակող մը, աջ կողմէ եկած միջնապահի մը պատճառով իրարու զարնուած էին: Հակառակ հայ մարզիկներու բողոքին, իրաւարարը չփոխեց իր որոշումը եւ փենալթին կոլի վերածուեցաւ:

Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւի տղաքը տիրապետեցին խաղին: 46-րդ վայրկեանին Թուտանեանի շնորհիւ առիթը ունեցան հաշիւը հաւասարեցնելու, սակայն մրցակիցներուն բերդապահը՝ Կրիֆոնի, վերջին պահուն յաջողեցաւ փրկել իր բերդը: 54-րդ վայրկեանին Տէր - Մեսրոպեանի՝ հեռուէն ուժգին հարուածը գնդակը դուրս հանեց մրցակիցի բերդին ճիշդ քովէն. երկու վայրկեան ետք դարձեալ Տէր - Մեսրոպեան հեռուէն զօրաւոր հարուածով մը վտանգի մատնեց հակառակորդին բերդը, սակայն Կրիֆոնի դարձեալ փրկեց զայն: Սէն - Թրոփէզի տղաքը հակագրոհի անցնելով, 65-րդ վայրկեանին նշանակեցին երկրորդ կոլ մը, յուսահատութեան մատնելով Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը: Խաղի աւարտին չորս վայրկեան մնացած Սէն - Թրոփէզ կոլ մը եւս նշանակեց:

Կը յուսանք որ յառաջիկայ մրցումներուն Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ աւելի լաւ արդիւնքներ ձեռք կը ձգէ:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

(*) Արդիւնքները տրուած էին «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 6-ի թիւով:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Սոֆի, որ մօրը ննջասենեակին կից ունէր իր խուցը, փոխադրուեցաւ վերի յարկը, տիկինին յարկաբաժինը, ուր երկու սենեակներ, մէկը քնանալու, միւսը արդուզարդի, իրեն յատկացուեցան: Առտուները տիկինին արթննալուն կը սպասէր, անոր հետ ճաշելու համար. ցերեկին եւ իրիկուան՝ նոյնպէս. մնացած ատենները տաքթօրին եւ մամային մէջ կը բաժնէր ինքզինքը: Շատ հեղ, կիսլիկ հանրմ սեդանին վրայ միայն կը տեսնէր աղջկանը երեսը, անոր ծառայելու համար պարզ սպասուհիի մը պէս: Գաղտնի հառաչանքներ կը խեղդէին հէք կնոջ լայնախարիսխ կուրծքը, նայուածքներուն մէջ ցաւով խառն պաղատանքներ կը ցոլային երբ աղջիկը դիպուածով իրեն նայէր: Զանիկա սիրելու, գգուելու, գիրկին մէջ սեղմելու հաճոյքէն, միակ հաճոյքը զոր ունեցած էր, ա՛լ բոլորովին զրկուեցաւ: Բայց իր այն կսկիծը ոչ մէկուն հաղորդեց, անով էրուեցաւ, տոչորուեցաւ:

Աղջիկը մոլորեցնելու միջոցներուն մէջ, երիտասարդը չափ չգրաւ: Իր խուցին մէջ անոր հետ իր պիրած հեշտալի րոպէներուն, փոքր արաբական սատիճանադարակի մը վրայէն կ՚ելլար, շիշ մը ըմպելիք կ՚առնէր եւ իրարու ետեւէ քանի մը գաւաթ կը խմէր. յետոյ Սոֆիին կ՚երկրնցունէր գաւաթ մը, զոր անիկա յօժարափոյթ իր շրթներուն կը տանէր՝ ըմպելով հեշտաւէտ խմիչքը եւ անոր պարգեւած զուարթութենէն ոգեւորուելով աչուրները ցանկութեան ճառագայթներով լեցուն, այտերը վառ, եւ շրթները ըղձառիփ կծկումներով բացխփիկ: Աներգգալիօրէն, մանկամարդ աղջիկը կը գինովնար, կը տարուէր, կը վերանար. եւ այս տեսակ գինովութեան օր մըն էր որ ան, յափշտակուած, խելակորոյս, երիտասարդին պաղարկուն զգուշաւորութենէն զրկուած, ինկաւ անոր գիրկը, հեծեծելով, լալով, անձնատուր ըլլալով այդ ապականութեան, որ խմեց, ծծեց մաքուր ու անապակ այդ էութիւնը, անոր երակներուն կոյս արիւնին մէջ դունջը մխրճելով, իր ժահրը, թոյնը ներարկելով անոր:

Ա՛լ անկէց ետքը, Սոֆի տղուն կիրքերուն եւ ահարկու քմահաճոյքներուն գերին եղաւ: Իրենց յարաբերութիւններուն մէջ սանձ չդրին, այդ ապօրէն եւ մեղաւոր կենակցութեան համար քօղարկում եւ զգուշութիւն աւելորդ շարժումներ թուեցան իրենց: Աղջիկը, խրացուած, տիրապետուած, թմրած, ամբողջին թոռան խենթութեան ոլորտին մէջ դարձաւ՝ խելակորոյս թիթեռնիկի մը յուսահատ թեւածումներովը: Թեւ թեւի, անոնք պտոյտներու ելան, Պոլսոյ էն ազնուապետական զբօսավայրերուն մէջ երեւցան: Աղջկան զմայլելի ու չքնաղ շարժուձեւերը, անստգիւտ դիմագծութիւնը, գեղագիտակ եւ արքենի հասակը ամէնուն ուշադրութիւնը, սքանչացումը գրաւեցին: Արշակի բարեկամները, որոնք սովորական պոռոտախօսութիւններ նկատած էին անոր չողիքոտ նկարագրութիւնները ծանուցուած հուրիի մասին, ափիբերան եղան, երբ առաջին անգամ տեսան այդ հոյակապ աղջիկը անոր թեւը, գլուխ - գլխի:

(Տար. 142)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Փերուզ Կիրակոսեան իր ամուսնոյն Փայլակի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրէ 150 Ֆ., իսկ Երուանդ Տօրումեան եւ իր քոյրերը ի յիշատակ իրենց քրոջ եւ եղբայրներուն կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Մարսէյլի Կապոյտ Խաչին 100 Ֆ., Համազգայինին 100 Ֆ.:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան Միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 14-ին:

Արձանագրութեան համար դիմել դըպրոց, նոյն թուականին:

6, rue Jollande, Bourg-les-Valence

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցին հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 17-ին, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 8 Ռիւ տիւ Սիրք:

×

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դըպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Ելմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհըրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ կրթարանի Մանկապարտէզը կը վերաբացուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին առաւօտեան ժամը 9-ին:

Հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսուին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել՝

ECOLE St. MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
tél. 378-92-91

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՎԻԼՕ - Ս. ՆՇԱՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՑԱՆԿ

Օրդ. Մարի Զիլինկիրեան 700 Ֆ., Պ. Տ. Սահակեան, Պ. Գրիգոր Քինաճեան, Պ. Միսաք Փանոսօղլու, Պ. Խաչատուր Պալթաեան, Պ. Ֆուժիէ, Տիկին Նուարդ Մալճեան, Պ. Ասատուր Սիմոնեան, Պ. Ժորժ Զուլֆեան, Պ. Արարատ Մելոնեան, Պ. Վաղինակ Միքճեան, Պ. Խաչատուրեան, Պ. Տէրմէնճեան, Պ. Ֆրէկնօ, Պ. Զէօմլէքեան, Պ. Եապլոքոֆ, Պ. Աշոտ Աղէկեան, Պ. Ժիրայր Գարակեաւրուեան, Պ. Աբրահամեան, Պ. Մօրիս Պէնէքեան, Պ. Սարգիս Մէլէքեան, Վալանսի եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Սեւան ճաշարան, Պ. Ռոպէր Մուրատեան, (Սէն Շամօն) Հայ Կաթողիկէ համայնք, Պ. Ալդօ Պերդոնի, Պ. Զոհրապ Թէրզեան, Պ. Կարապետ Այանեան 500-ական Ֆ., Պ. Յակոբ Սիմոնեան, Տիկին Նուարդ Քէօշկէրեան, Տիկին Ժօֆրէյ, Պ. Միհրան Չաքըրեան 400-ական Ֆ.:

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝

ժամը 12, Հայ Մշակոյթի Տունը ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի

ժամը 12·30, Եկեղեցւոյ առջեւ:

Արձանագրուիլ՝
Կապ. Խաչուհիներուն մօտ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520-03-18 թիւին, Երկուշաբթիէն-Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

GRANDE SOIREE DANSANTE

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1 Լիոնի Բալէ տ'իվէր սրահին մէջ. -

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. -

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

ՃՈՐՃ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով:

Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբը, եւ ԲԻՆԳ ԲԱՆԹԷՐԶ նուագախումբը

Տոմսերը կը փաճառուին Մշակոյթի Տունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
բացառաբար Հոկտեմբեր 2, Կիրակի օր:

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

STAGE 1983
22 - 23 octobre

LE CINÉMA ARMÉNIEN

THEMES :

- Le style arménien au cinéma
- Le cinéma d'Arménie soviétique
- La diaspora et l'image
- Une interprétation de « Sayat Nova » de S. Paradjanov

FESTIVAL DU CINEMA ARMENIEN
à LA FOURMI GAMBETTA
30, cours Gambetta, Lyon 7e
du 19 au 25 octobre

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

LES GRANDES PUISSANCES, l'EMPIRE OTTOMAN et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES FRANÇAISES
(1914-1918)

Recueil de documents édités avec une introduction historique par

Arthur BEYLERIAN

Préface de **Jean-Baptiste DUROSELLE**
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne

Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Prochain VOYAGE EN ARMENIE du 1er au 15 octobre
il reste encore quelques places, dépêchez vous de vous inscrire

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13

MARDI
13 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770. 86. 60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.521 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.521

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԱՒԵԼԻ ԲՈՒՌՆ

Լիբանանի քաղաքացիական ներկայ պատերազմը իր երրորդ շաբաթը կը բոլորէ արդէն, առանց որ կարելի ըլլայ մօտալուտ լուծումի մը մասին արտայայտուիլ: Իրապէս, ներկայ կացութեան մէջ ոչ միայն անկարելի կը թուին բանակցութիւնները, այլեւ կռիւները տակաւ կը ծաւալին՝ Շուֆէն մինչեւ Պէյրութ եւ այլուր: Առջի օր ռմբակոծուեցան Աշրաֆիէն եւ Պաապտայի շրջանը՝ ուր կը գտնուի նախագահական պալատը: Կիրակի օր ամերիկեան եւ անգլիական՝ այս վերջինները եկած Կիպրոսէն - օդանաւեր թռիչներ կը կատարէին Պէյրութի վրայ, մինչ լիբանանեան բանակը կը ջանար ապահովութեան գօտի մը հաստատել մայրաքաղաքին շուրջ՝ գրաւելով շրջակայ բլուրները:

Շուֆի լեռներուն մէջ կռիւները կը շարունակուին օր ըստ օրէ աւելի բուռն: Տիւրզի եւ քրիստոնեայ զիրար կ'ամբաստանեն ջարդերով եւ հակաջարդերով՝ Պհամտունի, Պմարիամի, Պիրէմի, Քֆարմաթթայի մէջ եւ այլուր: Երկուստեք հրատարակուած տեղեկագրերու համաձայն աւելի քան վեց հարիւր մեռեալ կայ արդէն: Շուֆի այս պատերազմը - իրապէս, այլեւս ամէնքն ալ կը խօսին ոչ թէ բախումներու, այլ իրաւ պատերազմի մը մասին, - պատճառ դարձած է ժողովուրդի ողբերգական գաղթերու: Աւելի քան քառասուն հազար քրիստոնեաներ, փախչելով տիւրզիներու գրաւած վայրերէն, անցեալ Հինգշաբթիէն ի վեր շրջապատուած կը մնան Տէյր էլ - Գամարի մէջ: Կիրակի, միջազգային Կարմիր Խաչի կառախումբը արտօնութիւն կը ստանար պաշարուածներուն օգնութեան փութալու: «Առանց պայման»ի այս արտօնութիւնը կուտար Վալիտ Ճումպլաթ, անձամբ:

Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Անգլիա մերժեցին Լիբանանի կառավարութեան առաջարկը՝ բազմազգեան ուժերը ղրկելու համար Շուֆ: Երուսաղէմ, իր կարգին, հակառակ որ «խորապէս զգացուած է Լիբանանի զանազան շրջաններուն մէջ կատարուող արիւնահեղութիւններէն», բացարձակապէս մերժեց վերադառնալ այդ շրջանը: Լիբանանեան բանակն իսկ, իր կարգին, ամբաստանելով հանդերձ «սուրիական, տիւրզի, պաղեստինեան եւ իրանեան ուժերը» ոչ մէկ մտադրութիւն ունի Շուֆ մտնելու: Իրաց այս կացութեան մէջ զարմանալի չէ որ կարգ մը քաղաքական դէմքեր Լիբանանի բաժանման մասին խօսին ու գծեն ապագայ քարտէսը՝ ըստ համայնքային - կրօնական նոր մէկտեղումներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ՔՈՒՐՆԷՕՎԻ մէջ կայացած Իւմանի - թէի Տօնին, մինչ Ժորժ Մարշէ, ակնարկելով հարաւ - քորէական Բօինկին, կը նշէր թէ «անհրաժեշտ են միջոցներ եւ երաշխաւորութիւններ՝ որպէսզի ճամբորդատար օդանաւերը չօգտագործուին լրտեսական նպատակներով», քանատացի ծանօթ երգիչ Ռոպէր Շարլպուա յանկարծ կ'ընդհատէ իր «Սէր կ'ուզեմ» երգը եւ խօսքը բազմութեան ուղղելով կը բացագանչէր, - «Երգելու համար մէկ վայրկեան կը մնայ ինծի: Այդ վայրկեանը պիտի չերգեմ: Զայն կը նուիրեմ այն 269 անձերուն՝ որոնք բացակայ են այս Կիրակի»:

ՏՐԷՕԻ քաղաքապետական ընտրութիւնները, որոնք շաբաթէ մը ի վեր ֆրանսական ներքին լուրերու ծիրին մէջ մամուլի առաջին էջը գրաւեցին, վերջ գտան ընդդիմադիր միացեալ ցանկին (Հ. Հ. Հ., Իւ - Տէ - Էֆ, Ազգային Ճակատ) յաղթանակով՝ որոնք ձեռք կը բերէին քուէներու 55,33 առ հարիւրը: Այս յաղթանակը, սակայն, նշելով հանդերձ ձախին տկարութիւնը, այնքան ալ, ձեւով մը, չուրախացներ յաղթականները՝ որոնք իրենց յաջողութիւնը կը պարտին Ժան Մարի լը Փէնի գլխաւորած ծայրայեղ աջ Ազգային Ճակատի ձայներուն: Նշենք թէ վերոյիշեալ կուսակցութիւնը 3 աթոռ կ'ապահովէ թաղապետական խորհուրդին մէջ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Փիէր Մորուա Ալժէ կատարած իր այցելութենէն վերադարձին յայտարարեց, թէ Ֆրանսա եւ Ալժերիա նոյն տեսակէտները ունին Չատի եւ Լիբանանի նկատմամբ: Չատի առընչութեամբ «նոյն բառերը գործածեցինք յայտնելու համար նոյն միտքերը», ըսաւ նախարարապետը, շեշտելով թէ Ֆրանսա եւ Ալժերիա կը բաղձան Չատի միութիւնը, գերիշխանութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ շարժանկարի փառատօնի (Մոսթրա) Ոսկի Առիւծ մրցանակը շահեցաւ Ֆրանսա՝ Ժան - Լիւք Կոտարի «Անունը՝ Քարմէն» ժապաւէնով:

ՊԱՐՏԱԽՈՐԻՉ բնակութեամբ գաւառ ղրկուած 6 հայ երիտասարդներէն հինգը թոյլտուութիւն ստացան իրենց տուները վերադառնալու՝ շաբաթական երկու անգամ, սակայն, իրենց թաղի ոստիկանութեան ներկայանալու պայմանով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐԻՇԻՆ ՄՈՐԹԻՆ ՄԷՋ...

Մօտաւորապէս քառորդ դար մը առաջ ինծի ալ կ'առաջարկուէր ուսուցչական պաշտօն ստանձնել մեր վարժարաններէն մէկուն մէջ: Գիտէի որ ուսուցչական տաղնապ կը տիրէր մեր կրթական հաստատութիւններէն ներս, այդ պատճառաւ ես ալ կը ճանչնայի բոլոր անոնց, որոնք կը խորհէին թէ ուսուցչութիւն ընելու պայմանները լրացնող մեր ազգայինները խուսափելու չէին այդպիսի նուիրական պաշտօն մը ստանձնելէ:

Բայց միշտ մերժեցի այդ առաջարկները: Մերժեցի ո՛չ թէ անոր համար որ ժամանակ կամ տրամադրութիւն չունէի, այլ պարզապէս անոր համար որ դոյզն ինչ համբերութիւն չունիմ սորվիլ չուզողներու, կամ սորվելու ընդունակութիւն չունեցողներու դիմաց:

Ես, որ ուրիշ մարդերու մէջ յաճախ շատ համբերատար ու չարքաշ բնաւորութիւն ունիմ, գիտէի թէ ուսուցչական ամպիոնին վրայ ամբողջ համբերութիւնս ու հանդուրժողութիւնս պիտի կորսնցնէի, եթէ տեսնէի որ դիմացինները անմիջապէս չէին հասկնար, չէին սերտեր, չէին սորվեր այն ինչ որ դասաւանդել պիտի ուզէի: Պիտի կարենայի՞ կըրկին ու կրկին բացատրել, պիտի կարենայի՞ միշտ ծայրէն սկսելով դասաւանդութեան աւելի յստակ ու աւելի դիւրին դրութիւններ փնտռել, ի պահանջել հարկին մէկ աշակերտի համար ամբողջ ժամ մը կորսնցնել, բայց ի վերջոյ ուսուցման նիւթը հասկնալի դարձնել: Պիտի չկարենայի: Այդ համբերութիւնը չունիմ: Ու անիրաւօրէն պիտի զայրանայի, պիտի զայրանայի նոյնիսկ ամէնէն բարեացակամ աշակերտին դիմաց, կարծելով թերեւս որ ան յատկապէս կը յամառի չսորվիլ, չհասկնալ, չըմբռնել:

Անցնող քանի, երեսուն տարիներու ընթացքին այս համոզումս շատ փոխուած չէ: Գիտեմ որ աշխարհի ամէնէն դժուար գործն է մարդոց, մանաւանդ աշակերտներու բան սորվեցնել: Հիանալով կը հիանամ այն ուսուցիչներուն վրայ, որոնք կարծես համբերութեան ծով մը ըլլային, աշակերտին դիմաց չեն պարտուիր մինչեւ որ իրենց ուզածը չփոխանցեն անոր: Կը փորձեն, կրկին կը փորձեն, նախադասութիւնները քիչ մը փոխելով անգամ մը եւս կը փորձեն, իրենց բացատրել ուզածը պատկերացնող նոր օրինակներ ու նմանութիւններ գտնելով միշտ կը փորձեն, ու նոյնիսկ եթէ չեն յաջողիր, չեն վհատիր, յաջորդ անգամ մը, ուրիշ բախտաւոր օր մը կրկին փորձելու որոշումով կը ժպտին, այլ նիւթի կ'անցնին, կարծես թէ վհատեցուցիչ ոչինչ պատահած ըլլար...: Այո՛, հիանալով կը հիանամ այս տեսակ ուսուցիչներու վրայ... եթէ մնացած են այդպիսի ուսուցիչներ...:

Քառորդ դար առաջ զիս պաշտօնի հրաւիրող այդ առաջարկները անցեալ օր պահ մը յիշողութեանս մէջ կենդանացան երբ ամերիկեան ժապաւէնի մը մէջ կը դիտէի ուսուցչուհի մը, որուն դիմաց ամբողջ դասարան մը կը ծառանար, բան սորվիլ չէր ուզեր: Տղաքը ոչ միայն կը ծուլանային, այլ նաեւ կ'աղմկէին, անտարբերութիւն կ'ընէին, կը հեգնէին ուսուցչուհին, դասը կը խանգարէին: Ուսուցչուհին ի զուր կը ջանար պահել իր պաղարիւնը ու կը փնտռէր այն ճամբան, ուրկէ պիտի կարենար մտնել այդ անկարգ տղոց սրտին մէջ: Ի վերջոյ գըտաւ...:

Ես ամբողջ այդ տեսարանի ընթացքին ջանացի ինքզինքս նոյնացնել ուսուցչուհիին հետ, այսինքն մտնել անոր մորթին մէջ ու զգալ, թէ ի՞նչ կը զգար ան այսպիսի պաշտօնի մը կիրարկումին ընթացքին: Կասկած չկայ, որ շարժանկարի ժապաւէնի մը մէջ ամէն ինչ բաւական տարբեր է իրական կեանքի մէջ պատահածէն: Բայց արուեստի գործերը լոյս կը բանեն մեր առօրեային վրայ, մեր ներաշխարհը կը լուսաւորեն կարգ մը մտածումներով ու գաղափարներով, որոնք մեզի երբեք պիտի չայցելէին, եթէ այդ արուեստի գործը դիտած կամ լսած չըլլայինք: Անոնք կ'օգնեն մեզի հասկնալու ուրիշները, կամ օրինակ առնելու ուրիշներու գնահատելի կողմերէն: Կը զօրեղնեն մեզ մեր սեփական առաքելութեան մէջ, աւելի լաւատես կը դարձնեն ապագայի նկատմամբ:

Ու երբ ուսուցչուհիին մորթէն ներս մտնելով նոյնացայ անոր հետ, ես ինծի ըսի. «Դիւրին չէ գործս, կը տառապիմ երբ կը տեսնեմ դիմադրող աշակերտներու այս զանգուածը, բայց գիտեմ որ շատ պիտի երջանկանամ երբ պիտի յաջողիմ, - ու արդէն անպայման պիտի յաջողիմ, - փշրել այդ դիմադրութեան մէկ մասը ու բաներ մը սորվեցնել այս տղոց: Կը տառապիմ, այո՛, բայց միայն ե՞ս եմ որ կը տառապիմ: Մտի՛ր անգամ մը, օրինակի համար, դատաւորի մը մորթէն ներս ու տե՛ս թէ ան որքան կը տառապի չար մարդոց դիմաց օրէնքը կիրարկելու ատեն, մտի՛ր բժիշկի մը մորթէն ներս, ու տե՛ս թէ ան որքան կը տառապի երբ պատասխանատու վճիռ մը կ'արձակէ մէկու մը առողջութեան մասին, մտի՛ր երգահանի մը մորթէն ներս, ու տե՛ս թէ ան որքան կը տառապի սէնֆոնի մը բաղադրելու ատեն...: Թերեւս դուն անոնցմէ որեւէ մէկուն տեղ ըլլալ պիտի չուզէիր: Բայց երբեք պիտի չգիտնայիր այն ատեն, թէ երբեմն ի՛նչ մեծ երջանկութիւններ կը սպասեն տառապալից այդ աշխատանքներուն հորիզոնին վրայ...:

Երբ շարժանկարի ժապաւէնը վերջացաւ, խորհեցայ որ ես ալ դաս մը քաղած էի ուսուցչուհիէն: Պայման է որ երբեմն մտնենք ուրիշի մը մորթէն ներս: Պայման է որ ուրիշները երբեմն դիտենք ուրիշի մը ակնոցով: Շատ բան պիտի փոխուի այն ատեն մեր մտածումներուն մէջ:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՄԵՐԺԱԾ ԵՆ ԿՐՕՆՔԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԵՐԷՆՈՎ ԿԱՏԱՐԵԼ

Թեհրանի մէջ, Օգոստոս 31-ին եւ Սեպտեմբեր 1-ին, տեղի ունեցած են միջնակարգի եւ նախակրթարանի վերջին դասարաններու աշակերտութեան կրօնքի պետական վերաքննութիւնները: Աշակերտները նկատելով, որ հարցումները պարսկերէնով պատրաստուած են, մերժած են պատասխանել եւ թողլով քննութեան վայրը՝ հեռացած են:

Ի դէպ, նշենք որ Օգոստոս 23-ին Կրթական Նախարարութեան Թեհրանի վերատեսչութիւնը՝ Հայոց Թեմական Խորհուրդին ղրկուած հեռագրով մը, խնդրած էր մինչեւ Օգոստոս 27 պարսկերէն լեզուով պատրաստուած կրօնքի հարցումները յանձնել քննութեանց բաժանմունքին, աւելցնելով որ միայն կը սրբագրուին ա՛յն թերթիկները, որոնց պատասխանները պարսկերէն լեզուով տրուած են: Յաջորդ օրն իսկ Թեմական Խորհուրդը պատասխանած էր դիտել տալով, որ կրօնքի դասը հայերէն լեզուով դասաւանդուած ըլլալով, միայն կարելի է հայերէնով անցընել քննութիւնները: Ըստ երեւոյթին, Հայոց պահանջը արդիւնք չէ տուած:

Ծանօթ է, որ Յունիսին նոյն դէպքը պատահած էր եւ աշակերտները ճերմակ թերթիկներ յանձնելով հեռացած էին քննութեան վայրէն:: Հարցը միշտ առկախ մնացած է եւ Թեմին Առաջնորդն ու Թեմական Խորհուրդը կը շարունակեն դիմումները պետական պատկան շրջանակներու մօտ, ոչ միայն քննութիւններու, այլեւ ընդհանրապէս հայկական վարժարաններու դժուարութիւններուն լուծում գտնելու համար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 10-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դնեպր - Ժալգիրիս	3 - 1
Սպարտակ - Մետալիստ	1 - 0
Նիստրու - ԲԿՄԱ	1 - 2
Զէնիթ - Արարատ	0 - 0
Չերնոմորեց - Տորպեդո (Մ.)	2 - 3
Պախտակոր - Տորպեդո (Ք.)	2 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուի Դնեպր 41 կէտով, որուն կը հետեւին Սպարտակ 38, Զէնիթ 34 կէտերով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրակի օր, Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս 2-ի դէմ 3 կէտով պարտուած է Էս. Ա. Ֆրանսիսքօ խումբէն, Փարիզի բաժակի մրցաշարքի առաջին խաղէն (կիսախաղ՝ 2 - 2):

Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ 0-ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Լինոս - Ալֆորվիլ խումբէն, Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքի առաջին խաղէն (կիսախաղ՝ 1 - 0):

Իսիի Հայ Մարզականը (Ա. Ս. Ա.) 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթած է Վիլիէ սիւռ Օրժի, Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքին (կիսախաղ՝ 1 - 1):

«ՍԵՒԱՆԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐԸ»

ԵՒ ԱՆՈՐ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԺԻ. դարը հայ կերպարուեստի պատմութեան մէջ կը բնութագրուի որպէս բեկումի շրջան: Միջնադարեան արուեստի աւանդութիւնները հետզհետէ կը կորսնցնեն իրենց ազդեցութիւնը՝ տեղի տալով նոր արուեստի նախանշաններուն: Զանազան երկիրներու մէջ անցման այդ երեւոյթը, ժամանակի ոգիի եւ անոր արտայայտութեան ձեւի առումով, կրած է յատուկ բնոյթ մը. պայմանաւորուած ազգային յատկանիշներու եւ պատմահանրային միջավայրին բնորոշ հանգամանքներով: Հոն որոշ դեր ունեցած է նաեւ արուեստի հին աւանդներու նկատմամբ ցուցաբերուած հետաքրքրութիւնը: Հայ իրականութեան մէջ հին սովորութիւններու կենսունակութիւնը ԺԻ. դարու արուեստին տուաւ յատուկ կերպարանք մը: Ի տարբերութիւն եւրոպական երկիրներու, հայ իրականութեան մէջ ան ընթացաւ «խաղաղ» վերափոխումներու ձեւով, առանց ոճային խիստ ներհակութիւններու: Մինչդեռ Իտալիոյ մէջ ան ցումի այդ փաստը, թէ՛ գաղափարական եւ թէ՛ ոճի առումով, որակական խիստ հակընդդէմ դէպք մըն էր, որ «վերածնունդ» դասական բնորոշումը ստացաւ: Ընդհանրապէս, հայ բազմադարեան մշակոյթը իր զարգացման հանգրուաններուն (հին շրջան, հելլենական, միջնադար) միշտ պահած է իր ազգային ոճի դեղագիտական կերպարի ընդհանրութիւնը: Աստիճանական զարգացման այդ երեւոյթը բնորոշ է նաեւ ԺԻ. դարու կերպարուեստին:

Հայ նոր արուեստի առջինեկները՝ «Աստուածամօր եօթը վէրքը», «Աստուածամայրը ննջած մանկան հետ», «Սեւանի Աստուածամայրը», «Աստուածամօր թագադրումը» բովանդակութեամբ եւ պատկերագրական կարգ մը կողմերով տակաւին կը յարաբերին ուշ միջնադարեան արուեստի ձեւերուն: Այդ գործերու դը-նահատութեան ստոյգ տեղեկութիւններու բացակայութեան պարագային, ժամանակի եւ տեղի ճշդրտումի համար կարեւոր նշանակութիւն ունի ոճի վերլուծումը, ինչպէս նաեւ պատմա - բանասիրական նիւթերու համադամանալից քննութիւնը: Ներկայ յօդուածին մէջ այդ տեսանկիւնէն փորձած ենք մօտենալ «Սեւանի Աստուածամայրը» կտաւին, որ կը գտնուի Հայաստանի պետական պատկերասրահը:

Թանկագին այդ կտաւը ցայժմ մասնագիտական համադամանալից քննութեան չէ ենթարկուած: Ցուցափեղկին մէջ ներկայացուած կտաւը կը համարուի ԺԸ. - ԺԹ. դարերու անծանօթ հայ նկարիչի գործ:

Արուեստաբան Ե. Մարտիկեան զայն կը վերագրէ Յակոբ (աւագ) Յովնաթանեանի (ԺԸ. դար)՝ հիմք ընդունելով «Յակոբի նախորդ ստեղծագործութիւններում տեղ գտած Տիրամօր եւ Քրիստոսի նրա նախասիրած կերպարները, դէմքերը՝ մասնաւորապէս աչքերը նկարելու նրա եղանակը, զգեստների ծալքերի մշակման ձեւը»:

Խնդրոյ առարկայ կտաւը կը յիշատակէ նաեւ արուեստաբան Մ. Ղազարեան: Անդրադառնալով Յովնաթան Յովնաթանեանի վերագրուող աստուածամայրերուն, ան նշած է, որ վերջիններուս համար «նախատիպ է հանդիսացել նշանաւոր «Սեւանի Աստուածամայրը», որի գոյութիւնը յիշատակւում է դեռեւս ԺԻ. դարի երկրորդ կէսում»: Մինչդեռ նոյն գիրքին (Մ. Ղազարեան, Հայ կերպարուեստը ԺԻ. - ԺԸ. դարերում), ինչպէս նաեւ «Յովնաթան Յովնաթանեան» յօդուածին մէջ այդ աշխատանքը ներկայացուած է իբրեւ ԺԸ. դարու գործ:

Ռ. Դրամբեան, չմասնաւորելով իր խօսքը կտաւին մասին, զայն զետեղած է ԺԻ. - ԺԸ. դարերուն ստեղծուած Աստուածամօր սրբապատկերներու շարքին:

Հայաստանի պետական պատկերասրահի կողմէ հրատարակուած «Յակոբ Յովնաթանեանը եւ նրա նախորդները» ցուցահանդէսի գրքոյկին մէջ «Սեւանի Աստուածամայրը» կտաւը ներկայացուած է «Տիրամայրը մանկան հետ» անուան տակ, իբրեւ ԺԸ. դարու գործ:

Ի մի բերելով տուեալ կտաւի հետ կապուած պատմա - բանասիրական նիւթերը, փորձենք ճշդել անոր ստեղծման ժամանակի հարցը:

«Սեւանի Աստուածամայրը»՝ ըստ դէպքի մը, կ'առընչուի հայ մշակոյթի մեծագոյն երախտաւորներէն մէկուն՝ Մխիթար Սեբաստացիի (1676 - 1749) անունին հետ: 1692-ին, տակաւին 16-ամեայ Մխիթար, Կ. Պոլսէն կուգայ Էջմիածին՝ միաբան դառնալու: Սակայն քիչ մը հիասթափած, կ'երթայ Սեւան (ուր կը տառապի աչքի ցաւէ) եւ շուրջ տասը օր հոն մնալէ ետք կը վերադառնայ Բասէն: Մխիթար Սեբաստացիի սեւանեան այդ օրերուն մասին Հ. Ղեւոնդ Ալիշան գրած է. «Սեբաստացի սարկաւագն Մխիթար, յայնժամ 18 ամաց (պէտք է ըլլայ 16 ամաց - Ա. Ա.), եկեալ այսօր յուխտ, յամի 1692, արժանաւորեցաւ հրաշալի տեսլեան եւ խոստման Տիրամօրն, օգնական լինելոյ աստուածասէր ըղձմանցն, մինչ ազերս արկանէր առաջի պատկերի նորին, եւ որ ցարդ պահի անդ, թէ եւ հնացեալ եւ խանդարեալ, որոյ է օրինակս, եւ քաջալերեալ՝ յաջողեցաւ նորին Տիրամօր շնորհօք հաստատել գկրօնս իւր (1700), շինելով վանըս՝ նախ ի Մեթոն Մոռէայ, եւ ապա (1717) ի Վենետիկ...»:

Բանասէր Ս. Տոփկեան եւս կը վկայակոչէ այդ պատմութեան արդէն աւանդութեան վերածուած տարբերակը. «Հայաստանից մեկընդմիշտ հեռանալուց առաջ Մխիթար Սեբաստացին Սեւանայ կղզում աղօթել է այդ պատկերի առաջ եւ նրանից խնդրել, որ իրեն ուժ ու զօրութիւն տայ հայագիտական կազմակերպութիւն հիմնելու համար: Ըստ աւանդութեան, այդ ժամանակ շարժուել են Տիրամօր շուրթերը եւ Մխիթարը լսել է իր խնդրանքի պատասխանը՝ «Եղիցի»:

Նախապատրաստուելով Մխիթարեան միաբանութեան 200-ամեայ յոբելեանին, Հ. Ղ. Ալիշան կը փորձէ հաւաքել այն բոլոր մասունքները, որոնք կ'առընչուին Աբբահօր կեանքին: Այդ նպատակով 1890 - 1900-ական թուականներուն կարգ մը նամակներ կը ղրկէ Էջմիածնի միաբանութեան անդամներուն (սկիզբը Կ. Կոստանեանի)՝ խնդրելով Սեւանայ կղզին գտնուող Աստուածամօր պատկերը, որուն առջեւ աղօթած է իրենց ուխտին հիմնադիրը, նմանատիպ նկարի կամ լուսանկարի ձեւով ղրկել իրեն: Այդ առթիւ, Հ. Ղ. Ալիշան յոյս յայտնած է, որ ընդօրինակութիւնը կը կատարէ նկարիչ Վարդգէս Սուրէնեանց (Վարդգէս Սուրէնեանց Վենետիկ գտնուած է 1881-ին, որոշ ժամանակ ապրած է հոն, սերտ բարեկամութիւն հաստատելով Հ. Ղ. Ալիշանի հետ): Սակայն ինչ - ինչ պատճառներով, հաւանաբար 1891-ին Էջմիածինէն հեռանալու հետեւանքով, անուանի նկարիչը չէ կրցած կատարել Հ. Ղ. Ալիշանի փափաքը:

Այնուհետեւ, 1896 - 1901 թուականներուն Հ. Ղ. Ալիշան դարձեալ քանի մը նամակներ կը ղրկէ Էջմիածին՝ այս անգամ Մ. Սմբատեանի (1833 - 1916)՝ նորոգելով «Սեւանի Աստուածամայրը» կտաւի գունաւոր նկարը ստանալու խնդրանքը (այդ նամակներէն քանի մը հատի պատճէնը բարեհաճօրէն մեզի տրամադրած է 1980-ին, Վենետիկի Մխիթարեան մ ի ա բ ա ն ո ւ թ ե ա ն անդամ Հ. Կոմիտաս վրդ. Մանուկեան): Ղեւոնդ Ալիշանի ուղղուած պատասխան նամակէն կ'իմանանք, որ այդ կտաւը Հայոց Կաթողիկոսի յանձնարարութեամբ, որպէս հին արուեստի լաւագոյն նմոյշ, արդէն Սեւանէն փոխադրուած է Էջմիածին եւ միայն կարելի նկատուած է լուսանկարը ղրկել Վենետիկ:

Ցաւենայն դէպս, շուրջ 15 տարի տեւած բանակցութիւն - նամակագրութիւնները եւ Ղեւոնդ Ալիշանի գլխաւոր փափաքը՝ իրենց մօտ ունենալ այդ կտաւը, դրական լուծումի չեն յանգիր:

1980-ին հարցուցինք Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, թէ ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ Հ. Ղ. Ալիշանի խնդրանքին յետագայ ընթացքը: Պատասխանը անակնկալ էր ու հետաքրքրական: Մեզի ղրկուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան թանգարանը գտնուող (յար եւ նման Երեւանի պատկերասրահի պատկերին) «Սեւանի Աստուածամօր» այլ կտաւի մը գունաւոր լուսանկարը: Բարեբախտաբար, ղրկուած էր նաեւ կտաւին հակառակ կողմի մակագրութիւնը, ուր պարզ կը կարդացուի. «Սեւանայ վանքից հեռացող Վենետկոյ Աբբահայր Մխիթարի խնդրակատար Տիրամօր. հարազատ ընդօրինակութիւն պատկերհան Ենովք Նազարեանցի. յամի Տեառն 1903-ի Տփղիս»:

Այսպէսով կը պարզուի, որ Խրիմեան Հայրիկ՝ «Սեւանի Աստուածամայրը» կտաւը Վենետիկ ղրկելու անյաջող փորձէն ետք, Մխիթարեաններու բաղձանքը չափով մը կատարելու համար, նկարիչ Ե. Նազարեանցի կը յանձնարարէ ընդօրինակել յիշեալ կտաւը եւ զայն իբրեւ նուէր կը ղրկէ Վենետիկ: Այս բոլորը կատարուած է 1902 - 1903 թուականներու ընթացքին:

Այսպէս ուրեմն, տրուած փաստերը կը պարզեն, որ «Սեւանի Աստուածամայրը» կտաւը 1692-ին գտնուած է Սեւանայ կղզիի Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Հետեւաբար, ոչ մէկ հիմք կայ կտաւը համարելու ԺԸ., առաւել եւս՝ ԺԹ. դարու գործ: Բայց յստակօրէն ե՞րբ նկարուած է: Վերոյիշեալ արուեստաբաններէն զատ, նկարի ստեղծման ժամանակի հարցով զբաղած է նաեւ Հ. Թորոսեան իր «Վարք Մխիթարայ Աբբայի Սեբաստացւոյ» գիրքին մէջ, ուր կը գրէ. «Այդ պատկերը երեք հարիւր տարուան հնութիւն ունի, ըստ վկայութեան Վաղարշապատ բնակող պատկերահան Առաքել Սադինեանցի, ինչպէս կը գրէ Մեսրոպ Արք. Սմբատեանց»: Ասիկա կը նշանակէ նկարին ստեղծումը տանիլ մինչեւ ԺԻ. դարու սկիզբը: Իսկ «Նոր Դար» օրաթերթին մէջ կը կարդանք. «Աստուածածնի այդ օծեալ պատկերը, որքան մեզ յայտնի է, վեց հարիւր տարուայ հնութիւն է (ԺԴ. դա՞ր - Ա. Ա.) եւ պաշտելի հնութիւն, որի առաջ սերունդները գալիս ծունր դնում, մոմ վառում, աղօթում եւ անցնում են»: Ասիկա, անշուշտ, չափազանցութիւն է: Տարբեւ կը տեսնենք, որ նման սրբապատկերներ, թէ՛ յօրինուածքի եւ թէ՛ ոճի առումով, ԺԳ. - ԺԴ. դարերուն չէին կրնար նկարուիլ:

Իր պատկերագրութեամբ կտաւը կը ներկայացնէ Աստուածամօր «չարչարանաց» տարբերակ մը, որ ձեւաւորուած է ԺԵ. - ԺԶ. դարերու կէսերուն, իտալական եւ յունական կերպարուեստներու ոլորտին մէջ: «Չարչարանաց» տեսակի իտալա - յունական դասական օրինակներէն քանի մը հատի մէջ հրեշտակները խաչափայտը եւ չարչարանքի գործիքները երկու կողմերէն կը մօտեցնեն մանուկ Յիսուսի: Այդ պատկերներուն մէջ մանուկը երկիւղած աւելի կը փարի իր մօր. մինչդեռ «Սեւանի Աստուածամայրը» նկարին մէջ ան հանդիստ է, մտասոյզ, կարծէք հաշտուած ըլլայ եղերական իր ճակատագրին հետ:

Հայաստանի պետական պատկերասրահին մէջ կը գտնուին անծանօթ հեղինակներու «չարչարանաց» պատկերներու քա-

---

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

5

Սովորութիւն ունէի ամէն Կիրակի առաւօտ եկեղեցի երթալու, բայց ոչ թէ Տիրոջը աղօթելու, - ես աղօթել չեմ գիտցած բնաւ ու չեմ գիտցած հաւատալ բարի ու անմեղ Աստծոյ, - հապա որովհետեւ այդ ընդհանրական դժբախտութեան մէջ ես պէտք ունէի մէկուն վըստահելու, գտնելու շրջանակ մը, ուր կարենայի փնտռել կորսուած երջանկութիւնը ու մշուշին մէջէն նայիլ սիրելի անցեալին. ուր կարենայի աղօթել իմ գ ի տ ց ա ծ եղանակովս. երազել կարենայի մեր երդիքը ու իմ մեռած սիրելիներս:

Ո՛չ մէկ տեղ այնքան հարազատ ու այնքան մօտիկ կը զգայի ինքզինքս կորսուած անցեալին, որքան Հայոց այդ կամարակապ, մթաստուեր ու հինաւուրց եկեղեցիին մէջ: Այդտեղ միայն իմ տղու հոգիս նուրբ ու անտեսանելի կապերով կ'երկննար բոլոր մեկնողներու հոգիներուն: Ես կը բերէի տաճարի մութին մէջ կարգաւ՝ հայրիկիս ազնուական ու գունատ դիմագիծը, մայրիկիս գեղեցիկ ու պայծառ դէմքը, յետոյ եղբայրս իր չարաճճի ու անուշ ժ պ ի տ ո վ ու փոքրիկ քոյրիկս ի ր շագանակագոյն մազերովը: Անոնք բոլորը ինծի կը խօսէին հին օրերու նման իւրաքանչիւրը իր յատուկ եղանակով ու խունկով օծուն միջոցին մէջ: Շարականներուն ու հնօրեայ մեղեդիներուն հնչիւններուն մէջէն ես կը նայէի հայրենական տանս պարտէզին ու դարնան մէջ ծաղկող սալորիներուն, արցունքոտ ու լայնցած աչքերով:

Բայց այդ առաւօտ ես պէտք չզգացի եկեղեցի երթալու, որովհետեւ դուն լեցուցած էիր սիրտս եւ գիս տարած էիր անցեալէն, որովհետեւ ես քեզմով գտած էի իմինիս հարազատ ու քոյր հոգի մը, որուն կրնայի վստահիլ իմ ցաւերուս ու դժբախտութեանս մէջ:

Մինչեւ արեւին տաքնալը մնացի խըշտիկիս վրայ ու անձնատուր եղայ քու եւ րազիդ: Յետոյ սկսայ թղթատել գրքերը, որ քեզի պիտի բերէի ու շարունակեցի նշանակել իմ նախասիրած հատուածները: Քու սիրոյդ լոյսին տակ այդ գրքերուն իւրաքանչիւր հատուածը կարծես նոր երանգ ու նոր կերպարանք կը հագնէր:

Գինովի պէս էի. ժամանակը կը թուէր դանդաղ ու չար. ե՞րբ պիտի երեկոյ ըլլար, որպէսզի կարենայի քեզ տեսնելու գալ:

Դուն պէտք է յիշես մեր Կիրակի երեկոները, երբ ձեր տունը քեզմէ զատ մարդ չէր ըլլար, ու ես կուգայի ռեւէ գործի պատրուակով ու կը մնայի մինչեւ ուշ իրիկուն:

Առաջին Կիրակի երեկոն, որ միասին անցուցինք, մտքիս մէջ կը յամենայ իր ամենափոքրիկ մանրամանութիւններովը:

Սովորականէն աւելի մաքուր էի այդ օրը. մազերս խնամով սանտրած էի ու ձեռքերս մաքրած. հագուստներուս ծակերը կարկտած էի, ու կ'ուզէի, որ դուն նկատէիր, թէ ես չեմ յանցաւորը, եթէ մաքուր հագուստներ ու կօշիկներ չունիմ: Երբ որոշեալ ժամը եկաւ, եկեղեցիի երկփեղկ ու երկաթապատ դռնէն դուրս եկայ յաղթական ու զուարթ: Կը քալէի փողոցներէն տիրականօրէն՝ ինչպէս կալուածատէր մը իր սահմաններուն մէջ: Կը յիշեմ նոյնիսկ, որ մինչեւ ձեր դուռը հասնելս բաւական վաճառորդներ բարկացուցի չարաճճի կատակներով: Սալայատակին վրայ բացուող դուռը կիսաբաց էր, ներս մտայ առանց զարնելու: Դուն նստած էիր պարտէզի պատին տակ՝ փայտէ թաղարին քով ու ժանեակ կը հիւսէիր: Չիս կանչեցիր իմ անունովս ու նստեցուցիր քովդ նստարանին վրայ: Հագած էիր վարդագոյն բարակ շրջազգեստ մը, որ ապրելի բարակ գեփիւռէն կը խաղար. թեւերդ մերկ էին ու կըրծքիդ վերի մասը բաց՝ եւրոպական ձեւով: Ի՜նչ գեղեցիկ էիր դուն այն օրը:

Նայեցայ բերած գրքերուս ու ժըպտեցայ: Ըսիր, որ արդէն վաղուց կարդացած ես անոնցմէ երկուքը: Ես պատասխանեցի, որ մէկը՝ երկուք, միւսը երեք անգամ կարդացած եմ եւ չեմ ըսեր, որ այլեւս չպիտի կարդամ:

(Շար. 9)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

նի մը օրինակներ ալ (Հաւանաբար ԺԷ.-ԺԸ. դարեր), ուր նոյնպէս խաչափայտը պատկերացուած է մանուկ Յիսուսի գիրկին մէջ: Այդ օրինակները ցոյց կուտան, որ «չարչարանաց» տեսակի պատկերադրութեան հետաքրքրական տարրերակներէն մէկը, ըստ էութեան, տարածուած է Հայաստանի մէջ ԺԷ. դարուն (եթէ ոչ աւելի կանուխ):

«Սեւանի Աստուածամայրը» եւ այդ խումբի միւս կտաւներուն վիճակուեցաւ ըլլալ երկու դարերու սահմանագծի մըտքերու եւ յոյզերու արտայայտիչը: Կը կարծենք, որ միանգամայն իրաւացի է հին սրբանկարչութեան վարպետ Ա. Սագինեանի, որ նկարի ստեղծման ժամանակը կը համարի ԺԷ. դարու սկիզբը:

Այդ կերպարը նոյն ատեն անյարիր չէր միջնադարեան հայկական մանրանկարչութեան, յատկապէս բանաստեղծութեան մէջ հանդիպող Աստուածամօր ըմբռնումներուն, անոր կերպարի յուզական ընկալման ու վերարտադրութեան.

Նման է մայր Քո արուսէկին,
 Եւ դու նման արեգական.
Նման է մայր Քո ամպոց ցողելոյ,
 Եւ դու նման ծիածանի՝ գօտոյն Նոյի.
Նման է մայր Քո աւուրց գարնանայնոյ
 Եւ դու նման ծաղկին համասպրական:

Դիպուածով չէր, որ այդ կտաւի հմայքի անմիջական տպաւորութեամբ Մխիթար Սեբաստացի եւս տասնեակ գողտրիկ տողեր նուիրած է Աստուածամօր.

Աննառին խորան,
Բանին բնակարան,
Գովեալ Մարիամ
Դու վարդ անթառամ.
Թագուհի երկնային
Ի քեզ պաղատիմ
Լոյս տուր իմ ակին:

«Գեղունի» ամսագրին մէջ կ'ըսուի, թէ Մխիթար Աբբահօր այդ ոտանաւորները կը պատկանին անոր կեանքի այն շրջանին, երբ «կորսնցուցած լոյսը իր մտքին, առաջնորդ ու մոլորական կեանքի անել շաւիղներուն մէջ, Էջմիածինէն Սեւան, Սեւանէն Բասէնի ... կը դիմէ իր միակ ապաւէնին, որ լուսաճաճանչ ա ր ե ւ ի պէս ... կը բանայ անմոլար ուղին» («Գեղունի», Վենետիկ, 1949, էջ 23-25):

Հարկ է յիշատակել երկու փաստեր եւս: Առաջին. Վենետիկի Մխիթարեանները՝ հաւանաբար 1940 - 1950-ական թուականներուն, Ե. Նազարեանցի ծանօթ ընդօրինակութենէն, որ ի դէպ, կախուած է Աբբահօր սենեակի պատէն, կատարած են ուրիշ ընդօրինակութիւն մը եւ դրած Ս. Ղազարի եկեղեցւոյ բեմի ճակատը: Երկրորդ. Պուտափեշտի հայկական եկեղեցւոյ թանգարանը կը գտնուի ասեղնագործ փոքր վարագոյր մը, գործ՝ 1950-ական թուականներու, որուն վրայ գունաւոր թելերով հիւսուած է «Սեւանի Աստուածամայրը», տակը՝ ծունկի եկած Մխիթար Սեբաստացի:

Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

×

Վիճակագրութեան Գրասենեակը կը հաստատէ, թէ անգործութիւնը, տնտեսական տագնապին հետեւանքով, պատճառ կը դառնայ, որ սեւամորթ Ամերիկացիներ նախատեսուած եւ հարկ նկատուած չափանիշով չյառաջդիմեն ընկերային - կենցաղի գետնին վրայ:

Համաձայն Գրասենեակին հայթայթած տուեալներուն, սեւամորթները, 1970-ի բաղդատմամբ առաւել հակում ցոյց կուտան բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու ծրագրին մէջ: Նաեւ՝ սեփական բնակարան ունենալու: Միւս կողմէ, ասոնց անգործներու տոկոսը, որ 18,9 առ հարիւրի կը հասնի, կրկնապատիկը կը մնայ ճերմակներուն համեմատութեամբ: Գալով միջին աշխատավարձքին, ընտանիքի հաշուով, այս վերջիններուն բաղդատմամբ 56 տոկոսի նուազում կ'արձանագրէ: Նորածիններու 55 տոկոսը սեւամորթներուն մօտ կը ծնի չամուսնացած կիներէ: Ճերմակներուն քով՝ 11 առ հարիւր:

Ըստ վիճակագրութեան, սեւամորթ ընտանիքներու 41 տոկոսը տան առաջնորդ կամ գլուխ կ'ունենայ կիները, այսինքն՝ ամուսինի մը ներկայութիւնը չկայ: Համեմատութեան կարգով, այս երեւոյթը ճերմակներուն մօտ 12 տոկոս կը ներկայացնէ: (1970-ին նոյն դասաւորումով՝ 28 եւ 9):

Անցեալ տարի սեւամորթներուն 35,6 տոկոսը, - երեք անգամ նուազ սպիտակամորթներէ, - այսպէս սահմանուած «չքաւորութեան սահմանաչափէն» վար կը մնայ: (Այս չափանիշէն վար կը նըկատուին չորս անդամներէ կազմուած այն ընտանիքները, որոնց տարեկան եկամուտը կը հասնի 9.862 տոլարի:

Սեւամորթները Միացեալ - Նահանգներու ընդհ. բնակչութեան 12 տոկոսը կը ներկայացնեն: (1970-ի 22,600,000-էն 26,500,000-ի կը բարձրանան 1980-ին, միշտ Վիճակագրութեան Գրասենեակին համաձայն): Ուրեմն, ներկայիս՝ աւելի:

Անգործներու թիւին 18,9 տոկոսը, անցեալ տարի, սեւամորթները կը պարգեն: Ճերմակները՝ 8,6:

Զինուորական կազմին մէջ առաջիններ 1970-ի 11-էն տեղ 1982-ին 20 տոկոս կը ներկայացնեն:

Վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ սեւամորթ Ամերիկացիները առաւել չափով տեղ կը գրաւեն աշխատանքի որոշ մարզերուն մէջ: Սեւամորթները, բաղդատմամբ սպիտակամորթներուն, կէսէն աւելի տոկոս կը պարզեն անհատական տուներու ծառայողներուն մէջ, սպասաւորներ, աղախիններ եւայլն: Ասոնք մէկ երրորդը կը ներկայացնեն աւելածուներուն, աղբահաւաքներուն:

Մէկ չորրորդը թղթատարի պաշտօնէութեան, հիւանդապահուհիներուն, երրորդական կարգի պաշտօններուն մէջ: Անդին, ասոնք 3 տոկոսը կը ներկայացնեն փորձառու բժիշկներուն, փաստաբաններուն, ճարտարագէտներուն, 6 տոկոսը հոգեւորականներուն, դասատուներուն եւ ինքնաշխատ սարքեր բանեցնողներուն եւ, վերջապէս, 4 տոկոսը հաստատութիւններու, ընկերութիւններու տնօրէններուն եւ վարիչներուն:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստոս 28-ին, մեռած է ընկ. Յակոբ Զօրեան, 61 տարեկանին: Ծնած էր Հալէպ եւ փոքր տ ա ր ի ք է ն հաստատուած Ուրուկուէյ, ապա՝ Արժանթին: Գործօն դեր ունեցած է Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան վերջին շրջանի հիմնական բարենորոգումներուն մէջ: Իբրեւ փոխ անդամ մաս կը կազմէր նաեւ Եկեղեցւոյ Կեդր. Վարչութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 30-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր՝ թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս վրդ. Բունիաթեան, դամբանականով մը վեր առած է ողբացեալին բարեմասնութիւնները: Դամբանականներ խօսած են նաեւ Յովհաննէս Ռազուլեան եւ Յովսէփ Օղուլեան (Ազգ. Գերեզմանատան մէջ):

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) մէջ, Օգոստոս 27-ին եւ 28-ին տօնուած է Խանասորի արշաւանքին 86-րդ տարեդարձը եւ նշուած՝ Արամ Երկանեանի մահուան 49-րդ տարեդարձը Օգոստոս 27-ի երեկոյեան Լա Թապեռնա սրահին մէջ, 400 հոգիի ներկայութեամբ տօնուած է Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» ակումբին կողմէ: Խօսք առած են Սուրէն Թորգոմեան եւ Պետրոս Պօյաճեան: Ազգային, ժողովրդական եւ յեղափոխական երգերով հանդէս եկած են «Արաքս» (Մոնթէվիտէոյէն) եւ «Կիլիկիա» (Պուէնոս Այրէսէն) նուագախումբերը, որոնց երգիչներն են Յակոբ Պօյաճեան եւ Զարուհի Սապունճեան: Յաջորդ առաւօտ, Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարուած է Արամ Երկանեանի յիշատակին: Պատարագած եւ քարոզած է Աւետիս քհնյ. Թորոսեան: Ապա, «Անդրանիկ» ակումբին մէջ գըտնուող ազգային հերոս Արամ Երկանեանի դամբարանին առջեւ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը: Խօսք առած են Ռուբէն Աւագեան եւ Ռուբէն Մոզեան:

×

ՖԼՈՐԷՍԻ (Արժանթին) «Զարդարեան» ակումբին մէջ, Օգոստոս 26-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Արմենիա Երիտասարդութեան «Արշաւիր Շիրակեան» մասնաճիւղին: Միութեան Կեդր. Վարչութեան ատենապետը՝ տոքթ. Օսվալտօ Ճէրէճեան, ներկայացուցած է օրուան նիւթը, այն է՝ Լիբանանի հարցը եւ անոր մէջ լիբանահայ համայնքին դերը եւ դիրքը: Դասախօսած են Փետրօ Կիւրլէքեան (սպաներէն)՝ «Լիբանանը պատերազմի ընդմէջէն», Յակոբ Տիգրանեան (սպաներէն)՝ «Հայերու եւ Արաբներու փոխ - յարաբերութիւնները վերջին տասնամեակին» եւ Կարօ Կիւլլիւճեան (հայերէն)՝ «Լիբանանի դէպքերը եւ հայ համայնքի կեցուածքը» նիւթերուն շուրջ:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պագրճեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 21-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.-ի, Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց եւ Գորտոպայի Տիկնանց Միութիւններուն: Բացումը կատարած է Աւետիս քհնյ. Թորոսեան: Հայ մօր նուիրուած երգերով եւ արտասանութիւններով հանդէս եկած են Ազգ. Վարժարանի աշակերտները: Բանախօսած է Ալիս Թորոսեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Մխիթարեան վարժարանի Ծնողական Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 27-ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը՝ վարժարանի սրահին մէջ: Խոսէ Ֆերնանտօ Հորիկեան իր «Լէյք» խումբով խանդավառութիւն ստեղծած է հայ երիտասարդներով լեցուն սրահին մէջ: Մեծ գնահատանքի արժանացած է արժանթինեան Ռոքի ծանօթ ներկայացուցիչներէն Ալեխանտրօ Լըրնըր:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Մխսերիքորտիա սրահին մէջ, Օգոստոս 27-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի «Նայիրի» պարախումբին երեկոյթը: Ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի: Յայտագիրը վարած է Գէորգ Գարամանուկեան: Առաջին բաժնին ներկայացուած են հինգ հայկական եւ երեք յունական պարեր: Դադարին խօսք առած է՝ յանուն Հ. Օ. Մի Շրջ. Վարչութեան՝ Մարի Թիւթիւնճեան: Երկրորդ բաժնին պարախումբը մեկնաբանած է լիբանանեան, արժանթինեան եւ հայկական ժողովրդական պարեր: 50 հոգինոց պարախումբին ղեկավարն է Պետիկ Այվազեան:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

- Վրանիս ելլմոն քամեց, կ'ըսէր անոնցմէ մէկը անկեղծօրէն խոստովանելով իրենց ջախջախումը:

- Ծօ ո՞ւրկէ գտեր է, ո՞ւրկէ, կը հարցնէին միւսներն այդ կենցաղասէր երիտասարդները որոնց համար տանկ կալի մը նուաճումը վաթերլօ մը չահելու չափ կարեւորութիւն ունէր:

- Պաւլօ՛, կեցցե՛ս, Արշակ, կը բացագանչէին ասդիէն անդիէն, երիտասարդին յաղթանակը պանծացնելով:

Արշակ, որ կը զգար չուրջը յարուցուած խրախանցումը, անտարբեր կը մընար, դիտմամբ հեռու կենալով իր մըտերիմներէն, զանոնք բոլորովին կատղեցնելու համար:

Կեանքը, որուն վարագոյրը մէկէնիմէկ այդպէս բացուեր էր իր առջեւ, նորօրինակ էր ու ցնորեցուցիչ՝ Կիւլիւկ հանըմին աղջկանը համար:

Ամօթխածութեան, համեստութեան, բարութեան շնորհը, որով իր կոյս աղջիկի ճակատը լուսապսակուած էր, քիչ - քիչ անհետացաւ՝ երբ ամիրային թոռան ապականարար մատուըները դպան անոր: Իր առջեւ իր հէք մօրը նշանակալից ու աղեկէզ հառաչները, անոր յանդիմանանքով ու աղաչանքով լեցուած նայուածքները ոչ ազդեցին իր վրայ, ոչ իր գութը շարժեցին: Ու երբ օր մը, հազուադէպ առիթէ մը օգտուելով, սա հարցումը ուղղեց անոր՝ անբացատրելի շեշտով մը.

- Սոֆի, ի՞նչ է աս էղածը, հալիը ի՞նչ կ'ըսէ ... աղջիկը, ամբարտաւան ու զայրացկոտ ծառացումով մօրը նայեցաւ քմնոտի ու արհամարհական, ու հազիւ թէ բառ մը նետեց.

- Ցնդա՛ծ:

Մաման ալ, իր թմրութեան եւ յափըշտակութեան խորունկէն, կրցաւ պահ մը գլուխը վեր առնել՝ իր զաւկին ըսելու համար.

- Արշակ, զաւակս, ի՞ն չ է աս Սոֆիին հետ...

Երիտասարդը կամաց մը մօրը ականջին մօտեցաւ ու քստմնելի ժպիտով մը փսփսաց.

- Մի՛ վախնար, մամա, կը գուարճանամ կոր...

- Թադէոս աղան «սա տղուդ եուլարը քաշէ կոր մը», ըսաւ ինծի անցած օր:

- Բայց Թադէոս աղան չի՞ մտածեր կոր որ աւելի աղէկ է Սոֆիի մը հետ ժամանակ անցունել քան թէ ... բոզեր'ու հետ ... հէ՞, մամա...

Մաման դարձաւ զաւկին աչուըներուն մէջ նայեցաւ, ու հասկցաւ.

- Աղէկ, զաւակս, աղէկ, մինակ քիչ մը խոհեմութեամբ վարուէ:

Հ... գիւղին մէջ, Արշակի ու Սոֆիի այս սանձարձակ, անվերապահ ու մերկապարանոց կենակցութիւնը բողոքներու եւ յարձակումներու փոթորիկ մը պայթեցուց նորէն: Երկար ատեն, անոնք խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղան ընտանեկան հաւաքումներու: Այս առթիւ, բարոյականի պերճախօս քարոզիչներ երեւան ելան: Մասնաւորապէս անոնցմէ որոնց բարոյականը արդէն շատ կասկածելի ու շատ խախուտ հիմ մը ունէր: Մեծ մասամբ, մանաւանդ աղջիկներն ու կիները, նախանձէ շարժելով է որ գետնէ գետին կը զարնէին Սոֆին: Անոր վարած փառաւոր կեանքը, անոր ակնախտիղ արդուզարդը, անոր գեղեցկութիւնը նախանձի նոպաներու կը մատնէին զանոնք:

- Քա՛, հետը էյլէնմիշ կ'ըլլայ կոր. վաղը մէկալնօր կը տեսնաք, էրէսի վըրայ պիտի ձգէ...

- Չէ՛, չէ՛, կ'առնէ, կ'առնէ, ան ի՛նչ վարպետ աղջիկ է քի ... տղան ճանկը անցուցեր է կը խաղցունէ կոր...

- Ըլլալիք բան չէ. ամիրային աղջիկը չի ձգեր որ զաւակը ատ չամաշըրճիին աղջիկը առնէ ... դուն կիտէ՞ս ի՛նչ ճատը է ան...

- Հա՛, հա՛, էյլէնմիշ կ'ըլլայ կոր հետը...

(Տար. 143)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խասապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽԱՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ռիւ Շառլօ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հէլվաճեան փոխան ծաղիկի Հ. Ակօնայեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 100-ական Ֆ. «Յառաջ»ին, «Աշխարհ»ին, Որբախնամ Տիկնանց, Աղքատախնամին, եւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէնթ - Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Զմրուխտ Պարոնեանի մահուան առթիւ. - Նազարէթեան եղբայրներ եւ քոյրեր, Աւետիսեան, Կրասեան ընտանիքներ միասնաբար կը նուիրեն «Համազգային»ի դպրոցին 500 Ֆ., Հայկական Դատի Պաշտպանութեան 200 Ֆ., Ս. եկեղեցւոյս 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մաքս Իսկէնտէրեան Ս. եկեղեցւոյս 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խսկիճեան Ս. եկեղեցւոյս 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ստեփանեան Ս. եկեղեցւոյս 50 Ֆ., Պ. Անդրանիկ Զամանդեան Ս. եկեղեցւոյս 100 Ֆրանք, ԺԱՖ-ին 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կիրակոս - Ֆրէտի Զամանդեան Ս. եկեղեցւոյս 50 Ֆ., ԺԱՖ-ին 50 Ֆ. :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
St. GREGOIRE à TALLARD

Կիրակի, Սեպտեմբեր 18 :

Հայածէս պատարագ ժամը 10.30ին :

Ճաշ՝ ժամը 13-ին :

Օթոքարեր Մարսէյլէն :

Սէն - Ժերմէն դիմել՝ Թաղականութեան :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Գարագասէն Պ. Վ. Երէցեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ - Ս. ՆՇԱՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Դ. ՑԱՆԿ

Օրդ. Սառա Թիւրքմէնեան, Պ. Խաչատուրեան (Իսի - լէ - Մուլինօ), Պ. Հրանդ Թադէոսեան, Օրդ. Միշլին Խաչատուրեան, Պ. Փանոսեան, Տիկին Սաթենիկ Թէրզեան, Պ. Սինապեան, Պ. Յակոբ Մէլէքեան, Պ. Մուրատեան, Պ. Բաշպէնապեան, Պ. Հայկ Քիլիճեան, Պ. Օննիկ Գասապեան, Պ. Ազատ Պահատուրեան 300-ական Ֆ., Պ. Փասքալ Ղազարեան, ատաղձագործ Փօնթուազ, Պ. Սարգիսեան, Պ. Գասպարեան, Պ. Ստեփան Սիմոնեան, Պ. Պաքըրճըօղլու, Պ. Ջիլլինկիրեան, Պ. Ժան Այանեան, Պ. Աւատիքեան, Պ. Միշէլ (Բրէզիտան Պանդոկ), Պ. Խաչատուր Մազլումեան, Պ. Սահակ Ահարոնեան, Տիկին Մարի Մինասեան, Պ. Ֆիլիպ Յովսէփեան, Պ. Մարգարեան, Տիկին Ռոզա Մերզուկի, Օրդ. Գարակէօզեան, Պ. Օսկար Քաշքէմանեան, Պ. Ծերուկեան, Տիկին Ազատուհի Ալիքեան, Պ. Պէնէքեան, Պ. Դաւիթ Քասիս, Պ. Օհաննէսեան, Պ. Ալպէրդ Օփորդ, Պ. Կ. Ղազարոսեան 200-ական Ֆ. :

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան Միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 14-ին :

Արձանագրութեան համար դիմել դպրոց, նոյն թուականին :

6, rue Jollande, Bourg-les-Valence

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցին հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 17-ին, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 8 Ռիւ տիւ Սիրք :

×

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դըպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 14-ին, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պրն. Խաչիկ Ելմազեանի :

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 10-12 եւ Շաբաթ ժամը 14-16 :

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ խորհրդարանը կամ ուսուցիչներու մօտ :

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին : Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը : Հեռ. - 644 - 28 - 52 :

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ
ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ
Ի ՊԱՏԻՒ
ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝
ժամը 12, Հայ Մշակոյթի Տունը
ռիւ տը լա Տէֆանս, իսկ
ժամը 12.30, Եկեղեցւոյ առջեւ:
Արձանագրուիլ՝
Կապ. Խաչուհիներուն մօտ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ) :

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 Թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միւթեան,
որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին :

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance
de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do — *TCHAIKOWSKI*
Concerto pour violoncelle — *KHATCHATOURIAN*
Concerto pour violon — *KHATCHATOURIAN*

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F. N. A. C. — tél. 91-30 62

- **Dîner dansant** -

avec

LIZ SARIAN

LE 24 SEPTEMBRE à 20 H
SALLE DES FETES D'ISSY LES MOULINEAUX
avenue Victor Cresson

AU BENEFICE DE LA M. C. A. DE PARIS

Les billets sont en vente :
— à la M. C. A. de Paris 17, rue Bleue, tél. 824 63 89
— à la M. C. A. d'Alfortville, tél. 376 - 55 - 89
— auprès des sections de la Croix Bleue
— CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais, Issy les Moulineaux
— Chez Daniel 34, rue Victor Cresson, Issy les Moulineaux
— OVER PULL tél. 656 02 21

PRIX DU BILLET 250 F

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

PARIS - MOSCOU - EREVAN
du 4 au 20 octobre 5 430 F

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՃԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14

MERCREDI
14 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.522 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 59e ANNÉE — No 15.522

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՋԱՐԴ, ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՇՏ՝ ՋՈՀԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՔԱՐՈԶԸ

Կռիւները, ռմբակոծութիւնները օրէ օր եւ ժամէ ժամ կը տարածուին, մինչ ժողովուրդը անգամ մը եւս տեղահան կ'ըլլայ, սարսափով հոս-հոն կ'երթայ ապաստան գտնելու նպատակաւ, ան ալ երբ կրցած է ջարդէ ազատիլ։ Գաղթն ալ կրկին սկսած է, ով որ կրնայ մեկնիլ, չի վարանիր։ Որքան ալ բնակչութիւն մը վարժուի, ութ արիւնոտ տարիներու երկայնքին, ռումբ, պայթուցիկ, զէնք եւ ամէն օր՝ մահ տեսնելու, օրը կը հասնի երբ այլեւս չի կրնար։

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է, թէ այս անգամ, կացութիւնը անցեալէն շատ աւելի ծանրակշիռ է եւ մանաւանդ՝ մտահոգիչ։

Քրիստոնեաները կը փախին, երբ կրնան։ Վերջին քանի օրերու ընթացքին մեռեալներու թիւը 570 կը հաշուուի եւ աւելի քան 1500 վիրաւոր կայ։ Գաղթականները մէկ կողմէ դէպի հարաւ կ'երթան, իսրայէլեան բանակին հսկողութեան տակ գտնուող շրջանը, անդին ուրիշները կը փախին դէպի Պէյրութ։ Կը հաստատուի թէ տիւրզիներու հետ կը կռուին Պաղեստինցիներ եւ Սուրիացիներ, թէեւ Ծումպլաթ կը հերքէ։ Առջի օր, անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Լիբիա։ Տեղւոյն գործակալութիւնն է, որ հաղորդած է իր ժամանումը կիրակի իրիկուն՝ Տրիպոլիս, առանց շատ մանրամասնութիւն տալու։ Միւս կողմէ Սաուտի Արաբիոյ միջամտութիւնը արդիւնք չէ տուած տակաւին, հակառակ անոր, որ կ'ըսուի թէ Սուրիա իր հաւանութիւնը տուած էր Ֆահտ Թագաւորի յատուկ բանագնացին ներկայացուցած ծրագրին։

Սոլ-Էքսփրէս կիպրական գրօսանաւը կ'երթայ-կուգայ, Լարնաքայէն Պէյրութ, քանի միակ ճամբան մնացած է, մանաւանդ այն քրիստոնեաներուն համար, որոնք կ'ուզեն մեկնիլ ամէն գնով։ Աւելի քան հարիւր քրիստոնեայ ջարդուած է Պիրէ գիւղը եւ առաջին անգամ ըլլալով, քրիստոնեաներ կան, որոնք կը փախնան արեւմտեան Պէյրութի շրջանը, այնքան սուր բնոյթ առած է փոխ-վրէժը, փոխ-ջարդը, տիւրզի-քրիստոնեայ ակն ընդ ական։ «Մոնտ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ քրիստոնեայ գործի մարդ մը, ապագայի ոչ մէկ յոյս կը տեսնէ, քանի կարելի իսկ չի նկատեր համակեցութիւնը մահմետականներուն հետ, «ամէն ինչ մեզ կը բաժնէ» կ'ըսէ քրիստոնեան։

Սաուտական ծրագիրը, երեք կէտերէ բաղկացած է եւ կը նախատեսէ նախ անմիջական հրադադար մը, բազմազգեան ուժերու հսկողութիւնը (բազմազգեան ուժերուն վրայ կրնան աւելնալ՝ սուրիական եւ սաուտական ուժեր), հուսկ՝ հաշտութեան ժողով մը, որու պէտք է մասնակցին՝ Ամին Ճեմայէլ, Ծումպլաթ և չահակից միւս ղեկավարները։ Այս ծրագիրն է, որ յաջողելու մեծ հաւանականութիւններ չունի։ Օրինակ՝ Ճեմայէլ կ'ուզէ որ այդ սեղանին շուրջ բոլորը նստին, իսկ Ծումպլաթ միայն կռուողները կ'ուզէ, այսինքն՝ սիւննիները դուրս կը ձգէ այս ձեւով։

×

Երեքշաբթի առտու հեռաձայնային կապ հաստատեցինք Պէյրութի հետ եւ մեր առած լուրերու համաձայն, հայկ. ճակատի վրայ յատուկ վնասներ չկան։ Պարզ է, որ հոս-հոն ինկած ռումբերուն կըրնան նաեւ զոհ երթալ Հայեր, ինչպէս՝ Էշրէֆիէ, որ ծանր ռմբակոծութեան ենթարկուած է առջի օր։ Զոհերուն մէջ կայ հայ կին մը՝ տիկին Թոմասեան։

Կիրակի օր, Խաչվերացի տօնին առթիւ յատուկ պատարագ մատուցուած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի մայր տաճարը եւ Ֆրանսերէն քարոզած է Գարեգին Բ.։ Սեպտեմբեր 13, Երեքշաբթի օրուան Օռիանդ-ը ժուռ կ'արձագանգէր այս աղօթքի?

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Իւ-Տի-էֆ-ը ներքին տարակարծութեանց լուրջ հարցեր ունի եւ Մ. Փէնթոնի հրաժարումը ընդհ. քարտուղարի իր պաշտօնէն, բոլորովին կը հաստատէ այդ տարակարծութիւնը։ Բայց, կը թըւի որ խաղ մըն ալ կայ, քանի որ կրկին թեկնածու է նոյն պաշտօնին, թէեւ իր հակառակորդները յաջորդ կը պատրաստեն։

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ է եղեր, այս ձմրան ժամանելիք դումը (կոխ) եւ ամէնէն աւելի անոր ենթակայ կ'ըլլան ծխողները եւ անոնց մէջ ալ՝ կիները...։ Ինչպէս ամէն աշնան, կը թելադրուի պատուաստուիլ, ապահովութիւն տալով թէ պատուաստը շատ արդիւնաւոր է։ 75 տարեկանէն վեր անձերուն համար, պատուաստը ձրի է, եթէ ընկերային ապահովութեան արձանագրուած են։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ մէջ, Խորհ. Միութիւնը վէթոյի իր իրաւունքը գործածեց, որպէսզի չվաւերացուի քորէական Պօյինկին առթիւ ցաւայատնող բանաձեւը։ Բայց Ֆրանսայէն, եւրոպական բոլոր երկիրները պօյքոթի ենթարկած են դէպի Մոսկուա թռիչքները։ Էռ-Ֆրանս կ'ապահովէ երթեւեկը, բայց գործադուլ ընող օդաչուները չեն երթար։ Եւրոպան, միայն այս կէտին շուրջ չէ որ տարակարծիք է, քանի որ Յունաստան ալ ընդդիմացաւ տասներու բանաձեւի մը, Խորհ. Միութիւնը դատապարտող քորէական օդանաւին վար առնուելուն համար։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ թենիսի ախոյենութիւնը, հինգերորդ անգամ ըլլալով, շահեցաւ Ճիմմի Քոննորզ՝ աւարտական մրցումին յաղթելով չեխ Իվան Լէնտլի։

ՖՐԱՆՍԱ սկսած է կիրարկել օրինաւոր թուղթ չունեցող օտարականներու դէմ, իր տուած որոշումները։ Առջի օր, քանի մը հոգի արդէն սահմանագլուխ առաջնորդուած են։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՑՆ ՈՒ ԹԵՐԹԸ

Երբեմն առաւօտուն շատ կանուխ կ'արթըննամ, ու, եթէ խմբագրատուն վազելէ առաջ հինգ, տասը վայրկեան ունիմ դանդաղելու, կը նստիմ պատշգամը ու ականջներս կը բանամ ծովէն հասնող մրմունջներու։ Ասիկա այն ժամն է, երբ մեր շուրջբոլորի հինգ, վեց շէնքերուն դռնապանները աճապարանքով տուն կը վերադառնան, դէպի, շուկայ իրենց առաջին այցելութենէն։ Անոնք, անխտիր, իրենց երկու ձեռքերէն առկախ՝ ունին երկու ծրարներ։ Մէկը լեցուն է թերթերով, միւսը՝ հացով։

Թերթ եւ հաց։

Սուրբ աղօթքի մը նման, կամ նոյնքան սուրբ «Բարելոյս»ի մը նման, թերթն ու հացն ալ կարծես բացումը կը կատարեն մարդուս օրուան եւ կ'օրհնեն անոր առաջին ժամերը։ Կը նայիմ իրարու ետեւէ անցնող դռնապաններու ձեռքերէն կախուած ծրարներուն, ու կը ջանամ պատկերացնել թէ քանի՞ թերթ ու քանի՞ հաց կը սպառի միմիայն սա մեզ շրջապատող քանի մը շէնքերու մէջ։

Այդ երկուքն են, թերթն ու հացը, զոր արթննալէ անմիջապէս վերջ պիտի փնտռենք մեր հոգեկան ու մարմնական նախաճաշի սեղաններուն վրայ։ Անոնցմէ պիտի ջանանք առնել բարոյական ու մարմնական այն նախասնունդը, որ մեզ ոտքի պիտի պահէ ամբողջ օր մը, օրուան փորձութիւններուն ու յոգնութիւններուն ընդմէջէն։

Բայց ի՞նչ կուտան այդ թերթերէն շատեր, մեզի։ Ի՞նչպիսի պատգամներ կը ղրկեն անոնցմէ շատեր մեզի, օրհնելու համար մեր առաւօտեան առաջին ժամերը։ Ի՞նչեր կը քարոզեն, ի՞նչեր կը թելադրեն, ի՞նչ բաներու մէջ կը քաջալերեն մեզ։ Ո՞ր չափով նախանձախնդիր են ճշմարտութիւններ լսելու ու գիտնալու մեր մարդկային իրաւունքին հանդէպ, ո՞րքան կը զօտեպնդեն մեզ մարդկային ազնուագոյն զգացումներու ու ցանկութիւններու մէջ։

Իսկ հա՞ցը։ Ան ալ այնքան համեղ ու անուշա՞րտ է, որքան էր մեր մանկութեան օրերու հացը իր անմոռանալի բուրմունքով։ Մաքրամաքուր հողագործի մը արդար վաստակին քրտինքը կա՞յ անոր խմորին մէջ, անծայրածիր դաշտերու վրայ զողացող ցորեններու ոսկիէն նշոյլ մը մնացա՞ծ է անոր գոյնին մէջ, թէ ոչ քաղաքներու ծուխն ու քարիւղը լղրճած է զայն։ Հաղորդութեան մը նշխարին պէս? — "Հաղորդութեան մը նման կը հալի՞ մեր բերնին ջերմութեան մէջ, թէ ոչ թաց խմորի մը պէս կը ծամուի ու կը ծամուի մեր ակռաներուն տակ...։

Անցեալ առաւօտ, երբ այդպէս կը դիտէի օրուան առաջին հացերուն ու թերթերուն անցքը՝ դռնապաններու ձեռամբ, մտքիս մէջէն տողանցեցին Վարուժանի անմահ քանի մը տողերը՝ «Հացին Երգ»էն։

Մշակներն են իմ գիւղիս, դաշտի
հզօր զաւակներ,
Քրտինքներով մարգարտեայ՝
բնութեան թագն են հիւսեր։

Օ՜, ժամանակները որքան փոխուած են հիմա եւ մարդիկ ի՛նչպէս մոռցած ըլլալ կը թուին յարգել մշակներու մարգարտեայ քրտինքը, որով խմորուած է սա հացը։ Այս ա՛յն հացն է, որ զոր հիները կը համբուրէին ու իրենց գլխուն վրայ կը դնէին, որուն ամէն մէկ փշրանքին գետին իյնալը մեղք կը համարուէր։ Այս ա՛յն հացն է, որ այսօր ալ աղքատին փորը կուշտ կը բռնէ, որուն սակայն մեզմէ շատեր, աւա՜ղ, կը նային որպէս մեր աւելորդ քիլօներուն պատասխանատուն։ Այս ա՛յն հացն է, որուն անազարտութիւնէն ու ծանրութենէն ամէն օր քիչ մը եւս կը գողնան քաղաքին «վաճառական»ները։ Այս ա՛յն հացն է, որուն վաճառորդը զայն մաքուր թուղթի մը մէջ փաթթելու սովորութիւնն անգամ չունի՝ վաճառելու ատեն, որ կը փոխադրուի աղտոտ ձեռքերու մէջ, կեղտոտ նստարաններու վրայ, փոշիներու ու մուրերու քսուելով։

Կը յիշեմ Օքթայ Ագպալի տողերը.

Նախ հացերը աւրուեցան,
Ցետոյ ամէն բան։

×

Ես սակայն, նորէն ալ, մարդուս սիրտը խաղցնող բան մը կը տեսնեմ վաղ առաւօտեան կրպակներէն բաշխուող, ամառ առաւօտեան առաջին ժամերուն հետ միատեղ շէնքերու դռներէն ներս մտնող սա հացին ու սա թերթին մէջ։ Չէ։ Որքան ալ աղարտած, որքան ալ ապականած, որքան ալ իրենց հին օրերու օրհնութենէն շատ բան կորսնցուցած ըլլան, դեռ սրբութիւն մը կը պահեն իրենց մէջ եւ անով կը հաղորդեն մեզ։ Որքան ալ մարդիկ թունաւորել ջանան զանոնք իրենց չահագիտութեամբ, անոնց մէջ անպայման մնացած պիտի ըլլայ երկու մշակներուն, հողի ու գիրի մշակներուն քրտինքէն քանի մը վճիտ կաթիլներ։ Եւ այդ քանի մը կաթիլները լիուլի պիտի բաւեն մեր նախաճաշի սեղաններուն վրայ սարքելու առատութիւն ու օրհնութիւն...։

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4-8)

ԳՆԴԵՎԱՆՔԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐԸ

Հայաստանի Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Հիմնարկի արշաւախումբը, որ կը կատարէ Վայոց Ձորի միջնադարեան յուշարձան-համադրոյթ՝ Գնդեվանքի վերահաստատման աշխատանքները, հետաքրքրական անակնկալներու հանդիպած է։ Պեղումներու ընթացքին հնագէտները յայտնաբերած են պատմական արժէք ներկայացնող բազմաթիւ առարկաներ։ Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է անոնցմէ մէկը՝ քանդուած շէնքի յատակէն դուրս հանուած հսկայ կարաս մը, որ կը պարունակէ յախճապակիէ գաւաթներ ու ափսէներ, տասներկու ճիւղով պղինձէ ջահ, զանազան տեսակ մոմակալներ, խնկամաններ, երաժշտական գործիքներ, զարդեր։ Ուշադրութեան արժանի է վանքին առաջնորդին գահը, որ կը գտնուի մասնատուած վիճակի մէջ։ Յայտնաբերուած առարկաները ունին մակագրութիւններ, որոնց վերծանումէն կը պարզուի, որ անոնք զանազան երկիրներու եւ անձերու կողմէ եղած նուէրներ են Գնդեվանքին։ Կարասի հետ հողի խոր շերտերուն մէջ պահուած են նաեւ շինարարական եւ գիւղատնտեսական գործիքներ։ Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, որ անոնք Բայնդուր իշխանի առաջարկով թաքցուած են ԺԷ. դարու քաղաքական թուականներուն, երբ Պարսիկները յարձակած են Հայոց հողի վրայ։ Ամբողջը լքելէ առաջ, գաղտնարանի հետքը կորսնցնելու նպատակով, քանդուած է նաեւ այն շինութիւնը, որուն տակ թաղուած է կարասը։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆ ՈՒ ՏԱՂԵՐԳՈՒՆ

ԽՄԲ. - Շերամի որդին՝ բանաստեղծ Վազգէն Տալեան, հօր հետ կապուած ուշագրաւ յուշեր ունի: Ստորեւ՝ պատառիկ մը՝ Աւետիք Իսահակեանի եւ Շերամի 1926-ի հանդիպումին մասին:

×

Թիֆլիսի Սոլոլակ թաղամասով հանդարտ ու հանդիսաւոր քայլում է պատկառելի մի մարդ: Լայնեզր գլխարկը ծածկում է նրա ճակատի մի մասը: Ձախ թեւին գցած է աշնանային թեթեւ վերարկուն, իսկ աջով բռնել է զանգուածեղ ձեռնափայտի կոր գլխիկը: Ահա նա մօտենում է Հայարտանն ու կանգնում շքամուտքի առջեւ: Դրան առջեւ երեւում է բարձրահասակ ու գեղեցկադէմ մի տղամարդ: Նա իսկոյն ճանաչում է եկուորին ու ցնծագին բացագանչում.

- Վարպե՛տ ... բարի գալո՛ւստ:

Բանաստեղծը սեղմում է նրա ձեռքը:

- Դուք այստեղի տնօրէ՞նն էք կարծեմ:

- Այո ... Յովհաննէս Պօղոսեանն եմ: Երեւի ինձ մօ՞տ էք գալիս, Վարպե՛տ:

- Կը գամ, ի հարկէ ... հիմա չէ. հիմա ես շատ կ'ուզենայի տեսնել ու լսել իմ պատանեկութեան տարիների ընկերոջը, երգիչ Գրիգոր Տալեանին. գիտէ՞ք:

- Ինչպէ՞ս չէ, շատ լաւ:

- Իսկ որտե՞ղ է նուագում, - լրջացած հարցրեց Իսահակեանը:

- Ուղեկցե՞մ ձեզ:

- Ո՛չ, պարոն ... ըհը՛մ ... ներեցէք, ընկե՛ր Պօղոսեան ... Երկուսս էլ որ գնանք այնտեղ, կը մատնենք մեզ...

- Այո:

- Դէ՛, դուք գնացէք, իսկ ես՝ յուշերիս՝ հետամուտ, կը գնամ ու կը վայելեմ նրա տաղերի հաճոյքը. - եւ բանաստեղծը ժպտաց իր իմաստուն աչքերով: Պօղոսեանը բացատրեց ինչպէս գտնել երգչին:

Նստել է բանաստեղծը սրճարանի կիսամութ անկիւնում, ձեռքը դիմհարել ճակատին եւ սպասում է: Նա մերթընդմերթ ըմպում է առջեւը դրուած գինին եւ հայեացքն ուղղում այն կողմ, որտեղ պէտք է երեւան նուագածուները: Գըլխարկը չի հանել. տաղերգուն որ տեսաւ, ամբողջ տպաւորութիւնը կը փչանայ. թող նա ազատ երգի: Բանաստեղծի աչքերը նման են ամրոցի նեղ դիտանցքների. ինքն ամբողջ սրահը տեսնում է, բայց իրեն նայողը չի տեսնում, թէ ինչ կայծեր են բռնկում իր հայեացքի խորքում:

Երկար, շատ երկար ժամանակ է, որ չի տեսել ու լսել Գիւմրեցիների սիրելի երգչին:

Ահա երեւաց նա՝ Շերամը. նրա ետեւից հարթակ բարձրացան դափահար Կարօն, քամանչահար Առաքելն ու կլառնետ նուագող Արտուշ Շահրազեանը: Նստեցին, դիտեցին սրահը, սեղանների շուրջը բոլորած մարդկանց եւ սկսեցին նուագել ինչ - որ պար: Աւետիքին մօտեցաւ վարիչն ու հետաքրքրուեց, թէ է՞լ ինչ է ուզում պատուարժան այցելուն:

- Բան չեմ ուզում. թառ նուագողին ասէք՝ թող իր երգերից կատարի. չասէք, թէ ես եմ խնդրել:

Ճաշարանի վարիչը ձեռքը սեղմեց աչքին ու հեռացաւ: Քիչ անց բանաստեղծի լսելիքը շոյեց վաղեմի տաղը:

Երգում էր Շերամն ու մտածում. «Ո՞վ է ուզել իմ երգը, տեսնես: - Ձեղնի՞ Գիւմրեցի է...»: Ու կատարեց «Վարդցանեցի» երգը: «Ինձ նման ... - հոգոց հանեց բանաստեղծը. - սիրեցի՝ եարս տարան...»: Ու զարմանքը կիսաբաց արեց նրա շուրթերը: Շերամը երգեց հէնց այդ տաղը.

Սիրեցի՝ եարս տարան,
Եարայ տուին ու տարան...

Իսահակեանը աչքերը կիսախուփ լըսում էր:

Շերամը երգն աւարտեց ու Կարոյի ականջին ինչ - որ բան ասաց, աչքերով էլ ցոյց տուեց հեռու նստած այցելուին: Դափահարն ուսերի շարժումով պատասխանեց, որ չի ճանաչում: Անորոշութիւնը կարծես աւելի գնդուն դարձրեց երգչի ձայնը: Իսահակեանն այնքան յուզուեց, որ գլխարկն ինքնաբերաբար հրեց դէպի գագաթը:

Այստեղ էր, որ բացայայտուեց կիսածպտեալ պոէտը: Նուագածուները տարակուսանքով նայեցին Շերամին. ինչո՞ւ ընդհատեց երգը...

Երգիչը թառը դրեց սեղանին ու նետուեց սրահ: Նա սլացաւ կիսամութ անկիւնն ու թեւերը լայն բացած՝ գրկեց բանաստեղծին:

- Վա՛յ, Աւօ ջան, եկե՞լ ես, - մրմընջաց տաղերգուն ու գրկեց նրան:

Սրահում նստածները դարձան ողջագուրուողների կողմն ու ակամայից գաւաթները բարձրացրին:

- Ձեր կենացն ըլի, ախպե՛րտինք, - ջերմութեամբ բացագանչեցին նրանք:

Շերամն ու Իսահակեանը գլխով շնորհակալութիւն յայտնեցին նրանց, յետոյ նստեցին իրար դիմաց ու զրոյցի բռնուեցին:

- Է՞, Գոքոր ջան, ի՞նչպ ես, լա՞ւ ես:

- Խաթից լաւ ի՞նչ կրնայ էղնի, Աւօ ջան, - բանաստեղծի գալուստն ակնարկելով՝ յուզուած ասաց Շերամը: Հարազատ բարբառը թախծալի ժպիտ ցոլացրեց բանաստեղծի աչքերում:

- Էս ի՞նչղ որ եկել ես...

Իսահակեանն ախ քաշեց ու թօթուվեց.

- Աշխարհի հեռուները հասաւ հայրենիքիս ձայնը, Գոքօ՛ր. ու ես էլ ըսի՝ մայրդ որ կանչում է, գնա, մա՛րդ Աստծոյ:

- Շատ լաւ ես արել, Աւօ՛ ջան ... Եւ Շերամը վարիչին մօտ կանչեց, որ ուտելիք եւ խմիչք պատուիրի: Բանաստեղծը նրա ձեռքը բռնեց.

- Ոչինչ հարկաւոր չէ, Գոքոր. ես եկել եմ, որ քու երգդ լսեմ:

- Ո՞րը կ'ուզես, - նրա պահանջին պատրաստակամ՝ հարցրեց երգիչը:

- Մի սքանչելի երգ ունէիր, է՛ ... Արի իրիկնահովին...

- Մէկտեղ էրթանք մեծ արտը ... լըրացրեց երգիչը եւ չսպասեց, որ Աւետիքը շարունակի խօսքը. իսկոյն գնաց իր տեղը, նուագարանը գրկեց ու երգեց: Եւ ամբողջ սրահը քարացաւ լռութեան մէջ:

Երգն աւարտուեց: Շերամը նորից մօտեցաւ բանաստեղծին: «Տարօրինակ արարած է մարդը. երբեմն տխուր երգից յետոյ զուարթանում է, իսկ ուրախ երգից յետոյ՝ տխրում» ... Այս յայտնութիւնն անցաւ Իսահակեանի մտքով, երբ տաղերգուն նրա հոգին պարուրեց վերջին ելեւէջով.

Քնիմ, զարթիմ, էրնեկ տամ
Էս թանկագին գիշերին...
Անջաղ անոյշ օր տեսամ.
էրնեկ լուսնի աչքերին:

Բանաստեղծը ժպտուն հայեացքն ուղղեց երգչին եւ ասաց.

- Դուք արտի մէջ քէֆ կը քաշէք, Գոքոր, լուսնի՞ն ընչի երանի կուտաս:

Շերամը ակնթարթային մի հայեացք գցեց Վարպետի դէմքին եւ արդարացաւ.

- Իշտը՛ ... բանաստեղծութիւն է, էլի ... դու խօ ընձէն լաւ գիտես ... է՛, լաւ չէ՞ էղպէս:

- Դրանից լաւ վայթէ չլինէր, - խօսեց Իսահակեանը եւ նայելով երգչին, խորհեց. «Հէ՛յ գիտի ջահելութիւն, ուստա՛ Գոքոր ... Ծերացել ես, բարեկամս»: Ապա ելաւ, վերարկուն անփութօրէն գըցեց թեւին, ձեռնափայտը վերցրեց եւ ասելիքն ուղղեց նրան, - չէ՛, Գոքոր, լաւ ես մնացել՝ տեսքդ, ձայնդ ... տեսողութի՞ւնդ ինչպէս է:

- Ակնոց չեմ դնէ, Աւօ ջան, էնպէս կը գրեմ: Մէ քիչմ էլ նստի: Չե՞ս ուզէ, որ էլի երգեմ:

- Ուզում եմ, շա՛տ եմ ուզում, - թախանձեց Իսահակեանը:

Շերամն իսկոյն անցաւ իր տեղն ու շարունակեց ընդհատուած տաղարանը: Բանաստեղծը յարմարուեց աթոռի եզրին եւ համակ լռութիւն դարձաւ: Երգիչն իրար ետեւից հնչեցրեց հին ու նոր տաղերը...

Երկու բարեկամների զրոյցին փողոցի աղմուկը չէր խանգարում, որ չխօսէին անգամ, միմեանց աչքերից ամէն ինչ կը հասկանային:

- Աւօ ջան, - երազկոտ նայելով բանաստեղծի խոհուն աչքերին, խօսեց Շերամը, - միտքդ կուգա՞յ, որ մէ զարդատուփ էիր նուիրել աղջկաս՝ Արեւին:

- Շատ լաւ, էսօրուայ պէս:

- Էդ տուփն էր, որ ընկել - ջարդուել էր...

- Արեւն էլ հոնգուր - հոնգուր կուլար, - երգչի խօսքը կտրեց Վարպետը: - Ես էլ որ եկայ ձեր տուն, տեսայ՝ խեղճ աղջիկը արցունք է թափում զարդատուփի համար...

- Ըսիր, մի լայ, բալիկ ջան, - այս անգամ Աւետիքի խօսքը դողդոջուն ձայնով կտրեց Շերամը, - նորը կը բերեմ:

- Չեմ յիշում, բերեցի՞, թէ՞ չէ:

- Իա՛, բերեցիր, հըր ի՞նչ էրիր:

- Այո, ամենաանխիղճ մարդը կը լինի նա, ով անմեղ երեխային խաբի:

ՎԱԶԳԷՆ ՏԱԼԵԱՆ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ՍՈՒՐԱԹԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՔԱՐԵՐԸ

×

Տարօրինակ զուգադիպութի՞ւն: Սուրաթ, Հարաւային Կուժարաթի մէջ, Հնդկաստանի ամէնէն կեղտոտ քաղաքը կը նկատուի. միաժամանակ կը դասուի գոհարեղէնի ադամանդներուն «մայրաքաղաքը» աշխարհի մէջ: Այցելուն առաջին առթիւ կը նկատէ լաբիւրինթոսեան նեղ փողոցներ՝ խճողուած ռիքշովաններով (Աքուլթըրս - Թաքսի) եւ խիտ անցորդներով: Երթեւեկի ուղիները անձրեւոտ եղանակներուն ցեխոտ պատկեր կը պարզեն: Բայց այս անհրապոյր քաղաքին մէջ է, որ Փլաս Վանտոմի եւ այլ երկիրներու նմանօրինակ կեդրոններու անուանի գոհարավաճառները, կուգան իրենց ադամանդներուն շարքը ճոխացնել, ամբողջացնել:

Պոմպէյէն 300 քիլոմեթր հիւսիս գտնուող այս ծովեզերեայ քաղաքը 1960-ական թուականներու չորս հարիւր հազարէն ներկայիս կը ներկայացնէ մէկ միլիոնէն աւելի բնակչութիւն: Ընդհանրապէս գիւղական շրջաններէ երիտասարդներ են, որ կը ժամանեն Սուրաթ, քանի կը յուսան աշխատանք մը ճարել 50.000ի հասնող յղկիչ արհեստանոցներուն մէջ: Կը բաւէ արձանագրել, թէ 1949-ին Հարաւային Կուժարաթ հազիւ 300 աշխատաւոր կ'ու-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

5

Նորէն ժպտեցար: Կարծես ըսել կ'ուզէր. «Գի՛տեմ, պզտի՛կս, գիտեմ»: Ես լռեցի: Այնպէս հոգիս լեցուն էր, որ կը վախնայի խօսելէ, կը վախնայի, մանաւանդ որ յիմար բաներ կ'ըսեմ: Դուն կը նայէիր ինծի քրոջ պէս: Ասիկա թէ՛ կ'ուրախացնէր, թէ՛ կը վշտացնէր զիս, որովհետեւ քեզ գտնալէս ու հասկնալէս ի վեր դադրած էի պատանի ըլլալէ: Ես կը զգայի, որ դուն հետս կը խաղաս, ինչպէս մեծ քոյրը իր փոքրիկ եղբօրը հետ. դուն զիս կը սիրես պաշտպանելու եղանակով մը, մանուկի մը պէս, մինչդեռ ես սիրուելէ աւելի սիրել, գուրգուրանքի առարկայ ըլլալէ աւելի գուրգուրալ կ'ուզէի:

Առաջարկեցիր, որ ձեր պարտէզը պըտըտինք: Քով քովի ուղղուեցանք խորքը: Ես քեզմէ փոքր էի տարիքով, բայց հասակս քեզի կը հասնէր, եւ ուժեղ թիկունքներ ու լայն ուսեր ունէի: Հիմա, երբ կը մտածեմ այն օրերու իմ պատկերիս, կը գտնեմ, որ բաւական սիրուն ու բաւական չարաճճի եղած եմ քու սիրոյդ արժանի ըլլալու համար: Իւրաքանչիւր թուփի առջեւ կը կեցնէիր զիս ու իւրաքանչիւր ծաղիկի հայերէն անունը կը հարցնէիր չարաճճիօրէն:

Ես լաւ յիշողութիւն ունէի այն ատեն ու դպրոցը ըրած բուսաբանութիւնս ամբողջովին միտքս էր: Իւրաքանչիւր հարցումիդ կը պատասխանէի համարձակօրէն ու մանրամասնութեամբ: Կարգով անցանք խորդենիներու, կոնկեններու, աստղածաղիկներու ու շահպրակներու քովէն: Ածուի մը քով ընտանի երիցուկներ կային. ընազդաբար փրցուցի հատ մը ու սկսայ փետտել: Դուն զիս կը դիտէիր ուշադրութեամբ. երբ վերջացաւ, դէմս կեցար ու ուղիղ աչքերուս նայեցար. յետոյ հարցուցիր, թէ ի՞նչ կը հարցնէի երիցուկին:

- Չեմ գիտեր, - ըսի աչքերս գետին:

- Ես լսեցի, - ըսիր չարութեամբ:

- Ի՞նչ էր, ըսէ՛...

- Կը սիրէ՞ ... չի սիրե՞ր, կը սիրէ՞ ... չի սիրե՞ր ... կը սիրէ՞, չէ՞:

Ես լռեցի: Ի՞նչ պատասխանէի քեզի:

Հասանք խնձորենիի մը տակ: Նստար խոտին վրայ եւ զիս ալ կողքդ նստեցուցիր ու խնդրեցիր, որ կարդամ «Հող»ին հէքեաթը: Ես զայն կարդացի յուզումով ու անհուն խանդաղատանքով: Երբ յոգնեցայ, դուն շարունակեցիր ձգած տեղէս. քու ձայնդ քաղցր էր ու հնչական: Ես նայուածքով կը հետեւէի դէմքի շարժումներուդ: Ու այսպէս ամբողջ ժամերով, մինչեւ որ մեկնումի ժամը եկաւ:

Կեցած էինք աստղածաղիկ ածուի մը քով. հարցուցիր, թէ ո՞ր ծաղիկն է, որ ամէնէն շատ կը սիրեմ ու բռնեցիր երկու ձեռքերէս ու երկար վայրկեան մը նայեցար աչքերուս խորը: Ո՛րը: Յետոյ փափուկ ու պզտիկ ձեռքովդ աւրուած մազերս շտկեցիր:

Ես չկրցայ պատասխանել քեզի, որովհետեւ իմ ամէնէն շատ սիրած ծաղիկս քու տիրուհիիդ պարտէզին մէջ չկար: Դուն հարցդ կրկնեցիր:

- Ամէնէն շատ ո՞ր ծաղիկն է որ կը սիրես, - ըսիր, մազերուս հետ խաղալով:

- Քե՛զ, - ըսի նայուածքս նետելով գետին, - յետոյ վայրի շրթնածաղիկները, ու բարձրացուցի նայուածքս: Դուն քաղաքի աղջիկ ես, քաղաքին մէջ չեն սիրեր իմ սիրած ծաղիկներս, որոնք իրենց կարգին քաղաքը չեն սիրեր, կը բուսնին լեռներուն վրայ՝ վայրի ու ապերախտ հողի չերտերու մէջ կամ անդունդներու եզերքը, գիշերը կը քնանան իրարու վըրայ ինկած սիրահար շրթունքներու նըման ու առտուն կը բացուին արեգակը խմելու համար:

Դուն փրցուցիր խոշոր կարմիր կակաչ մը ու տուիր ինծի:

- Նայէ՛, ըսիր, իմ սիրած ծաղիկս արիւնի պէս կարմիր է ու սիրոյ պէս վառ, արեւի ճառագայթով լեցուած գաւաթի կը նմանի:

Ուշ էր. գըրպաններս լեցուցիր ուտելիքներով ու ձեռքս ծրար մը տուիր: Ես չհարցուցի թէ ի՞նչ կայ մէջը, որովհետեւ գիտէի, թէ ի՞նչ կրնար ըլլալ - ճերմակեղէն, գուլպայ, կարմիր տեղական զոյգ մը մուճակ, արաբական երկար պարեգօտ մը ու գդակ մը:

(Շար. 10)

նենայ ադամանդներ յղկող արհեստանոցներուն մէջ: Ներկայիս տասնց, այսինքն՝ աշխատաւորներուն թիւը, երեք հարիւր հազարէն առաւել կը ներկայացնէ. որովհետեւ, Սուրաթ, իր աշխարհագրական դիրքին եւ այլ ազդակներուն հետեւանքով, կարճ ժամանակի ընթացքին կը դառնայ անտաշ ադամանդի ներածումներուն գլխաւոր վայրը Հնդկաստանի մէջ: Արդարեւ, կը ներկայացնէ 95 տոկոսը երկիրին ներածումներուն:

Հին անցեալին, երբ դեռ Թափթի գետը իր ամբարած հողերը ծովափ չէր թափեր նկատելի չափով, Սուրաթ նաւահանգիստ - քաղաքի բոլոր առանձնայատկութիւնները կ'ունենայ: Հոն է, որ, - ժամպէյ ծոցին մէջ առաջին եւրոպացի վաճառականորդները ցամաք կ'ելլեն. նախ փորթուկալցիներ, ապա՝ Հոլանտացիներ եւ, վերջապէս, Անգլիացիներ: 1612-ին, Հնդկաց Ընկերութիւնը իր արտասահմանի անդրանիկ հաշուատունը կը հաստատէ: Նաւահանգիստը կը դառնայ շատ կարեւոր ճամբայ մը մետաքսի, համեմներու, սուրճի եւ արժէքաւոր քարերու փոխադրութեանց՝ Հնդկաստանի զանազան շրջաններէն եկող եւ Եւրոպա կամ այլուր գացող: Տարիներու ընթացքին, ստիճանաբար, գետին թափած հողերուն հետեւանքով, ծովը կը հեռանայ, այլ խօսքով ցամաքը կ'ընդարձակուի՝ նաւահանգիստը վերածելով անցեալի յուշ: Երկար ժամանակ Սուրաթ «կ'ապրի» շնորհիւ իր պատրաստած շատ ծանօթ մետաքսեղէններուն: ԺԹ. րդ դարուն վերջերը, փառաւէր նախաձեռնողներ փալամփուրէն, Կուժարաթի Հիւսիսը, կը ձգտին Հնդկաստան վերմուծել ադամանդի ճարտարարուեստը՝ վերջ գտած երկու դար առաջ Հարաւի հանքավայրերու շիջումին հետեւանքով: Այսպէս է, որ Պոմպէյի ճամբով ներածուած անտաշ ադամանդները կը փոխադրուին Սուրաթ: Հոն, ուր աշխատող ձեռքերու առատութիւն եւ շրջանին խիրայատուկ ճլաճներու հոգեբանութիւն կայ, անտաշ քարերուն յղկումը հիմնական ճարտարարուեստ մը կը դառնայ, ապահովելով Հնդկաստանի պահանջները:

Այսուհանդերձ, Սուրաթի նոր «ոսկեդարը» կը սկսի 60-ական թուականներուն վերջերը, երբ Պոմպէյի ադամանդավաճառներն ու Սուրաթի արհեստանոցներու տէրերը իրենք զիրենք բաւական զօրաւոր կը զգան միջազգային շուկան գրաւելու: 1964 - 65-ին Հնդկաստան կը ներածէ 18 միլիոն ռուբի արժողութեամբ ադամանդ: Երկու տարի ետք այդ թիւը կը բարձրանայ 110 միլիոնի, 1976 - 1977-ին կը հասնի երկու միլիառէն աւելիի, իսկ անցեալ տարի՝ առաւել տասը միլիառ (1 ռուբին կը համապատասխանէ 0,7 ֆրանքի):

Ի՞նչպէս կը բանին Սուրաթի արհեստանոցները, արհեստաւորներուն վիճակը ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ: Տրուած հարցումներուն պատասխանը հետեւեալ ձեւով կարելի կ'ըլլայ ամփոփել:

Որպէսզի անտաշ ադամանդին միջազգային գիներուն վերիվայրումներուն զոհ չդառնան, Պոմպէյի ադամանդավաճառները հիմնական նպատակ մը կ'առաջադրեն, - արագութիւն՝ յղկումի գետնին վրայ: Չեն կրնար, - ի վիճակի չեն, - միջազգային շուկայի գիներուն ուղղութեամբ գործառնութիւններ կատարել, շահագիտական նպատակներով, որով կը ձգտին յաճախորդին ներկայացնել շուտափոյթ ժամով այս վերջնոյն ապսպրանքները: Այս նպատակով կ'աշխատին, որ անտաշ քարը նուազագոյնի հասնող ժամանակով Հնդկաստան ներածուի եւ յղկուած վիճակի մէջ արտածուի: Միւս կողմէ, ադամանդավաճառները զանազան միջոցներով, - խուսափում իրենց անունով ընկերութիւններու կազմութիւն եւ այլն, - կը յաջողին օրինականութեան սահմաններէն կէս - օրինական սահմաններուն մէջ մտնել: Ասիկա, անշուշտ, անոնց համար իր անպատեհութիւնները կը ստեղծէ: Այսպէս, ադամանդի ընկերութիւն մը Պոմպէյէն Սուրաթ կը ղրկէ լաւ չճշդուած եւ չդասաւորուած անտաշ քարեր: Ժամանումին, արհեստանոցին տէրը կամ պատասխանատուն, - երբեմն, նոյնիսկ աշխատաւորը, - առաքուած արժէքաւոր խուրձին մէջէն կ'ընտրէ, կը զատէ որակով լաւագոյնները: Այս երեւոյթը այնքան սովորական կը նկատուի, որ ակնավաճառ ընկերութիւնները կը համակերպին 10-էն 15 տոկոսի համեմատութեամբ «կորուստներ» նախատեսել առաքումի եւ յղկումի միջոցին: Որոշ ընկերութիւններ, առաջքն առնելու համար ասոր, նախապէս կը փորձեն ճշդել անտաշ քարերուն դիմագիծը: Բայց այս գործողութիւնը իր գինը կը ներկայացնէ, ինչպէս կ'ըսուի շուկային մէջ, այսինքն՝ ժամանակ կը խլէ, որով առաքումն ու յղկումը կ'ուշանան շաբաթներով: Ուրիշը համապատասխան քարերը կ'առաջարկէ իր յաճախորդներուն, արտասահման, ընդհանրապէս, առաւել կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ:

Այդ «ձեռք տակէ», - ինչո՞ւ ոչ գողցուած, - ադամանդները բաց երկինքին տակ իբրեւ թէ ծածուկ շուկային մէջ կը ծախուին...:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ Սուրաթ իր հարստութիւնը կ'ամբարէ: Որոշ հաշիւներով, ամէն տարի, քաղաքին բնակչութիւնը, անձ գլուխ մօտաւորապէս 23 քարա (կերատ՝ ոսկիի, ինչպէս կը ճշդէ Ե. Տէմիրճիպաշեան, 1896-ին կազմած իր Բառարան Ֆրանսերէնէ - Հայերէն-ին մէջ) կը ներկայացնէ: Եւ սակայն, այս բարդաւաճումը սահմանափակ շըրջանակներու կը պատկանի: Ամէն տարի, գիւղական վայրերէն «ադամանդի հարըստութենէն» օգտուելու նպատակով երիտասարդներ կը ժամանեն: Թշուառութիւնը կը տիրապետէ աշխատաւոր ձեռքերուն վրայ:

Ծնրադիր, օրական տասը ժամ եւ աւելի, անչափահասներ, յաճախ աշխատելու օրինական տարիքէն, - 14, - վար եղողներ, կ'աշխատին եւ իրենց օրը կ'անցընեն երեսուն - քառասուն հոգիով խըճողուած գրեթէ մութ, առողջապահական տարրական պայմաններէ զերծ աշխատանոցներու մէջ: Ասոնք ընդհանրապէս 15-16 քառ. մեթր տարածութիւն կը պարզեն: Իրարու վրայ դիզուած, իրենց վերնազգեստները պատէն կախուած, ասոնք, այնուամենայնիւ, հողագործէն տասնապատիկը աւելի կը վաստկին, ճըշգրիտ թուանշանով ամսական 800-էն 1.000 ռուբի: Խեղճ, ողորմելի, չնչին ճաշ մը կ'ապահովեն, - որովհետեւ ամէն հանգիստի պահը աշխատանքին կանոնաւոր ընթացքին կը վնասէ: Առաւօտէն երեկոյ կը ծամեն այսպէս կոչուած փանն մը՝ ծխախոտէ եւ ընկոյզի տերեւէ բաղադրուած տեսակ մը ծամոն, որ անօթի չըլլալու պատրանքը կը ստեղծէ:

Աշխատաւորները իրենց շահածին մեծ մասը իրենց ծնողքներուն կը ղրկեն, ձեւով մը ընտանեկան աւանդական պարտականութիւն: Մնացած քիչն ալ առհասարակ հոս ու հոն սունկի նման բուսած խաղարաններուն մէջ կը մսխեն, կամ ալ ալքոլ կը գնեն եւ յարակից հաճոյքներու համար կը ծախսեն:

Իսկ կառավարութի՞նը: Ինչո՞ւ թոյլ կուտայ, որ այս անօրինական գոյավիճակը շարունակուի, - հարստութեան դիզումը՝ խուսափելով համապատասխան տուրքեր վճարելէ և, միւս կողմէ, աշխատող ձեռքերու շահագործում: Պոմպէյի ակնավաճառները եւ Սուրաթի արհեստանոցներու տէրերը անուղղակի կերպով պատասխանը կուտան ըսելով, թէ եթէ կառավարութիւնը միջամուխ ըլլայ ու փորձէ սահմանուած օրէնքները կիրարկել, ապա շահաւէտ տնտեսութիւն մը կը քայքայուի ... եւ երկիրը, Պետութիւնը, կը զրկուի տարադրամի մուտքէ մը՝ տարեկան շուրջ մէկ միլիառ տոլարի հասնող...:

Թ. Ա. Թ.

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ

(ԱՄՓՈՓՈՒՄ)

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը 52-րդ կրթական իր տարեշրջանը սկսած է 1982 Հոկտեմբեր 25-ին, Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագով: Յաջորդ օր՝ տեղի ունեցած բացման հանդիսութեամբ, սկսած են կանոնաւոր դասաւանդութիւնները, Պիքֆայա:

Դպրեվանքը տարեշրջանը սկսած է 48 սաներով եւ զայն աւարտած՝ 44 սաներով: Ուսուցչական կազմը բաղկացած է 10 եկեղեցական եւ 8 աշխարհական ուսուցիչներէ, գլխաւորութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի: Դպրեվանքին տեսուչն է Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, փոխ - տեսուչը՝ Արշաւիր վրդ. Գարուճեան, հըսկիչը՝ Նարեկ արդ. Ալիէմեզեան, տեսչի օգնականը՝ Գէորգ Գանտահարեան:

Ինչ կը վերաբերի հոգեւոր - կրօնական կեանքին, սաները կանոնաւորութեամբ կատարած են առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերգութիւնները, տեսչութեան անդամները՝ Մեծ Պահոց շրջանին, խորհըրդածութեան պահեր ստեղծած են սաներուն համար, խօսելով հոգին կրթող եւ նկարագիր կերտող հիմնական ճշմարտութիւններուն մասին: Ամէն Կիրակի սաներ իջած են Անթիլիաս՝ պատարագի երգեցողութիւնը կատարելու: Ուսումնական կեանքի պատկերը եղած է գոհացուցիչ, մասնաւորաբար հայերէնի, գըրաբարի, պատմական եւ կրօնական դասերու մէջ արձանագրուած արդիւնքներով: Անցեալ տարեշրջանին, Գարեգին Բ.ի հրաւէրով Դպրեվանքի մէջ ամիս մը դասաւանդած է Դանիոյ եկեղեցւոյ հովիւներէն վերապատուելի Օլաֆ Փոսք, որ տարիներ վարած էր ձիպէյլի «Թռչնոց Բոյն»ի տեսչութիւնը: Վերապատուելին հայերէնով դասաւանդած է Ս. Գրական նիւթեր:

Դպրեվանքին մէջ տեղի ունեցած են գեղարուեստական - դասախօսական ներքին ձեռնարկներ, կազմակերպութեամբ Ուսանողական Խորհուրդին: Այսպէս, նշուած են Արշակ Չօպանեանի ծննդեան 110-ամեակը, Նար - Դոսի մահուան 50-ամեակը, տեղի ունեցած են աղօթքի եւ ընդհանուր զարգացման մրցումներ եւ այլն: Հրատարակուած է Դպրեվանքի «Ղօղանջ» պարբերաթերթը:

Անցեալ տարեշրջանին Դպրեվանքը՝ ընծայարանի եւ ժառանգաւորաց բաժնի աւարտական դասարաններ չունենալով, հունձք չէ տուած: Այդ պատճառաւ ալ ամավերջի հանդէս տեղի չէ ունեցած: Տեսչութիւնը կը յուսայ որ յաջորդ տարեշրջանի աւարտին թէ՛ կուսակրօն քահանայ եւ թէ՛ նոր սարկաւագներ կ'ընծայէ հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդին:

Մայիս 30-ին, Գարեգին Բ. հիմնարկէքը կատարած էր Դպրեվանքի նոր շէնքին: Շինարարութիւնը կը շարունակուի արագ թափով, որպէսզի տարի մը ետք Դպրեվանքը օժտուի անհրաժեշտ բոլոր յարմարութիւններով եւ աւելի լայն կարելիութիւններով:

Դպրեվանքին տեսուչը՝ Տաթեւ Արք., տեղեկագիրը կը փակէ շեշտելով. «Մէկ կողմէն երբ բանուորը մեր աչքին տակ ժայռ կը պայթեցնէ, հիմ կը փորէ, որ Դպրեվանքը մեծնայ, մենք չենք կրնար հոգի եւ շունչ չսպասել որ այդ ընդարձակումը արդիւնաւորուի ժողովուրդի ծառայութեան մարզէն ներս: Այս օրերուն մեր ճիգը, աշխատանքը եւ աղօթքը մէկ նպատակ կը հետապնդէ. - Դպրեվանքի յարատեւ վերելքը, աճը, զարգացումն ու պտղաբերութիւնը մեր եկեղեցւոյ եւ ազգին ծառայութեանը համար»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Երբեմն, Արշակ եւ Սոֆի քանի մը օր բացակայ կ'ըլլային տունէն: Բերա, օթէլի մը մէջ կ'անցընէին ժամանակնին, կառքի պտոյտներ ընելով մինչեւ Շիշլի, մեծ գարեջրատուներու մէջ կանգ առնելով, գիշերները թատրոնները պտըտելով, Բրինթալ, Քոնքորտիա եւայլն: Առաջները քանի մը անգամ, տիկին Մարկոսեան այս բացակայութեանց համար բուռն կերպով յանդիմանեց տղան, որ, իր սովորութեանը համեմատ, գորովանօք մամային ճիտը պլլուելով ներում խնդրեց, յետոյ նորէն նոյն ընթացքը կրկնելու համար: Նմանօրինակ քանի մը տեսարաններու կրկնութենէն ետքը, մամային համար սովորական թուեցան այլեւս այդ բացակայութիւններն ալ: Ու ա՛լ չըրողոքեց: Մնաց որ, տարիքին հետ, մտաւորական ու ջղային թմրութիւն մը ամէն կամք, ամէն կորով, ամէն խոյանք կը փճացնէր այդ կնոջ մէջ, որ այլեւս ինքիր վրայ ամփոփուած կ'ապրէր, մոռնալով բոլոր իր երբեմնի ձգտումները, փառասիրութեան, ամբարհաւաճութեան տագնապները, որոնք իր ամէնօրեայ մղձաւանջներն էին, ու ա՛լ անգիտակցօրէն, անասնականօրէն, բնազդօրէն ապրելով կեանքը, իր գեղեցկօրէն կահաւորուած սենեակներուն խորհրդաւոր թեբաստուերին մէջ պտըտցնելով իր ուռուցիկ ու կմախաձեւ սիլուէթը, տրտում լուռ, մտախոհ: Իր միակ բարեկամը, հաւատարիմ Մերկերեանը երբեմն կուգար իր կեանքին միօրինակութիւնը խըզելու, իրական կեանքին քաշելով զինքը, հին յիշատակներու պրպտումով իր հոգին ցնցելու, սիրտը փղձկեցնելու համար:

Սակայն, մեծ ծախսերը որոնց ենթարկըւած էր հիմա ամիրայական պիւտճէն, շուտով վտանգեցին զայն, այն աստիճան որ տոքթորը երկար վարանումներէ յետոյ վերջապէս կալուածի մը ձեռքէ հանելու անհրաժեշտութիւնը յայտնեց մամային: Մաման նախ ըմբոստ շարժում մը ըրաւ, զաւկին կրկնակի պնդումներուն վրայ՝ անմիջապէս տեղի տալու եւ վաճառման ձեւակերպութիւններուն լուռ ու մունջ համակերպելու համար: Մարկոս ամիրային մեծ հարստութեան յետին բեկորները փճանալու վտանգին մէջ էին: 300 ոսկիի գումար մը անցաւ Արշակի ձեռքը: Եղանակը ամառ ըլլալով, տոքթորը օդափոխութիւն մը անհրաժեշտ դատեց մասնաւորաբար մամային համար: Մաման մերժեց հեռանալ իր հանդարտ անկիւնէն, բայց արգելք չեղաւ տոքթ.ին եւ Սոֆիին, որոնք ամիս մը գացին վերին Վոսփոր անցուցին, անխընայ դրամ մսխելով, բոլորին վիպական պերճութեամբ մը շլշապատելով իրենց կենակցութիւնը, օդափոխութեան գացող հարուստ դասակարգին ուշադրութեան եւ խօսակցութեան առարկայ դառնալու աստիճան:

Աչնան սկիզբը, տոքթորը եւ մանկամարդ աղջիկը գիւղ դարձան: Մաման պագաւ երկուքն ալ: Սոֆիի մայրը լալով աղջկանը ճիտը ինկաւ, երբ առանձին գիրար տեսան անոնք: Սոֆի, յեղակարծ խղճահարութենէ մը ցնցուած, թողուց որ խեղճ կինը գգուէ, համբուրէ զինքը: Հեկեկանքները անոր կուրծքը կը պատռէին, եւ ատեն ատեն դժնդակօրէն կ'ըսէր. «ա՛խ, զաւա՜կս, զաւա՜կս, ասոր վե՞րջը, ի՞նչ պիտի ըլլայ ... հալը ի՞նչ կ'ըսէ...»:

Սոֆի, սթափելով. ինքզինքը ազատեց մօրը դեռ կէնճ բազուկներէն, որոնք իր նիհար իրանը կը սեղմէին. «օ՛ֆ, նորէն ի՛նչ խենթ բաներ կ'ըսես, մայրիկ...» Ու հեռացաւ գնաց:

Տոքթորը մակոյկ մը գնեց, իրիկուններ պտոյտներ կատարելու համար Ոսկեղջիւրի վրայ: Երբեմն մաման հետեւնին կ'առնէին: Շատ հեղ, անոնք մինչեւ Քէհաթհանէի խորերը կ'երթային եւ լոյսերը վառուելէն շատ ետքը տուն կը դառնային, թեւ թեւի:

(Շար. 144)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղներով հոգեհան-գստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիզպոնի Թրքական դեսպանատան հինգ անձնազոհ հայ երիտասարդներուն. -

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃէՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ԱՐԱ ԳԵՐՃԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին առ-թիւ, այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Տեղւոյս գաղութները կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յար-գելու տարաբախտ երիտասարդներուն յի-շատակը:

VEILLÉE

En souvenir des cinq combattants de notre peuple morts à Lisbonne au cours de l'occupation de l'ambassade de Turquie.

Setrak ADJEMIAN
Sarkis APRAHAMIAN
Vatché DAGHLIAN
Ara KERDJLIAN
Simon YAHINIAN

Veillée samedi 17 septembre de 19 h. 30 au matin, rue Jean-Goujon.

F. R. A. NOR SEROUND

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՎԻԼՕ - Ս. ՆՇԱՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Տիկին Աղապալեան, Պ. Մօրիս Սիմոն-եան, Պ. Եդուարդ Աղապալեան, Պ. Գր-րիգոր Ապադգեան 150-ական Ֆ., Պ. Մը-կըրեան, Պ. Ռընէ Տէդրազ, Տիկին Մար-կօեան, Տիկին Սոֆի Մկրեան, Պ. Աւագ Գարակէաւուրեան, Պ. Կարապետեան, Տիկին Աղաւնի Մարտիրոսեան, Պ. Մը-կըրտիչեան, Պ. Ստեփան Գէլեան, Պ. Քրէօզէ, Պ. Աբրահամեան, Տիկին Կիւր-օղլու, Պ. Կիւրէնեան, Պ. Պօղոս Գրիգոր-եան, Պ. Սարգիս Քէսկին, Պ. Գրիգոր Վարդեվարօղլու, Պ. Գայթանճեան, Պ. Գասմաճեան, Տիկին Անոյշ Սարաֆեան, Պ. Քէչիչեան, Տիկին Արքմեան, Տիկին Արշօնատի, Պ. Աբրահամ Ղազարեան, Պ. Յարութիւն Օհաննէսեան, Պ. Արթիւր Պի-լանճեան, Տիկին Հերսա Իւզիւմճեան 100-ական Ֆ., Պ. Տէտէճեան, Տիկին Ա-ղաւնի Մուրատեան, Պ. Կիւլօղլու 50-ա-կան Ֆ.:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Չորեքշաբ-թի, Սեպտեմբեր 14ին, ուսուցչութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունե-նան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9.30 - 12:

Արդ՝ կը խնդրուի ծնողքներէն արձա-նագրել տալ իրենց զաւակները եւ թո-նիկները եկեղեցւոյ խորհրդարանը:

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցին հայերէնի միօր-եայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմ-բեր 17-ին, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 8 Ռիւ տիւ Սիրք:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջա-նի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձա-նագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52 :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վառվառ Պալիօզեան եւ զաւակները, հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱԼԻՕԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Պալիօզեան ընտանիքի ննջեցելոց հոգիներու ի հանգիստ:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ Կիրակի, Սեպտեմ-բեր 18-ին ժամը 10-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը շը-նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Արսէն Արապ-եան, ողբացեալ՝ խաչիկ Վարդանեանի մահուան առթիւ 1000 Ֆ., Պ. Տիրան Տիչ-լըեան՝ Դանիէլ Շահպազեանի մահուան առթիւ 200 Ֆ., եւ Տիկին Հոփսիմէ Է-քիզեան 100 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Ցանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանի-ներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հա-յերէն լեզուի, երգի ու պարի դասըն-թացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մա-նուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տե-ղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն - Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17 :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝
ժամը 12, Հայ Մշակոյթի Տունը ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսկ
ժամը 12.30, Եկեղեցւոյ առջեւ:
Արձանագրուիլ՝
Կապ. Խաչուհիներուն մօտ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վար-չութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մանոյշ Շահմիրեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գեղամ Շահմիրեանի մահուան առ-թիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

GRANDE SOIREE DANSANTE

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1 Լիոնի Բալէ տ'իվէր սրահին մէջ. -

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. -

ԼԻՁ ՍԱՐԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

ՃՈՐՃ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով:

Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբը, եւ ԲԻՆՔ ԲԱՆԹԷՐԶ նուագախումբը

Տոմսերը կը վաճառուին Մշակոյթի Տունը:

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE
à 15 heures
AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés sur velin de Lana 95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
15
JEUDI
15 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.524

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.524

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆ համեմատական խաղաղ շրջանի մը մէջ էր Երեքշաբթի իրիկուն եւ Չորեքշաբթի առտու, բայց նման շրջաններ յաճախակի եղած են Լիբանան եւ խաբուսիկ բնոյթ ունին: Ընդհանրապէս կը ծառայեն «շունչ մը առնելու»: Նախագահ Ճեմայէլ մերժած է սաուտական ծրագիրը, որու հաւանութիւն տուած էր Սուրիա: Լիբանանի նախագահը շուզեր որ զինուորական ոստիկանութիւնը գիրքեր գրաւէ բանակին տեղ: Ուաշինկթըն երկու հազար մառինզ դրկած է եւ ի հարկին՝ կրակելու հրահանգ պիտի տայ, մինչ Լիբիոյ մէջ, Ճումպլաթ կը յայտարարէ թէ լիբանանեան հարցին կարգադրութիւնը պէտք է ըլլայ «մահմետականներու առաջին կարգի քաղաքացիութեան իրաւունքին հաստատումով եւ իրենց մասնակցութեամբ երկրին հիմնական որոշումներուն»: Աւելցուցած է. - «Կողմնակից չենք յարանուանական պատերազմի մը քրիստոնեաներու դէմ, բայց չենք ընդունիր արիւնարբու փաղանգաւորներու բռնատիրութիւնը»: Միւս կողմէ, կը «հերքուին» ջարդերը, որոնց թիւը եօթը կը նկատուի (3՝ յառաջդիմականներու վերագրուած եւ չորս՝ լիբանանեան ուժերու) ըսելու համար թէ կըռիւներ էին: Ամէն պարագայի մէջ, մեռեալներու թիւը 676 է, բայց վկայութիւնները անորոշ են եւ կարելի չէ հաստատ տեղեկութիւններ ունենալ: Մթնոլորտն ալ շատ լարուած է Ուաշինկթընի եւ Դամասկոսի միջեւ, Սուրիա շատ բուռն հակազդեցութիւն ունենալով ամերիկեան նոր դիրքորոշման առթիւ: Կը սպառնայ, իր կարգին Խորհ. Միութեան դիմել:

ԲԱՐՁՐ - ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ նահանգին ընդհ. քարտուղարը՝ Փիէր - Ժան Մասինի սպաննուած է, առջի ցերեկ, իր կառքին մէջ, երկու գնդակ է, զոր ստացած է գլխուն: Չորեքշաբթի առտու, ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, որ ահաբեկչական կը նկատուի, ենթական քանիցս սպառնալիքներու տակ գտնուած ըլլալով: Անունը կար նաեւ այն սեւ ցանկին մէջ, որուն վրայ արձանագրուած 13 անձերն ալ (ի շարս որոնց՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, Պրուտար եւայլն, եւայլն) մահուան դատապարտուած են Քորսիքայի ազատագրական ազգ. ճակատին կողմէ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ չորս քաղաքապետներ, մէկը կցորդ է միայն, փարիզեան շրջանի (Քորպէյլ, Նուազի - լը Սէք, Ցլէօրի - Մերոժիս, Մոնթրէօյլ) մեղադրանքի տակ են կեղծ հաշուեցոյցերու պատմութեան մը համար: Այդ հաշուեցոյցերու հարցը երեւան ելաւ, տարի մը առաջ Մարսէյլի քաղաքապետարանէն եւ օրէ օր ծալքերը բացուելով, հասաւ Փարիզ: Առայժմ կը բողոքեն, պնդելով թէ իրենք պարկեշտ են, բայց եւ այնպէս բաւական պզտոր կէտեր կան, որոնք առաւելաբար կը վերաբերին էժանի կայաններու հաստատման կամ կալուածային հարցերու:

ՅԻՍՈՒՍԵԱՆՆԵՐԸ ընտրեցին իրենց նոր «զօրավարը» յանձին հոլանտացի՝ Հ. Փէթըր Հանս Քոլվընպաքի, որ երկու տարի է տեսուչն էր Հռոմի պապական արեւելեան Հիմնարկին, քանի տարի անցընելէ ետք Լիբանան: Ծնած է 1928-ին, 1958-ին կամաւոր կը մեկնի Մերձաւոր - Արեւելք, ուր կ'ուսումնասիրէ արաբական ղաւառաբարբառները Պիքֆայա: 59-էն 62 աստուածաբանութեան կը հետեւի Պէյրութի Սէն - Ժոզէֆ համալսարանը, հիմնուած Յիսուսեաններու կողմէ 1881-ին եւ որ 1960-ին շուրջ 4000 ուսանող ունէր: 1968-էն 1981 Հ. Քոլվընպաք իր դրոշմը դրած է համալսարանին վրայ, ուր կը դասաւանդէր, նախքան 1974-ին Մերձաւոր - Արեւելքի «Յիսուսեան փոխ - գաւառի» պատասխանատու նշանակուիլը: Մէկն է, ուրեմն քաջ ծանօթ Արեւելքի, «իմաստուն մը» կ'ըսեն իր մասին, բառին հարազատ իմաստով: «Սեւ պապին» այս ընտրութիւնը կարեւոր է նաեւ Վատիկանի համար, որու յարաբերութիւնները երբեք լաւ չեն եղած Յիսուսեաններու հետ եւ որ մտահոգ էր վերջերս, Յիսուսի ընկերութեան յառաջդիմական գաղափարներուն պատճառաւ:

ԿՈՆՔՈՒՐՈՒ Ակադեմիայի երկու նոր անդամներ ընտրուեցան: Խոմոնտ Շառլ - Ռու (Տիկին Կասթոն Տըֆէռ) եւ Դանիէլ Պուլանժէ: Կը փոխարինեն մէկը՝ Հանգուցեալ Արման Լանուն, միւսն ալ՝ Արման Սալաքրուն, որ տարիքի բերմամբ իր հրաժարականը կուտար, նոյն օրը (Երեքշաբթի):

ՊԱՊԸ չորս օրուան այցելութենէ մը ետք Աւստրիա, Հռոմ վերադարձաւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «գաղափարական բանտարկեալները» եւ մաքսանենգները (թըրաֆիքան), ասկէ ետք յատուկ բանտերու մէջ պիտի անցընեն պատիժի իրենց շրջանը: Հոն, մասնաւոր դաստիարակութեան պիտի ենթարկուին, որ սահմանուած է «ամրապնդելու հայրենիքի իրենց սէրը»: Պաշտօնաթերթը կը բացատրէ որ այդ դասընթացքները պիտի վերաբերին գլխաւորաբար Աթաթիւրքի սկզբունքներու ուսուցման մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏ. 6 - 8)

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՎԻՊԱԿՆԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը «Սփիւռքահայ Գրողներ» մատենաշարէն լոյս ընծայած է Վազգէն Շուշանեանի երկու վիպակները՝ «Ձերմակ Վարսենիկը» եւ «Մթին պատանութիւնը», մէկ գիրքի մէջ: Հատորը կազմած եւ առաջաբանը գրած է Ալեքսանդր Թոփչեան, որ երկու վիպակները վերլուծելով՝ ի մէջ այլոց նշած է. «Սփիւռքահայ գրականութեան մէջ թերեւս չկայ մի գրող, որի ստեղծագործութիւնն այդքան ինքնակենսագրական լինի, ինչպէս Վ. Շուշանեանինն է: Գրողի բոլոր երկերում կարելի է անպայման նրա կեանքից որեւէ փաստ գտնել, իսկ որոշ գործեր պարզապէս կառուցուած են ինքնակենսագրական նիւթերի վրայ ... Շուրջ քսան հատոր ժառանգութեան մեծ մասը իր ծննդավայր Ռոտոսթոյի հետ կապուած վերյուշեր են: Նրա մի քանի արժէք եւ նոյնիսկ չափածոյ ստեղծագործութիւնները բացառապէս նուիրուած են մանկութեան եւ պատանեկութեան տարիներին: Դրանցից յատկապէս աչքի են ընկնում «Սիրոյ եւ արկածի տղաքը», «Օրերը գեղեցիկ չեն» ընդարձակ վէպը, «Երկիր յիշատակաց» էպիքական պոէմը, «Ձերմակ Վարսենիկ» եւ «Մթին պատանութիւն» վիպակները: Հրատարակուած հատորը ունի նաեւ բառարան մը, զոր կազմած է Լ. Թովմասեան:

×

ՀԵՆՐԻԿ ԼԻԼՈՅԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Հենրիկ Լիլոյեանի «Հանդիպումներ ճանապարհին» գիրքը, որուն մէջ հեղինակը կը խօսի Սփիւռքի զանազան գաղութներու կեանքի եւ անուանի դէմքերու հետ ունեցած հանդիպումներուն մասին: Հատորին մէջ տեղ գտած են նաեւ Իտալիայէն, Ամերիկայէն եւ Աւստրալիայէն հեղինակին ստացած տպաւորութիւնները:

ՎՐԻՊԱԿ. - Սեպտ. 6-ի «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւէն ի վեր, «Յառաջ»ի ճակատը արձանագրուած թիւը մէկ հատ ետ մնացած ըլլալով կը ճշդենք այսօր՝ «Յառաջ»ի թիւը պէտք է ըլլայ 15.524 (եւ ոչ՝ 15.523):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵԱՆՔԸ»Ի ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ՊԱԿԻ ԵՒ ՀԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. - «Եանքը» պարբերաթերթը «Հայկ. կազմակերպութիւնները լաւ չեն գիտեր» խորագրին ներքեւ հետեւեալ «շահեկան» խորհրդածութիւնները կ'ընէ, ի մասնաւորի մամուլի ասուլիսի մը մասին, զոր տուեր է «հայկ. համայնավար դաշնակ կուսակցութիւնը»...: Այս «Համայնավար»ը կրնայ նաեւ թարգմանական սխալ մը ըլլալ Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցին կողմէ եւ համապատասխանել սոսիալիստ բառին:

×

Յուլիս 29-ին, Հայկական Համայնավար Դաշնակ Կուսակցութիւնը Փարիզի Հայկական Մշակութային կեդրոնին մէջ, մամլոյ ասուլիս մը կը սարքէր: Բանաժողովի ընթացքին, Հայկական Դատի Պաշտպանութեան Կոմիտէի բանբեր՝ Արա Գրիգորեան եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան բանբեր՝ Հանրի Փափազեան ծանօթ պնդումներն ու սպառնալիքները կը կրկնէին: Մամլոյ ասուլիսի նախաձեռնողները կը յայտնէին թէ Բ. Հայկական Համաժողովի որոշումներու շրջանակին մէջ, հիմնական նպատակ մը կը հետապնդէին որ էր «բոլոր հայկական հաստատութիւնները միակ երդիքի մը տակ համախմբել»: Ուշագրաւ էր, որ ՊԱԿ-ի նման մտատիպար մը խրացուած էր:

ՊԱԿ-ը, որ 1964-ին հիմնուած է, իր պատմութեան տեւողութեան, Պաղեստինի ազգայնական շարժումի տարածումին, քաղաքական եւ ընկերային կազմաւորման, ՄԱԿ-ի մէջ ներկայութիւն բերելու եւ բազմաթիւ երկիրներու մօտ ճանաչում գտնելու, այսինքն՝ «Պետութիւն» չեղող կազմակերպութեան մը համար «անկարելի նկատուած»ը իրականացնելու ծրագրին մէջ յաջողած է: Եթէ կազմակերպութեան անդամ կարգ մը խմբակներ, որպէս իրենց պայքարին նախաքայլը, «աշխարհի չորս ծագին մէջ ահաբեկչութեան» ռազմավարութիւնը չորդեգրէին, ՊԱԿ այսօր, իրմէ չախորժող հսկայ զանգուածի մը օժանդակութիւնը պիտի վայելէր:

Այնպէս կ'երեւի, թէ Հայերն ալ ՊԱԿ-ի յաջողութիւնները նկատի առնելով, կ'ուզեն իրենց «պայքար»ը «Հայկական Ազատագրական Կազմակերպութեան» ճամբով իրականացնել: Սակայն արդեօք Հայկական Ազատագրական Կազմակերպութիւնը՝ (ՀԱԿ)ը, ՊԱԿ-ի նման յաջողութիւն արձանագրելու բախտին կրնա՞յ արժանանալ:

ԺԽՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Բազմաթիւ ազդակներ, կը բացայայտեն, որ պատասխանը, Հայերու տեսանկիւնէն «ժխտական» արդիւնք կուտայ: Հաւանական ՀԱԿ մը եթէ ՊԱԿ-ի հետ բաղդատենք, առաջին կարեւոր տարբերութիւնը Պետութիւններու իրաւակարգի տեսանկիւնէն կը յայտնուի: Արաբներու եւ Պաղեստինցիներու իրենց դատը հիմնուորած գլխաւոր իրաւական թէզը հետեւեալն է. «Պաղեստին անունին տակ գտնուող հողերը մինչեւ Ա. Աշխարհամարտ Օսմանեան Կայսրութեան գերիշխանութեան սահմանին մէջ կը գտնուէին: Ո՛չ Անգլիա, որ 1917-ին Պալֆուրի յայտարարութեամբ, այս հողերը Սիոնականներու խոստացած է եւ ոչ ալ ՄԱԿ, որ 1949-ին Թագսիմի Ծրագրով Իսրայէլի պետութեան հիմնարկութեան «կանանչ լոյս» վառած է իրենց չպատկանող բան մը, ուրիշներու տալու իրաւասութիւնը չունին»: Այն հողերն ալ, որոնց համար այսօր Հայերը իրաւունք կը պահանջեն, ճիշդ Պաղեստինի նման, Օսմանեան Կայսրութեան կը պատկանէին: Սակայն, Օսմանեան Կայսրութեան իրաւական ժառանգորդը նկատուող Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը, խնդրոյ առարկայ շրջանին մէջ իր իրաւունքներէն երբեք զիջողութիւն պիտի չընէ:

Գերիշխանութիւնը միշտ Թուրք Պետութեան պատկանած է: Արդ, Հայերը իրաւական յենարան մը չունին:

ՀԱԿ-ի եւ ՊԱԿ-ի միջեւ գոյութիւն ունեցող երկրորդ կարեւոր տարբերութիւնը, ընկերաբանական բնոյթ ունի: ՊԱԿ, եթէ Պաղեստինի ազգայնամոլութիւնն ու արմատաւորումը հիմնաւորեց, ասիկա յաջողեցաւ իրականացնել շնորհիւ գաղթականներու ճամբարներուն մէջ 1948-էն ի վեր հասարակաց թշուառութեան բաժնեկից եղող գիւղացի զանգուածներու: Մինչդեռ, Հայերը, որոնք ցրուած ձեւով կ'ապրին, իրենց գտնուած երկիրներուն տարբեր մշակոյթներուն ազդեցութեան տակ մնացած եւ միջակ կամ բարձր - միջակ եկամուտի խմբակներուն մէջ տեղ գրաւած են:

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱԶԴԱԿ

Ռազմավարական ազդակն ալ, մէկը հաւանական, իսկ միւսը իրաւական նըկատուող երկու կազմակերպութիւնները իրարմէ բաժնող երրորդ պատճառն է: Պաղեստինցիներուն Պաղեստինէ դուրս, նոյնիսկ Իսրայէլի մէջ ոչ զինուորական թիրախներու վրայ կատարած յարձակումները, իրենց դատին նպաստեն կամ ոչ, Վիէթնամի պատերազմին ալ ազդեցութեամբ, ընդդիմադիրներ ստեղծած են, «Նպատակի մը հասնելու համար բոլոր միջոցները տրամաբանական նկատող» զանգուածի մը դիմաց: Օրլիի սպանդին դէմ հակազդեցութիւնները ցոյց տուին որ այսօր միջազգային հանրային կարծիքը այլեւս այդպիսի ըմբռնումի մը մէջ չէ:

Միջազգային հանրային կարծիքը ահաբեկչութեան բոլոր տեսակներուն դէմ դիրք գրաւած է եւ այդ հանրային կարծիքը կը ստիպէ որ այլեւս Հայկական կազմակերպութիւնները ժամ առաջ լքեն անել այս ճամբան:

ՄԱՀ ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի առտու, երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք (ժամը 11.30-ին) մեզի հաղորդեցին մահը Միհրան Մավիեանի, 84 տարեկանին: Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՂԹԱՏԵԼՈՎ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԻՒՆԱԿՆԵՐԸ

Ընթացիկ, այլ սակայն Հայաստանի տնտեսութեան զարգացումին հայող հարցերու արծարծումին համար չահեկան տուեալներ կը բովանդակեն Սով. Հայաստանի օրաթերթին չարք մը խմբագրականները, յօդուածները եւ այլ բնոյթի գրութիւնները:

Ուրեմն, պարբերաբար, հասկաքաղեր պէտք է կատարել:

Խմբագրականով մը օրաթերթը գոհունակութեամբ կը հաստատէ, թէ հակառակ երկարատեւ ցրտաշունչ ձմեռին եւ գարնան եղանակին ընթացքին արձանագրուած բնական, բնութեան աղէտներուն, անասնապահութեան տնտեսութիւնները կը յաջողին յաղթահարել արգելքներն ու դժուարութիւնները: Արդարեւ, ներկայ տարուան առաջին վեց ամիսներուն, տընտեսութիւններուն մեծ մասը, հայրենանուէր աշխատանքով, ինչպէս կը գրէ օրաթերթը, առաւել չափով կ'ապահովեն անասնապահական արտադրութիւնները: Կարգ մը շրջաններ, ինչպէս Էջմիածին, Արովեան, Կրասնոսելսկ, Կամօ, Ախուրեան, Նայիրի, Վարդենիս անասնապահութեան ճիւղին դինամիկ զարգացումը կ'արձանագրեն:

Այս իրողութիւնը մատնանշելէ ետք, Սով. Հայաստան իր խմբագրականին մէջ գիտել կուտայ, թէ Ստեփանաւան, որ անասնապահութեան չատ կարեւոր շրջագօտի մըն է, ինչպէս նաեւ Թումանեան, Շամշադին եւ ուրիշ շրջաններ չեն իրագործեր Պետութեան սահմանած առաջադրութիւնները: Այս պատճառով է, որ Հանրապետութիւնում ընդհանուր առմամբ պակասել է մսի արտադրութիւնը եւ մէկ կովի կաթնատուութիւնը: Օրաթերթին եզրակացութիւնը յստակ կը դառնայ, երբ կը գրէ, թէ նման դոյավիճակ անկարելի է ընդունիլ կամ՝ չարունակել: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է կըտրուկ միջոցներու դիմել:

Սով. Հայաստան, այլ խմբագրականով մը կը յիշեցնէ, թէ հացահատիկի համախառն, այսինքն՝ բոլոր տեսակի արտադրութիւններուն բերքը պէտք է հասնի տարեկան 450.000-էն 500.000 թոնի: Դժբախտաբար, նախորդ տարիներու արտադրութիւնները նկատի առնելով, դըժուար թէ այս առաջադրութիւնը իրագործըւի ներկայ տարեշրջանին, քանի ցայսօր առաւելագոյն կշիռը եղած է շուրջ 320.000 թոն: Ուրեմն, օրաթերթը յիշեցում մըն է, որ կը կատարէ, Աւելցնենք, որ հացահատիկի մշակումին յատկացուած հողերը, իրենց տարածութեամբ, մօտ մէկ երրորդը կը ներկայացնեն Հայաստանի մշակելի հողերուն, որոնք այնքան ալ տարածուն չեն: (Հայաստան սակաւահող Հանրապետութիւն կը նկատուի Խորհ. Միութեան մէջ):

Վահան Գաբրիէլեան, Հայկական Գիտահետազօտական Անտառային փորձնական կայանի դիրեկտոր, տնօրէն, խօսելով ընկուզենիի լայն մշակումներուն կարելիութիւններուն մասին, դիտել կուտայ, թէ ըստ գիտական եւ պատմական տուեալներուն, Հայկական լեռնաշխարհը եւ անոր յարող շրջագօտիները անցեալին ընկուզենիի տարածումին հիմնական վայրերէն եղած են: Սակայն դարերու ընթացքին, յափշտակումներու եւ անխոհեմ գործածութեան հետեւանքով, ընկուզենիները մեծ համեմատութեամբ պակսած են: Փաստօրէն, ներկայիս, Հայաստան ընկոյզ ներածող երկիր դարձած է:

Յօդուածագիրը նոյնպէս յիշեցումներ ու հաստատումներ կը կատարէ: Այսպէս, պատկան մարմինները խնդիր են դրել 11-րդ Հնգամեակում, - ներկայ, - հիմնադրել 600 հեկտար արտադրական, 10 հեկտար սելեկցիոն այգիներ և 160 կիլոմետր երկարութեամբ աւտոճանապարհների եզրերի ընկուզենու ծառուտներ:

Յօդուածագիրին հաստատումով, վերջին երկու տարիներուն գոհացուցիչ աշխատանք կատարած է անտառի տնտեսութեան պետական Կոմիտէն, բայց ո՛չ գիւղատնտեսական, պտուղ - բանջարեղէնի եւ ինքնաշարժի, փոխադրութեան երթեւեկութեան ճամբաներու շինարարութեան նախարարութեանց մարմինները: Աւտոմոբիլային ճանապարհների շինարարութեան եւ շահագործման մինիստրութիւնը 85 կմ. երկարութեամբ ճանապարհների եզրերին տնկել 25 հազար ընկուզենի, որոնցից պահպանուել է 12.800-ը: Այսպէս, ուրեմն, կէսէն քիչ աւելին չէ ծլարձակուած:

Մասնագիտական կէտերու մատնանշումով Վ. Գաբրիէլեան դիտել կուտայ, թէ Կեդր. Ասիայէ, Մոլտավիայէ, Ուկրանիայէ, Կրասնոդարէ ներածուած արմատացած ծիլերը ոչ միայն իրենց որակով յած կը մնան Հայաստանի լաւագոյն տեսակի ծառերու ծիլերէն, այլեւ յայտնի չէ, թէ յետագայում ինչպէս կը դրսեւորուեն: Այս կապակցութեամբ կ'ընդգըծէ, թէ Հայաստանի անտառի գիտական - հետազօտական փորձնակայանին մասնագէտները երկու հարիւրէ աւելի առանձին լաւ տեսակներու ծիլեր մէջտեղ դրած են, հասցուցած են: Կ'առաջարկէ որ ասոնք լայն տարածում գտնեն Հանրապետութեան մէջ: Հողին եւ կլիմային պայմանները նկատի առնելով, տուեալ տեսակները կարելի է մշակել լայն չափով Զանգեզուրի, Վայքի, Արարատեան դաշտի բոլոր գետահովիտներուն՝ ծովի մակերեսէն մինչեւ 1.900 մեթր բարձրութեան վրայ: Հիւսիս - արեւելեան շրջաններու գետահովիտներուն ընկուզենին կը ծաղկի մինչեւ 1.500 մեթր բարձր վայրերու մէջ: Ցուրտ ուղղուն տեսակները բազմացնելու պարագային, ընկուզենին կարելի կ'ըլլայ որոշ չափով տարածել նաեւ Շիրակ, Ստեփանաւան, Կալինինօ, մինչեւ 1.500 - 1.700 մեթր բարձր գօտիներու վրայ:

Ժ. Մ.

(Թղթատումը կատարուած է Սով. Հայաստանի Օգոստոսի թիւերէն):

ՏՈՔԹ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

———×———

Անցեալ Յուլիս 5-ին Պրիմսոնի մէկ հիւանդանոցին մէջ, կարճատեւ, բայց աւերիչ հիւանդութեան մը հետեւանքով, շրջապատուած հարազատներէ, աչքերը յաւէտ փակեց Տոքթ. Միշէլ Միքայէլեան, Մարսէյլի մեր գաղութին հանրածանօթ անդամը: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մոնփըլիէ եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ, իր սիրելի կնոջ՝ Մարթի քով, իր կարգին մեռած ճիշդ տարի մը առաջ եւ որուն մահուան չէր հաշտուած երբեք եւ իր դառնութիւնը թափած՝ « Morte devant mes yeux » խորագրով հրատարակուած իր գրքին մէջ: (*)

Ծնած էր 1901-ին Արաբկիր, բարեկեցիկ եւ բազմանդամ ընտանիքի մէջ: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ իր ծըննդավայրին մէջ. ապա՝ Պուճիգանեան ծանօթ ընտանիքին հովանաւորութեան տակ կ'անցնի Խարբերդ՝ երկրորդական ուսումը չարունակելու, այն ժամանակ համբաւաւոր կրթական օճախ՝ Եփրատ քոլէժի մէջ: Աւա՜ղ, շուտով կը սկսի տարագրութեան սոսկումը եւ պատանի Միքայէլ ամբողջ գերդաստանով, ինչպէս միլիոնաւոր ուրիշներ, կը նետուին անարգ բարբարոսութեան սարսափներուն մէջ: Այդ անլուր Գողգոթան տաքնէ. Միքայէլեան մանրամասնօրէն նկարագրած է Մեծ Եղեռնի ալբումներուն իր յուշագրութեանը մէջ, հրատարակուած քանի մը տարի առաջ առանձին գրքով, «Յիսուն տարիներ առաջ» խորագրով. յետագային տպուած նոյնպէս Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ՝ « Haïgaz appelait Mikaël... Mikaël » խորագիրը կրող: (*)

Հրաշքով ազատած այդ դժոխքէն Միքայէլ ինքզինքը կը նետէ Պէյրութ, ուր անհամար զրկանքներով, բայց աննկուն կամքով կ'աւարտէ Ամերիկեան Բժշկական համալսարանը, իբրեւ վկայեալ բժիշկ: Բժշկութիւնը՝ Միքայէլեաններու ընտանեկան աւանդութիւններուն մաս կազմած է միշտ: Միքայէլին հօրեղբայրը՝ Տոքթ. Կարապետ Միքայէլեան եւ հօրեղբօր աղջիկը Տոքթ. Էլիզա Մելքոն արդէն ծանօթ բժիշկներ էին, առաջինը՝ վիրաբոյժ, Պէյրութի բժշկական համալսարանը, երկրորդը՝ Պոսթըն:

Տոքթ. Միքայէլեան չի գոհանար միայն իր բժշկական վկայականով: Անմիջապէս կը ձեռնարկէ իր բժշկական գիտելիքներու խորացման եւ քանի մը տարուան ընթացքին ձեռք կը ձգէ. Փենսիլվանիոյ (Քալիֆորնիա) համալսարանէն վիրաբուժութեան եւ մանրէաբանութեան մասնագիտութիւն, ապա՝ Մոնփըլիէի համալսարանէն՝ ծննդաբերութեան եւ կնոջական հիւանդութիւններու վկայական, ուր եւ կը պաշտպանէ տոքթորայի իր թէզը՝ Փրոֆ. Ֆօլ Տէլմասի ղեկավարութեանը տակ եւ որուն օգնական նշանակուած էր արդէն նախապէս: Այդ տարիներուն է, որ կանոնաւորապէս աշխատակցած է Նարդունիի «Հայ Բոյժ»երուն հմտալից բժշկական իր յօդուածներով:

1933 - 39 նշանակուած է բժիշկ Ճիպութի - Ատտիս - Ապապա երկաթուղիի Ֆրանսական ընկերութեան, ինչպէս նաեւ Ճիպութիի Ֆրանսական դեսպանատան, ուր վայելած է դեսպան Ալպէռ Պոտտըի (հայրը գրագէտ Լիւսիէն Պոտտըի) բարեկամութիւնը: 1940 - 1945 կը զինուորագրուի Ֆրանսական Ազատագրութեան բանակին՝ Ճիպութի: Ազատագրումէն՝ 1946-էն մինչեւ 1966, կը կազմակերպէ եւ կը վարէ Մարսէյլի նաւահանգիստի բըժշկական սպասարկութիւնը, մինչ այդ մասնագիտութիւն ձեռք ձգած ըլլալով աշխատանքի եւ գաղթավայրի հիւանդութիւններու: Յաճախ զրկուած է ներկայացնելու Մարսէյլի նաւահանգիստը աշխատանքի հիւանդութիւններու միջազգային քոնկրէններուն, ինչպէս Լիզպոն՝ 1951-ին, Նափոլի՝ 1954-ին, Հելսինքի՝ 1957-ին, Նիւ Եորք՝ 1960-ին եւ Մատրիտ՝ 1963-ին, ուր շնորհիւ անգլերէնի կատարեալ տիրապետութեան, հանդէս եկած է բազմաթիւ ելոյթներով, բոլորն ալ տըպուած քոնկրէններուն պաշտօնական հրատարակութիւններուն մէջ: 1966-ին հանգստեան կը կոչուի Մարսէյլի նաւահանգիստի բժշկապետի պաշտօնէն վրայ եւ իրեն կը շնորհուի Պուշ տիւ Ռոնի պատուակալ բժիշկի տիտղոսը:

Տոքթ. Միքայէլեան հպարտ էր իր հայութեամբ, օգնող՝ բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներուն, սակայն եթէ երբեմն մեր որոշ բացասական ազգային երեւոյթներուն հանդէպ խռով կը մնար իր հոգին, պատճառը այն էր, որ ամէն Հայ՝ իր ընտրած նոր հայրենիքին մէջ, կ'ուզէր տեսնել վարքով՝ անբասիր, եւ գործով՝ գերազանց: Մարսէյլի նաւահանգիստի

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

5

Նորէն աչքերուս նայեցար սիրով ու գորովով եւ փոքրիկ մատիկներովդ պըղտիկ ապտակ մը տուիր երեսիս ու ըսիր, որ միւս Կիրակի նորէն գամ ... գրքերս տանելու համար:

Ես անմիջապէս տուն վազեցի ու ինծի տուած հագուստներդ փորձեցի: Հայելիին մէջ կը նայէի ուրախութեամբ ու կը ժպտէի չար ու սիրուն արար լակոտին, որ հայելիին մէջէն ինծի կը նայէր:

6

Ամբողջ չաբաթ մը պէտք է սպասէի քեզ կրկին տեսնելու համար: Ատիկա մեծ պատիժ էր ինծի, բայց համակերպած էի քեզ չնեղացնելու համար: Ինծի տուած հագուստներդ չհագայ՝ պահելով զանոնք Կիրակի օրուան. կ'ուզէի քեզի գալ որքան կարելի է մաքուր: Նոր գրքեր ալ դտայ ու սկսայ կարդալ:

Վերադարձ մը սկսած էր մէջս դէպի մօտքի հաճոյքները, եւ այնպէս հասունցած էի այդ երկու չաբաթուան մէջ, որ բոլոր շուրջիններս անճանաչելի կը դըտնէին զիս: Կը կենայի ծառի մը տակ կամ կը նստէի քարին վրայ ու կը սկսէի երազել. այլեւս չէի երթար ջուր կրելու ու որբանոցէն ինծի տրուածովը կը գոհանայի: Ամփոփուելու, խոկալու, խորանալու պահանջ կը զգայի հոգւոյս մէջ:

Իրիկունները կ'երթայի գետեզերքը ու կը պառկէի խոտերուն վրայ եւ գորտերուն քար կը նետէի ծուլօրէն մտածելով վրադ, որ այնքա՜ն գեղեցիկ էիր ու կը սիրէիր զիս: Երբեմն, երբ օդը չատ բուրումնաւէտ ու զով կ'ըլլար, ներսէս կատաղի ու զինովցնող զգայնութիւն մը կը բարձրանար ու ջերմ ու սիրատոտ բառեր կուգային չրթունքներուս:

Այդ վայրկեաններուն անզուսպ ցանկութիւն մը կ'ունենայի քեզ գտնելու ու պոռալու, որ կը սիրեմ քեզ. կը սիրեմ մըկաններուս ամէն մէկ թելովը եւ մտածումներուս ու երազներուս ամէն մէկ հիւսքովը. կը սիրեմ ամէն ժամ ու ամէն պահ ու ամէն երկվայրկեան եւ կը մըտածեմ վրադ, ուր ալ ըլլամ, ինչ ալ ընեմ: Կ'ուզէի քեզի գալ ու գիրկդ իյնալ ու չրթունքներէդ կախուիլ անժամանակ, անժամանակ գիշերներով: Կ'ուզէի գրկել քեզ տղու կոյս բազուկներովս, սեղմել կրծքիս վրայ ու խաղալ չագանակագոյն, առատ մազերուդ հետ: Ու չեմ յիշեր տակաւին ինչե՛ր կ'ուզէի...

Բայց կը զսպէի ինքզինքս ոչ թէ որովհետեւ ուժ չէի զգար մէջս՝ ընդհակառակն: Ես գիտէի, որ բաւական համարձակ ու բաւական ուժեղ եմ գալ դուռդ զարնելու ու ըսելու համար կրակէ բառերով, ինչ որ չրթներուս վրայ կ'այրէր: Ես արդէն գիտէի, որ դուն չպիտի մերժէիր զիս եւ սիրով ու նուիրումով պիտի տայիր, ինչ որ ուզէի, ինչ որ կարենայի ստանալ քեզմէ, բայց ուժեղ կիրք մը կը կապէր քայլերս եւ զգաստ ու զուսպ կը դարձնէր զիս: Ինծի կը թըւէր, որ, եթէ բերանս բերնիդ փակցնէի նոյնիսկ մէկ անգամ, անկէ յետոյ այլեւս հմայքդ պիտի կիսուէր հոգւոյս համար, պիտի չունենայիր նոյն հրապոյրը: Ինծի կը թուէր, թէ ես պիտի աղտոտէի քու ճերմակփայլ պատկերդ ու պիտի պըղծէի իմ երազս, որ այնքա՜ն մաքուր էր ու լուսաւոր:

Երբ պզտիկ էի, կրքերուս մէջ խակ զուտ էի, մաքուր ու վայրենի: Հիմա, երբ հետզհետէ կը մթնէ սրտիս վրայ ու հետզհետէ հին բարիքները կը հեռանան ինձմէ, ես երջանկութեամբ կ'անդրադառնամ հին օրերու իմ երազներուս եւ հպարտութեամբ կը յիշեմ, թէ քեզ սիրել կրցած եմ կարելի ամէնէն ազնըւական ու չքեղ սիրով: Տարած մը ամբողջ կրցած եմ սպասել ժամ առ ժամ, պահ առ պա՜հ՝ փնտռելով քեզ մտածումիս մէջ ու ճամբուն վրայ: Երբեմն ինծի թուած է, որ սիրտս պիտի պայթի անձկութենէս ու կարօտէս, եթէ չերթամ քեզ տեսնելու եւ չեմ գացած, որպէսզի չսպառեմ քու դանձդ իմ երազիս մէջ, որպէսզի քեզ չդարձնեմ սովորական ու մատչելի:

Այդ չաբա՜թը քեզմէ հեռու՝ աշխարհը բանտի պէս մութ եւ կեանքը գերութեան պէս անիմաստ թուած է ինծի: Համբիչի հատիկներուն նման համրած եմ պահերը եւ ժամանակի դէրան առջեւ հսկած, որպէսզի չըլլայ, թէ ետ դառնայ: Ի՛նչ բոց էր ու ի՛նչ հրդեհ:

(Տար. 11)

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄ ԿԱՆԱՆՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

———×———

ԽՄԲ. - Լիբանանի Հաշմանդամ Կանանց Բարեգործ Միութեան հիմնադիրներէն եւ պատասխանատու անդամուհիներէն տոքթ. Արտեմիս Գըլըճեան, որ վերջերս Միացեալ - Նահանգներ այցելած էր, հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է Միութեան հիմնադրութեան եւ աշխատանքներուն մասին:

×

Լիբանանի Հաշմանդամ Կանանց Բարեգործ Միութիւնը հիմնուած է 1971 Փետրուար 3-ին, շնորհիւ երեք օրիորդներու՝ Լիլի Մահսերէճեանի, Լորիս Իմասի, եւ Արտեմիս Գըլըճեանի աշխատանքներուն: Միութիւնը խնկալէս իւրայատուկ ձեռնարկ մըն է ինքնին ու Սփիւռքի մէջ միակը՝ իր տեսակին մէջ: Միութեան նպատակն է ի ծնէ կամ արկածով անկարութեան մատնուած ու թերաճ անհատին օգտակար դառնալ, որպէսզի ան ալ կարենայ իր կարգին մարդկային ընկերութեան գործունեայ եւ արտադրող անդամը ըլլալ:

Միութիւնը հիմնուած է չատ համեստ պայմաններով եւ հակառակ անոր, որ Լիբանանի կառավարութիւնը իր օժանդակութիւնը կը բերէ, սակայն Միութեան անմիջական կարիքները կը հոգան անհատ բարերարները, քոյր Միութիւնները եւ ժողովրդային նուէրները: Միութիւնը ունի վեց հոգինոց Վարչական Մարմին մը եւ 15 հոգինոց մնայուն անձնակազմ, որոնք կը կատարեն Միութեան գրասենեկային ընթացիկ գործերը ու կ'այցելեն Միութեան հոգատարութեան տակ գտնուող աւելի քան 300 հաշմանդամներուն, որոնց թիւը հետզհետէ կ'աճի լիբանանեան պատերազմին պատճառով:

Միութիւնը ներկայիս ունի կեդրոն մը՝ Պէյրութի մէջ, որ կ'ընդգրկէ պզտիկ դպրոց մը թերաճ փոքրերու համար եւ կարի ու ձեռային գործերու աշխատանոց մը, ուր հաշմանդամներ կը զարգացնեն իրենց ձիրքերը եւ որուն արտադրութիւնը նիւթական եկամուտ կ'ապահովէ աշխատանոցի պաշտօնեաներուն:

Սակայն, նշած է տոքթ. Արտեմիս Գըլըճեան, Միութիւնը պէտք ունի նոր շէնքի մը եւ թերաճ փոքրերու յատուկ դըպրոցի մը, որովհետեւ ներկայի կեդրոնը արդէն իսկ խճողուած է ու հակայ կարիքը կայ արդիական կազմածներու, իրականացնելու համար այս ծրագիրները, Միութիւնը պէտք ունի հայ բարերարներու եւ ժողովուրդին աջակցութեան:

Իր տեղեկութիւնները եզրակացնելով՝ տոքթ. Գըլըճեան, ըսած է թէ դժբախտաբար հայկական շրջանակներու մէջ միշտ տեղ չէ տրուած հաշմանդամներուն ու թերաճներուն, որոնք մարդկային ընկերութենէն մեկուսացած կեանք մը կը վարեն, բայց ի վերջոյ անոնք ալ մարդկային էակներ են: Ապա աւելցուցած է. «Վստահ ենք որ շրջապատի օժանդակութեամբ խուլը-պիտի չզրկուի լսելէ կեանքի անոյշ երգը, համրը՝ պիտի կարենայ արտայայտել իր զգացումները իր շինիչ գործերով, կոյրը՝ պիտի տեսնէ կեանքի ու մարդուն գեղեցկութիւնը ... իր մէջ, իսկ կաղը՝ հակառակ իր կաղութեան, պիտի աճի, զարգանայ եւ յառաջանայ»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՊԷԼԼՈՅԻ մէջ, Օգոստոս 2-ին, իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Աշոտ Տէր - Մինասեան: Ծնած էր 1904-ին՝ Ղափանի շրջանի Խլաթաղ գիւղը, ուր իր նախակրթութիւնը ստանալէ ետք՝ Զանգեզուրի Գորիս քաղաքին մէջ հետեւած է մանկավարժական դասընթացքներու: Ամուսնանալէն տարի մը ետք՝ 1930-ին, ձերբակալուած է իբրեւ դաշնակցական գործիչ՝ 150 այլ երիտասարդներու հետ, եւ մերժելով պատասխանել հարցաքննութիւններուն՝ ղրկուած է Վերինի Ուրալսկի մեկուսարանը, ուր երեք տարի մնալէ ետք աքսորուած է Իրկուտս՝ Սիպերիա: 1936-ին ազատ արձակուելով դարձած է Երեւան և միացած՝ ընտանիքին: 1943-ին Աշոտ Տէր-Մինասեան մեծ դժուարութիւններով կը հասնի Գերմանիա: Երկու տարի ետք բոլոր տարագիրներուն հետ կ'ապաստանի Շթութկարտի Ֆոնկէր Կազերնէ ճամբարը, ուր կը պաշտօնավարէ տնօրէնի իբրեւ օգնական, մինչեւ 1949: կը տեղափոխուի Սան Ֆրանսիսքօ, ուր 11 տարի մնալէ ետք վերջապէս կը հաստատուի Լոս Անճըլըս: Եղած է ազգային երեսփոխան, հոգաբարձու եւ «Մեսրոպեան» վարժարանի խնամակալ: Այս տարի, Յունիս 10-ին, իր ծառայութիւններուն ի գնահատութիւն պարգեւատրուած է Կիլիկեան Խաչի Ասպետի բարձրագոյն կարգի շքանշանով: Օգոստոս 5-ին կատարուած է ողբացեալին ազգային յուղարկաւորութիւնը:

×

ՄՈՆԹԵՊԷԼԼՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Հուրիկ Պաղտասարեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 4-ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ ցուցադրուած է «Արինապարտը» շարժանկարը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Դրօ» Կոմիտէութեան Հայ Դատի Յանձնախումբին: Խօսք առնելով Սերժ Սամոնեանց նշած է. «Շարժանկարին նիւթին ժամանակաշրջանը թէեւ անցեալին կը պատկանի, երբ ամբողջ Հայութիւնը կը հեծէր Թուրք բռնակալ իշխանութեան լուծին ներքեւ, սակայն կ'ընդվզէր ու կը պայքարէր եւ յեղափոխական մարտիկներու անձնազոհ կռիւներով Հայուն արժանապատուութիւնը բարձր կը պահէր, ձգտելով ազատութեան եւ հայրենիքի անկախութեան, այսուհանդերձ «Արինապարտը» ժապաւէնին պատգամը նոյնն է»:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ. - «Արարատ» մասնաճիւղի սկաուտական ընդհանուր բանակումը տեղի ունեցած է Օգոստոս 16 - 23, Սանթա Պարպարա քաղաքի բարձունքին, մասնակցութեամբ 250 սկաուտներու: Ութօրեայ բանակումին յայտագիրը բաղկացած է դասախօսութիւններէ, սկաուտական գիտելիքներու ուսուցումէ, հետախուզական ուսումնասիրութիւններէ եւ զանազան մարզանքներէ եւ շրջապըտոյտներէ: Օգոստոս 21-ին ծնողքներ այցելած են բանակավայր եւ դիտած տարուած աշխատանքները: Կէսօրէ ետք, արարողութեամբ մը տեղի ունեցած է գնահատագիրներու եւ աստիճաններու բաշխում:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Օգոստոս 19-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի, կազմակերպութեամբ Լա Վըրնի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի: Ներկայ եղած են Լիբանանի Արեւմտեան Ամերիկայի հիւպատոսը, հայկական կազմակերպութեանց, կրթական հաստատութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարելով Գոլէժին տնօրէնը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր - Եղիայեան, գրուատած է Արամ Եպիսկ.ի արժանիքները: Խօսք առած են Վեր. Վարդգէս Քասունի, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, Լա Վըրն համալսարանի նախագահ Արմէն Սարաֆեան, փոխ - նախագահ Տանըլտ Քըլէյկ, Գաբրիէլ Ինճէճիքեան, տոքթ. Արշակ Գազանճեան եւ Գրիգոր Շէնեան: Իր կարգին խօսք առնելով Արամ Եպիսկ. անդրադարձած է լիբանանահայ գաղութին եւ հոն տարուող աշխատանքներուն, տեղեկութիւններ տալով նաեւ Վանքուվըր գումարուած Միջեկեղեցական Համաշխարհային Խորհուրդի ժողովին մասին, բացատրելով թէ ինչպէս Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը պաշտօնական ճանաչումի արժանացած է ժողովին կողմէ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Օգոստոս 20-ին, նշուած է Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան յիսնամեակը, պարահանդէսով, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 750 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Ալիս Պետրոսեան, ներկայացուցած է Հ. Ե. Դ.ի պատմականը: Խօսք առնելով Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Գէորգ Սանդիկեան ըսած է, թէ Հ. Ե. Դ.ի միջոցաւ սերունդներ ստացան իրենց դաստիարակութիւնը քաղաքական թէ ընկերային մարզերուն մէջ եւ օժանդակեցին Հայ Դատի աշխատանքներուն: Հ. Ե. Դ.ի Կեդր. Վարչութեան կողմէ խօսք առնելով ընկ. Եազուպեան շեշտած է, թէ Հ. Ե. Դ.ն անբաժանելի մէկ մասնիկն է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութիւններուն: Սարգիս Ղազարեան ներկայացնելով ճամբարին պատմականը ըսած է, թէ մինչ 1970-ին Հ. Ե. Դ.ի ճամբարին 24 հոգի մասնակցած են, այս տարի 425 պատանիներ եւ պարմանուհիներ յաճախած են բանակավայրը: Քաջալերելով ճամբարի աշխատանքները ներկաներ սրտաբուխ նուէրներ ըրած են:

Յաջորդ օր տեղի ունեցած է դաշտագնացութիւն մը, ուր «Քէֆ Թայմ» նուագախումբը ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը:

հայ բեռնակիրները երախտագիտութեամբ կը յիշեն տակաւին Տոքթ. Միքայէլեանի գուրգուրանքը անոնց հանդէպ. յաճախ նոյնիսկ այցելելով անոնց ընտանիքներուն: Անսահման կ'ըլլար իր հաճոյքը, երբ անոնց մէջ կը հանդիպէր Աբարկիրցիի մը: Երիտասարդ տարիներու իր մէկ երազին իրականացումը կը տեսնէր վերջերս հիմնումովը Ֆրանսահայ բժիշկներու միութեան ու հակառակ իր յառաջացած տարիքին չզլացաւ բերելու իր մասնակցութիւնը Պէյրութի եւ Վենետիկի համաժողովներուն: Հրճուեցաւ մանաւանդ իր ապրած հայ պաշտօնակիցներուն բացառիկ յաջողութիւններով եւ անոնցմէ ոմանց գրաւած պաշտօնական բարձր դիրքերով բժշկական դժուար աշխարհին մէջ, ինչպէս փրոֆ. Արթիւր Թաթոսեան, վիրաբոյժ Ռոպէր Ասատուրեան եւ ուրիշներ: Այդ յաջողութիւնները կը նկատէր պատիւ ամբողջ Հայութեան եւ ապացոյց մեր ժողովուրդին ունեցած ձիրքերուն:

Տոքթ. Միշէլ Միքայէլեան ապրեցաւ արդարի մը կեանքով. անհուն սիրով սիրեց իր արհեստը, որ զինքը կը մօտեցընէր մարդոց եւ անոնց ցաւերուն: Մինչեւ վերջ ապրեցաւ մղձաւանջը Մեծ Եղեռնին, ուր կորսնցուցած էր իր ընտանիքին մեծ մասը, տեսաւ իր հայրենի քաղաքին կործանումը եւ ապրեցաւ իր հոգեկան փլուզումը: 60 տարի ետք գրած իր յուշերը կը վկայեն դեռ չհանգած ներքին հրդեհին ցոլքերը: Անհուն սիրով սիրեց Հայն ու Հայութիւնը, երախտապարտ մնաց իր երկրորդ հայրենիքին Ֆրանսայի եւ ատելով ատեց՝ Թուրքը:

Հանգիստ իր փոթորկած հոգիին:

ԳՐ. ԱՄԻՐԱՅԵԱՆ

(*) Տոքթ. Միքայէլեանի որդին՝
Guy Mikaëlian
57, boulevard Poniatowski, 75012 Paris
վերը յիշատակուած երկու գրքերը ձրի կը դրկէ «Յառաջ»ի այն բաժանորդներուն, որոնք կը փափաքին զանոնք ունենալ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Աշնան վերջալոյսի հանդարտ ու աղուոր իրիկուն մը, տոքթորը եւ Սոֆի մակոյկէն ելան՝ Քարա աղաճի ափունքին վրայ պտըտելու: Մարդ չկար: Դիմացի եզերքին վրայ, մենաւոր ապարանքներ, գոց վանդակափեղկերով, կըռնակնին լերան տուած, կը կենային, մըթնշաղի երկար ու գորշ ստուերներուն մէջ Թիրոլեան գիւղանկար - պատկերի մը մտերիմ երեւոյթովը:

Ծովային բադերը կարմիր խոլ ոլորտներով կը սաւառնէին մանր ալիքներուն վրայ, կառաչներ արձակելով: Հեռուն ազիւսի գործարաններու հնոցները մուխ հոծ եւ մութ զարգմանակներ կը ձգտէին երկարել օդին մէջ: Զոյգը կը պտըտէր, ազդուած բնութեան խորհուրդէն, դիտելով բոլորի համայնապատկերը, այնքան այլազանակ որքան խորհրդաւոր: Եզերքին շատ մօտէն կը քալէին: Երիտասարդը երբեմն կը ծռէր, քար մը կ'առնէր եւ հորիզոնական նետուածքով մը չորս-հինգ ալիքի կատար մէկ անգամէն կը ծակէր: Սոֆի, «պռաւօ՛» մը կը շշնչար, ինքն ալ փորձելով ու չյաջողելով: Պահ մը հասած էին դարատափին վրայ տեղ մը ուր եզերքին հողը կամաց - կամաց փլչելով գրեթէ խոռոչ մը ձեւացուցած էր: Ծռելով միայն կարելի էր այդ խոռոչին ներքին մասը տեսնել, ալիքներուն բախումը հետզհետէ խորունկցուցած ըլլալով զայն: Յանկարծ ստուեր մը ելաւ այդ փոսէն ու եզերքին վրայ ցցուեցաւ: Այդ անակնկալ երեւոյթին ի տես, երիտասարդը եւ աղջիկը խրտչեցան: Ցնցոտիներով ծածկուած երիտասարդ մըն էր, գլուխը բաց, խռուացած մազերով որոնք մինչեւ աչուըները կ'իջնէին: Ոտքը բոպիկ էր: Նողկալի եւ արգահատելի բան մըն էր: Շրջագայողները դեռ երկու քայլ հեռու էին իրմէ, ու իր առջեւէն պիտի անցնէին. սպասեց ու նայեցաւ, պիշ ու ահարկու նայուածքով. Սոֆի մեռելի գոյն առաւ. տոքթորը դողաց, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ: Սոֆի, մեքենական շարժումով մը, բռնեց երիտասարդին թեւը «ո՛հ, ո՛հ» մը ընելով: Անցան: Մարդը չշարժեցաւ տեղէն, բայց զոյգին հետեւեցաւ պիշ ու ահարկու նայուածքովը:

- Մակոյկ նստինք, մակո՛յկ, մրմնջեց աղջիկը պաղատական ու սարսափահար ձայնով մը:

- Բայց ո՞վ էր այս մարդը, հարցուց տոքթորը ետին դառնալով եւ մարդուն նայելով, որուն յիմար ու կատաղի սեւեռումը նորէն դողացուց զինքը. ինչ գէշ նայուածք է. ո՞վ էր, ճանչցա՞ր, Սոֆի:

- Ոչ, չէ, չճանչցայ ... բայց երթանք, մակոյկ երթանք, կ'աղաչեմ:

Արդէն մակոյկին հասած էին. մէջը նետուեցան ու ճամբայ ելան: Սոֆի, դեռ տժգոյն եւ դողդղահար ետին դարձաւ եզերքին ուրուականը նայելու: Ան դեռ հոն էր, խռուահեր գլուխովը, խենթ ու սարսափելի նայուածքովը, անշարժ եւ սպառնալից:

- Համբի՛կ, մրմնջեց աղջիկը ակռաներուն մէջէն: Ո՛հ, ի՛նչ եղեր է, Աստուա՜ծ իմ:

Եւ մակոյկը՝ մթնշաղի ա՛լ բոլորովին գորշացած ըստուերներուն մէջէն սահեցաւ գնաց, մինչ դարատափին վրայ, տեսիլքը կը մնար անշարժ, իր ահաւոր աչքերուն շանթովը կարծես մինչեւ ետքը հալածելով երկու սիրահարները...

Դ.

Տարի մը անցած էր յորմէհետէ Սոֆի եւ մայրը ձգած հեռացած էին իրենց խոնարհ տնակը՝ Մարկոս ամիրային մեծափարթամ ապարանքը փոխադրուելու համար: Այս մէկ տարուան միջոցին այլ-տայլի փոփոխութիւններ առաջ եկած էին ձկնորս Թումիկի տան մէջ: Հօրը հանըմ գիշեր ցերեկ անդադար հսկեր էր զաւկին սնարին մօտ, անոր զառանցանքները, ջղաձիգ պրկումներն ու ոստումները ջանալով ամոքել իր մայրական տաք արցունքներուն եւ գգուանքներուն տակ, վասնզի տոքթոր Արշակ Մարկոսեանին տրամաթիկ պարագաներուն տակ ձըգել փախչելէն ետքը, խեղճ կինը չէր համարձակած բժիշկներու օգնութեանը դիմել՝ զաւակը դարմանելու համար:

(Շար. 145)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով խորապէս յուզուած հինգ հայ երիտասարդներու դերադոյն զոհաբերումէն Լիզպոն եւ մասնակից ըլլալու համար անոնց մայրերուն եւ հայրերուն սուգին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ԱՐԱ ԳԵՐՃԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց յիշատակին, որոնք ինկան հայ դատի հետապնդման ճամբուն վրայ: Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին եւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին:

Տեղւոյս գաղութները կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու տարաբախտ երիտասարդներուն յիշատակը:

Տէր եւ Տիկին Ժան Սեմերճեան - Ժանսեմ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գարաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գարաճեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծմօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Խաչոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 10ին, Շաբաթ օր, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին, ժամը 15.30-ին Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժանսեմի եւ Գարաճեան ընտանիքներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օրդ. Եւա Մկրտիչեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին՝

ԱՐԱՔՍԻ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԴ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ Օրդ. Եւա Մկրտիչեան Արաքսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի յիշատակին կը նուիրէ. - 1000 Ֆ. Ազգասիրական Անտիլիի մտաւորականներու տան կազմածի գնման համար, 1000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ Կրթարանին: 1000 Ֆ. Մ. Ռ. Նախկին աշակերտաց Ոընուվօ Մխիթարի, 1000 Ֆ. Դպրոցասէրին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒՔՃԵԱՆ -
ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացելին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ուիւ Շառլօ:

Ի գիտութիւն ողբացելին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թագոյեանին, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեանին եւ զաւակներուն, Այվազեան, Ճարայեան, Կէտիկեան, Նահապետեան, Գրիգորեան ընտանիքներուն՝ Տիգրան Թագոյեանի մահուան առթիւ:

VEILLÉE

En souvenir des cinq combattants de notre peuple morts à Lisbonne au cours de l'occupation de l'ambassade de Turquie.

Setrak ADJEMIAN
Sarkis APRAHAMIAN
Vatché DAGHLIAN
Ara KERDJLIAN
Simon YAHINIAN

Veillée samedi 17 septembre de 19 h. 30 au matin, rue Jean-Goujon.

F. R. A. NOR SEROUND

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. - Պ. Փայլակ Կիրակոսեան 150 Ֆ.:
ՎԻԼՄՈՄՊԼԸ.- Տիկին Երամեան 100 Ֆ.:
ԻՍԻ.- Պ. Փիէր Դանիէլեան 100 Ֆ.:
ԱՆԿԷՆ.- Պ. Սերժ Պապիկեան 100 Ֆ.:
ՔՈԼՈՄՊ.- Տիկին Մերամէթճեան 100:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Արշաւիր Խանէտանեանի մահուան 9-րդ եւ մօրը՝ Տիկին Գոհարիկ Պասմաճեանի մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Հերմինէ Խանէտանեան 400 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տիգրան Թագոյեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան.- Բժիշկ Ժորժ Թագոյեան 400 Ֆ., Գրիգոր Գրիգորեան, Արսէն Տէր - Զաքարեան 300-ական Ֆ., Ճարայեան Օննիկ եւ Վահրամ, Կէտիկեան ընտանիք 200-ական Ֆ., Թագուհի Գրիգորեան 150 Ֆ., Այվազեան Աւետիս, Աւետիս Նահապետեան, Ժեռար Նահապետեան, Ժան Ժաք Աղամեան, Ալպէռ եւ Վահան Գասեան (Վալանս), Սեպուհ Ճանիկեան, Պաղտասար Տիրատուրեան, Պօղոսեան եղբայրներ, Ջաւէն Միլտոնեան, Շալճեան ընտանիք, Ֆեռնան Համբարձումեան, Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ., Խորէն Ուլուսեան, Կարապետ Փոլատեան, Աստուր Քէօսէեան, Փիլիկեան Սոնիա, Արզումանեան 50-ական Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14ին, ուսուցչութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երլմազեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9.30 - 12.

Արդ՝ կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եւ թոռնիկները եկեղեցւոյ խորհրդարանը:

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցին հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 17-ին, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 8 Ռիւ տիւ Սիրք:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21, Չորեքշաբթի, ժամը 9, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 45 ռիւ տը լա Տէփանս: Ուսուցչուհի՝ Աննա Գարագայա:

×

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպտեմբեր 20, Երեքշաբթի, ժամը 18-ին: Սալ բիւնիսիփալ տէ Սբոր, ռիւ տը Լ'ապէ Տէրի: Պարուսոյց՝ Ժիրայր Մատիլեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Հայկ. դպրոցին դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 1-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 17ին եւ 24ին ժամը 14էն 16:

Ecole Berthandière

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին փոքրերուն համար Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, կէսօրէ վերջ, ժամը 14-էն 17, Նախկին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Իսկ մեծերուն համար Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 26, գիշեր, ժամը 20.30-էն 22.30, նոյն տեղը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՏԷՐ ԵՍԱՅԻ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ.
ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

վախճանման 18-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացելին յիշատակը յարգողներուն:

EREBOUNI
BROCHETTES & GRILLADES
au charbon de bois
SPECIALITES ARMENIENNES et GRECQUES
19, rue de Picardie, Paris 3e
métro République ou Temple
tél. 271 - 14 - 77

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՍԵՒԱՆ
- ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ -
ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՀՈՆ ԿԸ ԳՏՆԷՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՐՄ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՍԵՒԱՆ
SEVAN
LES MEILLEURS PRODUITS D'ORIENT AUX MEILLEURS PRIX
ALIMENTATION SEVAN
4, RUE LAZARE - CARNOT, 92140 CLAMART
TEL. 642 - 16 - o7 LIVRAISON A DOMICILE

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ-ՊՏՈՅՏԸ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ

Ի ՊԱՏԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
CHATEAU DE BIEVRES

Ժամադրութիւն՝
ժամը 12, Հայ Մշակոյթի Տունը ռիւ տը լա Տէփանս, իսկ
ժամը 12.30, Եկեղեցւոյ առջեւ:

Արձանագրուիլ՝
Կապ. Խաչուհիներուն մօտ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

բացառաբար Հոկտեմբեր 2, Կիրակի օր:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
16
VENDREDI
16 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.525
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.525

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պատրաստած պիւտճէն, 1984-ի համար, խստակեցու-թեան, գրեթէ «պատերազմական» պիւտճէ մըն է: Ընկերվարական փարչակարգը կը ջանայ անշուշտ արդար ըլլալ եւ «հա-րուստներուն» վճարել տալ, բայց այս անգամ, բաւական հարկատուներ յայտ-նութիւն մը ունեցան երբ իմացան որ ի-րենք ալ հարուստ են...: Արդարեւ երբ տուրքեր կը դրուին բոլոր անոնց որոնք 20 հազար Ֆր.էն աւելի տուրք կը վճարեն, չի նշանակեր թէ ասոնք հարուստներ են, կը բաւէ որ ամուրի ըլլայ, զաւակ չունե-նայ եւ նոյնիսկ 10 - 11 հազար ամսակա-նով՝ հարուստ կը դառնայ: Շուրջ 2 մի-լիոն հարկատուներ, որոնք 20 հազարէն վեր տուրք կը վճարեն 5%-ի յաւելում մը պիտի ունենան մինչեւ 30 հազար եւ հե-տըզհետէ աւելի: Ժառանգութեան տուր-քը կ'աւելնայ: Աշխատաւորներուն ծե-րութեան սակը 1% յաւելում կը կրէ: Կը պահպանուի 1% յաւելեալ վճարումը ըն-կերային ապահովութեան բացը գոցելու նպատակով, բայց աւելի ընդլայնուած հիման մը վրայ: Պետու-թիւնն ալ օրինակ կ'ըլլայ, միայն 6,3%-ի յաւելում արձանագրելով իր պիւտճէին մէջ, այսինքն գեղչելով զգալի կերպով իր ծախքերը:

54 ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐ հարցաքննուած են, առջի օր, Թոնի - սու - Պուայի գաղտ-նի աշխատանոցի մը մէջ: Փոքր տունի մը մէջ դիզուած էին 15 կարի մեքենայ, 37 այր մարդ եւ 17 կին, որոնք ապօրինի վիճակի մէջ, 15 - 16 ժամ կ'աշխատէին, չնչին ամսավճարի մը փոխարէն: Հաւա-նաբար արտաքսուին, ըստ կառավարու-թեան տուած նոր որոշումներուն: Դրա-ցիներ կը վկայեն թէ աշխատանքը չէր դադրեր ցերեկ թէ գիշեր եւ թէ կ'ապրէին գերիի պէս, անտանելի պայմաններու մէջ: Գործատէրն ալ, որ Հինգշաբթի առտու դեռ կը փնտռուէր, թրքահպատակ մըն է, ըստ ոստիկանութեան, որ ծանօթ է անոր ինքնութեան:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ բանտին մէջ, երկու քիւրտեր մեռած են արդէն: Սեպտեմբեր 2-էն, շուրջ հազար քիւրտ անջատողա-կաններ կամաւոր ծոմի դիմած են «մահ», բողոքելու համար արգելափակ-ման անմարդկային պայմաններուն դէմ:

ԱՅՏՐՈՖԼՕԹԸ որոշած է մերժել ամե-րիկեան ընկերութեանց օդանաւային տոմսերը, փոխադարձելու համար, ամե-րիկեան ընկերութեանց նոյն ընթացքը:

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ միութեան նախա-գահը, ճարահատ, դիմած է Եւրոպայի մարդկային իրաւանց Ատեանին, բողոքե-լու համար այն խտրականութեան դէմ, ո-րուն ենթակայ է իր միութիւնը, ձայն-հե-ռատեսիլին կողմէ: Արդարեւ Ալպէր Պո-կոն, տասը տարի է չի յաջողիր անհա-տուի իր ձայնը լսելի դարձնել ձայն-հեռատեսիլէն, մինչ «միւս կրօնքները» շաբաթական հինգ ժամ կը վայելեն, ինչ որ յարձակում մը կը նկատուի անհա-տաններու միութեան կողմէ, որ իր դի-մումին մէջ, կը շեշտէ ի մէջ այլոց. - «Արդարութեան եւ ուղղամտութեան մը-տահոգութեամբ՝ աշխարհական եւ առար-կայական լրատուութեան մը համար, կ'ուզենք որ Ֆրանսական հանրային իշ-խանութիւնները, այս ձեւով յարձակումի ենթարկուած անաստուածներուն, հան-րային նոյն միջոցները տրամադրեն ինչ որ կը տրամադրեն կրօնքներուն իրենց տեսակէտները պաշտպանելու համար»:

«ՍԵՒ ՊԱՊԸ»՝

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏ, ՀԱՅԱԳԷՏ ԵՒ ԳՐԱԲԱՐԱԳԷՏ

Երէկ, քանի մը տողով հաղորդած էինք Յիսուսեաններու նոր զօրավարին ընտ-րութիւնը յանձին հոլանտացի՝ Հ. Փէթըր Հանս Քոլվընպաքի: Ինչպէս յիշած էինք, Հ. Քոլվընպաք երկար տարիներ ապրած է Լիբանան, ուսումը կատարելագործած, դասաւանդած եւ դարձած մեծ մասնա-գէտ մը Արեւելքի: Աւելցնենք որ նորըն-տիր «Սեւ պապը», ինչպէս մկրտուած է Յիսուսեաններու պետը ի հակադրութիւն Պապին, մեծ հայագէտ մը եւ գրաբարա-գէտ մըն է, որ տարիներ հայերէն դա-սաւանդած է: Դասատու եղած է նաեւ ընդհանուր լեզուագիտութեան, եւ գեր-մաներէնի: Մեծ մանկավարժ մըն է, քաջ ծանօթ 8 լեզուներու, արեւելեան լեզուա-գիտութեան հետեւած է Փարիզ:

Ինչպէս ծանօթ է, Հ. Յովհ. Մըսըր-եան, ինք ալ Յիսուսեան, հայագիտու-թեան ամպիոն մը հիմնած էր Պէյրութի Սէն - Ժոզէֆ համալսարանը եւ կ'ուզէր յաջորդ մը պատրաստել: Այդ առընչու-թեամբ է, որ Հ. Քոլվընպաք եկած է Փարիզ եւ աշակերտած փրոֆ. Ֆէյտիի, որ կը վկայէ թէ իր ամէնէն փայլուն ա-շակերտը եղած է: Փարիզի մէջ, հետե-ւած է նաեւ Հ. Մերսիէի դասընթացք-ներուն Ինսթիթիւ քաթոլիք:

Թէեւ լատինածէս, իրաւունք ունենա-լով սակայն երկրորդ ծէսի մը, ընտրած էր հայկ. ծէսը եւ յաճախ հայերէն կը պատարագէր, նախընտրելով ալ ժամեր-գութիւնը հայերէն ընել, ինչ որ չի նշա-նակեր թէ հայածէս էր, ինչպէս կը գրէր Քոթիտիէն Հինգշաբթի առտու:

Հոլանտացի հօրմէ եւ իտալացի մօրմէ, Հ. Քոլվընպաք խոր հոգեկանութեան տէր անձ մըն է, որու խստակեաց կեան-քը օրինակ ծառայած է, թէեւ ոմանք իր այդ ապրելակերպը «աւելի Ֆրանչիսկեան քան յիսուսեան» կը գտնեն:

Վերապահ ըլլալով հանդերձ, ծանօթ է նաեւ իր իւմուռով, ընտրուած պահուն իսկ, զուարճացուցած է ժողովականները, ըսելով. - Ս. Իգնատիոս (յիսուսեան կար-գի հիմնադիրը) նախ մերժած է այդ պաշտօնը», - պահ մը սխալ (?) եւ աւելցնելու համար. - «Բայց արգիլած է իր յաջորդներուն նոյնը ընել»: Նորընտիր զօրավարը, ամէն բանէ առաջ, ունի Ս. Իգնատիոսի նշանակած առաջին առաքի-նութիւնը՝ մեծ հաղորդութիւն մը Աս-տուծոյ հետ աղօթքին եւ իր բոլոր գոր-ծունէութեանց մէջ:

Վերջին 5 - 6 տարիներուն կ'ապրէր Էչ-րէֆիէի հայկ. Ս. Գրիգոր վարժարանը եւ հոն է, որ հրդեհ մը ինկած է սենեակը, երբ կ'աշխատէր հայկ. ու-սումնասիրութեան մը վրայ, փճացնելով ամբողջ իր աշխատանքը եւ նոթերը:

Այդ ուսումնասիրութիւնը, արդիւնք 15 տարիներու տքնաջան աշխատանքի, կը վերաբերէր նոր Կտակարանի թարգմա-նութեան: Թարգմանիչները ցարդ անծա-նօթ ըլլալով, Հ. Քոլվընպաք տքթորա-յի իր աւարտաճառին նիւթ ընտրած էր 15 հազար նախադրութիւններէն, բաղ-դատականներով, գտնել թէ ո՞ր գլուխը, ո՞ր թարգմանիչին գործն է:

Այսօր «Սեւ Պապը» պատասխանատու է 607 համալսարանի եւ վարժարանի 60 երկիրներու մէջ, 336 ուսումնասիրու-թեան կեդրոններու լատին Ամերիկայի մէջ, ուր կ'ուսանին մէկուկէս միլիոն ուսանող: Յիսուսեանները կը հրատարա-կեն 600 թերթ եւ կը վարեն ձայնասփիւ-ռի եւ հեռատեսիլի բազմաթիւ կայան-ներ: Հ. Քոլվընպաք աշխատանքի արտա-կարգ կարողութեան տէր է: Ամէն առ-տու ժամը 4-ին կ'ելլէ եւ երբեք 23-էն ա-ռաջ չի քնանար: Մեծ միտք մը, «Աս-տուծոյ մարդ մը»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Ա.

Երբ հեռատեսիլը կը հաղորդէ, թէ ա-հաւոր ռումբ մը պայթած է Պէյրութի հիւանդանոցներէն կամ հանրային շէն-քերէն մէկուն մէջ եւ հարիւրաւոր անմեղ մարդիկ շէնքին փլատակներուն տակ մնալով իրենց կեանքը կորսնցուցած են, սենեակին մէջ թղթատելով զբաղած մար-դիկ կրնան իրենց գլուխն անգամ չվեր-ցնել: Կամ սրահին մէջ սարքուած խըն-ջոյք մը կրնայ շարունակուիլ առանց ո-չինչ կորսնցնելու իր ոգեւորութենէն: Կամ հեռատեսիլի ճիշդ դիմացը նստած կին մը կրնայ իր ձեռագործը բանիլ, ա-ռանց պահ մը հետաքրքրուելու հաղոր-դըւած լուրին հետ:

Ջատի մէջ ներքին պատերազմ մը կը խմորուի, Իրաքի սահմաններուն վրայ երկու երկիրներ անխնայ զիրար կը հար-ւածեն, Լեհաստանի մէջ աշխատաւոր-ներ գլուխ կը բռնեն իշխանութիւններու, բայց այս դէպքերը ոմանց համար գոյու-թիւն չունին: Ասոնք այն մարդիկն են որ, եթէ նստած են հեռատեսիլին դի-մաց, նստած են պարզապէս սպասելու համար զուարճալի այն յայտագրին, որ պիտի յաջորդէ լուրերուն: Լուրերու յայտագիրը ժամ առաջ վերջանայ, որ-պէսզի միւսը սկսի: Ահա՛ իրենց մտահո-գութիւնը:

Ուրիշներու համար ալ հեռատեսիլը ո-չինչ ունի շահեկան, եթէ ոչ լուրերու բաժինը: Ի՞նչեր պատահած են հոս կամ հոն, որո՞նք են օրուան լաւ կամ գէշ լուրերը, ի՞նչ հետեւութիւններ պէտք է հանել անոնցմէ, ի՞նչեր թաքնուած են ըսուածներուն ու չըսուածներուն ետին, ի՞նչ անդրադարձներ կրնան ունենալ ա-նոնք ապագային վրայ...:

Կը ճանչնամ մարդիկ, որոնք, երբ խօսքը կը բացուի, յայտնի կ'ընեն որ լուր չունին օրուան ամէնէն զգայացունց լուրէն անգամ: Լուր չունին ո՛չ թէ պա-տահմամբ, ո՛չ թէ բացառաբար, լուր չունին որովհետեւ չեն հետաքրքրուիր աշխարհի քաղաքական խնդիրներով ու կացութեամբ, բացի իրենց հետ անմի-ջական կապ ունեցող ամենամօտիկ խըն-դիրներէն, որոնք ցանցառ կը պատա-հին:

Բայց բոլորս ալ կը ճանչնանք նաեւ մարդիկ, որոնք երբ մեզ կը տեսնեն, ա-ռանց ժամանակ կորսնցնելու կը հար-ցընեն.

- Ի՞նչ կայ չկայ, ի՞նչպէս կը տեսնես քաղաքական կացութիւնը:

Քաղաքական հարցերու մասնագէտներ չեն անոնք, բայց կը հետաքրքրուին մեր անմիջական խնդիրներէն սկսեալ մինչեւ ամէնէն հեռաւոր հարցերով: Շահա-գրգռութեամբ ու անսպառ համբերու-թեամբ մանրամասնութիւններ կը հար-ցընեն, կ'ուզեն իմանալ ինչ որ լսած ենք, ինչ որ սորված ենք, ինչ որ կը մը-տածենք դէպքերու ապագայ զարգացու-մին մասին: Կը յայտնեն իրենց մտա-ծումներն ու գաղափարները, ունին լա-ւատեսութիւններ, ինչպէս՝ յոռետե-սութիւններ:

×

Մէկ բան ստոյգ է: Քաղաքական դէպ-քերը կը զարգանան մեզմէ անկախ: Ման-րամասնութիւնները գիտնանք կամ չգիտ-նանք, լաւատեղեակ ըլլանք կամ ոչ, հե-տաքրքրուինք կամ չհետաքրքրուինք, ա-նոնք պիտի ընթանան ուղղութենէ մը, որ մեզի ծանօթ չէ: Բանի մը կը ծառայե՞ն մեր մտահոգութիւններն ու գուշակու-թիւնները: Ընդհանրապէս չեն ծառա-յեր:

Բայց քաղաքակիրթ աշխարհի մը մէջ ապրող ամէն մարդ ստիպուած է հետա-քրքրուիլ քաղաքական անցուդարձերով, պէտք է հետաքրքրուի որքան որ կրնայ: Ատ՛ նախնական պարտաւորութիւն մըն է: Պարտաւորութիւն՝ ոչ միայն մարդուն անձը մօտէն հետաքրքրող, իր անմիջա-կան կեանքը յուզող դէպքերու նկատ-մամբ, այլ նաեւ այն ամէնէն հեռաւոր-ներուն, որոնք կը պատահին օտար հո-րիզոններու մէջ:

Անցեալները արուեստագէտ մը կը պատմէր որ արձակուրդի մեկնելէ վերջ ամբողջ երկու շաբաթ ո՛չ թերթ կարդա-ցած էր, ոչ ալ ձայնասփիւռ ունկնդրած: Ինքզինք կատարելապէս խզած էր արտա-քին աշխարհի լուրերէն: Բայց արձա-կուրդին վերջանալուն երկու օր մնացած, պահանջքը զգաց «վերադառնալ»ու իր նախկին սովորութիւններուն, որոնցմէ մէկն էր հետեւիլ օրուան քաղաքական ու ընկերային անցուդարձերուն: Չէր կրնար ուրեմն քաղաք վերադառնալ առանց ինք-զինք պատրաստելու, առանց իմանալու գոնէ վերջին քանի մը օրերու իրադար-ձութիւնները:

Նոյնը կը պատահի ինծի: Ամէն անգամ որ արձակուրդի կ'ելլեմ, ձեռքս թերթի դպցնել չեմ ուզեր: Բարեկամներ, որոնք ճամբաներու վրայ, ազնուութիւնը կ'ու-նենան հեռաւոր կայաններէն ապահով-ւած իրենց թերթերը ինծի հրամցնելու, կը զարմանան այս անտարբերութեանս վրայ: Բայց առիկա ալ արձակուրդի մը մէջ ուրիշ «արձակուրդ» մըն է, այսինքն կարճատեւ դադար մը: Մարդ իր ականջ-ներն ու աչքերը արտաքին աշխարհին կրնայ գոցել հազիւ շաբաթ մը, երկու շաբաթ, կամ վերջապէս երեք շաբաթ: Եթէ աւելի երկար շարունակէ այդպէս ընել, քաղաքակիրթ շրջանակի մը մէջ ապրող «Թարզան» մը կը նկատուի:

Ռ. Հ.

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷՔԻՆ

Ընդառաջելով Մայր Աթոռի հրաւէրին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւ-նը երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը նշանակած է, ներկայ ըլլալու համար Միւռոնօրհնէքի հանդիսութեանց:

Պատուիրակութիւնը, որ սկզբունքով պէտք է մեկնի այս շաբթու, կազմուած է Բերիոյ Թեմի առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանէ, Կիպրոսի Թեմի առաջ-նորդ՝ Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեանէ եւ Անթիլիասի Մայր Տաճարի Լուսարարա-պետ՝ Կոմիտաս Ծ. Վ. Օհանեանէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏ. 6 - 8)

ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱՒԱՆԸ

Սպիտակի շրջանին մէջ կատարուած է մեծ մարզաւանի մը բացումը: Հինգ հա-զար հանդիսականի տարողութիւն ունե-ցող կառոյցը օժտուած է թեթեւ մարմ-նամարզի, վոլէ պոլի, պասքէթ պոլի, ֆութպոլի դաշտերով: Ցետագային կը կառուցուին նաեւ լողարան եւ հրա-ձգարան:

ՊՈՒՇ ՏԻՒ ՌՈՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ՆՕԹԵՐ

Ա.

ԼԱՑՈՂԸ ՄԻ՛ՇՏ, ՈՒՆԵՑՈՂՆ Է

Հաճելի է մեկնողներու մաս կազմել։ Որքան ալ դժնդակ ըլլայ ճամբորդութիւնը, չես տառապիր գոնէ լքուածներու շարքին դասուելու «ստորակայութեան զգացումով»։ Ընդհանուր հոսանքին խառնուած ըլլալու եսասիրական ճըղճիմ գոհունակութիւնը կը վերածուի խաբուսիկ երջանկութեան։

Բոլոր մեկնողներու գլխաւոր մտահոգութիւնն է անշուշտ, հանգստանալ եւ արեւ ըմպել, բայց, հաւանաբար, այդ ծրագիրներու ետին անպակաս են անհատական ծածուկ բաղձանքներ։ Երիտասարդը, ցանկութիւններու տոմարին մէջ, իւրայատուկ գաղտնի էջ մը ունի միշտ։

Իմ հոգին զերծ է ցնորամիտ բաղձանքներէ եւ աւելորդ բարդութիւններ ստեղծելու արկածախնդրական մղումէ։ Ինծի համար հեռո՛ւ, շա՛տ հեռու են արդէն վիպային ապրումներն ու խանդավառութիւնը։ Մի՛ակ առաջադրութիւնս է՝ պակաս ապականած օդով շնչառութեան ժանգոտած խողովակները «իւղոտել» եւ քիչ մը աւելի արեւով՝ ջերմութիւնը կորսնցուցած մարմինս տաքցնել, ազատիլ խոնաւութեան առաջացուցած ցաւերէն։

Որքան ալ ամբողջն կառչած ըլլամ այդ տրամաբանութեան, կը թուի թէ՝ ա՛ն ալ ցնորք մըն է ինքնին. որովհետեւ երբ չարաչար աշխատանքէ հինցած մեքենան կաղալ է սկսած, արուեստական սրունքները չեն որ պիտի ուղղեն կաղութիւնը։ Մաշած հիւսքերը նորոգող ո՛չ մէկ կարկըտան կրնայ հաստատուն կայունութիւն ստեղծել ընդհանուր կառոյցին։ Օր մը էսանսի ամբարը պիտի ծակծկուի, յաջորդ առտու ղեկը պիտի փշրուի, օր մըն ալ, յանկարծ, շարժիչը պիտի անշարժանայ առյաւէտ։ Ո՛չ բժիշկի արուեստական խնամքն ու դեղերը կրնան թարմացնել հիւծած թոքերը, ո՛չ ալ մեքենիքէնին վարպետութիւնը կրնայ մաշածը նորէն վերածել։ Նոր ձախորդութիւններ միշտ պատրաստ են քանդելու կարկտանը, ստեղծել նոր բարդութիւններ։ Աչքերու ցաւին համար տրուած դեղը պիտի անդամալուծէ սրունքները, ողնայարի համար որակուած չիճուկը պիտի փճացնէ ստամոքսը։

Մեկնեցայ, ուրեմն, առանց սին երազներու, այլ միայն բժիշկին դեղերը բնութեան դեղերով փոխարինելու ցանկութեամբ։

Բայց հանգստանալու իրաւունք ստանալու համար պէտք է յոգնիլ նախապէս։ Յոգնի՛լ՝ քառասուն-յիսուն տարի աշխատողներու նման։

Երկար ճամբորդութիւնը կը նմանի անապատային միրաժի։ Որքան յառաջանաս, ա՛յնքան կ'երկարի ճամբան. կը թուի թէ երբեք վերջ պիտի չունենայ։ Կաշին անշարժացուցած է մարմինդ։ Սիկարէթ մը վառելու դժուարութեան մէջ ես։ Կը թմրին ոտքերդ եւ ձեռքերդ։ Հապա սա կառքե՞րը, իրարու պոչին կպած, գիրար հրմշտկող։ Կը ջղայնանաս՝ կառավարէն աւելի։

Եսասիրութեան, անհատներու եւ ազգերու փոքրոգի էկոիզմի զարգացման այս շրջանին անպատե՞հ է միթէ հարցնել թէ՝ այս բոլոր կառքերը ինչո՞ւ բաշխուած են մեր մեկնումի օրուան եւ ժամին. չէի՞ն կրնար մէկ օր առաջ կամ քանի մը ժամ ուշ կամ կանուխ ճամբայ ելլել։ Եւ ի՞նչ իրաւունքով փէաժները կը բռնանան մարդոց ժամանակին։ Երթեւեկի ազատութի՞ւնը կաշկանդելու թէ արձակուրդի կողոպուտը ամբողջացնելու համար։

Բայց, յանկարծ, հրաշքի նման, կը մոռցուին յոգնութիւն ու կողոպուտ, երբ կը նշմարես նոր հասցէդ եւ ծովը։

Միջերկրակա՛ն ... պայծառ եւ սատղա՛րդ երկինք ... մանկութեան օրերու առաջի՛ն խանդավառութիւն, ներշնչմա՛ն աղբիւր, սլա՛ցք ու ապրո՛ւմ։ Ինչպիսի՛ յիշատակներ կան պարուրուած աստեղութեան եւ ջուրի ալիքներուն մէջ՝ Տէօրթ-Եոլէն Պէյրութ։ Ո՛չ, ո՛չ. Միջերկրականը Եւրոպա չէ միայն, այլ նաեւ Կիլիկիա եւ Լիբանան եւ մենք խենթօրէն սիրած ու կապուած ենք անոր՝ հայելիի նման պատկերդ ցոլացնող, արեւի շողերուն տակ փայփլող անսպառ կապոյտին ուր՝ ձուկերուն հետ ձուկի վերածուած, կրնայինք բաց աչքերով հաշուել յատակի աւազներն ու խճաքարերը։ Մինչ հոս՝ ի՜նչ սարսափ, ջուրը դեղնորակ, կանաչորակ, բազմատեսակ աղտեղութեանց գոյն առած, սեւ կաթսայ մըն է, ուր կը խեղդըւին ծովու բնակիչներն անգամ։ Ալիքները ո՛չ թէ հրաւէր կը կարդան քեզի, այլ վանողական չառաջ կ'արձակեն։

Ճարտարարուեստը միայն գետերու եւ տնական գործածութեան ջուրը չէ նեխացուցած, այլ ծովերու ու ովկիանոսներու անհունութիւնը, մարդոց սրտերն ու ուղեղները։ Ծովուն պէս պղտորած են հոգիները։ Այլեւս զգացում ու յուզում գոյութիւն չունին. նպատակ եւ ձգտում ազգերու փոշեթաթախ պատմութեան էջերն են անցած եւ մնացած միայն իբրեւ ընդհանուր կարգախօս, օրուան մի՛ակ խօսք՝ Դրամը։ Սէրը կը չափուի դրամով. յուզումը կ'արտայայտուի դրամով, բարեկամութիւնները կը հաստատուին դրամով, ազգերը կը հաղորդակցին դրամի զօրութեամբ։ Զգացումներու շըրջանառութեան մի՛ակ երաշխիքն է դրամը։

Հոս ալ տէրն ու տիրականը դրամն է։ Ան է որ սեփականացուցած է զբօսաշրջիկութեան եւ ափունքի բոլոր վայրերը, ծովային ամբողջ տարածութիւնը։ Փռոմոթէօրները կառուցած են եւ կը կառուցանեն անընդհատ Ալպեաններու ամբողջ երկարութեան. Միջերկրականի, Ատլանտեանի, Մանշի մէկ ծայրէն միւսը տուներ, յարկաբաժիններ, որոնք կը ծախուին հացի պէս։ Առատ դրամ ունեցողները նոյնիսկ «պոչ» կը բռնեն տեղաւորելու համար աւելցուքը, քաջ գիտնալով որ արձակուրդաւորները ձրի սեփականատէր պիտի դարձնեն զիրենք՝ քանի մը տարուան ընթացքին։

Յառաջացի՛ր որչափ կ'ուզես Քասիսէն դէպի Պանտոլ, Սանարի եւ աւելի անդին՝ Քանն, Պիարից, Նիս, Մանթոն։ Ուշադրութեամբ դիտէ՛ վաճառատուներն ու ապրանքները, պանդոկներն ու ճաշարանները, բոլոր նաւահանգիստներու երեսը ծածկող զբօսանաւերն ու նաւակները եւ կ'ըմբռնես, կը հասկնաս թէ ո՛րքան հարուստ եւ հարստութիւն կայ։ Բայց, բոլորն ալ աղի արցունք կը թափեն, որպէսզի աւելի դիւրութեամբ իրենց դրամը փոխադրեն Զուիցերիա կամ այլուր՝ ի նախատեսութիւն՝ «ծերութեան» օրերու։

Ուրեմն, բոլորովին քաղքենիացած երկի՞ր է Ֆրանսա։

Այո՛, մասամբ։ Բայց այդ շքեղութեան եւ ճոխութեան ետին կայ բո՛ւն ժողովուրդը. գանգատող, տրտնջացող, օրը օրին ապրող, զրկուած, արձակուրդ չճանչցող, անդարձ դեգերող բազմութիւնը, որ սեփականատիրոջ նման կոկորդիլոսի արցունք չի թափեր, այլ կը պահանջէ, կը պայքարի։

Բայց մենք, ի տես այսքան փառաւոր տուներու, այսքան հարուստ քաղաքներու եւ գիւղերու, նոր կառոյցները իրարու ձեռքէ խլող մարդոց, անհաշուելի զբօսանաւերու, մերսէտէսներու եւ ռոլսներու, ըմբռնեցինք թէ ինչո՛ւ աջ եւ ձախ կը բաժնեն խորհրդարանի աթոռները։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՍՈՒՐԷՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մէկը ապրիլեան սերունդէն որ ճանչցաւ ցեղասպանութեան սարսափները, ճաշակեց հայրենահանութեան դառնութիւնները, ապրեցաւ կեանքի լեղին փոքր տարիքէն։ Իր կեանքը եղաւ ծննդավայրէն՝ Տիվրիկէն մինչեւ այս ափերը դիմադրութեան պայքար մը։ Պայքար մը կեանքի դէմ՝ ապրելու համար, պայքար մը ազգային իտէալներ պաշտպանելու համար, պայքար մը իր երբեմնի հողն ու երկինքը վերադառնելու համար։ Ափսոս, այս սերունդը որ իրեն հետ բերաւ հայ հողին սէրը, կ'երթայ ու կը հանգչի օտար հողերու տակ։

Սուրէն Ալեքսանեանի բանակը անդամուկ կը մեկնի, եւ տարուէ տարի իր շարքերը կը դառնան աւելի ցանցառ։ Անփոխարինելի սերունդ մը։ Տարօրինակ սերունդ մը որ իր կեանքը ապահովելէ առաջ մտածեց հաւաքական գործին։ Ապրեցաւ հայրենիքի կարօտով, դպրոցի փոխարէն տեսաւ անապատներու աւազները, հոն գծեց ու սորվեցաւ այբուբենը, մտածեց ու միշտ հաւատաց վաղուան կառուցման։ Սքանչելի սերունդ մը որ իր կեանքի պատկերով տուաւ տոկունութեան, զոհողութեան, բարոյական առաքինութիւններու սքանչելի օրինակներ։

Սուրէն Ալեքսանեան եւ իր կինը Գոհարը ճանչցայ 1961 թուականին։ Ժամանած էի Նիս, մասնակցելու Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութեան։ Կայանը եկած էր զիս դիմաւորելու, ընկեր Շահան Զօտեանի հետ, ձեռքը «Յառաջ» մը բռնած, քանի ես դեռ քանամեայ երիտասարդ անծանօթ էի կուսակցական շրջանակին։ Յետոյ, տարիներու ընթացքին բազմաթիւ առիթներով, տօնակատարութիւն կամ ժողով, հիւր եղած եմ Ալեքսանեան ընտանիքին, որուն բնակարանը՝ «ռիւ Լամարթին թիւ 48», տեսակ մը ընդունելութեան բնակարան դարձած էր բոլոր այն ընկերներուն, երէց թէ երիտասարդ, որոնք կ'այցելէին կամ կ'անցնէին Նիս-էն։ Եւ այսպէս եղաւ մինչեւ Տիկին Գոհարի անակնկալ մահը 1970-ին։ Տիկին Գոհար, յաղթանդամ, յախուռն խառնուածքով, ուժեղ նկարագրով, երբեմն ըմբոստ, յաճախ սաստող շրջապատը կը լեցնէր իր թաւ ձայնով եւ զգալի ներկայութեամբ։ Տիրական դէմք էր Նիս-ի մէջ, աշխատող, նուիրուած ազգային մը։ Յաճախ կը պատմէր իր ըրած ծառայութիւնները ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն ժամանակ, հայ զինուորներու, ֆետայիներու կողքին, հայրենի հողին վրայ։

Ընկեր Սուրէն Ալեքսանեան հակապատկերն էր իր կնոջ։ Լուռ, հանդարտ, համեստ, սակայն իր համոզումներուն մէջ անխախտ, իր զոհողութիւններուն մէջ անսակարկ, իր սկզբունքներուն մէջ անդրդուելի։ Ծնած է Տիվրիկ 1889-ին։ Տիվրիկէն՝ Պոլիս, Սամսոն եւ այլ վայրեր ճաշակած է դառն ճակատագիրը իր

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

6

Ուրբաթ գիշեր էր - այս մասին յիշատակարանիս մէջ սրտառուչ յիշատակութիւն մը կայ - ես պառկած էի խշտիկիս վրայ եւ կը նայէի աստղերուն ու լուսնի մահիկին, երբ միտք ունեցայ հեռուի սարերը երթալու՝ քեզ համար շրթնածաղիկներ փնտռելու համար։ Քու կարմիր ու խոշոր կակաչդ պահած էի դաւաթի մը մէջ՝ դարակիս խորը ու կղպած՝ վախնալով, որ ընկերներէս մէկը անուշադրութեամբ կը նետէ։ Օ՜ քու կարմիր կակաչդ։

Ըսե՞մ հիմա այս պզտիկ գաղտնիքը քեզի։ Ըսեմ, ու եթէ ըսեմ, դուն կրնա՞ս ինծի այնքան հրճուանք պատճառել, որ կարենայ փոխարինել իմ խենթ ու սիրող տղու գաղտնիքէս զգացած երջանկութիւնս։ Ես մինչեւ այսօր իմ գունատ յիշատակարանիս մէջ պահած եմ քու կարմիր ու խոշոր կակաչդ, որպէս խորհրդանշանը իմ առաջին ու անվախճան սիրոյս։ Որպէս յուռութք մը, որ առջեւս կը բանայ կորսուած զգայնութիւններու ամբողջ աշխարհ մը, անցեալը իր մեծապայծառ արեգակովը, իր գարնանային յուզումներովը ու սիրոյ մելամաղձոտ մեղեդիներովը։

Հիմա անոր թերթերը գունատ են, եւ իր հրավառ ու ցանկայարոյց բաժակը ծալուած է ինքն իր վրայ, ու թանկագին սկահակէ մը մնացած փշուրներուն չափ ցուրտ ու անհոգի են իր փերթերը։ Բայց ի՜նչ հոգ. չէ՞ որ ան իր տժգոյն էութեամբ իսկ երկարաձգումն է թաչող, ոստոստուն ու խարդախ ներկային. իր փըխրուն թերթերով ան կրցած է հեգնել ժամանակը, որ մեր կեանքին ճամբաներէն կ'անցնի դղրդաձայն։ Ան կ'ապրի, մինչդեռ իրմէ յետոյ քանի՛ անգամ մայր հողը պարպեց իր ակօսները, քանի՛ անգամ ծառերը քուն մտան ու նորէն արթնցան. մինչդեռ իր մայր տունկը մեռած է հիմա անտարակոյս ու կորսուած բարի ու յաւիտենական հողին գիրկը։

Հարաւային տաք ու պայծառ երկնքին տակ ծաղկած այդ բոցավառ ծաղիկին գունատ մնացորդներուն մէջ ինծի կը թուի, թէ կը պահեմ սիրոյ այն սքանչելի խորհուրդը, որ այս չար ու գռեհիկ կեանքին մէջ մարդոց հոգիներուն մէկ անգամ միայն կ'այցելէ։ Ինծի կը թուի, թէ այդ անկենդան ծաղիկին մէջ՝ բանտուած է այն փողոցի շրջմոլիկ ու անտուն տղուն ազնուական հոգին, որ հիմա չկայ աւաղ եւ անոր սէրը կեանքին պէս յաւերժաբոց ու մահու չափ անմահ։

Այդ ծաղիկը անցեալէն մնացած դրքի մը պէս է։ Մտի՛կ ըրէ՛, միասին կարդանք զայն։

Ահաւասիկ այն աստղազարդ ու ջերմին Ուրբաթ գիշերուայ երկինքը, որ որբանոցին երդիքին վրայ աւելի քաղցր էր քան հինաւուրց տաճարի մը խունկով ու կնդրուկով օծուած առաստաղը։ Ես կը յիշեմ այդ գիշերը իր ամբողջ մեղմութեամբ ու վեհափառութեամբ ու կը յիշեմ մանաւանդ իմ մտածումիս քաղցրութիւնը հեռակայ սարերուն վրայ քեզի համար շրթնածաղիկներ հաւաքելու։

Այն գիշերը ես քնացայ տարօրէն երջանկութեամբ. լուսնակը վրաս փռուած ու աստղերը աչքերուս մէջ, ես կ'երազէի մութ ու խարդախ դահավէժներու եզերքը բուսնող սպիտակ, կարմիր ու նարնջագոյն շրթնածաղիկները։ Ես կը հաւաքէի զանոնք կախուելով անդունդներու շրթունքներէն, մագլցելով ժայռերը ու եղունգներով սողալով վտանգաւոր զառիվարներէն։ Իմ երազս մութ էր ու ահաւոր վայրագ վախճանով մը։ Ես արիւնոտ ոտքերով կուգայի դրանդ տակ եւ այն պահուն, երբ վայրի շրթնածաղիկներուս փունջը պիտի տայի քեզ, հարաւի չար ու մոլեխանձ խորշակը կ'առնէր կը տանէր զայն հեռու; մինչ ես գինով, կատաղի ու դժբախտ՝ մազերս հովին՝ կը վազէի անդունդէ անդունդ եւ զառիթափէ զառիթափ շրթնածաղիկներս ետ խլելու համար։

Ժայռի մը տակ ինկած էի յոգնած ու վիրաւոր եւ քու վրադ կը մտածէի։ Երբ արթնցայ, արեգակը կը խաղար մազերուս ու կոպերուս վրայ եւ օդը օծուն էր բուրումներով։ Հագուեցայ ու առանց նախաճաշի - օրը մէկ անգամ կը ճաշէինք գրեթէ այն սեւ օրերուն - իջայ վար։ Հապայ վազելով կ'անցնէի փողոցներէն։ Հասայ կայարան ու վերջապէս ոտք կոխեցի արձակ դաշտը։

(Շար. 12)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Պատմական Արցախի տարածութեան մէջ բնակող հայ ժողովուրդի հաստատ մը միշտ աչքի զարկած է իր մշակութային գանձերով, արուեստի եւ գրականութեան գործերով։ Ծանօթ են Ամարասի (Դ. դարու սկիզբ), Գտչայի, Խութայի կամ Դատիի (Զ. դար), Գանձասարի (Ը. դարու սկիզբ) եւ պատմական այլ յուշարձաններ, որոնք այսօր եւս հիացում կը պատճառեն։ Ծանօթ են նաեւ, որ անցեալ դարու երկրորդ կէսերուն Շուշիի մէջ լայն գործունէութիւն ունեցած են հայ մշակոյթի անուանի դէմքեր՝ Պերճ Պռօշեան, Ղազարոս Աղայեան, Լէօ, Մանուկ Աբեղեան, Պետրոս Շամչեան, Սեդրակ Մանդինեան եւայլն։

Ղարաբաղի մէջ կանուխ սկսած է նաեւ պարբերական մամուլի հրատարակութիւնը. 1874-ին լոյս տեսած են Խ. Ստեփանէի «Հայկական աշխարհ»ի, 1881-ին՝ Ն. Տէր-Աւետիսեանի «Քնար խօսնակի»ի, 1882-ին՝ Ս. Հախումեանի «Գործ»ի, 1896-ին՝ Ե. Լալայեանի «Ազգագրական հանդէս»ի անդրանիկ թիւերը, որոնք անջնջելի հետք թողուցած են մշակութային կեանքի պատմութեան մէջ։

Մեր բազմաթիւ գրողներու, գիտնականներու (Րաֆֆի, Լէօ, Մ. Աբեղեան եւայլն) աշխատութիւնները առաջին անգամ լոյս տեսած են Շուշի։

Այս եւ այլ փաստերու կ'անդրադառնայ փրոֆ. Սմբատ Աւագեան՝ «Էջեր Լեռնային Ղարաբաղի կուլտուր-կրթական կեանքի պատմութիւնից» խորագիրը կրող իր գիրքին մէջ, զոր լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչութիւնը։ Հեղինակը յաջողած է պատմական փաստերու, դէպքերու եւ դէմքերու քննութեամբ վերարտադրել մշակութային-կրթական կեանքի մարզին մէջ լեռնաշխարհի աշխատաւորներու ձեռք ձգած նուաճումները։ Կարդալով այս գիրքը, ընթերցողը կրնայ գաղափար կազմել պատմական Արցախի աշխարհագրութեան, մշակոյթի, արուեստի, գրականութեան, մամուլի, պատմական յուշարձաններու եւ այլ մարզերու մասին։

Հեղինակը շրջանի աշխատաւորներու յաջողութիւնները՝ մշակութային-կրթական մարզին մէջ, ներկայացուցած է ըստ ժամանակագրութեան։ «Անցեալի էջերից» բաժինին կը հետեւին «Լոյսը լեռնային երկրամասում», «Առաջընթացն ակնառու է», «Մեծ Հայրենականի տարիներին» եւ «Վերելքի ճանապարհին» գլուխները, որոնք լեցուն են թիւերով ու փաստերով, ամփոփումներով ու եզրակացութիւններով։ Փրոֆ. Ս. Աւագեան իր աշխատութեան մէջ փաստերու խիստ ընտրութիւն մը կատարած է, շրջանառութեան մէջ դնելով գլխաւորը, բնութագրականը, որոնք ճշմարտօրէն կը վերլուծեն տուեալ կացութիւնը, քաղաքական-հանրային վիճակը, մշակութային-տնտեսական յարաբերութիւնները։

Այս գիրքը նաեւ գործնական նշանակութիւն ունի մեր մշակոյթի, արուեստի, գրականութեան եւ դպրոցի մշակները ըստ արժանւոյն գնահատելու տեսակէտէն։

ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, Օգոստոս 21-31, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութիւններու համագաղութային առաջին բանակումը, մասնակցութեամբ աւելի քան 350 երիտասարդ-երիտասարդուհիներու՝ Սփիւռքի զանազան շրջաններէ, բացի Պարսկաստանէ։ Բանակումի ընթացքին քննարկուած են կազմակերպական, դաստիարակչական եւ Հայ Դատի վերաբերեալ հարցեր։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Սէնթրօ Ռիքոլեթա»ի սրահին մէջ, Օգոստոս 25-ին, տեղի ունեցած է երաժշտագիտուհի Ալիսիա Թերզեանի սալին ներկայացումը, ներկայութեամբ երգահաններու, երաժիշտներու, մամուլի թղթակիցներու եւ հոծ բազմութեան։ Սալը, որ հրապարակ հանուած է Արուեստից Ազգ. Ֆոնտի եւ Ակումբին Ռոքքա Հիմնարկութեան հովանաւորութեամբ, կը պարունակէ Ալիսիա Թերզեանի 1969-1979 տարիներու գործերէն՝ «Ձայներ»ը, «Շանթինիքեթան»ը, «Ոլորտներ»ը եւ «Գարմէն Գրիաթուրալիս»ը։ Մաէսթրօ Ռոտոլֆօ Առիսակա ներկայացուցած է երաժշտագիտուհին, որ իր կարգին խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իր գործերը սալի վերածողներուն, անդրադարձած է արուեստի հանդէպ իր ունեցած սիրոյ զարթնումին։

×

ԱԹԷՆՔԻ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 4-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Լիզպոն նահատակուած հինգ հայ երիտասարդներու յիշատակին, Ազգային Վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ թեմին առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեանի նախագահութեամբ։ Յաւարտ պատարագի խօսք առնելով Առաջնորդն ու Շահան Ֆարաճեան շեշտած են, թէ «նահատակները ներկայ են մեր մէջ եւ հայ ժողովուրդի պայքարը կը շարունակուի առանց ընկրկումի եւ նահանջի»։

×

ՊՐԱԶԻԼԻԱ կատարած պաշտօնական այցելութենէն օգտուելով պատմաբան Սերգօ Միկոյեան, Օգոստոս 21-23, Պուէնոս Այրէս անցած է մօտէն ճանչնալու տեղւոյն հայկական գաղութը։ Տոքթ. Ս. Միկոյեան, զաւակը՝ Անաստաս Միկոյեանի, տնօրէնն է Մոսկուա լոյս տեսնող «Լատին Ամերիկա» հանդէսին։

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Օգոստոս 28-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած խորհրդակցական հանդիպումը, մասնակցութեամբ Շրջ. Սկաուտական Խորհուրդի, խմբապետներու եւ սկաուտական խորհուրդներու անդամներու։ Օրակարգի նիւթը եղած է՝ քննել սկաուտութիւնը աւելի լաւ կազմակերպելու կարելիութիւնները։ Որոշուած է հետեւողական աշխատանք տանիլ ոչ միայն աւելցնելու սկաուտութիւնը, այլեւ մանաւանդ պատրաստելու աստիճանաւորներ եւ խմբապետներ, ինչպէս նաեւ հրատարակել Բ. կարգի եւ Ա. կարգի սկաուտական գիտելիքներու պատկերազարդ գիրք մը։

×

ԹԵՀՐԱՆԻ (Պարսկաստան) «Արարատ» Միութեան նախաձեռնութեամբ, Օգոստոս 12-ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան մրցում, մասնակցութեամբ 15 պատանիներու։ Պարտադիր քերթուածը եղած է Մ. Նալբանդեանի «Ազատութիւն»ը։ Փակման խօսքը արտասանած է Սամսոն Բաբայեան։

×

ԹԵՀՐԱՆԻ (Պարսկաստան) «Արարատ» Միութեան կազմակերպութեամբ տօնուած է Խանասորի Արշաւանքի 86-րդ տարեդարձը։ Բանախօսած է գիւղին տանուտէրը՝ Սամսոն Բաբայեան, անդրադառնալով նաեւ Միութեան տարած աշխատանքներուն։ Երգչախումբը մեկնաբանած է ազգային-յեղափոխական երգեր։

×

ՈՒՐՄԻՈՅ (Պարսկաստան) ազգային սրահին մէջ, Օգոստոս 11-ին, տեղի ունեցած է հայկական տարազներու ցուցադրութիւն մը։ Տեղեկութիւններ տրուած են հայկական տարազներու մասին, իսկ Մարիէթ Մովսիսեան ներկայացուցած է Նաւասարդի պատմականը։ Հայ աշակերտներու կողմէ տարազներու ցուցադրութենէն ետք տեղի ունեցած է խրախճանք։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

բախտակիցներուն 1912-ին Պոլսոյ մէջ, մտած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը առանձնելով յեղափոխական գործունէութիւն։ Կորսնցնելով ընտանիք եւ հարազատ, առանց երդիքի տարագրութեան ճամբաները զինքը բերած են Ֆրանսա, 1923-ին, Մարսէյլ, Փարիզ եւ 1924-էն ի վեր Նիս։ Այս քաղաքին մէջ եղած է հիմնադիրներէն եւ սպասարկուներէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գէորգ Չաւուշ խումբին։ Նուիրեալ դաշնակցական, ճշմարիտ հայ մարդ, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին իր կարողութիւններն ու կարելիութիւնները միշտ ի սպաս դրած է իր ժողովուրդին։

Իր կեանքի վերջին տարիները եղան բաւական դժուար։ Առանձնութիւնը ծանր կշռեց իր ուսերուն։ Սակայն որպէս գիտակից հայ, որպէս վեհանձն հոգի, հաւատարիմ իր գաղափարներուն, ուզեց կեանքի վերջալոյսին եւս ըլլալ ծառայող մը ազգին, վեհանձն նուիրատուութեամբ դառնալով բարերար Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, որուն սրահներէն մին կը կրէ՝ «Գոհար եւ Սուրէն Ալեքսանեան սրահ» անունը։ Սուրէն Ալեքսանեան կամեցաւ ու տուաւ։ Հարուստ չէր։ Իր ամբողջ կեանքը անցուցած է գործ նորոգելով իր համեստ աշխատանոցին մէջ։ Սակայն ունեցաւ գիտակցութիւնը իր կեանքը իմաստաւորելու, քանի երբեք իր մէջ չպակսեցաւ հաւատքը հանդէպ ազգին, մանաւանդ հաւատքը հանդէպ վաղուան կառուցումին։ Ունեցաւ մէկ խօսք եւ անոր մնաց հաւատարիմ։ Ունեցաւ մէկ սկզբունք՝ տալ ու երբեք փոխարէնը չակնկալել։

Սուրէն Ալեքսանեան անաղմուկ մեկնեցաւ։ Տասնեակ մը Հայեր, որոնց մէջ իր գաղափարակից հին ընկերներէն, հետեւեցան իր դագաղին։ Կեանքը շատ անգամ ապերախտ է։ Ան որ միշտ իր դուռը, իր սեղանը բացաւ իր ընկերներուն, ազգակիցներուն առջեւ գնաց մոռցուած անոնցմէ, բայց գնաց իր հայ մարդու պարտականութիւնները, ծառայութիւնները կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ։

Յարգանք իր յիշատակին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Իբրեւ միակ դարման՝ Թաղին մէջ համբաւաւոր աղօթող Թէպէր տուտուն, - որուն հրաշագործութիւնները մէկէ աւելի էին - կուգար ամէն իրիկուն, մթընշաղին, հիւանդին անկողնին քով ծունկի վրայ կը տոտողուէր եւ իր թուլցած կզակովը անվերջանալի աղօթքներ կը մրթմրթար Համբիկի գլխուն, մինչ քիչ մը հեռուն Հօռփ հանըմ, ոտքի վրայ, ձեռքերը իրարու կցած, աչքերը դէպի երկինք. «ա՛խ, սուրբ Աստուածամար դո՛ւն օղորմիս»ի նման մաղթանքներ կը մըլտար շարունակ։

Գիշերները, Թումիկ տուն կը դառնար, գինով, եւ գլուխը պահ մը հիւանդին սենեակէն ներս խոթելէ եւ «Թոհա՛ֆ, աս չոճուխը ի՞նչ էղաւ» մը մըրմըռալէն յետոյ կ'երթար կ'իյնար իր խըշտիկին վրայ։ Համբիկին եղբայրը, Գարակ, արդէն չհետաքրքրուեցաւ իր եղբօր հիւանդութեամբը։ Մինակ, իր յաւիտենական գիտողութիւնը ըրաւ, հօրը երեսն ի վեր։

- Պալըխճիութիւնը կէ՞ շ զէնաաթ էր քի դպրոց տըրիր, շարշի հանեցիր աս զավալլըն, նա՛հ, նայէ ի՞նչ էղաւ. տուն, էս նայէ պան մը կ'ըլլա՞նք կոր...

Քիչ քիչ, գուցէ Թէպէր տուտուին հառաչալից ու սրտաբուխ աղօթքներուն ուժովը, Համբիկ հանդարտեցաւ. դառանցանքները դադրեցան, աչքերը բացաւ ու նայեցաւ՝ տարտամ ու հիւանդ նայուածքով մը, սկսաւ ուտել մօրը տուած կերակուրները. միայն խօսելու կարողութիւնը կը պակսէր. կցկտուր, միավանկ բառեր կ'արտասանէր տխուր եւ չնչասպառ շեշտով մը։ Երկար ատեն տեղ մը սեւեռուած կը նայէր. յետոյ կը սթափէր աչքերը թարթափելով. շատ քիչ կը պատահէր որ գիշերները քունէն ընդոստ արթննալով «պապա՛ւ, պա՛պաւ» բացագանչէր։ Այս բացագանչութեան՝ ոչ ոք կրցած էր ոեւէ մեկնութիւն տալ, ոչ Հօռփ հանըմն, ոչ ալ դրացուհիները։ Մինակ, աղօթող Թէպէր տուտուն կրցած էր միսթիկ բացատրութիւն մը տալ, հեղինակօրէն։

- Քա եավրում, սատանան փորն է մըտեր, ան է...

- Ա՛չկը քէօռնայ, անիծած էր անդիէն դրացուհի մը։

Վերջապէս օրին մէկն ալ ոտքի ելաւ Համբիկ, կամաց կամաց պտըտեցաւ պարտէզը, սեւեռաբիր երկար կասումներով իր երբեմնի բազմաշխատ ածուներուն առջեւ, որոնց գծագրութիւնը գրեթէ բոլորովին անյայտ էր՝ անձրեւի եւ քամիի հարուածներուն տակ։ Հոն էին դեռ հողաթմբը, ցնցուղը, բրիչը, ժանգոտած ու ծռմռած, տխուր փլատակներ սնուցուած վարդագոյն յոյսերու, ապրուած խարուսիկ հրճուանքներու։ Յ ե տ ո յ ս ե ն ե ա կ ի ն մէջ, բազմոցին անկիւնը կը նստէր, լուր ու մունջ, մտածկոտ, ապուշի պէս։ Անկարեկիր կը մնար մօրը գգուանքներուն, զորս խեղճ կինը կը շռայլէր զաւկին՝ զանիկա մխիթարելու, անոր սեւամաղձոտ մտածումները ցրուելու համար։

- Գործի երթամ, ըսաւ օր մը Համբիկ։

Ու ելաւ գնաց։

Վաճառատան մէջ իր ընթացքը, շարժուածքը, խօսուածքը բնաւ վստահութիւն չներշնչեցին։

- Աս տղան աւրուեր է, ըսին պաշտօնեաները իրարու։

Քանի մը օր այսպէս շարունակուեցաւ։ Ո՛ւր էր առաջուան աշխոյժ, դիւրաշարժ, գործունեայ տղան։ Վաճառատան հեռաւոր անկիւնները կը քաշուէր լուռ եւ մտախոհ, եւ գրեթէ բան մը չէր ըներ։ Զօրպաճին, որ անողոք ու անները մարդ մըն էր, քանի մը հեղ կծու եւ արմարդի յանդիմանութիւններ ուղղեց երիտասարդին, որ անոնց խայթումին տակ պահ մը սթափեցաւ՝ իսկոյն նորէն իր առջի անշարժութեան մատնուելու համար։ Վաճառատան մէջ հասկցուեցաւ որ Համբիկ անծանօթ եւ բարոյական հիւանդութեամբ մը կը տառապէր։

- Ծամբա՛յ տուր, մեր գործին չի՛ գար, ըսաւ չորպաճին իր առաջին դրագրին, որ չարաթ գիշեր մը կանչեց Համբիկը, եւ իր այլեւս հոդ աւելորդ ըլլալը յայտնելով, ամսական մը դրաւ ափը ու ճամբեց։

(Շար. 146)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով խորապէս յուզուած հինգ հայ երիտասարդներու գերագոյն զոհաբերումէն Լիզպոն եւ մասնակից ըլլալու համար անոնց մայրերուն եւ հայրերուն սուգին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ԱՐԱ ԳԵՐՃԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց յիշատակին, որոնք ինկան հայ դատի հետապնդման ճամբուն վրայ: Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին եւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին:

Տեղւոյս գաղութները կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու տարաբախտ երիտասարդներուն յիշատակը:

VEILLÉE

En souvenir des cinq combattants de notre peuple morts à Lisbonne au cours de l'occupation de l'ambassade de Turquie.

Setrak ADJEMIAN
Sarkis APRAHAMIAN
Vatché DAGHLIAN
Ara KERDJLIAN
Simon YAHINIAN

Veillée samedi 17 septembre de 19 h. 30 au matin, rue Jean-Goujon.

F. R. A. NOR SEROUND

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՕ

Կապ. Խաչի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17, կէսօրէ եաք, սովորական վայրը:

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցին հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 17-ին, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 8 Ռիւ տիւ Սիրք:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21, Չորեքշաբթի, ժամը 9, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 45 ռիւ տը լա Տէֆանս: Ուսուցչուհի՝ Աննա Գարագայա:

×

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպտեմբեր 20, Երեքշաբթի, ժամը 18--ին: Սալ բիւնիսիփալ տէ Սքոր, ռիւ տը Լ'ապէ Տէրի: Պարուսոյց՝ Ժիրայր Մատիլեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Հայկ. դպրոցին դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 1-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 17ին եւ 24ին ժամը 14էն 16:

Ecole Berthandière

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին փոքրերուն համար Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, կէսօրէ վերջ, ժամը 14-էն 17, Նախկին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Իսկ մեծերուն համար Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 26, գիշեր, ժամը 20·30-էն 22·30, նոյն տեղը:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցաբանները ստանալու համար դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 29:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ, (118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ):

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն. Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս եւ Արմենուհի Քէշիշեան, Թամար, Մանուկ, Անահիտ, Կատուշ, Աղասի, Արամ եւ Արմէն Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէշիշեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ԵՂԻԱ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

եղերական մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Օֆելիա Պէրպէրեան, Օրդ. Սիւզան Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պէրպէրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԼԵՒՈՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խասպալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽԱՍՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ռիւ Շառլօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Իր զաւկին յիշատակին Տիկին Մ. Խասպալեան կը նուիրէ 2000 Ֆ. Հայ կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ, 500 Ֆ. Ազգասէրներուն (սաանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիգրան Թադոյեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները «Յառաջ»ի. - Բժիշկ Ժորժ Թադոյեան 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան 300 Ֆ., Օննիկ եւ Վահրամ Ճարայեան 200 Ֆ., Թագուհի Գրիգորեան 150 ֆրանք, Գուրգէն Փիրանեան, Կարապետ Տէրտէրեան, Շալճեան ընտանիք, Ֆեռնան Համբարձումեան 100-ական Ֆ., Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն 200 Ֆ., Խորէն Ուլուսեան, Յակոբ Խալիճեան, Աստուր Քէօսէյեան, Յարութիւն Տէրոյեան, տուր Քէօսէեան, Յարութիւն Տէրոյեան, 50-ական Ֆ.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՏԷՐ ԵՍԱՅԻ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՑ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

վախճանման 18-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Առաքել Առաքելեանի (Պոլին) մահուան առթիւ, Մարսէյլէն Մինաս Պօղոսեան ընտանիքը կը նուիրէ 150 ֆրանք «Արմենիա» ամսաթերթին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տիւմէճեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար փոխան ծաղկեպսակի Այրի Տիկին Արշալոյս Սարգիսեանի մահուան առթիւ (Սան Ֆրանսիսքօ):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն - Մշակոյթի Օր Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

Irma fourrures
SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS
Ձմեռը կը մօտենայ
ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակը վերարկուն փոխելով՝
ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

à l'étoile
Concessionnaire LEYLAND
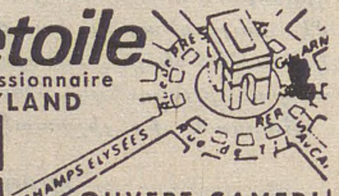

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do — TCHAIKOWSKI
Concerto pour violoncelle — KHATCHATOURIAN
Concerto pour violon — KHATCHATOURIAN

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F. N. A. C. — tél. 91-30 62

TRANSTOURS
Calendrier des Départs pour l'ARMÉNIE:
MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE
PARIS - MOSCOU - EREVAN
du 4 au 20 octobre 5 430 F
Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261-58-28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
17-18
SAMEDI-DIMANCHE
17-18 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.526 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.526

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԲՈԼՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

×

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅՈՅՍԵՐ

Հեռատեսիլի «Անժէօ» յայտագրէն է որ Հանրապետութեան Նախագահը արտայայտուեցաւ Ֆրանսայի ներքին կացութեան մասին, չեշտելով թէ ինք կը ստանձնէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ թէ կը նախընտրէ անժողովրդական ըլլալ քան թերանալ իր պարտականութեան մէջ: Երեք լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով է, որ Նախագահը պարզեց պատկերը եւ բացատրութիւններ տուաւ: Ընդհ. ձեւով մամուլը, նոյնիսկ ընդդիմադիր (բացառութիւններ կան, անշուշտ) կ'ընդունի որ Միթերան «լաւ մէջէն ելաւ», ապրանքը ծախել գիտցող մէկն է, վարպետ փրոֆէսէօր, որ դաս տալ գիտէ, եւայլն, եւայլն: Ամբողջ նիւթը տնտեսական էր եւ Հանրապետութեան Նախագահը դժուարութիւն չկրեց այդ առընչութեամբ:

Նախ նկատեց որ Ֆրանսացիք յաճախ յուսախաբ եղած են, համաշխարհային տագնապին սկիզբէն ի վեր եւ ճիշդ այն պահուն, որ դուրս պիտի ելլենք անկէ, այլեւս չեն հաւատար: Բայց, Միթերան, լաւ լուրեր ալ ունի տալիք, եթէ նոյնիսկ կը ստիպուի խոստովանիլ թէ տուրքերու ուղղութեամբ՝ անհանդուրժելիին սահմանը հասած է:

Նախագահին տուած հինգ կարեւոր լուրերն են. -

Արտաքին առեւտուր: Այս ճակատին վրայ, յաջողութիւնը զգալի է: Բայց, Օգոստոսին, միայն 400 միլիոն Ֆրանք էր, երբ Յունիսին եւ Յուլիսին՝ 3 միլիառ եւ 3,7 միլիառի կը հասնէր: Ուրեմն, տարուան առաջին եօթը ամիսներուն համար, արտաքին առեւտուրի բացը 39,7 միլիառի կ'իջնէ, 1982-ի նոյն շրջանի 51,9 միլիառէն:

Արհեստի տուրքը (Թաքս փրոֆէսիոնէլ): Համաձայն է որ այդ տուրքը անարդար է, յիմար է: Ինք չէ դրած այդ նախորդ վարչակարգին գործն է (1976) եւ այն ատեն ինք դէմ քուէարկած է: Այսօր ալ դէմ է եւ կը խոստանայ որ ան պիտի բարեփոխուի 1984-ին (ոչ՝ ջնջուի, անշուշտ...), բայց պէտք չէ մոռնալ թէ 50 միլիառ կը բերէ: (Ի վերջոյ ծանօթ է, որ որեւէ վարչակարգ, եթէ բան մը կայ որ չի ջնջեր, նախորդին դրած տուրքերն են...): Թէ - Ժէ - Վէ: Նախագահը ծանուց թէ ապագայ TGV մը (մեծ արագութեամբ կառախումբ) պիտի հրապարակ հանուի, այսինքն՝ Փարիզ - Լիոն: Այս ծրագիրը, որ շատ սուղի կը նստի, մէկ կողմ դրուած էր եւ կը պարզուի որ բարձ ի թող չէ եղած:

Ելեկտրոնիք. - Նախապատուութիւն կը տրուի աւելի քան երբեք ելեկտրոնիքի, իրագործելու համար այդ ճիւղին մէջ, Եւրոպայի չափանիշին վրայ, ինչ որ եղած է ածուխի եւ պողպատի մարզին մէջ:

Պարտադրիչ կանխագանձում: Այս կէտին մէջ, Նախագահը յանձն առաւ 1% իջեցնել զայն 1985-ի պիւտճէին մէջ: Զարգացումները կրնան նկատել տալ թէ 84-էն ետք, վարչակարգը պիտի ջանայ վերջ տալ բոլոր ոչ - ժողովրդական կարգադրութիւններուն, քանի ընտրութիւնները կը մօտենան եւ աւանդական սովորութիւնն է, բոլոր իշխանութիւններուն առանց հաւանքի խորութեան:

Ամէն պարագայի մէջ Նախագահը «քննութիւնը անցաւ», քանի Միթերան հինէն ալ միշտ վարպետ քաղաքական դէմք մը եղած է եւ այսօրուան գերագոյն դիրքը ալ աւելի ինքնավստահութիւն կու տայ: Բայց եւ այնպէս, ոչինչ կը փոխուի իրականութենէն, քանի բոլորը կը խոստանան թէ լաւ պիտի ըլլայ...: վաղը, կը մնայ ապրիլ այդ յոյսով, քաջ գիտնալով թէ այդ վաղորդայնները երբ կը ժամանեն, «այսօր»ի վերածուած են արդէն...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ սպառնաց Ֆրանսան պատժել, իբրեւ հետեւանք այն հինգ Սիւփէր - Էթանտար օդանաւերուն, զորս Ֆրանսա յանձնեց Իրաքի: Այս օդանաւերը պատրաստուած էկզոսէթ հրթիռներ կրելու համար եւ ուրեմն սահմանուած՝ պատերազմական տարահամոզման Իրաք - Իրան կռիւներուն, թէեւ այդ նպատակին ծառայելը շատ համոզիչ չի թուիր: Այս առընչութեամբ, Իրանի նախարարապետը յայտարարած է. - «Ֆրանսա պատասխան մը կ'առնէ: Այդ կարողութիւնն ունինք եւ իսլամական յեղափոխութիւնը կրնայ ծանր հարուածներ տալ Ֆրանսայի եւ բոլոր միւսներուն, որոնք զօրավիգ են Սատամի, ինչպէս յեղափոխութիւնը տուաւ Սատամի գլխուն եւ կտրեց Միացեալ - Նահանգներու ձեռքերը Իրանի մէջ»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ դէմ օդանաւային պոյքոթը ի զօրու է արդէն, բացի Ֆրանսայէն, քանի Էռ - Ֆրանս կ'օգտագործէ գործադուլ չընող եւ սենտիքայի անդամ չեղող օդաչուներ: Ֆրանսա Ատլանտեան Ուխտի միակ երկիրն է, որ կ'ապահովէ իր բոլոր թռիչքները դէպի Մոսկուա: Աէրոֆլոթի Մոսկուա - Փարիզ օդանաւը չկրցաւ սակայն Փարիզ գալ, քանի չէր կրնար անցնիլ պոյքոթ որոշած երկիրներու երկինքէն: Հարցը կը բարդանայ, քանի որ Աէրոֆլոթը արդէն արգիլուած է Հռոմ, Մատրիտ, Լոնտոն, Պրիւսէլ եւ Գերմանիա, կը մնար միայն Ֆրանսան...:

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական դատարանը երեք ամսուան բանտարկութեան դատապարտեց լրագրող՝ Մէթին Թոքէր, որ քննադատած էր զինուորական իշխանութիւնները եւ միայն տուգանքի դատապարտեց Թերթին (Միլլիյէթ) պատասխանատու տնօրէնը՝ Տողան Հէփէր:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ Ուրբաթ օր ռմբակոծել սկսած է պաղեստինեան դիրքերը, մինչ բանակն ալ, իր կարգին հակայարձակողականի անցած է: 1973-էն ի վեր, առաջին անգամն է, որ լիբանանեան օդուժը կը միջամտէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏ. 6 - 8)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՂՄԷ

Սփիւռքէն Երեւան գացած հայկական վարժարաններու տեսուչներու խումբը ընդունուած է Հայաստանի վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ: Ընդունելութեան ընթացքին վարչապետը խօսած է Հայաստանի յառաջդիմութիւններուն մասին, յատկապէս շինարարական, տնտեսական, գիտական եւ մշակութային մարզերէ ներս: Խօսք առած են Մանուէլ Ադամեան, Պեպօ Սիմոնեան, Հրանդ Գանգրունի եւ Սօսի Պետիկեան յայտնելով իրենց տպաւորութիւններն ու երախտագիտութիւնը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

—o—

Բ.

Ֆրանսայի նշանաւոր մտաւորական մը կը պնդէր, թէ քաղաքականութիւնը այն արուեստն է, որ մարդոց չարտօներ գիրենք շատ մօտէն հետաքրքրող հարցերով զբաղիլ: Որպէս սրամտութիւն, ճիշդ է թերեւս: Քաղաքագէտի մը գործը որքան կը դիւրանար, եթէ ոչ ոք միջամտէ իրեն, ոչ ոք քննադատէ զինքը, ոչ ոք արգելք ըլլայ իր ծրագիրներուն: Այս կերպով ան, եթէ ոչ ամբողջ մարդկութեան, գոնէ տասնեակ հազարներով, հարիւր հազարներով մարդոց ճակատագրով կըրնայ խաղալ, առանց անոնցմէ սեւէ մէկուն կարծիքն իսկ հարցնելու:

Բայց քաղաքական աշխատանքը այսքան պարզ եւ դիւրին չէ: Նախ, անպայման կան ընդդիմադիրները: Օրինական ընդդիմադիրներ, երբեմն՝ ստորերկրեայ ընդդիմադիրներ: Ասոնք միշտ պիտի հակաճառեն քաղաքագէտին գործունէութիւնը, պիտի բողոքեն, արգելքներ պիտի բարձրացնեն, հաշիւ պիտի հարցնեն, պիտի ամբաստանեն: Եւ ինչ որ ամէնէն նեղացուցիչն է, միշտ չէ որ ճիշդ պիտի խօսին այդ ընդդիմադիրները: Երբեմն անոնք իրենց մրցակիցին յաջողութիւնները չտեսնել պիտի ձեւացնեն, զայն պիտի ուզեն որպէս անյաջողութիւն ցոյց տալ, պիտի խեղաթիւրեն կարգ մը իրողութիւնները, ճարտար սուտերու ամբոխավարութիւններու պիտի դիմեն, վերջապէս պիտի ջանան արգելք ըլլալ քաղաքագէտի մը մինչեւ իսկ ամէնէն օգտակար ու շինարար աշխատանքին:

Բարեբախտաբար կան նաեւ համակիրներն ու կողմնակիցները: Համակիրներ՝ որոնք ուղղակի, երբեմն ալ անուղղակի կերպով նեցուկ պիտի կանգնին քաղաքագէտին, անոր բարի քարոզչութիւնը պիտի ընեն, պիտի գովեն յաջողութիւնները, ժողովրդական խաւերու պիտի սիրցնեն քաղաքագէտը: Ամէն քաղաքագէտ անպայման շրջապատուած է համակիրներու յայն շրջանակով մը: Այս շրջանակին մաս կազմողներէն ոմանք անկեղծ համակիրներ են, այսինքն՝ քաղաքագէտին հանդէպ սէր ու հիացում մըն է որ զիրենք կը հմայէ դէպի անոր կողմը: Ոմանք ալ շահու սիրոյն համակիրներու այդ շրջանակին մաս կազմելէ: Կը ջանան ամէն գնով արժանի մնալ քաղաքագէտին վստահութեան ու համակրանքին: Բոլորն ալ քաղաքագէտին թմբկահարներն են: Անոնք են որ կերպով մը զայն կը բարձրացնեն, իշխանութեան գլուխ կը բերեն: Բայց անոնք ալ միշտ չէ որ ճշմարտութիւնը կը խօսին: Գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, չտեսնել պիտի ձեւացնեն սխալներ ու անյաջողութիւններ, չափազանցեալ համեմատութիւններով պիտի ծանօթացնեն քաղաքագէտին լաւ գործերը, ընդդիմադիրներու սուտերուն պիտի փոխադարձեն ուրիշ սուտերով, կարճ խօսքով՝ պիտի կացինահարեն ընդդիմադիրներու մինչեւ իսկ ամէնէն օրինաւոր ու պատուաւոր աշխատանքը:

Բոլոր այս դրական ու ժխտական երեւոյթներէն վերջ, կրնամ խորհիլ հետեւեալը. ես, որ ամէն օր կէս ժամ միայն ժամանակ ունիմ հեռատեսիլէն կամ թերթերէն հետեւելու օրուան լուրերուն, ես որ կրնամ լսել միայն այն ինչ որ իմ ընտրած մամուլս ու ձայնասփիւռս ինծի կ'ըսէ, ես ի՞նչպէս պիտի կարենամ ուրեմն առողջ ու վստահելի գաղափար մը ունենալ աշխարհի հեռաւոր կամ մերձաւոր անցուդարձերուն մասին: Եթէ գիտեմ լսածներէս կասկածիլ, եթէ կը խորհիմ թէ ճշմարիտն ու սուտը խառնուած են իրարու, ի՞նչպէս պիտի կարենամ ճիշդը զատորոշել սխալէն, սուտէն: Իսկ եթէ չեմ կասկածիր լսածներուս ճշմարտութենէն, հաւանաբար սխալ գաղափարներ պիտի ունենամ որոշ անցուդարձերու մասին: Ես ալ, իմ կարգին, իմ պզտիկ սենեակիս մէջ նստած, ակնարկներս յառած արտաքին անծայրածիր աշխարհի անցուդարձերուն, կամ անոնց հերոսներուն, երբեմն պիտի խաղամ ընդդիմադիր մարդու դեր, երբեմն ալ պիտի ստանձնեմ համակիրի մը պարտականութիւնը: Երբեմն պիտի զայրանամ, երբեմն գոհացում պիտի զանեմ, երբեմն պիտի խանդավառուիմ, երբեմն պիտի մտահոգուիմ: Միշտ ալ սակայն այս բոլորը պիտի պահեմ իմ մէջս, կամ զանոնք պիտի կարենամ բաժնել միայն քանի մը շատ մօտիկ մարդոց հետ: Այլ խօսքով, իմ մտածումներս պիտի չհասնին մինչեւ պատասխանատուները, նոյնինքն քաղաքագէտները: Ընդհանրապէս ես ոչ մէկ դեր ունիմ դէպքերու գնացքին մէջ: Նոյնիսկ եթէ փորձեմ ձայն մը հասցնել ինծմէ, պիտի յաջողի՞մ պահ մը ուշադրութեան առարկայ դառնալ, նշմարուիլ, դեր մը ստանձնել գոնէ մէկ անգամուան համար: Գոնէ գիս շատ մօտէն հետաքրքրող հարցի մը մէջ:

×

Քաղաքական անցուդարձերու արժեւորումին մէջ, մենք, կամ մեզմէ շատեր, ընդհանրապէս կը յիշեցնենք այն հիւանդը, որ ինքզինք կը յանձնէ վիրաբոյժին: Պէտք եւ կարելիութիւն չունի վիրաբոյժին ախտաճանաչումին ու առաջարկներուն դէմ իր կարծիքը յայտնելու, կամ արթուն վիճակով հետեւելու վիրահատութեան փուլերուն: Ոչ: Պիտի արտօնէ որ զգայազիրկ դարձնեն զինքը ու բժիշկներու խմբակ մը զբաղի իր ճակատագրով: Երբ ամէն ինչ պիտի վերջանայ, իր աչքերը պիտի բանայ ու պիտի հետաքրքրուի, թէ կ'ապրի՞ տակաւին, թէ ոչ ... մեռած է...:

Ռ. Հ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով խորապէս յուզուած հինգ հայ երիտասարդներու գերագոյն զոհաբերումէն Լիզպոն եւ մասնակից ըլլալու համար անոնց մայրերուն եւ հայրերուն սուգին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ

ՍԵԴՐԱԿ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
ՍԱՐԳԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ՎԱՉԷ ՏԱՂԼԵԱՆԻ
ԱՐԱ ԳԵՐՃԼԵԱՆԻ
ՍԻՄՈՆ ԵԱՀՆԸԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց յիշատակին, որոնք ինկան հայ դատի հետապնդման ճամբուն վրայ: Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Եկեղեցին եւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին:

Տեղւոյս գաղութները կը հրաւիրուին իրենց խուռներամ ներկայութեամբ յարգելու տարաբախտ երիտասարդներուն յիշատակը:

ՊՈՒՇ ՏԻՒ ՌՈՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ՆՈԹԵՐ

Բ.

ԼԱ ՍԻՈՒԹԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Քիչ մը աւելի արժեւորելո՞ւ համար արդեօք, թէ օտար երկիրներու կարօտով տոչորող Ֆրանսացիին խաբուսիկ պատրանք մը տրամադրելու համար, փռոմոթէօրները գեղազարդ անուններ տուած են երկրորդ դասակարգի պատկանող այս տնաշարքերուն. - Պահամա, Ժամայիք, Ֆիճի, Ճերպա, լէ զ'Անթիյ:

Սակայն ի՛նչ անուն ալ տան անոնց, մենք օտար երկիր ապրելու տպաւորութիւնը չունինք երբեք: Դրան առջեւ են պուլի ախոյեանները. Միջերկրականը մեր քթին տակ եւ մէկ ոստումով կը հասնինք Լա Սիոթա:

Լսած ենք եւ գիտենք թէ շատ Հայեր հաստատուած են հոն: Դրացի ըլլալ եւ չսեղմել անոնցմէ մէկուն կամ միւսին ձեռքը, կը նշանակէ՝ բանել այլասերութեան ճամբան, վռնտուիլ ազգութենէ: Թէեւ մարդ չենք ճանչնար, սակայն կայ ժամադրութեան եւ ծանօթացման լաւագոյն վայր մը՝ եկեղեցին: Ուրեմն, կիրակի, կը փնտռենք Լըռօրիւ-Ռոլէն փողոցը: Չենք հանդիպիր փողոցը կամ Հայոց եկեղեցին ճանչցողի:

Կէս ժամ փնտռտուքէ ետք, կը մտնենք արեւելեան յետամնաց գիւղի նմանող նեղ փողոց մը. ա՛յնքան նեղ, որ եթէ երկու կողմի պատուհաններէն բարեկամներ պիտի բարեւել ուզեն, ձեռք սեղմելու համար փողոց իջնելու պէտք չունին: Մարդ չկայ. շուն եւ կատու չկայ. եկեղեցի չի՛ նշմարուիր: Կը յառաջանանք յամրաքայլ եւ կանգ կ'առնենք Հայոց եկեղեցիի թիւին առջեւ: Ո՛չ գմբէթ կայ, ո՛չ զանգակատուն, ո՛չ ալ եկեղեցիի տպաւորութիւն ձգող որեւէ հետք: Իրար փակած խրճիթներու միջեւ, կառատունի նմանող դրան վերեւ խաչ մը հայերէն ու ֆրանսերէն՝ ԷԿԼԻԶ ԱՐՄԵՆԻԷՆ: Կարծես հնադարեան քարայրներու բնակիչներուն ծածուկ մէկ աղօթատեղին ըլլար կամ Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ քառասուն աստիճան գետնին տակ կառուցուած Հայոց եկեղեցին: Ճիշդ հակապատկերը բարձունքներու վրայ կառուցուած կաթողիկէ եկեղեցիներու:

Թէեւ մենք երկրպագող չենք եւ գիտենք թէ իբրեւ հին վարդապետութիւն, կրօնքը հետեւողական նահանջի մէջ է եւ Հայն ալ կը մտահոգուի ի՛ր բարեկեցութեամբ ու սեփական պալատ կառուցանելու քան եկեղեցի բարեզարդելու համար, բայց այսպիսի ողորմելիութեան ճակտին փակցնել «Հայոց եկեղեցի» հոմանիշ կը դառնայ Հայոց խեղճութեան եւ երբեք պատիւ չի կրնար բերել Հայերուն:

- Այո՛, այսօր գոց է, կ'ըսէ ճիշդ քովի դռնէն յայտնուող ալժերացի կամ մարոքցի օրիորդ մը: Եկէ՛ք Օգոստոս 15-ին:

Բոլորովին յուսախաբ, կը բարձրանանք դէպի տօնավաճառ՝ աւելի հետաքրքրութենէ մղուած, քան թէ գնում կատարելու մտօք:

- Հեռանալէ առաջ, աչք մը նետեցէք ապրանքներուն, կը խնդայ կերպասեղէնի վաճառորդը, որուն ականջին հասած են մեր հայերէն բառերը: Բայց ան ժամանակ չունի շաղակրատելու: Յաճախորդները պոչ բռնած են «կրպակին» առջեւ:

Աւելի անդին, սեխ մը դատելով գրաւած ենք: Կը տատամսինք. գուցէ աւելի լաւը գտնենք:

- Բոլորն ալ հասուն եւ քաղցր են, իր ապրանքը կը գովէ սասունցի Հայը. եւ մենք դրամը կուտանք Հայուն՝ չնմանելու համար տեղացի ժողովուրդին, որ հակառակ պաշտօնական «Ֆրանսակա՛ն գնեցէք» ազդարարութեան եւ խրատներուն, կը յարձակին օտար ապրանքներու վրայ:

×

Մեր մամիկներու ամէնէն նուիրական օրերէն մին է Աստուածածինը, որովհետեւ ա՛ն է միայն որ իրաւունք կուտայ խաղող ուտելու: Դարերէն եկած այդ սովորութիւնը հասած է մինչեւ մեզի: Մեր տունէն ներս ալ խաղող ներս չի՛ մտներ մինչեւ չօրհնուի ան: Այդպէս է սորված կինս եւ կը հետեւի իր մօր նախապաշարումին:

Ի՜նչ մեծ տարբերութիւն մեր նախորդ այցելութեան հետ: Ո՛չ միայն լեցուած է գեղեցիկ յարդարումով եկեղեցիին սրահը, այլեւ փողոցին մէջ շարուած նըստարանները գրաւուած են ամբողջութեամբ: Ոտքի մնացողները ծածկած են փողոցին անցքը: Տաք է. սարսափելի տաք: Ներս մտնողներ դուրս կը փախչին՝ չնչահեղձ չըլլալու եւ համարձակ խօսելու համար: Իրական ժամադրութիւնը դուրսն է. բարեւներ, համբոյրներ, «ինչպէս ես»ներ եւ պատմութիւններ...:

Ինծի պէս նստարանի վրայ տեղ գրաւած ճերմակ մազերով կին մը, որ երբեք ոտքը եկեղեցիէն ներս չդրաւ, մասնաւոր ախորժակ ցոյց կուտայ խօսելու:

- Զարախօսել չէ միտքս, բայց լա սիոթացի Հայը ճամարդ է. (չգործածելու համար իր բառը): Դրացուհին կը մշտէ զինք որ լռէ:

- Ե՞րբ հաստատուած է այս եկեղեցին եւ երբեք չէ՞ մտածուած այլուր փոխադրել:

Ըստ երեւոյթին, հարցումին պատասխանելու անկարող, կը սկսի պատմել թէ ժամանակին տեղացի մը Հայոց նուիրած էր սրահ մը՝ պաշտամունքի ծառայելու ... անհամաձայնութիւն, կռիւ տեղի ունեցած է ...

Ե՞րբ, ի՞նչպէս, ինչո՞ւ: Ոչի՛նչ հասկցանք պատմածէն եւ ըսել ուզածէն: Շատ են այդպիսի չարախօսիլ չուզող չարախօսներ:

Ուրիշ մէկը յուսախաբ եղած կը թուի.

- Սերովբէ Սրբազանը պիտի գար, Մարսէյլի Վարդանեանը եկած է: Ոչի՛նչ ան ալ լաւ մարդ է ...:

Մթաստուեր այս կարծիքները եւ փողոցն ամբողջ կը լուսաւորուի յանկարծ: Յիսունի չափ մոմեր կրակ կուտան իրարու: Հոգեհանգիստը սկսած է, բայց մեռեալներու անունները չեն լսուիր եւ չեն ալ հետաքրքրեր Տէսինէն, Լիոնէն, Անկէնէն եկած Հայերը: Անոնք եկած են օրհնուած խաղող ուտելու: Արդարեւ մոմերը կը մարին եւ օրհնուած սնտուկները, հալէն դուրս ելլող քաժօներու պէս, խաղող եւ մաս կը բաժնեն, երբ պատարագիչ քահանան ժպտերես, շնչասպառ, ճակտէն եւ երեսէն հեղեղի առատութեամբ վազող քրտինքով, դուրս կը նետուի եկեղեցիէն: Անշուշտ երջանիկ է իր հօտը գոհացնելուն համար, բայց մենք վստահ ենք, որ նոյնքան գոհ է խորանի եռացող տաքէն փողոց իջնելէն ...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՔԷԼԷ, ԼԱՕ»

Վերջերս մեր բեմերից, հեռուստատեսութեամբ ու ռատիոյով սկսել է աւելի ու աւելի յաճախակի հնչել ժողովրդական մի զարմանալի երգ, որն իր այրող զգացմունքով, խօսքի ու մեղեդու ներդաշնակութեամբ, յիրաւի բանահիւսական մի գլուխ-գործոց է, «Քէլէ, լաօ»ն է դա, 16 տողանոց մի երգ, որ, սակայն, մի ամբողջ ցաւագին դրամայի տարողութիւն ունի:

Երբ ժողովրդական ստեղծագործութիւն, բանահիւսութիւն ենք ասում, դա չի նշանակում, ի հարկէ, թէ ժողովուրդը խմբովին նստել ու ստեղծել է այդ գործը: Կարծում եմ, համոզուած եմ, որ ժողովրդական իւրաքանչիւր ստեղծագործութիւն լիովին անհատական է, նախապէս ծնունդ է առել ինչ-որ տաղանդաւոր անհատի հոգում ու եթէ համահունչ է եղել ժողովրդի զգացմունքներին ու մտքերին, անցել է շուրթից շուրթ եւ այդ ընթացքում հարստանալով ու բիւրեղանալով, դարձել է ժողովրդական: Մեր ժողովրդական բոլոր լաւագոյն երգերի վրայ չի կարելի չտեսնել մեծ անհատականութիւնների անջնջելի կնիքը:

Սիրտս նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր գերաններ, խախտեր են սներ,
Բուն պիտի դնեն մէջ վայրի հաւքեր...

Կամ՝

Ծովուն հաւք ըմ կէր,
Անուն էր աքօր,
Վգիկն էրկէն էր,
Սրտիկ՝ սեւաւոր,
Կապեն բէչարէս
Երթամ հետ էնօր,
Էն իմ դարդ գիտէ,
Ես էլ գը ինոր ...

Հանճարեղ տողեր, հանճարեղ պատկերներ են սրանք:

Իմ խորին համոզմամբ, այս որակի, այս մակարդակի երգ է նաեւ «Քէլէ, լաօ»ն-բիւրեղացած խօսք, բիւրեղացած մեղեդի:

Հիմա, անշուշտ, դժուար է որոշել, թէ ո՞վ է այդ երգի հեղինակը, թէեւ երգը, ինչպէս ցոյց է տալիս բովանդակութիւնը, նոր է, ստեղծուել է մեր օրերում: Մի բան պարզ է. այդ անանուն հեղինակը Սասունցի է, Սասնայ լեռնաշխարհում ծնուած, այդ աշխարհի սքանչելի պատկերներն իր աչքերում բերած, այդ կորած աշխարհի կարօտով մնացող մի մարդ՝ բակունցեան մի քեռի Դաւօ կամ գալշոյեանական մի Զորի Միրօ...

Վերջերս Սիլվա Կապուտիկեանը մի շատ լաւ բանաստեղծութիւն էր գրել այդ երգի մասին.

Գիշեր-ցերեկ նոյն երգն է իմ ունկերում,
Ձայնի տեղակ ծուխ է ելնում այդ երգից,
Ու ծխի մէջ կսկծում է մի ծերուկ՝
«Քէլէ՛, լաօ, քէլէ երթանք մեր երգիր»:

Ինձ էլ է այդ ծերուկի կերպարանքով երեւում այդ երգի անանուն հեղինակը, որ, ո՞վ գիտէ, գուցէ դեռ կենդանի է...

Մեր բազմադարեան բանահիւսական արուեստի մէջ, այո՛, նոր է այս երգը, հաւանաբար ընդամէնը մի յիսուն տարուայ պատմութիւն ունի եւ գալիս է բացառութիւն մտցնելու այն օրէնքի մէջ, թէ մեր ժամանակներում, համատարած գրագիտութեան պայմաններում, բանահիւսութիւն չի ստեղծւում:

Բացառութիւն է, այո՛, որովհետեւ բացառիկ է նաեւ այն մարդու ճակատագիրը, որն ստեղծել է այդ երգը, բացառիկ են ճակատագրերն այն մարդկանց,

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

6

Այնպէ՜ս լաւ էր շուրջը ամէն բան, որ բնազդաբար ձայնս ձգեցի ու սկսայ պոռալ: Զատկական կարմիր միջատները իրենց փոքրիկ մարմիններով օդը կը ճեղքէին եւ գոյնզգոյն թիթեռնիկները կը պարէին ծաղիկներուն վրայ: Ծաղիկնե՜ր, ծաղիկնե՜ր: Երիցուկներ, վանդակաձագիկներ, մոլոշածաղիկներ, հարսնուկներ - կարմի՛ր՝ քու կակաչիդ պէս - վայրի շուշան եւ հիրիկ ու կակաչ. բայց միայն չրթնածաղիկներ չկային, վայրի ու խորհուրդով լի չրթնածաղիկներ: Կ'անցնէի արդէն իսկ հասակ նետած ու ծըփծըփուն ցորենի ու գարիի արտերուն քովէն: Ճամբուն եզերքները խոնարհ հրանունկները կը ժպտէին ինծի, աւելի խորերը ծծմորները կապոյտ ու բալի գոյն, յետոյ սմբուլներ ալ գտայ, նաեւ նարգիզ ու վայրի մեխակ եւ յետամնաց մանիշակներ պառաւած ու պարպուած բունով թմբիի մը շուքին տակ, եւ միայն չրթնածաղիկներ չկային:

Անօթի ու քրտնած, բայց արբշիռ մըտածումէն կը քալէի փչոտ ու օտար ճամբաներէն եւ կածաններէն առանց կանգ առնելու: Ցերեկուայ ջերմ արեգակը կ'այրէր գլուխս եւ տաքցած ու աւազոտ ճամբաներուն վրայ մերկ ներբաններս կը վառէին: Չեմ յիշեր՝ ո՜րքան քալեցի ու ո՞ւր էի, երբ պարտասուն ինկայ սարի մը կողին վրայ, փափուկ խոտին մէջ, ու աչքերս փակուեցան ... Քնացայ խոր ու անոյշ քնով:

Երբ արթնցայ իրիկուն էր արդէն: Արեւը ծռած էր իր վախճանին եւ ես չրթնածաղիկներ չունէի: Շուրջս նայեցայ ուշադրութեամբ, կորսնցուցած էի ճամբաս, չէի գիտեր, թէ ո՞ւր էի: Շուրջը արձակ դաշտ էր մինչեւ հեռաւոր հեռուն ու ոչ մէկ բնակութիւն: Այսուհանդերձ չէի մտածեր առանց չրթնածաղիկներու ետ դառնալու մասին եւ նորէն ըսկըսայ խենթ ու յամառ վազք մը, մինչեւ որ վերերէն մութը իջաւ կամաց կամաց ու երկինքը կորսուեցաւ աչքերէս եւ հովը սկսաւ վայրագօրէն փչել:

Սկսայ անհանգստանալ: Արձակ ու ամայի դաշտին մէջ մինակ էի. ճամբայ չէի գիտեր ու գիշեր էր արդէն: Անձրեւի կաթիլներ սկսան իյնալ ջերմութենէն այրող այտերուս ու ճակտիս: Ես սկըսայ վազել ետ: Յիշողութեանս կոչում կ'ընէի գիտնալու համար, թէ ուրկէ՞ եկած էի:

Ա՜յնպէս մութ էր շուրջը, որ ոտքերուս տակ ճամբան իսկ յաճախ կը կորսուէր: Անձրեւը սկսաւ տեղալ խոշոր ու խիտ կաթիլներով: Մազերս փական ճակտիս եւ հին, պատռտած հագուստներս թրջեցան ու ծանրացան: Հովը այնքան զօրաւոր էր, որ ինծի կը թուէր, թէ զիս պիտի առնէր տանէր, եթէ սպունգի պէս անձրեւը ծծած չըլլայի: Սկսայ բարձրաձայն երգել անհանգստութիւնս օրօրելու համար, բայց զուր: Քու վըրադ կը մտածէի ու կը թուէր, թէ այլեւս չպիտի կարենամ տեսնել քեզ, պիտի իյնամ ճամբուն վրայ ու պիտի մեռնիմ: Ծնկներս կը դողային ցուրտէն ու տկարութենէս եւ սրունքներս չէին հպատակեր ինծի: Կ'ուզէի մնալ հոդ, պառկիլ գետին եւ սպասել, որ մահը գայ, բայց քու յիշատակդ կը գօտեպնդէր զիս ու ճամբայ կ'ընէի: Անձրեւը տեղատարափի դարձաւ. կաթիլները խոշոր էին եւ ուժեղ ու գլխուս վրայ կ'իյնային կարկուտի հատիկներու պէս: Ակռաներս իրար կը զարնուէին ու տակաւին լոյս չկար... լոյս չկար:

Ի վերջոյ երեւացին կայարանին լոյսերը: Ի՜նչ չքեղ էին լոյսերը մութին ու տեղատարափին մէջէն: Ես ուժ առի ու սկսայ քայլերս խոշորցնել: Մահու չափ տխուր էր լռութիւնը եւ ճամբան ահաւոր: Ի՞նչպէս հասայ կայարան ու կայարանէն քաղաքամէջ՝ մինչեւ եկեղեցիին դուռը, չեմ գիտեր: Կը յիշեմ միայն, որ դրան առջեւ անտուն ու հիւանդ մուրիկ մը կուլար եւ մէջ ընդ մէջ հեռաւոր ու ամենազօր Աստծոյ անունը կուտար: Մտայ բակը ու որբանոցի դրան ջախջախը զարկի ամո՛ւր, ամո՛ւր՝ ամբողջ ուժովս ու ինկայ գետին քարին վրայ:

Չեմ յիշեր ե՞րբ եւ որո՞նք զիս վերցուցին. միայն գիտեմ, որ հետեւեալ օրը արթնցայ որբանոցին հիւանդներուն սենեակին մէջ: Գլուխս կապարէ խոշոր գունդի մը պէս ծանր կը կշռէր բարձիս վրայ ու ամբողջ մարմինս կը ցաւէր: Երբ կ'արթննայի, ինծի կ'ըսէին որ կը զառանցէի չրթնածաղիկներու եւ քու մասիդ:

(Շար. 13)

որոնք այսօր մխալով ու մորմոքալով, շուրթից շուրթ են փոխանցում այն: Ցիրանի, ասլբես քո ծննդավայրի, քո ակունքների, քո արեամբ ու քրտինքով դարէ դար սրբագործուած ու իմաստաւորուած բնաշխարհի հարեւանութեամբ եւ հնարաւորութիւն չունենալ աչքով իսկ նայելու նրան ... Բնական է, որ պիտի չիկանար գգացմունքը, բռնկուէր կարօտը, մխար մորմոքը, եւ շուրթերից ինքնաբերաբար պիտի պոկուէին երգի փոխուած խօսքերը.

Քէլէ՛, լաօ, քէլէ՛ երթանք մըր
էրգիր,
Երթանք ըն ձոր, քաղինք մատաղ
խաւրծիլ,
Քաղինք, քաղինք, էնինք մըզի դեղ
ու ճար,
Քէլէ՛, լաօ, քէլէ՛ երթանք մըր
էրգիր:

Հեղինակը չի կասկածում, որ իր վէրքի դեղը հայրենի ձորերում բուսած խաւրծիլն է, որի համը նա զգացել է իր մանկութեան քիմքին ու բերել իր հետ: Հաւանաբար երգի ծննդի պահին նրա աչքերի դէմ վառուել է հայրենի բնաշխարհի գարունը, վառուել են խաւրծիլ հաւաքող հարս ու աղջիկների գոյնզգոյն շորերը, ու նա, այո՛, խորապէս համոզուած է եղել, որ եթէ քիմքին դիպչէր խաւրծիլի համը, վէրքը պիտի մեղմանայ: Համոզուած է եղել, որ այնտեղ՝

Ամէն թփին կ'իջնի քաղցրիկ
մանանայ
Մէկ - մէկ փշուր ուտինք, մըր սիրտ
հովանայ,
Սասնայ էրգիր մըր աչուէ դէմ
ծովանայ,
Քէլէ՛, լաօ, քէլէ՛ երթանք մըր
էրգիր...

Եւ ես իմ հերթին համոզուած եմ, որ երգի ծննդի պահին բանաստեղծական մեծ տեսիլք է այցելել հեղինակին, այդ տեսիլքի մէջ Սասնայ լեռները փոխուել են կապոյտ ալիքների, եւ կապոյտ մշուշի մէջ Սասնայ լեռնաշխարհը ծովի երեւոյթ է ստացել: Այդ մեծ տեսիլքի մէջ նա յստակօրէն նշմարել է նաեւ, որ

Հոն արօսներ կտուց - կտցի կը
երգին,
Ծիծեռնակներ թեւիկ - թեւիկ կը
ծափին
Քարեր առանց մըզի արցունք կը
թափին,
Քէլէ՛, լաօ, քէլէ՛ երթանք մըր
էրգիր:

«Քարեր առանց մըզի արցունք կը թափին»... Ուշադրութիւն դարձրէք, ոչ թէ մարդն է իր կորած լեռնաշխարհի քարերի կարօտով լալիս, այլ քարերն են արցունք թափում մարդու կարօտով ... Իսկ քարերի արցունքը հաւանաբար շատ ծանր է լինում ... Ցիրաւի, մեծ երեւակայութիւն պիտի ունենալ քարերի անտեսանելի արցունքը տեսնելու համար...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԻԱՅՆ ԻՍԻԻ Ա.Ս.Ա.Ն ԱՆՑԱՒ...

Ա. Ս. Ա. ՎԻԼԻԷ ՍԻՒՌ ՕՐԺ 2 - 1

(Կիսախաղ՝ 1 - 1)

Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքի առաջին հանգրուանին, Իսի-ի Հայ Մարզական Միութեան (Ա. Ս. Ա.) խումբը Լ-ի դէմ 2 կէտով պարտութեան մատնելով Վիլիէ սիւռ Օրժը, յաջողած է անցնիլ երկրորդ հանգրուան՝ բաժակի համար պայքարը շարունակելու իրաւունքով: Առաջին կիսախաղին (20-րդ վայրկեան) Ֆիլիփ Ղազարեան իր խումբի հաշւոյն նշանակած է կոլ մը, որուն պատասխանած են մրցակիցները՝ 42-րդ վայրկեանին, օգտուելով Ա. Ս. Ա.ի յետսապահներու մեծ սխալէն, կիսախաղը աւարտելով հաւասար արդիւնքով (1 - 1):

Երկրորդ կիսախաղին (65-րդ վայրկեան) Մարքօ Կուրինեան, 18 մեթրնոց քառակուսիի մէջէն սքանչելի հարուածով մը գեղեցիկ կոլ մը նշանակելով առաւելութիւնը տուած է իր խումբին: Այնուհետեւ մրցակիցներու բոլոր ջանքերը՝ կոլ նշանակելու համար, ապարդիւն մնացած են եւ խաղը վերջ գտած է հայ մարզիկներու յաղթանակով:

ԻՒ. ԺԻ. Ա. ԱԼՖՈՐՎԻԼ - ԼԻՈՆՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ 0 - 2

(Կիսախաղ՝ 0 - 1)

Փարիզի շրջանէն Ֆրանսայի բաժակի մրցաշարքին մասնակցող հայկական երկրորդ խումբը՝ Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ, դժբախտաբար առաջին իսկ հանդիպումին դուրս մնաց մրցաշարքէն, պարտուելով Ալֆորվիլի Լիոնսէն (0 - 2):

Այս տէռպիին (այսպէս կը կոչուին այն մրցումները, որոնք դէմ դիմաց կը հանեն նոյն քաղաքի կամ գիւղի զոյգ քաղաքներու խումբերը) ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, շուրջ 800 հոգի՝ մեծ մասամբ Հայեր, որոնք եկած էին քաջալերելու իրենց սիրելի խումբը: Ներկաներուն մէջ կային քաղաքական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, Ալֆորվիլի թաղապետական խորհուրդի անդամներ, գլխաւորութեամբ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի: Պէտք է նշել, որ Ալֆորվիլի քաղաքապետը երկու խումբերուն ալ՝ նիւթական օժանդակութիւն կ'ընէ եւ պատուոյ նախագահն է Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլի:

Հայկական խումբը դաշտ իջած էր հետեւեալ կազմով՝ Սթօպ - Եան, Սփիկեան, Երամեան, Լէհիւ - Զաղօֆ, Մուսա, Շամոյեան - Համլէն, Քրիքօ, Սէվրէն:

Խաղին սկիզբէն իսկ երեւան ելաւ, որ Ալֆորվիլի Լիոնսը աւելի լաւ պատրաստուած եւ թէքնիքի առաւելութիւն ունեցող խումբ մըն էր: 8-րդ, 15-րդ, 17-րդ եւ 30-րդ վայրկեաններուն խաղին ճակատագիրը արդէն իսկ որոշուած կ'ըլլար, եթէ հայկական խումբին բերդապահը վարպետ ու արագաշարժ մէկը չըլլար: Արդարեւ, Սթօպ նետուելով մրցակիցներու ոտքերուն տակ կամ զարմանալի հակազդեցութիւններով իր խումբը փրկեց ծանր պարտութենէ մը: Սակայն, 32-րդ վայրկեանին, անզօր մնաց այն գնդակին առջեւ, որ ձախ կողմէն կուգար եւ մրցակիցներուն խմբապետը գայն կոլի կը վերածէր, իր քթին տակ: Այս կոլը սթափեցուց Իւ. Ժի. Ա.ն, որ 38-րդ եւ 40-րդ վայրկեաններուն ստեղծեց երկու առիթներ, որոնցմէ առաջինին՝ Լիոնսի բերդապահը երկու անգամով կրցաւ բռնել Սփիկեանի 30 մեթրէն հարուածած գնդակը, երկրորդին՝ Շամոյեանի 25 մեթրէն հարուածած գնդակը ինկաւ հակառակորդի բերդին ճիշդ եռեւը:

Երկրորդ կիսախաղին առաջին երկու վայրկեաններուն Լիոնսի տղաքը կոլ նշանակելու զոյգ առիթներ կորսնցուցին: Այնուհետեւ Իւ. Ժի. Ա.ի մարզիկները քսան վայրկեան (48-րդ - 68-րդ) ճնշում բանեցուցին հակառակորդներուն վրայ, ստեղծելով նաեւ կոլ նշանակելու բազմաթիւ առիթներ, մասնաւորաբար Զաղօֆի, Լէհիւի եւ Սփիկեանի ուժգին հարուածներով, որոնք, սակայն, չյաջողեցան պարտութեան մատնել մրցակիցներուն բերդապահը:

Խաղի 85-րդ վայրկեանին Անտոնեանի մուտքը՝ Քրիքօյի փոխարէն, առաւելութիւն մը չտուաւ իր խումբին: 88-րդ վայրկեանին Ալֆորվիլի Առիւծները (Լիոնս), դաշտին մէջտեղէն, Շամոյեանի ոտքէն խլելով գնդակը երկրորդ կոլ մը նշանակելով ապահովեցին յաղթանակը:

Կը յուսանք որ Ալֆորվիլի հայկական խումբը աւելի գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ցոյց կուտայ ախոյենութեան մրցաշարքին եւ աւելի լաւ արդիւնքներ ձեռք կը ձգէ: Իրենց խաղարկութեամբ լաւ տպաւորութիւն թողուցին բերդապահը՝ Սթօպ, ինչպէս նաեւ միջնապահ Զաղօֆ եւ ձախ - յետսապահ Լէհիւ:

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ - ԷՍ. Ա. ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ 2 - 3

(Կիսախաղ՝ 2 - 2)

Փարիզի շրջանի հայկական երրորդ խումբը՝ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս, որ կը մասնակցէր Փարիզի բաժակի մրցաշարքի առաջին հանգրուանին, դուրս մնացած է խաղերէն:

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս, որ դաշտ իջած է հետեւեալ կազմով՝ Ճանպէտէնեան - Գալէնտէրեան, Գէրգէչեան, Գարթալեան, Պապուչեան - Հաճըրադեան, Խօզքուլեան Վ., Խօզքուլեան Ա. - Հայկարամ, Թաշճեան, Պէրպէրեան, 15-րդ վայրկեանին կոլ մը ստացած է, իր յետսապահներուն սխալին պատճառով: 25-րդ վայրկեանին, Պէրպէրեան աջ կողմէն գնդակը ղրկած է կեդրոն, ուր՝ Թաշճեան, գլուխի գեղեցիկ հարուածով մը գայն կոլի վերածած է, հաշիւը դարձնելով 1 - 1: 38-րդ վայրկեանին, դաշտին կէսէն, Հաճըրադեան, Գէրգէչեան եւ Գարթալեան գնդակը առաջնորդած են դէպի մրցակիցներուն բերդին հրապարակը, ուր՝ Գարթալեան, 18 մեթրէն գեղեցիկ հարուածով մը գնդակը մխրճած է բերդին ձախ կողմի վերին անկիւնը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղոց ուրախութիւնը երկար չէ տեւած, քանի որ կիսախաղի վերջին վայրկեանին հակառակորդները, օգտուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդապահ Ճանպէտէնեանի մեծ սխալէն, հաւասարեցուցած են հաշիւը:

Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի տղաքը մեծ ջանքեր թափած են յաղթանակի կոլ մը նշանակելու, որուն համար ալ ունեցած են բազմաթիւ առիթներ, սակայն չեն կրցած զանոնք արդիւնաւորել՝ մրցակիցներու բերդապահին վարպետութեան պատճառով:

Մինչ կ'ակնկալուէր, որ խաղը երկարաձգուի (քանի որ բաժակի մրցում մըն էր), աւարտին հինգ վայրկեան մնացած Էս. Ա. Ֆրանսիսքօյի տղաքը՝ ազատ հարուածի մը շնորհիւ, կոլ մը նշանակելով հեռացած են դաշտէն՝ յաղթական:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

(*) Արդիւնքները տրուած էին «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 13-ի թիւով:

Եւ, գնալով, սաստկանում է դրամատիզմը, լացող քարերի մոնումենտալ պատկերին յաջորդելու են գալիս յոյժ անձնական, յոյժ մտերմիկ պատկերներ, ու երգը տանում են դէպի յուզական առաւել այրող մի մթնոլորտ.

Մըր հէր էնտեղ, մըր մէր էնտեղ
կը ծադկին,
Անոյշ գիլան, մրմուռ ձէնով
կը կանչին,
Իմա՞լ կ'եղնի, իմա՞լ չերթանք մըր
էրգիր,
Էլի՛, լաօ, քէլէ՛ երթանք մըր
էրգիր...

Թէեւ սիրտդ ճմլւում է ամայի երկրում որբ մնացած շիրիմների համար, որոնք գարնանը ծաղկում են ու ծաղկելու հետ անոյշ լալիս, բայց զարմանալիօրէն սենտիմենտալ չէ զգացմունքը, առնական թախիծ է դա, առնական վիշտ, իսկ առաւել ցնցողը այդ վշտից ծնուած զարմացական, պարզամիտ հարցն է «Իմա՞լ կ'եղնի, իմա՞լ չերթանք մըր էրգիր»...

Մարդկային հոգու անդունդներից ելած մարդկայնօրէն վսեմ ու արդար հառաչանքներ են այդ խօսքերը, միացած նոյնքան վսեմ, զուսպ ու առնական մեղեդուն, որ այս երգը դարձնում են մեր բանահիւսական բազմադարեան արուեստի գլուխ - գործոցներից մէկը եւ նրան յարատեւելու, շուրթից շուրթ անցնելու, մեր կարօտները վառ պահելու ուժն ու գաղտնիքն են տալիս:

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Համբիկի դէմքը ուեւէ վրդովում մը չարտայայտեց երբ վերջնականապէս դուրս ելաւ այդ վաճառատունէն, ուր մտած էր ապագայի ոսկեղէն յոյսերով, ուր շինած էր մեծ մեծ ծրագիրներ: Մըտածկոտ եւ ինքնաշարժ, ելաւ գնաց, առանց ետին դառնալու, առանց շուրջը եռացող ամբոխը տեսնելու: Կեանքի պորտնեւէ...

ծունէութեան գռնէն դուրս վռնտուած էր՝ ա՛լ անկէց ներս ոտք չկոխելու համար, աղջկան մը արհամարհանքին տակ ջախջախուած հէ՛ք տղան: Իր սեւ ու աղւոր աչուըներուն մէջ աշխատութեան հուրը չէր որ կը վառէր. անդրաշխարհի անորոշ փայլեր ունէին անոնք:

Համբիկ մօրը տուաւ իր աշխատութեան վերջին վարձքը, զոր խեղճ կինը առաւ աչքերը արցունքներով լեցուն: Տղան անտարբեր եւ անշահախնդիր ձեւով մը իմացուցած էր իր ճամբուիլը:

- Ա՛խ, որդի, ի՞նչ պիտի ընենք հիմա, կը հեծէր Հոռոփ հանըմ, ծնկուըները ծեծելէն:

Այս աղէկուր տեսարանէն չզգածուեցաւ բնաւ Համբիկ. պարտէզ ելաւ՝ կորսուած յիշատակովը կենդանի վայրերը թափառելու, իր յաճախանքներովը տառապելու համար:

Ձկնորս Թումիկ, որուն շահածը բան մը չէր եւ չէր բաւեր ընտանիքին ապրուստին, մինչեւ առտու հառաչեց՝ իրենց գլխուն եկած նիւթական այս նոր աղէտին մտածումէն: Մարդը ծերացած էր ալ՝ ու կորաքամակ. Ալքոլին ու ծըխախոտին չափազանց գործածութենէն դժուարաշնչութիւն գոյացած էր. կուրծքը կը խժար տաժանելի հեւքով մը: Գիշերները անկողնին մէջ կը պոռար, կը զառանցէր:

Եւ քանի իր տկարութիւնը աւելնար ու թշուառութիւնը սաստկանար, նախկին ամիրաներու պատմութիւններն ալ այնքան նոր զարկ, թռիչ կը ստանային: Իր ապարէզին փայլուն թուականները այդ ամիրաներուն շրջանին հետ սերտօրէն զօդուած էին: Անոնցմէ ամէնէն զօրաւորներուն հետ խօսած էր:

- Հոռո՛փ, կ'ըսէր բազմոցին անկիւնը փլչած, աչքերը կէս գոց կէս բաց, քա ես օրըրմած հոգի ճէզայիրլի ամիրային հետ ճակատ ճակատի կեցած մարդ եմ, Մարկոս ամիրան դեղ կար նէ «Թումիկ» կը հարցնէր ... Կէլկէլներուն խոնախը տունիս պէս կը մտնայի կ'ելլայի ... հէ՛յ կիտի կիւնլէր հէ՛յ ... տանկ մարդը տանկ կ'ըլլա՛յ եղեր, վա՛խ, վա՛խ քեզի Թումիկ...

Հարկ եղաւ որ Հոռոփ հանըմ, որ հակառակ կրած տառապանքին, դեռ ուժը կուժը տեղը կին մըն էր, տախտակ սըրբելու, լաթ լուալու երթար անոր սաոր տունը, ընտանիքը անօթութենէ փրկելու համար: Համբիկ սկսած էր Հ... գիւղին ամայի փողոցները պտըտիլ, պատերուտակէ կամաց կամաց քալելով, սատրկ մտախոհ, աչքը վայրահակ: Խենթի պէս խոյս կուտար երբոր դիպուածով իր ընկերներէն մէկը դէմը ելլար: Մօտակայ լեռներն ու հովիտները իր սիրական ճեմավայրերն եղան: Շատ անգամ, առտուն կանուխ դուրս ելլելով՝ գիշերը ուշ ատեն տուն կը դառնար: Մայրը ամէն ճիգ թափեց համոզելու իր որդին որ ուրիշ գործի մը հետամուտ ըլլայ: Անոր թախանձագին յորդորներուն կա՛մ յամառութեամբ մը կը պատասխանէր կամ ուսերու ցնցումով մը: Տղուն մէջ կեանքի պայքարին սրբազան հուրը մարած էր, գիտակցութեան ոգին մեռած: Այլեւս անիկա անդամալուծուած էութիւն մըն էր, սեւեռուն մտածման մը հետամուտ, աշխարհի իրերու բացարձակ մոռացումովը: Իրականապէս ոչ ոք կրցաւ հասկնալ երիտասարդին այս ցաւալի վիճակին շարժառիթը: Իր ընկերներէն ոմանք միայն պահ մը կասկածեցան թէ արդեօք Սոֆիին հեռացո՞ւմը առաջ բերած էր այդ բարոյական ու մտաւորական քայքայումը: Մնաց որ, մօրերը շատ քիչ զբաղեցան Համբիկի վիճակով եւ թողուցին որ ան իր կեանքը անցունէ իր հասկցած եղանակովը:

(Շար. 147)

Այրի Տիկին Միհրան Մավիեան, Տիկին Մարիէթան Մավիեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մավիեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Գաբրիէլեան եւ զաւակները (Երեւան), Այրի Տիկին Կիւմիւշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովսէփեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նոյեմի Գօ - յաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եամալեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, մօրեղբօր, ա- ներձագին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 14ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադ - րուի Պանթէօ - Քոմիւնալի գերեզմանա - տունը՝ ժամը 15·30-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Քլօտ Վիյէօ եւ աղջիկը, Օր. Սոնիա Ակոնայեան, Այրի Տիկին Ստեփան Ակոնայեան, Այրի Տիկին Վահ- րամ Սէֆէրեան եւ զաւակները կը ծանու- ցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ի- րենց հօր, մեծ - հօր, զաւկին, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին բժիշկ Ժորժ Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան եւ զա- ւակները, Այվազեան, Կէտիկեան, Ճա - րայեան, Նահապետեան, Գրիգորեան ըն- տանիքները շնորհակալութիւն կը յայտ - նեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, մամու- լով, գրաւոր, փոխան ծաղկեպսակի նը - ւէրներով յայտնեցին իրենց ցաւակցու - թիւնները՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

LES GRANDES PUISSANCES,
l'EMPIRE OTTOMAN
et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES FRANÇAISES
(1914 - 1918)

Recueil de documents édités avec une introduction historique par
Arthur BEYLERIAN

Préface de **Jean-Baptiste DUROSELLE**
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne

Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յով- հաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհան- գստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԳԱԻՈՒՔՃԵԱՆ - ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՍԷՆ - ՄՈՐԻՍ ՏԸ ՊԻՆՕ

Կապ. Խաչի հայերէնի դասընթացքնե - րը կը վերսկսին, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17, կէսօրէ ետք, սովորական վայրը:

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի դպրոցին հայերէնի միօր - եայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմ- բեր 17-ին, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 8 Ռիւ տիւ Սիքf :

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջա- նի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձա - նագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52 :

×

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօր- եայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմ - բեր 21, Չորեքշաբթի, ժամը 9, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 45 ռիւ տը լա Տէ- փանս: Ուսուցչուհի՝ Աննա Գարագայա:

×

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպ- տեմբեր 20, Երեքշաբթի, ժամը 18--ին : Սալ բիւնիսիփալ տէ Սբոր, ռիւ տը Լ'ապէ Տէրի: Պարուսոյց՝ Ժիրայր Մա - տիլեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Հայկ. դպրոցին դասըն - թացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 1-ին: Արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 17ին եւ 24ին ժամը 14էն 16: Ecole Berthandière

×

ԿՐԸՆՈՊԼ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի միօրեայ դասըն- թացքները կը վերսկսին փոքրերուն հա - մար Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, կէսօրէ վերջ, ժամը 14-էն 17, Նախկին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Իսկ մեծերուն համար Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 26, գիշեր, ժամը 20·30-էն 22·30, նոյն տեղը:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Սէնթ - Անթուանի Ս. Թա- դէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնոր- հակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նը- ւէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան, Գլամառէն՝ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գա - րիկեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արամ Վարդանեան 500 Ֆ., Փարիզի շրջանէն Տէր եւ Տիկին Վանիկ եւ Գայեանէ Սար- գիսեան 500 Ֆ.:

Սրբուհի Մատոսեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ գումար- ները եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 200 Ֆ., Փա- րիզէն Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եիլանճեան 100 Ֆ., եւ 100 Ֆ. Դպրոցին, Տէր եւ Տի- կին Գեղամ Գայաեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Միսիրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մարգարեան 50-ական Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 29-ին

George V

Համահայկական ժողովին առթիւ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանիէօ - Քաշանի մաս- նաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբ - թի, Սեպտեմբեր 19-ին, ժամը 20·30, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

- Dîner dansant -

avec

LIZ SARIAN

LE 24 SEPTEMBRE à 20 H
SALLE DES FETES D'ISSY LES MOULINEAUX
avenue Victor Cresson

AU BENEFICE DE LA M. C. A. DE PARIS

Les billets sont en vente :
— à la M. C. A. de Paris 17, rue Bleue, tél. 824 63 89
— à la M. C. A. d'Alfortville, tél. 376 - 55 - 89
— auprès des sections de la Croix Bleue
— CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais, Issy les Moulineaux
— Chez Daniel 34, rue Victor Cresson, Issy les Moulineaux
— OVER PULL tél. 656 02 21

PRIX DU BILLET 250 F

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն -
Մշակոյթի Օր
Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկե - ղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

Շ Ա Հ Ա Ն
Շ Ա Հ Ն Ո Ի Ր

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Prochain VOYAGE EN ARMENIE du 1er au 15 octobre
il reste encore quelques places, dépêchez vous de vous inscrire

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
MARDI 20 SEPT. 1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.527

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59ᵉ ANNÉE — No 15.527

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՕՏԱՐ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

ՃԵՄԱՅԷԼ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴԻՆ ՏԷՐՆ Է...

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

—o—

Ամերիկացիք կը կրակեն, Սուրիացիք նոյնպէս. Միութեան կը դիմեն եւ օրէ օր Լիբանան քիչ մը աւելի կը կքի, ու կը շարունակէ իր անվերջանալի հոգեվարքը։ Նախագահը՝ Ամին Ճեմայէլ կը խոստովանի որ այլեւս միայն երկրին 10%-ը կը հակակշռէ (Ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. կայան) եւ աւելին՝ «Սուրիացիք եւ Իսրայէլացիք յաջողեցան հակակշռել ոչ միայն հողը, այլեւ՝ ժողովուրդը։ Սուրիական եւ իսրայէլեան այս զանգուածային ներկայութիւնը յաջողեցաւ ազդել նոյնիսկ մարդոց, ժողովուրդին վրայ, բզքտուած, արիւնաքամ երկրի մը մէջ»։ Ինչ կը վերաբերի բանակին, որ կը ջանայ գլուխ բռնել, Լիբանանի նախագահը յայտարարեց թէ այդ բանակին տոկալը լաւագոյն օրինակն է քաջութեան, ա ր դ ի ւ ն ա ւ ո ր ո ւ թ ե ա ն, զոհաբերութեան, մանաւանդ՝ ազգային հարազատութեան։ Նախագահը կը շեշտէ այս առընչութեամբ. - «Բանակ մըն է, որ իր մեծամասնութեան մէջ մահմետական եւ քաջարար կռուած է։ Խորհրդանիշն է ազգ. համերաշխութեան, ազգ. միասնականութեան և լաւագոյն պատասխանն է բոլոր անոնց ,որոնք կ'ըսեն թէ քաղաքացիական պատերազմ մըն է, բոլոր անոնց որոնք կ'ըսեն թէ յարանուանական պատերազմ մըն է»։ Ճեմայէլ չուրանար որ ներքին հարցեր կան, բայց, կ'ըսէ, «դժբախտաբար շատ յոյս ունեցանք, շատ շուտ։ Թերագնահատած էինք չարաբաստիկ հետեւանքները սուրիական ներկայութեան, իսրայէլեան ներկայութեան, եւ Խոմէյնիի քաղաքագործներուն՝ Պաալպէք եւ լիբիական խմբակներուն»։

Բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ Ճումպլաթ, որու համար կռիւներու դադրեցման նախապայմանն է լիբանանեան բանակին քաշուիլը, քանի իրեն համար յարանուանական բանակ մըն է, որ չի տարբերիր քրիստոնեայ քաղաքագործէ - րէն։

Նախագահին սխալներէն մէկը կը նկատուի այսօր, այն իրողութիւնը, որ նախընտրած է, Միացեալ - Նահանգներու օգնութեամբ, նախ զրահել զրաւման բանակներու մեկնումով, նախքան հաշտութեան փորձ մը ընելը լիբանանեան հատուածներու միջեւ։ Այսօր, աւելի քան երբեք ուշ կը թուի բան մը կարենալ փրկելու համար, եւ ինչ որ ալ ըլլայ ապագան, յստակ կը թուի որ Լիբանան այլեւս նախկին Լիբանանը չի կրնար ըլլալ։ Կը խօսուի նաեւ միջազգայնացման մասին, ակնարկելով մասնաւորաբար ամերիկեան ամրակուծութեանց, մինչ Դամասկոս կ'ազդարարէ, ձայնը կը բարձրացնէ եւ Մոսկուա ալ կ'ամբաստանէ Միացեալ - Նահանգները որ Լիբանանը կը վերածեն «յարձակման խարիսխի մը Խորհ. Միութեան դէմ»։ Քատաֆի ալ անմիջապէս յայտարարած է թէ Լիբանան ունեցած իր բոլոր մարդիկը (300) Վալիտ Ճումպլաթի տրամադրութեան տակ կը դնէ։ Կացութիւնը բոլորովին բարդացնելու համար եւ «որպէսզի տաղնապը ամբողջական ըլլայ» կը գրէ «Լիպերասիոն», մէկ դերակատար կը պակսէր՝ Եասէր Արաֆաթ, ան ալ Ուրբաթ օր Տրիպոլիս հասած է։

Տեղւոյն վրայ, լեռներուն մէջ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ, եւ բնակչութիւնները տեղահան, կը փախին։ Արտագաղթողներն ալ բազմացած են եւ երկար պոչեր կան դէպի Կիպրոս, մեկնումի կարելիութիւն մը ձեռք ձգելու համար, ապա նոր սպասումներ անկէ այլուր երթալու համար։ Կը թուի թէ այլեւս Լիբանանի բաժանումը անխուսափելի է, մինչ Ամերիկացի եւ Ֆրանսացի երթալով կը մխրճուին Լիբանանի մէջ, առանց որեւէ բարելաւում բերելու։

«Քոթիտիէն»ի մէջ, (Սեպտեմբեր 19), չափաւոր քրիստոնեաներու պարագլուխը, Ռեմոն Էտտէ, որ եօթը տարի է Ֆրանսա ապաստանած է, կ'ըսէ թէ իր երկիրը կը մեռնի օտար միջամտութիւններէն։ Անկայունացման կամքը այսօրուան փորձ չէ եւ Էտտէ կ'աւելցնէ թէ այսօրուան դէպքերը հասկնալու համար, պէտք է յիշել, որ 1974-էն իսկ, այսինքն քաղաքացիական պատերազմ կաչուածէն առաջ իսկ, Միացեալ - Նահանգներու եւ Իսրայէլի քաղաքականութիւն կը ձգտէր Լիբանանի մասնատման։ Քիսինկէր, որ այդ ձեւով կ'ուզէր կարգադրել պաղեստինեան հարցը, կ'ուզէր պատառ - պատառ ընել Լիբանանը, Պէյրութ - Դամասկոս ճամբուն հարաւը ստեղծելով մահմետական Լիբանան մը, մահմետականներուն, տիւրզիներուն եւ Պաղեստինցիներուն համար, գօտիով մը՝ Իսրայէլացիներու հակակշռին տակ սահմանին եւ Լիթանի գետին միջեւ, յետոյ այդ ճամբուն հիւսիսը եւ մինչեւ Մայրիները, քրիստոնեայ Լիբանան մը, հուսկ Սուրիոյ տալով Պեքաայի եւ հիւսիսի մաս մը՝ Կոլանը Իսրայէլի ձգելու փոխարէն եւ այսօր՝ այն պայմանով որ վերջ տայ իր հողամասին վրայ 5000 խորհրդային փորձագէտներու ներկայութեան։

× Հայ գաղտնի բանակը տէր եղած է հակաֆրանսական երկու արարքներու, գործուած Շաբաթ իրիկուն, մէկը՝ Ֆրանսական զօրամասին, միւսը Ֆրանքօ-լիբանանեան դրամատան մը դէմ, զոհ չկայ։ Հեռաձայնելով Պէյրութի Ա.Ֆ.Փ.ի գրասենեակէն, Ա.Ս.Ա.Լ.Ա.-ի կողմէ արարքը ստանձնողը բսած է «Ա.Ս.Ա.Լ.Ա.-ն կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը բոլոր պայթումներուն, որոնք Պէյրութի Ֆրանսական շահերուն դէմ են, ինչպէս նաեւ մեծամասնութիւնը Ֆրանսացի զինուորներու դէմ յարձակումներուն»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին Նախարար Ճիջեց Նիւ - Եորք կատարելիք իր ճամբորդութիւնը, մասնակցելու համար Ազգաժողովին, որովհետեւ, կ'առարկէ Գրոմիկօ, Միացեալ - Նահանգները «անկարելի» դարձուցած են իր ճամբորդութիւնը։ Կը գտնէ որ ապահովութիւն չունի խորհրդային այն յատուկ օդանաւը, որով պիտի ճամբորդէ (քանի Այէրոֆլոթը պօյքոթի ենթակայ է Ամերիկա)։

ՊԵԼՃԻՈՅ մէջ ընդհանուր գործադուլը կը շարունակուի եւ ընթացիկ անպատեհութիւններէն դուրս, չակնկալուած հետեւանք մը ունեցած է այս շարժումը։ Արդարեւ Թուրնէի բանտէն 38 արգելափակեալներ խոյս տուած են...։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ բեկանիչ ատեանը որոշեց Վերսայլի դատարաններուն յանձնել բըժշկական ներումներու թղթածրարը։ Ծանօթ է, որ հարցը կը վերաբերի Ռոպէր Քէչիշեանի ազատ արձակման, առողջական պատճառներով։ Ենթական այսօր Քառայիպ է եւ կ'ըսեն առողջ, մինչ վկայականներ տուող բժիշկներն ու իր փաստաբանը մեղադրանքի տակ են։ Մէկը փախստական։ Որոշումը տրուած է, որպէսզի դատը լսուած մթնոլորտէ մը հեռու ըլլայ։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ զանգուածային ցոյցեր տեղի ունեցած են Ֆրանսայի դէմ, «մա՛հ Ֆրանսայի» կը պոռար ժողովուրդը։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով սեւամորթ մը «միս Ամերիկա» ընտրուեցաւ։ Երեսուն տարի առաջ, նման մրցումի մը մասնակցելու իսկ իրաւունք չունէր։

ՖԻԿԱՌՕ-ին է, որ աշխատանքի դաշնակցութեան (Սէ - Ժէ - Թէ) ընդհ. քարտուղարը՝ Քրազուքի հարցազրոյց մը տուած է, ինչ որ սովորական երեւոյթ մը չէ։ Քաղաքական դետնի վրայ, միացեալ ձախը կայ այլապէս՝ աջը ,կ'ըսէ Քրազուքի, որ կ'ուզէ նաեւ որ գործատիրութիւնը փոխադարձ պայմանագրութեամբ իրատես քաղաքականութիւն մը վարէ։

ԵՈՄ ԿԻՓՓՈՒՐԻ (մեծ Ներում) առթիւ, որ Հրեաներու մեծ տօնն է, Ժոզէֆ Ֆրանչեսկի ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է Ֆրանսայի սինակոկներուն շուրջ, Ուրբաթ եւ Շաբաթ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Նախագահը՝ Գարամանլիս Փարիզ հասած է եւ ընդունուեցաւ Նախագահ Միթերանի կողմէ։ Հաւանական կը նկատուի որ Յունաստան 40 միրաժ օդանաւի ապսպրանք տայ։ Միթերանի հետ տեսնուելէ ետք, Գարամանլիս Սորպոն կ'երթար ստանալու համար մեծ - Շանսելրիի մետալը։

ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻԶՊՈՆԻ

ՀԻՆԳ ԱՆՁՆԱԶՈՀ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Շաբաթ իրիկունէ մինչեւ Կիրակի ցերեկ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ փողոցը՝ Ժան Կուժոն, անսովոր ժամեր ապրեցաւ։ Մինչ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին ժամը 19-էն սկսեալ հարիւրէ աւելի երիտասարդներ կը հասնէին, հսկում կատարելու համար ի յիշատակ այն հինգ հայ երիտասարդներուն, որոնք իրենց կեանքին արեւը զոհեցին իրենց ժողովուրդին արդար դատին ձայնը լսելի դարձնելու համար փորթուկալեան մայրաքաղաքէն, Կիրակի առաւօտ խուռներամ բազմութիւն մըն է, որ լեցուցած էր եկեղեցին եւ փողոցը, հետեւելու համար հոգեհանգստեան արարողութեան։ Երիտասարդներու ճնշումին տակ է ,որ վերջին պահուն ,Եկեղեցին պարտաւորուած եղած էր բանալու դռները, Շաբաթ իրիկուն, որպէսզի կարելի ըլլայ հսկումը ներսը կատարել, ինչ որ նախատեսուած չէր։

Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ առջեւ, կարմիր հակայ պաստառի մը վրայ, տեղ գրուած էին հինգ երիտասարդներուն նկարները եւ հինգ մոմեր՝ զետեղուած։ Երեք ծաղկեպսակներ նաեւ, մին Հ. Յ. Դ. Փարիզի Կոմիտէէն, միւսը՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին և երրորդը՝ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսէէն, այս վերջին կազմակերպութեան սկաուտներն ալ պահակ կեցած էին։ Կիրակի առտու, պատարագի աւարտին, օրուան քարոզը արտասանեց Կաթ. պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ խոր տպաւորութիւն թողլով ներկաներուն վրայ, անձնազոհ երիտասարդներու ոգեկոչման ընդմէջէն, անդրադարձաւ տարաբախտ ժողովուրդի մը դատին։ Սերովբէ Արք. շեշտեց թէ անոնք զոհուեցան սրբազան նպատակի մը համար, հայ ժողովուրդին իտէալին։ Պատմական Հայաստանի մեր ժողովուրդը նահատակուեցաւ եւ այդ նահատակուած ժողովուրդին ժառանգորդները տէր կ'ուզեն կանգնիլ մեր արդար իրաւունքներուն։ Աշխարհը խաղաղութեան կը տենչայ, բայց խաղաղութենէն վեր եւ անկէ առաջ կայ՝ արդարութիւնը։ Հայրենիքը կորսնցնելէ ետք, ժողովուրդ մը չի կրնար խաղաղ կերպով ապրիլ։ Այսօր աշխարհ խռովայոյզ վիճակի մէջ է, մեր ճիգը եւ մեր իրաւունքները իրականացնելու համար, մեր բարեկամ ժողովուրդներու զայրոյթը պէտք չէ մեզի դէմ լարել։

Խօսքին վերջաւորութեան, Սերովբէ Արք. ակնարկելով նախորդ օրուան միջադէպին, (առիթ եղել որ եկեղեցին բաց մնայ), շեշտեց թէ եկեղեցին աղօթքի տուն է եւ ոչ թէ վայր մը ուրիշ նպատակներու գործածելու համար, ան չի կրնար օգտագործուիլ քաղաքական նպատակներու համար, եկեղեցին կը մնայ իր հոգեւոր բարձրութեան վրայ։ Մաղթենք եւ յուսանք, կրկնեց Սերովբէ Արք., որ այդպիսի դէպքեր չպատահին, մեր դաղութին շահերուն համար իսկ։

×

Նոյն օրը, հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Եղիա Քէչիշեանի յիշատակին, տարաբախտ հայ երիտասարդ մը, որ դնդակահարուեցաւ Թեհրան, երկու տարի առաջ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 18-ի խաղերու (30-րդ հըրջան) արդիւնքներն են. -

Դինամօ (Կ) - Պախտակոր	2 - 0
Մետալիստ - Զէնիթ	1 - 1
ԲԿՄԱ - Դինամօ (Մ)	0 - 0
Ժալգիրիս - Նիստրու	5 - 0
Դինամօ (ՄՆ.) - Չերնոմորեց	3 - 0
Դնեպր - Շախտեոր	3 - 1
Արարատ - Դինամօ (Թ)	1 - 1
Տորպեդօ - Նեֆթչի	0 - 0

Այս խաղերէն ետք, դասաւորման գլուխն է Դնեպր 43 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Սպարտակ՝ 38 կէտ, Դինամօ (Մն) եւ Զէնիթ 35, Դինամօ (Կիեւ) 33 եւայլն, եւայլն։

×

Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ի ֆութպոլի ֆրանսահայ խումբերու մրցումներու արդիւնքներն են.-

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ 4-ի դէմ 6 կէտով յաղթեց Լէօ Լակրանժի ակումբին։ Կիսախաղին արդիւնքը 4 - 2 էր։

Կաներ 1 - 1 հաւասար մնաց Ի-Ժի-Ա Ալֆորվիլի հետ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծին ալ (Մարսէյլի) 1 - 1 Քաննի հետ։

ԱԴՐԻԱՆԱՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ա.

Ադրիանապոլիս կամ նոր ժամանակներուն Էտիրնէ արեւելեան Թրակիոյ գլխաւոր քաղաքն է, ուր մինչեւ 1922 ապրած է զգալի հայ ազգաբնակչութիւն մը:

Այս քաղաքը ժամանակին եղած է Թրակիացի ցեղի մը Պեսրու մայրաքաղաքը Ուսկի - Տամ անունով: Հռովմէական կայսր Ադրիանոս զայն վերաշինելով տուած է իր անունը անոր:

Իր դիրքին բերումով Ադրիանապոլիսը բազմաթիւ կարեւոր քաղաքական դէպքերու ասպարէզ եղած է: Այս քաղաքի շուրջ տեղի ունեցած են մեծ ճակատամարտեր եւ մի քանի Պետութիւններ զանազան ժամանակներու տէր դարձած են անոր, հասնելով մինչեւ մեր օրերը, երբ ան կրկին Թրքական Հանրապետութեան մաս կը կազմէ, գտնուելով այս երկրի հիւսիս - արեւմտեան սահմաններու մօտ:

Ադրիանապոլսոյ մէջ Հայկական գաղութի մը ներկայութիւնը կրնանք բաժնել երկու գլխաւոր շրջաններու. (ա) բիւզանդական եւ բ) օսմանեան:

Տեղին է յիշել նաեւ զանազան ժամանակներու մէջ տիրապետութիւնը Աւարներու, Խաչակիրներու, Պուլկարներու, Ռուսերու եւ Յոյներու:

Առաջին անգամ Հայոց ներկայութեան մասին խօսք կ'ըլլայ բիւզանդական շրջանին:

Աւարայրի պատերազմէն յետոյ, երբ դրութիւնը պատմական Հայաստանի մէջ անտանելի կը դառնայ, երկու Հայ իշխաններ՝ Արտաւան ու Գադրիկ իրենց ընտանիքներով եւ հետեւորդներով 460 թուականներուն կը փախչին եւ ապաստան կը գտնեն Բիւզանդիոն: Լեւոն Ա. կայսրը անոնց թոյլ կուտայ բնակութիւն հաստատել Մակեդոնիոյ Նիկիա (այժմ Նիշ, Հարաւ - Սլաւիա) քաղաքը: Յետագային Հայ Արշակունիներու այս սերունդը կը փոխադրուի Փիլիպոպոլիս (այժմ Փլովտիւ), իսկ անկէ յետոյ Ադրիանապոլիս (1): Մակեդոնիոյ մէջ եւ յետոյ Թրակիա հաստատուած այս Արշակունիներէն կը սերի նաեւ Վասիլ Ա. ապագայ կայսրը, որը ծնած է Ադրիանապոլսոյ մէջ եւ որը հանդիսացած է Մակեդոնական (Հայկական) կայսերական տոհմի հիմնադիրը (2):

Յաջորդող դարերուն զանազան ժամանակներուն կրկին Հայեր բռնի կամ կամով գաղթած եւ հաստատուած են հոս: Մասնաւորաբար յիշատակութեան արժանի են հայկական զինուորական խմբաւորումները, որոնք ստեղծած են գաղթօճախներ եւ Բիւզանդացիները ջանք չեն խնայած, հայ գաղթականութիւններ հոս բերելով ռազմական մեծ կեդրոններ ստեղծելու ուղղութեամբ: Պուլկար պատմագէտ Փրոֆ. Գ. Իրեջեկ, կը յիշէ թէ Ձ. դարուն Ադրիանապոլսոյ մօտակայ փիլիպոպոլիսի բիւզանդական զօրամասերու զգալի մասը Հայերէ բաղկացած էր (3): Անկասկած Ադրիանապոլսոյ հայ գաղթականութեանց մաս կազմած են նաեւ պատմական Հայաստանի մէջ տեղ գտած աղանդաւորական շարժումներու հետեւորդներ, պաւղիկեան, թոնդրակեցի եւ մանիքէական գաղթականներ: Թէ որքան բազմաթիւ Հայեր ապրած են Ադրիանապոլսոյ մէջ, կը խօսի այն փաստը, թէ Ֆրանսացի գիտնական Միլլէի համաձայն, 1261-ին երբ Խաչակիրները Բիւզանդիոնէն ետ կը վերադառնային Հենրիկոս Թագաւորի առաջնորդութեամբ, այստեղէն անոնց միացած են 20 հազար Հայեր, որոնք կ'ուզէին արեւմուտք երթալ:

Յաջորդ դարերուն Ադրիանապոլսոյ Հայերու ճակատագիրը այլ եղած է, որովհետեւ ԺԲ. դարէն սկսեալ տեղի կ'ունենայ հայ ազգաբնակչութեան ասիմիլացիան: Հոն հաստատուած Հայերը զանգուածաբար յունադաւանութիւնը կ'ընդունին, կը փոխեն իրենց լեզուն:

Թողնելով պատմագէտներու հետեւիլ դարերու մշուշին մէջէն հին Ադրիանապոլսոյ հայ ազգաբնակչութեան մասին աւելի մանրամասնութիւններ երեւան բերել, հոս կ'ուզենք քանի մը խօսքեր ընել այն շրջանի համար, երբ քաղաքը գրաւուեցաւ Օսմանցիներէ, 1363-ին, անկէ յետոյ:

Ադրիանապոլսոյ հայ ծերերը պատմած են, թէ գաղութի օսմանեան շրջանի առաջին հայ բնակիչները կ'ըլլան քաղաքի հռչակաւոր Սուլթան Սելիմ մզկիթի շինութեան համար հոս բերուած 250 հայ վարպետներ իրենց ընտանիքներով, 1560-ին: Նոյնպէս ըստ աւանդութեան այս մզկիթի կառուցանողը եղած է նշանաւոր վարպետ ճարտարապետ Սինանը, Գոճա գալֆա: Ծագումով հայ ու կեսարացի այս վարպետը Անատոլուէն բերուած հայ վարպետներ գործածած ըլլալը իր գործին մէջ շատ ճշմարտանման է: Բայց Հայերը հոս եկած ու նոր գաղութ կազմած են աւելի ետքը, ԺԷ. դարուն առաջին տասնամեակին, 1605 - 1610-ին, ու այս եղած է այլապէս տխուր դէպքերու բերումով, որը մեր պատմութեան մէջ ծանօթ է Ջալալիներու ապստամբութիւններ անունին տակ, որի մասին կը խօսի Գրիգոր Դարանաղցին (4): Հայերը անկարող հանդուրժել ապստամբութեան շուրջ բռնութիւնները եւ տեսնելով սահմանակից շրջաններու ամայացումը, ճարահատ 1605-ին գաղթի ճամբան կը բռնեն, ապահովութիւն փնտռելով Թրակիոյ օսմանեան նահանգին մէջ եւ անոնցմէ մաս մը, մօտ 200 ընտանիքներ, կուգան եւ կը հաստատուին Ադրիանապոլիս: Այս Հայերը քիչ ատենուան մէջ բարեկեցիկ դիրք մը կը գրաւեն եւ նոյնիսկ աղօթատեղի մը կը շինեն: Նոյն թուականներուն քաղաքէն կ'անցնի ճանապարհորդ Սիմէոն դպիր Լեհացին, որը իր ուղեգրութեան մէջ կը յիշատակէ. «եւ Կայր քաղքին մէջն քարէ եկեղեցի մի Հայոց, վեց երէց, երկու աբեղայ, մին եպիսկոպոս եւ երկու, երեք հարիւր տուն Հայի. բայց տեղացիք յոյժ սակաւք» (5):

Շուրջ 25 տարիներ յետոյ կրկին հրովարտակ մը 20 օրուան պայմանաժամով կը պարտադրէ բոլոր նորեկները իրենց ծննդավայրը վերադառնալ: Հրամանէն չեն կրնար ճողոպրիլ Ադրիանապոլսոյ նոր հայ բնակիչները եւ քաղաքի մէջ կը մնան միայն 4 տնուոր բնիկներ ու եկեղեցիի երկու քահանաները: Այդ դէպքի մասին կրկին կը նկարագրէ Դարանաղցին:

Մինչեւ 1673, քաղաքի հայ գաղութը կեանքի նշաններ չի տար, կամ մենք չենք հանդիպած փաստի մը: Հաւանական է օրուան վեհապետ Սուլթան Մուրատի մահէն յետոյ, երբ կը յաջորդէ Իպրահիմը, արտաքսուած Հայերէ ոմանք խմբովին կամ մաս առ մաս կը վերադառնան իրենց տեղերը, այնպէս որ երբ Մատթէոս Ղրիմեցին կ'անցնի քաղաքէն 1673-ին, հոն կը տեսնէ բաւական թիւով Հայեր եւ եկեղեցի մը քահանաներով:

Այս առաջնորդի օրով, այսինքն 1673 թուականներուն, Սուլթան Մեհմետ Դ. կը գրաւէ Կամենեց - Փոտոլսք շրջանը (այժմ Ուկրանական խորհրդային Հանրապետութիւն) ու տեղւոյն Հայերը հարկադրուած թողելով իրենց ծննդավայրը, հալածանքներու պատճառաւ, Ադրիանապոլիսը կ'ընտրեն իրենց նոր բնակավայր, «իսկ ոմանք երեւելիք ի Հայոց խորհրդեամբ ի միջի իւրեանց չոքան ընդ բանակին յԱնդրիանապոլիս», մինչ մնացեալ ժողովուրդը Սուլթանի հրամանով կը հեռացուի ու Սեւ Ծովի վրայ թափառելէ յետոյ կուգայ կը հաստատուի Փիլիպոպոլիս, ուր 1675-ին կը հիմնեն հայ նոր գաղութը: Այս պատմութիւնը գրի առնուած է Ադրիանապոլսոյ առաջնորդ Մեսրոպ Եպիսկոպոսի կողմէ ու ձեռագիրը կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանին մէջ ու կը կրէ «Վիպասանութիւն առաման Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Փ. Պոլսոյ» վերնագիրը: Այստեղ Փլովտիւի եկեղեցւոյ գանձարանին մէջ կը մնայ ձեռագրի պատճէնը:

Վ. Օ. ՁԵՐՁԻԵԱՆ

(Շար. 1)

---

(1) Տես Ա. Գ. Աբրահամեան. համառօտ ուրուագիծ հայ գաղթավայրերի պատմութեան. Ա. Երեւան, 1964, էջ 36:

(2) Բիւզանդական աղբիւրներ Բ. Կոստանդին Ծիրանածին. թարգ. բնագրէն, յառաջաբանը եւ ծանօթագրութիւնները Հրաչ Բարթիկեանի, Երեւան, 1970, էջ 32:

(3) «Փարոս» (շաբաթաթերթ) 1929, Փլովտիւ, թիւ 21:

(4) Ժամանակագրութիւն Գրիգոր վարդապետի Կամախեցւոյ կամ Դարանաղեցւոյ, հրատարակեց՝ Մեսրով վրդ. Նշանեան, Երուսաղէմ, 1915:

(5) Սիմէոն դպիրի Լեհացւոյ ուղեգրութիւն, տարեգրութիւն եւ յիշատակարանք, ուսումնասիրեց եւ հրատարակեց՝ Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, Մխիթարեան Ուխտէն, Վիեննա, 1936 էջ 45:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ «ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ»

Օտարամերժութեան գոյութիւնը նոր չէ Ֆրանսայի մէջ, սակայն, ասոր ծաւալումն է որ ներկայիս կը մտահոգէ Պետութիւնը: Լայն ընդունելութեան շրջանէ մը ետք, տնտեսական տագնապը, անգործութիւնը եւ մանաւանդ տարուէ տարի չափէն աւելի բազմացող օտարականներու տեսարանը, բնական պատճառներն են անհանդուրժողութեան զգացումի ծաւալման հանրային կարծիքին մէջ:

Տարօրինակն այն է, որ, դասական օտարատեացէն անդին, աշխատաւորական դասակարգին մէջ է որ հող կը գտնէ այս հոգեբանութիւնը, ինչպէս կը փաստեն 20-րդ Թաղամասի ընտրութիւնները անցեալին, եւ Տրէօի քուէները այս օրերս: Ընկերային հարցերու Նախարարութիւնը կը խոստովանի թէ Փարիզ ծնած երախաներու մէկ երրորդը օտար է, իսկ որոշ թաղերու մէջ առնուազն կէսը. ըստ ուրիշներու, նոյն անընդունելի կացութիւնը կը տիրէ դպրոցներու եւ մանկամսուրներու մէջ: Մանկապարտէզի 55 հազար երախաներու 27, իսկ նախակրթարաններու 29 տոկոսը օտարական են. շատ մը թաղերու մէջ, ասոնց թիւը կը բարձրանայ 72%-ի. զարմանալին այն է որ, քանի մը տարիէ ի վեր, մեծ թիւով անգլիախօսներ ալ կան՝ գաղթած նախկին անգլիական գաղթավայրերէ եւ եւրոպական այլ երկիրներէ: Իրապէս ի տես հազարաւոր ամէն գոյնէ օտարներու, որ, բառին բուն իմաստով, գրաւած են փա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

6

Չորս օր յետոյ միայն միտքս լրիւ լուսաւորուեցաւ եւ նախանցեալ օրերը յիշեցի: Վտանգը անցած էր. միայն չափազանց տկարցած էի ու կը տառապէի ցնցղատապէ: Զիս տարին մեր սենեակը, ուր ամբողջ օրը մինակ քու մասիդ կը մտածէի եւ կարօտդ կրծքիս տակ կը ծովանար ու անունդ շրթներուս վրայ կ'այրէր: Կ'ուզէի պոռալ զայն բարձր ու ծաւալուն ձայնով, բայց չէի ուզեր, որ մարդիկ լսեն զայն:

Քանի՛ անգամ մտածեցի քեզի գրել ու այն ընկերոջս հետ, որ քեզ կը ճանչնար, քեզի ղրկել, բայց չէի համարձակեր: Յետոյ տակաւին շատ տկար էի. մատներս այնքա՛ն նիհարցած էին, որ արեւին լոյսը մէջէն կ'անցնէր. ի՞նչպէս կրնայի գրել այդ դողդոջուն մատներով:

Միակ մխիթարանքս երազն էր՝ խոր, անպարագիծ ու բարի երազը, եւ դուն երազիս մէջ քաղցր էիր ու գորովալի քրոջ նման եւ գեղեցիկ ու ցանկայարոյց պզտիկ սիրուհիի մը պէս: Երազիս մէջ ես քեզի կը խօսէի բոցեղէն ու վայրենի բառերով. քեզի կը պատմէի իմ հազուագիւտ շրթնածաղիկներուս մասին, որ հարաւի չար ու մոլեխանձ խորշակը տարած էր: Դուն մտիկ կ'ընէիր զիս բարութեամբ եւ թող կուտայիր որ առատ ու չագանակագոյն մազերուդ հիւսքը քակեմ եւ զանոնք փռեմ սպիտակ ու կլոր ուսերուդ վրայ: Թող կուտայիր, որ խօսիմ քեզի իմ վայրենի ու փողոցի տղու շրջմոլիկ, անտաշ, բայց յորդառատ սէրէս ու ոտանաւորներ արտասանեմ, յուզումնահար ձայնով:

Դուն երբեք այնքան գեղեցիկ չես կրնար եղած ըլլալ, որքան երազիս մէջ: Ես քու հոգիիդ կուտայի այն բոլոր շնորհքները, որ կինը հասարակ ու սովորական էգէն կը բարձրացնեն ու աստղերուն կը տանին: Քու մարմնիդ կուտայի թեւեր ու բոց: Հրեղէն կը շինէի քեզ: Մերթ կը հանէի քեզ կապոյտ եւ սրափուն ջրերէն արեգակի ճառագայթներուն տակ, մերթ վար կ'իջեցնէի հեռաւոր երկնքէն, որպէսզի հսկես բարձիս քով ու սիրոյ մելամաղձոտ երգեր երգես:

Յետոյ, երբ աւելի առողջացայ, ինծի գրքեր բերին: Կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով խորապէս ու լիովին կրցայ հաղորդուիլ մեծ բանաստեղծներու հոգիին: Սովորական բառերուն ու խօսքերուն ետեւէն ես զգացի յուզումներուն ու հրդեհին չափը եւ երազել ու տառապիլ սորվեցայ:

Այդ օրերուն էր, որ երգեր հիւսելու արուեստին հոգւոյս դռները բացուեցան: Իմ առաջին երգե՛րս: Դուն չես գիտեր անոնցմէ ո՛չ մէկը. ես պահած եմ զանոնք մութին մէջ, թրքուհիներու պէս՝ վախնալով, որ լոյսին տակ կը հալին:

Հիմա տարիներու մութէն ու մոռացումէն ահաւասիկ հանեմ մէկը ու նայէ՛, թէ ինչպէ՛ս խեղճ ու ինչպէս միամիտ է անիկա: Տասնըհինգ տարեկան տղու մը երգը, որ հիմա չկայ: Ես զայն գրած եմ անկողնիս մէջ՝ մութ ու խոնաւ սենեակին անկիւնը, գրքի մը կողքին վրայ: Ան հրաւէր մըն է քեզի ուղղուած՝ հայրենական եկեղեցիի մը զանգակի ձայնին չափ մաքուր: Եւ տես, թէ ինչքա՛ն փոքր է հարստութիւնը, որով գոհ կ'ըլլայի այն օրերուն:

Օրն է բարի,
Օրն է մաքուր,
Եկո՛ւր, եկո՛ւր,
Դաշտը երթանք,
Սիրելի՛ քոյր:

Լուռ կը նստինք
Ծառի շուքին,
Ջուրի եզքին
Մտիկ կ'ընենք
Դողդողագին, -

Մինչեւ դառնան
Սայլերը տուն,
Հօտն ուստուստուն
Դառնայ դանդաղ
Փարախներուն:

Մինչեւ իջնէ
Հովը սարէն,
Մութը վերէն
Վարագուրէ
Դաշտը ներքէն:

(Շար. 14)

բիլեան չափ մը թաղեր ու արուարձաններ, ինչպէս նաեւ ճարտարարուեստական քաղաքներ եւ աւաններ, տեղացին սկսաւ ընդվզել: Պէտք է ընդունիլ թէ ֆրանսացին բնաւորութեամբ օտարատեաց չէ, եւ բազմաթիւ ուրիշ ժողովուրդներու աւելի հանդուրժող է, սակայն իր ընդունողութեան տարողութիւնը կորսնցուց, հետզհետէ բազմապատկըւող օտարականներու եւ հետեւաբար անոնց պատճառած կամ վերագրուած անհաճոյ դէպքերուն հետեւանքով: Մնաց որ գրգռութիւններ եւ չափազանցուած յայտարարութիւններ չեն պակսիր, պըղտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացողներու կողմէ: Ուստի Պետութիւնը, որ մինչ այդ՝ սպասողական դիրքի մէջ կը մնար, կը հարկադրուի նկատի առնել հանրային կարծիքին հետզհետէ աւելի զգալի ճնշումը, ինչպէս նաեւ օտարամերժ համակիրներու զանգուածային կորուստը, ընտրութիւններու պարագային: Այսուհանդերձ կը խուսափի վճռական եւ բիրտ միջոցներու դիմելէ ընկերային եւ մարդասիրական հասկնալի պատճառներով: Բայց ի վերջոյ, ջայլամի քաղաքականութեան հետեւանքները զգալի կը դառնան ամենակարճատես վարիչներուն իսկ, երբ հակառակ զսպողական որոշ միջոցներու, տարուէ-տարի բացայայտօրէն օտարականներու թիւի յաւելումը կը նկատեն: Հետեւաբար վճռական, բայց դժբախտաբար անմարդկային միջոցներու ժամանակը եկած կը նկատուի այժմ, թէ Պետութեան, թէ՛ Փարիզի քաղաքապետութեան շրջանակներէն ներս, եւ օտարականներու հալածանքը ծայր կուտայ, Նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստի որոշումով: Պարզ է որ, ներկայ կառավարութիւնը, որ մեծ պատասխանատուն է ստեղծուած կացութեան, կը ջանայ կարելի եղածին չափ զգուշութեամբ եւ անաղմուկ գործել՝ օտարատեացի ատելի համբաւը չստանալու համար, բան մը՝ որ անկեղծօրէն կը վիրաւորէ շատ մը ընկերվարական նախարարներ, ինչպէս նաեւ ոստիկանական վերին մարմինները, որ չեն ուզեր աղտոտ գործի մը պատասխանատուն ըլլալ, բայց կ՚ընդունին թէ արմատական միջոցներու գործածութիւնը անխուսափելի կը դառնայ, նկատի ունենալով օտարներու չարունակական ներխուժումը:

Տարիներէ ի վեր, սովորական հաղորդակցութեան միջոցներէն զատ, լեռնային գաղտնի ճամբաներէ, հարիւրաւոր թշուառներ, մաքսանենգերու խոստումներուն հաւատալով, իրենց ունեցածն ու չունեցածը կը ծախեն, ֆրանսական «դրախտը» մտնելու գինը վճարելու համար, եւ յաճախ կը լքուին սահմանագլուխին վրայ անօթի եւ մերկ: Պարզ է որ, Ֆրանսայի նման երկրի մը համար անկարելի բան մըն է, սահմաններու խիստ քննութիւնը, որ կրնայ անդամալուծել երկրին հաղորդակցութեան միջոցները, որ ինչպէս գիտենք լայնօրէն ազատ են: Արդ ներկայիս, Պետութեան համար, իբրեւ գործնական միջոց կը մնայ, ոստիկանական խիստ եւ յաճախակի քննութիւններու դիմել, անկանոն վիճակի մէջ եղող օտարները որսալու համար, որոնց արտաքսումը, անմիջական պիտի ըլլայ դատական որոշումով: Միւս կողմէ կը ջանայ այս անհաճոյ պարտականութեան առթած դժգոհութիւնը մեղմացնել, խոստանալով բարելաւել կանոնաւոր կերպով գաղթած օտարականներու կեանքի պայմաններն ու կացութիւնը, բան մը՝ որ կը մնայ խոստում, որովհետեւ, շատ մը այլ միջոցներ կը նախատեսուին, որոնք ո՛չ միայն չեն բարելաւեր այս խեղճերուն կացութիւնը այլեւ սպառնալիք մըն են, նոյնիսկ մինչեւ 10 տարիէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած օտարներուն համար: Այս միջոցներու կարգին, ոչ-կեղծելի անձնագրի մը հաստատումը, որ պիտի ծառայէ հաշուեկշռի ենթարկել բոլոր օտարականներու կացութիւնը որ ինչպէս գիտենք, կանոնաւոր ըլլալով հանդերձ, շատ հեռու է կատարեալ ըլլալէ: Այսօր, կազմակերպութիւններ եւ անձնաւորութիւններ չեն պակսիր, մէջն ըլլալով վարչակարգին կողմնակիցներ, որոնք պարզապէս այս մարդոց զանգուածային արտաքսումը կ՚առաջարկեն:

Գիտակից մաքրագործումի անհրաժեշտութեան, իշխանութիւնը շատ զգուշութեամբ կը յառաջանայ այս պղտոր ջուրերուն մէջ, որովհետեւ օտարատեացի մակդիրը արատ մըն է, որ պատիւ չի բերեր վարչակարգի մը, որ կը յաւակնի ընկերվարական ըլլալ եւ նոյն ատեն ոտնակոխ ընել մարդկային հիմնական իրաւունքներէն մին, այն է՝ ապրիլ իր նախընտրած երկրին մէջ: Հետեւաբար, օտարականներու ներխուժումը կասեցնելու եւ փտարումի անախորժ հարկադրանքէն ազատելու նպատակով, Պետութիւնը, ինչպէս նաեւ Փարիզի Թաղապետութիւնը կ՚որոշեն, բիրտ միջոցներէն աւելի, նախընտրութիւնը տալ կեղծաւոր եւ անաղմուկ, բայց այլապէս ազդու միջոցներու, որոնց կարգին Ընկերային Օգնութեան եւ Ազգային Իբերօգնութեան հատուցումներու ջնջումը, բոլոր այն օտարներուն, որոնք այս կամ այն ձեւով անկանոն կամ կէս անկանոն վիճակի մէջ կը գտնուին: Միայն Փարիզի մէջ 30 հազար կը հաշուեն ատոնց թիւը, որոնք, այս կամ այն սնտուկէն ամսական թոշակ մը կը ստանան որպէս կարօտեալ: Պէտք է ընդունիլ թէ մինչեւ հիմա Փարիզի Ընկերային, ինչպէս նաեւ Բժշկական Օգնութեան դրութիւնը լայնօրէն կը նպաստաւորէր ընդհանրապէս բոլոր կարօտեալները, առանց խտրութեան եւ չափազանցուած թղթածրարներու:

Կասկածէ դուրս է, որ այս անկանոնները, անտանելի պայմաններու մէջ, օրըօրին ապրող դասակարգին կը պատկանին եւ, հետեւաբար, ամէն տեսակ մեծածախս հիւանդութիւններու ենթակայ՝ շատ սուղի կը նստին առողջապահական հաստատութիւններուն, հետեւաբար՝ Թաղապետական սնտուկին: Արդ, առաջին առթիւ, Փարիզի Թաղապետութիւնն է որ կտրուկ միջոցներ կը նախատեսէ, ղադրեցնելու համար իբերօգնութեան յատկացումները, անկանոն վիճակի մէջ գտնուող ծերերուն, աղքատ բնակիչներուն եւ անկարներուն: Այս ուղղութեամբ, շրջաբերականներ կը ղրկուին այս օրերս, բոլոր պատկան վարչութիւններուն: Տիրաք այս որոշումները կու տայ, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ թէ հանրային կարծիքը մեծամասնութեամբ համամիտ է ատոր: Շատ լաւ գիտէ հասարակ Ֆրանսացիին մտայնութիւնը - «օտարականները մեր հացը կ՚ուտեն եւ շատ սուղի կը նստին մեզի»: Այս ձեւով Շիրաք երկու թռչուն կը զարնէ, օրէնքին սահմաններուն մէջ մնալով խնայողութիւն կ՚ընէ, առանց օտարատեաց դասուելու, խնդիր չէ թէ հարիւրաւոր խեղճեր անօթի եւ անկրակ մնան: Ինչպէս կ՚երեւի, դառն ու տխուր օրեր կը սպասեն, արդէ՛ն իսկ թշուառ ու արմատախիլ այս խեղճերուն, որոնք տուն ու տեղ լքած, եկած են Ֆրանսա, մարդու պէս ապրելու երազներով:

Գ. Տ.

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանէն Սփիւռք զանազան քաղաքներ յատուկ հանդիսութիւններով կը նշուի հայ ազգի մեծ երգահան՝ Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 80-ամեակը:

Արամ Խաչատուրեան միջազգային երաժշտութեան երկնակամարին փայլուն աստղերէն է: Իր երաժշտութեան գըլխաւոր գիծը, յատկանիշը, եւ որուն մէջ է արդէն իր ինքնատիպութիւնը, ազգայինի եւ համամարդկայինի շաղկապումն է: Արամ Խաչատուրեան հայ դեղջուկին երգը դարձուց ժամանակակից մարդու լեզու, դասական ու գիտական երաժշտութեան մակարդակին: Ան խորապէս զգաց իր ժողովուրդի երգի ոգին եւ իր երաժշտութիւնը այդ ուղղութեամբ իմաստաւորեց:

Մարսէյլի մէջ, Արամ Խաչատուրեանի անունը եւ մանաւանդ գործը կոչուած են առաւել ճանչցուելու, գնահատուելու, յաւերժանալու քանի անցեալ տարի հիմը դրուեցաւ Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան մը շնորհիւ կարգ մը ազգանուէր Հայերու նախաձեռնութեան: Ուստի, այս նորակազմ հիմնարկութիւնը պիտի նշէ այս տարեդարձը, Սեպտեմբեր 30-ին, կազմակերպելով համերգ մը Ապպէյի Սէն Վիքթորի մէջ, նախագահութեամբ՝ Խոմոնտ Շարլ Ռու Տըֆէօի: Համերգին կը մասնակցին Մարսէյլի Օփերայի Ֆիլարմոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժանոս Ֆէօրսթի եւ մասնակցութեամբ մենակատարներ՝ Ժան Տէր-Մերկերեանի (ջութակ) եւ Ժընէվիէվ Թէօլիէռի (թաւ-ջութակ): Յայտագիրը կը բաղկանայ Խաչատուրեանի ջութակի եւ թաւ-ջութակի քոնչերթոներէն եւ Զայկովսքիի սերենատէն:

Եթէ հիմնարկութեան ստեղծումը ինքնին մեծարանք մըն է Արամ Խաչատուրեանի երաժշտական տաղանդին, սակայն իրապէս ունի այլ գնահատելի նպատակներ, որոնք կ՚արդարացնեն իր գոյութիւնը եւ գործունէութիւնները:

Առաջին յօդուածով մը (տես «Յառաջ» 1982, Մայիս 29 - 30-ի թիւ) տուինք հիմնարկութեան կանոնագրի եւ ծրագիրներու գլխաւոր մասերը: Հիմնարկութիւնը կը հաշուէ հիմնադիր, բարերար, նուիրատու անդամներ, որոնք կը մասնակցին որոշ գումարներով: Գոյացած դրամագլուխը կը մնայ անձեռնմխելի: Միայն տոկոսներով է որ հիմնարկութիւնը կը գործէ եւ կը կիրարկէ իր նպատակները: Երկու մեծ նպատակակէտ՝ երկու տարին անգամ մը «Արամ Խաչատուրեան Մեծ Մրցանակ» մը (25 հազար Ֆր.) դասական երաժիշտի մը առաջին սալին եւ տարեկան «Արամ Խաչատուրեան Կրթաթոշակ» մը (20 հազար Ֆր.) երիտասարդ երաժիշտի մը համար: Այս երկու մրցանակները պիտի բաշխուին առաջին անգամ ըլլալով 1984-ին, ժիւրիի մը միջոցաւ, որուն մաս կը կազմեն երաժշտական աշխարհի պատկանող յայտնի անձնաւորութիւններ: Ատենին դարձեալ մանրամասնօրէն կ՚անդրադառնանք այս մրցանակներու մասին:

Այս պատեհ առիթով արդար է ընդգըծել Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան մատակարար մարմնի լուրջ, ծրագրուած ու հետեւողական աշխատանքը որ ոչ միայն կը մտածէ, միջոցներ ձեռք կ՚առնէ իր նպատակներու իրագործման համար, այլ առիթ չի փախցներ հայ մեծ երգահանին գործերը մեկնաբանել տալու եւ ճանչցնելու միշտ աւելի լայն շրջանակներէն ներս:

Լաւ պիտի ըլլայ որ Ֆրանսահայ գաղութի հայաշատ այլ քաղաքներ եւս նըշեն Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 80-ամեակը եւ լծուին նման ձեռնարկներու կազմակերպման:

Յուսանք որ Մարսէյլի օրինակը դառնայ վարակիչ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Մինակ, մայրը չէր մոռնար ատիկա, ցերեկները օտարներու տուն աշխատած ատեն անձայն անշշուկ արցունք կը թափէր «վա՛խ, որդիս» մրմռալով: Թումիկ, երբեմն իր կնոջը անմխիթար կերպարանքին առջեւ միայն իր անտարբերութենէն սթափած՝ «Թոհա՛փ, աս չոճուխը ի՞նչ եղաւ» մը կը մըլտար:

Շատ չանցած սակայն ձկնորսին տան մէջ ուրի՛շ փոփոխութիւններ առաջ եկան: Գիշեր մը, երբ Հոռոփ, հանըմ, օրուան չարաչար աշխատանքէն յետոյ. նստած իր զաւկին ցաւը կ՚որոճար, յանկարծ իր երկանը բարեկամներէն քանի մը հոգի ներս մտնելով՝ առանց ուէ յառաջաբանի մէկէնիմէկ ըսին.

- Քա Հոռոփ, հայտէ էլ ժամ էկուր, Թումիկը պիրտէն պիրէ պան մը էղաւ հոն տարինք:

Խեղճ կինը վեր ցատքեց լեզուն կապկապուած, չկրնալով իր երկիւղները բանաձեւել. «պէ ճանըմ քալէ՛» ըսին ձըկնորսները և Հոռոփ հանըմը առջնին ձգելով տարին ժամ վազն ի վազ: Արդէն մութցած էր գրեթէ: Ժամկոչը բացաւ ժամուն դուռը. ձկնորսները շիտակ եկեղեցիին նկուղը մտան, ժամկոչէն մոմ մը առնելով: Անդնդախոր տեղ մը լպրծուն սանդուխներէ: Քանի մը քայլ անդին կեցան, ճաղի մը առջեւ, ծածկուած վարնոց եւ հին թաւիշէ ծածկոցով մը: Հոռոփ հանըմ, պապանձած, մեքենաբար կը նայէր: Ձկնորսներէն մէկը անկեղծ յայտարարութիւն մը ըրաւ հոդ, տխուր եղանակով մը.

- Հոռոփ, բաւ, Թումիկին հետ նըստած էինք Քէօռ Նիքոլին մեխանան, մէյ մըն ալ ճիկարա խմած ատենը կըռտ կըռտ պան մը էղաւ պօղազը, ի՞նչ կ՚ըլլաս կոր մինչ կ՚ըլլաս կոր ըսելնուս չմընաց, Թումիկ պաշաշաղի ինկաւ: Հէմէն վրան հասանք. վերցուցինք. նէֆէս չկար, կռնակնիս առինք էղախանէն վազցուցինք. հոն հէքիմ մը նայեցաւ ըսաւ - քի մեռեր է. մենք ալ առինք ժամ պերինք ... ի՞նչ ընենք, քուրուկ, ամէնուս ալ կլլուն պիտի գայ աս փորձանքը, հոգդ մ՚ըներ: Հէյ զաւալը, Թումիկ, Ճէզայիրլի ամիրային խօսքը բերանը մընաց:

Մոմին լոյսը՝ այդ թանձր ու անդորր խաւարին մէջ օձի լեզուի պէս կ՚երկընար, սուր ծուխ մը արձակելով. անոր տկար ու թաղմանական լոյսին մէջ ձըկնորսի բիրտ, արեւահար, պղնձագոյն դէմքերը քամնելի ծամածռումներ կ՚առնէին: Ծածկոցին տակէն, մեռելին ոտքերը եւ գլուխը վեր կը ցցուէին: Հոռոփ հանըմ խուլ հեծիւններ կը հանէր կոկորդէն՝ քունքին մազերը քաշելէն. «վախ, մարդս, վա՛խ»: Ձկնորսին մէկը մարդասիրաբար վեր առաւ ծածկոցին մէկ ծայրը՝ ձկնորսին դէմքը ցուցնելով կնոջը: Նոյնութեամբ մեռեր էր Թումիկ, առանց մկաններու եւ դիմագծերու այլայլութեան: Կիսարաց աչուըներէն բիբերուն լոյսը կ՚երեւար դեռ: Տխուր չէր: Երջանիկ ու սփոփարար մտածման մը պահուն չանթահարուեր էր: Ամիրաներուն յիշատակին տեսակէտովը՝ եղածը անդարմանելի կորուստ էր: Հ... գիւղին մէջ Թումիկը վերջին մարդն էր որ փողոցէ փողոց, գինետունէ գինետուն կը պտըտցունէր լուսահոգի ամիրաներուն մեծագործութեանց պատմութիւնները, պանծացնելով, փառաւորելով զանոնք իր ականատեսի անձնական վկայութիւններովը, զորս ոչ ոք կը համարձակէր ժխտել: Իրեն հետ՝ վերջնական հանդըստութեան եւ մոռացումի կ՚ուխտուէին Մարկոս, Ճէզայիրլի, Կէլկէլօղլուն եւ միւս ամիրաները:

- Վա՛խ, մարդս, վա՛խ, կ՚ողբար Հոռոփ հանըմ, երկանը դէմքին վրայ ծըռած:

- Է՛յ կ՚օգտէ, պոռաց դուրսէն ժամկոչը:

- Հա՛յտէ, հա՛յտէ, կ՚օգտէ, Հոռոփ, ըսին հանդուցեալին արհեստակիցները քաշելով այրիին թեւէն, որ չէր ուզեր այդ դիակէն բաժնուիլ: Բռնի դուրս հանեցին: Ու խեղճ կինը ձկնորսի մը ընկերակցութեամբը հեկեկալով հեծեծալով տուն գնաց: Մինչեւ կէս գիշեր լացաւ:

(Շար. 148)

Այրի Տիկին Միհրան Մավիեան, Տիկին Մարիէթան Մավիեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մավիեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Գաբրիէլեան եւ զաւակները (Երեւան), Այրի Տիկին Կիւմիւշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովսէփեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նոյեմի Գօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եամալեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 14ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Քոմիւնալի գերեզմանատունը՝ ժամը 15.30-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ - ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ. - Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաժակ Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սարգիսեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան (Սան - Ֆրանսիսքօ) առթիւ:

ԼԻՈՆ.- Իրենց մօր յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - 500 Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին, 500 Ֆ. Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին, 500 Ֆ. Լիոնի Հայոց եկեղեցիին, 500 Ֆ. Լիոնի Հայկազեան դպրոցին եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Ժան Սեմերճեան - Ժանսեմ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գարաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գարաճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Խաչոյեան)

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Կառտանի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վարչութեան վաստակաւոր անդամին՝ Խաչատուր Չախմեանի (81 տարեկան) մահը եւ այս տխուր առթիւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր այրիին՝ եւ ընտանեկան պարագաներուն եւ 100 Փրանք կը նուիրէ փոխան ծաղիկի «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կարօ Գորգիկեան 300 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին Հրանդ Ակոնայեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

×

ՎՕ - ԱՆ - ՎԸԼԷՆ.- Պ. Տէր - Սարգիսեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր վաղամեռիկ զաւկին Ալպէր Տէր - Սարգիսեանի (22 տարեկան) մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՍԷՆ - ՍԱԹԻՒՐՆԷՆ. - Պ. Վ. Մինասեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին փոխան ծաղկեպսակի Առաքել Առաքելեանի մահուան առթիւ (Պոլէն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Կապոյտ Խաչի Պուլվար - Օտտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի. - Օր. Արաքսի Գույումճեան իր մօրաքրոջ մահուան առթիւ 250, Տիկին Արաքսի Զաքարեան 20, Այրի Տիկին Սթամպուլեան Աստուածածնի տօնին առթիւ 20, Այրի Տիկին Ասլանեան 15, Այրի Տիկին Արմենուհի Գասպարեան իր եղբօր Արսէն Պէլեանի մահուան առթիւ 30, Այրի Տիկին Վարդուհի Ասլանեան 50 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝

Դեկտեմբեր 3-ին.

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 29-ին

George V

Համահայկական ժողովին առթիւ.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, ժամը 20.30, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

×

ԼԻՈՆ. - Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 24, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

բացառաբար Հոկտեմբեր 2, Կիրակի օր:

×

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն -
Մշակոյթի Օր
Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance
de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do	*TCHAIKOWSKI*
Concerto pour violoncelle	*KHATCHATOURIAN*
Concerto pour violon	*KHATCHATOURIAN*

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F. N. A. C. — tél. 91-30 62

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՊՈՒԼՎԱՐ - ՕՏՏՕ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութեան հովանաւորած դպրոցը կը վերսկսի Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 2-էն 5:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

Սէն - Շամոնի մէջ, Ս. Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած Մատրան կից Մանկապարտէզը եւ հայերէն դասերը կը սկսին Ջորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէն վերջը ժամը երկուքէն մինչեւ հինգ, Սեպտեմբեր 21 եւ 24:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21, Ջորեքշաբթի, ժամը 9, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 45 ռիւ. տը լա Տէփաճն: Ուսուցչուհի՝ Աննա Գարագայա:

×

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպտեմբեր 20, Երեքշաբթի, ժամը 18-ին: Սալ բիւնիսիփալ տէ Սբոր, ռիւ տը Լ'ապէ Տէրի: Պարուսոյց՝ Ժիրայր Մատիլեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Հայկ. դպրոցին դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 1-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 17ին եւ 24ին ժամը 14էն 16:

Ecole Berthandière

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին փոքրերուն համար Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, կէսօրէ վերջ, ժամը 14-էն 17, Նախկին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Իսկ մեծերուն համար Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 26, գիշեր, ժամը 20.30-էն 22.30, նոյն տեղը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին

ի Նպաստ Հայ վարժարաններու:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ — ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES — MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21
MERCREDI
21 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.528 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.528

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10 - 15)

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Բանաստեղծ Վահագն Դաւթեանի յուշ-մենախօսութիւնը՝ նուիրուած Ուիլիըմ Սարոյեանի, սփռուեցաւ հայկական հեռատեսիլէն։ Այսօր Ուիլիըմ Սարոյեան 75 տարեկան պիտի ըլլար։ Ան իր 70-ամեակը դիմաւորած էր հայկական հողին վրայ եւ քանիցս խօսք առած հայկական հեռատեսիլէն։ Այդ հին խօսքերով է ըսկըսած Սարոյեանի հետ «Նոր հանդիպումը». - «Երբ մէջս առաջին անգամ գրելու պահանջ զգացի, ուզեցի պարզել, թէ ուրկէ՞ կուգամ, ո՞վ եմ եւ ի՞նչ կ'ուզեմ ըսել։ Դեռ այն ատենէն հասկըցայ. - մինչեւ չիմանամ թէ ո՞վ եմ՝ չեմ կրնար գրել ... ու հասկնալով, որ Հայ եմ, Պիթլիսէն կուգամ, զաւակն եմ Արմենակ ու Թագուհի Սարոյեաններու, սկսայ գրել...»։ Այս խօսքերու մէջբերումէն ետք, Վահագն Դաւթեան պատմած, վերլուծած է Սարոյեանի կապը՝ Հայութեան ու Հայաստանի հետ։ Իր վերջին այցելութեան Սարոյեան կը հիանայ Ջերմուկի բնութեան գեղեցկութենէն, եւ երբ կ'առաջարկեն իրեն ժայռի մը վրայ բան մը գրել՝ ի յիշատակ, կը գրէ, պարզապէս, ապրել։

×

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի մէջ, Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներէ եկած հազարաւոր աշակերտներ մասնակցած են ուսումնական նոր տարեշրջանին նուիրուած Սեպտեմբերեան աւանդական տօնահանդէսին։ Աշակերտները Լենինի հրապարակէն տողանցած են դէպի հայ դպրութեան հիմնադիր, առաջին հայ ուսուցչապետ Մեսրոպ Մաշտոցի անունը կրող Մատենադարանը։ Մատենադարան տանող աստիճաններուն հրապարակին թէ Մաշտոցի յուշարձանին շուրջ հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած է։ Ամէնուրեք մանկական խինդ ու ծիծաղ, ուրախ երգ - երաժշտութիւն։ Տօնահանդէսին մասնակցած են Կ. Դեմիրճեան, Բ. Սարկիսով, Ֆ. Սարգսեան, Հայաստանի Կ. Կոմիտէի եւ կառավարութեան միւս ղեկավարները, ինչպէս նաեւ կրթական մարմիններու ղեկավարներ, գիտութեան եւ մշակոյթի գործիչներ։ Դպրոցականներու երգչախումբին «Էրեբունի - Երեւան» խմբերգէն ետք, դանդաղօրէն բացուած են մշակոյթի օճախի դռները եւ հաւաքուած աշակերտութեան մօտեցած են գիտնականներու, գրագէտներու, մանկավարժներու խումբը։ Անոնք կը բերէին գեղեցիկ ու խորհրդանիշ ոսկի մատեանը։ Աւանդութեան համաձայն, գիտելիքներու խորհրդանշական ջահը վառելու եւ ոսկէ մատեանը աշակերտութեան յանձնելու պատիւը տրուած է Վիկտոր Համբարձումեանին, ուր յատուկ ուղերձով մը շնորհաւորած է երախաներու դպրութեան տօնը, ուսումնական նոր տարեշրջանը։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ ուսուցչուհի Օֆելիա Պետրոսեան, որ իր խօսքը աւարտած է Մաշտոցի բառերով. «Ճանաչել զիմաստութիւն...»։ «Ճանաչել զիմաստութիւն...», կրկնած են աշակերտները միաբերան։ Դպրոցականները ծաղկեփունջերով մօտեցած են Մաշտոցի յուշարձանին։ Երախտագիտութեան ծաղիկներ՝ Հայոց այբուբենի ստեղծողին եւ բոլոր անոնց՝ որոնք սերունդէ սերունդ փոխանցեցին գիտելիքներու անմար լոյսը։ Ջահը, որ վառուեցաւ Մատենադարանին քով, կը խորհրդանշէ, միաժամանակ, երախտապարտութեան անսահման նուիրումը հայերու աւանդութեան՝ սիրել իմաստութիւնը։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ 8 ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ 45 ՀԱԶԱՐ ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿ

Հայաստանի զբօսաշրջիկութեան եռուն շրջանն է ներկայիս։ Ամէն օր օդանաւերով, երկաթուղիով եւ կառքերով Երեւան կը ժամանեն հարիւրաւոր զբօսաշրջիկներ աշխարհի զանազան շրջաններէ։ Զբօսաշրջիկներու մեծ խումբեր գացած են Արժանթինէն, Մեքսիքայէն, Զուիցերիայէն եւ այլ երկիրներէ։ Այս առթիւ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր արտասահմանեան զբօսաշրջիկութեան վարչութեան պետը՝ Հենրիկ Լիլոյեան, նշած է թէ Հայաստան դարձած է Խորհ. Միութեան տեսարժան շրջաններէն մէկը, որ կը գրաւէ արտասահմանի հիւրերը։ Ոմանք, ըսած է Հ. Լիլոյեան, Հայաստան կուգան անձամբ տեսնելու տնտեսական եւ մշակութային մարզերու մէջ արձանագրուած նուաճումները, ուրիշներ՝ փորձառութեան փոխանակման համար, ծանօթանալու աստղաբնագիտութեան, տարրալուծութեան եւ այլ մարզերէ ներս հայ գիտնականներու հետազօտութիւններուն, դիտելու հին հայկական ճարտարապետութեան յուշարձանները։

Այս տարուան առաջին ութ ամիսներուն Հայաստան այցելած են աւելի քան 45 հազար զբօսաշրջիկներ, այսինքն մօտ քառասուն տոկոսով աւելի, քան անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին։ Անցեալ տարիներու համեմատութեամբ այս տարի աւելի շատ հիւրեր եկած են Ֆրանսայէն, Արեւմտեան Գերմանիայէն, Իտալիայէն, Ճափոնէն, ինչպէս նաեւ Չեխոսլովաքիայէն, Ռումանիայէն, Արեւելեան Գերմանիայէն։ Առաջին անգամ ըլլալով զբօսաշրջիկներ գացած են Փորթուկալէն, Մադակասգարէն, Արեւմտեան Պեռլինէն, Սպանիայէն, Լատին Ամերիկայի երկիրներէն։

Աշխարհի աւելի քան 50 երկիրներէ, ամէն տարի, Հայաստան կ'երթան քանի մը հազար Հայեր, որոնց համար կը կազմակերպուին այցելութիւններ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, գիտական - հետազօտական հիմնարկութիւններու, զանազան քաղաքներու եւ գործատուներու։ Աչնան Հայաստան կ'երթան աւելի քան երկու հազար Հայեր՝ Սփիւռքի զանազան շրջաններէ։

Հայաստանի կառավարութիւնը մշակած է արտասահմանի զբօսաշրջիկութեան զարգացման ծրագիր մը, որուն իրականացումը կ'ընդգրկէ մինչեւ 1990-ի ժամանակաշրջանը։ Նախատեսուած է ըստեղծել զբօսաշրջիկութեան 7 գօտիներ, կառուցանել արդիական քանի մը մեծ պանդոկներ։ Վերակառուցման մէջ է «Անի» պանդոկը։ Մօտ ատենէն Երեւանի մէջ կը սկսի բանիլ «Ուրարտու» ճաշարանը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ

Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը՝ Շէսոն, առաջին անգամ ըլլալով, խախտեց այն թաքուն համաձայնութիւնը, որ կար Ֆրանսայի եւ Միացեալ - Նահանգներու միջեւ, Լիբանանի կռիւներուն առընչութեամբ, ճշդելով թէ Ֆրանսա մաս չի կազմեր ամերիկեան նոյն «ատամնաշարով անիւին», բայց աւելցնելով թէ. - «Ֆրանսացի եւ Ամերիկացի միասնաբար կ'աշխատին Պէյրութի բազմազգեան ուժի պաշտօնին շրջագծին մէջ, բայց միասին չեն գործեր այլուր»։

Անթէն 2 հեռատեսիլի կայանէն էր, որ Շէսոն պատասխանեց հարցումներուն, ի մասնաւորի, անշուշտ, Լիբանանի մասին։

«Լիբանան», կ'ըսէ Շէսոն, «կարելի ցուցարերումն է Մերձաւոր - Արեւելքի խաղաղութեան։ Ցուցարերումը, դժբախտաբար, իրական չափանիշով թէ ի՞նչ կարելի է կամ ի՞նչ անկարելի Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ։ Եթէ, կարելի չըլլայ տալ ամէն ժողովուրդի ապագայի իր իրաւունքը, ամէն Պետութեան ապահով եւ երաշխաւորուած սահմաններ, պատրանքներ պէտք չէ ունենալ, Մերձաւոր - Արեւելքի մասնատման ճամբան կ'առնենք, ուժի միջոցաւ»։ Նախարարը կրկին կ'ըսէ թէ Ֆրանսացիները կը հակազդեն, եթէ յարձակման ենթարկուին, բայց անդրադառնալով ամերիկեան միջամտութեան, կը խորհի թէ յաւագոյն մեթոտը չէ։

Ամերիկացիք, սակայն, տարբեր կը մտածեն եւ աչք առնելով իսկ դէմ առ դէմ բախում մը Սուրիոյ հետ, կ'ուզեն ամէն գնով զօրավիգ կենալ լիբանանեան բանակին, որպէսզի Սուք - էլ - Ղարպի պաշտպանութիւնը ապահովեն։ Այդ ռազմագիտական կէտը, արդարեւ, եթէ իյնայ սուրիացի - տիւրզիներու ձեռքը, Պէյրութի բանալին է որ անոնց ձեռքն անցած կ'ըլլայ։ Ուրեմն բուն ճակատամարտը, Երկուշաբթի օրէն ի վեր կը տարուէր Սուք - էլ - Ղարպի համար։

Նախագահ Ռեկըն կը բացատրէ, սակայն, իր ժողովուրդին թէ ոչինչ փոխուած է ամերիկեան գործելակերպին մէջ, թէ Ամերիկացիք պիտի չթողուն պաշտպանողական իրենց դիրքերը եւ պիտի չկռուին լիբանանեան բանակին կողքին։

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը աւելի քան երբեք ճակատագրական է Լիբանանի համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ բանտին մէջ չարչարանքները ամէնօրեայ են եւ անջատողական Քիւրտեր վերջերս նոր վկայութիւններ բերած են այդ ուղղութեամբ, փաստաթուղթերով, որոնք առջի օր հասած

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԲԺ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին Ուաթըրթաունի (Պոսթըն) իր բնակարանին մէջ, 90 տարեկանին, մահկանացուն կնքած է բժ. Երուանդ Խաթանասեան։

Ծնած էր 1893-ին, Թամզարա (Շապին - Գարահիսարի մէկ փոքրիկ գիւղը), բայց կանուխէն տեղափոխուած է Կիրասոն։ Հոն իր նախնական կրթութիւնը առնելէ ետք, անցած է Մարզուանի Անաթոլիա գոլէճը, ուրկէ գացած է Պէյրութ, հետեւելու համար ամերիկեան համալսարանի բժշկական ճիւղին։ Հոն մտած է Հ. Յ. Դ. շարքերը։ Ուսումը չաւարտած սակայն, կ'անցնի Կովկաս ծառայելու համար Հայկ. կամաւորական գունդերուն մէջ։ Եղած է Անդրանիկի բանակին զինուոր։ Պատերազմէն ետք, վերադարձած է Պէյրութ եւ աւարտած բժշկական շրջանը ամերիկեան համալսարանին մէջ, ուր եւ դասախօս նշանակուած է։

1922-ին անցած է Սուտան եւ իբրեւ բժիշկ աշխատած Խարթում, հիւանդանոցին վիրաբուժական ճիւղը։ Սուտան մնացած է 15 տարի, հոն ամուսնացած է եւ հոն ծնած են նաեւ իր երեք աղջիկները։ 1936-ին վերջնապէս հաստատուած է Եգիպտոս։

Բժ. Խաթանասեանի ամէնէն բեղուն եւ գործունեայ շրջանը անցած է Գահիրէ, ազգային թէ կուսակցական կեանքին մէջ։ Վարած է պատասխանատու պաշտօններ եւ երկար տարիներ եղած է Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ։ Մասնակցած է բազմաթիւ ընդհ. ժողովներու։ Գահիրէի մէջ եղած է նաեւ Թեմականի ազգ. երեսփոխան։ 1964-ին փոխադրուած է Միացեալ - Նահանգներ եւ վարած է Հայրենիք օրաթերթի խմբագրութիւնը, որոշ շրջան մը։ Տարիքի բերմամբ, այլեւս բոլորովին քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, քանի մը անգամ այցելելէ ետք Հայաստան։ Վերջին այցելութենէն ետք, եկած էր նաեւ Փարիզ, ուր կ'ապրի իր քոյրը։

Աշխատակցած է Ճակատամարտի, Յուսաբերի, Հայրենիք ամսագրի, Յառաջ-ի։ Գուցէ իր մէկ վերջին գրութիւնն է, լոյս տեսած Պէյրութի «Նայիրի» շաբաթաթերթին մէջ (1980), հաւանական պատճառը Հ. Յ. Դ. շարքերէն իր արտաքսման։ Հեղինակն է բազմաթիւ յօդուածներու, յուշագրութիւններու եւ թարգմանութիւններու։

Բժ. Երուանդ Խաթանասեան ծանօթ դէմք մըն էր, առաւելաբար եգիպտահայ գաղութին, ուր իր գործունեայ անցեալով, լայն վաստակ մը կը թողու ազգային թէ կուսակցական կեանքի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին Պոսթընի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն եւ քրոջ՝ Տիկին Զաւարեանի։

են Անգարայի Ա. Ֆ. Փ.ի դրասենեակը։

ՊԵԼԺԻՈՅ ընդհ. գործադուլը նոյն ծաւալով կը շարունակուէր Երեքշաբթի օր եւ Պրիւքսէլի միջազգային օդակայանն ալ փակուած էր։ Կառավարութիւնը կը սպառնայ պարտադրանքի տակ առնել գործադուլ ընող պաշտօնէութիւնը, եթէ շարժումը չդադրի։

ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ. Թռիչքը չկրցաւ մեկնիլ Երկուշաբթի առտու, տրուած ըլլալով որ «կամաւոր» օդաչու չգտնուեցաւ։ Ծանօթ է, որ արեւմտեան երկիրներուն մէջ, միայն Ֆրանսան է, որ պօյքոթ չըրեր, բայց չի կրնար պարտադրել գործադուլ ընող օդաչուներուն աշխատիլ, ուրեմն էռ - Ֆրանս ստիպուած է կամաւորներու դիմել։

ԱԴՐԻԱՆԱՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Բ.

Հայ գաղթականութիւնը եկած է գլխաւորաբար Թոգատէն (Եւդոկիա), Ակնէն, Բինկեանէն, Մանճխունէն, Արաբկիրէն եւայլն: Այս հաստատուած է Ադրիանապոլսոյ առաջնորդարանի մէջ հրաշքով անցեալէն անեղծ մնացած տոմարէ մը, որ պաշտօնական արձանագրութեանց ծառայած է 1755-էն մինչեւ 1795, ուր քաղաքի Ս. Թորոս եկեղեցւոյ վերաշինութեան առիթով կատարուած հանգանակութենէ մը մանրամասն ցանկերէ յայտնի կ'ըլլայ նուիրատուներուն անունները, արհեստները եւ իրենց ծննդավայրը: Ցաւալի է ըսել, թէ յիշեալ ցանկերը եւ տոմարը 1922-ի արտագաղթի շրջանին կ'անհետանան: Հոս կրնանք ամբողջացնել յիշելով, թէ ԺԸ. դարուն վերջերը հոս եկած են նաեւ Ռումանիոյ Սուչավա քաղաքէն բաւական Հայեր:

Ադրիանապոլսոյ հայ ազգաբնակչութեան թիւը շատ զանազանութիւններով ներկայացուած է, մասնաւորաբար օտար աղբիւրներու մօտ, եւ ատոր համար մենք զանոնք զանց կ'առնենք եւ մօտաւորապէս ամենահաւանականը կը նկատենք հետեւեալ թուանշանները. 800 ընտանիք «Հիւրրիյէթ»էն վերջ, 650 ընտանիք Պալքանեան պատերազմի շրջանին եւ մօտաւորապէս 400 ընտանիք հայութիւն ընդհանուր առաջին պատերազմէ յետոյ, երբ Հոկտեմբեր ամսուն ադրիանապոլսեցի Հայը պիտի լքէր իր ծննդավայրը եւ անցնէր հիւրընկալ եղբայրական պուլկար հողի վրայ եւ մաս մըն ալ Յունաստան:

1605-ին ստեղծուած հայկական գաղութի առաջին բնակավայրը եղած է «Քըյք» թաղը, ուր Հայերը շինած են իրենց մատուռը Արբա Քերվան կոչուած տեղը: Նոյնպէս այստեղ եղած է իրենց առաջին գերեզմանատունը:

Հայոց բնակած երկրորդ թաղը կեդրոնի «Գալէ իչի»ն է (բերդի ներքեւ), որը կեդրոնական թաղ մըն է քաղաքին: Այստեղ Հայերը Յոյներէ փոխանցուած աղօթատեղի մը կ'ունենան, որը 1680-ին հրոյ ճարակ կ'ըլլայ, սակայն թաղեցիները չեն վհատիր եւ երկար աշխատելէ յետոյ կը յաջողին ֆերման մը ձեռք ձգել եւ կը կառուցանեն նոր աղօթատեղի մը, որը 1794-ին կ'օծուի: Այս եկեղեցին ունեցած է արձանագրութիւն:

Այս Ս. Թէոդորոս (կամ Թորոս) եկեղեցւոյ կանանց բաժնի կողմը շինուած է նաեւ Ս. Երրորդութիւն փոքր եկեղեցին, որը 1844-ին նորոգուած է մհր. Պօղոս Տէր - Յակոբեանէ եւ որու համար գրուած է հետեւեալ արձանագրութիւնը. «Նորոգութիւն Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցիին եղաւ յԱմի Տն. 1844 յՕգոստոս 13, Առաջնորդութեամբ տն. Սարգսի Արքեպիս. ի արդեամբ սարաֆ Տէր - Յակոբեան մհր. Պօղոս աղայի. վսն. հոգւոյ հանգուցեալ ծնողաց իւրոց Տէր Յակոբայ քհնյ.ի եւ մհր. Թուրֆանտայի եւ եղբօրն սարաֆ Կարապետ աղայի հանգուցելոց ի Տէր»:

Այս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուած է Ադրիանապոլսոյ Հայոց առաջնորդարանը եւ Արշակունեաց եւ Հռիփսիմեաց վարժարանները, որոնք բոլորը հրկիզուեցան 1905-ի մեծ հրդեհի ժամանակ:

Հայերէ բնակուած երրորդ թաղամասը եղած է Աթ Փազար (ձիու պազար): Հայ գաղթականները հոս ալ առաջին անգամ կը կառուցանեն մատուռ մը, որը աներաւարար սեպելով, կը շինեն եկեղեցի մը Ս. Կարապետ անուան: Այս քարաշէն եկեղեցին կ'օծուի 1867-ին: Նոյն աղօթատեղիին բակին մէջ թաղեցի Հայեր ունեցած են Թորգոմեան երկսեռ վարժարանը:

Հայերու քաղաքի չորրորդ բնակատեղին եղած է Գարաաղաճ թաղը, որը կը գտնուէր Կ. Պոլսէն դէպի Եւրոպա տանող շոգեկառքի գծի վրայ. այստեղ 1919-ին ապրած են մօտաւորապէս 450 Հայեր: 1909-ին հոս ալ կառուցուած է Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, իսկ 1895 թըւականէն գոյութիւն ունեցած է Լուսաւորիչեան հայկական երկսեռ վարժարանը:

Հինէն ի վեր հայ գաղութներու մէջ աղօթատեղիներու կողքին պանդուխտ Հայը ստեղծած է իր վարժարանը կամ ինչպէս անցեալին կը կոչուէին՝ դպրատունը, ուր հին ժամանակներուն կղերականներ աշակերտներուն կը սորվեցնէին գրաբար եւ կրօնական գիտելիքներ: Ինչպէս վերեւ յիշեցինք, Ադրիանապոլսոյ մայր վարժարանը կը գտնուէր Գալէ իչի թաղամասի մէջ իր երկու բաժիններով՝ աղջկանց Հռիփսիմեաց եւ տղայոց Արշակունեաց: Այս վարժարանի հիմնադրութեան թուականը մեզի անծանօթ կը մընայ, սակայն այստեղ ծառայած է 1770 թուականներուն Ղափանեցի Պետրոս վրդ., որը «թէ ռուսահայս եւ թէ ի թըրքահայս, մանաւանդ Ադրիանապոլիս եւ յԱրմաշ նշանաւոր անուն ձգած է» (6): Կրնանք հետեւցնել, թէ գոնէ այս թուականին գոյութիւն ունեցած է դպրատուն մը: Այս վարժարաններու կողքին 1898-ին առաջին անգամ Ադրիանապոլսոյ մէջ մանկապարտէզ ստեղծուած է արդիական մեթոդներով: Ըստ սահմանափակ տուեալներու 1903-ին ուսուցչական կազմը եղած է 12 մնայուն եւ 2 այցելու ուսուցիչ 310 երկսեռ աշակերտներով: Աթ Փազարի թաղամասի Թորգոմեան վարժարանը նոյն թուականին ունեցած է 2 մնայուն եւ 1 այցելու ուսուցիչ 89 աշակերտներով, իսկ Գարաաղաճի Լուսաւորիչեան վարժարանը 2 մնայուն ուսուցիչներ եւ 62 աշակերտ:

Զանազան ժամանակներ Ադրիանապոլսի մէջ գոյութիւն ունեցած են նաեւ անհատական ձեռնարկութիւններ: 1885-ին Արամ Սվաճեան եւ իր երեք քոյրերը ըստեղծած են Սվաճեան մասնաւոր վարժարան: Նոյնպէս 1890 - 95 «Օգնասէր» ընկերութեան վարժարանը: Այս վարժարանին հիմնադիրը եղած է Ռուբէն Փանոսեան:

Ադրիանապոլսոյ հայութիւնը իր մէջէն սակաւաթիւ մանկավարժներ տուած է: Անոնք ընդհանրապէս մեծ մասով դուրսէն բերուած են հայախօս կեդրոններէ: Անոնց մէջ յայտնի դէմք մըն էր Պօղոս պատուելի, որը պաշտօնավարած է 1856 - 58 թուականներուն ու յետոյ Կ. Պոլսոյ Ներսէս Վարժապետեան պատրիարքը կ'ըլլայ: Ռէթէոս Պէրպէրեան, ապագայ յայտնի պոլսահայ ուսուցչապետը եւ հիմնադիրը համբաւաւոր Պէրպէրեան վարժարանին, կովկասահայ Սպանդարեանց ընտանիքը 1890 - 1892 տնօրէն, Արսէն Կիտուր տնօրէն, Սարգիս Սրէնց տնօրէն եւայլն:

Երբ խօսք կ'ըլլայ ազգային մշակութային գործունէութեան մասին, պէտք է յիշենք, թէ Ադրիանապոլսոյ հայութիւնը, ենթակայ եղած է մէկ կողմէ Պոլսոյ հայկական մտաւոր հոսանքներուն եւ միւս կողմէ Վենետիկի Մխիթարեաններու ազդեցութեան եւ այդ պատճառով թրքահայ վերածնունդէն անմասն չէ մընացած: Դեռ 1860 թուականներուն Ազգային Սահմանադրութիւնը կը տօնուէր մեծ շուքով երգուելով «Արիք Հայկազունք»ը, որ աւելի ուշ համբուեան օրերուն պիտի երգուէր կրկին, բայց գաղտնի: Շատ կանուխէն տօնուած է նաեւ Վարդանանց տօնը:

1877 - 78 ռուս - թրքական պատերազմի շրջաններուն Պոլսէն հայ դերասաններ Ֆասուլեաճեան, Ուշտունի, Զափրաստեան Հրաչեայ եւ աւելի ուշ Մնակեան իրենց խումբերով կ'այցելեն քաղաքը: Այս շրջանին է, որ նշանաւոր ադրիանապոլսեցի Յակոբ Պարոնեան դերասան Ուշտունիի հետ ընկերովի կը պատրաստեն «Ատամնաբոյժն Արեւելեան» գաւեշտը:

Վ. Օ. ՋԵՐՃԻԵԱՆ

(Շար. 2)

---

(6) Տես՝ Վահան Վ. Տէր - Մինասեան, անգիր դպրութիւն եւ Առակք. Կ. Պոլիս 1893, էջ 18:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՃԱՓՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ներկայիս, ի՞նչ տրամադրութիւններ ի յայտ կուգան Ճափոնցիներուն մօտ, Հիրոշիմայի 1945 Օգոստոս 6-ի ամերիկեան հիւլէական ռմբակոծումէն այսքան տարիներ ետք:

Առաջին հիմնական նկատելի կէտը կը մնայ այն, որ օր աւուր կ'աւելնայ թիւը այն Ճափոնցիներուն, որոնք կը ձգտին իրենց երկիրին ձայնը վճռական ձեւով լսելի դարձնել ոչ միայն ելեւմտական - տնտեսական զոյգ մարզերու մէջ, այլեւ զինուորական եւ քաղաքական, միջազգային գետնի վրայ: Այս տրամադրութիւնը կարեւոր փոփոխութիւն մը կ'առաջադրէ ներքին քաղաքական վարքագծին մէջ, - տնտեսութեան կարգին ուշադրութիւնը կեդրոնացնել նաեւ պաշտպանութեան եւ շրջագօտիին մէջ Ճափոնի զինական հեգինակութեան լայն տարողութեան ապահովութիւն: Այդպիսիները դիտել կուտան, թէ հոն ուր հիւլէական առաջին ռումբերը արձակուած են, նմանօրինակ ուժի մը պակասը նկատելի կը մնայ:

Ճիշդ է, որ այս տրամադրութիւններուն դէմ արտայայտուողները դեռ մեծամասնութիւն կը ներկայացնեն: Առնուազն՝ մէկի դէմ երեքի համեմատութեամբ:

Այսուհանդերձ, յատկապէս նոր սերունդին մօտ կը տիրէ այն մտածումը, թէ Ճափոն այլեւս պէտք չէ գոհանայ միայն ինքնաշարժեր եւ ելեկտրոնական սարքեր ծախելով, այլեւ պէտք է ունենայ իր հատու «ձայնը» քաղաքական միջազգային թատերաբեմին մէջ:

Ազգային Պաշտպանութեան Ակադեմիայի միջազգային յարաբերութեանց փրոֆ. Մաշաշի Նիշիհարայի համաձայն, հարցը այժմ հիւլէական ուժ ունենալու կամ չունենալու մասին չէ, այլ թէ ե՞րբ եւ որքան շուտ կարելի է, - եւ պէտք է, - ապահովել զայն:

Վէճը նոր չէ, քանի կը նկատուի վերջին տարիներու երեւոյթ: Բայց, այդ հարցը առաւել շեշտուած չափով լուսարձակի տակ կուգայ Եաչուհիրօ Նաքասոնի վարչապետ նշանակուելէն ի վեր: Արդարեւ, վարչապետը յաճախ կը շեշտէ, թէ ժամանակը եկած է, որ Ճափոն «մեծ քաղաքական ուժ» ներկայացնէ աշխարհի մէջ: Ըստ արեւմտեան դիտերուն, Նաքասոն, իր պաշտօնին կարճ ժամանակամիջոցին ընթացքին, յաջողած է մեծ հարցականը վերածել որոշումի, այսինքն՝ ե՞րբ եւ որքան շուտ: Յօսքը, անշուշտ, ինչպէս ըսուեցաւ, հիւլէական ուժ ունենալու մասին կը մնայ:

Ան էր, որ ներկայ գտնուելով Օգոստոս 6-ին տեղի ունեցած ժողովրդական համախմբումին, Հիրոշիմայի վրայ արձակուած ամերիկեան հիւլէական ռումբին տարեդարձին առիթով, կ'ըսէ, - Ճափոնցիները, առանց օտար ցեղերու ներկայութեան եւ միջամտութեան, երկու հազար տարի շարունակ իրենք զիրենք լաւ ղեկավարեցին: Ճափոն, կ'աւելցնէ ան, երկար ժամանակէ ի վեր այլոց միջամտութեան ենթակայ կը մնայ ... սակայն անհանդուրժելի է...:

Արտաքին ճակատի վրայ Նաքասոն, իր

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

6

Այսպէս կ'անցնէին օրերը երգեր հիւսելով, տաղեր ըսելով ու երազելով: Բայց քու յիշատակդ հետզհետէ աւելի պահանջկոտ ու աւելի անգութ կը դառնար: Դուն ամէն վայրկեան կուգայիր ինծի, կ'իջնէիր պատերէն ու առաստաղէն, գրքիս էջերէն ու գիշերուայ մութէն եւ խելօք կը նստէիր քովս համեստ ու քիչ մըն ալ աղտոտ անկողնիս վրայ:

Յետոյ քանի ապաքինումս ուշացաւ, այնքան տառապանքս մեծցաւ. կարօտս սկսաւ մարմին առնել ու նեղել զիս: Կը տենչայի քու ձայնիդ, ինչպէս կոյրը լոյսի ու համրը բառերու, իր յուզումը պատմելու համար:

Ու դուն եկար ի վերջոյ: Փառահեղ ու երջանիկ առաւօտ էր այն Կիրակի առտուն: Բակէն կը լսուէին աղջիկներուն ուրախ ու թռչուն ձայները: Հեռուէն, հաստ պատերուն վրայէն աղօտօրէն կը հասնէր չարականներուն հատնող ու թրթռուն լացը: Ու ինծի կը թուէր, թէ ահա դուռը կը բացուի ու դուն կուգաս զիս տեսնելու:

Ու դուն եկա՛ր: Այնպէս, ինչպէս որ կը սպասէի: Անակնկալօրէն: Գարնան առատ ու տեղատարափ անձրեւի պէս, որ ցորենի արտերուն վրայ կ'իյնայ շառաչաձայն:

Եկեղեցիին բակը զիս հարցուցած էիր որբանոցի տղոց եւ ըսած էիր, թէ ազգական ես ինծի: Ընկերներս սիրով դրանս առջեւ բերած էին «սիրուն ազգական աղջիկը» ու փախած չարաճճիօրէն անսպասելիին հաճոյքը պատճառելու համար ինծի: Բայց ես կը զգայի ու կը սպասէի քեզ: Ահա թէ ինչու խելօք կեցայ անկողնիս մէջ եւ ոչ մէկ աւելորդ շարժում չըրի: Դուն մօտեցար ինծի անբացատրելի խանդաղատանքով, նստեցար անկողնիս վրայ եւ ձեռքերս առիր ափերուդ մէջ ու պատմեցիր, թէ ինչպէս սպասած ես ինծի երկար: Յետոյ սկսար մխիթարել զիս քաղցր ու գգուական բառերով, սպիտակ ու նուրբ ձեռքդ դրած ճակատիս ու միւսով վերմակս ծածկելով: Կամաց կամաց մեր հոգիները խառնուեցան իրարու ու նոյնացան կարծես:

Մինչեւ ուշ երեկոյ խօսեցանք իրարու մեր հոգիներէն ու դժբախտ սէրէն: Բայց ես հակառակ պնդումներուդ չպատմեցի քեզի հիւանդութեանս պատճառը, սուտեցի: Ոչինչ ըսի խենթ արկածախնդրութենէս եւ գոհացայ խօսելով սիրոյ մասին ծանր, լուրջ ու արւեստ բառերով: Դուն կը նայէիր աչքերուս ապշահար ու յուզուած եւ կը զարմանայիր, թէ այդ պզտիկ տղան ի՞նչպէս կրնար այդքան բան ըզգալ, այդքան խորը մտածել ու այդքան արբշիռ ըլլալ:

Յետոյ ես քեզի կարդացի Սողոմոնի «Երգ Երգոց»ը, եւ երկարօրէն ու ներքին խորունկ հաճոյքով խօսեցանք «Երուսաղէմի աղջիկներ»ուն ու մանաւանդ խաղողի այգիին պզտիկ աղջնակին վրայ, որ իր այգիին պահապանը չէր կրնար ըլլալ, ու ժպտեցանք, ժպտեցանք երախաներու պէս:

Իրիկուան դէմ պզտիկ ու բարի մայրիկի պէս կաթ խմցուցիր ինծի, սանրեցիր ու շոյեցիր մազերս, պատուիրեցիր, որ անկողնէս ելլելէս յետոյ առաջին Կիրակին քեզի գամ եւ բարձրացար մեկնելու համար: Ես քեզի կը նայէի մութ ու անբացատրելի նայուածքով: Ձեռքերս բռնեցիր ու դէմքդ մօտեցուցիր ինծի: Շրթունքներդ կախուեցան իմիններուս վրայ, բայց այն վայրկեանին, որ պիտի հպէին, գունատ ու դողդոջուն ձեռքովս ես ծածկեցի բերանս, եւ քու տաք ու այրող շրթներդ ինկան մատներուս վըրայ: Նայեցար ինծի երկար ու անմեկնելի նայուածքով:

Չեմ գիտեր՝ կրցա՞ր լիովին ներել իմ տղու «քմայքս». չեմ գիտեր՝ կրցա՞ր հասկնալ զիս այդ րոպէին. կրցա՞ր չափել իմ սիրոյս մեծութիւնը եւ խոր ու ահաւոր իմաստը: Չե՛մ գիտեր:

7

Երկու շաբաթ յետոյ միայն կրցայ գալ քեզի: Օրը Կիրակի չէր ու ես գիտէի, թէ առանց պատրուակի յարմար չէր մտնել ձեր տունը: Ժամերով մնացի պատին տակ՝ արեւին մէջ՝ յուսալով, որ կ'երեւաս պատուհանէն կամ կը նկատես զիս, բայց զուր: Վերադարձայ որբանոց յոգնած ու նկուն:

Վերջապէս սպասուած Կիրակի օրը եկաւ: Հագայ ինծի տուած հագուստդ եւ գացի սափրիչի մօտ մազերս շտկել տալու համար: Գունատ ու նիհար դէմքս այնպէ՛ս էր սիրուն գդակիս տակ, եւ այնպիսի պարեգօտը ու կարմիր մուճակները այնպէ՛ս վայլած էին ինծի, որ երբ զիս տեսար, աչքերդ կայծկլտացին ուրախութենէդ ու գրկեցիր զիս:

(Շար. 15)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՐԱՖՖԻԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկը ձեռնարկած է Րաֆֆիի երկերը 12 հատորով հրատարակելու գործին: «Սովետական գրող» հրատարակչականը արդէն իսկ լոյս ընծայած է առաջին հատորը, զոր կազմած, բնագիրը պատրաստած եւ ծանօթագրած է Խաչիկ Սամուէլեան: Ներկայ հաւաքածոյի խմբագրական կազմին մէջ են Ստեփան Թոփչեան, Պիոն Յակոբեան, Եղուարդ Ջրբաշեան, Յարութիւն Ֆըլեքեան, Սերօ Խանզադեան եւ Վարդգէս Պետրոսեան: Յառաջաբանը գրած է Սերգէյ Սարինեան: Հրատարակուած հատորին մէջ, որ լոյս տեսած է յիսուն հազար տպաքանակով, տեղ գտած են Րաֆֆիի բանաստեղծութիւնները, պոէմները, պատմուածքները եւ երգիծական էջերը:

Անցեալ դարու 70-ական թուականներուն, արդէն իսկ ունենալով մամուլի մէջ եւ առանձին հրատարակուած երկերու կարեւոր պաշար մը, Րաֆֆի ձեռնարկած է իր երկերու տպագրութեան, նպատակ ունենալով զանոնք առնել 10 հատորներու մէջ եւ հրատարակել «Փունջ» ընդհանուր խորագրով: 1874-ի կէսերուն լոյս տեսած են Ա. եւ Բ. հատորները: Յաջորդ տարուան ընթացքին պիտի շարունակուէր մնացեալ հատորներուն տպագրութիւնը, սակայն նիւթական միջոցներու բացակայութեան հետեւանքով Րաֆֆի, ստիպուած, հրաժարած է այդ միտքէն: 1883-ին Րաֆֆի դարձեալ ձեռնարկած է իր երկերու հրատարակութեան: Ան հաւաքած է այն աշխատութիւնները, որոնք տակաւին «առանձին գրքով լոյս չէին տեսել», ընդգրկած վեց հատորի մէջ, այդ առթիւ ընթերցողներուն ուղղուած կոչով մը՝ «Կայծեր»ու կողքին վրայ, հրաւիրած է «ցանկացողներին՝ առանձին գրքոյկներով ի լոյս ընծայել» այդ գործերը: Րաֆֆիի այդ կոչին արձագանգողներ չեն գտնուած եւ իր փափաքը այս անգամ եւս մընացած է ապարդիւն:

Րաֆֆիի գրական ժառանգութիւնը հատորներով հրատարակելու հարցը մասնաւորաբար մեծ կարեւորութիւն ստացած է իր մահէն ետք: Այդ գործը կազմակերպելու համար, նոյնիսկ, կեանքի կոչուած է յատուկ յանձնախումբ մը, սակայն անոր ալ թափած ջանքերը արդիւնք չեն տուած: 1889-էն սկսեալ Րաֆֆիի գործերու հրատարակութեամբ զբաղած է վ ի պ ա ս ա ն ի ն այրին՝ Աննա Րաֆֆի: Մինչեւ 1913 ան հրատարակած է ոչ միայն ծանօթ երկերը, այլեւ տակաւին անտիպ ու անաւարտ գործեր՝ ընդամէնը 28 գիրք: Անտիպ գործերէն լոյս տեսած են «Ջահրումար», «Մինն այսպէս, միւսն այնպէս», «Սալբի» (Ա. հատոր) վէպերը, «Կայծերի վերջը» եւ «Ամրոցի աղջիկը» պատառիկները, կարգ մը բանաստեղծութիւններ, վիպակներ ու պատկերներ: Ըստ ծրագրի Աննա Րաֆֆի հետզհետէ լոյս պիտի ընծայէր նաեւ «Սալբի» վէպի Բ. եւ Գ. հատորները, «Համառօտ պատմութիւն Հայկից մինչեւ Լեւոն Զ.» աշխատութիւնը, անտիպ բանաստեղծութիւնները, հրապարակագրական յօդուածներն ու ստուար քանակութեամբ նամակները: Ա. Աշխարհամարտը եւ անոր յաջորդած դժուարութիւնները, ապա՝ վրայ հասած մահը, անկատար թողուցած են անոր բաղձանքը: Աննա Րաֆֆիի մահէն ետք գրողին երկերը հատորներով տպագրելու գործը յանձն առած է Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը՝ 1930 - 1965 թուականներու ընթացքին լոյս ընծայելով Րաֆֆիի գործերէն շուրջ 13 գիրքեր, որոնք հետզհետէ ամբողջանալով պէտք է կազմէին գրողի երկերու անդրանիկ ամբողջական հաւաքածոն: Կիսատ մնացած է նաեւ այս ծրագիրը::

Խորհրդային Հայաստանի մէջ Րաֆֆիի երկերը՝ վէպեր, վիպակներ ու պատմուածքներ, առանձին գիրքերով լոյս տեսած են բազմաթիւ անգամներ եւ մեծ տպաքանակներով: 1953 - 1959 թուականներու ընթացքին, վերջապէս, իրականացած է Րաֆֆիի երկերու 10 հատորնոց հաւաքածոն, իսկ 1962 - 1964 թուականներուն՝ անոր Բ. հրատարակութիւնը:

Հայաստանի Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկը քանի մը տարուան ընթացքին պիտի իրականացնէ Րաֆֆիի երկերու ներկայ՝ առաջին գիտական հրատարակութիւնը, որ նուիրուած է գրողին ծննդեան 150-ամեակին: Ա. _ Ը. հատորներու մէջ պիտի առնուին բանաստեղծութիւններ, պոէմներ, պատմուածքներ, վիպակներ ու վէպեր, Թ. հատորին մէջ՝ ճամբորդական տպաւորութիւններ եւ պատմական ուսումնասիրութիւններ, իսկ վերջին երեք հատորներու մէջ՝ գրական-քննադատական, հանրային - քաղաքական, հրապարակագրական եւ այլ բնոյթի յօդուածներ, թղթակցութիւններ եւ նամակներ: Այս հրատարակութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով լոյս կը տեսնեն նաեւ «Հայոց պատմութիւն Հայկից մինչեւ Լեւոն Զ.» աշխատութիւնը, մամուլի մէջ գտնուած անստորագիր ու ծածկանունով տպագրուած յօդուածներն ու թըղթակցութիւնները:

---

16 նախորդներէն, - վարչապետներ, - առաւել հեղինակաւոր դիմագիծով կը փորձէ ներկայանալ: Բայց ի բաց կ'ըսէ, թէ «դաշնակցութիւն» մը պէտք է հաստատուի իր երկիրին եւ Միացեալ - Նահանգներուն միջեւ: Այս բառը, որ երկու տարի առաջ արտասանուած օրուան վարչապետ Զէնքօ Սուզուքիի կողմէ, ժողովրդական բողոքի առիթ տուաւ, այս անգամ ընդունուեցաւ ընդհանուր համախոհութեամբ: Առանց դժգոհ արտայայտութիւններու, չարժումներու:

Այս Յունուարին, Նաքասոն առաջին վարչապետը եղաւ, որ Ճափոնի նախկին գաղթավայրը ներկայացուցած Հար. Քորէա այցելեց, 4 միլիառ տոլարի տնտեսական օժանդակութիւն մը ապահովելով Սէուլի: Հարաւ - արեւելեան Ասիա գնաց իր երկիրին արտաքին քաղաքականութիւնը պարզելու համար: Օգոստոսին, անոր Արտաքին նախարարը Շինթարօ Ապէ, յաջորդաբար այցելեց Իրան, Իրաք, Թուրքիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա: Բոլոր այցելութեանց նպատակներն ալ նոյնը մնացին, - ընդգծել անհրաժեշտութիւնը Ճափոնի առաւել չեզոքացած դերին, քաղաքական շրջագիծին մէջ, միջազգային գետնի վրայ:

Քաղաքական դերակատարութիւնը, անշուշտ, կը հիմնուի զինուորական ուժի վրայ:

Նաքասոն բառերը յստակ կ'արտասանէ, երբ կը խոստանայ իր ազգակիցներուն երկիրը վերածել «ծփուն մեծ օդակայանի» մը, զինուորական - ռազմական թեքնոլոժի ծախել Միացեալ - Նահանգներուն, պաշտպանել երկիրին ջուրի ճամբաները մինչեւ 1.500 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ցամաքէն, եւ, վերջապէս, պատերազմի մը պարագային խորտակել խորհրդային նաւատորմը Ճափոնական ծովին մէջ (տուեալ ծովը կը տարածուի Հիւս. Ճափոնէն մինչեւ Չինաստան, Քորէա, Վլատիվոստոկ, ուրեմն՝ Խորհ. Միութիւն):

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԹԱՇԿԻՆԱԿԸ

Եղիշէ Չարենցը դեռ պատանեկան տարիներից անսահման սէր ու պաշտամունք է ունեցել Կոմիտասի հանդէպ: Բանաստեղծի համար «մեր երգի հրէ հանճարի», «ձայների արքայ Կոմիտասի» կեանքն ու գործը իրարով վեհացած, մէկը միւսով սրբացած մի ոգեղէն ստեղծագործութիւն է, որ Մաշտոցից յետոյ եզակի է հայ իրականութեան մէջ եւ կը յարատեւի քանի կայ հայ մարդն աշխարհում:

Չարենցն իրեն համարում էր Կոմիտասի հարազատ որդին, Կոմիտասի ուղիղ գծով ժառանգը, նրա հոգեւոր զաւակը: Կարճատեւ կեանքի վերջին ամիսները լիաբուն նուիրաբերելով իր վաղեմի մտածման իրականացմանը, բանաստեղծը կատարեց երախտագէտ զաւակի պարտքը՝ ստեղծեց իր «ոգեղէն զրոյցը» Կոմիտասի մասին, որը եւ դարձաւ «Մեծ ձայնապետի» հանդէպ բանաստեղծի անհուն սիրոյ ու գնահատանքի մարմնացումը: Նրա ըմբռնմամբ Կոմիտասը ժողովրդի համապարփակ հանճարն է, հայ ժողովրդի ամենախորունկ ընդերքից յառնած մարգարէն: Նա ազգի ողջ հոգեկան անցեալն ունի իր մէջ քամած, որ, իբրեւ երգ, բաշխում է չռայլօրէն.

> Խեղայեղ աչքերով, բոպիկ, մօրուքդ
> հողմով ցիրուցան՝
> Չգեցած սեւասեւ զգեստ, բզկտուած
> փշերով հազար -
> Անցնում ես հերկերով այն ամայ,
> դարերով այնքա՜ն ծանօթ
> Եւ - մաքուր ցորեանի նման - ցրում
> ես հնչիւններ հայրենի ...

(1936 թ., տպագրւում է առաջին անգամ)

Կոմիտասի վերաբերող ամէն մի նըշխար, յուշի ամէն մի պատառիկ, կոմիտասեան իւրաքանչիւր ձայնանիշ յափըշտակման, վերացման է մղել Չարենցին: Պատմում են, որ նեղսրտած, տխուր պահերին, որ աւելի յաճախակի էին դարձել կեանքի վերջին ամիսներին, բանաստեղծն անմիջապէս պայծառացել է, երբ մէկն ու մէկը նրա մօտ Կոմիտաս է նուագել կամ երգել:

Եթէ նոյնիսկ չլինէին այն բազմաթիւ յուշագրութիւնները, որոնք ցոյց են տալիս, թէ իր առօրեայ կեանքում ինչպիսի սէր ու խանդաղատանք է տածել Չարենցը Կոմիտասի հանդէպ, ապա բաւական է՝ կոմիտասեան այս անգին մասունքը՝ Կոմիտասի «Թաշկինակը», որ բանաստեղծի պաշտամունքի շնորհիւ է մեզ հասել եւ որի վրայ դրոշմուած են մէկը միւսից թանկարժէք սրբութիւններ՝ մի անմահ թուական, մի նուիրական ձեռագիր, երգ եւ ... համբոյր: Սա յուշանուէր - թաշկինակ է, որ 1913 թ., Կոստանդնուպոլսում, Փթի Շանի թատրոնում, Կոմիտասը նուիրել է իր աշակերտուհուն՝ Աղաւնի Մեսրոպեանին՝ հայ տառերի գիւտի 1500-ամեակին նուիրուած տօնական հանդիսութեան ժամանակ: Թաշկինակի վըրայ Կոմիտասի ձեռագիրն է, նրա ձեռքով գրուած նուիրումը, իսկ Կոմիտասի ձեռագրի վրայ ... Չարենցի համբոյրի հետքը:

Աղաւնի Մեսրոպեանը իր յուշերում պատմում է. «1923 թուականի աշնանը երիտասարդ բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցն առաջին անգամ եկաւ Թիֆլիսի իմ բնակարանս՝ իմ մանկութեան ընկերուհի Արուս Ոսկանեանի հետ: Չարենց նախ՝ երանի տուեց ինձ, որ ես իմ սեփական աչքերովս տեսել էի Կոմիտաս վարդապետը եւ ապա խնդրեց պատմել Կոմիտասի մասին ... Երբ ես նրան ցոյց տուեցի թաշկինակը, նա անչափ յափշտակուեց, վերցրեց այն, համբուրեց եւ թախանձագին խնդրեց. «Սա իմ թալիսմանը կը լինի, սա կը լինի ինձ համար ներշնչանքի աղբիւր, թող գէթ միաժամանակ մնայ ինձ մօտ»: Ես խոստացայ Երեւան տեղափոխուելուց յետոյ, նուիրել նրան»: Տարիներ անց Ա. Մեսրոպեանը նուիրեց այս թաշկինակը, սակայն, իրերի բերումով, ոչ թէ հօրս, այլ՝ ինձ:

Այժմ արդէն կրկնակի յիշատակներով է սրբացած այս մասունքը՝ Կոմիտաս եւ Չարենց:

ԱՆԱՀԻՏ ՉԱՐԵՆՑ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Համբիկ, հօրը մահը իմանալով, յանկարծակիի չեկաւ. մինակ, աւելի խոռունկ մտածեց, ու պարտէզը պտըտեցաւ մինչեւ լոյս: Գարադ այն գիշեր տուն չեկաւ. գինետան մը մէջ զինքը մխիթարող ընկերակիցներէ շրջապատուած, օղիի գաւաթներով հօրը սուգը տօնեց:

Հետեւեալ օր Թումիկը անշուք թաղումով մը թաղեցին: Մեռելին ծախքը Աղքատախնամը ըրաւ, վանքի հանգուցեալին գրպանէն 5 ղրշ. միայն ելած էր:

Համբիկ եւ Գարադ հօրերնուն ղազագին հետեւեցան, քանի մը ձկնորսներու եւ նաւավարներու հետ: Թաղումէն ետքը բոլոր յուղարկաւորները, բացի Համբիկէն, գինետուն մը մտան՝ առջի գիշերուան մեռելական խրախճանքը շարունակելու:

Ձկնորսին ընտանիքին գլխուն եկած այս երկրորդ դժբախտութիւնը չեղաւ: Այդ ձմեռ սաստիկ ցուրտ տիրեց եւ առատ ձիւն տեղաց: Տանիքին վրայ օրերով մընալով, ձիւնի դէզեր՝ արդէն խարխուլ այդ շէնքին ուղեւծուծը թափանցեցին, հիմերը վտանգեցին: Գիշեր մը տանիքին մէկ մասը փլաւ մեծ շառաչմամբ: Բնակիչները զարհուրանքով արթնցան: Ձիւնի սառած կոյտեր սենեակին մէկ կողմը խափանած էին: Ատտուն տեսնուեցաւ որ այլեւս անկարելի էր բնակիլ այդ տան մէջ: Հոռոփ հանըմ, ա՛լ ճարահատած, Աղքատախնամին դիմեց, խնդրելու համար որ պատսպարուելու տեղ մը տան իրեն: Գեղին մէջ մէկ քանի ուրիշ մեծ շէնքեր, որոնք շատոնց լքուած էին, հիմա կը ծառայէին իբրեւ աղքատներու պատըսպարան: Շատ դիւրին էր անմիջապէս անոնցմէ մէկը փոխադրել տալ խեղճերը: Հոռոփ հանըմ բաւական արցունք թափեց մինչեւ որ Աղքատախնամի մէկ քանի անդամներուն աղիքները շարժեցան: Նորէն, փոխադրութիւնը անմիջապէս չեղաւ սակայն: Կարգ մը ձեւակերպութիւններ, քանի մը ստորագրութիւններ, յետին վարանումներ ստիպեցին Հոռոփ հանըմը, որ երեք չորս օր ձիւներուն վրայ պառկի, բացօթեայ սենեակին մէջ, մըրկալի սառնաշունչ եղանակին: Յետոյ վերջապէս փոխադրուեցան գիւղին Ս... թաղը. ամայի փողոց մը, հին շէնքի մը մէկ սենեակին մէջ: Ատանկով բոլորովին պարպուեցաւ, ամայացաւ Մաթոս ամիրային գետինը. խրճիթը փլաւ բոլորովին, շրջակայ ցանկապատը խարխլած ինկաւ: Եւ այն տեղը ուր քառորդ դար առաջ ճոխ ու ազմկալի ապարանք մը կը կանգնէր, չքեղօրէն յարդարուած պարտէզով մը շրջապատուած, մահացու եւ տրտմական ամայութիւնը տիրեց այնուհետեւ:

Սակայն, նոր տուն փոխադրուելով ձկնորսին կնոջը թշուառութիւնը ոեւէ մեղմացում չունեցաւ. ընդհակառակն նորանոր ցաւեր աւելցան: Գարադ, որ հօրը մահուամբը ինքզինք բոլորովին ազատ զգաց, արհեստակցի մը աղջկանը սիրահարուելով, ուրիշ հակառակորդներու վրայ իր գերազանցութիւնը եւ յաղթանակը ապահովելու համար, առեւանգեց զայն եւ գնաց Պէյքօզ բնակելու, ա՛լ մէյ մըն ալ մօրը տունը չհանդիպելով: Հոռոփ հանըմ իր այս նոր կսկիծը լացաւ լուիկ մնջիկ, թակոյկներու վրայ ծռած, արցունքները լուացքի ջուրին խառնելով:

- Ա՛խ, էյնաւոր տէ՛ր, կը հառաչէր, հիչ չէ նէ Համբիկիս կլխո՛ւն աս ծունը չի գար...

Արդարեւ, տղուն վիճակը երթալով վատթարացաւ: Օրն ի բուն լեռներն ու ծովեզերքները պտըտելով, արեւներուն ու հովերուն, Համբիկ բոլորովին փոխուեցաւ: Դէմքին մանկական ու երկչոտ արտայայտութիւնը բիրտ, անգութ, յարձակողական եղաւ: Մարմինը, որ դիւրաբեկ ու տկար երեւոյթ մը ունէր, հուժկու, ըմբշային, մարտահրաւէր ժեսթեր առաւ: Մինակ, նայուածքը, հակառակ վրէժխնդիր եւ արիւնարբու կայծերուն որոնցմով մերթ կը լեցուէր ներքին փոթորիկներու պայթումէն, պահեց իր սրտաշարժ քաղցրութիւնը հեզ ու ապապատալից, բարի եւ համակերպող:

(Շար. 149)

ԼԻՈՆ. - ՊՈԼԻՍ - ՓԱՐԻԶ - ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ. Տօնապետ Տօնապետեան, Այրի Տիկին Աւետիս Քեփէնէկեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տօնապետեան եւ զաւակները, Տոքթ. Գէորգ եւ Տիկին Ժընըվիէւ Քեփէնէկեան, Տոքթ. Քրիսթին Քեփէնէկեան, Այրի Տիկին Յակոբ Թէրզեան, Այրի Տիկին Ժիրայր Վրթանէսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Աբրահամ Թոնկուրեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տատեան եւ Մելիքեան ընտանիքները, Տոքթ. Կարապետ Լնէզեան եւ զաւակները (Զուիցերիա), Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Լնէզեան եւ զաւակները, Տօնապետեան ընտանիք (Ամերիկա), Վարպետեան ընտանիք (Մարսէյլ), Դերձակեան (Պոլիս), Տարքանեան, Սմբատեան, Պէրպէրեան, Ռստիկեան, Միրզոյեան, Թօփուզեան, Սարայտարեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծմօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 17ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Կիյօթիէռի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Սիրանոյշ Ժամկոչեան - Սարտարեանի խնդրանքով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ի յիշատակ իր նորոգ հանգուցեալ ամուսնոյն՝

ԿԱՐՕ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

(Տրապիզոնցի)

1890 - 1983

CROIX DE GUERRE
Médaille Militaire
Citation à l'ordre du Corps d'Armée
Médaille Intéralliée de la Victoire
POILU DE VERDUN
Blėssé dans la Somme

Այս տխուր առթիւ Տիկին Ս. Ժամկոչեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Շմաւոնեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 25-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԱ ԱՉՃԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. - Օրդ. Երանուհի Օհանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ, Մարի Նուպար, բարեկամներու միութեան կողմէ 500 Ֆ.:

×

Մկրտիչ Պալիօզեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արսէն Արապեան 250 Ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Տօն Վարագայ Սրբոյ Խաչին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Փօն տը Շերուի եւ Շարվիէօ շրջանի հայութիւնը՝ ներկայ գտնուելու արարողութեան:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 29-ին

George V

Համահայկական ժողովին առթիւ.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանիէօ - Քաշանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, ժամը 20.30, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

×

ԼԻՈՆ. - Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 24, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՊՈՒԼՎԱՐ - ՕՍՍՕ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորած դպրոցը կը վերսկսի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 2-էն 5:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

Սէն - Շամոնի մէջ, Ս. Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած Մատրան կից Մանկապարտէզը եւ հայերէն դասերը կը սկսին Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէն վերջը ժամը երկուքէն մինչեւ հինգ, Սեպտեմբեր 21 եւ 24:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

×

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21, Չորեքշաբթի, ժամը 9, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: 45 ռիւ. տը լա Տէփաճս: Ուսուցչուհի՝ Աննա Գարագայա:

×

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպտեմբեր 20, Երեքշաբթի, ժամը 18-ին: Սալ բիւճիսիփալ տէ Սբոր, ռիւ տը Լ'ապէ Տէրի: Պարուսոյց՝ Ժիրայր Մատիլեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Հայկ. դպրոցին դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 1-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 17ին եւ 24ին ժամը 14էն 16:

Ecole Berthandière

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին փոքրերուն համար Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, կէսօրէ վերջ, ժամը 14-էն 17, Նախկին քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Իսկ մեծերուն համար Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 26, գիշեր, ժամը 20.30-էն 22.30, նոյն տեղը:

Dîner dansant

avec

LIZ SARIAN

LE 24 SEPTEMBRE à 20 H
SALLE DES FETES D'ISSY LES MOULINEAUX
avenue Victor Cresson

AU BENEFICE DE LA M. C. A. DE PARIS

Les billets sont en vente :
— à la M. C. A. de Paris 17, rue Bleue, tél. 824 63 89
— à la M. C. A. d'Alfortville, tél. 376 - 55 - 89
— auprès des sections de la Croix Bleue
— CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais, Issy les Moulineaux
— Chez Daniel 34, rue Victor Cresson, Issy les Moulineaux
— OVER PULL tél. 656 02 21

PRIX DU BILLET 250 F

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

բացառաբար Հոկտեմբեր 2, Կիրակի օր:

×

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն -

Մշակոյթի Օր

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝

Դեկտեմբեր 3-ին.

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին

ի նպաստ հայ վարժարաններու:

Du 12 au 25 Septembre 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000 F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour tout achat d'un modèle Austin Metro E, LE, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HLS. Millésime 84.

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph

ARC DE TRIOMPHE AUTOS

30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e

TEL. 380 55 11

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
22
JEUDI
22 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. Paris

LE NUMERO: 3,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ: 210 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 450 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.529
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.529

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱ՞Ր ԵՐԲ, Ի՞ՆՉՊԷՍ

Սկզբունքով, Նոյեմբեր 6-ին է որ Թուրքիա պիտի վերադառնայ ժողովրդավարութեան, քանի այդ թուականին է, որ պիտի (կամ՝ պէտք է) տեղի ունենան խորհրդարանական ընտրութիւնները: Առ այդ, սակայն, սենարիօն բաւական հետաքրքրական է: Շատ չեն այն կուսակցութիւնները, որոնք կը յաջողին «քննութիւնը» անցընել եւ ընդունուիլ, որպէսզի կարենան թեկնածուներ ներկայացնել: Ծանօթ է, որ վերջին ամիսներուն քանիներ ձախողեցան...:

Ներկայիս զինուորական իշխանութիւնը իր հաւանականութիւնը տուած է երեք կուսակցութիւններու, որոնց հիմնադիր - անդամները ընդունելի նկատուած են:

Այս կուսակցութիւններն են. - Ազգայնական ժողովրդավարութեան կուսակցութիւն, Մայր հայրենիքի կուսակցութիւն եւ՝ ժողովուրդին կուսակցութիւն: Առաջինը կը նկատուի կեդրոն - աջ, երկրորդը՝ պահպանողական ազատական - աջ եւ երրորդը՝ կեդրոն - ձախ: Ասոնք են միայն, որոնք ներկայացուցած են իրենց թեկնածուները Ազգ. Ժողովի 400 աթոռներուն: Սեպտեմբեր 26-էն առաջ ընտրական Բարձրագոյն Խորհուրդը պէտք է վաւերացնէ ընտրական վերջնական ցանկերը: 1200 թեկնածուներուն մէջ, կան 95 նախկին երեսփոխան եւ 356 հոգի, որոնք կուսակցական մակդիր չէին կրեր:

Երկու կուսակցութիւններ՝ սոցիալ - ժողովրդավարութիւնը եւ արդար Ուղին չկրցան մասնակցիլ այս (հաւանական) ընտրութեանց, որովհետեւ իրենց 30 հիմնադիր - անդամները չընդունուեցան, թէեւ իրենց պարագլուխները կը յայտարարեն թէ պիտի շարունակեն իրենց գործունէութիւնը «ի սպաս ազգին», բայց հարց մը կը ծագի, թէ ի՞նչպէս կրնան նման աշխատանք տանիլ, Խորհրդարանէն հեռու մնալով: Յիշենք որ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է Թուրքիոյ մէջ, տուգանքը, սակայն, մեծ չէ, 2500 թրքական լիրա (շուրջ 90 Ֆր.) եւ ընտրելու իրաւունքէ զրկում, յետագայ ընտրութեանց համար:

Արտօնուած կուսակցութեանց մէջ, Մայր - Հայրենիքի կուսակցութիւնը կ'ակնկալէ, որ պիտի ժողվէ հին կազմակերպութեանց, վարանողներու եւ նոր դէմքերու կարօտ ունեցողներու ձայները: Ազգայնական ժողովրդավարութիւնը, որ թեկնածուներուն մէջ ունի ներկայ նախարարապետը՝ Ուլուսու եւ կառավարութեան այլ անդամներ, կը խորհի որ ինք պիտի յաղթէ Նոյեմբեր 6-ին: Այս առնչութեամբ, «Մոնտ»ի Անգարայի թղթակիցը, նկատել կու տայ թէ ընտրողներու մէկ քառորդը, առաջին անգամ քուէարկող երիտասարդներէ կազմուած է, որոնք աւելի ապագայով շահագրգռուած են, քան՝ անցեալով եւ օրուան զինուորական իշխանութիւնն ալ կը ջանայ «անցեալը մոռցնել տալ»ու ռազմավարութիւն մը տանիլ եւ «ամուր հիմեր» ապահովել վաղուան ժողովրդավարութեան: Կը հաշուեն այն իրողութեան վրայ, որ ընտրական մարմինը, աւանդականօրէն բաժնուած է երկու գլխաւոր հոսանքներու՝ աջը եւ կեդրոն - ձախը (առաջինը մեծամասնութիւն կը կազմէ): Վերջապէս, զօրավարներուն համոզումն այն է, որ քաղաքական դէմքերու «նոր սերունդ» մը, թօթափած հիներու հովանաւորութիւնը, պիտի կարենայ ամրապնդել արտօնուած կուսակցութիւնները, մանաւանդ շնորհիւ «երիտասարդ գայլ»երու:

Սեպտեմբեր 17-ին, սակայն, Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովին քաղաքական յանձնախումբը, յայտարարած է թէ. - «Խորհրդարանը, որ պիտի ընտրուի Թուրքիոյ մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, չի կրնար նկատուիլ որպէս թուրք ժողովուրդը ներկայացնող, ժողովրդականօրէն»: 2-ի դէմ (անգլիացի պահպանողականներու) 15 ձայնով, Փարիզ նիստ գումարած յանձնախումբը (Հ. Հ. Հ.ի անդամ Ժագ Պօմէլի նախագահութեան ներքեւ) յայտնած է թէ ցայսօր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, կասկածներ ունի, ինչ կը վերաբերի թուրք յետագայ Ազգ. Ժողովին հանգամանքին: «Նման ժողով մը չի կրնար լիազօրուած ձեւով պատուիրակութիւն մը կազմել մասնակցելու համար Եւրոպայի Խորհուրդի ժողովին նիստերուն»:

Յանձնախումբը նաեւ իր մտահոգութիւնները կը յայտնէ բանտարկեալներու կեանքի պայմաններուն, համալսարաններու մէջ մաքրագործումներու, մամուլի եւ կուսակցութեանց ազատ կազմութեան սեղմումներուն առթիւ: Այս ուղղութեամբ ալ բանաձեւը պէտք է քուէարկուի Սեպտեմբեր 26-էն Հոկտեմբեր 4, Սթրազպուրկ, 21-երու ընդհ. ժողովին կողմէ, ուր մեծամասնութիւն ստանալը ապահով կը թուի: Թուրքիա արտաքսուած է այս ժողովէն 1980 Սեպտեմբեր 12-ի զինուորական հարուածէն ի վեր, բայց միշտ կը մասնակցի Նախարարաց Խորհուրդին, որ գործադիր մարմինն է: Ամբողջական արտաքսման առաջարկ մը, Յունաստանի, անկարելի չի նկատուիր:

Քաղաքական յանձնախումբը, սակայն, դայն կրնայ բանաձեւել, ի հարկին, առնելէ ետք սահմանադրական իրաւագիտութեան 3 մասնագէտներու կարծիքը թրքական նոր օրէնքներու համապատասխանութեան մասին, Եւրոպայի Խորհուրդին կանոնագրին հետ: Կը սպասուի նաեւ մարդկային իրաւանց եւրոպական յանձնախումբին վճիռին՝ Ֆրանսայի, Դանիոյ, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի բողոքին առթիւ, Թուրքիոյ դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻՔԱ գործադուլի շարժումը փոխանակ մեղմանալու, աւելի ծաւալ առած էր Չորեքշաբթի օր: Վախ կար որ հանրային սպասարկութենէն անցնի նաեւ անհատական ճիւղերը: Այս շարժումը ծայր տուաւ պետական պաշտօնեաներու մօտ, իբրեւ հետեւանք այն զոհողութեանց, զորս Պետութիւնը կ'ակնկալէ, փրկելու համար իր տնտեսութեան սնանկութիւնը: Աշխատաւորները այլեւս համաձայն չեն, որովհետեւ 81-էն ի վեր բաւական սեղմումներու համակերպած էին արդէն:

ԼԻԲԱՆԱՆ կը փորձէր նոր հրադադար մը մէջտեղ բերել, քանի կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ սաուտի միջնորդն ալ չէր կրցած ծումպալթը առնել: Ռումբեր ինկած են, առջի օր, ամերիկեան դեսպանատան մօտ եւ նախագահական պալատին վրայ, մինչ Ամերիկացիք կը շարունակեն ռմբակոծել:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՔՍԱՑԻՆ սպասարկութիւնները կրցեր են ճշդել Զուիցերիա հաշիւ ունեցող 5000 Ֆրանսացիներու ինքնութիւնը, ըստ ձեռք ձգուած ցանկերու եւ որոնց վրայ գտնուած թիւերուն «բանալին» գտած է: Զուիցերական դրամատուները կը հերքեն եւ չինծու կը համարին բռուածները, չեն կրնար ընդունիլ որ զուիցերական դրամատուներու գաղտնապահութեան համբաւը խնդրոյ առարկայ ըլլայ: Այս հարցը կրկին հրապարակ հասած էր Քանտ - Անչէնէ, Չորեքշաբթի օր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

×

Գ.

Լրագրող մը, տխեքոյի մը մէջ հաւաքուած երիտասարդներու հետ զրոյցի մը ընթացքին, հետեւեալը կը հարցնէր անոնցմէ մէկուն.

- Ի՞նչ նիւթերու մասին կը խօսիք երբ չէք պարեր:

- Ի՞նչ գիտնամ, կը պատասխանէր միւսը, օդէն - ջուրէն: Եթէ ոեւէ մէկը դժուարութիւն մը ունի, կը պատմէ: Կամ՝ խնդալիք բաներ: Սրամտութիւններ: Ուրիշ ի՞նչ բանի մասին կարելի է խօսիլ հոս:

- Երկրին խնդիրները կամ միջազգային անցուդարձերը ձեզ բնաւ չե՞ն շահագրգռեր: Երբեմն չէ՞ք վիճաբանիր այժմէական կարեւոր դէպքերու մասին:

- Քանի որ լուծում չեմ կրնար բերել, գլուխս բնաւ չեմ յոգնեցներ: Ազդեցութիւն չեմ կրնար ունենալ, իրաւասութիւն ալ չունիմ, ուրեմն հազիւ թէ դուրսէն սանկ մը կը նայիմ անոնց վրայ: Կարգ մը դէպքերու դիմաց երբեմն քիչ մը կը տխրիմ հարկաւ, բայց այդքան: Անկէ աւելին, իմ հոգս չէ: Թող պատասխանատուները զբաղին այդ հարցերով: Զիս հետաքրքրողը՝ իմ ընտանիքս ու շրջանակս են միայն: Աշխարհ ինձմով չի զբաղիր: Եթէ աշխարհ ինձմով չի զբաղիր, ես ինչո՞ւ զբաղիմ աշխարհով:

Այս խօսակցութիւնը այսպէս կրնայ շարունակուիլ երկրագունտի վրայ ով գիտէ քանի միլիոն երիտասարդներով ու չափահասներով: Եթէ աշխարհ ինձմով չի զբաղիր, ես ինչո՞ւ զբաղիմ աշխարհով: Տահեկան ինքնապաշտպանութիւն մըն է այս: Իրաւ ալ, Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը իմ գոյութենէս լուր ունի՞, կամ Լիբիոյ Նախագահ Քատաֆի պուտ մը գոնէ կը խորհի՞ իմ ուրախութեանս մասին: Ես, իմ սա փոքրիկ տանս պատերուն միջեւ նստած, որո՞ւ կողմէ հաշիւի կ'առնուիմ, եթէ ոչ զիս ճանչցող ու սիրող քանի մը հոգիի՝ միայն: Ես որ այնքան հիացում կրնամ ունենալ քաղաքական սա կամ նա ականաւոր դէմքին հանդէպ, որ դայն կրնամ այնքան խանդավառութեամբ գնահատել իր իրագործումներուն մէջ, կրնամ նոյնիսկ նեցուկ կանգնիլ անոր, գիտեմ որ ան հետս բառ մը անգամ խօսիլ պիտի չփիջանի, եթէ պատահմամբ դիմացս ելլէ օր մը: Աշխարհի ճակատագիրը իրենց ձեռքին մէջ բռնող մեծամեծներու աչքին՝ ես «զանցառելի քանակութիւն» մըն եմ: Անիկա կրնայ շատ բնական թուիլ ինծի, բայց կրնայ շատ ալ զայրոյթ պատճառել: Այսպէս կամ այնպէս, ես ալ որեմն կրնամ նոյնը ընել անոր նկատմամբ: Զեմ հետաքրքրուիր ո՛չ իր բրածով, ոչ ալ իր անձով: Անտարբեր մարդ մը կը դառնամ քաղաքական անցուդարձերու նկատմամբ:

Բայց տխեքոյի երիտասարդին կարելի է հարցնել հետեւեալը. փոփ երաժշտութեան կուռքերէն Րօտ Սթիւարթ, կամ Շիքակոյի նուագածուները այս տխեքոյին մէջ նստած երիտասարդներէն ո՞ր մէկուն գոյութենէն լուր ունին, ո՞ր մէկուն ուրախութեամբ կը հետաքրքրուին: Մինչդեռ ասոնք կը պաշտեն զանոնք, անոնց երաժշտութեամբ կ'երջանկանան, անոնց բերնէն ելած բառերը կը փսփսան մէկզմէկու ականջներէն վար, անոնց հագուստ - կապուստը կը կեղծեն, որպէս առաջնորդ կ'ընդունին զանոնք իրենց կեանքին մէջ: Ինչո՞ւ ուրիշ նիւթի մը մէջ ցոյց տրուած բարկութիւնն ու անտարբերութիւնը ցոյց չի տրուիր այս մարզին մէջ ալ...:

×

Հիմնական կէտը, որու չեն անդրադառնար մարդիկ, կամ յաճախ մոռնալ կը ձեւացնեն, այն է, թէ մեր ճակատագիրը այնքան կախեալ չէ մեզ ճանչցող ու մեզ սիրող մերձաւորներէն, որքան կախեալ է մեզի անծանօթ, հեռաւոր ու մեզի հետ զգացական որեւէ կապ չունեցող մարդոցմէ: Հայրս կրնայ իր ամբողջ հարստութիւնը զոհել որպէսզի ես բարձրագոյն ուսում ստանամ, օրինակի համար բժիշկ դառնամ, բայց ոչինչ կրնայ ընել եթէ բժշկական որեւէ համալսարան զիս չընդունի որպէս ուսանող: Հայրս ու մայրս իմ առողջութեանս վրայ կը դողան, եթէ հիւանդանամ իրենց ամէն բանը կուտան զիս հիւանդութենէ փրկելու համար, բայց իմ ճակատագիրս կախեալ է մեզի անծանօթ բժիշկի մը մարդասիրութենէն ու հմտութենէն, կամ դեղօրայքի հեռաւոր գործարանի մը աշխատաւորներուն պատուաւոր աշխատանքէն: Բժիշկի մը անզգամութեան դիմաց, կամ դեղօրայքի աշխատաւորի մը մէկ սխալին քով որքա՛ն տկար կը մնայ ծնողքիս պաշտամունքը՝ իմ ճակատագիրս կերտելու գործին մէջ: Որքան ալ զիս սիրեն իմ զաւակներս ու կինս, զիս բնաւ չճանչցող հրամանատար մը պիտի կարենայ փակ աչքերով ընտրել անունս ու ռազմաճակատ ուղարկել զիս՝ պատերազմի մը համար, որ յայտարարուած է մեր գաղափարով ու ուրախութեամբ բրնաւ չհետաքրքրուող մարդոց կողմէ:

Տխեքոյի երիտասարդը իրաւունք չունի խորհելու որ այս կամ այն երկրին մէկ պատասխանատուն իրմով չի զբաղիր: Կերպով մը՝ կը զբաղի: Անոր իւրաքանչիւր որոշումը, ուղղակի կամ անուղղակի, ես նշմարեմ կամ ոչ, այսօր անդրադառնամ կամ վաղը, անպայման բան մը կը խաղցնէ իմ ալ ճակատագրիս մէջ: Ուրեմն ինչո՞ւ անտարբեր մնամ ես ալ այդ որոշումներուն նկատմամբ:

Կ'արժէ հարցնել:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13 - 15)

ՀԵԼՍԻՆՔԻՆ՝ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԻ ԱՉՔՈՎ

Ֆինլանտիա իր կատարած ուղեւորութեան արդիւնքով, Հելսինքիի մէջ բացուած է գեղանկարիչ Արամայիս Աւետիսեանի գործերու ցուցահանդէսը, անուանուած՝ «Հելսինքին՝ Հայ Նկարիչի Աչքով»:

Ա. Աւետիսեան ծնած է Լենինական, իսկ 1969-էն ի վեր կ'ապրի Մոսկուա:

- «Մոսկուան ըլլալով համաշխարհային գեղանկարչութեան կարեւոր կեդրոններէն մին, կը նպաստէ իմ ստեղծագործ աշխատանքին» կ'ըսէ ան:

Բազմաճիւղ է իր ստեղծագործութիւնը, գեղանկար, գծանկար, խճանկար: Երեւանի, Դիլիջանի, Աբովեանի մէջ բազմաթիւ կառոյցներ զարդարուած են անոր գունաւոր խճանկարներով:

ԱԴՐԻԱՆԱՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Գ. եւ վերջ)

Հանրային հասարակական կեանքը մասնաւորապէս կը ծաղկի 1908 Հուրրիյէթէ յետոյ, երբ կը բացուի աւելի ազատ գործունէութեան դաշտ: Կը հիմնադրուին զանազան տեսակի մշակութային միութիւններ: Այսպէս, Գալէ Իչի Թաղամասի մէջ առաջին անգամ կը ստեղծուի «Եղբայրասիրական ակումբ»: Անոր կը հետեւի «Հայկական քլիւպ» տարեցներու ժամադրավայր: Կը ստեղծուի Ուսումնասիրաց ընթերցարան, որը կը նուիրուի պատանիներու զարգացման գործին: Այս ընթերցարանը իր Թատերասէր խումբով նոյն շրջանին կը ներկայացնէ «Լրտեսին զոհը» յեղափոխական շունչով բէէս մը: Եղբայրասիրաց ակումբը իր ներկայացումները կ'ընէ Թրքերէն լեզուով, բացառութիւն ըլլալով «Քաջն Վարդան»ի ներկայացումը: Այս Թաղի մէջ գոյութիւն ունեցած է նաեւ օրիորդաց եւ տիկնանց միութիւն, որու անդամուհիները ձեռագործ, կենցաղավարութիւն եւ խոհանոցի արհեստ կը դասաւանդեն: 1913-ին կը հիմնուի Բարեգործականի մասնաճիւղը 74 անդամներով, իսկ աքսորէ յետոյ «Վերածնունդ» Գրասէրներու Միութիւնը:

Աթ փազար Թաղամասը, ուր բնակած են աւելի միջակ դասակարգի Հայեր, 1908-էն յետոյ ունեցած է իր միութիւնները, որոնց առաջինն է «Արմէնիան» գրասէրներու միութիւնը իր գրադարանով եւ երգչախումբով, Տիկնանց Կրթասիրաց Միութիւնը: Ասոնցմէ առաջինը 1908 - 1914-ի կարճատեւ շրջանին ներկայացուցած է բազմաթիւ բէէսներ, որոնց կարգին յիշենք «Արցունքի Հովիտը», «Արայօ», «Վանայ Հայդուկները», «Անփի աւերակները», «Վարդանանց», «Պատուի համար», «Մարուող ճրագներ», «Սեւ հողեր», «Պաղտասար աղբար», «Զարշըլը Արթին աղա», ««Ատամնաբոյժն արեւելեան», «Երանոս աղբար», «Երից Քաջաց», «Վեցուկէս պորտի ժառանգը», «Ակամայ բժիշկ», եւայլն: Այս շրջանին այստեղէն անցած է կովկասահայ Սան - Թուրճեան - Առաքելեան Թատերախումբը, որը մեծ օժանդակութիւն կը գտնէ Արմենեան խումբի մօտ:

Գարաաղաճ Թաղամասի մէջ 1909-ին կը հիմնուի Գրասիրաց ընկերութիւնը, որը գլխաւորաբար կը զբաղի գրադարանով եւ իր մարմնամարզական բաժինով: Ցիշատակի արժանի է այստեղ Թատերասէրներու կողմէ «Օթելլօ» եւ «Քորատօ» Վահրամ Փափազեանի գլխաւոր դերակատարութեամբ: Աւելի յետոյ կազմուած է Զաւարեան միութիւնը, որը յետոյ միացած է Գրասիրացի հետ: 1913-ին ստեղծուած է Տիկնանց Միութիւն մը, որուն գլխաւոր նպատակը եղած է տեղւոյն Լուսաւորիչեան վարժարանը օժտել մանկապարտէզի սրահով մը: Կարճ ժամանակի մը համար գոյութիւն ունեցած է նաեւ «Պուլկարահայ ազգային միութիւն»:

1856-էն սկսեալ գոյութիւն ունեցած է Աղքատախնամի ընկերութիւնը, որը ամենահին է իր տեսակին մէջ Թրքահայոց մօտ: Ընկերութիւնը ունեցած է 50-է աւելի կալուածներ բարերարներու կողմէ կտակուած, որոնց եկամուտներով կարօտեալ հայ ազգաբնակչութեան անխտիր բաշխած է չարաթական ռոճիկներ, սննդեղէն, վառելանիւթ, իսկ հիւանդներու ապահոված է բժշկական խնամք եւայլն:

Ադրիանապոլսոյ հայութիւնը նոյնպէս նշանաւոր դէմքեր տուած է մեր ժողովուրդին: Անոնցմէ յիշենք Կարապետ Վ. Անդրիանացի, աշակերտ հայ տպագրութեան վաստակաւորներէն Երեւանցի Ոսկան Վարդապետի եւ Անոր օգնական մահէն յետոյ 1674: Իր գործունէութիւնը եղած է գլխաւորաբար Ամսթերտամի, Լիվորնոյի եւ Մարսէյլի մէջ: Տոքթ. Յովսէփ Պէյրան եղած է բժշկապետ Ազգ. հիւանդանոցին, գրած է Ֆրանսերէն հատոր մը «Լա Թիւրքի Մետիքալ», որու համար ընտրուած է առաջին հայ անդամը Ֆրանսական բժշկական ակադեմիային, արժանացած պատուոյ լէգէոնի: Յակոբ Պարոնեան հայ գրականութեան ամէնէն արժանաւոր եւ ժողովրդական դէմքերէն մին է:

Ադրիանապոլսոյ Հայերը իրենց զբաղումներով, մտայնութեամբ ու ապրելակերպով կը պատկանին մանր քաղքենիութեան դասուն: Ըստ իրենց զբաղումներուն զանոնք կարելի է դասաւորել. ա) ազատ ասպարէզի հետեւողներու՝ բըժիշկ, դեղագործ, փաստաբան, բ) օսմանեան պետական պաշտօնեաներ, գ) օտար հաստատութիւններու մէջ ծառայողներ, դ) առեւտրականներ, ե) արհեստաւորներ եւ պանդուխտ Հայեր, որոնք շուկաներու մէջ պահապանութիւն եւ սրճեփութիւն կ'ընէին, իսկ ոմանք ալ մաքսատան մէջ բեռնակիր: Ադրիանապոլսոյ մէջ տեղական բարքերու բերումով Հայուհին չէ աշխատած, հայ կինը եւ օրիորդները տան պահապաններ եղած են եւ անոնք շատ քիչ անգամ շուկայ կ'ելլէին, բայց երբեք առանձին: Գաղութին մէջ շատ հին ատեններէ ի վեր Թըրքախօսութիւնը կը տիրէր: Վարժարաններու մէջ սորված հայերէնը քիչ անգամներ կը գործածուէր, շուկայի կամ տուներու մէջ կամ հաւաքոյթներու նոյնն էր պարագան: 1908 Հուրրիյէթէ յետոյ, հետզհետէ այս սովորութիւնը տեղի տըւաւ, երբ ծնողքները սկսան աւելի ջանադիր ըլլալ հայերէն լեզուն խօսելու:

Ադրիանապոլսոյ հայութիւնը ԺԹ. եւ Ի. դարերուն իրար յաջորդող մեծ դէպքերու ականատես եղած եւ ապրումներ ունեցած է:

Ռուսական շրջան այդպէս կը յիշէ Ադրիանապոլսեցին 1877 - 1878 ռուս - Թրքական պատերազմի շրջանը, երբ յաղթական բանակները Ռուսերու մուտք գործեցին, որու յաջորդող Սան Ստեֆանոյի պատմական դաշնագիրը, որուն համաձայն 16-րդ յօդուածը համեստ քայլ մըն էր հայկական հարցի գծով: Այս շրջանը ոչ միայն ազատութիւն ու մտաւոր զարթնումի, այլեւ նաեւ աւելի բարեկեցիկ կեանքի մը շրջան եղաւ:

Համիտեան շրջանը նոյնպէս իր հետքերը Թողուց Ադրիանապոլսոյ մէջ, ուր Հայերն ալ զգացին բռնակալին հալածական քաղաքականութիւնը: Նոյն շրջանին պատահեցաւ քաղաքի մեծ հրդեհը, որը մոխիրի վերածեց մէկ երրորդ մասը կազմող հայ, յոյն եւ հրեայ կեդրոնական Թաղերը եւ փճացան մօտաւորապէս 1800 բնակարաններ եւ հանրային հաստատութիւններ, որոնցմէ շուրջ 250 Հայերու սեփականութիւն, ազգապատկան կալուածներ, Ս. Թորոս եկեղեցին եւ բակի երկու վարժարանները եւ առաջնորդարանը:

Յաջորդող քաղաքական դէպքերը բերին 1908-ի «Հուրրիյէթ»ը (ազատութիւն, հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն), որու շրջանին հայութիւնը ազատ շունչ մը քաշեց:

1912-ի Պալքանեան պատերազմը եւ պուլկար քաջարի բանակի մուտքը, նոր յոյսեր բերաւ Հայոց, սակայն ժամանակաւոր էր, երբ շատ շուտով կրկին Օսմանցիները վերադարձան, իսկ քիչ յետոյ 1915-ի աշնան Ադրիանապոլսեցին եւս պիտի ճաշակէր աքսորի ճամբաները: Փրկութեան միակ ափը եղբայրական Պուլկարիան էր այնքան մօտիկ ու հակառակ որ Թուրքիոյ հետ կնքած էր զինակցութիւն, եղաւ այդքան բարեացակամ Հայերուս հանդէպ եւ պուլկարական հիւպատոսարանը, որ կտնուած է Հայոց Թաղի մէջ, մի քանի օրերու ընթացքին բաւական Թիւով Հայերու հնարաւորութիւն տուաւ ապաստան գտնել այստեղ շնորհիւ հիւպատոս Կուրքօ Սերաֆիմովի եւ իր ազնուափայլ տիկնոջ: Բաւական Հայեր վերջին պահուն յաջողած են անցնիլ կամ մնալ Գարաաղաճ Թաղամասը եւ այսպէս փրկուիլ (այս շրջանին Գարաաղաճը Պուլկարիոյ կը պատկանէր):

1918-ի Հոկտեմբեր 30-ին Մուտրոսի զինադադարը ներում կը շնորհէր տարագրեալներուն, որոնք սկսան դառնալ իրենց ծննդավայրը:

1920-ին յունական բանակը կը հասնէր մինչեւ Ադրիանապոլիս եւ հայութիւնը հաւատաց, թէ տեւական ապահովութեան շրջանը հասած էր: Կարճ եղաւ անոր ուրախութիւնը, որովհետեւ 1922-ի աշնան տեսաւ Անատոլուի հայութեան խուճապը ու խեղճութիւնը, որոնք Պուլկարիա ապաստան կը փնտռէին, բայց ամիս մը յետոյ նոյն ճակատագիրը իրենց ալ պիտի սահմանուէր, որովհետեւ Թուրք եւ յոյն զինադադարի հետեւանքով, վերջինները պէտք էին պարպել արեւելեան Թրակիան եւ զայն յանձնել Թուրքերու: Ադրիանապոլսոյ հայութեան մէկ մասը կ'անցնէր Յունաստան եւ կը հաստատուէր Նէա, Օրեսթիա, Տիմոթիքա, Տէտէ Աղաճ, Կիւմուրճինա (այժմ Գոմոթինի), Քսանթի եւ Սելանիկ քաղաքները, իսկ միւս մասը անցաւ Պուլկարիա եւ հաստատուեցաւ Փլովտիւ, Սոֆիա, քիչ Թիւով Սլիվէն, Խասկովօ, Քըրճալի, Ռուսէ, Պուրկազ եւ այլ քաղաքներ:

Ազգային սեփականութիւն ներկայացնող իբրեւ ոմանք ղեկավար իշխանութեանց կարգադրութեամբ կը փոխադրըւէին Փլովտիւ, մաս մըն ալ Քսանթի: Այս գոյքերէ մաս մը կը մնան Ադրիանապոլիս տեղւոյս 120 տարեց մնացած Հայերու պէտքերու համար:

Տեղեկութիւններու համաձայն, կառավարութիւնը գրաւած է եւ պետական պէտքերու համար կը գործածէ ազգապատկան կալուածները, Ս. Կարապետ եկեղեցին փլած է, առաջնորդարանը խաղարանի վերածուած, իսկ Ս. Թորոս եկեղեցին սինեմայի: Հայոց լքեալ կալուածները ծախուած են տեղացիներուն, փոխարժէքը ութ տարուան վճարումի պայմանով:

Ահա այսպէս վերջ գտաւ Ադրիանապոլսոյ նոր գաղութի երեք դարեայ եւ աւելի հարուստ պատմութիւնը, Թողլով փայլուն յիշատակներ անցեալէն:

Վ. Օ. ԶԻՐԶԻԵԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ, ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետ Ա. Փափանտրէուի ընկերվարական կառավարութիւնը, որ 1981 Հոկտեմբերին կեանքի կոչուեցաւ, մինչեւ այսօր յաջողեցաւ ցոյց տալ, թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ «անկախ» փարբաղիծ մը վարելով հանդերձ, գիտէ իրապաշտ մօտեցում մը եւս յայտնաբերել:

Առաջին նկատելի կէտն այն եղաւ, որ հակառակ ընտրապայքարի օրերուն իրենց արտայայտած այն միտքին, թէ իշխանութեան գլուխն անցնելու պարագային պիտի փակեն Յունաստանի ամերիկեան զինուորական կայանները եւ պիտի քաշուին Ատլանտեան Ուխտէն եւ Հասարակաց Շուկայէն, աշխատեցան համաձայնութեան եզրեր գտնել թ'է Ուաշինկթընի,

---

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

7

Ես կը յիշեմ հիմա քու գրկիդ բարութիւնը ու քաղցրութիւնը եւ քու սպիտակ ու տաք բազուկներուդ հրայրքը վզիս վըրայ: Ու դուն կը նայէիր ինծի թագուհիի պէս, կը գգուէիր զիս ինչպէս իշխանուհի մը իր սիրած գերի իշխանը, բայց չհամբուրեցիր՝ դուցէ վախնալով, որ նորէն բերանս կը ծածկեմ դողդոջուն մատներովս: Միայն գտակս հանեցիր եւ մազերս ու այտերս շոյեցիր: Յետոյ զիս տարիր պարտէզը՝ խնձորենիին տակ ու սկսար պատմել քու մանկութենէդ, քու հայրենի քաղաքէդ ու դպրոցական կեանքէդ: Պատմեցիր ձեր տանը մասին, որ գեղեցիկ էր ու ճոխ եւ կորսուած մօրդ, քրոջդ ու հօրդ մասին. հօդ ձայնդ խեղդըւեցաւ յուզումէդ: Դուն զսպեցիր ինքզինքդ, բայց իմ սիրտս ելած էր. ես յիշած էի, որ Յունիսի մէկն է: Յունի՜սի մէկը...

Կեանքիս մէջ հազիւ քանի մը անգամ լացած եմ ես ու արցունքին համը զգացած, աղի, դառն, բայց անոյշ: Եւ այդ օրը առաջին անգամն էր, որ կուլայի քու ելեւէջող ու տաք կրծքիդ վրայ, գլուխս վստահած բարի ձեռքերուդ, թող տալով, որ օրօրես զիս: Յետոյ արցունքներուս մէջէն, կրկին անգամ ըլլալով, պատմեցի քեզի մայրիկիս մասին, որ մեռած էր հեռաւոր ու տխուր անապատին մէջ եւ քեզի ցոյց տուի գունատ ու ճըմըրթկուած թղթի կտոր մը, նամակ մը՝ փոքրիկ եղբօրս գրովը, որ կտրած էր անապատի չար ու տխուր ճամբաները եւ հասած էր ինծի:

Միատեղ կարդացինք այդ պարզ ու սրտաճմլիկ երկտողը, որ կը խօսէր մահուան մասին ու սիրելի մօր մը, որ կորած էր առյաւէտ՝ Յունիսի մէկին: Վաղուց է կորսուած է այդ մասունքը, բայց միտածումիս մէջ երկաթագամ գրերու նըման կըյամենան փոքրիկ եղբօրս տխուր բառերը: Օ՛, անապաւէն ու անծնող տըղու այդ ճիչը, որ տակաւին ականջիս մէջ կը հնչէ: Դուն կը մխիթարէիր զիս բարի բառերով եւ մեղմութեամբ կը հարցնէիր եղբօրս ու փոքրիկ քրոջս մասին, ու ես կը գծէի քեզի՝ գեղեցիկ ու բոցեղէն բառերով անոնց պայծառ ու փոքրիկ դէմքերը: Աչքերս աչքերուդ մէջ կը պատմէի քեզի փոքրիկ քրոջս անզուգական գեղեցկութենէն: Անոր նազելի հասակին ու առատ մազերուն, խոր ու մութգոյն աչքերուն ու երկար թարթիչներուն գովքը կ'ընէի քեզի:

Յանկարծ զարնուած եղնիկի մը պէս վախկոտ բազուկներդ քակեցիր վզէս ու ցատկեցիր: Փողոցի դուռն էր: Հեւ ի հեւ վազեցինք: Տիրուհիդ էր, որ անժամանակ տուն եկած էր: Ես չկրցայ առանց տեսնուելու դուրս ելլել ու նստայ բաղմոցի մը վրայ. աչքերս արցունքոտ էին ու դէմքս գունատ: Տիրուհիդ հարցուց, թէ ո՞վ եմ. ըսիր, որ հայրենակից ենք իրարու: Ան իր ծանր ու անբարեացակամ նայուածքով չափեց զիս ոտքէս մինչեւ գլուխս եւ ըսաւ, որ անկիւնը դրուած աթոռին վրայ նստիմ փոխանակ բազմոցին, որ կ'երեւի շատ ճոխ գտաւ նայելով հագուստներուս:

Իր ձայնը այնքա՜ն արհամարհական էր, ու նայուածքը այնքա՜ն ծանր, որ հակառակ քու աղաչող աչքերուդ կատաղած ելայ տեղէս եւ բազմոցին անկիւնը դրուած բարձը նետեցի տիրուհիիդ դէմքին. վայրագ ու խուժդուժ պոռացի, թէ մենք ալ ժամանակին բազմոց ունէինք ու իրեն պէս մաքուր կը հագուէինք, եւ եթէ այդպէս դժբախտ ենք հիմա, մեղքը յամենայն դէպս մերը չէ: Յետոյ ամբողջ հասակովս կեցայ այդ թմթռկած դէմքով պառաւին դէմ՝ եւ լըրութեան հասնող համարձակութեամբ ու վրէժով լի նայեցայ իր աչքերուն երկար, մինչեւ որ պղտիկցաւ բարկութեանս տակ ու նայուածքը փախցուց:

Դուն կը նայէիր ինծի երախտագիտութեամբ, սիրով բայց աղաչական: Ես կը զգայի, թէ այլեւս պէտք չէր կենալ հոդ. դուռը բացի ուժով ու դուրս ելայ:

Անկէ յետոյ այլեւս չեկայ ձեր տունը ու անկէ յետոյ ամբողջ տարի մը՝ այլեւս քեզի հրաման չտուին դուրս ելլելու: Կը յիշե՞ս, այդ դժբախտ օրերը հիմա, կը յիշե՞ս..

8

Այդ օտար երկնքին տակ մեր վերջին հանդիպումը հովուերգութեան մը պէս քաղցր է ու երազական:

Ամբողջ տարի մը թաւալած էր մեր վերջին հանդիպումէն ի վեր: Զի՛դ ու տխուր: Ես ինքզինքս խաբելու, անյոյս ու անդարմանելի թախիծս օրօրելու համար կը ճամբորդէի քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, բոպիկ ու աղքատ: Քանի՛ անգամ մինակ ու անտէր՝ մտածած եմ մահուան մասին զուսպ ու հանդիստ խաղաղութեամբ, բայց քու յիշատակդ միշտ ալ ամուր բռնած է զիս երազներուս փլատակին վրայ:

(Շար. 16)

թէ Արեւմտ. Եւրոպայի երկիրներուն հետ, վերոյիշեալ զոյգ գետիններուն վրայ:

Այսպէս, Փափանտրէուի կառավարութիւնը հինգ տարուան ժամանակաշրջանի մը համար համաձայնութիւն կնքեց Միացեալ - Նահանգներուն հետ՝ այս վերջնոյն զինուորական կայաններուն պահպանումին ուղղութեամբ: Փափանտրէուի վեց ամսուայ նախագահութիւնը ստանձնեց Հասարակաց Շուկային եւ յատկանշական օժանդակութիւններ, - տնտեսական, - ապահովեց անկէ: Աւելին՝ գրեթէ բնականոն կապեր եւ յարաբերութիւններ հաստատեց Ատլանտեան Ուխտին հետ եւ, նոյնիսկ. առաջարկեց իր գլխաւոր հակառակորդին՝ Թուրքիոյ, որպէսզի բանակցութիւններ կատարուին գլխաւորաբար մշակոյթի եւ առեւտուրի փոխանակութեանց ուղղութեամբ:

Միւս կողմէ, այսուհանդերձ, փափաքեցաւ, որ Արեւմտեան Եւրոպա զօրաւոր դիրք ճշդէ Ուաշինկթընի դէմ, այս վերջնոյն միջամտութիւններուն կապակցութեամբ Կեդր. Ամերիկայի մէջ: Զօրավիգ կեցաւ նաեւ հիւլէական զէնքերը սահմանափակելու միտքին, եւրոպական ցամաքամասին վրայ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, ընկերվարականներուն ժողովրդականութիւնը որոշ չափով խախտեցաւ: Ցատկայէս կուսակցութեան արմատական ձախը, ինչպէս նաեւ Համայնավարները դժգոհ արտայայտութիւններ ունեցան: Համայնավար պարագլուխներ ամբաստանեցին կառավարութիւնը, թէ փոփոխութեան ենթարկած է իր քաղաքական ծրագիրները, քանի չարունակած է յարիլ արեւմտեան ճակատին:

Ներքին ճակատի վրայ ժողովուրդին անհամբերութեան արտայայտութիւնները նկատուեցան մինչեւ այսօր տեղի ունեցած չարք մը գործադուլները, ի տես անգործութեան եւ դրամահոսութեան արագ ծաւալումին: Անգործութիւնը, որ կը ծաւալի, ներկայիս աշխատաւոր զանգուածին տասը տոկոսը կը ներկայացնէ, իսկ դրամահոսութեան տարեկան յաւելումը՝ 21 տոկոսի կը հասնի:

Ըստ երեւոյթին, Փափանտրէուի այժմու քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ, - այդպէս կ'արտայայտուի ան, - իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնել ներքին տնտեսութեան վրայ, քանի ամերիկեան կայաններու հարցը իր լուծումը գտած է:

Ըստ արեւմտեան դէտերուն, հակառակ դժգոհութեան որոշ եւ չեչտուած արտայայտութիւններուն, Յոյներուն մեծամասնութիւնը կը թուի նախընտրութեանց կարգով իր համակրութիւնը յայտնել Փափանտրէուի ընկերվարական կառավարութեան հանդէպ: Ժողովուրդը կը գնահատէ վարչապետին ազգայնական եւ, միաժամանակ, գործնական քաղաքականութիւնը արտաքին ճակատին վրայ: Ներքին քաղաքականութիւնը դեռ կը մընայ անորոշ: Փափանտրէու պէտք է շուտափոյթ կարգադրութիւններու դիմէ, եթէ կ'ուզէ, որ դանդուածին համակրութիւնը չխախտի:

Թ. Ա. Թ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

ԱՂԹԱՄԱՐ

Վանայ լճի շրջակայքն ու չորս կղզեակները՝ Լիմ, Կտուց, Առտէր եւ, մասնաւորաբար, Աղթամար քաղաքական, մշակութային եւ տնտեսական առումներով մեծ դեր խաղացած են մեր ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ: Լիճի եզերքին տարբեր ժամանակներուն յառաջացած էին բազմաթիւ բնակավայրեր ու նաւահանգիստներ եւ աւելի քան տասը քաղաքներ՝ Խլաթ, Արծկէ, Արճէշ, Բերկրի, Վան, Ոստան եւ այլն:

Աղթամար կղզին կը գտնուի Վանայ լճի հարաւը, ափէն 3 - 3,5 քիլոմեթր հեռու: Անոր շրջագիծը մօտ 4 քիլոմեթր է, իսկ տարածութիւնը՝ 0,7 քառակուսի քիլոմեթր:

Կղզին բնակուած է հին ժամանակներէն: Անոր հարաւ - արեւմտեան անկիւնը կը գտնուին 2 - 3 շարքով կիկլոպեան պարիսպներու հետքեր: Կղզիին մէջ փրոֆ. Շուլց ԺԹ. դարու առաջին կէսին յայտնաբերած է սեպագիր արձանագրութիւն մը: Թովմա Արծրունի պատմիչի վկայութեամբ, Ն. Ք. առաջին դարուն եւս կղզին բնակիչներ ունեցած է, իսկ Դ. դարուն վերաբերող հաղորդումներէ կը պարզուի, որ Ռշտունի նախարարները իրենց պատկանող այդ կղզիին մէջ կատարած են պաշտպանութեան կառուցումներ եւ քաղաքական աննպաստ պահերուն թողլով աթոռանիստ Ոստանը, ապաստանած են Աղթամարի ամրոցը:

Աղթամարի պաշտպանական նշանակութիւնը աւելի բարձրացած էր արաբական առաջին արշաւանքներու ընթացքին՝ Է. դարու կէսերուն, երբ հայրենասէր Թէոդորոս Ռշտունի իշխանը նոր կառուցումներ կատարելով, զայն դարձուցած էր իր զօրակայանը:

Աղթամարի պաշտպանական, քաղաքական եւ մշակութային դերը յատկապէս մեծցաւ Ժ. դարուն՝ Վասպուրականի Արծրունեաց թագաւորութեան կազմաւորման ժամանակներուն: Գագիկ Արծրունի թագաւորը Վանի, Ոստանի եւ թագաւորութեան այլ վայրերու մէջ կատարուող շինարարական աշխատանքներու հետ, լայն ծաւալով կառուցողական աշխատանքներ տարած է նաեւ Աղթամարի մէջ, զայն վերածելով գեղեցիկ քաղաքի մը, որ նախկին ամրոցին հետ ապաստանարան պիտի դառնար շրջակայքի բնակչութեան համար:

Աղթամարի վանքը նախ եւ առաջ գիրի ու գրչութեան օճախ էր: Անոր գրչութեան դպրոցը ձեւաւորուած էր Ժ. դարուն, աշխուժացած կաթողիկոսութեան հիմնադրութեան ժամանակներէն (1113 թ.) եւ աննախընթաց զարգացում ապրած ԺԳ. - ԺԵ. դարերուն: 1895-ին Թուրքերը վանքը կողոպտեցին ու աւերակի վերածեցին: Աղթամարի գրչութեան դպրոցի ձեռագիր մատեաններէն մեզի հասած է շուրջ 100 հատ, որոնք պատմական եւ գեղարուեստական երկեր են, շքեղ ու նկարազարդ բազմաթիւ Աւետարաններ, Մաշտոցներ, Յայսմաւուրքներ, Տաղարաններ, Ճաշոցներ, Ճառընտիրներ, Թուղթեր, Գանձարաններ, եւայլն: Հոս ընդօրինակուած եւ մեզի ծանօթ առաջին ձեռագիրը կը վերաբերի 1277-ին: Այդ ձեռագիրը Աւետարան մըն է, զոր ընդօրինակած է Սիմէոն դպիր եւ ներկայիս կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանը: Միայն ԺԵ. դարու սկիզբէն մինչեւ 80-ական թուականները ընդօրինակուած կամ գրուած, մեզի ծանօթ ձեռագիրներու թիւը կը հասնի 64-ի: Աղթամարի գրչութեան դպրոցը մեծ հռչակ ունէր ամբողջ Հայաստանի մէջ եւ շատ մը տեղերէ հոս կուգային ձեռագիրներ ընդօրինակելու: Գրչութեան արուեստին հաւասար բարձր զարգացման հասած էր նաեւ անոր հետ սերտօրէն կապուած մանրանկարչութիւնը:

Աղթամար կղզիին մէջ կային ճարտարապետական կարգ մը կոթողներ՝ եկեղեցիներ (Ս. Սարգիս, Ս. Ստեփանոս, Ս. Գէորգ), երեք մատուռ, քաղաքացիական կարգ մը շէնքեր: Մինչեւ ԺԹ. դարու 80 - 90-ական թուականները խարխուլ վիճակի մէջ կը պահպանուէին Ս. Սարգիսն ու Ս. Ստեփանոսը, որոնք կառուցուած էին ԺԳ. դարուն, Ս. Գէորգն ու մատուռները կիսաւեր վիճակի մէջ էին, իսկ քաղաքային շէնքերէն գրեթէ ոչինչ մնացած էր:

Կղզիի ճարտարապետական կառուցուածքներու պսակը կը կազմեն Արծրունիներու արքայական պալատն ու Ս. Խաչ տաճարը, որոնց ճարտարապետն է Մանուէլ՝ միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան անուանի վարպետներէն մէկը:

Արծրունիներու արքայական պալատէն ոչինչ մնացած է. անոր աւերակները ի սպառ ջնջուած են: Սակայն Արծրունեաց տան պատմիչ Թովմա Արծրունիի ընդարձակ տեղեկութիւններէն ծանօթ են կառուցման ժամանակը, պալատին մեծութիւնը, ձեւը եւ ճարտարապետական որոշ մանրամասնութիւններ: Կառուցուած է Գագիկ Ա.ի օրօք:

Ս. Խաչ տաճարը, որ մեր օրերը հասած է կանգուն, բայց խարխլած վիճակի մէջ, հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան եզակի կոհարներէն է: Քառարխիդ փոքր շինութիւն մըն է՝ ունի 17 մեթր երկայնք, իսկ բարձրութիւնը՝ հիմքէն մինչեւ լայնախոտ գմբէթը 24 մ: Արտաքինէն կը նմանի Աւանի եւ Հռիփսիմէի տաճարներուն: Պատերը դուրսէն ծածկուած են 6 շարք կազմող քանդակներով, ուր պատկերացուած են Գագիկ Ա. Արծրունի, Հմայեակ ու Սահակ Արծրունիները, Գագիկ Ա.ի եղբայրը՝ Աշոտ, ինչպէս նաեւ Քրիստոս, Աստուածամայրը, Ադամն ու Եւան եւայլն: Տաճարը յատկապէս հարուստ է կենդանական քանդակներով եւ որմնանկարներով:

ԹԱԴԷՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ մէջ, Սեպտեմբեր 2 - 5, տեղի ունեցած են Հ. Ե. Դաշնակցութեան յիսնամեակի ողիմպիական խաղերը: Հազարաւոր Ամերիկահայեր՝ Շիքակոյէն, Տիթրոյթէն, Ուաշինկթընէն, Կրենիթ Սիթիէն, Քանատայէն, Ֆրէզնոյէն, Նիւ Ինկլընտէն եւ այլ տեղերէ մասնակցած են մրցումներուն, պարահանդէսին եւ դաշտահանդէսին: Մրցումները տեղի ունեցած են Փրովիտենսի Ճանըրն Հայ Սքուլի մարզադաշտին վրայ: Ողիմպիական խաղերու ախոյեան հանդիսացած է Պոսթընի Ուխտը, երկրորդ՝ Փրովիտենս, երրորդ՝ Տիթրոյթ: Սեպտեմբեր 4-ին, կէսօրէ ետք տեղի ունեցած է տողանցքը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներու եւ արենոյշներու մասնակցութեամբ: Խօսք առած են Ռոտ Այլընտի կառավարիչը Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Հ. Օ. Մ.ի, Հ. Յ. Դ.ի եւ Հ. Ե. Դ.ի ներկայացուցիչները: Երեկոյեան պարահանդէսին մասնակցած են շուրջ 2500 հոգի, իսկ յաջորդ օր՝ Հայաստան Քեմփի մէջ տեղի ունեցած դաշտահանդէսին, 3000 հոգի:

×

ՎԱԼԱՆԹԻՆ ԱԼՍԻՆԱՅԻ (Պուէնոս Այրէս) «Զաւարեան» ակումբին մէջ, Սեպտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Արմենիա - Երիտասարդաց Միութեան «Ստեփան Ծաղիկեան» մասնաճիւղի կազմակերպած դասախօսութիւնը, նուիրուած ազգային հերոս Ստեփան Ծաղիկեանի: Առաջին դասախօսը՝ Րաֆֆի Սիրունեան, թուած է Մեծ Եղեռնէն հինգ տարի ետք ծայր տուած ահաբեկումներու չարքը, որուն մաս կը կազմէր Ստեփան Ծաղիկեանի կատարած ահաբեկչութիւնը՝ Թիֆլիս, 1922-ին: Ապա ներկայացուած է հերոսին կենսագրականը: Երկրորդ դասախօսը՝ Քրիստափոր Սիրունեան, անդրադարձած է հերոսին գործունէութեան: Ստեփան Ծաղիկեան չգոհացաւ ճէմալէն վրէժը լուծելով, այլ գաղտնի խումբ մը կազմակերպելով հագուստի եւ ուտեստեղէնի օգնութիւն հասցուց խորհրդային աշխարհի մէջ բանտարկուած հայ ընկերներու, որոնք ամայի ու ցուրտ բանտերու մէջ կը գտնուէին մահուան սպառնալիքին տակ: Փակման խօսքը արտասանած է Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ Ալպէրթօ Ճէրէճեան, քաջալերելով ձեռնարկը:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Սեպտեմբեր 4-ին տեղի ունեցած կառքի հարաւամերիկեան «Ֆորմուլա 2» մրցումին, Կուսթաւօ Տէր - Յովհաննէսեան 7-րդ հանդիսացած է, յաղթական Քիսլինկէն մէկ վայրկեան հեռաւորութեամբ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Ան չխենթցաւ բոլորովին: Գիտակից ու կամաւոր ինքնամոռացում մըն էր մանաւանդ իրը, մարդկային եսին չարաչար ու վայրագ լքումովը, որուն մէջ կը փնտռուի, ի չգոյէ բարոյական եւ հոգեկան ուեէ սփոփանքի, տեսակ մը մխիթարութիւն ու ինքնապաշտպանութիւն՝ ճակատագրի հարուածներուն դէմ:

Այդ առերեւոյթ ընկճումին մէջ, որ ինքնին դժբախտութեան յաղթանակը կը կարծուի, խորունկ արհամարհանք մը կայ սակայն, անգոսնող, ազուոր ու հըպարտ ժեստը, որուն առջեւ չարութիւնները կը ջախջախուին այլեւս ու ոխերը ուժաթափ վար կ'իյնան: Ասանկները, հակառակ իրենց ահռելի ու վերջնական անկումին, միակ յաղթական ու անվախ ճեմողներն են ընկերութեան չարքերուն մէջ, զրահուած ամէն վատութիւններու, ամէն անարգութիւններու դէմ, քմահաճ, ծաղրական, ոխերիմ նայուածքներով դէպի ճղակոտոր տապլտուքները, արինոտ ու քստմնելի ոգորումները մըրցումի, կիրքի, սէրի ու դրամի անվախճան գզուըտուքին: Համբիկ, իր բարի, միամիտ, կոյս հոգիին բոլոր թափովը, յանկարծ ամէնէն գեղեցիկ յափշտակութեան, ամէնէն ազնիւ խոյանքին անձնամատոյց եղեր էր: Սիրոյ ջահազարդ ու լուսաւոր խորանին կը մօտենար՝ երկըրպագու ջերմեռանդութեամբ, հոգիին դողդոջ խլնոսացումովը: Այդ հզօր ու գերագոյն մերձեցումին պահուն, լոյսերը կը մարին ու խորանը կը փլէր: Տղան կ'իյնայ, վասն զի իր լոյսերն ալ շիջած են, ու երբոր նորէն վեր կ'ելլայ ու չուրջը կը դիտէ, փոխուած է ամէն բան: Ալ հիմա ընկերային մեծ ու մաճկացած ճահիճը կը տեսնէ, ուր դժնդակօրէն կը քաշկռտուին բոլոր վիթխարի ու քստմնաշատ կմախքները մարդկային անասունին: Ինքն ալ կմախք մըն է այլեւս, որ միւսներուն քովէն կը շարժի, կը քալէ մենաւոր քալուածքով:

Համբիկ մենագար մըն է, խոյս կուտայ մարդերէն, կ'ատէ զանոնք, կ'արհամարհէ, բայց ա'լ չի վախնար անոնցմէ, վասնզի անոնք վերջին ընելիքնին ըրին իրեն. իր էոէալը անարգեցին, իր սէրը ոտքընուն տակը առին.

- Պագա՛ւ, պագա՛ւ, պագա՛ւ. ասիկա իր յաւիտենական յանկերգն եղաւ, իր բոլոր մտածումներուն, զգացումներուն, ատելութիւններուն հատու եւ տխուր արտայայտութիւնը: Անոր մէջ իր կեանքին ամբողջ առամը կը տեսնէր, կը լսէր, կ'ապրէր: Իրմէ զատ ոչ ոք կրնար գիտնալ թէ այդ մէկ բառին տակ ջախջախուած կեանք մը, դիակ մը կար որ իրն էր:

Ինչ որ ալ ըլլար, գիւղին մէջ խենթ նկատուեցաւ Համբիկ - նա՛, խենթ Համբիկը կ'անցնի կոր սովորական խօսք մը եղաւ, երբ տղան պատերուն տակէն, գըլուխը կախած կամացուկ մը անցնէր: Ընկերները ա'լ քովը չմօտեցան երբ զինքը տեսան փողոցը կամ լեռը, վասնզի անոր թշուառութիւնը ա'լ չհետաքրքրեց զիրենք: Շատ չատ, մէջերնուն էն չարաճճիները, հեռուէ հեռու, սա անգութ բառը նետեցին իրեն ատեն ատեն.

- Ծօ Համբիկ, Սոֆիէն ի՞նչ լուր:

Այս անունին հնչումը կը ցնցէր զինքը. երազէ արթննալու պէս վեր կ'առնէր գլուխը եւ չուրջը կը նայէր, խոկոյն նորէն իր ինքնամփոփումին մէջ թաղուելու համար:

Վրան գլուխը երթալով թափեցան թափթփեցան: Օրն ի բուն իր պտոյտներուն երեսէն կօշիկ չդիմանալով, մայրը վերջապէս ստիպուեցաւ համակերպիլ զաւկին բոկոտն շրջելուն: Համբիկ դըժգոհութեան կամ բողոքի շարժում մը իսկ չըրաւ: Ֆէս ալ չդիմացաւ իրեն, վասնզի մէկ քանի անգամ, անվերջ ու քրտնաթոր պտոյտներէ յետոյ փոսի մը մէջ կամ բըլուրի մը կողը քնացած միջոցին, գնչուի լակոտներ կամացուկ մը գլխէն գողցան երկու երեք ֆեսերը զորս մայրը իր լաթ լուացած տուներէն աղաչանքով գըտած էր:

Ասոր վրայ, մայրը յուսահատած, թող տուաւ որ տղան գլխաբաց շրջի: Բարեբախտաբար մազերը առատ եւ խիտ, մէկ կողմէն մինչեւ ճակատը, միւս կողմէն մինչեւ ծոծրակը արշաւելով, գլխանոցի պակասը զգալի ընել չտուին:

(Շար. 150)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Նուրիճա Խաչատուրեանի եւ Եպրաքսէ Մալեանի հոգեհանգիստին առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. - Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոնեան 500 Ֆ., Յովսէփեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Գույումճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 200 Ֆ., Նշան Թաշճեան 100, Սոնիա Փիլիկեան 50 Ֆրանք:

×

Յակոբ Մինասեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան 50 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Եզեկիէլ Ժան Միշէլ Գեզաշեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Րիկօ - Գ. Րընէ Րօժէ, Գ. Միշէլ Ժօֆրէ 1000 Ֆ. նուիրած են Վալանսի Նոր Եկեղեցւոյ շինութեան ֆոնտին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Ազատ Քէօշկէրեան եւ զաւակներէն 1000 Ֆ.: Տիկին Էլիզ Զրրաչեանէ 500 Ֆ., Լեւոն Պէրպէրեանի յիշատակին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Տօն Վարագայ Սրբոյ Խաչին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Փոն տը Շերուի եւ Շարվիէօ շրջանի հայութիւնը՝ ներկայ գտնուելու արարողութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վերամուտի առաջին ժողովը, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 21-ին եկեղեցւոյ սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ. - Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 24, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն

Պարահանդէս՝

Շաբաթ, Նոյեմբեր 26-ին

EREBOUNI

BROCHETTES & GRILLADES

au charbon de bois

SPECIALITES ARMENIENNES et GRECQUES

19, rue de Picardie, Paris 3e
métro République ou Temple
tél. 271 - 14 - 77

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Բառարան

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ - ՀԱՅԵՐԷՆ

(Բ. տպագրութիւն)

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

Գին՝ 170 Ֆր.

Դիմել. -
Librairie H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն -
Մշակոյթի Օր
Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝
Դեկտեմբեր 3-ին.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 29-ին

George V

Համահայկական ժողովին առթիւ.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

Փ Ա Ր Ի Զ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 14-ին Մշակոյթի Տան մէջ:

17, Rue Bleue — 75009 Paris

Ուսուցչուհի ընկ. Մ. Իսլիպէեան:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance
de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do — TCHAIKOWSKI
Concerto pour violoncelle — KHATCHATOURIAN
Concerto pour violon — KHATCHATOURIAN

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77 - 84 - 70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54 - 21 - 19
F. N. A. C. — tél. 91 - 30 62

GRANDE SOIREE DANSANTE

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1 Լիոնի Բալէ տ'իվէր սրահին մէջ. -

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. -

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

ՃՈՐՃ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով:

Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբը, եւ ԲԻՆՔ ԲԱՆԹԷՐԶ նուագախումբը

Տոմսերը կը վաճառուին Մշակոյթի Տունը:

ՍԵՒԱՆ
SEVAN

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
23
VENDREDI
23 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.530
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
59e ANNÉE — No 15.530

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՔՈՐՍԻԿԱ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՅՍՏԱԿ ՉԷ

×

Աւելի քան չարաթ մը եաքն է, որ յանկարծ, քորսիքական ազգ. ազատագրութեան (գաղտնի) ճակատը տէր եղաւ փիէր - ժան Մասսիմիի մահափորձին, մինչ այդ, դէպքէն ի վեր, քաղաքական ահաբեկչութեան մը վարկածը երթալով հեռացուած էր և բարձրաստիճան պաշտօնատարին անձնական կեանքին քննութինը այլ ենթադրութիւններ ընել կուտար: Արդարեւ Մասսիմիի հօր նախկին քաղաքապետի անցեալը, իր պարտքերը եւ կիներու հետ պատմութիւնները կարծել տուած էին ուրեմն, թէ Մասսիմիի սպանութիւնը քրէական ճիւղի հաշուեյարդարի մը կը պատկանէր: Այդ ուղղութեամբ է, որ ոստիկանութիւնը փնտռտուքներ կ'ընէր, քննելով կալուածային կաշառքի խնդիր մը, ինչպէս նաեւ խաղի եւ այլ պարտքերու կամ սիրային պատմութիւններ: Այս պայմաններուն մէջ է, որ անբնական յապաղումով մը, ահաբեկչական արարքներու պարագային, քորսիքական ճակատը (լուծուած) կը ստանձնէ մահափորձը, ճշդելով թէ. - «Տէր կ'ըլլանք մահափորձին Մասսիմիի՝ մահուան դատապարտուած մեր կազմակերպութեան կողմէ: Գլխաւոր կազմակերպիչներէն էր մեր ընկերոջ Կի Օրսոնիի սպանութեան: Ինք է, որու Ֆրանսականի 100 միլիոն (հաւանաբար սանթիմի մասին է խօսքը) յանձնած է Պասթիայէն անցած օրը, Յունիս 18-ին գործադրողներ վճարելու համար: Տէր կ'ըլլանք նաեւ Ռոսսոյի մահափորձին: Կ'աշխատէր գաղտնի սպասարկութեանց համար: Մեղսակից առեւանգման մէջ, Լէչիայի եւ Ռոսսիի բարեկամ, ծրագրած էր, այս օրերս ուրիշ ազգայնական մը առեւանգել, ապա՝ սպանել: Ք.Ա.Ա.Ճ»:

Այս է քորսիքական ճակատին յայտարարութիւնը: Ներքին նախարարութիւնը, անմիջապէս հերքեց եւ «հակաճշմարտութիւն» որակեց այն վերագրումները, որ կ'ըլլան ենթանախարար Ժ. Ֆրանչեսքիի: Ամէն պարագայի մէջ, պղտոր բան մը կայ: Արդարեւ կարելի չէ վստահ ըլլալ թէ Ք. Ա. Ա. Ճ.ի ըսածը ճիշդ է, քանի որ առաջին առթիւ, միակ յստակ կէտն այն է, որ քորսիքական ճակատը, այս ձեւով ապարէզ կը կարդայ Պետութեան, զայն ծիծաղելի կը դարձնէ եւ անշուշտ կը վարկաբեկէ: Ի՞նչ փաստ կայ: Անբնական չէ որ Ժ. Ֆրանչեսքի (Յունիս 18-ին) ճաշած ըլլայ բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը հետ, Պաստիայի մէկ ճաշարանը եւ ատիկա մեծ բան չի նշանակեր: Կը մնայ որ ամէն հոսանք այս «յայտնութիւնը» կը մեկնաբանէ ինչպէս իր գործին կուգայ: Ընդդիմութիւնը մեծ գոհունակութեամբ կը շահագործէ ինչ որ կը վարկաբեկէ վարչակարգ մը (մոռնալով թէ իր իշխանութեան օրով ինչե՛ր կային...), մինչ մեծամասնութիւնը առնուազն տարօրինակ կը գտնէ որ Ք. Ա. Ա. Ճ.ը չարաթ մը սպասած ըլլայ նման յայտարարութիւն մը ընելու համար: «Մաթէն», սակայն, կը խոստովանի թէ մահափորձը քաղաքական ըլլայ կամ ոչ, այսինքն քորսիքական ճակատին ստանձնումը ճիշդ ըլլայ կամ ոչ, շատ բան չի փոխեր այն իրողութեան մէջ, որ գաղտնի ճակատը ապտակ մը տուաւ Պետութեան:

× Ֆրան - Սուար կը հաղորդէր թէ ոստիկանապետ Պրուսար իր հրաժարականը տուած կ'ըլլայ, որ սակայն մերժուեր է:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՃԷՊԷՅԼԻ ՀԱՅԿ. ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ ՎՐԱՅ

ԶՈՀ ՉԿԱՅ

ՀԱԿԱՀԱՅ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՀԱՄՐԱՅԻ ՄԷՋ

×

Հինգշաբթի առաւօտ, Պէյրութի հետ հեռաձայնային կապ հաստատելով, ցաւով իմացանք թէ Կիրակի առտու, հինգ ռումբեր ինկած են Ճէպէյլի Թռչնոց բոյնին վրայ: Բարեբախտաբար 67 մանուկները ապաստանարան իջած էին եւ զոհ չկայ: Երկու ռումբեր, սակայն ճիշդ շէնքին հարուածած են եւ տղոց բաժնի շէնքը եւ շուրջը ծանր վնասներ կրած են: Ճէպէյլի որբանոցը Պիպլոսի մօտ է:

×

Հինգշաբթի առաւօտ, մեր տեսած օրաթերթերուն մէջ, «Քոթիտիէն տը Փարի» միակն էր, որ արձագանգ կը հանդիսանար «Հակահայ ոճրափորձ»ի մը, տալով հետեւեալ մանրամասնութիւնները. - Ռմբանակ մը պայթած է պատրաստ հագուստեղէնի երկու վաճառատուներու առջեւ, որոնք Լիբանանահայերու կը պատկանին, արեւմտեան Պէյրութի Համրայի բանուկ թաղը: Այս արարքին տէր եղած է, Ալ - Նահր թերթին զեկոյց մը տալով, անծանօթ կազմակերպութիւն մը, որ ինք - զինք մկրտած է «Ֆրանսայի բարեկամները Լիբանանի մէջ»: Անանուն խօսողը ըսած կ'ըլլայ որ «այս գործողութեան թիրախ են ԱՍԱԼԱ-ի շահերը Լիբանանի մէջ եւ պատասխան մը՝ այդ կազմակերպութեան ահաբեկչական գործունէութեանց Լիբանանի մէջ»:

Հեռաձայնային մեր խօսակցութեան ընթացքին հաստատուեցաւ այս արարքը, որ նոյն ձեւով հաղորդուած է Լիբանանի մամուլի մէջ ալ: Կրցանք ճշդել միայն թէ պայթումը եղած է Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 10-ին, Մոմճեան վաճառատան առջեւ: Միայն նիւթական վնաս կայ:

×

Սեպտեմբեր 16-ի մեր թիւով հաղորդած էինք թէ ընդառաջելով Մայր Աթոռի հրաւէրին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը նշանակած է ներկայ ըլլալու համար Միւռոնօրհնէքի հանդիսութեանց:

Հաստատուեցաւ թէ այդ պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմեն Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան եւ Կոմիտաս Ծ. Վ. Օհանեան, կրցած է ի վերջոյ մեկնիլ Հալէպի ճամբով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԼԻՓՓԻՆԵԱՆՆԵՐՈՒ նախագահ Մարկոսի ընդդիմադիրները հսկայ ցոյց մը ըրած են, Մանիլլի մէջ: Շուրջ 500 հազար հոգի հաւաքուած է կեդրոնական թղթատարատան առջեւ: 7 մեռեալ կայ (4 ցուցարար, 3 ոստիկան) եւ աւելի քան հարիւր վիրաւոր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը՝ Հէրզոկ Շամիրի յանձնեց նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը: Կ'ըսուի թէ Շամիր միտք ունի Ազգ. Միութեան դահլիճ մը առաջարկել ընդդիմութեան, թէեւ Փէրէս, ի յառաջագունէ մերժած է նման կառավարութեան մը կազմութեան գաղափարն իսկ, Շամիրի ղեկավարութեան ներքեւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13 - 19)

ԱՅԳԻ - ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Արտանիշի մէջ հիմնուած նորաստեղծ այգի - բուժարանին մէջ սկսած է մշակումը Սեւանի, ալպեան եւ ենթալպեան շրջաններու 50 տեսակ հազուագիւտ բոյսերու, որոնք կ'աճին ու կը բազմանան անջատ բաժիններու մէջ:

Հոն պահպանուած 1600 բուսատեսակներու շուրջ 1300 տեսակ դեղաբոյսերու մեծ մասը ներկայիս կը գտնուի անհետացումի վտանգին ներքեւ:

Թէպէտ նոր ստեղծուած է այգին, սակայն բուսաբանները արդէն յաջողած են յայտնաբերել բոյսերու հինգ տեսակներ, որոնք եզակի են ու կ'աճին միայն Սեւանի աւազանին մէջ:

×

«ԱՅՐՈՒՁԻ» ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԵԾԵԼԱՐՇԱՒ

Երեք տարիէ ի վեր Երեւանի Բազմարուեստից վարժարանի ուսանողները ամրան արձակուրդի օրերուն կը կազմակերպեն «Այրուձի» ազգագրական հեծեալ արշաւ: Անոնց նպատակն է ժողովրդականացնել պատմական Հայաստանի տարածքին մարզական տարածուած խաղերը, ազգագրական երգերն ու պարերը:

Հեծելարշաւի մասնակցողները, լաւ երգիչներ են, պարողներ եւ նաեւ հմտօրէն կը տիրապետեն հեծեալի դժուարին գործին: Անոնք ամիս մը կատարած են նախապատրաստական աշխատանք - ձիավարժութիւն, ձիախաղ, ազգագրական երգի - պարի ծրագրի ճշդում եւայլն. - Բազմարուեստից վարժարանի մարզատողջարանային ճամբարին մէջ:

Այս տարի հեծեալներու ճամբան կ'անցնէր Մարտունի, Վարդենիսի, Ջերմուկի, Սիսեանի, Ղափանի, Մեղրիի, Գորիսի շրջաններէն: «Այրուձին» հանդէս եկաւ ակումբներու մէջ, սարերու վրայ, բաց երկնքի տակ: Իրենց կը միանային նաեւ գիւղերու բնակիչներ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կեդրոնական վարչութիւնը խնդրած էր հոգեհանգիստ կատարել Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, Լիզպոն զոհուած հինգ հայ երիտասարդներու մահուան քառասունքին առթիւ:

Նոյն առեն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը խնդրած էր որ Շաբաթ, ամբողջ գիշերը եկեղեցին բաց պահուի յարգանքի «Հսկումի» համար: Առաջնորդ Սրբազանը նկատել տուած էր թէ նման ցոյց մը համաձայն չէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ աւանդութիւններուն: Այդ կապակցութեամբ, եկեղեցւոյ վարչութիւնս ալ համամիտ գտնուեցաւ Առաջնորդի մերժումին:

Մինչ այդ, Նոր Սերունդը, իր «Հսկումի» որոշումը արդէն թռուցիկներով, մամուլով եւ ձայնասփիւռով հաղորդած էր ժողովուրդին, որուն հետեւանքով խումբ մը Հայեր հաւաքուած էին Սեպտեմբեր 17-ին՝ Շաբաթ գիշեր՝ եկեղեցւոյ առջեւ:

Ժամը 19-ին սկսուած այս համախմբումը հետզհետէ ազմկալից դառնալուն պատճառաւ, Առաջնորդ Սրբազանը անհաճոյ դէպքերու տեղի չտալու համար հրահանգեց որ եկեղեցւոյ դուռը բացուի:

Վարչութիւնս բնականաբար կ'ողբայ այդ հինգ անձնազոհ երիտասարդներուն մահը: Սակայն իր պարտականութիւնն է յիշեցնել մեր կազմակերպութիւններուն թէ եկեղեցին հոգեւոր հաստատութիւն է եւ չի կրնար թոյլատրել որ այնտեղ ոչ կրօնական բնոյթով ցոյցեր կատարուին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՋՆՋԵԼ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԱՆՈՒՆԸ...

Թուրքիոյ Կրթական նախարարութիւնը հրատարակած է շրջաբերական մը ուր կը շեշտուի թէ նախարարութեան կողմէ իբրեւ աղբիւր - գիրք յանձնարարուած «Իօզէլ Թարիհ Աթլասը» եւ լիսէներու իբրեւ օժանդակ դասագիրք ճշդուած «Թարիհ Աթլասը» անուն հատորները վերաքննութեան ենթարկուած են, պահանջուած է յիշեալ ատլասներու քարտէսներէն ջնջել «Արմենիա» եւ «Հայաստան» անունները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորականները 1683 պաշտօնական թեկնածուներու վրայ 672 անուն եւս մերժած են, Զորեքշաբթի օր: Այս թեկնածութիւնները կը վերաբերին Նոյեմբեր 6-ի խորհրդարանական ընտրութեանց:

ՓԱՐԻԶԻ դեղարաններն են, որոնք դաւաէն եաք, գործադուլի դիմեցին Հինգշաբթի, բողոքելու համար, իրենց նըկատմամբ եղած վերջին կարգադրութիւններուն դէմ: Գլխաւոր բողոքը, ոչ միակը սակայն, կը վերաբերի դեղերու գինները իջեցնելու:

ԿԻՊՐՈՍԻ Արտաքին նախարարը, իր հրաժարականը տուած է, ճիշդ այն օրը, երբ կղզի կը ժամանէր տիկին Ինտիրա Կանտի: Նախարարը համակարծիք չէ նախագահին հետ, որ համամիտ է Աթէնքի տեսակէտին՝ մերժել ՄԱԿ-ի առաջարկը: Այդ առաջարկը կը նախատեսէ կղզիին 25-էն 30% թուրք Կիպրացիներուն յանձնել, նախարարապետութիւնը՝ յոյն Կիպրացիի մը եւ թուրք մըն ալ՝ փոխ-վարչապետ: Համայնավարներն եւ աջն ալ դէմ են նախագահ Կիփրիանուի:

ԹՈՆԻ ՆԵԿՐԻ, իտալացի արմատական երեսփոխանը, որու անձեռնմխելիութիւնը վերցուեցաւ Իտալիոյ երեսփոխանական ժողովին կողմէ, անգտանելի դարձաւ այդ վայրկեանէն: Կ'ըսուէր թէ Ֆրանսա է: Նեկրի՝ «ահաբեկչութեան փրոֆէսէօր» կը նկատուէր աւելի քան քաղաքական գիտութեան (Փատովայի համալսարանը):

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններէն՝ Կառժ - լէ - Կոնէսի բնակիչներուն շատ անսպասելի հարցարան մը կը բաժնուի այս օրերս, առողջապահական թաղապետական գրասենեակին կողմէ: «Դժուարութիւնք ունի՞ք սեռային յարաբերութիւններու ընթացքին, ընդունակութիւն ունի՞ք, դաշտանը կանոնաւոր է՞» և տակաւին ինչե՛ր: Նպատակն է եղեր ուսումնասիրել այն կապերը որ կան որոշ հիւանդութիւններու եւ ապրելակերպի միջեւ...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՂԵԳՆԱՁՈՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ուրախալի երեւոյթ է հաստատել, որ տնտեսութեան զարգացումով եւ կենցաղի ճիւղերու արձանագրած յաջողութիւններով, Հայաստանի այլեւայլ շրջանները, յառաջդիմութիւններ կ'արձանագրեն: Շրջաններու դիմագիծերու փոփոխութիւնը նկատելի կը մնայ: Հայ մարդուն ստեղծագործ ճիգն ու թափը, իրենց դրական երեսները ակնյայտնի կը դարձնեն:

Եղեգնաձորը, որ լեռնային շրջան կրնայ նկատուիլ, այս իմաստով կրնայ պատկերացումի ծառայել: Կեդրոնին եւ գիւղերուն մէջ, արդիւնաբերական նոր ձեռնարկութիւններ կը հիմնուին, ինչպէս նաեւ նախակրթարաններ ու մասնագիտական բնոյթի դպրոցներ, մշակոյթի եւ կենցաղի բարգաւաճումին հայող շէնքեր: Փողոցներ ու մայրուղիներ կը բարեկարգուին, ամայի վայրեր ծառաստաններու կը վերածուին: Անշուշտ, ինչպէս այլուր, այսպէս բաց բացեր եւ թերութիւններ կը մնան: Կը յուսանք, ասոնք եւս կը բարեկարգուին, կը սրբագրուին:

Եղեգնաձորի Շրջսովետի գործկոմի, - Շրջանային Խորհուրդի Գործադիր Կոմիտէ, - Նախագահը՝ Մելանիա Դովլաթեան, շարք մը հաստատումներ կը կատարէ Սով· Հայաստան օրաթերթի թղթակիցին հարցումներուն պատասխանելով: Ստորեւ՝ հիմնականները·

Միջնադարու անուանի ճարտարապետ, քանդակագործ եւ մանրանկարիչ Մոմիկի անունով մկրտուած փողոցին բարեզարդումէն ետք, անոր յարող Բարեկամութիւն պուրակին մէջ պիտի ցուցադրուին Վայոց ձորի անցեալը պատկերացնող կենցաղի բազմաթիւ իրեր, գործիքներ, փոքրատիպ քանդակազարդ յուշարձաններ, այնքան շատ շրջանին մէջ: Ասոնք մասնակի չափով պատկերացում պիտի տան տուեալ շրջագօտիին ճարտարապետութեան մասին:

Եղեգնաձորի փողոցներուն մէջ, ինչպէս նաեւ պուրակներ, հանրային պարտէզներ, պիտի զետեղուին Ներսէս Տարօնացիի, Եսայի Նչեցիի, Մոմիկի եւ Գլաձորի համալսարանին մէջ հին անցեալին դասաւանդած այլ մեծ գիտնականներու արձանները:

Հայ ճարտարապետութեան գոհարներէն կազմող Նորավանքի յուշարձանները մինչեւ այսօր դժուարամատչելի կը նկատուին, հաղորդակցութեան իմաստով: Արդ ներկայիս աշխատանքներ կը կատարուին, որպէսզի երթեւեկութեան յարմար ուղի մը կառուցուի Արենիէն Նորավանք:

Շրջանի բոլոր գիւղերը օժտուած են բարեկարգ, յարմարաւէտ դպրոցներով:

Նորեր եւս կը շինուին: Կան երաժշտական եւ արուեստի դպրոցներ:

Մշակոյթի տուներն ու շարժանկարի սրահները առաւել բարելաւումի պէտք է ենթարկուին, յատկապէս ասոնց գործունէութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի գրօսաշրջիկներուն, ասոնց թիւը ներսէն թէ դուրսէն կրնայ բազմանալ: Կ'ըսուի, նոյնիսկ, թէ աննախընթաց թափով: Արդ, դժբախտաբար, ներկայիս Եղեգնաձորի շրջանը գրեթէ պանդոկ չունի, հակառակ այն իրողութեան, որ կառավարութիւնը դեռ 1979ին որոշում տուած եւ հրահանգած էր պատկան մարմիններուն, որպէսզի մինչեւ 1980 թուականը պանդոկ մը հիմնեն: Նախագիծը վաղուց պատրաստ է, սակայն նրա կառուցումը այդպէս էլ չի իրականացւում:

ԺԻՄԷՆ

Ծանօթութիւններ· _ Եղեգնաձորը ռաճնաճին շրջան մրն է· կեդրոնը՝ համանուն, քաղաքատիպ աւան կը նկատուի: Շրջագօտին 1·134 քառ· քիլոմեթր տարածութիւն կը պարզէ եւ կազմուած է 1931 Հոկտեմբեր 15-ին: Հեռաւորութիւնը Երեւանէն մինչեւ կեդրոն 122 քիլոմեթր է: 1976-ի մարդահամարով բնակչութեան թիւը 35 հազար էր, գիւղական վայրերունը ներկայացնելով 29·000:

Հ.Օ.Մ.-Ի ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԵՒ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

1910-էն ի վեր, այսինքն իր հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ, Հայ Օգնութեան Միութիւնը եղած է համահայկական կազմակերպութիւն մը, նպատակ ունենալով ծառայել համայն հայ ժողովուրդին:

Տարիներ շարունակ, Սփիւռքի զանազան գաղութներուն մէջ, Հայ Օգնութեան Միութեան հովանին տակ գործած են Օգնութեան Խաչեր եւ Կապոյտ Խաչեր: Սակայն միջ - գաղութային եւ համագաղութային կապերը եղած են պարբերական եւ աւելի խորհրդանշական քան՝ իրական:

Համագաղութային ժողովները միշտ ալ գոյութիւն ունեցած են մեր կազմակերպութեան մէջ, սակայն անոնք իրենց լրիւ իմաստը ստացան 1979-էն ետք:

1979-ին, Հ· Օ· Մ·ի 59-րդ Համագաղութային ժողովի ընթացքին, որդեգրուեցաւ Հ· Օ· Մ·ի նոր կառոյցը, որուն հիման վրայ պատրաստուեցաւ եւ տեղի ունեցաւ 60-րդ Համահայկական Պատգամաւորական ժողովը, 1980-ին:

Այս ժողովի ընթացքին տրուած որոշումներով ու բանաձեւերով, Հ· Օ· Մ·ը ստացաւ իր իսկական պատկերը արդարացնելով իր Համահայկական դիմագիծը, ճշդելով իր պարտականութիւնները, Սփիւռքի մէջ տարածուած Օգնութեան միութիւնները դուրս բերելով իրենց գաղութներու սահմաններէն եւ ընդարձակելով հորիզոնները:

Հայ Օգնութեան Միութեան աշխատանքները կը կատարուին երեք մակարդակի վրայ:

Ա·- ՏԵՂԱԿԱՆ

Իւրաքանչիւր գաղութի մէջ գործող Հայ Օգնութեան Միութիւնը կը ծառայէ հայ ժողովուրդին, գոհացնելով անոր ընկերային, առողջապահական, կրթական եւ բարեսիրական կարիքները՝ համապատասխան գործունէութեամբ եւ այս ձեւով կը սատարէ ժողովուրդի բարօրութեան:

Սփիւռքի մէջ տարածուող գաղութներու պայմանները իրարմէ կը տարբերին· հետեւաբար, Օգնութեան Միութիւններու աշխատանքներն ալ իրարմէ կը տարբերին: Սակայն նոյնանման մէկ աշխատանք կը տանին բոլոր Հայ Օգնութեան Միութիւնները ուր որ ալ գտնուին անոնք· տեւկա հայապահպանման աշխատանքն է:

Հ· Օ· Մ·ականները, մեծ համեմատութեամբ հայ կիներ ու մայրեր, կրնան իրագործել Հայ Օգնութեան Միութեան նպատակներու կարեւորագոյնը՝ պահպանել հայութեան մշակութային ինքնուրոյնութիւնը:

Հայ մայրը, հայ կինը, ընտանիքին սիւնն է եւ խւրայատուկ դեր մը սահմանուած է իրեն: Հայ մօր եւ կնոջ ուսերուն դրուած բեռը ծանր է եւ երկար շունչ պահանջող պարտականութիւն է: Իր ծնած վայրկեանէն իսկ, հայ երախան պիտի ստանայ իր ամէնէն կարեւոր սնունդը՝ հայեցի դաստիարակութիւնը:

Հ· Օ· Մ·ականը հայ երախային կրնայ տալ այս դաստիարակութիւնը, շնորհիւ մայրական սիրոյ եւ գուրգուրանքի ամենահզօր ուժին, ինչպէս նաեւ միութենական գիտակցութեան եւ յանձնառութեան· եւ Հ· Օ· Մ·ականը կը կատարէ այս պարտականութիւնը:

Բ·- ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ

Հայ Օգնութեան Միութիւնը աշխարհացրիւ հայութիւնը միացնող կազմակերպութիւններէն մէկն է: Այսօր, ըՍփիւռքի տարածքին, հազարաւոր Հ· Օ· Մ·ականներ կը բաժնեն նոյն նպատակն ու աշխատանքը եւ հայրենիքի ձրգտումը:

Հայ Օգնութեան Միութեան նպատակն ու պարտականութիւնն է ամրացնել միջգաղութային կապը, որովհետեւ այդ ճամբով է որ կը զօրանայ մեր միութիւնը եւ մեր դէմ կը բացուի յաջողութեան եւ անկատար երազներու իրականացման ճամբան:

Գ·- ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Հայ Օգնութեան Միութիւնը միութիւնը զօրացնելու մտահոգութեամբ կը տանի կազմակերպչական լուրջ աշխատանք, ոչ միայն տեղական եւ համագաղութային իմաստով, այլեւ՝ միջազգային մակարդակի վրայ:

Միութեան համասփիւռքեան աշխատանքներու ուժեղացումը կը նպաստէ՝ միջազգային շրջանակներու մէջ հայ ազգին, անոր հարցերուն ու պահանջներուն ծանօթացման:

×

Հայ Օգնութեան Միութիւնը համամիութենական միացեալ կազմակերպութիւնը կ'արտայայտուի գլխաւորաբար իր Համահայկական Պատգամաւորական ժողովի ընթացքին:

Ի՞նչ է Համահայկական ժողովին իմաստը եւ կարեւորութիւնը մեր միութեան համար: Հ· Օ· Մ·ի կանոնագիրը կ'ըսէ· «Հայ Օգնութեան Միութեան Պատգամաւորական ժողովը կազմակերպութեան օրէնսդիր ժողովն է, որ կը բանաձեւէ միութեան գործունէութեան ընդհանուր ուղին՝ Համահայկական բնոյթ ունեցող հարցերու կապակցաբար···»:

Հայ Օգնութեան Միութեան կազմակերպչական կառոյցը ինքնին կ'իմաստաւորէ Համահայկական ժողովը՝ իբրեւ կազմակերպութեան գերագոյն ժողովը, ուր, անդամի մը անհատական ձայնը, իրաւունքը, կարծիքը, համոզումն ու գաղափարը կը գտնեն իրենց տեղը եւ կը դառնան հաւաքական կամք: Այսպէս, Հայ Օգնութեան Միութեան իւրաքանչիւր անդամը, իր Թաղամասի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովէն եւ իր Շրջանային ժողովէն անցնելով, կը բերէ իր մասնակցութիւնը Համահայկական ժողովին: Սակայն հոն չի վերջանար հաւաքական դարձած որոշումներու ու միութեան գործունէութեան ուղեգիծին զարգացումը: Անոնք կը դառնան անհատական սեփականութիւնը Հայ Օգնութեան Միութենականին, շնորհիւ նոյն կազմակերպական կառոյցին, որ այս անգամ Հ· Օ· Մ·ի կամքը եւ ուղին կը տարածէ ամէն կողմ:

Հ· Օ·· Մի սկզբունքներով եւ ուղղութեամբ գործող օգնութեան միութիւնները, թ է ե ւ կ'աշխատին որոշ գաղութի մը մէջ, բայց իրենց ճիգը կը կեդրոնացնեն մէկ ժողովուրդի գաղափարին վրայ եւ իրենց հայեացքները կը դարձնեն դէպի մէկ հայրենիք: Հայ Օգնութեան Միութիւնը կարեւորագոյն կապերէն մէկն է մեր ցրուած գաղութներուն: Ասոր մէջ կը կայանայ Համահայկական ժողովի ինքնուրոյն իմաստը եւ կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ հիմնական նպատակը: Այս ժողովին ճամբով է որ Սփիւռքի գաղութները յուզող հարցերը, ցաւերը, դժուարութիւնները եւ մտահոգութիւնները, ինչպէս նաեւ՝ ձգտումներն ու յոյսերը կը դառնան իւրաքանչիւր Հ· Օ· Մ·ականի սե·

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Վերջին անգամ ինկած էի կրկին Հալէպ: Ուժեղ ու առողջ տղայ էի, մանաւանդ խելացի: Տառապանքը ինծի սորվեցուցած էր մտածել ու մարդիկը հասկընալ: Սորված էի արհամարհել մարդոց ճղճիմ ու յիմար հաշիւները եւ մանաւանդ գիտէի հեգնել սուր եւ խայթող բառերով անոնց ունայնամտութիւնը ու խարեպատիր բարութիւնը: Տարուան մը ներուժ ու զուսպ տառապանքս քեզմէ հեռու ինծի տուած էր մինակ ապրելու կարողութիւնը:

Ես գիտէի ինքզինքս մտքերով երջանկացնել ու խնդալ մարդոց սովորական եւ մատչելի վայելքներուն վրայ: Խորապէս կ'ըմբռնէի բնութիւնը ու ամէն նուագ ու ամէն հունչ ու ամէն ծաղիկ, որ հողէն կը բուսնէր, հոգիս կը լեցնէր անբովանդակելի ուրախութեամբ: Մէկ հրապոյր կար աշխարհի մէջ ինծի համար՝ հեռաւորը ու անմատչելին, եւ դուն հեռաւոր էիր ու անմատչելի իմ մտածումիս մէջ:

Կ'աշխատէի Գերմանացիներուն մօտ, եղի նման հանդարտ ու զգաստ՝ դառն ու ցաւառիթ հաճոյք մը զգալով անասնական աշխատանքէն, որ կարծես բոլոր անդամներս կը քակէր ու կը կոտրէր ձգաններս: Գլուխս կախ ու սակաւախօս ամէն առաւօտ կը լծուէի գործի եւ կը սպասէի, որ իրիկուն ըլլար, ինչե՛ր բարի ու ցնորական մութը ու ես կարենայի երկննալ մահճակալիս՝ կռնակի վըրայ եւ նայիլ աստղերուն ու մտածել քեզի:

Քու երազդ ինծի համար մաքի հաց էր ու սրտի գինի: Ներուժօրէն տառապիլ գիտէի եւ հետեւաբար գինովնալ զգայնութիւններով ու կարօտով ու յագենալ մտածելով: Ու մտածումս երգի մը պէս քաղցր էր եւ երազի պէս անպարագիծ ու հոգի պէս անսպառ: Երբ խաղաղ ու շոյող մութին մէջ աչքերս փակէի անձնատուր ըլլալու համար քու ներկայութեանդ, կը մոռնայի աշխարհն ու իր ընթացքը, մարդոց ազմուկն ու իրենց հոգերն ու կռիւները: Ես ունէի իմ աշխարհս, որ լուսաւոր էր ու բարի եւ ուր կը դահակալէիր դուն սահմանէ սահման, ինքնիշխան ու արքայօրէն:

Երբեմն գինովութեան ու յուզումի պահերուս կը գրէի քեզի խոհուն ու երկիւղած սիրով մը տառապանքիս մասին՝ առաւօտը ղրկելու համար: Բայց անմիջապէս որ լոյսը ծագէր, հոգւոյս վրայ կ'իջնէր քեզ հեռուէն կարենալ սիրելու ու քեզմով տառապելու ազնուական հպարտութիւնը, եւ խելօք մը նամակս կը դնէի դարակիս մէջ՝ յիշատակը ունեցած ըլլալու համար քեզմով օծուն ու քեզմով արբշիռ գիշերուան մը երջանկութեան:

Այդ նամակներս շատ էին: Որքա՞ն պիտի ուզէի,, որ անոնք դիմացած ըլլային ժամանակի աւերին, բայց ափսոս կորսուեցան: Սիրտս կը տրտմի, երբ կը մտածեմ անոնց վրայ: Այն յուզումները, սրտի թրթռումները և կարօտն ու զգայնութիւնները, որ այն ատեն կեանքը նոր հասկցող տղու հոգիս կ'ալեկոծէին, չկան հիմա: Յաճախ ես զանոնք կը նմանցընեմ թիթեռնիկներու թեւերուն վրայ ծագիկ կապող ոսկեփոշիի հատիկներուն: Թեւթափ մը կամ չար ձեռքի մը հպումը, ու ահա փոշին կը թափի:

Այն օրերուն, երբ մենութեանս մէջ քեզի խօսէի, բառերս ջերմ կ'ըլլային ու ձայնս հնչական, եւ չէի յոգներ: Ամէն օր շրթներուս վրայ նոր հեւքեր կը թըրթռային ու կարօտի նոր երանգներ: Ու ի՞նչ լաւ երգել գիտէի քեզ: Յորդագեղ ու վայրենի բառերով: Լուսնակ գիշերներու կը նստէի երդիքին վրայ ու անձնատուր կ'ըլլայի քու երազիդ եւ բառերը իրենք իրենց կը թափէին շրթունքներէս: Օր մը ես պիտի հաւաքեմ խռաւոր անցեալէն մինչեւ հիմա թղթերուս մէջ ցանուցիր եղած այն բոլոր երգերը, որ քեզմէ կը խօսին, ու քեզի պիտի նուիրեմ՝ պահելով իրենց քիչ մը միամիտ շեշտը ու նախնական գեղեցկութիւնը:

Հարաւի մեղմ ու լուսառատ երկինքին տակ մեր վերջին հանդիպումը: Ի՞նչպէս հանդարտ սրտով ու զգաստ բառերով պատմել կարենամ ես դարնան այդ հրաշալի օրուան բանաստեղծութիւնը: Ամբողջ տարի մը իրարմէ հեռու ամէն բոպէ իրար տենչալէ յետոյ, ամբողջ տարի մը մութը հոտուըտալէ ու տառապանքին գեղեցկութիւնը մեր սրտերուն վրայ շղարշելէ յետոյ՝ յանկարծ ակնախտիղ լոյսին տակ իրարու աչքերու նայիլ, իրարու ձայնին ունկնդրե՛լ ու գինովնա՛լ իրարու ներկայութեամբը: Հրաշք էր այդ օրը:

(Շար· 17)

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՅՑՆԵՐԷՆ

ՀԱԳՈՒՍՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ

Թագաւորը իր զօրքով կ'անցնէր ճամբայէ մը, երբ կը տեսնէ ցնցոտիներ հագած երկու հոգի: Կ'իջնէ ձիէն, կը մօտենայ ու կը խոնարհի անոնց առջեւ, ապա երկուքն ալ կը համբուրէ:

Զօրավարները եւ իշխանները այս տեսնելով, կը գանգատին, թէ զմեզ՝ մեծամեծներս ձգած, տեսէք որո՞ւ պատիւ կուտայ:

Այս տրտունջները կը հասնին Թագաւորին ականջը եւ ան իր մեծամեծներուն առջեւ երկու սնտուկներ կը դնէ: Մէկը՝ արտաքինէն գեղեցիկ էր ու քանդակազարդ, բայց աղբով լեցուն, միւսը անշուք էր, կուպրով ծեփուած, բայց լեցուն էր ոսկիով ու մարգրիտով:

- Ընտրեցէ՛ք այս սնտուկներէն մէկը, - կ'ըսէ ան իր մեծամեծներուն:

Անոնք կ'ընտրեն գեղեցիկն ու քանդակազարդը եւ բանալով, կը տեսնեն, որ աղբով լեցուն է:

Թագաւորը կ'ըսէ.

- Այդպէս է, մարդոց գեղեցիկ հագուստին կը նայիք ու պատիւ կ'ընէք, մինչդեռ անոնց հոգիները աղբով լեցուն են: Իսկ այն երկու հոգիները, որոնք ցնցոտիներ հագած էին, սուրբ հայրեր էին, լի հոգեկան գանձով, եւ ես պատիւը անոնց տուի:

ԱՆՈՒՆԻՆ ՊԱՏԻՒԸ

Թագաւորին կ'ըսեն, թէ քու երկրիդ մէջ կ'ապրի վարպետ եւ հռչակաւոր աղեղնաւոր մը, որ կրնայ նետը անցընել մատանիի մէջէն:

Թագաւորը մարդ կը ղրկէ, բերել կուտայ այդ աղեղնաւորը եւ կը հրամայէ ցոյց տալ իրեն զարմանալի շնորհքը:

Բայց աղեղնաւորը կը մերժէ նետը արձակել:

Թագաւորը դարձեալ կը հրամայէ եւ աղեղնաւորը կրկին կը մերժէ:

Թագաւորը կը զայրանայ եւ կը հրամայէ դահիճին գլխատել զինք:

Երբ դահիճը աղեղնաւորը կառափնարան կը տանի, կը հարցնէ.

- Ինչո՞ւ չարձակեցիր նետդ...

Աղեղնաւորը կը պատասխանէ.

- Շատոնց ձեռքս աղեղ չէի առած, վախցայ որ կը վրիպիմ եւ կը կորսնցնեմ անունս ու հռչակս...

Երբ Թագաւորին կը յայտնեն աղեղնաւորին այս պատասխանը, ան կը հրամայէ ազատ արձակել զինք:

ԽԼՈՒՐԴԸ

Կենդանիները կը նկատեն, որ խլուրդը տեղ - տեղ կը փոխէ իր բոյնը, մէկը ձգած՝ ուրիշ մը կը փորէ, մէջը կը մտնէ: Կը հարցնեն.

- Խլո՛ւրդ, ինչո՞ւ այդպէս յաճախ կը փոխես բոյնդ...

- Գարշելի հոտ կուգայ իմ բոյնէս, անոր համար կը փոխեմ:

Երբ կենդանիները քիչ մը կը մօտենան խլուրդին, կը զգան որ գարշելի հոտը իրմէ՝ խլուրդէն կուգայ, ու կ'ըսեն.

- Խլո՛ւրդ, գէշ հոտը քեզմէ է, որ կուգայ, ի զուր կը փոխես բոյներդ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին մեռած է Յարութիւն Գազազեան: Ողբացեալը մօտէն հետեւած է գաղութին կրթական - մշակութային աշխատանքներուն եւ անոնց սատարած: Սեփական կալուած մը՝ յետ մահու՝ կտակած է Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր՝ յանուն Հայ Կեդրոնի Վարչութեան, դամբանական մը խօսած է տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեան, իսկ դերեզմանատան՝ Յովսէփ Օղուլեան, վեր առնելով ողբացեալին բարեմասնութիւնները:

×

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Օգոստոս 30-ին, մեռած է ընկ. Համբարձում Շանկայեան: Ծընած էր 1930-ին՝ Լիբազմա: Բ. Աշխարհամարտէն ետք յաճախած է Գոքինիոյ «Զաւարեան» վարժարանը, կանուխէն մտած է Հ. Յ. Դ. շարքերը, ուր ծառայած է անձնուիրաբար: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յաջորդ օր՝ Գոքինիոյ Ս. Յակոբ եկեղեցին:

×

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ մէջ, Սեպտեմբեր 3-ին եւ 4-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած եւ Միութեան 65-ամեակին նուիրուած մարզական փառատօնը, մասնակցութեամբ Լոս Անճըլըսի, Ֆրեզնոյի, Փասատինայի, Կլէնտէյլի, Հոլիւտի մասնաճիւղերու 230 մարզիկներու եւ 120 սկաուտներու:

×

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Օգոստոս 31-ին, մեռած է ընկ. Գրիգոր Միքկեան, իր զաւկին՝ 36-ամեայ Աւետիս Միքկեանի արկածալի մահէն երկու օր ետք: Ծնած էր 1910-ին՝ Նիկոմիդիա: Փոքր տարիքէն ճաշակած է Եղեռնի դառնութիւնները: 1922 - 23-ին ութ հազար հայ որբերու հետ ապաստանած է Յունաստան եւ վերջնապէս հաստատուած Գոքինիա, ուր գործօն մասնակցութիւն բերած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպական աշխատանքներուն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտեմբեր 1-ին Ս. Յակոբ եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է Թագւոր Յովակիմեան:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է Լիզպոնի նահատակ հինգ հայ երիտասարդներու նուիրուած քաղաքական հանրաժողով մը եւ այդ առթիւ կատարուած

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Դոնի Ռոստովի երկրաբանական թանգարանի մասնաճիւղ ռուս - հայկական բարեկամութեան թանգարանը՝ Միասնիկեան, Ս. Խաչ եկեղեցի, բացուած է Հայաստանի ժողովրդական վարպետներու աշխատանքներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են գորգագործութեան, ասեղնագործութեան, փայտի մշակման, դրուագարուեստի նմոյշներ: Այցելուները մասնաւոր հետաքրքրութեամբ դիտած են Փառանձեմ Աւետիսեանի, Քնարիկ Բաղդասարեանի, Անիչկա Արշակեանի գորգերը, Օֆիկ Բուլիկեանի, Արմենուհի Յարութիւնեանի ասեղնագործ աշխատանքները, Ժաննա Յարութիւնեանի բանած կարպետները: Ուշադրութիւն գրաւած են նաեւ Սահակ Սահակեանի խամաճիկները, Հենրիկ Բարխուդարեանի, Օլէգ Զերգեչեանի, Արամայիս Պետրոսեանի փայտէ մատուցարանները, շերեփները, կուժերը, ափսէները եւ այլ աշխատանքներ:

×

ՍԵՆԿԵՒԻՉԻ «ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ»Ի ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Լոյս» հրատարակչականը վերհրատարակած է Սենկեւիչի «Յո՞ երթաս» վէպին հայերէն թարգմանութիւնը, զոր կատարած էր Ստեփան Լիսիցեան: Վարժարանի համալսարանը ուսանելու տարիներէն իսկ Ստեփան Լիսիցեան հիացում ունեցած է լեհ հարուստ գրականութեան հանդէպ: Ան թարգմանած եւ 1898-ին հրատարակած է «Յո՞ երթաս»ը, որ ունեցած է հայերէն քանի մը հրատարակութիւններ (վերջինը՝ 1961-ին): Տիրապետելով լեհերէնի եւ լատիներէնի, մասնագէտ հին աշխարհի պատմութեան, ան ջանացած է պահել լեհերէնի լեզուական արտայայտչական կարգ մը ձեւեր, գիրքը օժտած է հին աշխարհի անուանի դէմքերու, տեղանուններու, դաւանանքի եւ կարգ մը այլ հանգամանքներու հետ կապուած բազմաթիւ ծանօթագրութիւններով: Գիրքը լոյս տեսած է 85 հազար տպաքանակով:

փականութիւնը, ուր որ ալ գտնուի ան, Աւստրալիա թէ Հալէպ, Յունաստան, Անգլիա, Փարիզ թէ Պուէնոս Այրէս: Ալելին, ան մասնակից կը դառնայ հայերու լուծման աշխատանքներուն, ոչ միայն մարդասիրական խտէալի մը իրականացման համար միայն, այլ մէկ ազգի եւ ժողովուրդի պատկանելու գիտակցութեամբ եւ անոր ընդհանուր շահերուն հետապնդման ճիգերուն մասնակցելու խոր գոհունակութեամբ:

Համահայկական ժողովի իմաստն ու կարեւորութիւնը մեզի առիթ կուտայ անդրադառնալու միութենական մեր գերին ինչպէս նաեւ՝ մեր կազմակերպութիւններէն ներս գիտակից ու լուրջ ըլլալու ահրաժեշտութեան մասին:

Հ. Օ. Մ.ականի դերը եւ պարտականութիւնը կազմակերպութեան հանդէպ կը սկսի ա՛յն վայրկեանէն, երբ անդամը, ընդունելով Հ. Օ. Մ.ի նպատակն ու կանոնագիրը, կ'ուզէ ծառայել ժողովուրդին: Այս խոստումը յարգելու համար, իւրաքանչիւր անդամի կեցուածքը, պատրաստակամութիւնը եւ զոհաբերութիւնը անհրաժեշտ են իր տանելիք աշխատանքին ընթացքին. մասնաւորաբար կենսական է անոր լրջութիւնը եւ գիտակցութիւնը իր անդամական ժողովէն մինչեւ համահայկական ժողով, ուր հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ անոր ընդհանուր շահերը հետապնդող օրակարգերու մասին որոշումներ կը տրուին:

Անդամական ընդհանուր ժողովները նոյնքա՛ն կարեւոր են, որքան Շրջանային եւ Համահայկական ժողովները, որոնք շարունակութիւնն ու լրացումն են այդ անդամական ժողովներուն:

Հոկտեմբերին, Փարիզի մէջ, կը գումարուի 61-րդ Համագաղութային ժողովը: Այս ժողովի նախօրեակին, բոլոր Հ. Օ. Մ.ականները սկսած են արդէն իրենց կազմակերպական աշխատանքները եւ ժողովները, գիտակից՝ միութեան գործին կարեւորութեան եւ Համագաղութային ժողովի իմաստին:

ԱԼԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

է նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Ցայտագիրը վարած է Ռուբինա Փիրումեան: Կարդացուած են զանազան թերթերու մէջ լոյս տեսած գրութիւններ Լիզպոնի դէպքին մասին, Հ. Ե. Դ.ի Ուխտերու բանաձեւեր, Հ. Յ. Բ.ի հաղորդագրութիւնը եւ նահատակներու ծնողաց նամակները: Խօսք առած է Հ. Ե. Դ.ի կեդր. Վարչութեան կողմէ Վահէ Եագուպեան:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Համբիկ մասնաւորապէս ծովեզերքները սիրեց: Գարատափներու վրայ ամայի խոռոչներ ընտրեց՝ ժամերով նստելու եւ ալիքին յաւերժական խաղը դիտելու համար: Խիճերուն վրայ կամ մամրապատ խութերուն շուրջ ջուրին սստումներն ու մրմունջը իր մտքին համար քաղցր, սփոփարար, գինովցնող երաժշտութիւն մը, հեշտալի պատկեր մը եղան: Ջուրին այդ համանուագ ու մշտանման երգին մէջ իր ցաւին ոգումը լսեց: Յետոյ, այս ծովեզերեայ կեանքին բերմամբը. տղան քիչ քիչ ուշադրութիւնը գրաւեց ծերուկ ձըկնորսներուն, ալիքը վեթերաններ, որոնք իր հօրը հետ ապրած էին եւ զանիկա ճանչցած իբրեւ իրենց վարպետը: Բարի ու ողորմասէր, անոնք շատ հեղ ցերեկները կամ իրիկունները իրենց նաւակին մէջ կամ ծովեզերեայ ցած եւ մութ կապելան կանչեցին - իրենց սովորական հաւաքատեղին - զինքը մասնակից ընելու համար իրենց համեստ ճաշին: Համբիկ նախ կասկածով վերաբերուեցաւ, այդ հըրաւէրին մէջ նոր վտանգ մը վախնալով. բայց յետոյ մարդոցը գթոտ ու բարի նայուածքներէն քաջալերուած, մօտեցաւ, նստաւ եւ կերաւ:

- Դուն մեր ողորմած հօգի Թումիկին տղան չե՞ս մի, կեր, հելալ ըլլալ, ըսին մարդուկները:

Ծովի այդ միամիտ եւ աննենգ հոգիներուն հետ գրեթէ ամէնօրեայ շփումին բերմամբը, տղան հետզհետէ տարուեցաւ անոնց ընկերութեանը, իր ինքնագիտակցութեան եւ սթափումի ցանցառ բոպէներուն, օգնելու համար անոնց գործին, կարթերու պատրաստութեանը, ուռերու հաւաքումին, փոքր ուռկաններու արձակման կամ քաշումին: Եւ եթէ Թումիկ հողին տակէն պահ մը գլուխը դուրս հանէր ու տեսնէր իր զաւակը ծովուն վըրայ ձուկերուն հետ, անշուշտ պիտի զարմանար ժառանգականութեան ուժին վրայ, որ, հակառակ իր այդ տղան ուսումնական մը ընել ուզելուն, զանիկա դարձեալ հօրը ճամբուն կը դարձունէր, ձկնորս կ'ընէր:

Օր մը, ինչպէս եղաւ, մեծ եղբայրը, Գարադ Հ... գիւղ իր հին բարեկամները տեսնելու գալով, երբ իմացաւ որ եղբայրը ձկնորսութեան սկսած էր:

- Հա՛ չէօյլէ, պոռաց, էս չէի՞ ըսեր քի դպրոցէն, չարշըէն խեր չիկայ, պալըխճիութիւն, պա՛պամ, պալխճիութի՛ւն... Թող էրթայ տէ հիմա մարդ ըլլայ...

Ու իրիկուն մը, ծովեզերքին վրայ, յանկարծ հանդիպեցաւ անոր որ իր եղբօրը, իր ապագան, իր կեանքը ջախջախած էր: Սոֆին էր իր սիրահարին հետ:

Մակոյկը, իրիկուան մառախուղներուն մէջ, շատոնց անյայտ եղաւ, բայց Համբիկ կը կենար հոն, եզերքին վրայ, դեռ մտքովը հետեւելով անոր զոր, ափսո՛ս. կը սիրէր տակաւին, կը սիրէր իր առջի սիրոյն բովանդակ խանդովը, ու հիմակ առաջուընէ աւելի, ինչպէս խելագարները կը սիրեն իրենց մտածումին միակ ու վերջնական առարկան:

Յետոյ տղան նստաւ ափին վրայ, երբոր ա՛լ իրիկուան ստուերները կը խըտանային՝ կապարի երանգներ տալով ալիքներուն: Ու մութին մէջ, ու տրտում ամայութեան մէջ, խենթը լացաւ իր սիրուհիին ստուերին ետեւէն, զոր տակաւին կը կարծէր տեսնել խաւարին անթափանց հեռաւորութիւններուն մէջ:

- Պազա՛ւ, պազա՛ւ, կը մրմնջէր:

. . . .

Օգոստոսի հրատապ օր մըն էր: Համբիկ, Գարա Աղաճի ձկնորսներուն հետ փորը կշտացնելէն յետոյ, մակոյկով մը դիմացի եզերքը անցաւ: Զով ու ամայի ստուերներու սիրահար, շաբաթը մէկ քանի անգամ այդ ճամբով կ'երթար մինչեւ Սիլահտար Աղայի հովանուտ ու խաղաղ ծմակները՝ մրափելու կամ քնանալու համար բնութեան աննենգ ու գրգադուն ծոցին մէջ, մարդերէն ու աղմուկներէն հեռու: Գովտին արեւմտեան բըլուրներուն կողերը ծառախիտ պուրակներ են տեղ տեղ:

(Շար. 151)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էքս-ան-Փրովանսէն՝ Այրի Տիկին Մարիամ Պօղոսեան (ծնեալ՝ Մարգարեան) եւ զաւակները իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ՝ Գայեանէ Պալեանի (ծնեալ Մարգարեան մահուան առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Հայկազեան միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան հոգեճաշ մը տուած են Սեպտեմբեր ամսոյն: Օրիորդ Զարուհի Նահապետեան 100 Ֆ. նուիրած է Լիոնի եկեղեցւոյ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոխան ծաղկեպսակի, Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին ստացած է Վարդան Տէր - Յակոբեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպօզեան 100, Մառլէն Մանուկեան 100, Կեզուրեան եղբարք 100, ողբացեալ՝ Տէր - Միքեան Սաթենիկ մահուան՝ Մարի Պէոթ Պարսամեան 50, Տէմիրճեան Մելինէ 50, Պօյաճեան Ժան 100, Տիկին Մարիձա Սիրանեան եւ Տէր եւ Տիկին Հանրի Սիրանեան 100, Ագելեան ընտանիք (Վիլորպէնէն) 400, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր - Սարգիսեան 50, Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան Կարապետ 50, Տիկին Ֆադրիկեան (Վիէն) 50, Տէր եւ Տիկին Շահէ Էքմէքճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ճերանեան Մուշեղ 100, Տէր եւ Տիկին Թայեան Աւետիս 200, Տիկին Թէկինեան Լուսին 30 Ֆ.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն - Մշակոյթի Օր
Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Սեպտեմբեր 24, ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Բառարան

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ - ՀԱՅԵՐԷՆ
(Բ. տպագրութիւն)

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

Գին՝ 170 Ֆր.

Դիմել. -
Librairie H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն
Պարահանդէս՝
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26-ին

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝
Դեկտեմբեր 3-ին.

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Տօն Վարագայ Սրբոյ Խաչին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս. Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Փոն տը Շերուի եւ Շարվիէօ շրջանի հայութիւնը՝ ներկայ գտնուելու արարողութեան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վերամուտի առաջին ժողովը, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 21-ին եկեղեցւոյ սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ. - Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Սեպտեմբեր 24, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցարանները ստանալու համար դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 29:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

Փ Ա Ր Ի Զ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 14-ին Մշակոյթի Տան մէջ:
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Ուսուցչուհի ընկ. Մ. Իւլիւպէեան:

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը: Հեռ. - 644 - 28 - 52:

Irma fourrures
SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

- Dîner dansant -

avec

LIZ SARIAN

LE 24 SEPTEMBRE à 20 H
SALLE DES FETES D'ISSY LES MOULINEAUX
avenue Victor Cresson

AU BENEFICE DE LA M. C. A. DE PARIS

Les billets sont en vente :
— à la M. C. A. de Paris 17, rue Bleue, tél. 824 63 89
— à la M. C. A. d'Alfortville, tél. 376 - 55 - 89
— auprès des sections de la Croix Bleue
— CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais, Issy les Moulineaux
— Chez Daniel 34, rue Victor Cresson, Issy les Moulineaux
— OVER PULL tél. 656 02 21

PRIX DU BILLET 250 F

A L'OCCASION DU 65e ANNIVERSAIRE
DU
HOMENETMEN
l'Association Sportive HOMENETMEN - FRANCE
vous convie à son

Dîner dansant

Président d'honneur : M. HAGOP KOUYOUMDJIAN

Animé par
MAXIME
et l'orchestre arménien de PADOVA
HORIZONE

LE SAMEDI 8 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'Orée du Bois
Allée de Longchamp 75016 Paris (Porte Maillot)
Réservation : M. Baghdassarian tél. 261 - 51 - 13

Du 12 au 25 Septembre 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour tout achat d'un modèle Austin Metro E, LE, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HLS. Millésime 84.

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
24-25

SAMEDI-DIMANCHE
24-25 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.531 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.531

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ԱԼ ՍԿՍԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

6 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ՝ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ֆրանսական կառավարութիւնը, ի վերջոյ, պարտաւորուեցաւ լուռ չմնալ եւ չզոհանալ դիտողի դերով, Պէյրութի մէջ, ուր, կրկին Ֆրանսացի վեց զինուորներ վիրաւորուած էին: Առաջին անգամն է, որ Ֆրանսա կը հակազդէր տիւրզի եւ սուրիական ռմբակոծութեանց, որոնք բացէ ի բաց Ֆրանսացիները թիրախ կ'առնեն: Ֆոշ մարտանաւէն չորս Սիւփէր - էթանտար օդանաւեր են, որ հրահանգ ստացան ռմբակոծելու հակառակորդ դիրքերը, գործողութիւնը նկատելով ինքնապաշտպանութիւն: Ֆրանսական զօրագունդն եւ դեսպանին բնակութիւնը տեւական կերպով հրազէններու եւ ռումբերու տարափի մը տակ են եւ եթէ նոյնիսկ դըրգըռութեան բնոյթ ունին այդ արարքները, կը թուի թէ Ֆրանսայի ալ համբերութիւնը հատած էր: Ֆրանսացիներէն զատ թէեւ, Իտալացիք ալ զերծ չեն յարձակումներէ:

Պաշտպանութեան նախարար՝ Էռնիւ ճշդեց սակայն, թէ ֆրանսական օդանաւերու այս ռմբակոծութիւնը բան չի փոխեր Ֆրանսայի վճռած դիրքէն Լիբանանի մէջ:

Միւս կողմէ, մինչ խօսակցութիւններ կը շարունակուէին Դամասկոս եւ յոյս կը ներշնչէին, որ նոր հրադադար մը կարգադրուի, լիբանանեան բանակը դէմ կը դնէր տիւրզի բուռն յարձակման մը: Ընդհ. ձեւով, յստակ կը թուի բոլորին (ի բաց առեալ անշուշտ՝ Իւմանիթէի), որ Սուրիոյ ետին՝ Խորհ. Միութիւնը բացարձակապէս կրաւորական դիրքի մէջ չէ:

Ի՞նչպէս, այս պայմաններու մէջ, կարենալ կլոր սեղանի մը շուրջ հաւաքել լիբանանեան զանազան հոսանքները ելք մը գտնելու համար, երբ շատ են, անոնք, ոչ - լիբանանցի՝ որոնք ելք մը չեն ուզեր: Մահմետական ծանօթ դէմքերէն մէկը՝ Սայէպ Սալամ, նախկին վարչապետ չի վարանիր յայտարարել թէ՝ «Սուրիա գլեց անցաւ բոլոր սահմանները», երբ կը տեղեկանայ թէ Դամասկոս վէթօ կը դնէ, մերժելով որ Լիբանանի վարչապետը եւ Խորհրդարանի նախագահը մասնակցին որեւէ ժողովի: Սերժ Ժիւլի, Ուրբաթ օր, «Լիպերասիոն»ի իր խմբագրականը կը խորագրէր՝ «Սատանայական տզթ. Ասատը», հաստատելով, թէ օրէ օր, սուրիական թակարդը կը փակուի բազմազգեան ուժերուն վրայ: Օրէ օր, օտար ուժերը կը մղուին մասնակցելու կռիւներուն:

× Մահմետական համայնքներու ներկայացուցիչները կ'առաջարկեն որ ջնջուի յարանուանականութիւնը պետական հաստատութեանց մէջ: Սիւննի, շիի եւ տիւրզի համայնքներու քաղաքական եւ կրօնական ներկայացուցիչները, տասը կէտերէ բաղկացած յայտարարութիւն մը պատրաստած են, ուր յարանուանականութեան ջնջումին հետ, կը շեշտեն մերժումը քաղաքական որեւէ ձեւի ապակեդրոնացման եւ մերժումը նաեւ կուսակցական կամ յարանուանական գերիշխանութեան:

× «Ֆրօյտեան» վրիպում որակած է մաժինները Լիբանանի զօրագունդի հրամանատարը իր իսկ մէկ սխալը, երբ նկարագրելով իր զօրքին դերը Ներկայացուցիչներու ժողովի մէկ յանձնախումբին առջեւ, րսած է՝ «Պաշտօնը, որ մեզի յանձնուած էր երբ Վիէթնամ գացինք»... (Վիէթնամ՝ փոխանակ Լիբանանի):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ՝ հազիւ երկու ժամէն, արդէն իրականութիւն մըն է 2 օրէ: Փոխադրութեան նախարարը՝ Շ. Ֆիթերմ (Համայնավար), «պարկեշտ ըլլալու համար», չվարանեցաւ նոյնիսկ շնորհաւորելու նախկին վարչակարգը, որ տասը տարի առաջ «Մեծ Արագութեամբ Կառախումբը» (Թէժէվէ) ծրագրելով օգտակար գործ մը տեսած է երկրին համար: Ֆիթերմն բացումը կատարեց, Հինգշաբթի օր, փոքր յապաղումով մը, նախատեսուած ժամանակացոյցին վրայ, վասնզի յանուն ԱՍԱԼԱ-ի մէկը հեռաձայնած էր Սաթոնէի (Լիոնի մօտ) քաղաքապետարանը որ պայթուցիկ դրուած է Մեոսիէոի փապուղիին մէջ: Ոչինչ գըտնըւած ըլլալով, Փարիզ - Լիոն Թէժէվէ-ն որ պարտաւորուեր էր կենալ յանկարծ, երբ 270 քիլոմեթր ժամական արագութեամբ կը սուրար, կրկին ճամբայ կ'ելլէր 35 վայրկեան ետք: Բանուկ ժամերու, նախատեսուած է որ ամէն կէս ժամ կառախումբ մը մեկնի: Այս գիծը կը վընասէ, անշուշտ, Փարիզ - Լիոն օդանաւային գիծերուն եւ էռ - էնթեռ ճար կը փնտռէ հրապուրելու համար ճամբորդները:

ՄՕՌՈՒՍ անդրադարձաւ քորսիքական ճակատին մեռասներորդ ժամուն կատարած ստանձնումին, հաստատելու համար թէ թունաւորման խաղը, որ կը ձգտի խնդրոյ առարկայ ընել կառավարութեան մէկ անդամը, յականէ անուանէ, աճարեկչութեան դասական մեթոդներուն մաս կը կազմէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՓ ՄԸ ՀՈՂ

×

Դեռ նոր հողին յանձնած էինք երիտասարդ սիրելի բարեկամ մը: Տխուր էինք բոլորս ալ, առանց բացառութեան: Ննջեցեալը մինչեւ աշխարհին միւս ծայրը գացած էր բժշկուելու համար: Բայց բախտը չէր օգնած, նախ քան դարմանումի սկիլը, իր վերջին շունչը փչած էր անակնկալ կերպով: Աշխարհի այդ միւս ծայրէն մինչեւ հոս ետ բերուած էր այս անգամ հողին յանձնուելու համար: Այդ հողին է որ նայած էի, երբ իր փառաւոր դագաղը յամրօրէն կ'իջնէր դէպի վար: Այդ սովորական ու փխրուն հողին: Այդ հողն է զոր իր սրտակից բարեկամները մէկ - մէկ ափ վերցնելով իր դագաղին վրայ նետած էին: Այդ հողն էր որ նոյն բարեկամներուն կողմէ նետուած ծաղիկներուն հետ խառնուելով ծածկած էր փառաւոր դագաղը: Նայած էի անոր ու ըսած էի ես ինծի. այս հողը ի՞նչ տարբերութիւն ունի Զինաստանէն մինչեւ Ուաշինկթըն, երկրագունտը ծածկող որեւէ հողէ: Ի՞նչ է այն բանը, որ հողին մէկ կտորը շատ աւելի սիրելի կը դարձնէ հողի ուրիշ կտորէ մը, ինչո՞ւ է որ մարդ իր դագաղին մէջն անգամ իր սիրած հողը ունենալ կ'ուզէ իր մահէն վերջ:

Այսպէս մտածած էի տխուր արարողութեան ընթացքին, եւ հիմա որ ամէն ինչ վերջացած էր, միւս յուղարկաւորներուն հետ միատեղ կը քալէի անհամար դամբարաններու քովէն անցնելով: Աջէն ու ձախէն՝ անուններ, անուններ: Թուականներ, թուականներ, թուականներ: Եւ դէմքեր, դէմքեր, դէմքեր: Կը քալէի տխրօրէն դիտելով այդ դէմքերը, եւ մենք՝ յուղարկաւորներու թափօրս, կարծես կարգով պահ մը կ'արթնցնէինք բոլոր այդ դէմքերը իրենց խոր քունէն:

Յանկարծ ետեւէս ձայն մը լսեցի: Մէկը քովինին ցոյց կուտար շքեղ դամբարան մը:

- Հոն նայէ, կ'ըսէր: Հէյ կիտի հէյ, սա մեր Խաչիկը: Տե'ս, հայրը հոս թաղուած է, մայրը հոս թաղուած է, իր եղբայրներն ալ հոս թաղուած են: Ինք ձըգեց Նիս գնաց: Բայց չկրցաւ երկար ապրիլ: Հիմա ան ալ հոն թաղուած է:

Առանց յայտնի ընելու, ակնարկ մը նետեցի դէպի ցոյց տրուած դամբարանը: Դամբարանին վրայ քանդակուած էին ննջեցեալներուն լուսանկարները: Ինծի այնպէս թուեցաւ որ այդ դէմքերը, իրենց աչքերը խոշոր բացած, բանի մը կը սպասէին: Կը սպասէին որ մէկը գար ու զիրենք միացնէր իրենցմէ հեռու թաղուած սիրելիի մը, մէկը գար ու զիրենք միացնէր մահուան մէջ ալ, ինչպէս միացած էին իրենց ողջութեան:

×

Դամբարանէն մեզի նայող այդ դէմքերը յանկարծ ինծի յիշեցուցին սիրելի երէց բարեկամի մը հետ հանդիպում մը, զոր ունեցած էի քանի մը ամիս առաջ: Բարեկամս սրտցաւօրէն հետեւեալը պատմած էր ինծի.

- Հայրս կը հանգչի Գնալըի գերեզմանատան մէջ: Երկար տարիներու ազգային ծառայութիւն բերած մարդ էր: Այդ երկար տարիներուն մէկ մասն ալ անցուցած էր Գնալըի մէջ: Հոն էր որ գտաւ իր վերջին հանգիստը: Բայց իր մահէն վերջ մենք հեռացանք կղզիէն եւ պարագաները այնպէս բերին որ մայրս ալ թաղուեցաւ Էտիրնէգաբուի մէջ: Տարիներէ ի վեր, ծնողքս այցելելու համար, մէկ Գնալը կ'երթամ, մէկ ալ Էտիրնէգաբու: Սիրտս կը ծակի երբ զանոնք այդպէս իրարմէ հեռու կը տեսնեմ: Որոշած եմ օր մը անոնց աճիւնները միացնել իրարու: Բայց ո՞րը խաղցնել իր տեղէն: Եթէ մէկը առնեմ ու միւսին բերեմ, զայն զրկած պիտի ըլլամ իր պաշտած հողէն: Իսկ եթէ այս մէկը առնեմ ու միւսին տանիմ, այս անգամ ինծի այնպէս պիտի թուի, որ զանոնք պիտի հեռացնեմ իմ ապրած իմ միջավայրէս: Մինչեւ վերջ այս է որ կը մտածեմ...:

Այդ օր, առանց ոչինչ ըսելու, նայած էի բարեկամիս տխուր դէմքին: Հասկըցած էի զինքը իր մտատանջումներուն մէջ: Հասկցած էի նաեւ որ ան ունէր ուրիշ անձայն հարցում մըն ալ, զոր յաճախ գաղտնօրէն կ'ուղղէր ինքն իրեն եւ որուն չէր կրնար պատասխանել: Ինք ո՞ւր պիտի թաղուէր, երբ ժամը հըն չէր: Ինք իր ծնողքներէն ո՞ր մէկը պիտի նախընտրէր յետ մահու դրացնութեան համար:

×

Սաւառնակով երկար ժամեր թռելու ատեն, անգամ մը վար նայեցէք ու տեսէք թէ ինչպէս անծայրածիր է աշխարհը: Հողերը, ծովերը, լեռներն ու անապատները կ'երկարին կ'երթան այնքան հեռու, որքան մարդուս միտքը չի կրնար երեւակայել: Բայց այդ անծայրածիր տարածութեան մէջ ափ մը, միայն ափ մը հողն է որ մարդուս համար ամենաընտիրն է ու ամէնէն սուրբը: Մենք չենք որ ընտրեցինք այդ ափ մը հողը, ինչպէս չընտրեցինք ոչ մեր անունը, ոչ ալ մեր պատկանելիութիւնը: Բայց մենք ենք թերեւս որ պիտի թողունք այդ ափ մը հողը եւ պիտի երթանք դէպի հեռաւոր հորիզոններ: Կամ ընդհակառակն, պիտի փարինք այդ հողին ու պիտի չուզենք հեռանալ անոր մէջ պահուած սրբութիւններէն: Բախտը ո՞ր մէկը պիտի տնօրինէ մեզի՝ երկրագունտին վրայ հոս - հոն իր բախտը փնտռող յաւերժական թափառաշրջիկներուս:

Բ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13 - 19)

ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ՝ 21-ՐԴ ԴԱՐՈՒՆ

Կ'ենթադրուի որ 21-րդ դարու Ա. հընգամեակին Հայաստան կ'ունենայ մօտաւորապէս 4,5 միլիոն բնակչութիւն: Այս եզրակացութեան յանգած են հայ գիտնականներ որոնք կանխատեսած են յառաջիկայ 20-ամեակի բնակչութեան թիւը և աշխատանքի եկամուտները: Ի տարբերութիւն նախորդ տասնամեակներու, յետագայ քանի տարիներու ընթացքին աշխատանքի եւ թոշակառու տարիքի բնակչութեան համեմատութիւնը աւելի կը բարձրանայ, ինչ որ կը նշանակէ կեանքի տեւողութեան երկարում:

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

Այս տարի Ա. անգամ հանրակրթական դպրոցներու առաջին դասարանի աշակերտութիւնը յատուկ դասագրքով կը հաղորդուի երաժշտութեան գաղտնիքներուն: «Լոյս» հրատարակչութիւնը մեծ տպաքանակով տպագրած է երգահան - մանկավարժ Ե. Եռւզպաշեանի «Երաժըշտական Այբբենարան»ը: Այս հատորին հիմնական նիւթ ծառայած են հայկ. ժողովրդային երգերը, խորհրդահայ երգահաններու ստեղծագործութիւններն:

×

ՔԱՍԱՒԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Նորակառոյց Զախարնեակ թաղամասէն քաղաքի կեդրոնը գալու համար այլեւս անհրաժեշտ չէ դիմել փոխադրամիջոցներու: Քասախ գետի վրայ կառուցուած նոր կամուրջը ճամբան կը կրճատէ աւելի քան տասը քիլոմեթր:

Այսպէսով, Աշտարակի շրջանին մէջ, Քասախի երկու ափերը իրար կապուած կ'ըլլան երեք կամուրջներով, որոնցմէ ամենահինը շինուած է 1664-ին ԺԲ. - ԺԹ. դարերուն գոյութիւն ունեցող կամուրջին փլատակներուն մօտ:

Երրորդ կամուրջը, որ կը խորհրդանըշէ Աշտարակի Նորօրեայ կեանքը, կառուցուած է 1955-ին:

×

ՍԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ Է...

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած է գրագրող կիմ Բակշիի Հայաստանին նուիրուած երրորդ գիրքը. «Ճակատագիր եւ Քար»: Հեղինակին բնորոշումով «քնարական ճանապարհորդութիւն է, որուն հերոսը ինքը՝ Հայաստանն է, անոր հողը, քարերը, պատմութիւնը, տաճարներն ու մագաղաթները, գեղանկարչութիւնը»: Հեղինակը կէտ առ կէտ կը կարդայ հոն Հայաստանը, կը զննէ պատմութեան դըրւագները: Գրքի յառաջաբանը գրած է Ս. Կապուտիկեան ուր կ'ըսէ. «Հայաստանի նկատմամբ Բակշիի սէրը անցողական հըրապուրանք չէ, այլ զգացում, որ թափանցեր է անոր հոգիին մէջ, դարձեր միս ու արիւն»:

Բակշին առաջին անգամ Հայաստան այցելած է 1964-ին, որպէս «Օգոնեոկ» հանդէսի աշխատակից: Անկէ ի վեր կը շարունակուի իր երկխօսութիւնը մեր հնամենի երկրին ու անոր մարդոց հետ: Հայաստանին հանդէպ իր սիրոյ վառ ապացոյցն են նաեւ իր ծանօթ երկու գրքերը «Երկնքից Երեք Խնձոր Ինկաւ» եւ «Արծիւ եւ Սուր»: Ներկայիս ան կ'աշխատի հետաքրքիր ժապաւէնի մը վրայ, նուիրուած Երեւանի Մատենադարանին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Դպրոցական վերամուտը, ընկալեալ կարգով, տեղի ունեցաւ Սեպտեմբերին:

Ամէն բնոյթի դպրոցներու աշակերտութեան թիւը եղաւ 592.000, անցեալ ուսումնական տարեշրջանէն երկու հազար նուազ: Նոյնպէս նուազ նաեւ իրենց նախաքայլերը առաջին անգամ կատարող դպրոցականներու շարքերուն մէջ՝ 68.000-ի փոխարէն 61.000: Ասոնք կը բացատրուին ժողովրդագրական տեսանկիւնով՝ ծնունդներ, դպրոցական տարիքի հասնողներու նուազում:

Այսպէս կոչուած Պրոֆտեխնիկական, - մասնագիտական, - ուսանողութեան թիւը ներկայացուց 52.000: Միջնակարգ - մասնագիտական ուսումնարաններունը՝ 53.000: Համալսարանի 13 բաժիններունը՝ 58.000:

Երկու հազարի մօտ շրջանաւարտներ՝ Բուհերէն, այսինքն բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններէն եւ մասնագիտական դպրոցներէն, ուսուցչական պաշտօնի կոչուեցան, ստուարացնելով թիւը դաստիարակներուն:

Տարիներու հիմնական առաջադրութիւն մը՝ մասնագէտներու պատրաստութիւնը, յատկապէս որակեալ, տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն համար, կանոնաւոր կերպով կ'իրագործուի: Այսպէս տեխնիկական եւ պրոֆտեխնիկական դըպրոցներուն թիւը տարէ տարի կ'աւելնայ: Աւելին՝ դպրոցներուն մէջ կը հաստատուին զանազան մասնագիտութիւններ ապահովող արհեստանոցներ: Գիւղական վայրերու մէջ գիւղատնտեսութեան հայող մասնագիտութիւններ, ինչպէս, օրինակ, թրաֆքէօր վարողներ, իսկ քաղաքներուն մէջ բնալուծարաններ եւայլն: Ճշդենք, թէ տարիներէ ի վեր կիրարկութեան կը դրուին որոշ օրէնքներ. հիմնականը կը մնայ բանուորներու որակաւորումը. յատուկ կարգադրութեամբ երիտասարդ բանուորներ, աշխատաւորներ, առանց աշխատանքէն հրաժարելու, հնարաւորութիւն կ'ունենան յաճախելու մասնագիտական դասընթացքներ:

Ընդհանրապէս, թերութիւնները կը մընան նոյնը: Փորձենք քանի մը հակիրճ կէտերով պարզել զանոնք: Նախարարութիւններ եւ գերատեսչութիւններ ճշգրոշուած ցանկեր չեն ապահովեր իրենց ճիւղերուն յարմար եւ ակնկալելի մասնագէտներու պատրաստութեան համար: Անդին, շատեր կը մերժեն իրենց տրամադրութեան տակ դրուած երիտասարդ մասնագէտները, անհարկի առարկութիւններով: Այս վերջիններն ալ յաճախ կը մերժեն պաշտօններ ստանձնել քաղաքներէն դուրս: Պատկան մարմինները կը ձգտին բարելաւել իրաց այս վիճակները:

Ցամենայն դէպս, բարելաւումը առաւել քան նկատելի կը մնայ:

Հայերէնի եւ Հայ գրականութեան դասընթացքները գոհացուցիչ մակարդակի վրայ կը գտնուին, ընդհանրապէս: Միւս կողմէ, սակայն, հարցին շատ ծանօթ դաստիարակներ, մանկավարժներ կը հաստատեն, թէ շրջանաւարտներուն ըզգալի մասը լեզուական սխալներ կ'արձանագրէ, գրականութեան հանդէպ անտարբեր վերաբերում ցոյց կուտայ: Կը քննադատեն յատկապէս ուսանողներուն քերականական գիտելիքներում անբաւարարութիւնը: Պատճառներ ցոյց կուտան: Այսպէս, - հայերէնի յատկացուած դասաժամերուն աստիճանական նուազումը տարրականէն մինչեւ նախակրթարանի վերջին դասարանը, ուրեմն՝ ութերորդը, ապա այդ դասաւանդութեան ի սպառ վերացումը միջնակարգի յաջորդական երկու կարգերուն մէջ:

Յատկապէս այս կէտը շատ յաճախ քննադատութիւններու, վէճերու եւ, նոյնիսկ բողոքներու առիթ կուտայ: Արդարեւ, անտրամաբանական կը նկատուի հայերէնի դասաւանդութեան սահմանուած ժամերը Հայկական, կամ ինչպէս կ'ըսուի՝ Հայկական ՍՍՀ Հայոց լեզուով ուսուցմամբ հանրակրթական - միջնակարգ դպրոցներուն մէջ: Առաջին դասարաններուն մէջ, եօթը տարեկաններ, կը յատկացուին, ըստ Լուսաւորութեան նախարարութեան ճշդած ժամանակացոյցին, շաբաթական 11 ժամ, Բ. եւ Գ.ի կարգերուն մէջ՝ տասնական ժամ, Դ. - Ե. դասարաններ՝ չորսական ժամ, Զ. - Է.՝ երեքական, Ը. դասարան՝ երկու, իսկ միջնակարգի Թ. Ժ. բաժիններուն մէջ ոչ մէկ ժամ: Ուրեմն՝ աստիճանական նուազում եւ ապա ջնջում, երբ, ինչպէս գիտել կուտան դաստիարակներ, լեզուին ուսուցումը ամէնէն աւելի կը յատկանշուի բարձր կարգի աշակերտութեան մօտ:

Հայերէնի եւ Հայ գրականութեան ուսուցումը ոչ - հայկական դպրոցներուն մէջ, - ռուսական, ազրբէջանական, քըրտական, - գոհացուցիչ մակարդակ չի ներկայացներ, առ հասարակ: Այս կապակցութեամբ եւս քննադատութիւններ կը կատարուին:

Գրաբարի դասաւանդումին հարցը մըտահոգութիւն կը պատճառէ: Այս ուղղութեամբ կէտեր կը մատնանշուին դաստիարակներու կողմէ: Անցեալ ուսումնական տարեշրջանին, Լուսաւորութեան նախարարութեան եւ Գրողներու Միութեան նախաձեռնութեամբ գրաբարի եւ աշխարհաբարի դասարան մը կը հաստատուի Երեւանի դպրոցներէն մէկուն մէջ: Արդիւնքը կ'ըլլայ գոհացուցիչ, թէեւ աշակերտներուն թիւը, - կամաւոր արձանագրութիւններ, - կը մնայ սահմանափակ՝ 16, մեծամասնութեամբ աշակերտուհիներ: Յաջողութեան պարագային կը ծրագրուի ընդլայնել ծրագիրը:

Դպրոցական շէնքերու շինութեան ծըրագիրները, դժբախտաբար, նախորդող բոլոր տարիներուն նման, չեն իրագործուած առնուազն 13 - 10 տոկոսով, որու հետեւանքով երկ - դասարանները դեռ նկատելի կը մնան, - կէսօրէ առաջ յաճախողներ, կէսօրէ ետք յաճախողներ, - ինչպէս նաեւ նախադպրոցական տարիք ունեցողներուն, - եօթը տարեկանէն պակաս, - մեծ մասին նախակրթարաններ, մանկամսուրներ, մանկապարտէզներ կարենալ չյաճախելուն:

Լոյս Հրատարակչութիւնը, առաջինը Խորհ. Միութեան մէջ, այս տարի կը յաջողի ուսումնական տարեշրջանէն երեք ամիս առաջ հրատարակել 78 դասագիրքեր՝ երկու միլիոն 813 հազար տպաքանակով: (Դասագիրքերու թիւը 128 է, 121-ը արդէն կային, այսինքն՝ գործածական յաջորդող տարիներուն): Կէսէն աւելին գունաւոր: Այս տարի բոլոր կայուն դասագրքերը լոյս են տեսել կարեբով, զգալի չափով աւելացել են օֆսեթ եղանակով տպագրուած դասագրքերը, կ'ըսէ Մանուկ Մանուկեան, Հայաստանի Հրատպետկոմի Հրատարակութեան Պետական Կոմիտէի գլխաւոր պատասխանատուն:

Հրատարակուած դասագիրքերուն կարեւոր մասը վերափոխուել է, կրկին խմբագրուել, համալրուել արդիական ու հրատապ նիւթերով:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

Երբեմն, թերթերու ընթերցումը խորհրդածութեան կը մղէ՝ աշխարհի անցուդարձերու վերաբերմամբ, անտարբեր մարդն իսկ: Արտասովոր կամ ապշեցուցիչ լուրի մը դիմաց, ընթերցողը՝ իր նկարագրին կամ մտաւորական ըմբռնումներուն համապատասխան, կ'ընդվզի կամ կը հիանայ, կ'ուրախանայ կամ կը տխրի: Օրինակի համար թերթերուն մէջ, մեծահարուստներուն տարօրինակութիւններուն կամ քմահաճոյքներուն մասին շատ գրուած է. ասոնցմէ ոմանք, հսկայական գումարներ կը տրամադրեն, պատմական այս կամ այն առարկային տիրանալու համար. այսպէս օրին մէկը կը կարդանք թէ անցեալին պատկանող համբաւաւոր անձի մը նամակներէն մին, ծախուեր է երկու կամ երեք միլիոն սանթիմի, եւ կամ այս կամ այն հռչակաւոր իշխանուհիին մեզամանը, մէկ միլիոն ֆրանքի բարձրացեր է աճուրդի մը ընթացքին: Նմանապէս, մեծահարուստներ կան որ չեն վարանիր մինչեւ 7 - 8 հարիւր միլիոն սանթիմ վըճարելու գլուխ - գործոց նկատուած իւղաներկի մը, պարզապէս իրենց փառամոլութեան կամ քմահաճոյքին համար: Անշուշտ շատեր ալ կան որ նոյն բանը կ'ընեն, իրենց անհաշուելի հարստութեան ապագան ապահովելու համար, հոգ չէ թէ բան չեն հասկնար գեղարուեստէն: Ահա այս առիթներով է որ մարդ կ'անդրադառնայ թէ ի՛նչ մեծ գումարներ կը մսխուին եւ թէ ի՛նչ անհաշուելի հարստութիւններու կը տիրանան մարդիկ որ ընկերութեան առջեւ ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնեն: Դժբախտաբար, դրամատիրական դերազատ վարչակարգերու մէջ, մարդուն արժանիքը չէ որ կը վարձատրուի, այլ առեւտրական ճարպիկութիւնը եւ այս ուղղութեամբ հոն՝ լայն ասպարէզ կը գտնեն բազմապիսի հովավաճառներ որ հսկայական հարստութիւններու կը տիրանան, առանց ոչ մէկ օգտակարութիւն բերելու հաւաքականութեան, մինչդեռ մտաւորականն ու գիտնականը, արուեստագէտն ու փրոֆէսօրը, հազարումէկ դժուարութիւններու կը հանդիպին, իրենց կեանքի ընթացքին: Արժանիքներու եւ արժէքներու համեմատականը ա՛յն աստիճան խաթարուած է այսօր, որ դրամատէրը մէկ միլիոն կը վճարէ անպէտ առարկայի մը համար, բայց մէ՛կ ֆրանք չի տրամադրեր անանուն արուեստագէտին կամ գրագէտի մը գործին՝ զայն քաջալերելու համար: Դրամին դերիշխանութեան տակ, նոյնն է պարագան արժանիքներուն նկատմամբ, թեթեւսոլիկ դերասան մը հինգ - վեց հարիւր միլիոն կը գրպանէ երեք ամսուան ընթացքին, ֆիլմ մը դարձնելու համար, մինչդեռ, 10 - 15 տարուան տքնաջան աշխատանքով կազմուած՝ ընկերութեան մեծապէս օգտակար գիտնական մը, չորս կամ հինգ միլիոն կը վճարուի նոյն այդ ժամանակամիջոցին (միշտ սանթիմով կը խօսինք): Աւելի զարմանալի օրինակներ շատ կան, որոնց կարգին որպէս գլուխ - գործոց ճանչցուած իւղաներկերու գիները որ մինչեւ մէկ միլիառի կը վաճառուին: Շատ լաւ գիտենք թէ գլուխ - գործոց մը անգին է, բայց երբ այդ գլուխ - գործոցը իբրեւ առեւտրական ապրանք շուկայ կ'իջնէ եւ մէկ միլիառի կը ծախուի, սովորական մարդու մեր տրամաբանութեան սահմանները կը դէ կ'անցնի, սա պարզ հաշուին պատճառով: Այսօր համեմատաբար լաւ վճարուած աշխատաւոր մը, աւելի քան 160 տարի պէտք է աշխատի, այդ գումարը շահելու համար, իսկ գիտնական մը կամ փրոֆէսօր մը, առնուազն 50 տարի: Արդ մի՞թէ կարելի է այս համեմատականը ընդունիլ առանց ընդվզելու ... մի՞թէ կարելի է ընդունիլ որ մեծահարուստին մէկը որպէս շատ բնական բան, աշխատաւորի մը 160 տարուան տնքաջան աշխատանքի արդիւնքը տրամադրելու ազատութիւնն ու կարելիութիւնը ունենայ, իր անձնական գոհունակութեան համար: Ահաւասիկ պարզ հարցումներ որ կը խուժեն պարզ մարդու մը ուղեղը, այս անընդունելի տարբերութիւններու իրականութեան առջեւ ... բայց սա, նկարագրի հարց է...:

Այս ուղղութեամբ, ահաւասիկ օրինակ մը եւս: Տօվիլի «ձիերու սակարան»ին առթիւ, կը կարդանք թէ, արաբ նաբաբ մը 8 միլիառ սանթիմ վճարեր է հռչակաւոր Էքպլոն-ի մը տիրանալու համար,

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Նոր ու պայծառ օրերու յոյսը կը լուսաւորէր բոլորիս ճամբան, պիտի գա՛ր ազատութիւնը, ու պիտի երթայինք փնտռելու մեր հայրենի երդիքները ու երջանիկ անցեալէն մնացած բոլոր բարիքները: Ու ի՛նչպէս գինով էինք բոլորս: Ու ի՛նչպէս տխուր ու հեռաւոր անապատէն՝ գիւղերէն ու գիւղաքաղաքներէն շարք առ շարք կը հասնէին կարաւանները որբերուն ու այրիներուն, եւ բոլորին հիւանդ ու տժգոյն դէմքերուն վրայ ինչպէ՛ս կը ծաղկէր գալիք մեծահրաշ արշալոյսին կարօտը:

Բոլորին պէս ես ալ գինով էի ու ամէն օր կը սպասէի, որ հրաշքը պատահէր ու դառնայինք ետ մեր անցած մութ ու դաւադիր ճամբաներէն: Ու կը մտածէի քեզի գալ՝ գէթ վերջին անգամ եւ քու ձայնիդ քաղցրութիւնը խմել ու նայուածքիդ տակ տաքնալ, բայց չէի կրնար յաղթել իմ յամառ ու վայրենի մտադրութեանս ու ծարաւի՝ կը սպասէի մութին մէջ յուսալով, որ ի վերջոյ դուն կ'երեւաս, կը փնտռես ու կը գտնես զիս ու կը հանես իմ հպարտ ու դեդ հոգիս բանտէն եւ կը գուրգուրաս զայն քու անկշռելի բարութեամբ:

Եւ այդպէս ալ եղաւ: Դուն հարցուցած ու գտած էիր զիս: Շաբաթ երեկոյ էր, երբ նամակդ ստացայ: Քու նա՛մակդ: Փոքրիկ ու կապոյտ թղթիկի մը վրայ քանի մը տող: Խելօք ու տխուր եւ դառն միանգամայն:

Դուն կը պատմէիր բարի բառերով քու կարօտիդ մասին եւ քրոջ պէս մեղմութեամբ կը մեղադրէիր զիս, որ այդքան շուտ մոռցած էի քեզ: Կ'ըսէիր, թէ քանի՛ քանի՛ անգամ Կիրակի առաւօտները եկեղեցի գացած ես զիս գտնելու յոյսով, բայց չես գտած, եւ կ'ուզէիր, որ հանդիպի՛նք իրարու: Քու բաղձանքդ վախկոտ էր ու մեղմ. դուն գուցէ կը կասկածէիր սիրոյս վրայ:

Այս մտածումը այնպէս զիս վիրաւորեց, որ որոշեցի անմիջապէս ձեր տունը գալ՝ ինչ գնով ալ ըլլար ու իյնալ ծունկերուդ եւ ըսել քեզի, թէ կը սիրէի քեզ անբացատրելի ու վայրենի ջերմութեամբ, նեարդներովս ու մկաններուս ամէն մէկ թելովը: Դանդաղ ու խոհուն հասայ ձեր տան առջեւ, կեցայ աքասիային ծառին տակ, որ ծաղկած էր նորէն ու կը բուրէր բարկ ու խռովիչ, եւ երկար դիտեցի ձեր պատուհանները: Հըպարտութիւնը՝ դէչ առաջնորդ՝ թող չտուաւ, որ ձեր դուռը զարնէի ու ուշ գիշերով դարձայ տուն՝ հետեւեալ օրը եկեղեցին քեզ հանդիպելու մտադրութեամբ:

Յաջորդ առաւօտ կանուխ գացի եկեղեցի: Տարուան մը կարօտը սիրելի դարձուց ինծի այդ հինաւուրց շէնքին քարէ ցուրտ ու հաստ պատերը: Կեցայ բակը ու կռթնեցայ սիւնի մը՝ դիտելու համար դռնէն ներս մտնողները: Ուժեղ ու ամուր ձայն մը ներսէս կ'ըսէր ինծի, որ այդ օրը պիտի գայիր դուն: Սի՛րելի ու հեռաւոր աղջիկ: Ու եկար:

Հագած էիր սպիտակ շրջազգեստ մը, որ այնպէ՛ս լաւ էր գրկած շնորհալի ու բարձր հասակդ եւ այնքան ներդաշնակուած էր քիչ մը տժգոյն ու սպիտակ դէմքիդ, որ ինծի թուեցաւ, թէ հարսանեկան կերոնի մը պէս պիտի վառէիր այդ ցուրտ շրջանակին մէջ: Քու ծիծղուն ու շնորհալիօրէն լեցուն մարմինդ նրբացած էր. աչքերդ տխուր էին ու շրթունքներդ արժգոյն: Նուրբ և փխրուն էիր ու մանաւանդ մելամաղձոտ: Զիս չտեսար, աւելի ճիշդը չճանչցար գերմանական զինուորի իմ քիչ մը բարբարոս հագուստներուս մէջ: Կ'անցնէիր քիչ մը հեռուէն, շուրջդ նայելով, փնտռելով մէկը, որ չկար: Սիրտս ուժգնութեամբ կը զարնէր. կ'ուզէի մօտենալ քեզի, բայց չէի կրնար. ոտքերս ծանրացած էին, ու մնացի սիւնին կռթնած:

Դուն մտար եկեղեցի: Քու սիրուն հասակդ կորսուեցաւ բազմութեան մէջ: Ես կը դողայի յուզումէս ու երջանկութենէս: Դուն աւելի քաղցրացած ու աւելի գեղեցկացած էիր: Աչքերուդ մութը աւելի տենչալի էր ինծի համար, քան այն պայծառ ժպիտը, որ կը ծաղկէր շրթներուդ անկիւնները ամէն անգամ, երբ զիս տեսնէիր: Տառապանքը ու կարօտը քեզ դարձուցած էին աւելի սիրելի:

Աչքերս գետին՝ ես յառաջացայ մինչեւ եկեղեցիին ներքին դուռը: Հոգիիս ձայնը պատարագի զանգակին հունչին չափ քաղցր էր ու սրտիս զարկը արբեցուցիչ: Կեցած էիր հեռաւոր ու մութ անկիւն մը, սիւնի մը ետին: Կամաց ու խելօք քայլերով մօտեցայ քեզի ու ետեւդ կեցայ:

(Շար. 18)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ԼԻՈՆ-ՏԷՍԻՆ ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

×

Ֆրանսայի Ֆութպոլի հայկական խումբերը ընդհանուր առմամբ յաջող շաբաթավերջ մը անցուցին, 2 յաղթանակով ու 3 հաւասարութեամբ:

Փարիզի Շրջան. - Իսի լէ Մուլինոյի Ա. Ս. Ա.ն մրցում չունենալով, Սեպտեմբեր 18-ին դաշտ իջան միայն Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսը եւ Իի - Ժի - Ա. - Ալֆորվիլը:

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս իր ախոյենութեան Ա. մրցումին հակառակորդին դաշտին վրայ գեղեցիկ յաղթանակ մը ապահովեց, պարտութեան մատնելով Լէօ Լակրանժի խումբը, 6 - 4 արդիւնքով, (կիսախաղ՝ 4 - 2): Այս մրցումին Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի կէտերը արձանագրեցին Վահրամ Խօզգուլեան (2), Յարութիւն Պէրպէրեան (2), Հրանդ Գարթալեան եւ Մկրտիչ Թաշճեան:

Գալով Իի - Ժի - Ա. - Ալֆորվիլին, որ կը մրցի Բրօմոսիոն տ'Օնէօր դասակարգին մէջ, իր առաջին մրցումը վերջացուց հաւասարութեամբ: Ալֆորվիլի կէտը արձանագրեց Զարմադի 15-րդ վայրկեանին, իսկ հակառակորդ խումբը 65-րդ:

Ռոն - Ալփի Շրջան. - Հ. Մ. Ը. Մ. - Լիոն - Տէսին ալ անցեալ Կիրակի ախոյենական մրցաշարքին համար առաջին անգամ դաշտ իջաւ ու տարաւ դժուարին, բայց խրախուսիչ յաղթանակ մը, Նորքափ - Կրընոպլի դէմ, 3 - 2 արդիւնքով (կիսախաղ՝ 1 - 1): Այս մրցումը շատ հետաքրքրական եղած է ներկաներուն համար, որովհետեւ երկու խումբերն ալ լաւ խաղարկութիւն ցոյց տըւած են: Առաջին 20 վայրկեաններուն Հ. Մ. Ը. Մ. - Տէսինի տղաքը՝ Լակօ, Արզարեան, Ակոսթինօ, Վալտիվիա եւ Մասըլոյի միջոցաւ բազմաթիւ առիթներ ունեցած, բայց չեն կրցած կէտ մը արձանագրել: 25-րդ վայրկեանին, յետսապահներուն թոյլ կեցուածքէն օգտուելով Կրընոպլ կէտ մը արձանագրած է, որուն 45-րդ վայրկեանին փոխադարձած է Լակօ (1 - 1):

Երկրորդ կիսախաղին սկիզբը, 53-րդ վայրկեանին Կրընոպլցիները դարձեալ կէտ մը արձանագրած են, որմէ վերջ գրոհի անցած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տղաքը ու յաջողած են 2 կէտ արձանագրել վերջին 10 վայրկեաններուն, 79-րդ վայրկեանին Ակոսթինոյի, եւ 88-րդին Փըթիի միջոցաւ, եւ դաշտէն հեռացած են 3 - 2 յաղթական արդիւնքով:

Մարսէյլի Շրջան. - Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը իր դաշտին վրայ չէ կրցած պարտութեան մատնել Քան-ը եւ մրցումը աւարտած է 1 - 1 արդիւնքով:

(Այս մրցումին մասին աւելի տեղեկութիւն չենք կրնար հաղորդել, քանի որ թղթատարութեան գործադուլին պատճառաւ Երկուշաբթի օրուան տեղական թերթերը չէին հասած Փարիզ):

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

...ա բաւական չըլլալով մօտաւորապէս 12 միլիոն եւս ցնծացեր է տասնեակ մը ուրիշ ձիերու համար, ինչ որ կ'ընէ շուրջ 20 միլիոն սանթիմ: Տրուած ըլլալով իր հարստութիւնը, շատ հաւանաբար չահը չէ՛ որ կը հետաքրքրէ այս էմիրը, այլ փառամոլութիւնը: Արդ, երբ խորհինք թէ, այս գումարով 1000 արաբ չքաւոր ընտանիքներ կարելի է լայնօրէն ապրեցնել ամբողջ 10 տարի, մեր առջեւ կը ցցուի դրամատիրական սիսթէմի անարդարութիւններէն ամէնէն անհանդուրժելին՝ որ կեանքի պայմաններու տարբերութեան ահռելի վիհն է: Պարզ է որ, այսօրինակ ընկերային դրութիւններուն մէջ «բան մը կայ որ փտած է»: Եկուր տես որ դիմացի կողմն ալ, այլ ուղղութեամբ, պարագան նոյնն է...:

Գ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Արդիւնաբերական արտադրութեան մէջ - հանրապետական փոխանակութեան մէջ Դաշնակցային Ռուսիայէն ետք երկրորդ տեղը կը գրաւէ Ուկրանիա, երբ տնտեսական համագործակցութիւն ունեցող երկիր՝ Հայաստանի հետ: Գրեթէ գոյութիւն չունի ձեռնարկութիւն մը, ուր չգործածուին ուկրանական մակնիշ կրող հաստոցներ, մեքենաներ եւ այլ սարքաւորումներ: Ուկրանիայէն կը ստացուի նաեւ քարածուխ, շինարարական կազմածներ եւ քիմիական ապրանքներ, արդիւնաբերական այլ արտադրութիւններ: Ուկրանիոյ գիտա - հետազօտական հիմնարկները մեծ օժանդակութիւն կը ցուցաբերեն Հայաստանի տնտեսութեան զարգացման: Ուկրանացի մասնագէտները մշակած են հայկական պղպղթէն ածան թել ստանալու արուեստագիտութիւնը: Հայաստանի հողամասին վըրայ կան այդ քարէ կարգ մը հանքավայրեր: Արուեստագիտութիւնը կը կիրարկըւի լեռնային Սեւանայ լճի ափը դըտնըւող նոյնանուն քաղաքի «Ելեկտրական ապակեմեկուսիչ» գործատունը:

Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի մասնագիտացած գիտական հիմնարկները միասնաբար կը զբաղին մետաղահատ հաստոցներու եւ այլ սարքաւորումներու նորոգման միջոցներու մշակումով եւ կը տանին այլ աշխատանքներ: Հայաստանի ելեկտրա - թէքնիք ձեռնարկութիւններու մէջ չօշափելի արդիւնք տուած են Խարկովի ելեկտրա - մեքենաշինութեան գիտական հիմնարկի աշխատողներու մըշակումները:

Կարեւոր աշխատանք կը տանին թեթեւ արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւնները ինքնաշխատ դարձնող Լվով քաղաքի մասնագէտները: Հոն մշակուած են Երեւան արտադրուող բեռնակառքերու որոշ նմոյշներ: Երեւանեան արտադրութիւնները կ'արտածուին Խորհ. Միութեան զանազան շրջանները եւ կը գործածուին արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, նաւահանգիստներու, երկաթուղիի կայարաններու եւ գիւղատնտեսութեան մէջ: Հայաստան Ուկրանիա կը ղրկէ գրեթէ 200 տեսակ արտադրանք՝ քիմիական, մեքենաշինական, ելեկտրական, սարքաշինական, հանքա - մետաղագործութեան եւ այլ տեսակի: Այդ մատակարարութիւններու մէջ առանձին տեղ կը գրաւեն գերճշգրիտ մետաղամշակման հաստոցները, շարժական եւ ելեկտրակայանները, ելեկտրոնիկ ու ճշգրիտ սարքերը, որոնք հռչակաւոր են նաեւ Խորհ. Միութեան միւս շրջաններու մէջ:

×

ԴԱՐԵՐՈՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԱԽԱՆ - ԱՌԻՆՋԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

Երեւանի Աւան - Առինջ շրջանին մէջ հնախոյզները յայտնաբերած են Ն. Ք. 2-րդ - առաջին դարերուն իշխած Արտաշէսեան հայկական թագաւորութեան ժամանակաշրջանի մեծ բնակավայր մը, 15 հեկտար տարածութեամբ: Պեղուած են նկարազարդ պատեր ու շինութիւններ, հակիթաձեւ հնձաններ: Յայտնաբերուած են նաեւ ոսկերչական զարդարանք, ինքնատիպ խեցէ թասեր, յունական եւ պարթեւական թագաւորներու մետաղադրամներ: Այս առթիւ, հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Հիմնարկի տնօրէնին տեղակալը՝ Գ. Տիրացեան, նշած է թէ այդ բոլորը կը վկայէ Յունաստանի եւ Պարթեւաստանի հետ Հայաստանի ունեցած առեւտրական եւ մշակութային հին կապերու մասին: Յայնաբերուած առատ նիւթերը կ'ամբողջացնեն Հայաստանի հին պատմութեան էջերը: Պեղումները բացած են հնագիտական քանի մը շերտեր, սկսած վաղ պրոնզի դարէն եւ վերջացած հնադարեան ժամանակաշրջանին (Ն. Ք. 2-րդ դարէն մինչեւ Յ. Ք. Բ. դար): Գտնուած առարկաները ցայտուն կերպով կը բացայայտեն հին Հայաստանի նիւթական ու իմացական մշակոյթը Մեծն Տիգրանի եւ անոր յաջորդներուն օրով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ...

ԼԻՈՆ. - Սեպտեմբեր 18, Կիրակի առաւօտ, ինչպէս յայտարարուած էր նախապէս, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն հինգ հայ երիտասարդներուն յիշատակին, որոնք իրենց կեանքը զոհաբերին հայ դատին համար Յուլիս 27-ին Լիզպոնի մէջ:

Հոգեհանգիստը կազմակերպուած էր Կապոյտ Խաչի Լիոնի, Տէսինի, Սէն Մօրիսի եւ Վիէնի մասնաճիւղերու նախաձեռնութեամբ:

Խուռներամ բազմութիւն մը Լիոնի եւ շրջակայի հայութենէն, փութացած էր իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու, մեր անձնազոհ մարտիկներու յիշատակին:

Օրուան պատարագիչը Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, իր քարոզին մէջ շեշտեց հայ ժողովուրդին անսասան հաւատքը եւ զոհողութեան ոգին միշտ ի խնդիր ճշմարտութեան եւ ազատութեան: Ան ըսաւ թէ «անհետանալու դատապարտուած են այն ժողովուրդները որոնց կը պակսի հաւատքի եւ զոհաբերումի ոգին»:

Սարդարապատի ճակատամարտէն աւարնեակ տարիներ յետոյ այդ հինգ անձնազոհ հայ երիտասարդներուն կեցուածքը անգամ մը եւս կուգար փաստելու որ մեր ժողովուրդը խորապէս կը հաւատայ զոհողութեան ոգիին եւ իր կուրծքին տակ վառ կը պահէ ազատութեան սրբազան ջահը:

Սիրելի հայորդիներ, ձեր յիշատակը թող միշտ վառ մնայ յաջորդ սերունդներու սրտին մէջ:

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ ՃԱՇԸ

ՎԱԼԱՆՍ. - Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիսխեան սրահին մէջ կազմակերպած էր ճաշ մը Խարբերդցի տարեցներու ի պատիւ:

Մասնակցած են 45 անձեր, ճաշը անցած է ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Խանդավառ ներկաները հրաժեշտ առած են իրարմէ երեկոյեան, յաջող ձեռնարկի մը յիշատակը տանելով իրենց հետ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԵՐՈՒԽԱՆ
ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Մեծաբերձ բարտիներու եւ հաստատուն կաղնիներու զովասուն շուքին տակ կ'աճին կարճուկ թուփերու անտառակներ՝ որոնց անդորրութիւնը կը խանգարուի ճագարներու դադրնապահ ու վախկոտ սուրուններէն եւ խլուրդներու ամսեղուկ պտոյտներէն: Համբիկ մասնաւորապէս կը սիրէր բլուրը որուն կողին վրայ պալատ մը կը բարձրանայ եւ որուն սեպ զառիվարը թուփերու, ծառաստաններու մթին խառնամանութիւն մըն է: Այն ճարպիկութեամբն ու դիւրաշարժութեամբը, զոր բնութիւնը կուտայ իր ծոցին մէջ ապրողներուն, տղան կը սողոսկէր, կը մագլցէր, կը ցատքէր մինչեւ որ հասնէր բլուրին բարձունքը, հոն փռուելու համար խոնաւ մարմանդին վրայ, ծառերուն բացատներէն դիտելով գետակը, որուն արծաթէ ժապաւէնը կը ցոլցըլար վարը արեւին ճառագայթներուն տակ, օձապտոյտ գալարումներով: Մինակ այծերը կը համարձակէին մինչեւ մօտերը գալ՝ թարմ խոտ ճարակելու իրենց մօրուսաւոր դունչը երերցնելէն: Համբիկ հազիւ կը տեսնէր երկինքին կապոյտը, տերեւներուն խիտ դրասանգումներէն: Եզնաքարչ սայլերու սուր եւ նըւաղաւոր ճռինչները մերթ կուգային օրօրել մենաւէրին խոկմունքը, կա՛մ բլուրին կատարէն ուր լայն արահետ մը կը բացուէր, կամ վարէն, հովտին ճամբաներէն: Օգոստոսի ջերմութիւնը չէր կարող թափանցել այդ պատնէշէն ներս, վանքի յաւիտենական խաղաղ թերասուերի մը մէջ կորսուած: Հոն, եկեղեցիի մը ձեղունէն կախուած մենաւոր ջահերու կը նմանէին արեւի անգաղտնապահ ճառագայթները, որոնք տերեւներու ժանեկաւորումներէն ու ոստերու խաչաձեւումներէն սողոսկելով վար կը մզուէին ֆանթաստիկ բեկբեկումներով: Մեծավայելուչ ու սարսռալի բան մը կար հոդ: Ատիկա էր որ իրեն կը քաշէր, կը հմայէր մարդերէն ու սէրէն հալածուած երիտասարդը: Աչքերը գոց, գլուխը գետնին, մտիկ կ'ընէր ան բնութեան մեծ ու ահեղ շնչառութիւնը, չտեսնուած, անծանօթ, անսահման կեանքերու հեռաւոր հեւքը: Իր օրօրն էր այդ հեւքը, իր դինովութիւնը, իր մխիթարանքը, միակ անոյշ ձայնը որուն մէջ նենգութեան խաղեր չկային, որ շիտակ իր հոգիին կը խօսէր, իր ցաւերը կը բալասանէր, իր մտամոլորանքները կ'անդորրէր:

Այդ օրը, Համբիկ պուրակին բարձրերը ելաւ, կառանցիկ արահետին այնքան մօտ, որ իր պառկած տեղէն կրնար լսել հայհուչները, պոռչտուքները սայլավար գեղացիներուն, խառնուած բոժոժներու միօրինակ երաժշտութեան մը: Բլուրին հեռաւոր անկիւններէն յեղակարծ շչուկներ կը բարձրանային մերթ ճագարներու խղդուկ ճիչեր, հեւքոտ սիրուըտուքներու տենդարի գալարումներէն արձակուած: Կենդանային աշխարհը կ'արդասաւորէր հող, լռիկ մնջիկ, գաղտնի աշխատանքով մը:

Համբիկ կը նիրհէր: Ատեն ատեն, աչուըները կը բանար, ծառերուն բացուածքներէն գետակին ալեակներուն պսպղումը դիտելու: Արեւը կը խոնարհէր, հանդիսաւոր ճաճանչումով: Հանդիպակաց բըլուրներուն ստորոտը, հովիւները իրենց հօտերը կը հաւաքէին քիչ քիչ:

Մէկէնիմէկ, Համբիկ թօթվըւեցաւ, պառկած տեղէն աչուըները բացաւ խոշոր խոշոր, ելաւ նստաւ, չորս դին նայելով՝ անծանօթ վտանգի մը երկիւղէն կարծես: Ձայն մը զարկած էր ականջին, բոլորովին տարբեր ու սայլավարներու կոպիտ պոռչտուքէն: Ճամբուն եզերքէն կուգար, հոն, վերը, շատ մօտ: Խենթը տժգունեցաւ: Մազերը տակնուվրայ, կուրծքը բաց, գլուխը կարկառած, մըտիկ կ'ընէր աչքերու անշարժ սեւեռումով: Հազիւ տասնըհինգ քայլ հեռուն, ճամբուն վրայ երկու հոգի կը խօսէին:

- Սոֆի՛, մրմնջեց Համբիկ:

Զուարթ ճիչեր, բացագանչութիւններ, ծիծաղներ:

Համբիկ, յուզումէն սիրտը բռնած, մտիկ կ'ընէր միշտ, կամաց կամաց մագըլցելով, դէպի ձայներուն կողմը. Թուփերու եւ մացառներու պատուար մը կար որ զինքը կը ծածկէր: Տղան կը հեւար: Շատ չանցած, այնքան մօտեցաւ ճամբուն որ ա՛լ սկսաւ որոշապէս իմանալ փոխանակուած խօսքերը:

(Շար. 152)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միհրան Մավիեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Լեւոն Տօնիկեան 100-ական ֆրանք կը նուիրէ «Աշխարհ»ի (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տօնապետեան ընտանիքի բոլոր պարագաներուն Տիկին Թագուհի Տօնա-պետեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոխան ծաղկեպսակի Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին ստացած է ժան Միշէլ Գեզաշեանի մահուան առթիւ. – Սահակ Գէլէճեան 50, Մելիքեան 100 Ֆ. Սահաթճեան քոյրեր 50, Տէր-Յակոբեան ընտանիք 200, Սթէփ Մանիքեան 50, Տօնապետեան 50, Գարակէօզեան ընտանիք 50, Ֆաքրիկեան 50, Վարդանեան Ժիրայր 50, Սիրանեան Հանրի 100, Վարդանեան Վարդգէս 50, Գազանճեան Ալիս 50, Մարի Պէոթ Պարսամեան 50 Ֆ., Դաւիթեան 50 Ֆ., Ստեփանեան Մանուկ 100 Ֆ., Էքմէքճեան Շահէ 50, Գոհարեան Մարդ 100, Տէր-Սարգիսեան Լեւոն 50, Ժամագործեան քոյր-եղբայր 100 Ֆ., Գագուրեան Արթիւր 100 Ֆ., Գոչեան Վարդգէս 100, Գալուստ Մելիքեան 100, Գեզաշեան ընտանիք 200 Ֆ., Հայ Ազգ. Միութիւն 50 Ֆ., Սահաթճեան Հայկու 100, Միթիլեան Լեւոն 100 Ֆ.։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Միջին տարիքի հայ կին մը կը փնտռուի, տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու համար, օրուան մէջ, Փավիյոն-սու-Պուա։

Դիմել. –

COMPTOIR DE CONFECTION
86, rue de Cléry, 75002 Paris
tél. 236 37 18

CHERCHE STUDIO

Enseignante mutée à Puteaux, cherche studio, loyer modéré à Asnières, Bécon, Courbevoie, Bois-Colombes, Levallois-Perret.

tél. 584 - 57 - 18

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց Մարմնի կազմակերպութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն, սկսնակներու եւ կատարելագործուիլ փափաքողներու համար ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-էն սկսեալ (առաջին դաս՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1), Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ։

118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 520 03 18 թիւին ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Սեպտեմբեր 24, ժամը 10.30-ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վերամուտի առաջին ժողովը, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 21-ին եկեղեցւոյ սրահը։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Բառարան

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ - ՀԱՅԵՐԷՆ

(Բ. տպագրութիւն)

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

Գին՝ 170 Ֆր.

Դիմել. –

Librairie H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն
Պարահանդէս՝
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26-ին

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝
Դեկտեմբեր 3-ին.

×

– Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն –
Մշակոյթի Օր
Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին։

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին ։

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային ։

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

Փ Ա Ր Ի Զ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 14-ին Մշակոյթի Տան մէջ։

17, Rue Bleue — 75009 Paris

Ուսուցչուհի ընկ. Մ. Իւլիւպէեան։

×

Ի Ս Ի

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին։ Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 14-էն 18-ը։ Հեռ. - 644 - 28 - 52 ։

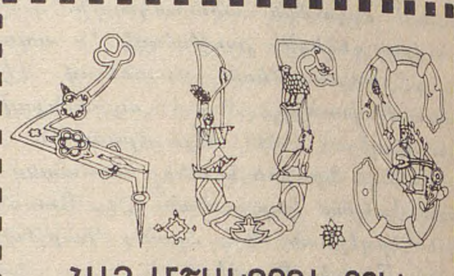

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

STAGE 1983
22 - 23 octobre

LE CINÉMA ARMÉNIEN

THEMES :

— Le style arménien au cinéma
— Le cinéma d'Arménie soviétique
— La diaspora et l'image
— Une interprétation de « Sayat Nova » de S. Paradjanov

FESTIVAL DU CINEMA ARMENIEN
à LA FOURMI GAMBETTA
30, cours Gambetta, Lyon 7e
du 19 au 25 octobre

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

LES GRANDES PUISSANCES, l'EMPIRE OTTOMAN et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES FRANÇAISES
(1914 - 1918)

Recueil de documents édités avec une introduction historique par
Arthur BEYLERIAN
Préface de **Jean-Baptiste DUROSELLE**
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne
Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

CENTRE DE DOCUMENTATION ARMENIEN DE PARIS
(C. D. A.)

Réouverture depuis le 1er Septembre — du mardi au vendredi de 14 h. à 18 h. Le samedi de 10 h. à 13 h. et de 14 h. à 18 h.

De nouveaux documents sont mis à la disposition du public, un service de location et de vente de diapositives est en place.

Le livre **« Photographies arméniennes, portraits et scènes de 1880 à 1930 »** est disponible au C. D. A.

« Les visages réunis dans — Photographies arméniennes 1880-1930 — sont ceux de la fidélité, le résultat de siècles de sacrifices, même si cet aspct des choses n'était pas perçu de façon consciente par tous les hommes et femmes dont on verra ici les — photos-portraits —. »
(P. TER SARKISSIAN, J.-C. KEBABDJIAN, M. PAZOUMIAN)

Prix 90 F (+14,70 F de port) = 104,70 F. Prix de soutien 150 F.

Pour toute information complémentaire s'adresser à J. SISLIAN C. D. A. 36, rue de Trévise, 75009 Paris tél. 246 - 05 - 58

ABBAYE SAINT - VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do	*TCHAIKOWSKI*
Concerto pour violoncelle	*KHATCHATOURIAN*
Concerto pour violon	*KHATCHATOURIAN*

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77 - 84 - 70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54 - 21 - 19
F. N. A. C. — tél. 91 - 30 62

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Prochain VOYAGE EN ARMENIE du 1er au 15 octobre

il reste encore quelques places, dépêchez vous de vous inscrire

Renseignements et inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27

MARDI
27 SEPT.
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա: Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ: 210 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 450 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

LE NUMERO: 3,00 F

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.532

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.532

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՈ՛ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՉ՛ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋԻՆ

ԽՄԲ. - Թուրք համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի պաշտօնաթերթին՝ «Աթըլըմ»ի (Նուաճում, լոյս կը տեսնէ Գերմանիա) Օգոստոսի թիւին մէջ Ն. Կիւրէլ *«Ի՞նչպէս կարելի է կանխարգիլել հայկ. ահաբեկչութիւնը»* խորագրուած յօդուածով, կ՚անդրադառնայ հայկ. հարցին եւ կը պարզէ իր կուսակցութեան դիրքը անոր հանդէպ: Յօդուածը շահեկան է մէկէ աւելի տեսանկիւններէ: Թէ յօդուածագիրը որոշ շփոթութիւններ կ՚ընէ, այնքան ալ կարեւոր չէ: Կարեւորն այն է, որ եթէ ի տարբերութիւն՝ այսօրուան թուրք Պետութեան, թուրք համայնավարները կ՚ընդունին ցեղասպանութիւնը եւ չեն վարանիր զայն որակել թուրք պատմութեան *«ամէնէն ամօթալի էջերէն մէկը»* (լաւ բարենիշ մը), անդին երբ հարցը կուգայ հողային պահանջին, համայնավար թէ փաշիստ չեն տարբերիր, նոյն Թուրքն է: Հո՛ս ալ, կը յիշուի Կարսի դաշնագիրը, որ վերջերս արդէն շատ յաճախ «կը ծառայէ» Թուրքերուն:

Գալով Կիւրէլի վերլուծումին, ինչ կը վերաբերի հայկ. ահաբեկչութեան (որու մէջ զանազանութիւններ ալ չի դներ, կամովին թէ ակամայ), իր տեսակէտը յստակ է՝ *ՄԻԱ*-ի ու նմանն կազմակերպութիւններու հովանաւորութիւնը կը վայելէ: Ցաւը այն է, արդէն, աշխարհի այս պականած մթնոլորտին մէջ թէ ըստ տեսանկիւնին՝ հայկ. ահաբեկչութիւնը կամ *ՄԻԱ*-ի հովանաւորութիւնը կը վայելէ կամ՝ *Ք. Կ. Պ.*-ի: Մնաց որ երկուքին ալ շա՛տ հոգն է հայկ. դատը, ցորչափ ան չծառայէ իրենց «դատերուն»: Կիւրէլ «իրականութիւններ» ալ կը թուէ, ի շարս որոնց կը գրէ. - «Խորհ. Միութեան Հայերը անբաժանելի մէկ մասնիկն են Խորհ. Միութեան ժողովուրդին, որոնք *աշխարհի ամէնէն ազատ* (ընդգծումը մեր կողմէ) հաւաքականութիւնը կը կազմեն»: Իցիւ թէ իրաւ ըլլար: Ընթացիկ երեւոյթ է, արդէն, որ համայնավար վարչակարգին «ազատութիւնը» ջատագովեն, ամէնէն աւելի այն համայնավարները, որոնք չես գիտեր ինչո՞ւ, կը նախընտրեն արեւմտեան երկիրներուն «ճնշումին» տակ ապրիլ...:

×

Պրիւսէլի, Փարիզի եւ Լիզպոնի արիւնալի յարձակումներով անցեալ Յուլիս ամսոյն նոր զարգացում մը արձանագրեց հայկ. ահաբեկչութիւնը: Զուիցերիոյ Լօզան քաղաքը մէկտեղուած դաշնակցական մնացորդացը կ՚ուզէ «Հայկ. պետութիւն» մը հիմնել: Մեր ժողովուրդին տասնեակ մը հարցերուն, որոնք աւելցան յատկապէս զինուորական իշխանութեան գործի գլուխ գալէն ետք, նոր մը, «Հայկ. ահաբեկչութեան հարցը»ն ալ բարդուեցաւ: Ի՞նչ է այս հարցը եւ ի՞նչպէս կը կարգադրուի:

«Հայկ. ահաբեկչութիւն»ը ահաբեկչութեան յատուկ մէկ տեսակն է: Ահաբեկչութիւնը կը նմանի դրամահոսքի: Դրամատիրութեան, յատկապէս անոր փտելու շրջանին արտադրութիւնն է: Մենաշնորհապաշտ քաղքենի դասակարգին բանբերները իբրեւ թէ կ՚առարկեն, կը դատապարտեն, սակայն զայն օգտագործողները, հրահրողները իրենք են դարձեալ: Ինչպէս որ դրամահոսքը միջոց մը կը դառնայ ազգային եկամուտին մենաշնորհներու ի նպաստ բաշխումին, ահաբեկչութիւնն ալ միջոց մըն է դրամատիրական վարչաձեւին մենաշնորհներու ի նպաստ տարածումին:

Ինչպէս «ձախ» դիմակով ծպտուած անիշխանական - ահաբեկչութիւնը, «Հայկ. ահաբեկչութիւն»ն ալ երեւութապէս իբրեւ թէ կը յենու արդարացի պատճառներու, սակայն գործնականին մէջ բանուորական դասակարգին, յառաջդիմասէր ուժերու կենսական շահերուն, անոնց քաղաքական նպատակներուն հակընդէմ ընթացք մը ցոյց կուտայ:

«Հայկ. ահաբեկչութիւն»ը կը ջանայ իր գործունէութիւնը իրագործել յենլով անցեալի հայկ. ջարդերուն:

Մեր պատմութեան սեւ էջը իրաւ ալ, Գերմանացիներու գործակից «Իթթիհատ վէ Թէրաքքի»ի ղեկավարներուն հրամանով 1915-ին, Օսմանեան պետութեան սահմաններուն մէջ ապրող աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր սպաննուած էին խժդժօրէն, իրենց ծնած ու մեծցած հողերէն արտաքսուած, աքսորուած են հարիւր հազարաւոր Հայեր եւ պարտադրուած գաղթելու՝ աշխարհի չորս անկիւնները: Աւելի առաջ, Ապտիւլ Համիտի շրջանին ալ տեղի ունեցած են հայկ. ջարդեր, Հայեր միշտ ապրած են Օսմանեան լուծին տակ: 1915-ի ցեղասպանութիւնը Թուրք պատմութեան ամէնէն ամօթալի էջերէն մէկն է: Համայնավարները կը ջատագովեն պատմութեան գրական, մարդասիրական, յառաջդիմական իրաքանչիւր դրուագ, սակայն գլխաւոր պախարակողները կ՚ըլլան նաեւ նման սեւ էջերու: Մ. Քէմալ եւս 1919-ին Պոլսոյ մէջ երբ իբրեւ վկայ ներկայ էր «Իթթիհատ վէ Թէրաքքի»ի ղեկավարներուն դատավարութեան, պախարակած է այս ցեղասպանութիւնը (Խորհրդային Նոր Ժամանակ պարբերաթերթ, Դեկտեմբեր 4, 1981): Այլապէս 1920-ին Գ. Գարապէքիրին ազդարարած էր խուսափիլ «Հայկ. նոր ջարդ»է մը (Ճառեր եւ Զեկուցումներ, հտ. դ. էջ՝ 318 - 19):

Այսօր ժէօնթի զօրավարները կը յանդգնին ուրանալ հայկ. ջարդը, որ կը հաստատուի ոչ միայն վերապրողներու գոյութեամբ, այլ նաեւ Աթաթիւրքի ընթացքով եւս, որուն հետեւորդները ըլլալու յաւակնութիւնը ունին: Ցեղադիմական դրիչներ կը փորձեն արդարացնել հայկ. ջարդը: Իրենց այս կեցուածքը ոչ միայն կը հաստատէ անոնց ենվէրներու, Թալաթներու սեւ ժառանգին հետեւորդները ըլլալու պարագան, այլ նաեւ կը ծառայէ հրահրելու «հայկ. ահաբեկչութիւնը»:

ՑԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Մինչդեռ «հայկ. ահաբեկչութիւնը» պատմական իրողութիւններէ աւելի, առընչուած է ներկայի իրականութիւններուն: Պատմական այդ ահռելի անիրաւութեան վրէժը լուծելու մարմաջը ակներեւ է որ դրդապատճառը կը հանդիսանայ ահաբեկիչներու անվարան անմեղ մարդիկ սպաննելուն ու նաեւ իրենց եւս մահուան դիմելուն: Սակայն քաղաքական գործունէութիւններ որպէս վրէժխնդրութեան հետեւանք չէ որ կը յայտնըւին. անոնք իրական, որոշ քաղաքական նպատակի մը կ՚ուղղուին և կը ղեկավարւին ժամանակակից դասակարգային որոշ շահերու կողմէ: Այն ինչ որ կ՚որոշէ անհատներու գիտակցութիւնն ու գործունէութիւնը, երէկուընէ աւելի այսօրուան իրական պայմաններու գոյութիւնը կ՚ըլլայ:

(Տար. 1)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐԷՆ ԱՌԱՋ՝

ԲՈՒՌՆ ԿՌՈՒԻՆԵՐ
Ե Ւ
ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Երկուշաբթի առտու ժամը 6-ին է (5՝ ֆրանսական ժամով) որ ի զօրու կը դառնար հրադադարը Լիբանանի մէջ եւ լռութիւնը կը փոխարինէր ռումբերու եւ պայթումներու, այլեւս սովորական դարձած, աղմուկը:

Դամասկոսի մէջ է, որ Կիրակի իրիկուն, Սուրիոյ Արտաքին նախարարը կը յայտարարէր թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է, որ վերջ կը դնէ կռիւներուն եւ ճամբան կը բանայ ազգային տիալոկի: Սաուտի Արաբիոյ բանագնացին միջոցաւ ալ ձեռք ձգուած համաձայնագրէն զատ նազան կէտերը պիտի հռչակուէին Լիբանանի նախագահին կողմէ: Ամէնէն կարեւոր կէտը, անշուշտ, կը վերաբերի ազգ. հաշտութեան այն համագումարին, որ նախատեսուած է վերջնական լուծում մը գտնելու համար: Միւս գլխաւոր կէտերն են. - ա) անմիջական հրադադար, Լիբանանի մէջ, չէզոք դէտերու հսկողութեան ներքեւ: բ) Մարմին մը պիտի ստեղծուի «Ապահովութեան կոմիտէ» մը, որու մաս պիտի կազմեն լիբանանեան Բանակի, լիբանանեան Ճակատի, «Ազգ. փրկութեան ճակատի» եւ շիի Ամալ շարժումի ներկայացուցիչներ եւ որու պաշտօնը պիտի ըլլայ ամրապնդել հրադադարը: գ) Քաղաքական մարմին մըն ալ պիտի կազմըւի, բաղկացած ներկայացուցիչներէն այն բոլոր կողմերուն, որոնք կոչուած են մասնակցելու ազգ. հաշտութեան ժողովին: Ասոր գործը պիտի ըլլայ նաեւ ժողովին օրակարգը պատրաստել եւ որոշել՝ վայրը: դ) 1975-էն ի վեր, բոլոր տեղահանուած բնակչութեանց իրենց տուները վերադարձը պիտի կազմակերպըւի եւ գլուխ պիտի հանուի օգնութեան ծրագիր մը աղէտեալներուն: ե) Հուսկ՝ հաշտութեան ազգ. համագումարի բացում:

Յիշենք թէ այս կարգադրութենէն առաջ, Ֆրանսայի մէջ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ժ. Մառշէ յայտարարութիւն մը ըրած էր, ուր կ՚ըսէր թէ պէտք է դուրս ելլել «լիբանանեան թակարդ»էն եւ ետ բերել ֆրանսացի զինուորները: Մառշէի համար Միացեալ Ազգերու ուժեր պէտք է փոխարինեն բազմազգեան ուժերը: Համայնավար կուսակցութեան համար, ինչպէս կը խորագրէր «Իւմանիթէ» «Ռեկըն կը ռմբանէ Լիբանանի մէջ»: Նոյն օրը, ֆրանսական միւս օրաթերթերուն խորագիրը կը վերաբերէր ֆրանսական օդուժին ռմբակոծութեանց տիւրզի - սուրիական դիրքերուն վրայ:

× Ըստ Վատիկանի ձայնասփիւռին երեք դիակոյտեր գտնուած են, 136 մարմիններովը ջարդուած բնակչութեանց: 34 հոգի չարչարուած եւ սպաննուած են Պիրէհ, 18՝ Ռաս - էլ - Մայն եւ 84՝ Մաասէր - էլ - Շուֆ: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն Պէյրութի մէջ կեանքի պայմանները «սարսափելի» են, հազարաւոր շիիներ, քրիստոնեաներ եւ տիւրզիներ կը փախին ռումբերէն եւ ապաստան կը փնտռեն Պէյրութ, Սայտա, Սուր եւ այլուր: Քարիթաս - Լիբանան կազմակերպութեան նախագահը կը հաղորդէ իր թելեքսին մէջ, թէ Պիրէհ, 34 քրիստոնեաներ հրացանազարկ եղած են, վայրագօրէն չարչարուելէ ետք: Կը յիշէ թէ լլկուած է 19 տարեկան աղջկան մը ճիչերը: Ձեռքերը եւ կուրծքը այրած ծխիկի կըճառներով, կը պաղատէր որ մեռցնեն զինքը:

Վերջացնելէ առաջ Լիբանանի այս լուրը, ստորեւ կուտանք Շաբաթ իրիկուան Մոնտի մէջ լոյս տեսած Պրիւկնօ Ֆրափայի տուքը, խորագրուած՝ Սահմանում (տէֆինիսիոն):

«Լիբանանեան ողբերգութիւնը, ի մէջ այլոց, կը դնէ բառամթերքի հարց մը: Հարկ է համաձայնիլ «քաղաքացիական պատերազմ» արտայայտութեան իմաստին շուրջ: Եթէ այդպիսի պատերազմ մըն է, Արեւմուտքը, կը բացատրեն մեզի, պարտականութիւնն ունի ձեռնածալ մնալու: «Քաղաքացիական պատերազմ մըն է որ կ՚արիւնէ երկիրը» հռչակեց Պ. Մառշէ: Հարկ պիտի ըլլայ բացատրել դպրոցականներուն քաղաքացիական պատերազմին նոր սահմանումը. - զինուորական ճակատամարտ, որ մէջտեղ կը դնէ, որոշ երկրի մը մէջ, շրջանի օտար Պետութիւնները, Մեծերու շուքը եւ որուն հաշուեցոյցը բնակչութիւնները կը վճարեն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէկ երրորդը նորոգուեցաւ Կիրակի օր: Զգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրեց ընդդիմութիւնը, բայց ինչպէս ամէն ընտրութեան պարագային, բոլորն գոհ են: Հրաժարեալ 85 ծերակուտականի տեղ կ՚ընտրուէին 98 ծերակուտական, վերջին տարիներու, բնակչութեան յաւելման հետեւանքով: Այս մէկ երրորդի մասնակի ընտրութեան, համայնականները աթոռ չկորսնցուցին, ընկերվարականները 3 աթոռ շահած են, Շիրաքի Հ.Հ.Հ.ն՝ ութ: Յատկանշականը այն էր, որ ընդդիմութիւնը կը յաղթէր ձախ «բերդերու» մէջ, ինչպէս՝ հիւսիսը եւ Իզէռ: Ծերակոյտը, ներկայիս, 304-ի տեղ 317 աթոռներով, հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. - համայնավար 24 (անփոփոխ), ընկերվարական 69 (+3), ձախ - արմատական 12 (անփոփոխ), զանազան ձախ 4 (- 1), Հ. Հ. Հ. 53 (+8), Իւ - Տէ - Էֆ 128 (+8) զանազան աջ 27 (-5): Թեկնածուներուն վերընտրուած են երկու նախարարները՝ Քիյիօ եւ Օթէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 23-ի հանդիպումներու արդիւնքներն են. -

Տորպեդօ (Մ) Դինամօ (Մ)	2 - 1
Ժալգիրիս - Չերնոմորեց	2 - 1
Արարատ - Նեփթչի	1 - 0
Մետալիստ - Պախտակոր	1 - 0
Դինամօ (Կ) - Զէնիթ	2 - 2
Տորպեդօ (Ք) Դինամօ (Թ)	2 - 2
Դինամօ (Մն.) - Նիստրու	0 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխն է Դնեպր 43 կէտով, երկրորդն է Սպարտակ 41 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25-ի ֆութպոլի արդիւնքներն են. -

Սիւսի - ան - Պռի յաղթեց 0 - 1 Ալֆորվիլի Իւ - Ժի - Ա.-ին, Իսիի հայ մարզականը յաղթեց 4 - 2 Սէն - Քլուի: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին 0 - 0 հաւասար մնաց Ժոժօ - Կրընոպլի հետ: Փըրմիէ Քանթոն 0-ի դէմ 8 կէտով պարտութեան մատնած է Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը: Պատուոյ բաժանմունքի դասաւորման մէջ, Մարսէյլի հայկ. խումբը 13-րդ տեղը կը դրաւէ Թուլոնի հետ: Պասքէթի մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանս պարտուեցաւ 59-ի դէմ 67 կէտով Նանթէռին:

ՊՈՒՇ ՏԻՒ ՌՈՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ ՆՈԹԵՐ

Գ.

ՓԱՍԹԻՍ ԵՒ ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ

Մարսէյլ, իր գոյնփոխլիկ զունազեղութեամբ, հռչակաւոր պույապէսով եւ փաստիսով, Փարիզցիին ժպիտը ծաղկեցնող առոգանութեամբ ու հնչումով միշտ ալ հետաքրքրած է զիս եւ փափաքած եմ թափառիլ անոր փողոցներուն մէջ, ծանօթանալ թաղերուն, նաւահանգիստին, ներքին եռուզեռին: Դիւրին իրագործելի բաղձանք, որ սակայն չէ յաջողած երբեք: Մարսէյլ, «փախստականի» կայան միայն եղած է ինծի համար: Հազիւ ոտքս դրած անոր հողին հալածուող չարագործի նման հեռացած եմ անկէ:

1930-ին դուրս կը նետուէի նաւէն եւ հայ սմսարէ մը կողոպտուելէ ետք, քիչ ետք, կը բռնէի Փարիզի ճամբան: Աւելի քան քսան տարի առաջ, Սանարիէն վերադարձիս, կը գիշերէի բարեկամի մը տունը, առաւօտուն բարձրանալու համար Սէն - Շարլ՝ կրկին շոգեկառք առնելու:

Տարբեր էր այս Օգոստոսը: Մէկ ոտքս Լա Սիոթա, միւսով կրնայի նետուիլ Պուշ տիւ Ռոնի մայրաքաղաքը: Այսպիսի պատեհութիւն միշտ չի՛ ներկայանար. բարդութիւնը՝ վեց հոգի ըլլալն էր. անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր իր ծրագիրը, որուն ո՛չ մէկը գոհացում պիտի գտնէր վստահօրէն, բայց զիրար համոզեցինք եւ մեկնեցանք՝ քանի մը ժամուան համար:

Կառքե՞րը ճամբայ չեղեցին թէ մենք չգիտցանք ուղղութիւն որոշել: Հասանք քաղաք մը, որ Ֆրանսական քաղաքի տպաւորութիւն չէր ձգեր: Ապշած՝ իրարու երես նայեցանք. զարմանալի յուզում մը կը սարսէր, կը կծկէր մեր հոգին: Ո՞ւր կը գտնուէինք, ո՞ր պողոտայի վրայ, ո՞ր թաղի մէջ: Մզկիթնե՞րու աշխարհն էր թէ Ֆրանսական հողամաս. լայն պողոտայի մէկ կողմը, խորշի պէս բացուած բացատի մը տարածութիւնը լեցուած է ծալապատիկ գետին նստած բազմութեամբ՝ քով - քովի, խումբ - խումբ, հեռո՛ւն կորսուած ակնարկներով, կառքերու եռուզեռին հետեւող աչքերով: Անոնց խօսքերը չէին հասներ մեր ականջներուն, բայց դիմագիծերը կը մատնէին թէ՝ մուսուլմաններ են, մանաւանդ որ ո՛չ մէկ կին կար այդ բազմութեան մէջ:

Յուսահատ անգործներու երա՞մ մը արդեօք թէ մզկիթի ֆանաթիքներ, որ էզանի ժամերուն գետին կը պառկին երկրպագելու, մոռնալով վայրկեան մը՝ պատերու շուքին ապաստանած իրենց հանգիստն ու քունը: Թէեւ Փարիզ ալ, ցեղապաշտութեան զոհ, այսպիսի հաւաքականութիւն կայ, բայց նման տեսարանի երբեք ականատես չէինք եղած:

Մարսէյլի «Շան զ՛էլիզէ»ի կուրծքին՝ պէք տը կազի մը ոտքին, կին մը երկու ծունկերուն պառկեցուցած է երկու զաւակները: Թշուառ երեւոյթ ունի. անշուշտ ողորմութեան կը սպասէ, բայց ձեռք չի՛ բանար: Ամօ՛թ է ... կրնա՞յ ա՛յդքան ցածնալ ...

Շան զ՛էլիզէի բնակիչներէն աւելի բարեգութ չէ Քանըպիէրի ժողովուրդը. կ՛անցնի անտարբեր՝ յանձնուած իր պըտոյտին եւ զբօսանքին, առանց ակնարկ մը իսկ նետելու: Անցեալ յիշատակ մըն է լոկ գթութեան զգացումը:

Գեղազարդ պատկեր մըն է Վիէօ - Փոռը: Ամէն շարժում իմաստ մը ունի հոն: Մրջնային փնտռտուք, պաշարի հետաքրքրութիւն: Ամէն քայլ՝ առեւտուրի հրաւէր: Սրճարաններն ու ճաշարանները, հարսի սենեակ պատրաստելու ջանասիրութեամբ կը յարդարեն աթոռներն ու սեղանները. կ՛աւլեն, կը լուան, կը խոզանակեն, կը փայլեցնեն, որպէսզի յաճախորդները դրացին չնախընտրեն: Պէտք է մաքրութի՛ւն, մաքրութիւն հոտի. պէտք է քաշողական զօրութիւն ունենալ: Իսկ անդին՝ քարափի ամբողջ երկարութեան, ձկնավաճառներու սեղաններէն, ձկնեղէնի ծանր հոտ մը լեցուցած է մթնոլորտը: Բազմազան եւ բազմագոյն յաճախորդներ կ՛երթեւեկեն եւ կը թառին անոնց վրայ: Բայց, սիրելի մարսէյլցի բարեկա՛մ, որքան ալ հռչակաւոր ըլլայ պույապէսը, ձեր ձուկերը չեն կրնար մրցիլ Պրըթանեի եւ Նորմանտիի «մեղրուկարդ» քաղցրահամ ձուկերուն: Չեմ գիտեր, գուցէ Միջերկրականի տաք կլիման, մեղաւոր մաս մը չունի՞ այս գնահատումին մէջ:

Ո՞վ կրնայ, սակայն, մրցիլ Վիէօ - Փոռի Փոլքլորին: «Իրողութեան» վերածուած վիպային հրաշալի գրուագ մը կ՛ապրի հոն: Մոնթէ - Քրիսթօ միշտ ներկայ է: Եթէ Ալեքսանդր Տիւմա անմահացուցած է Շաթօ տ՛Իֆն ու Էտմոն Տանթէսը, զբօսանաւերու տէրերն ալ, իրենց կարգին, գիտցած են լաւագոյնս շահագործել Տիւմայի հերոսները եւ կրկնապէս անմահացնել մեծ վիպասանը: Փոքր վարձքով մը «Տանթէս», «Իֆ» պատրաստ են քեզ առաջնորդելու կղզին, պըտըտցնել նշանաւոր բանտարկեալին խուցը, յուզուիլ Տիւմայով, «ապրիլ» Տանթէսի կեանքը: Բայց, հաւանաբար, կղզիին վրայ պէտք է լայն բանալ քսակները՝ հաւաքելու համար անցեալը կենդանացնող յիշատակներ կամ ճոխ սեղաններու կերուխումով քթին խնդալ Էտմոն Տանթէսի չոր հացին...:

- Երթա՛նք, երթա՛նք, կը խանդավառուին ոմանք, առանց մտածելու թէ՝ մեր ո՛չ ժամանակը, ո՛չ ալ գրպանը տրամադիր են այդ գոհողութեան: Մոնթէ Քրիսթոյի գանձը պէտք է ունենալ վրէժլուծելու համար ժամա՜նա՛կէն եւ խարդա՜խներէն...

Եթէ աշխատանքը յոգնեցուցիչ է, պըտոյտն ալ դիւրին բան չէ: Տարիքոտներու ծունկերը սկսած են կթոտիլ. պէտք է նստիլ, հանգստանալ, զովանալ:

Ծարաւ յագեցնելու լաւագոյն ըմպելին փաստիսն է. «անմահական» նեկտար մը. շրջանի հռչակաւոր արտադրութիւնը եւ բոլոր սեղաններու վրայ ծաղկած ծաղկեփունջը: «Անիրաւ» են բոլոր անոնք որ կը զգուշացնեն չափաւոր գործածել փաստիսն ու միւսները: Սպանիչ տարրեր կը պարունակեն անոնք: Տեւականօրէն մեչքը կը թափեն ուրախութեան ու երջանկութեան պատրանքը տուող ալքոլին, երբ անդին՝ մահացումը դարձած է «օրէնք»: Սպանութիւն է ամէն օր, ամէնուրեք՝ դանակով, պարանով, ատրճանակով, զէնքերով, ռումբերով, բանտերով, չարչարանքներով, անիմանալի մեթոտներով, անօթութեամբ, կոտորածներով...:

Բաղդատմամբ այդ մահերու, երանութի՞ւն չէ միթէ մահանալ փաստիսով եւ չիմանալ, չլսել մարդկային գազանութիւնը:

- Գինովնալու չենք եկած. պէտք է բան մը տեսնենք եւ տանինք Տըֆէքի քաղաքէն, կը բողոքէ մէկը:

Ու կը բարձրանանք Նոթըր Տամ տը լա Կառտ:

Երկինքին աւելի մօտ ըլլալու յաւակնութեա՞մբ թէ քաղաքներուն ու գիւղերուն իշխելու գերակայութիւնը ապացուցանելու համար, հնադարեան կղերը եկեղեցիները կառուցանել տուած է ամէնէն բարձր բլուրներու վրայ: «Անմատչելի» այդ գահերէն՝ իբրեւ անսասան մենատէր, աստուածային պատգամներ արձակած, հաւատաքննական անաստուած չարչարանքներով պատժած հերետիկոսները, դղրդացնելով նոյնիսկ թագաւորութիւններու աթոռները: Ֆանաթիզմի փիլիսոփայութիւնը եղած է էնքիզիսիոնը եւ բազմութիւններու ստրկացումը եւ ատով ալ փորած իր իսկ՝ գերեզմանը: Որովհետեւ մեքենայութիւններու եւ ստորին արարքներու գաղտնիքը լուծող ժողովուրդը այլեւս յուսախաբ խոստացուածէն, ամայացուած է աղօթատեղիները եւ եկեղեցիները՝ բուի եւ ճայի բոյներ, վերածուած են աւերակի:

Երբ կը դիտենք Նոթըր Տամ տը լա Կառտի հոյակապ կառոյցն ու հարստութիւնը, երբ կը լսենք ձայնագրուած պատարագի ամէն ժամ արձագանգը իր պատերուն, երբ կ՛ունկնդրենք ներսը տիրող լռութեան, խաղաղութեան ու խորհրդաւորութեան, կը զգանք թէ բան մը կայ փոխուած, կ՛ըմբռնենք կրօնական իշխանութիւններու սրտաբեկումը. կը հասկնանք թէ ինչո՛ւ Պապը, ուխտաւորի նըման կը պտըտի երկրէ երկիր, կը քաւէ կրօնական նահատակութեանց մեղքը, կը համբուրէ կոխած հողը, կը մտնէ ժողովուրդին մէջ, կը խօսի անոր բերնով, անոր բաղձանքներուն համաձայն՝ դատապարտելով բոլոր հրձիգները, մարդկայնութեան եւ խաղաղութեան կոչեր կ՛ուղղէ:

Նոթըր Տամ տը լա Կառտ կ՛իշխէ ամբողջ քաղաքին: Աչքերդ ուղղէ ո՛ր ուղղութեամբ որ կ՛ուզես, Մարսէյլն է որ կը տարածուի իր փառաւոր իրանով: Գեղեցի՛կ, անհունօրէն գեղեցիկ է ան: Թեթեւ մշուշով մը պարուրուած տեսարանը հոգիդ կը դրաւէ երազային գրաւչութեամբ: Հո՛ն են շէնքերը, նաւահանգիստը, ծառազարդ կանանչութիւնը եւ ծովու մթամած կապոյտը:

Բայց, աւա՜ղ, մտածումներդ կը տանին քեզ քիչ մը աւելի հեռու: Համայնապատկեր մըն է ասիկա. մակերես. փասատ ...

Արտաքին գեղեցկութիւնները միթէ՞ կը համապատասխանեն ներքին կառոյցին: Խախուտ եւ հիւանդագին վիճակներ չե՞ն թաքնուած անոր երակներուն եւ ծալքերուն մէջ: Չէ՞ որ մարդու մը հագուստն ու կեցուածքը ա՛նպայման չի բացատրեր անոր նկարագիրն ու կիրքերը: Կնոջ մը շպարն ու սնգոյրը ո՛վ գիտէ փտածութեան ու անհանդուրժողութեան ի՛նչպիսի սերմեր կը քողարկեն:

Մարսէյլի ներքին կեանքը խուսափա՞ծ է բնական այդ երեւոյթէն: Հոն չե՞ն վխտար խարդախութիւններ, գողութիւններ, աւազակներ, հեռօյինի շուկաներ, մաֆիա եւ ազգատեցութիւն...:

Ինչ ալ ըլլայ, տեղացին իրաւունք ունի հպարտանալու գեղեցկութեան ու տգեղութեան հակասութիւններով հռչակաւոր մեծութեամբ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Ոտքերուս ձայնէն սիրուն ու վարսաւոր գլուխդ ետ դարձուցիր ու զիս տեսար: Վայրկեան մը նայեցանք իրարու խոր ու տառապող հայեացքով: Յետոյ ձեռքէս բռնեցիր քու դողդոջուն ու տաք մատներովդ ու զիս դուրս հանեցիր եկեղեցիէն: Կը քալէիր առանց խօսելու ու աչքերդ գետին: Սիրտս կը պոռար կրծքիս տակ ու ձեռքս կը վառէր մատներուդ մէջ: Ի վերջոյ կեցանք ամայի փողոցի մը անկիւնը: Բռնեցիր երկու ձեռքերէս եւ ծանր ու տխուր աչքերդ բարձրացուցիր ու նայեցար աչքերուս անասելի կարօտով եւ լռեցիր երկար ու ձիգ վայրկեան մը:

Ինծի կը թուէր, թէ շրթներդ պիտի բացուէին ահա ու խօսքերուդ հեղեղին տակ պիտի ողողես զիս. այնքա՜ն արտայայտիչ էին աչքերդ, բայց գոհացար հեծելով. «ո՛րքան մեծցեր ես, չա՛ր»:

Չա՛ր: Ի՜նչքան մեղմութիւն ու գորով եւ նոյն ատեն որքան մեղադրանք կար այդ մէկ հատիկ բառին մէջ: Ամբողջ յուզումդ ու տարուան մը կարօտդ եւ սրտէդ բարձրացող դուրդուրանքի ու սիրոյ ա՛լիքը:

Ես կը նայէի ուղիղ աչքերուդ խորը, ծանր ու տխուր նայուածքով: Թողած էի, որ աշխատանքէն կարծրացած ու խոշորցած ձեռքերս դուրդուրաս քու սպիտակ թաթիկներուդ ու կամաց կամաց բացուին շրթներդ, որպէսզի յորդառատ, բարբարոս ու անզուսպ յուզումդ ճամբայ գտնէ: Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն: Բառերը այնքան սովորական, իսկ իմ ուրախութիւնս այնքան անթարգմանելի կը թուէր, որ կը գոհանայի նայելով աչքերուդ ու վայելելով ներկայութիւնդ:

Քով քովի ու գլխահակ սկսանք քալել: Գարնան պայծառ ու շոյող երկինքը մեզ կ՛օրհնէր իր ջերմութեամբ: Յանկարծ կեցար ճամբուն վրայ, պատանեկան ազուամազերով ծածկուած կզակս բարձրացուցիր մատներուդ ծայրովը, նայեցար աչքերուս քնքոյշ ու գորովալի հայեացքով եւ հարցուցիր. -

- Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք:

Ի՞նչ կրնայի պատասխանել քեզի: Սիրտս գինով էր ու յորդազեղ, որ կը զգայի, թէ զուր է խօսիլ փորձելը: Ատոր համար լռեցի:

- Ո՛րքան մեծցեր ես, - կրկնեցիր դուն:

Ձայնդ ուրախութենէդ կը թրթռար, երբ կ՛ըսէիր ատիկա:

- Պզտիկ, սիրուն ու չարաճճի տղայ մըն էիր անցեալ տարի, իսկ հիմա արդէն...

Ու այդտեղ նորէն լռեցիր անգամ մըն ալ նայելով հասակիս, լայն ու ուժեղ ուսերուս եւ դէմքիս, որ հետզհետէ առնական ու բարբարոս բոցով մը կը վառէր:

Յոգնած ճամբորդներու պէս, որոնք զառիվեր մը բարձրանալէ յետոյ հազիւ միավանկեր կրնան թոթովել, մենք չէինք կրնար իրարու խօսիլ տակաւին հանդարտ ու խաղաղ բարութեամբ: Կը սպասէինք կարծես, որ հետզհետէ մեր հոգիները ճամբայ ելլեն ու տարուան մը միջոցը նեղնայ մեր միջեւ: Ու յիրաւի դանդաղօրէն կը վերադառնէինք մեր ընտանութիւնը ու մտերմութիւնը:

Ես ազատ էի այն օրը, դուն ալ: Այնպէս որ որոշեցինք յետ միջօրէն միասին անցընել: Արագ ու խոշոր քայլերով կ՛անցընէինք բազմամբոխ փողոցներէն: Առաջարկեցի, որ դաշտ երթանք: Ընդունեցար: Ուրախութենէն աչքերդ կը շողային: Անցանք կայարան տանող ճամբուն վրայ ձգուած կամարակապ կամուրջը եւ ուղղուեցանք պարտէզները:

Կը քալէինք գետն ի վեր դանդաղ ու խոհուն: Հակառակ առաւօտ ըլլալուն՝ ճամբուն վրայ հատ հատ մարդիկ կ՛երեւային: Ներքին անխօս համաձայնութեամբ մենք կը փախչէինք քաղաքէն ու մարդոցմէն՝ իրար լիովին կարենալ վայելելու համար: Նեղ ու փոշոտ արահետին քովէն՝ լայն ու պղտոր գետը կը հոսէր հանդարտօրէն ու անաղմուկ: Բարակ ու նուրբ զեփիւռը կը խաղար շրջազգեստիդ հետ ու կ՛աշխատէր գլխարկդ թռցնել:

Դունչերնիս տնկած՝ սարի երկու եղնիկներու պէս կը ծծէինք առաւուան մաքուր ու զով օդը եւ ճամբայ կ՛ընէինք առանց խօսք մը փոխանակելու, ձեռք ձեռքի տուած:

Ի վերջոյ յոգնեցանք ու ապաստանեցանք թաւուտի մը մութին: Խոտերը թըրջուած էին առաւօտեան ցօղով, իսկ քու հագուստդ փափուկ էր ու սպիտակ:

(Շար. 19)

ՄԻՔԻՆ ՈՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Ուալթ Տիզնիի գեղարուեստական ասպարէզին սկիզբին՝ 1908-ական թուականներուն, Ռաբըրտ անունով ձի մը կար: Այս ձին կը պատկանէր Շէրվուտ անուն գաւառացի բժիշկի մը. ան առաջին կենդանին եղաւ զոր գծեց Տիզնի որ հազիւ եօթը տարեկան էր: Այդ շրջանին ան հօրը, մօրը եւ իր քոյր - եղբայրներուն հետ կ'ապրէր Միսուրիի գիւղաքաղաքներէն մէկը, ագարակի մը մէջ:

Ագարակին ու գիւղին կենդանիները փոքրիկ Ուալթին խաղընկերները եղան. աշխարհը ճանչցաւ անոնց միջնորդութեամբ, այս պատճառով է որ յետագային անոնք տեղ գրաւեցին իր գործերուն մէջ որպէս մարդերու յատուկ զգացումներու տէր արարածներ, ինչպէս ճանչցած էր զանոնք իր մանկութեան օրերուն: Առաջին Միքիի ժապաւէնին նիւթը կ'անցնի ագարակի մը մէջ. այս ժապաւէնը պատրաստուած էր 1930 Յունուարին:

Ռաբըրտէն մինչեւ Միքի՝ Տիզնիի կեանքը լեցուն է դժուարին փորձառութիւններով, անորոշութիւններով: Հայրը ծախած է ագարակը ու Քանսաս Սիթիի մէջ լրագրի ցրուիչ դարձած. տղեկը կ'արթննար առտուան ժամը երեքին ու տունէ տուն կը ցրուէր բաժանորդներու թերթերը, մինչեւ ժամը վեց: Գործը լրացնելէ ետք տուն կը դառնար նախաճաշելու ու յետոյ կը բռնէր դպրոցի ճամբան: Իսկ դպրոցէն ետք դեղարանի մը հաշուոյն պիտի զբաղէր դեղօրայքի ցրուումով ու շահած ճշճիմ գումարը հայրը պիտի յատկացնէր Շիքակօ գտնուող անուշեղէնի գործատան մը բաժնեթուղթերէն գնելու: 1914-ի մօտ ան այս գործատան մէջ տուփերը կը լուար, խնձորներ կը կեղուէր. միջոց մըն ալ Սանթա Ֆէի շոգեկառքին մէջ թերթ, ըմպելի ու պտուղ ծախելով ապահովեց պզտիկ շահեր:

Քիչ ժամանակ ետք Թղթատարութեան սպասարկութեան մէջ պաշտօն կը ստանձնէ, նոր փորձառութիւններու տէր կ'ըլլայ ցրուումի գործին մէջ: Իրիկուններ կը հետեւի Գեղարուեստից վարժարանի դասընթացքներուն. Երկար չի տեւեր այս, որովհետեւ Ուալթը կ'ուզէ մասնակցիլ աշխարհամարտին: Նախ ծովային զինուոր կ'արձանագրեն զինք, սակայն երբ կ'անդրադառնան որ մեծցուցած է տարիքը կը հանեն. Կարմիր Խաչի մէջ հիւանդատար կառքերու շարժավար կ'ըլլայ: Այս պաշտօնով 1918 Հոկտեմբեր 30-ին Ֆրանսա կուգայ, ամերիկացի վիրաւորները ճակատէն կը փոխադրէ առողջարաններ ու պատերազմէն ետք ալ, մինչեւ 1919-ի գարնան Ֆրանսա կը մնայ:

Նոյն տարուան աշունին, մօտիկ գործի ընկերը կ'ըլլայ Ապ Իւէրքին զոր ճանչցած է իր աշխատած ծանուցումի ընկերութեան մէջ: Երկու ընկեր շարժուն թեւերով ու սրունքներով սիլուէթներու օգնութեամբ կը սկսին առաջին գծաժապաւէնի փորձերը: Տիզնի կառատուն մը կը վարձէ, զոր անմիջապէս արուեստանոց կ'անուանէ, տեղական շարժանկարներու մէջ ցոյց տրուելու նպատակով ծանուցումի ժապաւէններ կը պատրաստէ: Ասոնք պարիկներու հէքեաթներու շարք մըն են. Մոյկերով Կատուն, Կարմիր գլխարկով Աղջնակը: Եօթը վայրկեաննոց այս ժապաւէններուն մէջ դերակատարներ, պատկերներ, ամէն բան իրարու կը խառնուին, ու այս նախաձեռնութիւնը ձախող ելք կ'ունենայ: Կը վերսկսի դժուարութիւններով լեցուն կեանքի շրջան մը: Տիզնի իր կառատուն - արուեստանոցին մէջ պահածոներով կը սնանի ու անորոշութեան այս օրերուն մտերմութիւն կը հաստատէ մուկերու հետ, որոնք կուգային կրծել թուղթի ծրարները: Կը յաջողի ընտելացնել մուկ մը որուն կայծկլտուն աչքերը շատ կը սիրէ:

1923 Օգոստոսին կ'ուզէ Հոլիվուտի մէջ փորձել իր բախտը: Եղբօրը տուած 250 տոլարին կ'աւելցնէ հօրեղբօրմէն փոխ առած 500 տոլարը: Այսպէսով երկու եղբայր կը սկսին գծաժապաւէններու նոր շարք մը: Նիւ Եորքցի ֆիլմարտադրիչի մը համար կը պատրաստեն «Ալիս հրաշալիքներու երկրին մէջ»ը: Տիզնի առաջին վեց ժապաւէնները կ'իրագործէ եղբօրը ու իր բարեկամին Ապ Իւէրքին օժանդակութեամբ որ եկած է Քալիֆորնիայէն: Ալիսէն ետք կը սկսի «Օսվալտ Նապաստակը» շարքը. սակայն իրենց յարաբերութիւնները կը խզուին Նիւ Եորքցի արտադրիչին հետ: Ուալթ եւ իր կինը զիրենք Քալիֆորնիա տանող շոգեկառքին մէջ ապագայ ժապաւէններու համար նոր հերոս մը կը փնտռեն: Տիզնի կը յիշէ կառատուն արուեստանոցին մէջ իր բարեկամ մուկը ու կ'որոշէ պատմել մկնիկին արկածախնդրութիւնները: Կինն ալ զայն կը կոչէ Մորթիմըր Մաուզ:

Սակայն քանի մը փորձերէ ետք Տիզնի աւելի կը պարզացնէ այդ անունը որ կը վերածուի «Միքի Մաուզ»ի: Միքի առաջին ժապաւէնին մէջ «Թռչելու Սիրահարը» (Մայիս 1928) կը ծանօթանայ իր սիրելիին՝ Մինիի, երկրորդին մէջ կը յայտնուի իր վտանգաւոր մրցակիցը՝ փայտէ սրունքով կատուն: Շարքին երրորդ ժապաւէնը «Ուիլի» կը ձայնաւորուի Նիւ Եորքի մէջ: Կրճատելու համար ծախքը, Տիզնի ինք կը ձայնաւորէ Միքին:

Շարունակութիւնը ծանօթ է բոլորին: Միքիի ժապաւէններուն եկամուտով Տիզնի կը պատրաստէ նոր գործեր, նոր հերոսներով, 1930-ին Բլութօ շնիկը, 1932-ին՝ Երեք խոզիկները, 1934-ին՝ Տոնալտ սագը: 1937-ին՝ «Պլանշ - Նէժ եւ 7 Գաճաճներ»ով կ'իրագործէ բան մը որ անկարելի նկատուած էր մինչեւ այդ օրը, երկար գծաժապաւէն մը...:

Եթէ չըլլար Միքիին մեծ յաջողութիւնը, գոյութիւն պիտի չունենային երկար ժապաւէններն ալ: Ինք գիտէր այս, սակայն հետզհետէ մոռցաւ Միքին: 121 ժապաւէնէ ետք ան 1953-էն ի վեր չերեւցաւ: Անոր անձնաւորած տիպարը յարմար չէր ժամանակի գեղագիտական ճաշակին. նախ ականջներուն ձեւը փոփոխութեան ենթարկուեցաւ, անհետացաւ պոչը, յետոյ դարձեալ յայտնուեցաւ: Վերջապէս գլխաւոր մրցակիցը Տոնալտ բոլորովին անչքացուց զայն:

Սակայն երկար ժամանակ Միքիի անունը յիշուեցաւ Տիզնիի անունին հետ, միայն Միքիի գլխաւոր հերոսութեամբ պատրաստուած ժապաւէնները չէին սակայն Տիզնիի հարստութեան աղբիւրը», Միքիին յատուկ խաղալիկներ, ծովազգեստներ, պուպրիկներ, եւայլն... Միքի տարին նուազագոյն տասն անգամ կ'երեւէր ճերմակ պաստառին վրայ, սակայն իր պատկերազարդ պատմութիւնները մամուլի էջերուն մէջ էին ամէն օր: Ապ Իւէրքի կողմէ գծուած պատկերազարդ Միքիի պատմութիւնները 1930 Յունուար 1էն մինչեւ 1939 հրատարակուեցան թերթերու մէջ: Այդ շրջանէն ի վեր այլ գծողներ շարունակեցին գծել, պատկերազարդել Միքիի պատմութիւններ: Անոր արկածախնդրութիւնները բազմաթիւ սերունդներու մանկութեան երազանքը եղան:

Ն. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՆԴԱԼՃԵԱՆԻ ԼՈՒՑԿԻԻ ՓԱՅՏԻԿՆԵՐՈՎ ԿԵՐՏԱԾ ԳՈՐԾԵՐԸ

Խորհ. Միութեան լուցկիի արտադրութեան մեծագոյն ձեռնարկութիւններէն մէկը, որուն երաժիշտ - խմբավար Գրիգոր Սանդալճեան նուիրած էր լուցկիի հատիկներէ կերտուած սքանչելի մանրաքանդակ մը, իբրեւ փոխընծայ հայ արուեստագէտին զրկած է լուցկիի փայտիկներով լեցուն երկու հսկայ արկղներ: Այդ փայտիկները իբրեւ շինանիւթ պիտի ծառայեն արուեստագէտին, անոնցմով կառուցելու համար ճարտարապետական կոթողներու մանրակերտեր: Բազմաթիւ ժողովուրդներու եւ դարաշրջաններու պատմական յուշարձաններ կողք - կողքի կը գտնուին Գրիգոր Սանդալճեանի բնակարանին մէջ, ինչպէս՝ Պարթենոնը, Էյֆէլի աշտարակը, Զուարթնոցի տաճարը, Էջմիածինը, Երեւանի Օփերան եւայլն: Այդ իւրայատուկ հաւաքածոն բաղկացած է աւելի քան 200 աշխատանքներէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը վկայէ արուեստագէտին հմտութեան մասին: Իր տան մէջ «բնակութիւն հաստատած են» գրականութեան եւ արուեստի մարզերու մեծ դէմքեր» Ուիլեըմ Սարոյեան, Ստեփան Զօրեան, Աւետիք Իսահակեան, Մարտիրոս Սարեան, Թաթուլ Ալթունեան, Գոհար Գասպարեան, Արամ Տէր - Յովհաննիսեան եւայլն: Զարդանախշերու ժանեկահիւսուածքով զարմանք կը պատճառեն հայկական խաչքարերը: Վարպետին մեծագոյն գործն է Երեւանի Օփերայի մանրակերտը, որուն համար գործածուած է լուցկիի աւելի քան 14 հազար հատիկ:

Գրիգոր Սանդալճեանի անունը ծանօթ է Հայաստանի երաժշտական շրջանակներուն: 14 տարեկանին, ծնողքներուն հետ Եգիպտոսէն ներգաղթած է Հայաստան եւ աւարտած Ռոմանոս Մելիքեան երաժշտական ուսումնարանն ու Կոմիտաս Երաժշտանոցը: Եղած է Երեւանի Օփերայի երգչախումբին ղեկավարը: Տարիներ ղեկավարած է նաեւ Թաթուլ Ալթունեան համոյթին երգչախումբը: Վերջին տարիները հիւանդութիւնը ստիպած էր զինք հեռանալու երաժշտական ասպարէզէն, բայց՝ միայն ֆիզիքապէս: Ամբողջ հոգիով ան դարձեալ արուեստին հետ է, անկէ անբաժան: «Ծանօթանալով հանճարեղ ճարտարապետների անմահ գործերին, իմ մէջ ցանկութիւն առաջացաւ փոքր չափերի մէջ վերստեղծել դրանք, - կը պատմէ Գ. Սանդալճեան: - Իսկ երբ կարդացի ռուս վարպետների արուեստի մասին, որոնք կարողացել են առանց մեխի փայտէ տաճար կառուցել, համարձակութիւնս մեծացաւ եւ ձեռնարկեցի այդ նոյնը կատարել լուցկու հատիկներով՝ փոքր չափերով»:

×

Բ. ԿՈՃԱՄԱՆԵԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Շարք մը գործերով երեւան եկած է Բիւզանդ Կոճամանեան, որու գործերու նուիրուած ցուցահանդէս մը բացուած է Հայաստանի լրագրողներու տան մէջ:

Իր ստեղծագործութեան մասին խօսեցան սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վ. Համազասպեան, նկարիչ Յ. Յակոբեան եւ ուրիշներ:

Ցուցահանդէսը բաղկացած է քանի մը տասնեակ գունանկարչական, գծանկարչական եւ ջրանկար աշխատանքներէ:

84-ամեայ նկարիչը ծնած է Տրապիզոն, նկարչական նախնական կրթութիւն ստացած Յունաստանի մէջ, յետոյ անցնելով Եգիպտոս յաճախած է Գահիրէի Լէոնարտօ Տա Վինչի նկարչական դպրոցը ապա մասնագիտական ուսումը շարունակած է Հռոմի գեղարուեստից Ակադեմիային մէջ:

1934-ին կը վերադառնայ Եգիպտոս, ուր կ'աշխատի ու կը սարքէ ցուցահանդէսներ. կը մասնակցի միջազգային ցուցահանդէսներու Սան Փաուլօ, Աղեքսանդրիա, Վենետիկ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

- Սոֆի, մի՛ ըներ, կ'իյնաս, կը պոռար տոքթորին ձայնը:

- Չէ, կ'ըսէր աղջիկը, չէ՛, չեմ իյնար, պէտք է որ գոնէ հովանոցովս քանի մը հատ թափեմ ... շատ կը սիրեմ այս պըտուղը ... ո՛հ, շատ համով է, տոքթոր, եթէ ուտես ... զուն ինքդ ծառին վրայ պիտի ելլես...

- Բայց, Սոֆի, կը պնդէր երիտասարդը, շատ վտանգաւոր է ատ ծառերուն մօտենալը, տես, անդունդին եզերքն են ... ոտքդ սահելուն պէս...

Տոքթորին ձայնը քիչ մը աւելի հեռուէն կուգար: Աղջիկը ճամբուն եզրն էր:

- Չէ, չըլլար, գոնէ քանի մը հատիկ կ'ուզեմ ... Տոքթոր, կը պոռար ան ծիծաղելով, եթէ վար իյնամ՝ գիս կ'ազատես ... այնպէս չէ՞ ... Շատ շատ սա թուփերուն մէջ պիտի իյնամ...

Համբիկ այնքան մօտեցած էր որ մացառներուն մէջէն կը տեսնէր աղջկան շրջազգեստին ծածանումը: Երեք - չորս քայլ միայն հեռու էր անկէ: Ճամբուն եզրին վրայ բարձրացող լուտասենիներէն (չէֆլէնգիճ) մէկուն կ'ուզէր հասնիլ աղջիկը եւ հովանոցի հարուածներով հատիկներէն թափել: Հիմա, երիտասարդը կը յաջողի տեսնել Սոֆիին դէմքը՝ յարդէ կարմիր լայնեզր գլխարկի մը տակ, որուն վրայ կապոյտ քօղ մը կը ծածանէր:

- Մի՛ ըներ, խնդրեմ, մի՛ ըներ, Սոֆի, կ'աղերսէր անդիէն տոքթորը, որ իբրեւ քաջասիրտ ճավալիէ թող կուտար որ աղջիկը այդ վտանգաւոր փորձը ընէր, մինչդեռ ինք ճամբուն եզերքին մօտենալ իսկ չէր համարձակեր:

- Ես քեզի պէս վախկոտ չեմ, մրմըռաց աղջիկը եւ իր յանդուգն փորձին ձեռնարկեց:

Մէկ ձեռքովը ծառին բունին կառչած, միւս ձեռքովը հովանոցին նուրբ կոթովը սկսաւ հարուածներ տալ վայրահակ ճիւղի մը, որ սեւ կլոր հատիկներով ծանրաբեռնուած էր: Քանի մը հատիկներ ճամբուն փոշիին վրայ ինկան, ուրիշներ մացառներուն մէջ անյայտ եղան:

- Կ'օգտէ՛, Սոֆի, կ'օգտէ՛, պոռաց Արշակ, որ կը շարունակէր հեռուէն դիտել մանկամարդ աղջկան այդ խիզախ փորձը, հանելով անոր նրբաձիգ հասակին այդ ծառացող ազուորութեանը:

- Քիչ մըն ալ, ըսաւ Սոֆի:

Եւ՝ ոտքերուն ծայրին վրայ լարուած՝ աւելի ուժով հարուածներ սկսաւ տեղալ ճիւղին:

Մէկէնիմէկ սրտաճմլիկ ճիչ մը լսուեցաւ, ու Սոֆի անդունդէն վար գլորեցաւ: Ոտքին տակ փխրուն հողը տեղի տուած էր, եւ աղջիկը՝ հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով՝ ինկած էր:

Տոքթորը՝ սարսափահար եւ ձեռքերը գլխուն զարնելով՝ ճամբուն եզրը վազեց իր զոհին ջախջախուած դիակը տեսնելու համար: Բայց բոլորովին տարբեր տեսարանի մը ներկայ եղաւ: Մացառներուն մէջէն, խռուահեր գլուխով, ցըցոտիներով ծակուած մարդ մը դուրս ելած՝ թեւերուն վրայ բռներ էր Սոֆին՝ անկենդան վիճակի մէջ: Գլխարկը մացառներէն խլուած էր ու վարսերը՝ քակուելով՝ մարդուն թեւերէն վար կը թափէին:

Այդ անակնկալ երեւոյթին առջեւ, տոքթորը ափիբերան եղաւ. անտառներու ո՛ր խորհրդաւոր պահապանն էր այդ տարօրինակ էակը, որ անդունդներու վրայ կը հսկէր, կեանքեր կը փրկէր այդպէս: Իր զարհուրանքին մէջ, ամիրային թոռը չէր յիշեր ծովեզրին մարդը, որ ակնարկովը այնքան սարսափ տուեր էր իրեն ու Սոֆիին:

Մացառներու մթին խորհուրդէն դուրս ցցուած, թեւերուն վրայ ունենալով նըւաղած աղջիկը, անոր անշարժ, տժգոյն ու չքնաղ դէմքը կը դիտէր, յափշտակուած ու խորունկ նայուածքով: Անձկութեան դժնդակ ռոպէ մը ապրեցաւ Արշակ: Այդ այլանդակ ազատարարին կեցուածքը պատկառանք ու սարսափ կուտար միանգամայն իրեն: Ան կը շարունակէր մնալ աղջկան հայեցողութեանը մէջ, անով հմայուած, անով մոռցած ամէն բան, վիշտի ու զմայլանքի արտայայտութեամբ մը:

(Շար. 153)

Տէր եւ Տիկին Փիէր Տէժառէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Քիւլլէեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Բագոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Արթօ Բագոսեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր եւ քեռայրին՝

ՅՈՎՀ. ՁԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 24-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Սեպ. 29, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Շընըվիէռի գերեզմանատունը ընտանեկան դամբարանը, ժամը 15.15ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԷՍԻՆ. - Պ. Մեսրոպ Պայընտրեան եւ ընտանեկան պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին, նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Հոկտեմբեր 2, Կիրակի առաւօտ Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

×

Այրի Տիկին Ագնիւ Գրիգորեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տուած են, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Սեպտեմբեր 25-ին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահուան 27-րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ՝ Յովհաննէս, Սրբուհի, Յակոբ Փափազեանի, Հռիփսիմէ Գորաարքինեանի, Մարիամ Մետեքեանի յիշատակին եւ իրենց քրոջ՝

ԱՆԻՋԱ ՄԵՆԷՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ, Այրի Տիկին Վանդա Մանուկեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Մարիամ (Գրիգոր) Մանուկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր-Կարապետեանի, Պ. Նշան Տէրտէրեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, զաւկին, հօրեղբօր զաւկին, ազգականին եւ խնամիին, ողբացեալ՝ Մարտիրոս Մանուկեանի մահուան առթիւ, (43 տարեկան):

Այս տխուր առթիւ. - Հայր. Միութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեանէ, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր-Կարապետեանէ 100-ական Ֆ.:

ABBAYE SAINT-VICTOR

CONCERT

80e Anniversaire de la naissance de

ARAM KHATCHATOURIAN

VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H

sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE

ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)

Sérénade pour cordes en do — TCHAIKOWSKI
Concerto pour violoncelle — KHATCHATOURIAN
Concerto pour violon — KHATCHATOURIAN

RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F.N.A.C. — tél. 91-30 62

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ե Ւ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան հանդիսութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Ե Ւ
Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ հոգաբարձուներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի մեր ժողովուրդը, մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային ուխտագնացութիւն, կազմակերպուած Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու կողմէ՝

ՎԷՐՏԷՕՆ եւ ՏՈՒՕՄՕՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 16, ՍԻՍ եւ ՎԱՆ յուշաքարերու զետեղման 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

REPRISE DES ACTIVITES
le MERCREDI 5 OCTOBRE
à 14 heures
Inscriptions les 24, 28, et 30 Sept.
le 1er Oct. de 15h. à 18h.

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին ժամը 14-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ՃՇԴՈՒՄ. - Սեպտեմբեր 15-ի «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածը տոքթ. Միքայէլեանի յիշատակին, գրած էր Մելիք Ամիրայեան:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցաբանները ստանալու համար դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 29:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Մշակութային եւ Գեղարուեստական
Ցերեկոյթը՝
Կիրակի, Նոյեմբերի 3-ին

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն
Պարահանդէս՝
Շաբաթ, Նոյեմբեր 26-ին

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց Մարմնի կազմակերպութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն, սկսնակներու եւ կատարելագործուիլ փափաքողներու համար ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-էն սկսեալ (առաջին դաս՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1), Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 520 03 18 թիւին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին, ժամը՝ 14-ին Մշակոյթի Տան մէջ:

17, Rue Bleue — 75009 Paris

Ուսուցչուհի ընկ. Մ. Իւլիւպէեան:

×

ԻՍԻ

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջանի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Այս տարուան շրջանին, կազմուած է նոր կրթական մարմին մը: Եւ ամբողջ օրը մնացողներուն համար կէսօրուան ճաշ:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, ամէն օր, ժամը14-էն 18:

Հեռաձայն. - 644 28 52

Միաժամանակ կը տեղեկացուի շրջանի հայութեան, որ Չորեքշաբթի օրուան գիշերուան դասաւանդութիւնները չափահասներուն համար կը սկսին Սեպտեմբեր 28-ին ժամը 19.30-էն 21.30:

Les cours pour les adultes de l'Eglise Arménienne d'Issy-les-Moulineaux commenceront le Mercredi 28 Sept., de 19 h. 3o à 21 h. 30.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

PUBLICATION DE LA SORBONNE
14, rue Cujas - 75231 PARIS CEDEX 05

**LES GRANDES PUISSANCES,
L'EMPIRE OTTOMAN
et LES ARMENIENS DANS LES ARCHIVES
FRANÇAISES
(1914 - 1918)**

Recueil de documents édités avec une introduction historique par
Arthur BEYLERIAN

Préface de **Jean-Baptiste DUROSELLE**
Membre de l'Institut, professeur à la Sorbonne
Un volume de 16 × 24 LXIV + 793 p.
Prix : 260 frs.

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ — ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES — MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

*Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales*

DIMANCHE 6 NOVEMBRE
à 15 heures
AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

GRANDE SOIREE DANSANTE

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1 Լիոնի Բալէ տ'Իվէր սրահին մէջ. -

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. -

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

ԺՈՐԺ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով:

Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբը, եւ ԲԻՆՔ ԲԱՆԹԷՐԶ նուագախումբը

Տոմսերը կը վաճառուին Մշակոյթի Տունը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28

MERCREDI
28 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.533 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.533

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՈ՛ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՉ՛ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋԻՆ

ՅԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Այսօր հայկ. ահաբեկչական կազմակերպութիւններու նպատակը ըստ երեւոյթին, Հայկ. Պետութիւն մը հիմնելու մէջ կը կայանայ: Այս նպատակը հասարակաց է դրամատիրական երկիրներու ու - ահաբեկչական բազմաթիւ հայկ. կազմակերպութիւններուն ալ: Ասոնք Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ գտնուող նախկին հայկ. հողերու անջատումը կ'ուզեն: Նկատի ունենալով որ այսօր այդ հողերուն վրայ Հայեր չկան, կը տեսնուի թէ երազային բաղձանք մըն է այս: Այլապէս, այսօր երբ գոյութիւն ունի ընկերվարական Հայաստան մը, հայկ. հայրենիք մը, դրամատիրական երկիրներու մէջ ապրող Հայերու որոնք չեն կրցած օգտագործել առիթը՝ հաստատելու ընկերվարական Հայաստան, դրամատիրական հայկ. Պետութիւն մը հիմնելու փափաքը ժամանակավրէպ է: Սակայն այս ամէնը հարցին միայն մէկ երեսն է: Որովհետեւ այսօր այն բոլոր հայկ. կազմակերպութիւնները որոնք հրապարակ կ'ելլեն «հայկ. պետութեան» մը բաղձանքով, չեն գոհանար միայն Թուրքիայէն ետ առնուելիք հողերու պարունակով անմարդկային, կոյր եւ արիւնալի գործունէութիւն մը ցոյց տալով, նոյն ատեն կը ծրագրեն խորհրդային Հայաստանի հողերուն ալ կցումով հիմնել «անկախ» Պետութիւն մը:

Անոնք որոնք հետամուտ են այն տարաձայնութիւններուն թէ «Խորհ. Միութիւնը նեցուկ է հայկ. ահաբեկչութեան Կարսն ու Արտահանը իր հողերուն կցելու հեռանկարով» մեր ժողովուրդէն կը ծածկեն այս էական կէտը: ԱՍԱԼԱ-ն որ այս կարգի անիշխանական ահաբեկչական կազմակերպութիւններուն նման մարքս-լենինեան դիմակով մը ծպտուած է ու յետադիմական քարոզչութեան կողմէ կը ներկայացուի որպէս «Խորհ. Միութեան համակիր» կամ «համագործակից՝ Թուրքիոյ ձախակողմեան տարրին», հետեւեալ ձեւով կը սահմանէ իր նպատակը պաշտօնական վաւերաթուղթերու մէջ. «Թուրքիոյ կողմէ գրաւուած հայկ. հողերու ազատագրումէն ետք, միւս հայկ. հողերն ալ կցելով անոնց», հիմնել ընդարձակ Հայկ. Պետութիւն մը: «Հայկ. միւս հողերը» բառը, խորհրդային Հայաստանն է: ԱՍԱԼԱ-ի կրկնելը թէ իբրեւ թէ կը փափաքի ընկերվարական Պետութիւն մը հիմնել, չի կրնար ծածկել իր նպատակը - Դաշնակցականի մնացորդաց այլ կազմակերպութիւններուն նման - որ է խանգարել Խորհ. Միութեան հողային ամբողջականութիւնը:

Այսօր բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն «հիմնել հայկ. Պետութիւն» մը, դիրք բռնած են ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ նաեւ Խորհ. Միութեան հողային ամբողջականութեան դէմ: Յստակ է որ նման հակախորհրդային ու յետադիմական նպատակ մը կը ծառայէ մի միայն աշխարհակալ մտայնութեան շահերուն, եւ կրնայ նեցուկ գտնել միայն անոր կողմէ:

«Հայկ. ահաբեկչութիւնը» եւ վերոյիշեալ նպատակը պատճառ կ'ըլլայ որ չպարզուին, սխալ մեկնաբանուին, հետեւեալ իրականութիւնները. - 1) Հայերը, որոնք ծառայած են նախ օսմանեան կրօնամոլութեան, ապա ցարական Ռուսիոյ դէմ, Բոլշեւիկներու հետ տապալած Դաշնակցականները, որոնք կ'ուզէին ծախել զիրենք աշխարհակալութեան ազատօրէն գծած իր ապագայի ուղին, կամովին յարած Խորհ. Միութեան, անձնազոհ ջանքերով հաստատած ընկերվարական վարչաձեւը, կռուած հիթլերեան ֆաշիզմ յարձակումները ետ մղելու համար, տէր են պանծալի պատմութեան մը եւ հերոս ժողովուրդ մըն են: Այսօր Հայաստան որ մէկն է Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւններէն, ճարտարարուեստի, գիտական, արուեստի ու թէքնիք մարզերուն մէջ յառաջացած, բարօր երկիր մըն է ու Խորհրդային Միութեան Հայերը անբաժանելի մէկ մասնիկն են Խորհրդային Միութեան ժողովուրդին, որոնք աշխարհի ամէնէն ազատ հաւաքականութիւնը կը ներկայացնեն: 2) Այսօր, Հայեր, որոնք կ'ապրին դրամատիրական վարչաձեւերու տէր երկիրներու մէջ, ազգովին ենթակայ են ճնշումի: Յատկապէս հայ բանուորական դասակարգը ենթակայ է կրկնակի լուծի: Միւս կողմէ Լիբանանի մէջ հարիւր հազարաւոր Հայեր ստիպուած են ապրելու սիոնիսթ գրաւումին տակ:

×

ՀԻՆ ԽԱՂԸ

Խորհ. Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ սահմանագիծը որոշուած է 1921-ին ստորագրուած Կարսի դաշնագրով: Խորհ. Միութիւնը այդ թուականէն ետք, երբեք վէճի նիւթ չդարձուց այս սահմանը, ոչ մէկ իրաւունք պահանջեց հայկ. նախկին հողերէն: Անոնք որոնք կը պնդեն թէ ան 1947-ին «պահանջած է Կարսն ու Արտահան»ը, չեն կրնար որեւէ վաւերական փաստ ցոյց տալ այս մասին: Ընդհակառակն, մեր ժողովուրդը 62 տարիէ ի վեր զայն կը նկատէ իր սահմաններուն ամէնէն ապահովը: Խորհ. Միութիւնը միշտ ջանացած է ու կը ջանայ այս սահմանը պահպանել, որպէս բարեկամութեան, բարի դրացնութեան սահման մը: Հոս պառակտումներ ստեղծել, աշխարհակալ մտայնութեան քաղաքականութիւնը եղած է միշտ:

Խափանելու համար մեր անկախութեան պայքարը անոնք ծրագրած են համայնավարներու եւ Թուրքերու հաղորդակցութիւնը խզել Կովկասի ժողովուրդները տեղաւորելով անոնց միջեւ: Վաւերացուած են Ատրպատականի, Հայաստանի ու Վրաստանի անկախութիւնը եւ այս ձեւով հմայած զանոնք: 1947-ին, Ջլամարտի օրերուն, երբ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը կը ջանար Թուրքիան Խորհ. Միութեան դէմ խարիսխի մը վերածել, մեծահարուստ Ամերիկահայեր ալ Հայաստանի քարտէսներ կը ցրուէին, ուր կային նաեւ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները: «Միլլէթ» թերթը կը գրէր թէ «Ամերիկահայեր կը պահանջեն մեր հինգ նահանգները» (Ֆահիր Արմաօղլու, «Քաղաքական պատմութիւն 1789 - 1960») : Ու ներկայիս, երբ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը պայքար բացած է ընկերվարական երկիրներու, անոնց բոլոր յառաջդիմական ուժերուն դէմ, ու «Խաչակիրներու Արշաւ» մը շղթայազերծած՝, «Հայկ. հարցը» կրկին եւ արիւնալի ձեւով մը հրապարակ կ'ելլէ:

(Շար. 2)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՇԱԲԱԹ Է՝ ԹՂԹԱՏԱՐԸ

Երկու շաբաթ է արդէն, որ Ֆրանսայի Թղթատարի զատումի (թռի) մեծ կեդրոնները գործադուլի մէջ են եւ նամակ ու թերթ դիզուած են, տեղ - տեղ 1-էն 2 միլիոնի կը հասնի անոնց թիւը, ինչպէս՝ Նիս եւ այլուր:

Շարժումը ծայր տուաւ, որովհետեւ խնայողութեան միտումով, տնօրէնութիւնը ծրագրած է ջնջել Շաբաթ - Կիրակիի աշխատանքը, ինչ որ կը նշանակէ աշխատավարձքի համապատասխան կորուստ նաեւ կիրակնօրեայ եւ գիշերուան աշխատանքի պարգեւին եւլն, եւլն: Գործադուլի հրահանգը տուած են երեք սենդիքաներ՝ Սէ - Ժէ - Թէ, Սէ - էՖ - Տէ - Թէ եւ էՖ - Օ եւ 15 օր ետք, կարգադրուելու յոյս ալ չկար: Գաւառէն սկսած, գործադուլը, վերջին տասը օրերուն, տարածուեցաւ Փարիզի կեդրոնները (Փարի - Պոլին - ուր կը յանձնուի, ամէն օր «Յառաջ», առաքման համար, ինչպէս նաեւ - Քրէթէյլ, Իսի, Նանթէռ եւայլն): Կացութիւնը դեռ աւելի ծանր կը նկատուի Մարսէյլ, Նիմ, Մոնփըլիէ, Անժըրսի, Լիոն, Պորտօ:

Այս պատճառով է որ երկու շաբաթ է «Յառաջ»ի բաժանորդներն ալ, նախ՝ գաւառը, ապա փարիզեան շրջանները թերթ չեն ստանար: Թղթատարի տնօրէնութիւնը իմուռ ունենալով սակայն, չէր վարանած - ոչ իսկ՝ յետաձգած - աւելի քան տասը հազար ֆրանքնոց, ամսական, մեր հաշուեցոյցը ղրկելու, որպէս փոխարժէք թերթերուն առաքման, այսինքն՝ աշխատանքի մը համար, զոր չէ կատարած: «Յառաջ»ներն ալ, ինչպէս միլիոնաւոր նամակներ եւ թերթեր դիզուած կը մնան զանազան կեդրոններու մէջ:

× Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան գաղթականաց եւ անհայրենիքներու գրասենեակին (ՕՖՓՐԱ) պաշտօնէութիւնն ալ գործադուլի մէջ է, երեք օրուան համար, երկարաձգելի: Կը բողոքեն գրասենեակի պաշտօնեաներու կանոնադրին եւ ապաստանի իրաւունքի բարեփոխման համար, այս վերջինը միշտ խոստացուած ըլլալով, բայց միշտ ալ՝ յետաձգուած: Հետեւանքն այն է որ, հոս ալ, հազարաւոր թղթածրարներ դիզուած են:

× Բժիշկներն ալ գործադուլի շարժումի մը պիտի ձեռնարկեն, Նոյեմբեր 2-ին, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Այդ օրերը տուները այցելութիւն պիտի չտան, քանի կը նկատեն որ տան այցելավճարները խողովակ նորոգողի մը կամ հեռատեսիլի գործիքի մը խանգարումին համար կանչուողի մը կատարած գանձումին ալ չի հասնիր: Ներկայիս՝ 85 Ֆ. է, կը պահանջեն՝ 120:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷԼԺԻՈՅ նախկին Թագաւորը՝ Լէոփոլտ Գ. մեռաւ, առջի օր, 82 տարեկանին: Հէքեաթի թագաւոր մը, որ իշխեց 1934-էն 1951, նոյնքան վէճի նիւթ դարձաւ որքան սիրուած էր, մանաւանդ ըսկիզբը: Արդարեւ կինը՝ Աստրիտ պաշտամունքի առարկայ էր եւ երբ, 1935-ին կառքի արկածի մը զոհ կ'երթար, ամ -

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20 - 22)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ ԹԻՖԼԻՍ» ԽԱՂԸ (*)

Արարատ - Դինամօ - Թիֆլիս երկու խումբեր են, որոնց հանդիպումները հետաքրքրական եղած են միշտ: Այսպէս՝ այս վերջինը եւս:

Երեւանցիները դաշտ իջան, առանց իրենց խմբապետին, Խ. Յովհաննիսեանի առաջնորդութեան, որ անհանգիստ էր: Առաջին կիսախաղին կոլ նշանակելու շարք մը լաւ հնարաւորութիւններ ունեցան: Այդպէս էր, օրինակ, աջ թեւէն Նազար Պետրոսեանի դրոհը եւ գնդակի հիանալի փոխանցումը հակառակորդի բերդին ճիշդ դիմացը. այս վերջինին հարուածը սակայն իր նպատակէն շեղեցաւ: Հաշիւը բանալու լաւագոյն առիթը կորսնցուց, սակայն Սամուէլ Ղազարօղլեանը, որ մօտ 17 մեթր հեռաւորութենէն, երբ ոչ ոք՝ չէր խանգարեր զինք, չկրցաւ ազատ բերդը հարուածել: Հիւրերը եւս կարգ մը հետաքրքրական գրոհներու ձեռնարկեցին: Իր խաղարկութեամբ աչքի կը զարնէր մանաւանդ Խորհ. Միութեան խումբին անդամ Թենգիզ Սուլաքվելիձէն, որ միշտ ներկայ էր խաղի բոլոր վտանգաւոր փուլերուն: Ա. կիսախաղին լաւ խաղարկութիւն մը ցուցաբերեց «Արարատ»ի բերդապահը եւս, Վլատիմիր Վասիլեւ, վտանգաւոր պահերուն իր վստահ միջամտութիւններով:

Ընդմիջումէն ետք, երբ խաղացողները դաշտ վերադարձան, «Հրազդան» մարզադաշտը թնդաց ծափողջոյններով: Ասով մարզասէրները դիմաւորեցին Խորէն Յովհաննիսեանի խաղադաշտ մուտքը:

Կիսախաղի սկիզբէն իսկ, հիւրերը կըրցան, անակնկալօրէն, կոլ մը նշանակել: Իրապէս Վախթանգ Կոպալիեվիլի, որ պահ մը դուրս մնացած էր «Արարատ»ի յետսապահներու, նոյնիսկ բերդապահի ուշադրութենէն, անակնկալօրէն 30 - 32 մեթր հեռաւորութենէն հարուածեց եւ գնդակը տեղաւորեց «Արարատ»ի բերդէն ներս: Այս կոլը, սակայն չընկճեց Երեւանցիներու մարտունակութիւնը, ընդհակառակն անընդհատ գրոհներով շարունակեցին տիրել հակառակորդ կիսադաշտին, եւ փախցուած զանազան առիթներէ ետք, խաղի 83-րդ վայրկեանին, Պօղոս Գալստեան նշանակեց սպասուած եւ արժանի կոլը: Յաղթական կոլը նշանակելու երկու խումբերուն ջանքերն ալ, մինչեւ խաղի վերջաւորութեան, ապարդիւն արդիւնք չտուին, եւ խաղը վերջ գտաւ 1 - 1 հաւասար արդիւնքով:

(*) Արդիւնքը տուած էինք Սեպտեմբեր 20-ի մեր թիւով: Այս խաղէն ետք, Արարատ 13-րդ էր միշտ, 25 կէտով:

Mémoire de ma mémoire (*)

LE SIÈGE DE HADJINE

GÉRARD CHALIAND

Փասէ - Փրէզան պարբերականին Սեպտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած է հատուած մը Ժերար Շալեանի պատրաստած հատորէն: Առաջին հատուած մը հրատարակուած էր 1979-ին նոյն պարբերաթերթին Յունիսի թիւին մէջ:

Այս էջը կը վերաբերի Հաճընի հերոսամարտին, գրուած է մտքով ու սրտով:

(*) *Passé / Présent, N° 2, Sept. 1983*
Ed. Ramsay, 9 rue du Cherche-midi
75006 PARIS

ԷՐԵԲՈՒՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

Իմացայ, որ Էրեբունի թանգարանում ցուցաշարը փոխել են, թարմացրել, մակագրութիւնները բարելաւել: Ահա բարեկամիս հետ կանգնած ենք ցուցաշարի սկզբում՝ քարտէզի առաջ եւ լսում ենք աշխատակցի բացատրութիւնները: Քարտէզը ներկայացնում է ինչ - որ մի երկիր, մակագրութիւնները, բացատրութիւնները վերաբերում են այդ ինչ - որ մի երկրին: Շատ թէ քիչ աշխարհագրութիւն իմացողը կը նկատի, որ քարտէզի վրայ ներկայացուած է Հայաստանը, մինչդեռ այդ բառը ոչ միայն այս քարտէզի վրայ, այլեւ ամբողջ թանգարանում, նաեւ բացատրողի խօսքերում յարգի չէ: Բայց այդ մասին՝ յետոյ:

Թանգարանը կոչւում է Էրեբունի, բայց Էրեբունիից յայտնաբերուած շատ քիչ ցուցանմոյշներ կան, մինչդեռ, ինչպէս ենթադրում է, պէտք է հիմնականում ներկայացուէր հէնց Էրեբունին՝ հնադարեան Երեւանը: Այնուամենայնիւ, հայ ժողովրդի պատմութեան Ն. Ք. 9 - 6-րդ դարերին վերաբերող բաւական քանակով եւ հետաքրքրական ցուցանմոյշներ հաւաքուած են Հայաստանի տարբեր վայրերից: Բայց ինչպէ՞ս են դրանք ներկայացուած թանգարանում:

Մակագրութիւններն անմիջապէս զարմացնում են իրենց պարզունակութեամբ, ոչ միայն գիտական, այլեւ գրագիտութեան ցածր մակարդակով: Թողնենք շարահիւսական ու կէտադրական սխալները, մի երկու օրինակ բերենք կոպիտ տառասխալներից. «...այս արձանագրուած քաղաքթողը Արգիշտին, Ռուսայի որդին կանգնեցրեց...», «Թող լինի ... բարօրութիւն», «Քնջութ, կտաւհատ», «Զարգացած էին քարագործութիւնը, տաղտագործութիւնը» եւ այլն: Խալդի անունը մերթ Ի-ով է գրուած, մերթ առանց դրա, նոյնը եւ՝ Թէյշէբաինի տեղանունը: Մի տեղ կարդում ենք. «Դուրգի անիւի մաս». այնինչ դուրգը հէնց անիւ է, մի այլ տեղ գրուած է՝ «Նման շինութիւն է անտիկ ճարտարապետութեան հիմնաքարերից մէկը՝ Մուսասիրի տաճարը», - բայց չէ՞ որ անտիկ բառը այժմ գերազանցապէս նշանակում է յունահռոմէական (պատմութիւն, մշակոյթ), իսկ Մուսասիրի տաճարը ոչ յունական է, ոչ հռոմէական: Ապա՝ ի՞նչ է նշանակում այստեղ հիմնաքար. տաճարը մի՞թէ լինում է «հիմնաքարերից մէկը»:

Այս ամէնը նախ նշանակում է ոչ բաւարար գրագիտութիւն (եթէ աւելի խիստ խօսք չասենք), եւ ամբողջ թանգարանում է իշխում այդ ոչ բաւարարը:

Հիմա՝ պատմագիտական մակարդակի մասին: Մակագրութիւններում անընդհատ կարդում ենք եւ բացատրութիւններում լսում՝ Ուրարտու, Ուրարտացիներ, որ այդ հանելուկային Ուրարտացիները այս ու այն են արել, գրուած է՝ ուրարտական ամրոցների, պալատների ու տաճարների, «ուրարտական զգեստ»ի մասին կամ, որ՝ «Ուրարտական խեցեգործութիւնը լայն կիրառութիւն ունէր», «Ուրարտական արուեստը մեծ ազդեցութիւն է թողել» եւ այսպէս շարունակ: Տեղ - տեղ էլ կարդում ենք Բիայնիլի, «Արհեստները Բիայնիլիում» եւ այլն (ի դէպ, սեպագիր արձանագրութիւններում եղած Բիաինա ձեւից լիովին հրաժարուել են, երեւի այն պատճառով, որ շատ ակնյայտ է Բիաինա - Վան ընդհանրութիւնը):

Մեր այցի ժամանակ ֆրանսացի եւ, կարծեմ, գերմանացի զբօսաշրջիկների խմբեր կային թանգարանում: Աշխատակիցներից հետաքրքրուեցի, թէ հիւրերը չե՞ն հարցնում՝ թէ՝ այդ ի՞նչ Ուրարտու է, ի՞նչ Ուրարտացիներ են: Ասացին, որ նման հարցեր տալիս են, ոմանք զարմանում են, մտածելով՝ եթէ սա Երեւանի, Հայաստանի թանգարան է, ապա ի՞նչ գործ ունեն այստեղ Ուրարտուն, Բիայնիլին, Ուրարտացիները: Յետոյ այլ առիթով պարզեցի, որ շատ հիւրերի մէջ են տարակոյսներ առաջանում այդ առթիւ:

Ոչ միայն Հայաստան, այլեւ հայ կամ գոնէ հայկական ցեղեր անուանումներն ընդունուած չեն այս թանգարանի մակագրութիւններում ու բացատրութիւններում:

Մակագրութիւններում եւ բացատրութիւնների բնագիր տեքստում ոչ մի խօսք չկայ այն մասին, որ հնադարեան սեպագիր արձանագրութիւններում հայկական ցեղերը եւ ցեղային ու պետական միաւորումները այդ նոյն «Ուրարտու» կոչուած տարածքում վկայուած են Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակից սկսած, որ աքքադերէնում գործածուած «Ուրարտու»ն նոյն ժամանակաշրջանի եբրայական բնագրում կոչւում է Արարատ, որ ըստ Աքեմենեան արձանագրութիւնների աքքադական Ուրարտայան (Ուրարտացին) Արմինիյան (Հայը) է, եւ Հալդին (Խալդին) Արմինիյաների (Հայերի) աստուածն է եւայլն:

Ցուցաշարի վերջում կայ մի երկար մակագրութիւն, որի մէջ վերջապէս հանդիպում ենք Հայ, Հայաստան բառերին (միակ մակագրութիւնն է այդ բառերը պարունակող), բայց եւ որի մէջ ամէն նախադասութիւն պատմական կամ տրամաբանական մի քանի սխալ է պարունակում: Սկսւում է այսպէս. «Մ. թ. ա. 590 թ. Մարաստանի եւ Սկիւթների հարուածներից ընկում է Ուրարտական թագաւորութիւնը:: Նախկին Ուրարտական Պետութեան տարածքում կազմաւորում է Երուանդունիների հայկական թագաւորութիւնը»: Դէ արի ու մի ապշիր, այցելո՛ւ: Այդ ի՞նչ հրաշք էր. Ն. Ք. 590 թուին Մարերը եւ Սկիւթացիները վերացրին «Ուրարտու»ն, եւ նրա տեղը (մօտ 300 հազար քառ. քիլոմեթր) միանգամից առաջացաւ հայկական թագաւորութիւն: Գետնի տակի՞ց ծլեց, թէ՞ երկնքից ընկաւ: Դեռ մի կողմ, որ պատմական որեւէ վկայութիւն չկայ Մարերի եւ Սկիւթացիների նման միջամտութեան վերաբերեալ: Ապա կարդում ենք. «Հայաստանի մասին առաջին գրաւոր յիշատակութիւնը տրւում է մ. թ. ա. 520 թ. Դարեհ Ա.ի արձանագրութեան մէջ»: Նախ ճիշդ չէ Դարեհ Ա.ի (Բեհիսթունեան) արձանագրութեան փորագրման թուականը (ճիշդ է՝ մ. թ. ա. 522 - 519 թ. թ.), ապա սխալ է ամբողջ ասուածը: Հայաստանի առաջին յիշատակութիւնը (Արմանի անուանաձեւով) աքքադական Նարամ - Սուէն թագաւորի արձանագրութիւնների մէջ է, որոնք գրուած են Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակի երկրորդ կէսում (մօտաւորապէս մինչեւ Ն. Ք. 2230 թ.), ապա Հայաստանի մասին յիշատակութիւններ կան (Հայասա) Ն. Ք. 2-րդ հազարամեակից խեթական եւ լուվիական մի շարք արձանագրութիւնների մէջ:

Վերջապէս տեսէք, թէ ուրիշ ինչ է գրուած թանգարանային այդ մակագրութեան մէջ. «Ուրարտուի բազմալեզու բնակչութիւնը ընտելանում էր հայկական լեզուին: Հայկական լեզուն, հարստանալով ուրարտական բառապաշարով, աստիճանաբար վերածուեց Ուրարտուի համաժողովրդական լեզուի»: Քանի կար՝ խօսքը միայն Ուրարտացիների մասին էր, հիմա պարզւում է, որ երկրի բնակչութիւնը բազմալեզու էր, այսինքն՝ միայն «Ուրարտացիներ» չէ, որ այնտեղ բնակուել են: Ի հարկէ, խօսք չկայ այն մասին, թէ այդ բազմալեզուութեան մէջ Հայոց լեզուն գոնէ մի անկիւնում եղե՞լ է, թէ ոչ: Այնուհետեւ, ի՞նչ ասել է «ընտելանում էր հայկական լեզուին». եւ առհասարակ, ի՞նչ է նշանակում ընտելանալ լեզուին, այն էլ՝ հայկական (եւ ոչ թէ՝ Հայոց): Այսպէս, ըստ մակագրութեան ստացւում է, որ թէեւ «Ուրարտու»ին անմիջապէս փոխարինեց «Հայկական թագաւորութիւն»ը, բայց երկրում չկար Հայոց լեզու, ուստի եւ հայ ժողովուրդ: Բա այցելուն չի՞ զարմանայ, չի հարցնի, թէ այդ ինչ հայկական թագաւորութիւն էր առանց հայ բնակչութեան տէկուզ մի փոքր քանակի եւ այդ ինչպէ՞ս եղաւ, որ նախ հայկական թագաւորութիւն հաստատուեց, յետոյ «Ուրարտու»ի բազմալեզու բնակչութիւնը ընտելանում էր հայկական լեզուին», որտեղի՞ց այս լեզուն, եւ այսպէս շարունակ:

Այս ամէնը ոչ թէ գիտական, այլ սիրողական մակարդակ է, դեռ աւելի ցածր: Եւ մի՞թէ պատշաճ է այսպէս ցածորակ, սխալ, էլ չեմ ասում՝ անգոյն ներկայացնել մեզ այցելած հիւրերին եւ հէնց մեր Հանրապետութեան բնակչութեանը մեր հինաւուրց երկրի ու մայրաքաղաքի հարուստ պատմութիւնը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾՆԵՐ

Հակառակ այն իրողութեան, որ 1976-ի օրինագիծով կ՚արգիլուի բռնադատեալ աշխատանքը, այս երեւոյթը նկատելի կը մնայ Հնդկաստանի, յատկապէս Փենճապի մէջ: Օրէնքը յստակ կը ճշդէ, - ջնջում պարտքերու՝ ստրուկ վիճակի մատնուած մարդոց համար: Միաժամանակ, տուգանքներ կը սահմանէ, ինչպէս նաեւ նուազագոյնը երեք տարուան բանտարկութիւն բոլոր անոնց, որոնք յատկացում պարտք չրջանակին մէջ կը շահագործեն աշխատաւոր ձեռքերը: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, օրէնքին տրամադրութիւնները կ՚անտեսուին, կ՚ոտնակոխուին, որովհետեւ, փոքրաթիւ մարդիկ, մասնաւորաբար գիւղական չրջաններուն մէջ, կ՚ընդդիմանան վաւերացուած օրէնքին կէտերուն դէմ, առաջնորդուած անձնական շահերէ:

Այս իրողութեան մատնանշումը կը կատարէ Լոնտոնի Հակաստրուկ Ընկերակցութիւնը, որուն տեղեկագիրին համաձայն, ներկայացուած վերջերս ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանութեան ենթայանձնախումբին, ժընեւ, աւելի քան հինգ միլիոն Հնդիկներ այսօրինակ վիճակի մէջ կը գտնուին: Եւ դեռ, այս թիւն ալ այնքան իրականութեան չի համապատասխաներ, որովհետեւ շատ-շատեր չեն անդրադառնար, թէ կը շահագործուին պարտապահանջներու կողմէ:

Յատկապէս Փենճապի գիւղական չրջաններուն մէջ կը շահագործուին դուրսէն ժամանած գիւղացիներ: Եղանակէ եղանակ աշխատողներ, ընդհանրապէս, կը հաւաքուին այդ գործին համար վարձուած շահադէտներու կողմէ: Մասնաւորաբար, Պիհար եւ Ութար Փրատէշ չրջաններու ցեղախումբերէն: Ռապաբէօրներ, երկաթուղիով աշխատողներ կը բերեն մինչեւ Լուտհիան: Հոն՝ «կը վերածախեն» իրենց «հաւաքածները» հարուստ հողատէրերու, առհասարակ երկու - երեք տարուան աշխատավարձքերու փոխարէն:

Այսպէս, ուրեմն, ժամանողը առաջին օրէն իսկ կը հարկադրուի, առանց աշխատավարձքի կարելիութեան, ամիսներ շարունակ աշխատիլ իր հողատիրոջ հաշւոյն:

Կամաւոր ժամանողներուն համար աւելի «նուրբ» միջոցներ կը գործադրուին: Մեծահարուստ հողատէրեր, գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւններ կ՚ապահովեն մեղսակցութիւնը երկաթուղիի պաշտօնեաներուն: Այս վերջինները, որեւէ պատրուակով կը գրաւեն ճամբորդող աշխատաւորին տոմսակը: Լուտհիան կայարանին մէջ, - ուր ամէն օր կ՚արձանագրուի երկու հազար ճամբորդի ժամանում, - կը ձերբակալուին «իբր թէ ան-

---

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Ես հանեցի կտաւէ դեղին ու հաստ գինուորական թիկնոցս եւ փռեցի գետին ու խնդրեցի, որ նստիս, իսկ ես ամբողջ հասակովս երկնցայ խոտերուն վրայ, գլուխս յենեցի արմուկիս ու լռեցի:

Արեւին ճառագայթները կը խաղային աչքերուս մէջ ու անհանգիստ կ՚ընէին զիս: Երկար վայրկեան մը լուռ մնացինք: Յետոյ կրկին նայեցանք իրարու, անյագ ու ծարաւի: Սիրոյ ու գուրգուրանքի բառերը կ՚այրէին շրթներուս եւ շրթներուդ վրայ: Առաջինը դուն եղար, որ չկրցար զսպել զանոնք ու թողուցիր, որ ջուրի ցայտքի նման դուրս ժայթքեն:

- Զա՛ր, - կ՚ըսէիր ինծի, - գի՛տնաս, թէ ինչքան կարօտցայ քեզ, իմ բարբարոս ու խենթ մանկիկս: Գիշերներով ըսպասած եմ, որ ահա կուգաս՝ մութէն օգտուելով ու դուռը կը զարնես, բայց չեկար: Յետոյ որոշեցի քեզ փնտռել, բայց բոլոր ճիգերս զուր անցան: Զկայիր, ու ոչ մէկը քու մասիդ տեղեկութիւն ունէր: Միայն կ՚ըսէին, որ մեկնած ես: Գի՛տնաս ինչքան տառապած եմ քեզի համար: Կը մտածէի, որ կրնաս հիւանդացած ըլլալ: Կրնաս օտար անկիւն մը գուրգուրանքէ ու խնամքէ զուրկ մեռած ըլլալ: Չէ՞ որ այնքան սովորական բան է ատիկա: Երբեմն երազներուս կ՚այցելէիր, ու այսպէս գեղեցիկ էիր միշտ: Այսպէս լայն ու ուժեղ ուսեր ունէիր ու այսպէս չար, մութ ու տխուր նայուածք: Գիտե՞ս ինչ. ես կ՚ենթադրէի միշտ, որ քեզ աւելի տկար ու աւելի յոգնած պիտի տեսնեմ. մինչդեռ ա՛յնպէս մեծցեր ես ու փոխուեր, որ այս հագուստներուդ տակ դժուար, թէ դիւրաւ ճանչցուիս:

Եւ փափուկ ու խելօք ձեռքովդ կը շոյէիր մազերս ու կը գգուէիր դէմքս, կարծես հիւանդ ըլլայի ու մխիթարութեան ու քաջալերանքի կարօտ: Ու գգուանքներդ այնքա՛ն քաղցր էին ու նայուածքդ այնքան սիրահեւ, որ մարմինս կը դողդղար ու սիրտս լսելի ըլլալու չափ ուժգին կը զարնէր կրծքիս տակ: Հանդարտօրէն ու մեղմութեամբ բռնեցի ձեռքդ ու դրի սրտիս վրայ: Կը յիշե՞ս երկար ու ձիգ տարիներու մէջէն՝ կը յիշե՞ս հիմա, թէ ինչպէս ինկար վրաս ու գլուխս առիր այրող ձեռքերուդ մէջ ու նայեցար աչքերուս վայրենի, անզուսպ ու անխորտակելի ցանկութեամբ: Աչքերդ ջահերու պէս կը բոցավառէին ու դէմքդ կը փողփողէր անպատմելի պայծառութեամբ: Մատներուդ տակ երեսներս կը վառէին, եւ արիւնը կը խաղար երակներուս մէջ ու կը ցնցէր ամբողջ մարմինս, որ կը տրնքար խոր ու ցաւահիթ վէրքի մը պէս, որ կը բանի:

Նայուածքդ անկշռելի էր իր գեղեցկութեամբ ու դէմքդ հրաշալի: Հինաւուրց քրմուհիի մը պէս սրբազան ու ահաւոր էիր քու սիրոյդ մէջ, ահա թէ ինչո՞ւ ես չկրցայ դիմադրել քեզի ու սիրտս խելօքցաւ ու մարմինս պարտուած ինկաւ քու տիրական ու մեծապայծառ նայուածքներուդ տակ...

Դէմի պարտէզը սկսան ջրել, ու մենք տակաւին մոռցած էինք ժամանակը իբարմով արբշիռ ըլլալնուս: Խոշոր ու հնչեղ բոմբոմի մը ձայնը արթնցուց մեզ մեր երազէն: Բարձրացանք ու ուղղուեցանք աւելի հեռուն: Մեր քովէն ոչխարներու փոքրիկ հօտ մը անցաւ փոշեթաթափ ու ոստոստուն: Ձեռք ձեռքի ու շաղակրատելով կը քալէինք մագերնիս երիկնային հովին, անհունօրէն երջանիկ ու հարուստ իրարմով:

Դուն կը խօսէիր ապագային վրայ ու քեզի եւ ինծի համար կը հիւսէիր երազ մը, որ պիտի շրջափակ ունենար համեստ ու փոքրիկ տնակ մը եւ պարտէզ մը շքատատ ծառերով: Զիս եւ քեզ կը տանէիր այդ տնակին մէջ ու կը կապէիր իրարու կապերուն ամէնէն սուրբով: Այդ տնակը կ՚ըլլար կամ քու հայրենի քաղաքիդ եւ կամ իմինիս մէջ: Քու երազդ այնքա՛ն համեստ էր ու այնքան խելօք, որ լոյսին տակ կ՚իջնէր ու շօշափելի կը դառնար մեր երախայ հոգիներուն համար: Դուն տակաւին կը խօսէիր կեանքին մասին, որ մենք պիտի ապրէինք երկուքով այդ խելօք ու խաղաղ երդիքին տակ: Մեր օրը երդի պէս կարճ ու քաղցր պիտի ըլլար: Պիտի ունենայինք փոքրիկ սեղան մը ու լապտերի բարի լոյսին տակ ես ու դուն, գլուխ գլխի, պիտի հիւսէինք մեր երջանկութեան խենթ ու յուզիչ վիպերգը: Քու ձայնդ իրիկուան մէջ ճառագայթի պէս տաք էր ու օրօրի պէս քաղցր:

(Շար. 20)

վճար» ճամբորդներ։ Ցանկարծ, - նոյնպէս, երբ թէ, - գործ ապահովող - ներ կը յայտնուին եւ պաշտօնեաներուն կ'առաջարկեն վճարել տոմսակին փոխարժէքը։ Այս ձեւով կը սկսի «պարտքին յաւի» շրջագիծը։

Գիւղատնտեսութեան համար ամուլ նըրկատող եղանակներուն, ժամանողները կը հարկադրուին նոր գումարներ փոխ առնել իրենց հողատէրերէն։ Հիւանդութեանց պարագային՝ նոյնը։ Այլ խօսքով՝ միշտ պարտքերու տակ կը կքին։ Հետեւաբար, կ'աշխատին, առանց նիւթական հատուցումի, վարձատրութեան։

Համաձայն տեղեկագիրին, ասոնց չարքին մաս կը կազմեն նոյնիսկ 9-էն 10 տարեկան անչափահասներ։ Կը կատարեն խիստ ծանր աշխատանքներ։

×

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

ՓՈՂՈՑԱՅԻՆ ՏՂԱՔ

—×—

Այսպիսիները կ'երեւան Լատին Ամերիկայի բոլոր քաղաքներուն, աւաններուն մէջ։ Մութին կը գիշերեն դուռներու առջեւ, ծառուղիներու անկիւնները, դեռ վերջ չգտած շինութիւններու մուտքերուն։ Օրուան ընթացքին, ասոնցմէ շատեր կօշիկներ կը փայլեցնեն հրապարակներու մէջ, ծամոններ կը ծախեն, ինչպէս նաեւ քաղցրաւենիներ, կամ ալ մուրացկանութեան կը դիմեն երթեւեկողներով խճողուած փողոցներուն անկիւնները։ Ուրիշներ դրամապանակներ, առեւտեղէններ, ժամացոյցներ եւ ոսկեղէններ կը գողնան անցորդներէն։ Կան նաեւ այնպիսիներ, որոնք իրենց ապրուստը կ'ապահովեն մարդիկ մեռցնելով, րսպաննելով։

Ասոնք երեսի վրայ ձգուած անչափահասներու բանակ մը կը ներկայացնեն Լատին Ամերիկայի մէջ։ Առնուազն 40 միլիոնի հասնող թիւ կը ներկայացնեն շրջագօտիին եւ Հար. Ամերիկայի ցամաքամասին վրայ։

Եթէ աչքի կը զարնեն գիշերները, այսուհանդերձ օրուան լուսաւոր ժամերուն, փողոցային տղաքը օրէնքին սահմաններուն մէջ աներեւոյթ կը մնան։ Ո՛չ մէկ ծննդեան վկայագիր, ո՛չ մէկ ինքնութեան թուղթ։ Եւ կը թաղուին հասարակաց գերեզմանափոսերու մէջ։ Մէկ խօսքով՝ ամբողջ ցամաքամասի մը խեղճ ու կրակ խլեակները կը նկատուին, յատկապէս Պրազիլի մէջ։

Երեւոյթը, կ'ըսէ Իւնիսեֆի պատասխանատուներէն մէկը, ամէնէն աւելի ցաւալի իրողութիւն կը մնայ հոն. ասիկա արդիւնքն է մէկ կողմէն ճարտարարուեստականացումի «հրաշքին», եւ միւս կողմէ՝ ընկերային անհաւասարութիւններուն։ Ասոնց թիւը կը ստուարանայ գիւղական վայրերէն, շրջաններէն դէպի քաղաքները խուժող անչափահասնե - րով։

Ամէն ամիս աւելի քան 100 երախաներ ոստիկանատուներու առջեւ կը լքւին, իրենց մայրերուն կողմէ։ Նաեւ՝ փողոցները, հիւանդանոցներու մէջ։ Կը յուսան, թէ իրենց զաւակները աւելի «բախտաւոր» կ'ըլլան, կամ ալ աւելի դիւրութեամբ իրենց հացը կ'ապահովեն «դուրսի աշխարհին» մէջ։

Սան Փաւլոյի Համալսարանի ուսումնասիրութեան համաձայն, բանտարկեալներու 80 տոկոսը նախկին փողոցային տղաքներէ կը բաղկանայ։ 2.000 թուականին, Պրազիլ կ'ունենայ 14 տարեկանէն վար 80 միլիոն անչափահաս։ Քաղաքալետի մը տեսակէտով, երկիրը «ենթացեղ» մը կ'արտադրէ, փողոցի տղոց յարատեւ աճով։

Անշուշտ, որոշ աշխատանքներ կը կատարուին փողոցը նետուած տղաքներուն դաստիարակութեան ուղղութեամբ։ Սակայն կատարուածը կարելի է ջուրի կաթիլ նկատել ծովին մէջ։

Թիւերը ցայտուն կը մնան։ Պրազիլի Կլոտօ Հեռատեսիլի կայանին մէկ քննութեան համաձայն, միայն Ռիօ տէ Ժանէյրոյի մէջ երկու միլիոն դատարկապորտ երախաներ կան. ասոնց միայն 20.000-ը կառավարական պատկան մարմիններուն ուշադրութեան առարկայ կը դառնան։

Լաւագոյն միջոցը կը նկատուի յարաբերութիւնը ընտանիքին, ծնողքին հետ։ Նոյնիսկ եթէ այդպիսիները չարունակեն տուայտիլ փողոցները։ Բայց հարցը կը մնայ անլուծելի, իրաց այս վիճակին մէջ։ Պատասխանատու մը կ'ըսէ՝ մեր ուշադրութեան եւ խնամքին յանձնուած մէկ երախայի մը կողքին հազար երախաներ լքուած կը մնան։

Թ. Ա. Թ.

LIVRES REÇUS

PHOTOGRAPHIES ARMENIENNES
SCENES ET PORTRAITS
1880 - 1930

Quatre-vingt photographies réunies et commentées par Pierre Ter-Sarkissian, Jean-Claude Kababdjian et Michel Pazoumian.

Ed. CRDA, 36, rue de Trévise, 75009 Paris

×

ATLAS STRATEGIQUE

Géopolitique des rapports de forces dans le monde.
par Gérard Chaliand et Jean-Pierre Rageau

Ed. FAYARD, Paris 1983.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐՈՎ

Մոսկուայի միջազգային չորրորդ ցուցահանդէս - տօնավաճառին մասնակցած են շուրջ 90 երկիրներու եւ միջազգային ծանօթ 15 կազմակերպութիւններու, հրատարակչութիւններու ներկայացուցիչներ։ 70 ազգային լեզուներով իրենց մասնակցութիւնը բերած են նաեւ Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւնները։

«Հայաստան», «Սովետական Գրող», «Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի», «Լոյս», Երեւանի Պետական Համալսարանի հրատարակչութիւնները ներկայացուցած են 233 անուն հանրային, քաղաքական, գեղարուեստական, մանկական, գիտական, արուեստագիտական գրականութիւն։

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը ցուցադրած է Յ. Թումանեանի, Ա. Իսահակեանի, Ե. Չարենցի, Գ. Նարեկացիի, Ն. Քուչակի, գիրքերը, ինչպէս «Մ. Սարեան», «Հայկական Մանրանկարչութիւն», «Յակոբ Կոջոյեան», «Արա Սարգսեան», «Հայաստանի Ոսկերչական Արուեստը», ալպոմները։

«Հայաստան», Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի եւ Երեւանի Համալսարանի հրատարակչութիւնները արտասահմանեան հաստատութիւններու համար հրատարակած են բազմաթիւ գիրքեր, նուիրուած հայ ժողովուրդի պատմութեան, անոր առօրեային, հայագիտական հարցերու։

Հայկական տաղաւարին մէջ կան նաեւ բազմաթիւ դասագրքեր, «Լոյս» հրատարակչութեան կողմէ ներկայացուած։

Մոսկուայի ցուցահանդէս - տօնավաճառը մեծ դեր կը խաղայ նաեւ հայ հրատարակիչներուն արտասահմանեան հաստատութիւններու հետ պայմանագրեր կնքելու եւ բազմաթիւ գիրքեր հայերէնի թարգմանելու կամ վերհրատարակելու իրաւունք ապահովելու մէջ։

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Հնդկաստան եւ հարաւ - Սլաւիա ըրկուած է Երեւանի ժողովրդական գեղարուեստական արհեստագործական տան արտադրութիւններու առաջին ապրանքախումբը։ Ասոնք լաւ համբաւ կը վայելեն ինչպէս միութենական, նոյնպէս միջազգային շուկայի վրայ։ Հայկական արհեստագործական իրերու եւ յուշանուէրներու հանդէպ հետզհետէ կ'աւելնայ հետաքրքրութիւնը։ Ասոր կը նպաստէ այն պարագան որ հայ մասնագէտներ կը վերականգնեն ազգային մոռցուած ու կորսուած արհեստները։

Այս նպատակով Երեւանի մէջ հիմնուած է յուշանուէրներու արտադրական մեծ կեդրոն մը, իսկ շրջաններու եւ գիւղերու մէջ կազմակերպուած է նաեւ տընայնագործական արտադրութիւն։ Իւրաքանչիւր գօտիին յատուկ արհեստներու՝ ղորգագործական, կարպետի, փայտի, մետաղամշակումի իրերը կը պատրաստուին տուներու մէջ։

×

«ՈՒՍԱՆՈՂԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ

Երեւանի Պետական Համալսարանի հրատարակչութիւնը հրատարակած է վրացական բանաստեղծութեան ստուար հատոր մը որ կ'ընդգրկէ Ժ Բ. դարէն մինչեւ մեր օրերը վրացական քերթողութեան լաւագոյնը։

Հատորին մէջ կան Թումանեանի, Իսահակեանի, Չարենցի, Պ. Սեւակի կողմէ կատարուած թարգմանութիւններ։ Վրացական բանաստեղծութեան շարքին դասուած են նաեւ Ս. Նովայի վրացերէն քանի մը խաղերը։

Վրացական բանաստեղծութեան հատորը լոյս տեսած է «Ուսանողի Գրադարան» մատենաշարով։

Այս մատենաշարը ունի պատմութեան շարքը՝ ուրկէ լոյս տեսած են Խորենացիի, Ղ. Փարպեցիի պատմութիւնները. դասականներու շարքը՝ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ով, եւ սփիւռքահայ գրականութեան շարքը՝, արդէն լոյս տեսած է «Սփիւռքահայ Բանաստեղծութիւն»ը, իսկ 1984-ին ընթերցողներ կ'ունենան սփիւռքահայ արձակագիրներու ժողովածուն։

×

ՀԱՅ - ԼԵՀ ԿԱՊԵՐԸ

Լեհաստանի գիտութեան, բարձրագոյն կրթութեան ու թէքնիքի նախարար Բ. Միսկեւիչի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը այցելած է Հայաստան եւ ընդունուած Հանրապետութեան Նախարարաց Խորհուրդի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի կողմէ։ Ան հաղորդած է որ խորհրդային - լեհ տնտեսական համագործակցութեան գործօն կերպով իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Հայաստան, իր արդիւնաբերական 30 ձեռնարկներով։

Լեհ պատուիրակութիւնը ծանօթացած է Երեւանի Պետական Համալսարանի ուսումնա - դաստիարակչական եւ գիտահետազօտական գործունէութեան։ Համալսարանին ու Մատենադարանին մէջ յիշուեցաւ որ հայ եւ լեհ ժողովուրդներու կապերը դարաւոր արմատներ ունին։ Շոփէնի անմահ ստեղծագործութիւններուն առաջին հրատարակիչը եղած է մեծ երաժշտագէտին աշակերտ, Լվովի երաժշտանոցի տնօրէն Միկուլի Պետիկեան։ Քանիցս հայերէնի թարգմանուած ու հրատարակուած են լեհ ականաւոր գրողներ՝ Ա. Միցկեւիչի, Ե. Կորչակի, Բ. Պրուսի ստեղծագործութիւնները, ժամանակակից լեհ գրողներու բանաստեղծութիւններն ու արձակները։ Իսկ Ի. Սիկիրիցկիի թարգմանութեան շնորհիւ լեհ ընթերցողները ծանօթացած են «Սասունցի Դաւիթ» ժողովրդական դիւցազներգութեան։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Այդ կացութիւնը որքան ալ տեւեց, տոքթորը չհամարձակեցաւ ընդհատել զայն։ Ցետոյ, տեսաւ որ մարդուն աչքերէն քանի մը արցունքներ ինկան Սոֆիի դէմքին վրայ։ Աղջիկը արտեւանունքը շարժեց, հառաչանք մը հանեց կոկորդէն ու աչուըները կամաց մը բացաւ։ Բայց հագիւ բացած ու իր վրայ հակող դէմքը տեսած, սարսափի աղաղակով մը նորէն գոցեց զանոնք, նորէն նուաղելով։ Այս անգամ համբիկ սթափած, դուրս ելաւ մացառէն, պզուշութեամբ վեր ելաւ զառիվերէն, ճամբուն վրայ ցատքեց և չիտակ տոքթորին քալելով եւ աղջիկը անոր կարկառելով.

- Առ ըսաւ, զոհդ, բայց նայէ որ ուրիշ անգամ աւելի լաւ պաշտպանես զինքը։

Տոքթորը որուն այս ամէնը գառանցանք կը թուէր, մեքենաբար թեւերուն վրայ առաւ Սոֆիին նուրբ ու անշարժ մարմինը, բառ մը չհանելով բերնէն, դողդղալով այն սպառնական շեշտէն, զոր մարդուն վերջին բառերը առեր էին։

Համբիկ, այծի մը դիւրաշարժութեամբը, անդունդը նորէն ցատկեց, ձեռքի շարժումով մը վերը ճամբուն վրայ նետեց աղջկան գլխարկն ու հովանոցը եւ մացառներուն մէջ անյայտ եղաւ։

Տոքթորը հասկնալով որ Սոֆի անմիջապէս դարմանի պէտք ունէր, արագօրէն իջաւ կառանցիկ ճամբէն եւ մօտակայ սըրճարան մը փութաց, ուր աղջկան երեսին ջուր սրսկելով, բազկերակները շփելով վերջապէս յաջողեցաւ սթափեցնել զայն։

Կէս ժամ յետոյ, Սոֆի կրցաւ քալել մինչեւ գետափը, ուր մակոյկ նստան։ Արեւը մարը կը մտնէր իր վերջին ծիրանի ճառագայթներովը ջնարակելով Սիլահտարի բլուրները։

Մակոյկին մէջ քով քովի նստած՝ շատ քիչ բառ կը փոխանակէին անոնք իրարու հետ։

- Բայց ո՞վ էր այդ մարդը, կը կրկնէր ատեն ատեն տոքթորը, տեղ մը տեսած եմ, բայց չեմ յիշեր թէ ո՛ւր...

Սոֆի չէր պատասխաներ, բայց մեղմ կերպով մը.

- Ան էր ա՛ն, կը հառաչէր։

- Ով ալ ըլլայ սակայն, կը շարունակէր տոքթորը, կեանքդ անոր կը պարտիս, Սոֆի...

- Անո՛ր, անո՛ր, կը հեծէր աղջիկը խեղդուկ կերպով։

- Բայց զարմանալի՛, զարմանալի՛ բան էր, կը կրկնէր երիտասարդը, դեռ այդ անակնկալ դէպքին տպաւորութեանը տակ, ու դառնալով ետին ու նայելով այն խորհրդաւոր բլուրին ուսկից այդ գրեթէ դերբնական էակը երեւցած էր։

Ու մտքէն կը կրկնէր այդ մութ ու ըսպառնալից բառերը զորս ան իրեն ուղղած էր։

- Ա՛ռ զոհդ, բայց նայէ որ ուրիշ անգամ աւելի լաւ պաշտպանես զինը։

Հապա արցունքները որոնք կաթած էին անոր աչուըներէն աղջկան երեսին վրայ։

- Անեծուա՛ծ, հանելո՛ւկ, կը մրմռար ամիրային թոռը, դիտելով Էյուպի բլուրները, որոնք մթնշաղի մշուշներուն ետին կը սքօղուէին տակաւ։

Յառաջիկայ ձմեռը շատ լաւ անցուցին երկու սիրահարները։ Շաբաթ օրերը գիւղէն կը մեկնէին ու կ'երթային Բերա՝ աներասանօրէն ապրելու լկտի, շուայտ, շէնշող կեանքը, որուն մասնաւորապէս սկսած էր հոգի տալ լուսացրարուհիին աղջիկը, բոլորովին թօթափած իր առջի ամօթխած համեստութիւնը, իր շնորհալի ու հրապուրոտ համեստութիւնը, համարձակ, ծիծաղկոտ, շատգրոյց էր հիմա։ Ծայրայեղ պչրանք կը դնէր իր հագուածքին, իր շարժուածքին մէջ։ Կարծես պըզտիկուց ատանկ սորվեր, ատանկ մեծցեր էր, ամիրայի ապականութեան մէջ։ Հաւասարելու համար այն պերճ ու ազմկոտ միջավայրերուն կարգ ու սարքին, ուր կ'առաջնորդէր զինքը ամիրային թոռը, Սոֆի անկարելի ճեգեր կը թափէր, ծիծաղաշարժ ըլլալու աստիճան։ Քոնքորտիայի վրան բաց ներկայացումներուն համար հոգի կու տար։ Իր հաճոյքներէն մէկը եղաւ մեծ ու հռչակաւոր բոզերու կեանքին ընթերցումը, Նանա, Սաֆօ, Մարկրիթ Կօթիէ։

(Շար. 154)

(Շար. Ա. էջէն)

բողջ երկիրն էր որ պղտոր էր: Յետա-գային իր ժողովուրդը, երկու բան պիտի չներէր իրեն՝ տեղի տալ Հիթլերին, փո-խանակ Լոնտոն երթալու եւ դիմադրելու եւ մանաւանդ՝ 1941-ին, պատերազմի սեւ օրերուն իսկ, ամուսնանալ զաւակներուն դաստիարակչուհիին հետ, որմէ եւս պի-տի ունենար երեք զաւակ: 1951-ին, ի վերջոյ կը հրաժարէր իր նպաստ իր զաւկին՝ Պոտուէնի: Ինք քաշուած կեանք մը կ'ապրէր եւ ինքզինքը, գրեթէ, մոռ-ցընել տուած էր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հրադադարը յարգուած կը թուէր, եւ Երեքշաբթի օր հաւանա-կան իսկ կը նկատուէր, որ Պէյրութի օ-դակայանը վերաբացուի Հինգշաբթի: Վարչապետը՝ Ուազզան (մահմետական սիւննի, ըստ սահմանադրութեան) իր կա-ռավարութեան հրաժարականը ներկայա-ցուց: Կը թուի թէ Սուրիոյ եւ Ծումպլա-թի նախապայմանն էր: Ծումպլաթի թեկ-նածուն՝ Քարամէն է:

ՊԵԼՖԱՍԹԻՆ քասն քիլոմեթր հարաւ գտնուող Լոնկ Քէշի բանտէն փախած 38 Իրլանտացիներէն 15-ը բռնուած են մի-այն: Այս փախուստը ապտակ մը նկատ-ուի, քանի այս բանտը, ուր մեռան կա-մաւոր ծոմի դիմած Իրլանտացիներ, Եւ-րոպայի «ամէնէն ապահովը» ըլլալու համբաւը կը վայելէ: Հազարաւոր անդ-լիացի ոստիկաններ եւ զինուորներ, բո-լոր միջոցներով գործի անցած են գտ-նելու համար մնացեալները, բայց ամէն մարդ կը գտնէ որ բրիտանական իշխա-նութիւնները ծիծաղելի դարձան, ինչ որ ալ ըլլայ ելքը: ԻՐԱ-ի այս զինուորեալ-ները դանակ եւ զէնք յաջողած էին ստա-նալ բանտը, ինչ որ թոյլ տուած է իրենց փախուստը:

ԻՎ ՄՈՆԹԱՆ «Իւմանիթէ»ի «առաջի-նին» (ա. էջ) արժանացած էր, Երեքշաբ-թի օր, իբրեւ հետեւանք Կիրակի օրուան իր կարգ մը յայտարարութիւններուն: Համայնավար պաշտօնաթերթը, էր եր-բեմն, Մոնթանով կ'երդնուր, բայց այ-սօր, երգիչը յանցանքը գործած է դիրք բռնելու Սթալինէն՝ Փրակա, Փեշտա, Լեհաստան, Աֆղանիստան եւայլն: Մոն-թան, աջի օր, կը ծաղրէր «ձախի վի-պապաշտները» զորս աւելի վտանգաւոր կը նկատէ քան՝ Սթալինականները: Ոչ ձախին ո՛չ աջին վրայ կը յարձակիմ, ը-սաւ, այլ՝ ամբոխավարութեան, ֆոնը-ռին եւ նեղմտութեան: Իւմանիթէն վը-րէժը կը լուծէ եւ յօդուածագիրը իր գը-րութիւնը կը վերջացնէ յիշելով ափրիկ-եան առած մը, որ կ'ըսէ «կապիկը որքան բարձրանայ, այնքան աւելի յետոյքը ցոյց կուտայ»:

ԹԻՆՕ ՌՈՍԻ մեռաւ, Երեքշաբթի առ-տու, 76 տարեկանին, փանճրէասի խը-լիրդէ: Ծագումով քորսիքացի, Ֆրանսա-յի ամէնէն ծանօթ երգիչներէն մէկն էր, որ 30-ական թուականներէն ի վեր, չէր դադրած հմայելէ կանանց սրտերը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Այրի Տիկին Նուարդ Մել-քոնեան իր սիրեցեալ զաւակներուն՝

ԺԱՆ ԵՒ ԼՕՌԱ (ծնեալ Մելքոնեան)
ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

մահուան 20-րդ տարելիցին ի յիշատակ եւ իր ամուսնոյն՝

ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ հոգե-հանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ (Փրատօ) մէջ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Ն. Մելքոն-եան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր հարազատներուն յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շը-նորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. Տիկին Ազատ Քէօշկէրեանէ իր անմոռա-նալի բարեկամուհիին՝ Արաքսի Յարու-թիւնեանի մահուան քառասունքին ի յի-շատակ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ե Ւ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան հանդիսութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Ե Ւ
Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգե-ւորականներուն, հանգուցեալ հոգաբար-ձուներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի մեր ժողովուրդը, մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսա-սանութեան Հայաստանեայց Առաքելա-կան Սուրբ Եկեղեցւոյ:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Իսիի եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի կրթական մարմինը կը ծանուցանէ շրջա-նի հայութեան թէ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 28-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին: Այս տարուան շրջանին, կազմուած է նոր կըր-թական մարմին մը: Եւ ամբողջ օրը մը-նացողներուն համար կէսօրուան ճաշ:

Արձանագրութեան համար դիմել եկե-ղեցւոյ քարտուղարութեան, ամէն օր, ժամը14-էն 18:

Հեռաձայն. - 644 28 52

Միաժամանակ կը տեղեկացուի շրջանի հայութեան, որ Չորեքշաբթի օրուան գիշերուան դասաւանդութիւնները չափա-հասներուն համար կը սկսին Սեպտեմ-բեր 28-ին ժամը 19.30-էն 21.30:

Les cours pour les adultes de l'Eglise Arménienne d'Issy-les-Moulineaux com-menceront le Mercredi 28 Sept., de 19 h. 3o à 21 h. 30.

EREBOUNI
BROCHETTES
& GRILLADES
au charbon de bois
SPECIALITES
ARMENIENNES et GRECQUES
19, rue de Picardie, Paris 3e
métro République ou Temple
tél. 271 - 14 - 77

le Vendredi 7 Octobre
à 20 h. 45

MUSEE GUIMET
Place d'Iéna, Paris 16e
METRO IENA

La JAF présente un
CONCERT
avec la participation de
Jeunes solistes d'Arménie

Hratchik HAROUTIOUNIAN (violon)
Anaïde NERCESSIAN (piano)
Kariné MARKARIAN (chant)
Manik KRIKORIAN (chant)
Saro TANIELIAN (duduk)

Vente des billets :
Librairie Palouyan 9, rue de Trévise, 75009 Paris - Tél. 523. 24. 97
Cité Universitaire 57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Djizmedjian 31, rue Paul Deroulède, 92270 BoisColombes Tél. 781. 09. 72
Réservation par téléphone : 606. 27. 51

PRIX DES PLACES : 40 F. ETUDIANTS : 20 F.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

STAGE 1983
22 - 23 octobre
LE CINÉMA ARMÉNIEN

THEMES :
— Le style arménien au cinéma
— Le cinéma d'Arménie soviétique
— La diaspora et l'image
— Une interprétation de « Sayat Nova » de S. Paradjanov

FESTIVAL DU CINEMA ARMENIEN
à LA FOURMI GAMBETTA
30, cours Gambetta, Lyon 7e
du 19 au 25 octobre

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
REPRISE DES ACTIVITES
le MERCREDI 5 OCTOBRE
à 14 heures
Inscriptions les 24, 28, et 30 Sept.
le 1er Oct. de 15h. à 18h.
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին ժամը 14-ին:

à l'étoile
Concessionnaire
LEYLAND
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER
CHAMPS ELYSEES
OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11
amp

A L'OCCASION DU 65e ANNIVERSAIRE
DU
HOMENETMEN
l'Association Sportive HOMENETMEN - FRANCE
vous convie à son
Dîner dansant
Président d'honneur : M. HAGOP KOUYOUMDJIAN
Animé par
MAXIME
et l'orchestre arménien de PADOVA
HORIZONE
LE SAMEDI 8 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'Orée du Bois
Allée de Longchamp 75016 Paris (Porte Maillot)
Réservation : M. Baghdassarian tél. 261 - 51 - 13

ABBAYE SAINT - VICTOR
CONCERT
80e Anniversaire de la naissance
de
ARAM KHATCHATOURIAN
VENDREDI 30 SEPTEMBRE à 21 H
sous la présidence de
Madame EDMONDE CHARLES-ROUX DEFFERRE
ORCHESTRE PHILARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction JANOS FURST
Solistes JEAN TER-MERGUERIAN (Violon)
GENEVIEVE TEULIERES (Violoncelle)
Sérénade pour cordes en do — TCHAIKOWSKI
Concerto pour violoncelle — KHATCHATOURIAN
Concerto pour violon — KHATCHATOURIAN
RESERVATIONS : EGLISE ARMENIENNE DU PRADO — tél. 77-84-70
PIANOS GEBELIN, RUE St. FERREOL — tél. 54-21-19
F. N. A. C. — tél. 91-30 62

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
29

JEUDI
29 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.534 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.534

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՈ՛ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՉ՛ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋԻՆ

(Գ. եւ վերջ)

ՀԻՆ ԽԱՂԸ

Պատմական փորձառութիւնը ցոյց կու տայ թէ «անկախ Հայաստան մը ունենալու» փափաքը կը չէզոքի յատկապէս այն շրջաններուն ուր աշխարհակալութեան յարձակումները կը սաստկանան հանդէպ ընկերվարութեան, հանդէպ Խորհրդային Միութեան: Ու ամէն անգամ ալ աշխարհակալութեան այս հակա-խորհրդային յարձակումները կ'ուղղուին նաեւ մեր ժողովուրդին ազգային շահերուն դէմ: Որովհետեւ աշխարհակալութիւնը Թուրքիան կը նկատէ յարձակումի խարիսխ մը Խորհ. Միութեան դէմ: Աշխարհակալութեան ծրագիրը ձախողեցաւ 1920 - 21-ին երբ Աթաթիւրք ընդունեց խորհրդային վարչաձեւին բարեկամարար մեկնած ձեռքը: Սակայն 1947-ին ու անկէ ետք Թուրք քաղքենիութեան Կարսի, Արտահանի հէքեաթով հակա-խորհրդային քարոզչութեան մասնակցելու պարագան, Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի, Սէնթօյի (Նախկին Պաղտատի ուխտը) ուխտերուն անդամակցութիւնը, պատճառ եղան մեր ազգային անկախութեան դեանին վրայ մեծ կորուստներու: Սեպտեմբեր 12-էն ի վեր սաստկացող հակա-խորհրդային պայքարը, մեր երկիրը օրէ օր կը քշէ դէպի հիւլէական պատերազմ ու կորուստ: Աշխարհակալութեան «հայկ. հարցը» իր շահերուն կարենալ ծառայեցնելուն գլխաւոր պատճառը Թուրք կառավարութիւններուն Խորհ. Միութեան հետ հաշտարար, բարեկամական քաղաքականութիւն մը չարունակելէ հրաժարիլն է. քաղաքականութիւն մը որուն հիմերը դրուած էին Աթաթիւրքի շրջանին:

Պատահական չէ որ յատկապէս այս շրջանին կը սաստկանայ «հայկ. ահաբեկչութիւնը»: Անկասկած որ Միջին-Արեւելքի մէջ հակա-աշխարհակալ պայքարին սաստկացումը, Պաղեստինի ժողովուրդին զինեալ ծառայումը, ազդած է այս շրջանին մէջ ապրող հայ երիտասարդութեան: Սակայն այս ազդեցութիւնները երբ աշխարհակալութեան ու դաշնակցական մնացորդացին կողմէ վերածուեցան պատմութենէն վրէժ լուծելու զգացումներու, պատճառ դարձան հայ երիտասարդներու ահաբեկչութեան ծուղակը իյնալուն: Ճիշդ է որ աշխարհակալ երկիրներու մէջ տագնապալի կացութիւնը, Լիբանանի երկարատեւ անկայուն ընթացքը, ազդակներ եղած են հայ երիտասարդութիւնը չարժումի եւ անյոյս գործունէութիւններու մղող: Ճիշդ է որ «Հայկական Պետութեան» մը երազը 70 տարիէ ի վեր օսմանեան պետութեան կողմէ բռնագաղթով զանազան երկիրներ ցրուած հայ ժողովուրդին մէջ վառ պահուած է սերունդէ սերունդ:

Սակայն եթէ չըլլային ամերիկեան աշխարհակալութեան Խորհ. Միութիւնը զինուորական ուժով ծունկի բերելու, պատմութեան ընթացքը յեղաշրջելու ճիգերը, Միջին-Արեւելքի մէջ իր շահերուն հետամուտ նոր կարգադրութիւններ պարտադրելու ծրագիրները, եւ սիոնիզմի ի նպաստ հետզհետէ զօրացող նեցուկ մը ըլլալու պարագան, այս երազը 70 տարի ետք, այս ձեւով կրնա՞ր վերակենդանանալ: Եթէ չըլլային ՍԻԱ-ի ու նման կազմակերպութիւններու հովանաւորութիւնը, ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն մէջ հայկ. ահաբեկչական կազմակերպութիւնները կրնայի՞ն այսքան հանդատութեամբ շարժիլ: Եթէ դրամապաշտ շըրջանակներ թիկունք չկանգնէին, Դաշնակցականներու մնացորդացը կրնա՞ր մտածել Լօզանի մէջ մէկտեղուելու մասին:

«Ամերիկայի Ձայնը» ձայնասփիւռ կայանը 1983, Յուլիս 27-ին անգլերէն հաղորդումներու ընթացքին կրկնելէ ետք հայկ. ահաբեկչութեան տրնչութեամբ ծանօթ հակախորհրդային յերիւրանք-ները, սապէս չարունակեց. «Խորհրդային Միութեան Հայերը կը դանդատին այդ վարչաձեւէն: Ինչո՞ւ կը լռեն Ամերիկայի Հայերը: Ինչո՞ւ չեն ջատագովեր Թուրքիոյ կապուած, խորհ. Հայաստանի հողերն ալ ընդգրկող անկախ Հայաստանի մը ծրագիրը»:

«ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ» ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Այս բոլորը, աշխարհակալ ու յետադիմական քարոզչութեամբ լեցուելով, ժողովուրդին ազգային զգացումներն ու ահաբեկչութեան դէմ ատելութիւնը չարաշահելով, գործնականապէս կը ծառայեն Ամերիկայի ծրագիրներուն իրականացումին: Պատահական չէ որ 1975-էն ասդին, ամերիկեան աշխարհակալութեան զինուորական - քաղաքական «նոր» կեցուածքին, Ռեկընի նախագահութեան շրջանին այս կեցուածքին աւելի ամրացումին, Թուրքիոյ կարեւորութիւն ստանալուն այս ծիրէն ներս, համաչափ թափով մը սաստկացած է հայկ. ահաբեկչութիւնը:

ԱՄՆ-ու վարիչները կ'ուզեն աւելցնել Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ Խորհ. Միութեան ուղղուած զինուորական յարձակողականի ուժը: «Խորհ. Միութիւնը արեւելեան Անատոլուին աչք ունի», «կը հովանաւորէ ԱՍԱԼԱ-ն», «Արեւելքի մէջ ուժի պակաս գոյութիւն ունի» ու նման յերիւրանքներ կը վխտան ամէն կողմ: Սուրիա, Կիպրոս, Յունաստան, կամ ՊԱԿ, - ԱՄՆ ու վարիչ տարրը որու հետ որ կը փափաքի խզել Թուրքիոյ կապերը, - ասոնք անմիջապէս կը ներկայացուին որպէս «հայկ. ահաբեկիչներուն նեցուկ»: Այս կերպով հետզհետէ կը ձգտուին Թուրքիոյ յարաբերութիւնները իր դրացի երկիրներուն հետ: ԱՄՆ-ու հետ ստորագրուած գերութեան դաշինքներ կը փառաբանուին ու այսպէս-սով Թուրքիոյ տրուած յարձակողական դերը արդարացուած կ'ըլլայ:

Ինչպէս որ Սեպտեմբեր 12-էն առաջ-ւան ահաբեկչութեամբ ստեղծուած ու գիտակցաբար չափազանցուած կացութիւնը չահագործուեցաւ զինուորական հարուածի մը համար, «հայկ. ահաբեկչութիւնը» եւ անոր դարձեալ գիտակցօրէն չափազանցուած ներկայացումը, չահագործուած է վարչակարգին քայլ առ քայլ ֆաշիստ դիմագիծ մը ստանալուն: Զինուորական իշխանութիւնը զօրացնելու համար իր վարչակարգը, իրականութեան մէջ սերտօրէն փարած է «հայկ. փորձանք»ին: «Հայկ. ահաբեկչութիւն»ը ԱՄՆ-ու ձեռքին մէջ զէնք մըն է որ պիտի գործածուի Թուրքիոյ այն ամէն վարիչ տարրին դէմ, որ ապագային գլուխ պիտի բռնէ իր դիմաց: Զինուորական իշխանութիւնը այսօր կը ջանայ «թըշնամիին» գործակցելու ամբաստանութեամբ չէզոքացնել բոլոր անոնք որոնք խաղաղութիւն, ժողովրդավարութիւն կ'ուզեն ու պաշտպան կը կանգնին քիւրտ ժողովուրդին ազգային իրաւունքներուն: Ստեղծուած ազգայնամոլ մթնոլորտը կ'օգտագործուի մոլորեցնելու զանգուածները: Մասնաւորաբար ան՝ հայ ահաբեկիչներու եւ քիւրտ ազգայնական շարժումին միջեւ իբրեւ թէ կապ մը ցոյց տալով, Թուրք բանուորական դասակարգը պայմանաւորելու եւ քիւրտ ժողովուրդին վրայ ի գործ դրուած ճնշումը արդարացնելու միջոց մը կը դառնայ:

«Հայկ. ահաբեկչութիւնը» գործիք մը կը դառնայ որպէսզի արգիլուի Թուրքիոյ եւ դրացիներուն հաշտ գոյակցութիւնը, սահմանային վէճեր յարուցուին, ու երկրին մէջ պաշտօնական բնոյթ ստանայ ֆաշիզմը: Ան, այսօր գործիք մըն է նաեւ Ամերիկայի գործակից զինուորական իշխանութեան ձեռքին մէջ, Ամերիկայի շահերուն համար Թուրքիոյ դէպի պատերազմ քշուելուն հոգեբանական անհրաժեշտ մթնոլորտը ստեղծելու ուղղութեամբ:

×

ՈՒՂԻՂ ԿԵՑՈՒԱԾՔ

Թուրք համայնավար կուսակցութիւնը, «Հայկ. հարցին» դէմ որդեգրած է ազգասէր ու միջազգայնական կեցուածք մը: Ան կը պախարակէ մեր պատմութեան հայկ. ջարդերը, կը բողոքէ այն կեղեքումին դէմ որ հետզհետէ կը սաստկանայ ընդդէմ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու: Կը պայքարի ազգայնամոլութեան դէմ որ նպատակ ունի թշնամութիւն յառաջացնելու Թուրք եւ Հայ ժողովուրդներուն միջեւ: Կը քաջալերէ աշխարհակալ երկիրներու մէջ ապրող Հայերու հաւասար ազգային իրաւունքներու տիրանալու ջանքը: Դէմ է ամէն տեսակ յարձակումի Հայաստանի ուղղուած, որ Հայ ժողովուրդին ամէնէն մեծ կռուանն է. մեր ժողովուրդը հաղորդակից կը դառնէ խորհրդային բոլոր բանուորներու գործակից՝ հայ բանուոր դասակարգին յաջողութիւններուն: Թուրք համայնավար կուսակցութիւնը դէմ է նոր «հայկ. Պետութեան» նպատակին, որպէս յետադիմական երազ մը, ու գաղափարական-գիտնագիտական պայքար կը մղէ հայկ. ահաբեկչութեան դէմ:

Հայ ահաբեկիչներու երևութապէս զին. իշխանութեան դէմ ըլլալու պարագան, պէտք չէ արգելք հանդիսանայ Թուրքիոյ ձախակողմեան ուժերուն, որոնք կը պայքարին նոյն իշխանութեան դէմ, սկզբունքի կեցուածք որդեգրելու այս մասին: Միացեալ ազգասէր ուժերն ալ պէտք է տեսնեն թէ այս ոչ թէ Թուրքիոյ եւ Հայերու միջեւ խնդիր մըն է, այլ միջոց մը որուն շնորհիւ Թուրքիան կապել կ'ուզուի ամերիկեան «արկածախնդրապնացքին» ու զինուորական իշխանութիւնը գիտակցօրէն կը մասնակցի այս խաղին: Պէտք է արգելք ըլլան ազգայնամոլութեան ու չտարուին հայկ. թըշնամութեամբ:

«Հայկ. ահաբեկչութեան» կարելի է արգելք հանդիսանալ միայն ազգասէրներու, խաղաղասէր ու ժողովրդավար ուժերու համագործակցութեամբ: Ան կ'արգիլուի միայն երբ մերկապարանոց պարզուին իրենց ետին թաքնուած ամերիկեան շահերը եւ ոչ-խաղաղասէր նպատակները: Իրական յանցաւորները աւելի չեն կրնար շարունակել այս խաղը:

Ամերիկեան աշխարհակալութիւնը ձեռք առած է «հայկ. հարցը», խանգարելու համար խորհ. - Թուրք յարաբերութիւնները: Պէտք է դաս առնել պատմութենէն: Եթէ Թուրքիա որպէս սկզբունք ընդունի հաշտ ու խաղաղ համակեցութիւն մը Խորհ. Միութեան հետ, եթէ երկու երկիրներու միջեւ սահմանը բարեկամութեան, ու համագործակցութեան սահման մը ըլլայ, Ուաշինթընի խաղերը ի դերեւ կ'ելլեն: Ամերիկեան աշխարհակալութիւնը եւ Թուրքիոյ զինուորական իշխանութիւնը «հայկ. հարցը» կը շահագործեն ընկերվարութեան դէմ, խաղաղութեան ու ժողովուրդին թշնամի նպատակներու համար հետզհետէ աւելցող անփութութեամբ մը: Ասոր վերջ կը տրուի միայն այն ատեն, երբ բոլոր խաղաղասէր ու ժողովրդավար ուժերը պայքարին խաղաղութեան ու Խորհ. Միութեան հետ բարեկամութեան համար:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ
- յունա - հռովմէական -
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆ՝

ՓԱՇԱՅԵԱՆ

×

Կիեւի մէջ կազմակերպուած յունա-հռովմէական ըմբշամարտի համաշխարհային մրցաշարքին որ սկսած էր Սեպտեմբեր 22-ին, Թուրք ազգային խումբին մաս կը կազմէր Էրօլ Գէմախ, որ մինչեւ վերջընթեր քայլը արդարացուցած է իր վրայ դրուած յոյսերը, յաղթելով փինլանտացի ու ճափոն իր մրցակիցներուն, եւ զոր Թուրք մամուլը ներկայացուցած է որպէս «առիւծի ձագ», «ոսկի տղեկը» որ «յոգնած դադրած հասած է Կիեւ, փոթորիկի պէս նետուած մրցումի... երկրորդ շրջանի խաղերուն ճակատած փինլանտացի մարզիկին դէմ, ջախջախած զայն, յետոյ յաղթած նաեւ ճափոն մըրցակիցին ու հասած մինչեւ աւարտականի. հոն բախտը իրեն մրցակից տուած է հայազգի Պ. Փաշայեանը: Թուրք մամուլը կը վերջացնէ «հերոսական» այս թերթօնը բաւական սմքած ոճով մը, ըսելով՝ «մեր մարզիկը սովետ իր մրցակիցին դէմ կրաւորական մնացած ու 13 - 0 արդիւնքով պարտուած է, գոհանալով միայն արծաթ մէտալով»:

Եւ մինչ Թուրք մամուլը մինչեւ վերջին օրը Փաշայեանը կը ներկայացնէր որպէս «ծագումով հայ խորհրդային մարզիկ» վերջին օրուան նկարագրականին մէջ զայն կ'որակէ միայն սովետ Փաշայեան»ը: Երեւի Թուրքին համար աւելի պատուաբեր է պարտուիլ սովետէն քան՝ Հայէն...:

Աւելցնենք թէ Փաշայեան յաղթած է իր դասակարգին մէջ (52 քիլօ) 2 վայրկեան 56 երկվայրկեանէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՆՕ ՌՈՍԻԻ մահը տակնուվրայ ըրաւ բերանացի թէ գրաւոր մամուլ, որ ինչպէս միշտ նման պարագաներու մէջ, մրցակցութեան ելած է թէ ո՛վ պիտի կարենայ աւելին ընել: Անոնց համար մանաւանդ, որոնք 50-ը անց են, Թինօ Ռոսի ամբողջ անցեալ մըն է, որ կը խորհրդանշէ: Մեծ երգիչ մը ըլլալէ աւելի, ժողովրդական դէմք մըն էր, որ Մառինելլայով կամ «Աշխարհի գեղեցկագոյն Թանկօ»ով բարախել տուած է բոլոր միտինիթներուն սրտերը: Սիրուած դէմք մը, անկասկած, ամէնէն ծանօթ Քորսիքացին... Նափոլէոնէն ետք, որու մահուան առթիւ քաղաքական պարագլուխներ իսկ անհրաժեշտ կը նկատեն յայտարարութիւններ ընել՝ Կաստոն Տըֆէռէն մինչեւ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար՝ Ժորժ Մարշէ: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի առտու Մատըլէնի եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի իր «սիրոյ կղզին» - Քորսիքա - թաղուելու համար իր տան պարտէզը:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ զուտմի (թռի) կեդրոններու գործադուլը կը տարածուի եւ երկրին տնտեսութեան ալ մեծ վնասներ կը բերէ: Ֆրանսայի ջոկումի 90 կեդրոններուն կէսէն աւելին բոլորովին անդամալուծուած է: Աւելի քան 15 օրէ, որ կը տեւէ շարժումը եւ որոշ շրջաններ միլիոնաւոր նամակ, ծրար, թերթ կը սպասեն, որ իրենց տեղը հասնին: Ինչպէս ըսինք, գործադուլին գլխաւոր պատճառն է տընօրէնութեան ծրագիրը, Հոկտեմբեր 1-էն՝ ջնջել Շաբաթ եւ Կիրակի գիշերներու աշխատանքը ջոկումի կեդրոններուն մէջ: Սենտիքաները կ'առարկեն թէ սպասարկութեան որակը կը տուժէ եւ մանաւանդ՝ ամսական 600 Ֆ.ի գիշերային հատուցման սակն ալ կը նուազի: Չորեքշաբթի օր, Նախարարը կ'ընդունէր սենտիքաներու ներկայացուցիչները:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ հրադադարը դեռ յարգուած էր Չորեքշաբթի առտու, բայց ոչ մէկ հարց լուծուած է: Հսկիչ յանձնախումբը չէ կրցած իսկ նիստ գումարել, մինչ Տար-էլ-Ղամարի 25 հազար քրիստոնեայ գաղթականները կը վախնան որ տիւրզիներու «պատանդներն» ըլլան:

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳԱՆԳԱՏ ՄԸ

Քանի մը շաբաթներ առաջ, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հարսանիք մը, որ խոր տպաւորութիւն գործեց մեր վրայ, խանդավառեց, որովհետեւ նորապսակ ամոլը կազմող երկու Հայերը կուգային հայ կազմակերպութեան մը յարկերէն, որուն կը ծառայէին տարիներէ ի վեր եւ ասկէ ետք ալ վստահաբար իրենց մնացեալ ուժը ի սպաս պիտի դնէին հայ մշակոյթի ծանօթացման, տարածման նուիրական աշխատանքին: Ուրախացանք, որովհետեւ այդ հարսանիքը տեղի ունեցաւ բոլորովին հայկական աւանդութեանց համաձայն, առանց վարակուած ըլլալու օտարամուտ սովորութիւններէն և յատկապէս «մօտա»ներէն, որոնք այլեւս սովորական դարձած են մ ե ր իրականութեան մէջ...: Վերջապէս, խոստովանինք, թէ այս մէկը ոգեւորեց մեզ, տրուած ըլլալով որ հարսնացեալ զոյգը իսկական ընկեր էր մեզի:

Սակայն, այդ նոյն հարսանիքէն վերջ պատահած երկու դէպքեր մղեցին մեզ թէ հպարտութեան, եւ թէ մտահոգութեան, տխրութեան, պատասխանատուութեան գիտակցութեան, որոնք պատճառ եղան որ անգամ մը եւս արտայայտուինք հարցի մը մասին, որ բաւականին գրուեցաւ մեր կողմէն, զանազան առիթներով:

Մեր ընկերներու պսակադրութենէն քանի մը օր վերջ հանդիպում մը ունեցանք «հարսնացեալ թագուհի»ին մօրը հետ, որ առաջին վայրկեանին իսկ գոհունակ ժպիտով մը իր շնորհակալութիւնները յայտնեց կատարուած հարսանեկան երգեցողութեան համար, որ ըստ երեւոյթին չափազանց յուզած, տպաւորած էր զինքը եւ ընտանիքին բոլոր անդամները: Ազնիւ մայրը, սակայն, չգոհացաւ այսքանով, եւ կարծէք, թէ իր բրած ջատագովական արտայայտութիւններուն եւ գնահատանքի ջերմ խօսքերուն ճշտութիւնը փաստելու մօտ, ուզեց դիմել իր աղջկան հարսնիքին ներկայ եղած ֆրանսացի, ուսեալ, զարգացած ընտանիքի մը կարծիքին եւ տպաւորութեան: Հայկական դաստիարակութեամբ հասակ նետած մայրը քիչ մըն ալ հըպարտութեամբ պատմեց, թէ ինչպէ՞ս յուզուած և որքա՜ն տպաւորուած էին իր ֆրանսացի բարեկամները հարսանեկան արարողութենէն եւ յատկապէս հոգեզմայլ շարականներէն, որոնց ազդեցութեամբ ըսած էին իրեն. «Ատենօք մեր... թաղի եկեղեցիին մէջ ալ այսպէս ներդաշնակեալ, խմբերգներ, երգեր կը կատարուէին արարողութեանց ընթացքին, սակայն դժբախտաբար երկար ժամանակէ ի վեր գոյութիւն չունին անոնք այլեւս, եւ մենք զրկուած ենք հոգեկան այսպիսի վայելքներէն: Չափազանց ազդուեցայ եւ յուզուեցայ ձեր հարսանեկան երգերէն, զորս ունկնդրեցի առաջին անգամ ըլլալով եւ գտայ շատ գեղեցիկ, տպաւորիչ: Առանց մէկ բառ հասկնալու խորապէս ազդուեցայ անոնց պարզ, սակայն սրտայոյզ եղանակներէն: Գալ շաբաթ պիտի երթամ մեր թաղի եկեղեցւոյ քահանային եւ պիտի գանգատիմ, տալով ձեր օրինակը, եւ տպաւորութիւնս, որպէսզի կրկին կազմակերպէ երգեցողութիւնը: Այո՛, մեր քահանային պիտի գանգատիմ»:

Ահաւասիկ առաջին դէպքը, որ եղաւ գլխաւոր երկու մղիչ ուժերէն մին, մեր այս գրութեան պատրաստութեան: Երկրորդը պատահեցաւ նոյն շաբաթը կրկին հարսանիքի մը առընչութեամբ:

Մեր փոքր խումբով հրաւիրուած էինք Ֆրանսական եկեղեցի մը, կատարելու համար խառն ամուսնութեան մը երգեցողութիւնը հայերէնով, ի մխիթարութիւն հարսին մեծ-հօր, մեծ-մօր կամ ծնողքին...: Այս հարսանիքէն առաջ կար ուրիշ մը: Քիչ մը կանուխ հասած ըլլալով, առիթը ունեցանք ներկայ ըլլալու արարողութեան: Աքորտէոններ, կիթառներ, թմբուկներ, փողեր, հարուածային նուագարաններ տեղաւորուած էին խորանին ճիշդ մէջտեղը, որոնք կ'ընկերանային քահանային եւ ժողովուրդին երգերուն, պարզապէս փայլ մը տալու, աւելի հետաքրքրական եւ հանդիսաւոր դարձնելու համար արարողութիւնը...:

Այդ վայրկեաններուն իսկ կրկին յիշեցինք ֆրանսացի բարեկամներուն դեռ քանի մը օրեր առաջ արտասանած խօսքերը մեր շարականներուն մասին, որոնք կատարուած էին առանց փողի եւ թմբուկի, սակայն խոր ազդեցութիւն գործած էին իրենց վրայ այնքա՜ն, որ պիտի երթային եւ գանգատ պիտի յայտնէին թաղին քահանային:

Ինչպէս սովորական է (կամ պէտք է ըլլայ) այդ մեր բարեկամներուն հարսանիքին երգուեցան «Նշանաւ ամենայաղթ խաչի քո» Ակ, «Այսօր երկնայինքն», Բկ, «Նայեա ի մեզ» Գկ, «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի» Գձ, «Ով երանելիդ ամենեցուն» Բձ շարականները, որոնք քաղուած են զանազան եկեղեցական տօներու յատկացուած երկարաշունչ շարականներէն, եւ որոնք բազմադարեան հայ հոգեւոր մշակոյթի կարկառուն եւ նուիրեալ գործիչներու խոր մտայղացումի, արուեստի բարձր ճաշակի, իւրայատուկ ներքին աշխարհի, զգացմունքի արտացոլումներն են եւ կը կրեն Հայոց հոգեւոր երաժշտական կեանքի գլխաւոր ստեղծիչներու՝ Մեսրոպ Մաշտոցներու, Սահակ Պարթեւներու, Մովսէս Խորենացիներու, Անանիա Շիրակացիներու, Սահակ Ձորափորեցիներու, Կոմիտաս Կաթողիկոսներու, Յովհան Օձնեցիներու, Ստեփանոս Սիւնեցիներու, Գրիգոր Նարեկացիներու, Ներսէս Շնորհալիներու եւ այլոց դրոշմը եւ շունչը:

Այդ շարականները, իրենց ինքնուրոյն արուեստով, երաժշտական նրբութեամբ եւ բովանդակութեամբ, առանձնայատկութիւններով, երաժշտական բարդ դարձուածքներով եւ տարբեր տարբեր դունաւորումներով կը գերազանցեն նոյնիսկ մեր սքանչելի պարագաներու երգերը:

Անգերազանցելիօրէն բարձր է անոնց երաժշտական թարմ լեզուի գեղարուեստական արժէքը: Անչափօրէն հարուստ եւ այլազան են անոնց հնչիւնաշարային եւ կշռութային կառուցուածքը: Այս մեր խօսքերուն որպէս օրինակ կրնանք տալ գրեթէ բոլոր «Ծանր» հարցերը կամ «Սաեղի»ները:

Աւա՜ղ, մենք չենք կրցած ներթափանցել դեռ բազմադարեան հայ հոգեւոր մշակոյթի իսկական գոհարներու, հնադարեան հայ երաժշտական արուեստի հնչուն յուշարձաններու՝ այս շարականներու բարձր ճաշակին, արժէքին այնքան, որքան հարսանիքի ներկայ եղած այդ ֆրանսացի բարեկամները...:

Ո՜վ դժբախտ իրողութիւն, անոնք դատապարտուած են եւ դատապարտուած պիտի մնան մոռացութեան եւ պիտի զարդարեն օր մը միայն մատենադարաններու, եկեղեցիներու դրադարաններու (անշուշտ, եթէ անոնք ալ գոյութիւն ունին) ցուցափեղկերը այնքան ատեն, որքան որ մենք չգանք գիտակցութեան, չըղդանք պատասխանատուութեան ծանրութիւնը, չպահենք մեր այս երաժշտական մասունքները կենդանի, զանոնք վերապրեցնելու համար չդիմենք կարգ մը միջոցառումներու:

Այս ուղղութեամբ կը բերենք մեր առաջարկութիւնները իրենց շատ համառօտ գիծերուն մէջ:

Բոլոր թաղերէն զատուած երախաները, պատանիները ի մի հաւաքել միութեան կամ եկեղեցիի մը յարկին տակ, գէթ շաբաթը մէկ գիշեր, և խնամեալ ծրագիրի մը գործադրութեամբ պատրաստել զանոնք պատարագի, շարականներու, հոգեւոր երգերու ուսուցման:

Իւրաքանչիւր եկեղեցիի համար կազմել փոքր, սակայն պատրաստուած երգեցիկ խումբեր: Կարելի է սկսիլ պատարագի երգեցողութեամբ, նախ, որ համեմատաբար աւելի դիւրին է սորվիլ, տրուած ըլլալով որ յաճախ լսուած եւ ծանօթ երգեր են անոնք:

Մենք պատրաստ ենք այս աշխատանքը տանելու մեր կարողութեան ներած չափով, գէթ մեր գաղութին մէջ:

Այս ուսուցման եւ պատրաստութեան շրջանին երաժշտական շնորհներով օժտուած եւ աչքի ընկնող երիտասարդները անպայման քաջալերելու եւ պատրաստելու է, ապագային ստանձնելու իրենց թաղերու երգեցիկ խումբերու առաջնորդի դերն ու պարտականութիւնը: Մեր կարծիքով ասիկայ երկար տարիներու երաժշտական պատրաստութիւն չի պահանջեր, կրնանք բաւականանալ երաժշտական ամենահիմնական գիտելիքներու ուսուցմամբ: Ուստի, մատչելի է երաժշտական սէր եւ շնորհ ունեցողներու համար:

Օրկանիկ կապ հաստատել բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներու եւ թաղային խորհուրդներու միջեւ, խորհրդակցելու եւ լուծում գտնելու համար մէկուն կամ միւսին երաժշտական հարցին:

Ժողովուրդին հոգեւոր երաժշտական ճաշակը զարգացնելու համար կազմակերպել զուտ հոգեւոր համերգներ, ինչպէս շատ սովորական է եւրոպական բոլոր ոստաններուն մէջ: Այս համերգները տեղի ունենալու են (ըստ կարելւոյն) մեր եկեղեցիներուն մէջ:

Այս ձեռնարկներուն զուգընթաց կարելի է պատրաստել դասախօսութիւններ, հոգեւոր երաժշտութեան նուիրուած:

Եկէ՛ք, միասնաբար արթնանք մեր թմբիրէն եւ ջանանք մօտենալ հայ հոգեւոր հնադարեան երաժշտութեան հարուստ եւ իսկական այս գոհարներուն, որոնք յաճախ ջերմապէս կը գնահատուին ոչ-հայ բոլոր երաժշտասէր, երաժշտագէտ եւ հաւատացեալ անձնաւորութեանց կողմէ:

Մենք զմեզ շատ երջանիկ պիտի զգանք, եթէ ուրիշներ եւս արտայայտուէին այս ուղղութեամբ մամուլի կամ անձնական թղթակցութեան միջոցաւ, եւ բերէին իրենց առաջարկները:

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՔԱՐՏԷՍԻՆ ՎՐԱՅ

ԿՐԷՕՆԼԱՆՏԻ ԷՍՔԻՄՈՆԵՐԸ

Արեւմտեան քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնները այնքան արագ կերպով կ'արձանագրուին, որ այլեւս աւանդականին եւ նորին միջեւ տարբերութիւնները ակնյայտնի կը դառնան:

Շաբաթ օրերը, մայրամուտէն ետք, երիտասարդ էսքիմոներու զոյգեր, նեղ տափատներով կը պարեն ժամանակակից երաժշտութեան հնչիւններով, զբօսաշրջիկներու համար կառուցուած մեծ պանդոկներու պարասրահներուն մէջ: Ժամեր ետք, Կիրակի օրերը, ձուկի եւ միսի շուկաներուն մէջ, էսքիմոներ հապշտապ կը գնեն ծովախոզերու եւ փոկերու շերտեր. տեղւոյն վրայ կը համտեսեն, լզելով իրենց մատներուն կպած հիւթն ու բոյրը:

Էսքիմոներուն մէկ կարեւոր տոկոսը, ներկայիս, Կրէօնլանտի մայրաքաղաքին

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Հասանք քաղաքին ծայրամասը, անօթի էինք: Պտուղ ու անուշեղէն գնեցինք ու խոտին վրայ նստանք ու կերանք: Մեր առաջին ու վերջին ընթրիքն էր ատիկա...

Բնազդաբար կը զգայինք, որ մեր վերջին հանդիպումն էր, եւ մեր սրտերը անհանգիստ էին, ու քանի բաժանումի վայրկեանը կը մօտենար, այնքան աւելի կը սեղմուէինք իրարու: Ուշ էր. մութը կ'իջնէր քաղաքին վրայ, մեղմ ու երազական: Ես քեզ տարի մինչեւ ձեր փողոցը: Անկիւնը աքասիային տակ վայրկեան մը կեցանք ու նայեցանք իրարու, երկար ու քաղցր նայուածքով:

Բառեր չունէինք մեր սէրը արտայայտելու համար ու չէինք կասկածիր իրարու վրայ: Վստահութիւնը, խաղաղութիւնը ու մեր հոգիներուն ներդաշնակութիւնը այնքա՜ն կատարեալ էին, որ նոյնիսկ չերդուընցանք իրարու հաւատարիմ ըլլալ, ուխտ չըրինք հանդիսաւոր բառերով: Բաւականացանք խոստանալով իրարու, որ այլեւս հեռու պիտի չմնանք իրարմէ ու ամէն Կիրակի միասին պիտի մթնցնենք օրը:

Ու խաղաղօրէն բաժնուեցանք: Պզտիկ ու փափուկ ձեռքդ տուիր, որ անգամ մըն ալ սեղմեմ: Հիմա, տարիներ յետոյ, դուն կը յիշե՞ս Ապրիլի այն անոյշ ու արեւոտ օրը, ըսէ՛, կը յիշե՞ս...:

9

Օրերը թաւալեցան անկէ յետոյ գլխիվայր արագութեամբ, բախտը մեզ նետեց իրարմէ հեռու ու մեր մեծ ու անբացատրելի սէրը տխուր վախճան մը ունեցաւ: Ես ու դուն չկարողացանք կանխորոշուած ճամբաները փոխել ու գլուխնիս ծըռեցինք կեանքին առջեւ, ինչպէս սպանդանոց տարուած անասունները կը համակերպին դանակին:

Ու ամէն բան քու եւ իմ միջեւ դարձաւ յիշատակ: Յիշատա՜կ՝ տխուր ու գեղեցիկ բառ: Ի հարկէ քանի մը անգամ թեւերնիս թափ տուինք մեր ճակատագիրը իր հունէն շեղեցնելու համար, բայց շատ տկար էինք, կը յիշե՞ս, չէ՞: Նամակնե՛ր...: Դուն շատ գրեցիր ինծի, իսկ ես չպատասխանեցի, ու դուն վըշտացար, որովհետեւ չհասկցար զիս՝ գոնէ այն օրերուն:

Ես կ'ուզէի, որ դուն կարենայիր մոռնալ զիս, բախտդ ուրիշի մը հետ կարենալ կապելու համար. ես կը մտածէի քեզի համար, իսկ դուն կը կարծէիր, որ կեանքը իր առօրեայ հոգերով իմ մէջս մարեց սիրոյ հրդեհը: Ո՜րքան անիրաւ եղար ինծի հանդէպ ու ո՛րքան սխալ հասկցար զիս, բայց ես լռեցի հաւատալով, որ իմ լռութիւնս միայն պիտի կարենայ փոքրիկ խաղաղութիւն մը ապահովել քեզ մարդոց չար ու խարդախ աշխարհին մէջ: Ես չուզեցի հետդ վարուիլ բոլորին պէս, ծաղիկներու փունջի մը նման հոտուըտալ ու յետոյ պատուհանէն դուրս ձգել՝ սալայատակին վրայ: Ես չուզեցի քեզ սպառել ու յետոյ լրբօրէն ըսել, որ ճամբադ երթաս: Ես ուզեցի եւ կրցայ շեղեցնել մեր սէրը հին ու տխուր ճամբէն, իսկ դուն զիս մեղադրեցիր մեղմ, բայց դառն դժգոհութեամբ:

Հիմա տարիներ յետոյ ես կը թղթատեմ յիշատակարանս ու կ'արտագրեմ ինչ որ պիտի ուզէի, որ դուն կարդայիր, որպէսզի, եթէ տակաւին փոքրիկ կասկած մը կամ անվստահութեան նշոյլ մը կայ սրտիդ մէջ, չքանայ իմ ազնիւ ու պայծառ սիրոյս լոյսին տակ: Որպէսզի վերջապէս լրիւ կարենաս հասկնալ զիս ու մանաւանդ սիրես այնպէս, ինչպէս որ ես քեզ կը սիրեմ, ո՛վ հեռաւոր սէր, ո՛վ անոյշ աղջիկ:

Ապրիլ 25, 1919

Կապոյտ թղթի կտոր մը սեղանիս վըրայ, թռչուն մը պատուհանիս առջեւ: Ան նամակ գրեր է ինծի: Կ'ըսէ.

- Զա՛ր, պիտի ուզէի հիմա մօտդ նըստած ըլլալ ու բարի բառերով յանդիմանել քեզ, ի՞նչու այսքան մութ է սիրտդ ու շրթունքներդ ի՞նչու այսքան ցուրտ են: Անոյշ բան մը չունի՞ս ինծի ըսելիք, այսքան երկար բաժանումէ մը յետոյ: Պիտի ուզէի, որ այս նամակս քիչ մը ուրախացնէր քեզ: Գիտե՞ս ինչ սիրուն կ'ըլլար դէմքդ, երբ տխուր կ'ըլլայիր, բա՛րբարոս ու խենթ սիրելիս. գի՛տնաս այնքան դ ժ բ ա խ տ եմ յիշատակովդ ու նոյն ատեն հարուստ. կը մտածեմ վրադ անքուն գիշերներով, պատուհանիս կռթնած. ի՞նչու ինծի չգրելու չափ չար եղար, ըսէ՛:

(Շար. 21)

մէջ կը բնակի երկաթ - պեթոնէ միօրի-նակ տնակով, անճաշակ յարկաբաժիններու մէջ: Յարկաբաժիններու պլոէնները կը շինուին Եւրոպացիներու կողմէ, եւրոպական շինանիւթերով: Արտաքին պատկերը կը յիշեցնէ եւրոպական տեղ-արուարձան մը. միայն բնակիչներուն իւրայատուկ դէմքերն են, որ տարբերութիւնը ցոյց կուտան: Այսինքն թէ հոն կրէօնլանտ է, էսքիմօներուն հայրենիքը:

Այլ տարբերութիւն մըն ալ ի յայտ կուգայ հետաքրքրուողին համար: Այն թէ՝ կրէօնլանտի էսքիմօները, ի տարբերութիւն այլ երկիրներու իրենց ցեղակիցներուն, քաղաքական - քաղաքացիական լայն իրաւասութիւններ կը վայելեն: Արդարեւ, այդ տարածուն կղզիին 42.000 էսքիմօները 1979-ին ձեռք կը ձգեն ինքնավարութիւն, քանի իրաւունք կ'ունենան կազմելու իրենց Խորհրդարանը, ընտրելու իրենց կառավարութիւնը եւ ունենալու իրենց վարչապետը: Սկզբունքով իրենք կը յանձնանձեն ներքին բոլոր գործերը, բացի արդարատութենէն: Արտաքին գետնի վրայ պաշտպանութիւնն ու քաղաքական յարաբերութիւնները կը վերապահուին Դանիոյ:

Միւս կողմէ, նկատելի կը մնայ սակայն, թէ բոլոր պանդոկները, առեւտուրի ճիւղերը, դիւանակալութիւնը կը վարեն Դանիացիները: Որակաւոր թէ կէս որակաւոր գրեթէ բոլոր բանուորներն ալ Դանիացիներէ կը կազմուի, ինչպէս նաեւ Թղթատարի պաշտօնէութիւնը, ցրուիչները, ոստիկանները, դրագիրները, հիւանդապահուհիները եւայլն: Կը բաւէ հաստատել, թէ կղզիին 55 բժիշկներէն եւ 25 ատամնաբոյժներէն, համապատասխան կարգով, միայն երկուքը եւ մէկը էքսիմօներ կը մնան:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ Կրէօնլանտի տեղացիները արտաքին, - Դանիական, - քաղաքակրթական եւ վարչական հակակշռին տակ կը մնան: Այսուհանդերձ, կը բաղձան, որ մինակ չըլլան. երեւոյթը անխուսափելի կը նկատեն:

Անկախ ըլլալու միտքը լայն ժողովրդականութիւն չի գտներ: Վերջին օրէնսդրական ընտրութիւններուն, ընդդիմադիր կուսակցութիւնը կ'ապահովէ գրեթէ մեծամասնութիւնը, ան եւս կ'առաջարկէ, ընդհանրապէս բոլոր կուսակցական հատուածներուն նման, յարակցութիւն, կապակցութիւն Դանիոյ հետ: Միայն մէկ կուսակցութիւն անկախութեան նշանաբանով կը ներկայանայ եւ կ'ապահովէ երկու աթոռ 26 հոգինոց Երեսփոխանական Ժողովին մէջ:

«Հերըլտ»ի լրագրողներէն մէկը կը հարցնէ Մշակոյթի Նախարար Ս. Հայլէմրին, - էսքիմօ, շատերու նման դանիական անունով, - թէ չէ՞ն փափաքիր անկախութեան տիրանալ: Պատասխանը, - թերեւս մեր ծոռներուն կը վիճակուի տեսնել այոր իրականացումը. ներկայիս, այս մասին չենք իսկ մտածեր:

էսքիմօներու բացարձակ մեծամասնութեան համար իրենց կղզին, - գրեթէ Արեւմտ Եւրոպայի հողամասին նման տարածուն, - հնարաւորութիւն չունի անկախ գոյավիճակ ապահովելու: Ասոնք, ի վերջոյ, չեն կրնար անտեսել այն բացայայտ իրականութիւնը, թէ իրենց կղզին վարչական մեքենան կը բանի տասը հազարի հասնող Դանիացիներով. Քոփենհակ, միաժամանակ, տարեկան աւելի քան 200 միլիոն տոլարի համարժէք նիւթական յատկացում կը կատարէ, կէսէն աւելին ինքնավար կառավարութեան պիւտճէին:

Կրէօնլանտի պատմութիւնը այնքան ալ ծանօթ չէ: Նախ որովհետեւ կը գտնուի Հիւս. Բեւեռի շրջագօտիին մէջ. ապա՝ որովհետեւ, Դանիա փոքր գաղթատէր պետութիւն մը կը ներկայացնէ:

Վիքինկներ դեռ Ժ. դարուն կայքեր կը հաստատեն: Յայտնագործումը կը կատարէ Կարմիր Էրիք, 982ին: Եւրոպայի հետ կղզիին յարաբերութիւնը կը հաստատուի ԺԸ. դարուն, երբ 1721-ին Հանս Էկէտ, Լուտերական աւետարանիչ, հոն կը ժամանէ: (Այսպէս է, որ աշխարհի էսքիմօներուն առաջին կապը Եւրոպայի հետ հոն կը հաստատուի: Ի դէպ, էսքիմօներուն թիւը Ալասքայի մէջ 30.000 է, Հիւս. Քանատայի մէջ՝ 25.000, իսկ Սիպերիա՝ երկուքէն երեք հազար):

Դանիացի աւետարանիչներ Քրիստոնէութիւնը տարածելու համար գրաճանաչ կը դարձնեն տեղացիները: Կրէօնլանտի Արքայական Առեւտուրի Ընկերութիւնը իր ձեռքին մէջ կը կեդրոնացնէ առեւտուրի գործառնութիւնը. կը գնէ մորթեր եւ Դանիայէն կը ներածէ ուտեստեղէն, զանազան բնոյթի առարկաներ, իրեր:

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմին, կղզիին կապը Դանիոյ հետ կը խզուի: Ամերիկացիները, կը գրէ Հերըլտի լրագրողը, զայն կ'օգտագործեն ռազմագիտական նպատակներով: Սպառողական ընկերութեան դրութիւնը կը հաստատուի: Պատերազմէն ետք Դանիացիները կը վերահաստատեն իրենց կապը կղզիին հետ: Քոփենհակ, 1953-ին կ'որոշէ վերջ տալ կղզիին գաղթային դրութեան եւ լայնածաւալ հողամասը նկատել անբաժան մասը Դանիոյ: Ուրեմն, էսքիմօները կը դառնան Դանիոյ քաղաքացիներ:

Սկիզբները, դիտել կուտայ Ռ. Փիթըրսըն, էսքիմօ մը, ժողովուրդը կը մտածէ, թէ ընկերային բոլոր հարցերը կը լուծուին դանիերէն խօսելով, Դանիացի նկատուելով:

Երկրորդ մղումը, - ինքնորոշման եւ ինքնաճանաչման ուղղութեամբ, - կ'արձանագրուի, երբ Դանիոյ կառավարութիւնը, 1959-ին, հետեւելով կատարուած առաջարկներուն, կը ծրագրէ էսքիմօներու ցրուած փոքր հաւաքականութիւնները կեդրոնացնել քանի մը քաղաքներու, աւաններու մէջ: Այսպէս կոչուած քաղաքային գոյավիճակը կը նկատուի քաղաքակրթութեան նախաքայլ: Այս քաղաքականութեան կ'իրարկումը պրագ թափով կը կատարուի՝ ստեղծելով իր անպատեհութիւնները՝ բնական միջավայրէ խզում, օտար, խորթ պայմաններու մէջ ապրելու ակամայ հարկադրութիւն, խզում՝ մայրենի լեզուի եւ մշակոյթի հետ եւայլն:

Տարիներու ընթացքին ինքնուրոյնութիւնը հաստատելու ուղղութեամբ շարժում մը ծաւալ կը ստանայ: Էսքիմօներ կ'ուզեն իրենց լեզուն եւ մշակոյթը պահպանել, զարգացնել: Շարժումը իր դրական արդիւնքը կուտայ: Արդարեւ, 1979 Մայիս 1-ին, Քոփենհակ, Կրէօնլանտացիներու հանրաքուէին հետեւելով, կղզիին կը շնորհէ ինքնավարութիւն:

Կրէօնլանտի կառավարութեան տուած որոշումներէն մէկը կ'ըլլայ կրէօնլանտերէնը դարձնել պետական լեզու: Տարածել տեղացիներուն մշակոյթը:

Ծանօթութիւններ. - Կրէօնլանտի ընդհ. տարածութիւնն է 2.175.000 քառ. քիլոմեթր: 1975-ին բնակչութեան թիւն էր 55.000: Բնական հարստութիւններու հըսկայ պաշարներ ունի: Ձկնորսութիւնը գլխաւոր ճիւղը կը կազմէ երկրին տընտեսութեան: Անբարենպաստ կլիման արգելք կը հանդիսանայ գիւղատնտեսութեան զարգացումին:

Թ. Ա. Թ.

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐ

Այսպէս ուրեմն սիրելի Մարկս, այսօր նոր գործի մը սկսայ ... Կեցի՛ր զաւակս, մի՛ խնդար անմիջապէս: Սպասէ՛ վերջաւորութեան: Կինը՝ լաւ կին մը կը թուի ինծի ... կը հասկնաս թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ ... Ինծի հետ շատ աղէկ վարուեցաւ, կարեւորը այդ է: Գործերը ցոյց տուաւ, ընելիքներս ըսաւ, սակայն ջանաց աչքս չվախցնել առաջին օրէն: Աչքերուս փայլը տեսնելուն պէս ալ գլխ առանձին ձըգեց:

Ինչ որ է, իրիկուն եղաւ, ես կարասիներուն փոշին կ'առնէի երբ վարանոտ քայլերով մօտեցաւ, սկսաւ չուրջս երերալ: Քանի մը քայլ հեռացաւ, դարձաւ, ժպտեցաւ ... նայեցայ՝ չէկնած է թեթեւ մը: Ձգեցի ձեռքէս գործս ու սպասեցի իր ըսելիքին: Խոր շունչ մը քաշեց ու յետոյ, «Հարլէմի՝ մէջ կը բնակիս, Միլտրէտ» հարցուց:

Այնքան անհամարձակ էր որ խորհեցայ թէ ուրիշ բան ալ ունէր հարցնելիք: Հասցէս տուած էի արդէն, չհասկցայ մէկէն թէ ինչ պահուած էր այդ հարցումին ետին: «Այո, տիկին Ճոնս, հոն կը բնակիմ» ըսի:

Ներս գնաց ու լսեցի թէ ամուսնին հետ փսփսալով կը խօսէին: Քիչ վերջ երբ խոհանոցը գաւաթները կը լուայի, եկաւ ու կեցաւ դրան մէջ: Վարանոտ էր նորէն, չփոթած մնաց պահ մը, յետոյ վըճռական՝ հարցուց. «առողջապահական վկայագիր ունի՞ս, Միլտրէտ»:

Խնդիրը պարզուած էր. անմիջապէս ուզեցի սկսաւ գործել, երկվայրկեանի մէջ ահազին բան անցաւ մտքէս: «Այո, տիկին Ճոնս, առողջապահական վկայագիր ունիմ», ըսի: Անշուշտ կը ստէի, Մարկս. առողջապահական վկայագիր եւայլն չունիմ ես: Յետոյ, սիրալիր ոճով մը, «վաղը կը բերեմ», աւելցուցի:

Աչքերը փայլեցան արծաթէ ափսէի մը նման, գոհունակութեամբ ժպտեցաւ: «Միլտրէտ», ըսաւ, «դէշ բան մը չէի մտածած, սակայն մարդ ուշադիր ըլլալու է, չէ՞»:

Առարկէ՞ ... «Անշո՛ւշտ» ըսի, ուշադրութիւն պէտք է ընել: Շատ ուրախ եմ որ այսպէսով գիւրացուցիք գործս. ես ալ կը նեղուէի, որովհետեւ չէի գիտեր ինչպէս հարցնել ձեր առողջապահական վկայագրերը: Անշուշտ դուք ալ ինծի ցոյց կուտաք, ձեր եւ ձեր ամուսնոյն ու զաւակներուն վկայագրերը»:

Ու ահա այդ պահուն դէմքը կափ - կանանչ կտրեցաւ, ճիշդ ինչպէս հագուած սեղանազգեստը: Կը կենա՞մ այլեւս, շարունակեցի. «քանի որ ձեր լուացքը պիտի ընեմ, ձեր անկողինները շտկեմ» ... խօսքս ընդհատելով հեռացաւ խոհանոցէն, նորէն փսփսալով խօսակցեցան ամուսնին հետ:

Քառորդ մը ետք քովս մօտեցաւ կըրկին, «Միլտրէտ», ըսաւ, «հոգ չէ, մի՛ բերեր եթէ կ'ուզես վկայագիրդ»:

«Դուք գիտէք» ըսելու պէս նայեցայ իրեն «ես ալ» մտածեցի որ դուք ալ մաքուր մարդոց կը նմանիք»... ըսի: Ժըպտեցաւ, ես ալ ժպտեցայ... Մարկս՛, այդքան բարձրաձայն մի՛ խնդար, հանրաշարժին մէջ ամէն մարդ մեզ կը դիտէ:

Ա. ՋԻԼՏՐԷՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՊԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՀԵՏ

Հայաստան այցելած է աւստրիական պատուիրակութիւն մը, Ֆորարլբերգի դաշնակցային Խորհրդարանի նախագահ Մ. Պուրչերի գլխաւորութեամբ: Զիրենք ընդունած է Հանրապետութեան Նախագահ Բ. Սարգիսով: Անոնք ծանօթացած են Հայաստանի ընկերա - տնտեսական եւ մշակութային զարգացումին, զրոյց ունեցան քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչներուն հետ, գտնուեցան հանրային, մշակութային եւ գիտական ընկերութիւններու մէջ, դիտեցին ճարտարապետական յուշարձաններն ու նոր կառոյցները:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՂՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Հէք աղջկան հոգիին փոխխաւորման փուլերուն անկարեկիր վկան եղաւ ամիրային Թոռը: Քաջալերեց զանոնք, թէ թըռիչ տուաւ անոնց, ու այդ արագ ու դիրին վատասերումին տեսարանը իրեն համար հեշտանք մը եղաւ, զոր խմեց պատիկ, պուտիկ, անյագօրէն յարալէզի նըման: Պակասը ինք լրացուց, ու ինք, իր մարդասպան մատուըներովը, բռնեց այդ անապակ ու անբիծ հոգին թաթխեց ապականութեան թանձր շաղաւին մէջ:

Այս գործը կատարելէն ու առիկա կըշտապինդ վայելելէն յետոյ, ամիրային Թոռը, օր մը մէկէնիմէկ տարօրինակ տրամադրութեան մը մէջ գտաւ ինքզինքը: Զանձրոյթի ու զզուանքի նոպայ մը ունեցաւ: Իր բուռն կիրքերուն, իր անարդ քմահաճոյքներուն այդ դիւրին առարկային մէջ գռեհիկ, սովորական, ստոր բան մը տեսաւ: Անոր հետ իր վայելած ու վայելելիք հաճոյքները, մասնաւոր համ ու բոյրէ զուրկ, նոր ու անծանօթ ցնցումներ չէին պահեր իրեն համար այլեւս: Լուացարարուհիին աղջիկը իր հիմակուան հրապոյրներովը, գրեթէ տարբերութիւն մը չունէր այն կիներէն զորս այնքան շատ վայելած էր մոլութեան ու ցեխութեան պառկանդարաններուն մէջ: Օ՛, անիկա որքան հրապուրիչ, դիւթող, խենթեցնող եղած էր իր անփորձ, կոյս, խպնոտ, չէկնող աղջիկի անմեղութեանը մէջ, իր պարզ ու անսեթեւեթ արդուզարդովը, իր հիւանդոտ, տժգոյն, դիւրաբեկ երեւոյթովը: Իր առջի ապաւորութիւնները կը յիշէր հիմա տոքթորը, որքան անոյշ, անբաղդատելի հաճոյալէտ եղած էին անոնք: Այլեւս անոնք չէին կրնար վերադառնալ: Ձեռքերովը եղած էր ամէն բան: Վէպը, զոր ապրիլ ուզած էր, վերջացած էր:

Այս եղբակացութեան երբոր յանգեցաւ ամիրային Թոռը, թափ տուաւ իր չար եւ անողոք բնազդներուն: Իրեն համար, իր կեանքին մէջ Սոֆիին դերը վերջացած էր: Ուրիշ մը, կամ ուրիշներ անոր յաջորդելու էին, նորին ու անծանօթին հըրապոյրովը:

Իր այս մեղաւոր զգացումներուն վայրագութիւնը շուտով արտացոլաց իր վարմունքէն, իր շարժումներէն, իր ձայնին շեշտերէն: Սոֆի, որքան որ ալ վարժըւած ամիրայի այդ վիժածին ու բիրտ նըկարագրին ու անոր անակնկալ ժայթքումներուն՝ իր սիրականին աչուըներուն մէջ արհամարհանքի անանկ տենդ մը ըզգաց, անոր շարժումներէն, խօսքերէն այնպէս զզուանք մը, ձանձրոյթ մը կըռահեց որ սարսափահար մնաց: Անհանդուրժելի կերպով վէս ու հեստ եղաւ բըժիշկը աղջկան հետ: Իր խուցին մէջ անոր հետ առանձնացումները մէկէնիմէկ դադրեցան: Մտերմական շեշտով արտասանուած «Սոֆի»ն, պաշտօնական շատ ցուրտ «Օրիո՛րդ»ի փոխուեցաւ, որահին մէջ, տիկնին ներկայութեանը, պոռոտ ու անմէջ բայց սիրալիր վիճարանութիւնները վերջացան: Մարդատեաց ու խոժոռ եղաւ Արշակ: Օր մըն ալ, սեղանատուն իջնալը դադրեցնելով՝ հրամայեց Խաչոյին որ ճաշը իր սենեակը բերէ: Ման, հակառակ իր ցնորքին ու մտքին ընդարմացմանը, նշմարեց զաւկին այս յանկարծական փոփոխութիւնը եւ պատճառը ուզեց հասկնալ: Տոքթորը, որուն միտքը նորանոր ծրագիրներու յղացումովը կը տնքար, շատ լուրջ եւ շատ խոհուն երեւոյթով մը յայտնեց մամային թէ բժշկական խորունկ ուսումնասիրութիւններով զբաղած էր եւ նոյնիսկ շատ կարեւոր գիւտի մը սկզբնաւորութեանը վրայ կը գտնուէր:

Այստեղ մայրը իր բովանդակ անբանութեամբը զաւկին երեսը նայեցաւ, հասկնալի բացատրութիւն մը ուզելու պէս:

- Բժշկական նոր գիւտ մը, մամա, աւելցուց տոքթորը, այսինքն ծանր հիւանդութեան մը դարմանը, որ մինչեւ հիմա չէ գտնուած: Ասիկա խօսքով չըլլար, մամա, շատ դժուար բան է. նայէ, Ճէննըրը ծաղկախտին դարմանը գտնելու համար երեսունհինգ տարի եւ եօթը ամիս աշխատեցաւ գիշեր ցերեկ, Բասթէօր կատաղութեան դարմանին համար քսանեօթը տարի եւ չորսուկէս ամիս քըրտինք թափեց...:

(Շար. 155)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մավիեան, Տիկին Մարի-Էթթան - Մավիեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մավիեան եւ զաւակները, Գաբրիէլեան, Պօյաճեան, Եամալեան, Կիւմիւշեան, Յովսէփեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով, հեռաձայնով, ծաղկեփունջերով, կազմակերպութիւններու նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՎԻԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

Լիոնէն, Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Արփինէ Մարգարեան, Շարվիլօյի Ս. Նշան նորակառոյց եկեղեցւոյ երգէոն մը նուիրած են, առ ի պայծառութիւն Հայ Առաքելական Ս. եկեղեցւոյ: Այս առթիւ Շարվիլօյի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը բարերարներուն :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 53-րդ եւ անուանակոչութեան 51-րդ տարեդարձերուն առթիւ :

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9, Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երգեցողութիւն Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի: Մատաղ եւ բաշխում : Կէսօրին ընդունելութիւն գինեձօնի մը շուրջ: Պիտի ներկայացուի նոր ընտրուելիք Թաղականներու ցանկը եւ ծանօթութիւններ պիտի տրուին :

Կը հրաւիրուին Սէն - Ժերոմի եւ շրջակայքի Թաղեցիները :

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Միջին տարիքի հայ կին մը կը փնտռուի, տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու համար, օրուան մէջ, Փավիյոն - սու Պուա :

Դիմել. -

COMPTOIR DE CONFECTION
86, rue de Cléry, 75002 Paris
tél. 236 37 18

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ե Ւ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան հանդիսութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Ե Ւ
Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ հոգաբարձուներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ :

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի մեր ժողովուրդը, մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ :

POUR TOUS VOS IMPRIMÉS
PUBLICITAIRES - CATALOGUES
BROCHURES - CARTES POSTALES
LIASSES - CARNETS...

les Editions ARIS
Imprimerie SIRA

5, Bd Victor HUGO
83150 BANDOL
☎ (94) 29.52.98
74.00.09

Adressez vos demandes de documentation
à Michel ARIS TAVITIAN

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ դպրաց դասին, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 8, ժամը 21-էն սկսեալ

Palais de la Foire, Salle d'accueil

Կը մասնակցի Հայկ. Նուագախումբ :
Ջերմ բթնոլորտ :
Ճոխ պիւֆէ :

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ հոգաբարձութեան անդամներուն եւ Մարսուաեան վաճառատունը, 48 ռիւ Պուֆիէ :

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

ADRA

ASSOCIATION DE DEFENSE DE RADIO ASK

vous convie à son assemblée :
le SAMEDI 1er OCTOBRE
à l'Hôtel de Ville d'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
entrée libre — *20 h. précises*

Métro : Alexandre Dumas

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

REPRISE DES ACTIVITES
le MERCREDI 5 OCTOBRE
à 14 heures
Inscriptions les 24, 28, et 30 Sept.
le 1er Oct. de 15h. à 18h.

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին ժամը 14-ին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ՚երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

GRANDE SOIREE DANSANTE

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1 Լիոնի Բալէ տ'իվէր սրահին մէջ. -

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. -

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՈՎ

ՃՈՐՃ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ իր նուագախումբով :

Մշակոյթի Տան ԱՆԻ նուագախումբը, եւ ԲԻՆՔ ԲԱՆԹԷՐԶ նուագախումբը

Տոմսերը կը վաճառուին Մշակոյթի Տունը :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
30

VENDREDI
30 SEPT.
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.535 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59 ANNÉE — No 15.535

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ
ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին ելոյթը, Նիւ - Եորքի ազգաժողովին առջեւ, ընդհանուր ձեւով լաւ ընդունելութիւն գտաւ: Գլխաւոր միտքը, որ յայտնեց՝ ապաքինման ժողով մըն է, որ կրնայ Փարիզ գումարուիլ: Հարկ է նկատել թէ Նախագահը բնաւ չյիշեց Խորհ. Միութեան, ոչ զինումի գետնին վրայ, ոչ ալ վար առնուած քորէական օդանաւին առթիւ: Առաջին կէտին վրայ ծանրանալով, Միթերան ըսաւ, ակնարկելով Խորհ. Միութեան.- «Յանուն ինչի՞ այդ երկիրը պիտի ակնկալէ, որ Ֆրանսա հրաժարի կենսականէն, կ'ուզեմ ըսել իր ազգ. պաշտպանութենէն: Օհ, անշուշտ, մեզի կ'ըսուի թէ, եւ կ'ուզեմ հաւատալ, որ այդ չէ գիմումին նպատակը: Անշուշտ, մեզի կը խոստանան որ Ֆրանսական ուժին ալ հաշուի առնուիլը Ժընեւ, լի տանիր զայն նուազեցնելու, - բայց այն վայրկեանէն որ Ֆրանսա մանէ հաշիւ մը մէջ, ուր ոչ մէկ գործ ունի, արդեօ՞ք այն վտանգին տակ չէ, որ պաշտպանութեան արդիականացման իր միջոցները ուրիշներու հակակշիռին ենթարկուին: Ֆրանսա կը յարգէ ռուս ժողովուրդը եւ կը մաղթէ տեւականացնել դարաւոր լաւ յարաբերութիւնները որ զինք կը կապեն անոր: Ո՛չ միտք ունի, ոչ ալ միջոցը, զոր չի փափաքիր, իր օրէնքը պարտադրելու զինու զօրութեամբ: Իր իսկ պաշտպանութեան զէնքն ունի, ոչ աւելի, ոչ պակաս: Պիտի չհասկնար որ հիւլէական ուժերու մենաշնորհ մը, Եւրոպայի մէջ, ընդունուէր յատկապէս Խորհ. Միութեան նկատմամբ, ինչ որ այսօրուան պարագան է եւ կը յուսայ որ Ժընեւի երկու ընկերակիցներու փոխադարձ զիջումները թոյլ տան որ վերջ տրուի այդ մենաշնորհին, նոր հաւասարակշռութեան մը պայմանները ստեղծելով»: Քորէական օդանաւին մասին, Միթերան ըսաւ «ճամբորդական օդանաւի մը անհանդուրժելի քանդումը»: (Հետաքրքրական է նկատել թէ Նախագահին ճառին ամէնէն լայն հատուածները տողերէն է՝ «Իւմանիթէ», մէջն բլլալով վերոյիշեալ պարբերութիւնները եւ թէ իր խմբագրականին մէջ, նուիրուած այդ ելոյթին, Իվ Մորօ ոչ մէկ քննադատութիւն կ'ընէ, խուսափելով պարզապէս ծանրանալէ համայնավարներուն զործին չեկած մասերուն վրայ):

Եւ Միթերան Փարիզ կը հրաւիրէ գլխաւոր չահակից Պետութիւնները, որպէսզի ապաքինման չուրջ ժողովի նըստին եւ հաւասարակշռութիւններ ստեղծելին, ինչ որ նախապայման է խաղաղութեան:

Լիբանանի մասին, Միթերան կրկնեց թէ Ֆրանսա, հոն, թշնամի չունի եւ զինուորները հոն են, որպէս խաղաղութեան զինուոր: Հոնկէ նախ պէտք է հեռանան չկանչուած օտար ուժերը: Զատի մէջ, Ֆրանսա միջամտեց, որովհետեւ երկիրը օտար յարձակման ենթակայ էր: Վերջապէս, Նախագահ Միթերան շեշտեց թէ աշխարհ աւելի պէտք է զբաղի երրորդ աշխարհով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ օդակայանին բացումը յետաձգուեցաւ ուրիշներու սպառնալիքներուն որպէս հետեւանք: Արդարեւ, տուրքի քաղաքաղօրքերը յայտարարեցին թէ կը ռմբակոծեն օդակայանը, եթէ բացուի (պիտի բացուէր Սեպտեմբեր 29-ին) նախքան հաշտութեան գոյանալը: Ինչպէս կը տեսնուի, եւ անակնկալ մը չէ եօթը - ութ տարուան փորձառութենէ ետք, դժուար թէ ամէնէն տարրական հարցերը դիւրին - դիւրին կարգադրուին: Հոս - հոն կռիւներն ալ կը շարունակուին: Չորեքշաբթի օր, Ֆրանսայի զինուոր մը թեթեւօրէն վիրաւորուած էր, ժիփին եւոն ինկած ձեռնառումբէ մը:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլը, որ մօտ երեք շաբաթ է, կը խանգարէ Ֆրանսայի կեանքը, լուծում չէր գտած Հինգշաբթի օր, հակառակ նախորդ օրուան տեսակցութեանց, նախարարին եւ սենտիքանեւու միջեւ: Նախարար Մէքսանտօ, որուն ռմբը չփոխելով հանդերձ (Հոկտեմբեր 1-էն փակել ջոկումի կեդրոնները Շաբաթ գիշերները), առաջարկեց որ տակաւին մէկ տարի վճարուի այդ գիշերուան պարգեւը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ամբաստանեալի աթոռին վրայ է Եւրոպայի Խորհուրդի Ժողովին առջեւ, եւ իր «դատավարութիւնը» (զոր տարօրինակ կ'որակէ «Ֆիկարօ»ն, Հինգշաբթի օր) կը բացուի Ուրբաթ: Ամբաստանագիրը, որ գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ քաղաքական յանձնախումբին կողմէ, յստակ է.- «Նոյեմբեր 6-ին ընտրուելիք Խորհրդարանը չի կրնար նկատուիլ որպէս՝ ժողովրդավարօրէն թուրք ժողովուրդը ներկայացնող»: Անգարա կ'առարկէ, որ կանխակալ կարծիք մըն է դեռ չընտրուած ժողովի մը նկատմամբ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐու Ներքին նախարարը նոր ձախաւերութիւն մը գործած է, առջի օր եւ կը կարծուի, որ այս անգամ աթոռը կորսնցնէ: Նկարագրելով այն յանձնախումբը, որուն պաշտօնն է խորհուրդներ տալ իրեն ածխային հարցերու մասին, նախարար Ուաթ ըսած է «խառնուրդ մըն է՝ մէկ սեւ, կին մը, երկու հրեայ եւ մէկ հաշմանդամ»: Գործի մարդոց առջեւ խօսելով, Ուաթ, քիչ ետք ընդունուած է թէ շատ «յաջող բանաձեւում մը չէր»: Իր ամէնէն մեծ կաֆը կը նկատուի մերժումը, զոր ըրած էր ռոք խումբի մը՝ Պիչ Պօյզ, Յուլիս 4-ի անկախութեան տօնին մասնակցելու, այն պատրուակով թէ «անբաղձալի տարրեր կը քաշէ» իրենց ներկայութիւնը: Ուեկին հրապարակաւ իր նախարարին դէմ արտայայտուած էր եւ խումբը հրաւիրած:

ԻՐԱՆԻ բանտարկեալներու վիճակին նկարագրութիւնը սոսկում կրնայ պատճառել, եթէ այդ մեթոտներն ալ ընթացիկ բնոյթ ստացած չըլլան Տիարպէքիրէն՝ Էվին: Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ իր քաղած վկայութեանց վրայ հիմնուելով կը հաղորդէ որ 1979էն ի վեր, պաշտօնապէս յայտարարուած 5000 մահացումները (կախաղան հանուելով, գնդակահարումով կամ այլ մեթոտներով) չի համապատասխաներ ճշգրիտ թիւին, որ շատ աւելի բարձր է: Նախկին բանտարկեալ մը կը յայտնէ, օրինակ, թէ Թեհրանի Էվին բանտը, 1981 Յուլիսին, մէկ գիշերուան մէջ 497 բանտարկեալներ գնդակահարուեցան, մինչ 33 հատ յայտարարուեցաւ միայն: Ներկայիս ալ, իշխանութիւնները հրահանգած են քաղաքներու եւ գաւառներու դատախազներուն, որ մահապարտներուն արիւնը պարպեն (գնդակահարումներու կամ կախելու հարկ չի մնար) եւ իրենց ժողված արիւնը ղրկեն կռուող վիրաւորներուն համար: Զարչարանքներու բազմազանութիւնն ալ կը լեցնէ, ներկայիս, ֆրանսական մամուլի էջերը եւ մարդ կը տարուի խորհելէ թէ ի՞նչպէս կարելի է նման երեւակայութիւն ունենալ, մարդ չարչարելու համար:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՄԵԿԷՆ՝ ՍՄԻԿԸ (միջարհեստական աճման նուազագոյն աշխատավարձը) 2% յաւելում կը կրէ, ինչ որ կը նշանակէ ամսական 3.773 Ֆր. 77:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20 / 26)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Միւռոնօրհնութեան եւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ծննդեան 75-ամեակի հանդիսութիւններուն ներկայ ըլլալու համար Էջմիածին ժամանած են Ռումանիոյ եւ Անգլիոյ եկեղեցական պատուիրակութիւնները: Էջմիածին հասած են նաեւ հայ եկեղեցւոյ, աշխարհի զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները, ինչպէս Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեան, Թեմական Առաջնորդներ, Թորգոմ Արք. Մանուկեան (ԱՄՆ - արեւելեան թեմ), Վաչէ Արք. Յովսէփեան (ԱՄՆ - արեւմտեան թեմ), Տիրայր Արք. Մարտիկեան (Ռումանիա եւ Պուլկարիա), Հմայեակ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան (Աւստրիա), եւայլն: Ժամանած են նաեւ Երուսաղէմի պատրիարքին ներկայացուցիչ պատուիրակութիւնը, Անթիլիասի պատուիրակութիւնը: Հանդիսութեանց կը մասնակցին աւելի քան 1509 կրօնաւոր ու աշխարհական հիւրեր, ուխտաւորներ:

×

ՀԱՅ - ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Լրացած է Խորհ. Միութեան ու ռումանական բարեկամութեան ընկերութեան ստեղծման 25-ամեակը: Այս ընկերութեան մէջ գործօն դեր ունի հայկական բաժինը որ Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի մէջ դասախօսութիւններ ու զեկուցումներ կը կազմակերպէ երկու ժողովուրդներու բարեկամութեան ու եղբայրութեան, մշակութային փոխադարձ յարաբերութիւններու մասին:

Յաճախ Երեւանի մէջ հանդէս կուգան ռումանացի գիտնականներ, իսկ հայ գիտութեան մարդիկ իրենց գործօն մասնակցութիւնը կը բերեն Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցող միջազգային դասախօսութիւններուն ու գիտական ժողովներուն: Հայաստանի մօտ 50 ձեռնարկութիւններու արտադրութիւնը կ'ուղարկուի Ռումանիա:

×

ԲՈՒԺԻՉ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

Ոչ ոգելից ըմպելիներու գործարանին մէջ պատրաստուող նոր ըմպելիները օժտուած են բուժիչ յատկութեամբ, այսպէս՝ խպլպէ (վիզի ուռ) տառապողներ կարող են օգտագործել «Լուսինէ»ն, «Զեփիւռ» զովացուցիչը կը պարունակէ նըռան եւ ծիրանի հիւթեր: Փշարմաւէն բաղացուած ոչ ոգելից խմիչքը նախատեսուած է շաքարախտաւորներու համար: Վերջին տարիներուն, գործարանին մէջ գգալի աշխատանք կը տարուի կենսանիւթով հարուստ ըմպելիներ պատրաստելու ուղղութեամբ, որոնց համար որպէս նախանիւթ կը ծառայեն լեռնաշխարհի դեղաբոյսերը:

×

ՍՈՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՄԷՋ

Թիֆլիսի շարժանկարի սրահներուն մէջ յաջողութեամբ ցոյց տրուած է «Երգումնագիր» անուն ժապաւէնը, պատրաստուած «Վրացֆիլմ» աշխատանոցին մէջ: Ժապաւէնին մէջ, որ նուիրուած է վրացի ժողովուրդին կեանքին պատմական կարեւոր իրադարձութեան՝ Գէորգիեւսկի պայմանագրի 200-ամեակին, գլխաւոր դերը կատարած է հայ արուեստագէտ Սոս Սարգսեան:

Վրացի բեմադիրը շատ գնահատած է Սոս Սարգսեանի խաղարկութիւնը, ու ըսած. «անձամբ իմ ուրախութեանս չափ չկայ, որ այս շատ հետաքրքիր դերում նկարահանուել է սովետական նշանաւոր արտիստ, միլիոնաւոր հանդիսատեսի սիրելի դերասան Սոս Սարգսեանը»:

Հ. ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

×

Համբիկ Սասունեանի դատավարութիւնը սկսաւ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 15-ին 12 անձերէ բաղկացած դատակազմի ընտրութեամբ: Կ'ակնկալուի որ դատավարութիւնը վեց ամիս տեւէ, իսկ դատակազմի ընտրութիւնը՝ մօտ վեց շաբաթ:

20 տարեկան Սասունեան, որ ամբաստանուած է Լոս Անճըլըսի Թուրք հիւպատոս Քեմալ Արըքանը սպաննած ըլլալու յանցանքով, յայտնած է թէ ինք անմեղ է: Մօտ 20 ամիսէ ի վեր ան բանտարկուած կը մնայ Լոս Անճըլըսի բանտին մէջ: Իր պաշտպան փաստաբաններն են՝ Փոլ Կիրակոս, Լեւոն Կիրակոսեան եւ Ուիլիըմ Փափազեան:

Դատավարութեան նիստերը տեղի պիտի ունենան չարաթը չորս օր, Երկուշաբթիէն՝ Հինգշաբթի, սկսելով կէսօրէ առաջ ժամը 10-ին:

Յունուար 28, 1982-ին կատարուած Արըքանի սպաննման պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր Հայկական Ցեղասպանութեան Արդարութեան Մարտիկներ կազմակերպութիւնը:

Սասունեանի ձերբակալութենէն անմիջապէս ետք կազմուած Հ. Սասունեանի Պաշտպան Յանձնախումբը 270.000 տոլար հանգանակած է պաշտպանութեան ծախքերը հոգալու համար:

Յանձնախումբի բանբեր Լիլի Մըրիկեանի համաձայն, վերոյիշեալ գումարը գոյացած է առաւելաբար փոքր գումարներով կատարուած նուիրատուութիւններէ: Ան աւելցուց, թէ նուիրատուութիւնները ընդհանրապէս կատարուած են Քալիֆորնիայէն, սակայն Յանձնախումբը օժանդակութիւններ ստացած է նաեւ Փարիզի, Լոնտոնի, Թեհրանի եւ Պէյրութի հայ գաղութներէն:

Մըրիկեան յայտնեց, թէ հայութիւնը ցարդ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրաւոր կերպով թիկունք կանգնած է Սասունեանին եւ ըսաւ, թէ Յանձնախումբը կազմակերպած է Սասունեանի ի նպաստ նոր հաւաքոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Հոկտ. 21-ին, Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Մայր Տաճարի «Բագրամեան» սրահին մէջ:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, նախքան դատավարութիւնը, տեղի ունեցած էր ունկնդրութիւն մը, որու ընթացքին դատաւոր Հէնրի Նելսըն յայտնած էր, թէ Սասունեանի ձերբակալութեան ընթացքին ոստիկանութիւնը հաւանաբար բռնաբարած էր Սասունեանի սահմանադրական իրաւունքները, որովհետեւ ամբաստանեալին տան մէջ կատարուած խուզարկութիւնները հիմնուած էին ենթադրութիւններու վրայ. այսինքն՝ ոստիկանութիւնը Սասունեանին տունը խուզարկած պահուն յստակօրէն չէր գիտեր թէ ինչ կը փնտռէ:

Սասունեանի պաշտպան փաստաբանները Սեպտեմբեր 7-ին պահանջած էին, որ դատաւորը արգելք հանդիսանայ ապօրինի խուզարկութեամբ գտնուած իրերը իբրեւ փաստ դատավարութեան ներկայացնելուն:

Ունկնդրութեան օրը, օգնական դատախազ Լէյլ Բուպըն առարկեց, թէ խուզարկութիւնը օրինաւոր էր, որովհետեւ ոստիկանութիւնը գրաւոր արտօնութիւն ստացած էր Սասունեանի մօրմէն, տունը խուզարկելու համար:

Պաշտպան փաստաբան Փոլ Կիրակոսեան կերպով առարկեց Բուպընի հաստատումներուն դէմ, շեշտելով որ Սասունեանի մայրը, որ անգլերէն չի գիտեր, արտօնագիրը ստորագրած էր այնպիսի պահու մը, երբ ամբողջ տունը ոստիկանական զինեալ ուժերով շրջապատուած էր:

Դատաւորը այս հարցին կապակցաբար որոշում պիտի տայ, երբ երկու կողմերը աւարտեն իրենց փաստարկումները:

«ԱՍՊԱՐԷԶ»

ՏՈՒՐԿԵՆԵՒ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ի․ Ս․ Տուրգենեւ, որուն անունը կը դրուի Պուշկինի, Գոգոլի, Տոլստոյի, Նեկրասովի, Գորկիի անուններու կողքին, մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ ոչ միայն ռուսական ու համաշխարհային, այլեւ հայ գրական մտքի վրայ։

Հայ ընթերցողները անոր գործերուն ծանօթ էին տակաւին անցեալ դարու 50 - 60-ական թուականներէն։ Հետաքրքրութիւնը այդ երկերուն շուրջ աւելի մեծցաւ յատկապէս գրողի մահէն ետք, որուն հարիւրամեակը կը նշուի այս օրերուն։ Հայ մամուլին մէջ երեւցան բազմաթիւ յօդուածներ, հաղորդումներ։ 1883-ին «Մշակ»ի մէջ լոյս տեսաւ Գր․ Արծրունիի «Տուրգենեւ» յօդուածը, որ կը բնութագրէր մեծ արուեստագէտը։ Նոյն թուականին «Մշակ»ի մէջ լոյս տեսան բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի «Գրական նկատողութիւններ» եւ «Նամակ Պետերբուրգից» յօդուածները։ Յ․ Յովհաննիսեան գրողին արձակը կը համարէ «մարգարտահիւս բանաստեղծութիւն», բայց կը կշտամբէ թարգմանիչ Գ․ Եազըճեան, որ հայ ընթերցողին տուած է կոպիտ անյաջող թարգմանութիւն մը՝ «ոչ թէ մարգարիտներ, այլ կոպիտ յուլունքներ»։ Բանաստեղծը կը նկարագրէ Տուրգենեւի թաղումը Պետերբուրգ եւ այն խորունկ վիշտը, զոր զգացած է ինք ռուս հանճարի մահուան առթիւ։ Ան կ'երազէ այն մասին, թէ մեր գրողները «ե՞րբ կ'ուսումնասիրեն Տուրգենեւին, ե՞րբ նրան կը թարգմանեն»։ Տուրգենեւի մասին յօդուածներ տպագրուեցան «Արձագանք»ի, «Աղբիւր»ի, «Մեղու Հայաստանի», «Նոր Դար»ի, «Արեւելք»ի, «Տարազ»ի եւ այլ թերթերու մէջ։ Ի հարկէ, սկիզբէն իսկ զանազան թերթեր Տուրգենեւի հանդէպ յատուկ վերաբերում կը ցուցաբերէին եւ տարբեր տեսանկիւնէ կը մօտենային անոր։ «Մշակ», օրինակ, կը շեշտէր Տուրգենեւի ազատականութիւնը, «Մեղու Հայաստանի» անոր երկերուն մէջ կը տեսնէր այն ինչ որ կը համապատասխանէր թերթին պահպանողական դիրքաւորումին։ Սակայն բան մը ակներեւ էր․ անոնք բոլորն ալ կ'ընդունէին անոր մեծութիւնը, կը գրուատէին անոր գործերը։

Հայ մտաւորականներու կարգին Միքայէլ Նալբանդեան այն եզակի անձնաւորութիւնն էր, որ իր յեղափոխական գործունէութեան առթիւ անցեալ դարու 60-ական թուականներուն անձնական շփումի ու բարեկամական անկեղծ յարաբերութիւններու մէջ գտնուած է Տուրգենեւի հետ։ «Նալբանդեան, - գրած է Տուրգենեւ անոր մասին, - իսկապէս սքանչելի երիտասարդ մըն է եւ ես զինք անկեղծօրէն սիրեցի»։ Ինչպէս կը վկայէ Ռափայէլ Պատկանեան, իր սերնդակից երիտասարդութիւնը ուսանողական տարիներուն ուղղակի յափշտակուած է Տուրգենեւի գրուածքներէն։ Րաֆֆի, 80-ական թուականներուն բանավիճելով քննադատ Հայկունիի հետ, կը յենուր Տուրգենեւի գործին («Որսորդի յիշատակարան») վրայ, կը հիմնաւորէր «Կայծեր»ու մէջ գրականութեան իր սկզբունքը, որուն նպատակն էր առողջ գաղափարներ սրսկել հասարակութեան մէջ, անոր տալ յստակ տեսիլքներ, գործօն ազդեցութիւն ունենալ մարդոց վրայ։ Տուրգենեւ, կը գրէ Րաֆֆի, իր գործերուն մէջ «ամփոփում է այն բոլորը, ինչ - որ հազարաւորները եւ միլիոնաւորներն են մտածում, եւ իր սեփական գոյնը տալով՝ վիպական կենդանի ձեւով վերադարձնում է մեզ»։ Լէօ, նոյնպէս խօսելով երկի գաղափարին մասին, կը վկայակոչէ Տուրգենեւը։ Ան կը գրէ․ «Տուրգենեւի նման մի հիանալի գրագէտ իր «Նախօրէին» վէպի մէջ ահագին գաղափար է դրել, բայց այդ գաղափարը հասկանալու համար պէտք էր, որ հռչակաւոր քննադատ Դոբրոլիւբովը գրէր մի երկար, բայց հրաշալի քննադատութիւն, որի մէջ քայլ առ քայլ դուրս բերէր հեղինակի աչքէցընող նրբամտութիւնը, գաղափարների դասաւորութիւնը»։

Յովհ․ Թումանեան, 1916-ին դիմելով Վ․ Բրիւսովի, խոնարհած է ռուս գրականութեան, Պուշկինի, Լերմոնտովի, Գոգոլի, Դոստոյեւսկիի, Տուրգենեւի, Չեխովի, Տոլստոյի առջեւ։ Իր «Նամակներ Մոսկուայից» (1914) թղթակցութիւններուն մէջ Շիրվանզադէ, հակադրելով անկումի գրականութեան, սիրով ու յարգանքով կը խօսի Տուրգենեւի գործերուն մասին։ Տուրգենեւը բարձր գնահատած են Լ․ Բաշալեան, Ա․ Արփիարեան, Տ․ Կամսարական, Ե․ Օտեան, Ե․ Տէմիրճիպաշեան եւ ուրիշներ, զինք կոչելով «ռուս վիպասանութեան փայլուն երրորդութիւնից» մէկը։ Ռուսիա, կը գրէ Ե․ Օտեան, Տուրգենեւի հայրենիքն է, որ կրնայ հպարտանալ իր մեծ զաւակով։ Հայ գրողներն ու մտաւորականները ոչ միայն սիրած են գրողը, այլեւ զինք համարած են իրենց ուսուցիչն ու դաստիարակը։ Տուրգենեւի մահուան առթիւ «Արձագանք»ը տպագրած է ընթերցողի մը անստորագիր յօդուածը, ուր կը կարդանք հետեւեալ տողերը․ «Այդ մարդը (Տուրգենեւ) ինձ շատ բան է սովորեցրել։ Նա եղել է իմ առաջին դաստիարակը, «սովորել մարդուն ցաւել ընկածին»։ Կարդալով «Հայրեր եւ զաւակներ», «Ռուդին» վէպերը, ես «երազում էի վերադառնալ հայրենիք, աշխատել ժողովրդի մէջ, մտածում էի բարձր կոչման, մաքառումների մասին։ Ես ցնցուած էի եւ ահա մի գիշեր երազումս տեսայ Իվան Սերգէյեւիչին, բարձրահասակ եւ գեղեցիկ՝ նա կանգնած էր իմ առջեւ, ասում էր․ «Նայիր, եթէ դու ժողովրդին ներկայանաս անպատրաստ, կը դառնաս ծիծաղելի եւ վնասակար»։ Տուրգենեւը մատնացոյց արաւ իմ թերութիւնները, դարձաւ իմ սիրելի բարեկամը»։

Մեր իրականութեան մէջ, այսպէսով, լոկ դրուատանքի ու գնահատութեան տուրք չէ մատուցուած ռուս գրողին։ Խօսուած է յատկապէս այն մասին, թէ ան ինչ դեր խաղացած է հայ գրողի կեանքին մէջ, ինչպէս նպաստած է գրական երիտասարդութեան աճման ու հասունացման։ Տարբեր գրողներ, ի հարկէ, ընթանալով նախընտրած ճամբով, տարբեր ձեւով ընդունած են զինք եւ ուսանած անկէ։ Բայց, ինչպէս նկատուած է, ռուս եւ համաշխարհային գրականութեան անուանի շատ մը դէմքերու շարքին հայ գրողներ եւս իրենց վարպետութեան ճամբուն վրայ ոգեւորուած են Տուրգենեւով, որուն հմայիչ արուեստը անոնց օգնած է հասնելու ինքնուրոյնութեան եւ ստեղծագործական կատարելութեան։ Հայ գրողները, ամուր կենալով ժողովուրդի շահերու պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ, ստեղծեցին արուեստի այնպիսի գործեր, որոնց մէջ բարձր գաղափարականութեամբ ու իրապաշտական արուեստի ուժով ցոլացաւ մեր իրականութիւնը իր ընկերային - քաղաքական բարդ յարաբերութիւններով, ընդվզումներով, ժողովուրդի ազատութեան բուռն տենչերով եւ ապագայի լուսաւոր երազներով։ Ստեղծագործական այդ դժուար ու բարդ հարցերը լուծելու առեն, անոնք կ'օգտուէին համաշխարհային գրականութեան հարուստ փորձառութենէն։ Անոնց աչքերուն առջեւ կը խոյանար ռուս արուեստագէտի հսկայ կերպարանքը։ Ի զուր չէր, որ Ա․ Արփիարեան իր գրչակիցներուն խորհուրդ կուտար ռուս գրողներէն, մասնաւորաբար Տոլստոյէն ու Տուրգենեւէն սորվիլ կեանքը պատկերացնելու դժուար արուեստը։ Ահա նաեւ Նար - Դոսի պատասխանը Նուրի Վեսելովսկիի․ «Կասկած չկայ, որ ես շատ բանով պարտական եմ ռուս գրականութեանը, մանաւանդ նրա վիպական ճիւղին, որ ի դէմս նրա լաւագոյն ներկայացուցիչների, ես բարձր եմ դասում միւս բոլոր ժողովուրդների վիպագրական ստեղծագործութիւններից։ Ինձ վրայ ամէնից զօրեղ ազդեցութիւն են արել չորս գրողներ՝ Տուրգենեւը (որին ես պաշտում եմ), Գոնչարովը, Տոլստոյը եւ Դոստոյեւսկին...»։ Ինչպէս կը խոստովանի Ստ․ Զօրեան եւս, մեծ գրողի գործը իրեն ոչ միայն խորհելու նիւթ տուած է, այլեւ սորվեցուցած է լուծել գրական աշխատանքի բազմաթիւ հարցեր։

Հետաքրքրական է, որ Չերնիշեւսկիի «Ի՞նչ անել» եւ Տուրգենեւի «Նախօրէին» վէպերու ազդեցութեամբ անցեալ դարավերջին մեր մօտ գրուած են վէպեր եւ արձակ այլ երկեր, որոնց մէջ պատկերացուած են ազատագրական պայքարի հերոսներ։ Այդպիսիներէն է Վարդան Խաչատուր Էհրամճեանցի նոյնանուն վէպին մէջ (1887), որ իր կեանքը կը զոհէ հայրենիքի ազատութեան համար եւ ուսանելի օրինակ կուտայ երիտասարդութեան։ Նման հերոսներ ստեղծած են նաեւ արձակագիրներ Հայկ Ղազարեան, Միրզա Տէր - Սարգսեան, Սարգիս Քամալեան եւ ուրիշներ։

Հայ մտաւորականները եւ մամուլը ամէն ինչ ըրած են, որպէսզի Տուրգենեւի երկերը կարդացուին նաեւ մեր մայրենի լեզուով։ Տուրգենեւի գործերը հայերէն թարգմանուած են տակաւին անցեալ դարու 80-ական թուականներէն։ Հայ մամուլի էջերուն մէջ եւ առանձին գիրքերով լոյս տեսած են Տուրգենեւի «Հայրեր ու զաւակներ»ը (1898), «Նախօրէին»ը (1892), «Ռուդին»ը (1892), «Առաջին սէրը» (1888), «Ասիա»ն (1889), «Արձակ բանաստեղծութիւններ»ը (1895) եւ այլ երկեր։ Ասկէ զատ, դպրոցական դասագիրքերու մէջ կը դրուէին մեծ ժողովրդականութիւն վայելող «Ի՜նչ գեղեցիկ, ի՜նչ թարմ էին վարդերը», «Ճնճղուկ», «Բիւրիւկ», «Շեմքը» եւ այլ համառօտ ու գողտրիկ գործեր։

Տուրգենեւի երկերու թարգմանութիւնն ու հրատարակութիւնը լայն ծաւալ ստացաւ Խորհ․ Հայաստան, ուր լոյս տեսաւ գրողին երկերու գրեթէ ամբողջ ընտրանին՝ վէպերն ու վիպակները, պատմուածքներն ու արձակ բանաստեղծութիւնները․ այդ մարզին մէջ մեծ վաստակ ունին յատկապէս Ստ․ Զօրեան, Գ․ Բէս, Յ․ Յարութիւնեան, եւ այլն։ Տուրգենեւի երկերը թարգմանուած եւ լոյս տեսած են նաեւ Սփիւռքի մէջ։

ԱՐԾՐՈՒՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՏԻՒՐԶԻՆԵՐԸ

Լիբանանեան պատերազմի նոր երեսը, առաջին շարքերուն վրայ բերաւ տիւրզիները եւ շատեր հարց կուտան, ո՞վ են այս մահմետականները եւ ինչո՞վ կը տարբերին երկրին միւս մահմետականներէն՝ սիւննիներէն եւ շիիներէն։

«Մոնտ», Կիրակիի (Սեպտ․ 25/26) իր թիւով յօդուածով մը կը ներկայացնէր այս համայնքը՝ միստիքներու եւ պատերազմիկներու հաւաքականութիւն մը։

Ժերար տը Նըրվալ կը գրէր զարգացած տիւրզիներու մասին թէ անոնք «Արեւելքի ազատ - որմնադիրներն են»։ Բոլորովին չհերքելով բառածը, Քամալ Ճումպլաթ, տիւրզի պարագլուխը սպանուած 1977-ին, կը ջատագովէր իր կրօնակիցներուն «տրամաբանող միտքը եւ ազատական ըմբռնումը» եւ կ'ըսէր անոնց մասին թէ «Իսլամի քիչ մը բողոքականները կամ Քուէյքըրներն են»։ Գալով մահմետականներուն, բոլորովին իրենցմէ չեն նկատեր, երբ չեն նոյնացներ զանոնք Շայթաններուն, «սատանաներուն», ինչպէս ըսած է վերջերս երիտասարդ շէյխ մը։

Կը կարծուի որ այսօր տիւրզիները,

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

9

Ու նո՛րէն՝ քեզի չգրելու չափ չար պիտի ըլլամ, հե՛ռաւոր ու անդուսպ սիրուհի, որովհետեւ քեզ շատ կը սիրեմ։ Կեանքը տակաւին քեզ իր մականին տակ չէ առած, ու դուն չես գիտեր, թէ քու աշխարհէդ մարդոց աշխարհը արեգակին լոյսը անգամ կը գունափոխէ։ Դուն ամէն բան կը կշռես քու սրտիդ նժարովը։ Եթէ միայն ես ու դուն ըլլայինք աշխարհի մէջ՝ ի՜նչ լաւ կ'ըլլար։ Մեր գիտցածին պէս կը սարքէինք ամէն բան ու մէկը մեզ չէր խանգարեր։ Բայց աշխարհը իր ճամբան ունի, եւ ես ու դուն հեռու ենք իրարմէ։

Տխուր բան է այսպէս խօսիլը քեզի։ Սիրտս փլատակի պէս է, մինչդեռ ես կ'ուզէի, որ ջահազարդ պալատ ըլլար։ Ես կ'ուզէի քեզի խօսիլ սէրէս տաք ու շոյող բառերով, քեզի գրել, թէ ամէ՛ն րոպէ ներկայ ես դուն սենեակիս մէջ կամ ճամբուս վրայ։

Ուշ գիշեր է, ներսը հօրաքրոջս աղջիկը ընթրիքը կը պատրաստէ․ իր շրթներուն վրայ սիրոյ երգի մը տխուր յանկերգը կը թրթռայ։ Պարտէզէն թռչնիկ մը կ'երգէ։ Լուսաւոր, բայց ծանր է գիշերը։ Հե՛ռաւոր ու սի՛րելի սիրուհի, այս ի՞նչ ըրիր ինծի, այս ի՞նչ ըրիր ինծի... Եւ դուն աղջիկ ես։ Աղջիկները կրնան մազերնին քակել մութին մէջ ու երեսնին ծածկել բարձի մը խորը ու լա՛լ, մինչեւ որ սրտերնին պարպուի, մինչդեռ իմ սիրտս խիստ է ու ցուրտ քու տառապանքովդ ու կ'արիւնի։

Եթէ արտասուել գիտնայի դուրս կուգայի պարտէզ, կը փռէի հասակս ծառին տակ ու քու անունդ կը կանչէի։ Դուն սրտով կը սիրես։ Այդպէս են աղջիկները միշտ, ատոր համար գուցէ աւելի փրկուած են ու աւելի անոյշ։ Իսկ ես քեզ կը սիրեմ մտածումիս ամէն մէկ թելովը, սրտիս զարկովը, ջիղերովս ու մկաններուս ամէն մէկ ձգումովը։ Սէրդ սրտիս մէջ վէրքի մը պէս է, մինչդեռ դուն կը կարծես, թէ անոյշ բան մը չունիմ քեզի գրելիք։

Կեանք է ու կեանքը չար է այսպէս։ Վրաս մութ է բանտին կամարը ու դռները ամուր են ու երկաթապատ, եւ ես չունիմ ափսո՜ս Սամսոնի ուսերը սիւները վրաս փուլ բերելու համար, ո՛վ հեռաւոր սէր։

Այս ի՞նչ ըրիր ինծի... այս ի՞նչ ըրիր ինծի։

Նոյն օրը, ուշ գիշերին

Գիշերը թանձր, բայց քաղցր է դուրսը պարտէզին վրայ։ Կը զգամ ծառերը, որ մութին շղարշովը փաթթուած կը ննջեն։ Լռութիւնը մեղմ ու սիրոյ բարի երգի մը պէս քաղցր է սենեակիս մէջ։

Ես պիտի ուզէի հիմա քու սպիտակ ու զով մարմինդ թեւերուս մէջ ունենալ եւ թրթռուն շրթունքներով շրթունքներուդ երկարիլ... Հեռաւոր արաբական երկինքին տակ գարնան այն հրաշալի յետ միջօրէին յիշատակը մարմնոյս մէջ կը յամենայ, ինչպէս խունկի բուրումը տաճարին մէջ։

Այս ի՞նչ ըրիր ինծի, ո՛վ ուրախութեան աղջիկ, այս ի՞նչ ըրիր ինծի։

Ուշ գիշերին, քիչ յետոյ

Ես երբեք պիտի չկարենամ պատմել, թէ որքան ամուր եւ փառահեղ է գահդ սրտիս մէջ։ Ի՞նչպէս կրցեր ես այսքան խորանալ մարմնիս մէջ ու երակներուս մէջ ծաւալիլ։ Ի՞նչպէս խառնուեր ես արիւնիս եւ շրջան կ'ընես ոտնամատներէս մինչեւ այտերս։ Քու յիշատակդ այս գիշեր հրդեհի պէս է․ ի՞նչու կ'այրես զիս՝ ո՛վ հրդեհի աղջիկ։

Ժամանակին տիրեցի՛ր ու չես արտօներ, որ ճամբայ ընէ․ ի՞նչու թոյլ չես տար, որ առաւօտ ըլլայ ու քեզի նայիմ խելօք ու անչար նայուածքով։ Սէրդ հին ու զօրաւոր գինիի նման արբեցուց զիս այս գիշեր եւ եղբօր մը թունաւոր նիզակին նման վիրաւորեց։

Ո՛վ հեռաւոր ու սի՛րելի սիրուհի, այս ի՞նչ ըրիր ինծի...։

Ապրիլի 26-ին, առաւօտը

Երկու բառ գրելու չափ տկար պիտի ուզէի ըլլալ մտադրութեանս մէջ։ Երկու բառ միայն՝ քեզ կը սիրեմ։

Ի՜նչ լաւ առաւօտ է, զով ու մաքուր։ Քիչ յետոյ դաշտ պիտի երթանք ես եւ հօրաքրոջս աղջիկը՝ ցորենի արտերուն մէջէն կապոյտ ու պայծառ աչուկներով ծծմորներ հաւաքելու համար։ Հօրաքրոջս աղջիկը սիրուն ու անոյշ պզտիկ է։ Քու նամակդ ինք տուաւ ինծի ու այս առաւօտ հարցուց, թէ ի՞նչու տխուր եմ։ Երբեմն, երբ քու անունդ կ'այրի շրթներուս վրայ, կը խօսիմ քու մասիդ իրեն մեղմօրէն ու քաղցրութեամբ։ Ա՜յնքան հեռուէն ան կը սիրէ քեզ, կը հարցնէ քու մազերուդ եւ աչքերուդ մասին եւ ես կը խօսիմ քու գեղեցկութենէդ երկարօրէն։

(Շար․ 22)

ըստ արաբական աշխարհի վիճակագրութեանց, հետեւեալ պատկերը կը պարզեն. - 360 հազար՝ Սուրիա, 300 հազար՝ Լիբանան, 45 հազար՝ Իսրայէլ եւ 3 հազար՝ Յորդանան: Ճիշդ է, որ դարերու ընթացքին, զարկ տալով բծախնդիր առանձնայատկութեան մը, տիւրզիները դատ հաւաքականութիւն մը կազմած են Մերձաւոր - Արեւելք, համախմբուած կրօնքի մը շուրջ, զոր դժուար է դասել իսլամի զանազան հոսանքներու կարգին: Նախ, Դուրզերը չեն նկատեր որպէս Ս. Գիրքը, հնազանդելով օրէնսդրութեան մը, որ իրենց յատուկ է եւ ոչ՝ իսլամական օրէնքին, մզկիթ չունին, չեն յարգեր իսլամական սկզբունքներէն ծնունդ առած պարտաւորութիւնները, ինչպէս՝ ծոմը կամ Մէքքէի Ուխտագնացութիւնը: Անելի ծանրակշիռը՝ իսլամական ուղղափառութեան աչքին, կը հաւատան հոգեփոխութեան: Իրենց պաշտամունքին հիմնադիրը Ալ - Հաքիմ - ալի - Ամրիլլահ (996 - 1021) իր աշակերտներուն կողմէ աստուածային դէմք մը նկատուած էր, ինչ որ բոլորովին հակառակ է իսլամական կանոնին ըստ որուն «Աստուծմէ զատ ուրիշ աստուած չկայ»:

ԺԱ. դարու սկիզբն է, որ Գահիրէի մէջ ծնած է տիւրզի կրօնքը: Ալ - Հաքիմ հերձուածի տրամադրութիւններ ցոյց տուող մէկն էր արդէն, քանի հոգեւոր պետն էր Իսմայէլցիներուն, շիի իսլամի հերձուած աղանդ մը: Իր արտառոց ընթացքը զինքը վերածած է Իսլամի պատմութեան ամէնէն խորհրդաւոր դէմքերէն մէկուն: Փոխն ի փոխ կը գործադրէր ամէնէն անգութ բռնատիրութիւնը՝ ճրգնաւորութեան, ազատականութեան եւ առատաձեռնութեան շրջաններու հետ միախառն: Իր մահն ալ, մարդուն չափանիշն էր: Առտու մը, 1021-ին, Մոկաթթամի բլրան ոտքին, ուր սովորութիւն ունէր երթալու աստղերը հարցաքննելու համար, գտնուած են իր զգեստները արիւնոտ եւ դանակով պատռուած բայց ոչ՝ խալիֆը: Սպաննուա՞ծ է իր քրոջ հրամանով, ինչպէս կը հաստատէ իր անհետացման ամէնէն տրամաբանական բացատրութիւններէն մէկը: Ինչ որ ալ ըլլայ, աշակերտները համոզուեցան թէ Ալ - Հաքիմ, պարզապէս աշխարհէն առժամապէս քաշուած էր, ըստ պահուըտած իմամին չիի աւանդութեան եւ օր մը պիտի վերադառնար իր ամբողջական գօրութեամբ: Ողջութեան, իր կողմնակիցներէն շատեր, իր ազդեցութեան տակ, սկսած էին նոր վարդապետութիւն մը հիմնել: Անոնցմէ մէկը, Պարսիկ մը՝ Նաշթաքիմ - ալ - Տիւրզի իր անունը պիտի տար նոր աղանդին, թէեւ շուտով վարկաբեկուած էր ի նպաստ անոր՝ որ հիմերն իսկ տուաւ տիւրզի կրօնքին՝ Համզա պին Ալի:

Համզայի հաւատամքին կեդրոնական գաղափարը, որ իր ներշնչումը մասամբ քաղած է հին յոյն փիլիսոփաներէն՝ տիեզերքի միասնականութիւնն է Աստուծոյ մէջ եւ վերադարձը այդ հիմնական միասնականութեան ճանաչման միջոցաւ հանդրուաններու ընդմէջէն: Աստուածային մարմնաւորում, Ալ - Հաքիմ այդ շրջաններուն վերջինը կը բանար:

Ալ - Հաքիմի անհետացումէն ետք, հաւանուած աղանդը երթալով կը մարի Եգիպտոսի մէջ, բայց Սուրիա, կը շարունակէ արդիւնաւոր մարդորսութիւն մը եւ գիւղացիական ապստամբութեանց դուռ կը բանայ: 1043-ին սակայն, խալիֆի վերջին «Նախարարը» ետ կը կանչէ բոլոր միսիոնարները և փակ կը հռչակէ «անդամակցութեան դուռը»:

Այս «Նախարարը»՝ Մուքթանա կը թողու տրցակ մը թուղթեր, ոմանք նոյնինքն իր կողմէ գրի առնուած, ուրիշներ Համզային, Ալ - Հաքիմին կամ այլ մեկնաբաններու պատկանող «Իմաստութեան Գրքերը», որոնք պիտի դառնան տիւրզիներու կանոնագրութիւնը: Սակայն այնուհետեւ վերջ գտաւ մարդորսութիւնը եւ այլեւս չընդունեցան նոր յարողներ: Տիւզիները ատկէ ետք վերածուեցան փակ հաւաքականութեան մը, ծուարած այն լեռնային շրջաններուն մէջ որոնք եղեր էին այս աղանդին նախասիրած վայրերը, սկիզբէն ի վեր, յատկապէս Հերմոն լեռը, Լիբանանեան լեռնամասը եւ Ուատի - Թայմի (Հասպայա, Ռաշայա) շրջանը որ իսկական օրրանն է տիւրզի աղանդին:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի Ք Ո Մ

ԺԽՏՈՒԱԾ ԿԱՌՈՅՑ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԻՋԵՒ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ - ՍԵՄԻՆԱՐ

Միլանօ, Նոյեմբեր 5 - 6, 1983

Sala del Grechetto, Via F. Sforza, no. 7, Milano

Համագործակցութեամբ Միլանոյի Քաղաքապետարանի Մշակութային Մասնաճիւղին եւ ԻՔՈՄ / Ինթերնէշընալին:

Համագումարի բացումը կը կատարուի 1983, Նոյեմբեր 5, ժամը 10-ին Միլանօ, Մշակութային գործիչներու ներկայութեամբ՝

Շաբաթ, Նոյեմբեր 5, ժամը 10-ին

Համագումարի աշխատանքներէն առաջ՝

- Բացման խօսք
- Նախարան ԻՔՈՄ - Ինթէրնէյշընըլի փոքրամասնութեանց հարցերուն «փոքրամասնութիւն, կին, մշակոյթ»:
- Ընդհանուր տեղեկագիր - Հայ կինը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 5, ժամը 16-ին

- Սկիզբ աշխատանքներու

Ա. ՄԱՍ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏՈՒԹՔԻ ՄԻՋԵՒ. ԸՆԿԵՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

- Հայր - տէրը. հայ կինը եւ հայկական կառոյցները
- Մայր - տարագրութիւն. ցեղասպանութենէն 70 տարի վերջ հայր փնտռել
- Հայ կինը Արեւելքի մէջ. աւանդութիւնը եւ փոփոխումը - ընդունելութիւն եւ մերժում
- Հայ կինը Արեւմուտքի մէջ. ձուլում եւ մերժում

Կիրակի, Նոյեմբեր 6, ժամը 10-ին

Բ. ՄԱՍ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԻՋԵՒ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԻ ՓՈՐՁ

- Ընկերութիւնը եւ համայնքը հայ մշակոյթին մէջ. հայ կնոջ առանձնայատկութիւնները
- Հայ կնոջ ենթակայութիւնը Արեւելեան եւ Արեւմտեան համայնքներու մէջ
- Արեւելք եւ Արեւմուտք. հայ կինը - պանդխտութիւն, տեղաշարժ, արեւմտականացում, աշխարհականացում, ճարտարարուեստացում
- Հայ կնոջ դերը Սփիւռքի եւ խորհրդային Հայաստանի մէջ. փոփոխում, ձուլում եւ մերժում (Ի՞նչ կը ներկայացնէն հայ կանայք Արեւելեան եւ Արեւմտեան գաղթաշխարհներու մէջ: Ինչ կը ներկայացնեն հայ կանայք Խորհ. Հայաստանի մէջ: (Ի՞նչ ընկերային պատկեր կը ներկայացնեն հայ կանայք):

Կիրակի, Նոյեմբեր 6, ժամը 16-ին

Գ. ՄԱՍ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՒՄ

Կինը. «Իգականութիւն եւ երազ»

- Մայրը. մայրութիւնը որպէս հայապահպանում
- Հայրը. ի՞նչ դեր
- Մայր - աղջիկ. ի՞նչու «սէրը սուտ է օտարին»
- Հայր - կին. ի՞նչ փոխանցում
- Միտքը եւ բռնութիւն. արմատներ եւ հաւանութիւն
- Հայ կինը այսօր. սեռականութիւն, զորով, սիրալիր յարաբերութիւններ, սէր, մերժում
- Բանավէճ եւ խմբական աշխատանքներ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1. Ճանապարհածախք, հիւրանոց եւ ուրիշ պէտք է հոգացուին համագումարին մասնակցողներու կողմէ: Կարելիութիւն գիշեր անցընելու Միլանոյի հայ գաղութի ընտանիքներու մօտ:

2. Համագումարին մասնակցողներու ներկայութիւնը բոլոր աշխատանքներուն կանոնաւոր կերպով փափաքելի է:

3. Համագումարի ծախքերը կը հոգացուին ունկնդիրներու մասնավճարներէ:

4. Կազմակերպիչ մարմինը կը քննէ բոլոր հաղորդագրութիւնները, որոնք պիտի ըլլան համաձայն ծրագրին:

5. Համագումարի պաշտօնական լեզուն ֆրանսերէնն է: Բայց կ'ընդունուին նաեւ զեկուցումներ հայերէն, իտալերէն եւ անգլերէն լեզուներով: Այս վերջին լեզուներով զեկուցումներու կը յաջորդեն ֆրանսերէն բացատրութիւն մը:

6. Համագումարին մասնակցիլ ցանկացող ունկնդիրներն իրենց դիմումնագրերն պէտք է ղրկեն ԻՔՈՄ - Ինթերնէյշընըլի հասցէին մինչեւ Հոկտեմբեր 30, հետեւեալ հասցէին. -

I / COM / INTERNATIONAL : Viale Bligny, 22
20136 MILANO Tel. : 83. 72. 349

ԱՄՓՈՓ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Լ Ի Ո Ն Ի Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Վերաշինութեան Յանձնախումբը 1981 Մայիս 10-էն մինչեւ 1983 Յուլիս 11 կատարած է բարեզարդման եւ վերանորոգման հետեւեալ աշխատանքները:

Ա.- Իրագործած է Լիոնի հայութեան վայել եպիսկոպոսարան մը, բազկացած ընդունելութեան դահլիճով, դրասենեակներու ցանցով եւ այլ սարքաւորումներով:

Բ.- Հիմնապէս վերանորոգած է ժողովրդական հանդիսասրահը իր բեմով եւ ժողովասրահով: Վերանորոգած է նաեւ շէնքի ընդհանուր մուտքը եւ սանդուխները:

Գ.- Արդիականացուած է խոհանոցը:

Դ.- Բարեփոխած է արմատապէս կեդրոնական ջեռուցիչը, ելեկտրական կազմածները եւ հեռաձայնային ցանցը:

Ասոնց զուգահեռ բարեզարդած է Հայկազեան վարժարանի դասարանները իրենց առողջապահական եւ ապահովութեան կազմածներով:

Վերոյիշեալ կատարուած աշխատանքները արժած են 2.116.250 ֆրանք:

Ներկայիս Յանձնախումբը շարունակելով իր ծրագիրը, ի մօտոյ եկեղեցւոյ յարակից շէնքի հարաւային բաժինը կ'օժտէ արդիական սարքաւորումով, որ իր մէջ կը պարփակէ մատենադարան - ընթերցասրահ մը, եւ երրորդ սերունդի համար ժամանցի վայր մը:

Այս իրագործումներէն անմիջապէս ետք, պիտի բարեզարդուի նաեւ եկեղեցւոյ աւանդատունը եւ մկրտարանը, եւս առաւել եկեղեցւոյ ընդհանուր ներքնամասի վերայարդարումը:

Սոյն բազմածախս ծրագիրը իրագործելու համար յանձնախումբը դարձեալ կ'ապաւինի մեր ժողովուրդի առատաձեռն ոգիին եւ ասով կոչ կ'ուղղէ հաւատացեալներուն որպէսզի անգամ մը եւս բերեն իրենց սրտաբուխ մասնակցութիւնը:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Լիոն,

Սեպտեմբեր 22, 1983

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Դ.

Այս անուններուն եւ մանրամասնութիւններուն առջեւ, մաման իր զմայլանքի տագնապէն բռնուած նորէն, իր փառքի հին փորձութիւններէն տանջուած խոշոր խոշոր կը բանար աչուըները.

- Քո՞ւկդ ալ ատոնց պէս բան մըն է, զաւակս...

- Հարկաւ. բայց աշխատիլ կ'ուզէ, մամա, ծանր ուսումնասիրութիւններու կարօտ է, եւ շատ ալ ծախքի...

- Աստուա՛ծ յաջողէ, զաւակս, մաղթեց տիկին Մարկոսեան, շոյելով ճէնըրի եւ Բասթէօրի այդ մրցակցին երեսները:

Շնորհիւ մամային անհամբեր եւ թուլբերան պարծենկոտութեանը, բժշկական գիւտին այս առասպելը անմիջապէս շըրջան ըրաւ գիւղին մէջ, ապուշներու բերանբաց զմայլանքը շարժելով, թարթարէնեան շարժումներու սիրահարներուն լեզուազարութեանը թափ տալով: Ամիրայի կուսակիցներու յետին թափթփուքները, այս մեծադղորդ լուրը մատերնին փաթթելով, հասած տեղերնին ամիրային թոռան փառապսակը հիւսեցին, անոր վարած ապերասան ու շուայտ կեանքը արդարացնել ջանալով կատարուած կամ կատարուելիք մեծ գիւտին համար թափուած աշխատութեամբը, առարկելով մանաւանդ որ բոլոր մեծ մարդիկ տկար կողմեր կամ երկրորդական թերութիւններ կ'ունենային, որոնց պէտք էր աչք գոցել:

- Ամօթ է մեզի ասանկ մարդ մը վար զարնել, կը պոռային, ազգերնուս պարծանք է, ասանկներն են որ օտարին առջեւ երեսնիս ճերմակ պիտի հանեն...

- Արդէն Հայը ե՞րբ իր մէջ երեւցող արժանիքները գիտցած է գնահատել եւ վարձատրել, կ'ողբար ուրիշ մը. հայուվայ ըսեր են նէ սխա՞լ է...

Գիւտին լուրը երթալով մեծ համեմատութիւններ առաւ. Հ... գիւղին սահմաններէն դուրս ելաւ ան, պոռթկեցաւ, զարդարուեցաւ, ստանալով անանկ մանրամասնութիւններ զորս գիւտին հեղինակը իսկ մտքէն չէր կարող անցընել: Վերջապէս հանրային ու ազգային այնպիսի հանգամանք մը ստացաւ, որ «Արեւմուտք» լրագիրը, իբրեւ ազգային շահերու հետամուտ մեծադիր օրկան, հարկադրուեցաւ, տոքթոր Մարկոսեանի բըժշկական ուսումնասիրութեանց մասին հակիրճ բայց կուռ յօդուած մը հրատարակել, նախ եւ առաջ խնամքը ունենալով իր խմբագիրներէն մէկը ղրկելու երիտասարդ բժիշկին քով, ճիշդ ու որոշ տեղեկութիւններ քաղելու համար նոյն ինքն հնարիչին բերնէն: Արշակ, որուն հոգին կը ցնծար ասանկ երեւոյթներու եւ կացութիւններու առջեւ, քանի մը ժամ առաւ նստաւ խմբագիրը իր կարծեցեալ գիւտին համար դիպուածաւ ընտրելով հիւանդութիւն մը - առանցքը իր աշխատութեանց եւ հետազօտութիւններու տարափի մը տակ ջախջախելով իր ունկնդիրը, եւ անոր չլացած տգիտութիւնը:

Մարդը նօթեր առաւ, շնորհակալութիւններ կմկմաց, գովեստներ թոթովեց եւ խոնարհութիւններով մեկնեցաւ, մինչ ամիրային թոռը արդէն ինդալէն կը գալարուէր իր խուցին մէջ:

Ու յօդուածը երեւցաւ, Գիտական Աշխարհէն վերնագիրով: Նախ բուռն յարձակում մը եղած էր հայ բժիշկներուն դէմ, որոնց մեծագոյն մասը կը մեղանչէր իր ասպարէզին վսեմ կոչումին դէմ՝ գայն լոկ շահագործական տեսակէտէն առնելով: Սակայն մխիթարական ցանցառ երեւոյթներ կային, որոնց մէկն էր տոքթոր Արշակ Մարկոսեան: «Ամիրաներու այս շառաւիղը, կ'ըսէր յօդուածագիրը, իր Ոսկեղջիւրի ապարանքին անդորրութեանը մէջ ապաստանած, լռիկ մընջիկ, գիշեր ցերեկ կ'աշխատի գիտութեան ամենավերջին բարձրութիւններէն մինչեւ ամենամթին խորութիւնները իջնալով. եւ ահա սկսած է արդէն իր տքնութեանց արդիւնքը ձեռք բերել՝ առաջին յոյժ կարեւոր գիւտով մը, որ է խրոչափողի վտանգաւոր հիւանդութեան մը դարմանը»: Յօդուածը կը վերջանար փըքուռոյց դրուատականով մը երեւելի տոքթորին հասցէին, ազգային պարծանք, փառք, պատիւ, շքեղ եւ արդիւնալից ապագայ, մարդկութեան բարերար, եւայլն բառերով շաղուըուած:

(Շար. 156)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Սիրանոյշ Ժամկոչեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Հոկտ. 2, Կիրակի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, իր մօրեղբօր, նախկին ռազմիկ՝

ՅՈՎՍԷՓ ՏԱՐԱՅԵԱՆԻ

եւ իր մօր՝

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՍԱՐՏԱՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Տարայեան)

եւ Տրապիզոնցի 1914-18-ի նախկին ռազմիկներէն՝ Գուրգէն Թահմազեանի, Նշան Գահվէճեանի, Թորգոմ Սարգիսեանի եւ Ժագ Սարգիսեանի հոգիներուն ի հանգիստ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան, Ֆրանսայի շրջանի կեդրոնական վարչութիւնը, իր բոլոր մասնաճիւղերով, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ՝ Խաչատուր Ջախամեանի մահուան առթիւ, իր զաւակներուն, թոռներուն եւ ազգականներուն:

- ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ -

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին, ժամը 14.30-ին Անիէռ Ռօպէր Լավէռնը սրահին մէջ իր շրջանի տարեցները թէյասեղանի մը կը հրաւիրէ, որու ընթացքին հայախօս ժապաւէն մը կը ցուցադրուի՝ «Սիրոյ խոստումը»: Այս առթիւ ֆրանսերէն թռուցիկ մը ղրկուած է շրջանին ծանօթ մեր տարեցներուն, որուն մէջ են մանրամասնութիւններ: Լրացուցիչ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ 793 - 82 - 11 կամ 733 - 08 - 32 թիւերուն:

×

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Պապիկեան 500 ֆրանք նուիրած են Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղին իրենց անդրանիկ թոռնիկին՝ Սթեֆանիի ծննդեան եւ Սիմոն Ակոբովի կսկծալի մահուան փոխան ծաղկեպսակի:

ADRA

ASSOCIATION DE DEFENSE DE RADIO ASK

vous convie à son assemblée :

le SAMEDI 1er OCTOBRE

à l'Hôtel de Ville d'ASNIERES

16, Place de l'Hôtel de Ville
ASNIERES

entrée libre *20 h. précises*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Տարօն Տօնիկեան եւ ընտանիքը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Այրի Տիկին Միհրան Մավիեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Միհրան Մավիեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկի 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 6, երեկոյեան ժամը 8.30-ին Տէսինի Մշակութային Տան մէջ, կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները՝ Հոկտեմբեր 3-ին, ժամը 20.30-ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, Asnières

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

REPRISE DES ACTIVITES

le MERCREDI 5 OCTOBRE
à 14 heures

Inscriptions les 24, 28, et 30 Sept.
le 1er Oct. de 15h. à 18h.

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5-ին ժամը 14-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ճաշ կը կազմակերպէ Հոկտեմբեր 15-ին Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան մինչեւ Հոկտեմբեր 6: Տեղերը ապահովելու համար դիմել Տէսինի վարչութեան:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 16-ին:

×

- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն -
Մշակոյթի Օր
Կիրակի, Հոկտեմբեր 9-ին:

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս, ախոյեանութեան առաջին հանդիպումը կ'ունենայ Մոնրուժի խումբին հետ իր դաշտին վրայ, Հոկտեմբեր 1, Շաբաթ գիշեր, ժամը 20-ին:

Gymnase Jean-Jaurès
87, av. Jean-Jaurès, Paris 19
métro Laumière

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 53-րդ եւ անուանակոչութեան 51-րդ տարեդարձներուն առթիւ:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 9, ժամերգութիւն ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երգեցողութիւն Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի: Մատաղ եւ բաշխում: Կէսօրին ընդունելութիւն գինեձօնի մը շուրջ: Պիտի ներկայացուի նոր ընտրուելիք թաղականներու ցանկը եւ ծանօթութիւններ պիտի տրուին:

Կը հրաւիրուին Սէն - Ժերոմի եւ շրջակայքի թաղեցիները:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ե Ւ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան հանդիսութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Ե Ւ
Առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներուն, հանգուցեալ հոգաբարձուներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի մեր ժողովուրդը, մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու վասն անսասանութեան Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ դպրաց դասին, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 8, ժամը 21-էն սկսեալ

Palais de la Foire, Salle d'accueil

Կը մասնակցի Հայկ. նուագախումբ:
Ջերմ մթնոլորտ:
Ճոխ պիւֆէ:
Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝ հոգաբարձութեան անդամներուն եւ Մաքսուտեան վաճառատունը, 48 ռիւ Պուփիէ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութիւնս որոշած է այս տարի եւս սահմանափակ թիւով համալսարանականներու կրթաթոշակ յատկացնել, հարցարանները ստանալու համար դիմումները պէտք է գրաւոր կատարուին մինչեւ Հոկտեմբեր 29:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Մշակութային եւ Գեղարուեստական
Երեկոյթը՝
Կիրակի, Նոյեմբերի 3-ին

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան,
որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին
ի նպաստ Հայ վարժարաններու:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ձմեռը կը մօտենայ

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

A L'OCCASION DU 65e ANNIVERSAIRE
DU
HOMENETMEN
l'Association Sportive HOMENETMEN - FRANCE
vous convie à son

Dîner dansant

Président d'honneur : M. HAGOP KOUYOUMDJIAN

Animé par
MAXIME
et l'orchestre arménien de PADOVA
HORIZONE

LE SAMEDI 8 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'Orée du Bois
Allée de Longchamp 75016 Paris (Porte Maillot)
Réservation : M. Baghdassarian tél. 261 - 51 - 13

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935